PÁRTÉPÍTÉS

A PÁRT- ÉS A TÖMEG-SZERVEZETI MUNKA KÉRDÉSEI

KOSSUTH

AZ MSZMP POLITIKAI FŐISKOLÁJÁNAK
PARTÉPÍTÉSI TANSZÉKE

PÁRTÉPÍTÉS

A PÁRT- ÉS A TÖMEGSZERVEZETI MUNKA KÉRDÉSEI

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ/1976

A SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG TAGJAI:

JAKAB SÁNDOR (a szerkesztő bizottság elnoke)
LAJTAI VERA
NEMES ISTVÁN
TAKACS ISTVAN

ISBN 963 09 0744 5

BEVEZETŐ

Évek óta meg-megújuló igény a Politikai Főiskolán elsajátítandó pártépítési stúdiumok korszerű összefoglalása, tantárgyszerű megalapozása. Ez a könyv — amelynek első változata 1972-ben jelent meg — szem előtt tartja a párt XI kongresszusának anyagát és arra építve kívánja elősegíteni, hogy az érdeklődők, a Politikai Főiskola hallgatói megismerjék és elsajátítsák a marxizmus—leninizmus klasszikusainak útmutatásait, pártunk történelmi küzdelmekben megszerzett gazdag tapasztalatait a kommunista párt szerepéről, a társadalomban betöltött helyéről, a pártélet lenini normáiról, a pártszervezetek működési rendjéről, a pártmunka stílusáról, a párt elméleti és propagandamunkájáról, a kommunista párttagok kötelességeiről és jogairól. Alapvető társadalmi érdekek fűződnek ahhoz, hogy a párt-, az állami szervek és a tömegszervezetek munkája minden szinten tovább fejlődjék, összhangban legyen a kor követelményeivel, az osztályharc mai feltételeivel, igazodjon a változó valósághoz és ezáltal eredményesebb legyen.

E követelmények természetes velejárójaként megnőtt az érdeklődés a párt és a tömegszervezetek tevékenységével kapcsolatos kérdések iránt. A marxizmus—leninizmus ezzel kapcsolatos tanításainak, a pártmunka általánosítható tapasztalatainak ismerete és alkalmazása a mindennapi munkában megalapozza a pártszervezetek, a társadalmi szervek és tömegszer-

vezetek munkáját, hatékonyabbá teszi azt, hozzájárul, hogy e szervek jobban betöltsék rendeltetésszerű funkcióikat.

A könyv egyes fejezeteinek szerzői abból indultak ki, hogy a pártélet és a pártmunka elméleti kifejtése lehetséges és szükséges. A párt munkája ugyanis a társadalmi valóságnak, a politikai életnek viszonylag önálló része, amely sajátos mozgástörvényekkel rendelkezik.

Az elmúlt évek nagy horderejű változásai a társadalom életében, a szocialista építőmunkában (a szocializmus alapjainak lerakása, a gazdaságirányítás tökéletesítése, az államélet és a szocialista demokrácia továbbfejlesztése, a fejlett szocialista társadalom építése) hatást gyakorolnak a pártmunka és a pártélet elvi és módszertani kérdéseire is. Ennek összegezését kísérli meg és szolgálja — a teljesség igénye nélkul — a Politikai Főiskola pártépítési tankönyve.

A könyv elsősorban a Politikai Főiskola oktatási céljait szolgálja, annak tanrendjére és tananyagára épül. Nem törekszik ezt meghaladó tematikai teljességre, és nem feladata az egyes témák, tételek történeti fejlődésének a feldolgozása sem.

Az egyes témákat a marxizmus—leninizmus klasszikusai és a Magyar Szocialista Munkáspárt vezető szerveinek határozatai alapján, az általánosítható gyakorlati tapasztalatokat figyelembe véve tárgyalja a könyv, mindenekelőtt elvi jelleggel, a maradandó ismeretanyagot összegezve. A könyv időtállóságára törekedve, el kellett tekinteni a napi aktuális, változó problémák kifejtésétől. A szerzők úgyszintén nem szándékoztak módszertani tanácsok gyűjteményét adni. Ezeket a kétségtelenül jogos igényeket a főiskolán a tankönyvre épülő előadásoknak és egyéb iskolai foglalkozásoknak, a téma iránt érdeklődők számára pedig egyéb kiadványoknak kell kielégíteniük.

Úgy véljük, hogy ez a könyv jól felhasználható a párt- és tömegszervezeti funkcionáriusok munkájában és a középszintű pártiskolai oktatásban is. Feladatát azonban csak akkor töltheti be eredményesen, ha a benne kifejtett általános elvi megállapítások kiegészülnek a helyi tapasztalatokkal, és összekapcsolják azokat a napi konkrét, időszerű problémákkal.

Végezetül ez úton mondunk köszönetet mindazoknak, akik az egyes témák kimunkálásában, megvitatásában és a tankönyv technikai kivitelezésében részt vettek.

A kiadó

I. A PÁRT FELÉPÍTÉSE ÉS MŰKÖDÉSE

A PÁRTÉPÍTÉS TUDOMÁNYOS ALAPJAI

A marxizmus—leninizmus elméletén belül mindig kiemelkedő jelentőségű volt a munkásosztály forradalmi pártjáról szóló tanítás. A nemzetközi kommunista mozgalom sok évtizedes harcának tapasztalata igazolta a marxista—leninista pártról szóló tanítás helyességét. Ennek elméleti, elvi alapjait minden burzsoá és revizionista támadással szemben megvédte és a kommunista pártok tapasztalatai alapján alkotóan továbbfejlesztette.

Az utóbbi években megnőtt az igény, hogy a munkásosztály forradalmi pártját és gyakorlatát tudományosan vizsgálják, elemezzék. A vezető pártszervek döntései is ezt ösztönözték. Már a Magyar Szocialista Munkáspárt IX. kongresszusa felhívta a figyelmet arra, hogy: „A párt gyakorlati tapasztalatainak elemzése és általánosítása az elméleti munkának még eddig eléggé ki nem használt nagy erőforrása és ösztönzője."[1] A kommunista pártok és tevékenységük tudományos kutatásának fejlesztését a kommunista mozgalom hatalmas méretűvé növekedése, a kommunista pártoknak a társadalom életében betöltött egyre növekvő szerepe teszi szükségessé. A fejlett szocialista társadalom építése magasabb követelményeket támaszt a párt iránt. Jogosan állapítja meg a szocialista országok kommunista

[1] A Magyar Szocialista Munkáspárt IX. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1967. 478. old.

és munkáspártjai titkárainak 1974. január 22—23-i moszkvai tanácskozásán elfogadott záróközlemény: „Az egész történelmi fejlődés arról tanúskodik, hogy a szocialista és a kommunista építés feladatai és méretei növekedésének megfelelően fokozódik a marxista—leninista pártok vezető szerepe. Az pedig, hogy a párt hogyan tölti be a munkásosztály és a dolgozók politikai vezetőjének szerepét, döntő mértékben magának a pártnak a szilárdságától, a párton belüli kapcsolatok jellegétől, a párt politikai és szervező tevékenységének hatékonyságától függ."[2]

Szükséges tehát, hogy fokozzuk a párt tevékenységének, gyakorlati tapasztalatainak kutatását, tudományos általánosítását.

Nemcsak a hazai igények, hanem a nemzetközi kommunista mozgalom szükségletei is fokozták a pártépítés, mint tudományos diszciplina iránti érdeklődést. A pártépítés nem korlátozódhat egy-egy párt tapasztalatainak a többi kommunista párttól elszigetelt vizsgálatára vagy általánosítására. A nemzetközi kommunista mozgalom a pártépítés szempontjából is sok tapasztalatot halmozott fel. Egyes osztagai a harc és az építőmunka különböző fázisaiban eltérő feltételek, sajátos körülmények között dolgoznak. Ez megmutatkozik munkájuk sokszínűségében és sajátosságaiban is. Különösen jelentősek számunkra a kommunizmus építését vezető Szovjetunió Kommunista Pártja és a fejlett szocialista társadalom építésén munkálkodó szocialista országok pártjainak tapasztalatai. A tapasztalatok kicserélésének és tudományos feldolgozásának, a kommunista pártok tevékenysége általános és sajátos vonásai feltárásának nagy gyakorlati és elméleti jelentősége van. A nemzetközi ideológiai harc éleződése, a kommunista pártok ellen irányuló burzsoá, revizionista és kispolgári támadások visszaverése, a marxista—leninista pártok eszmei tisztaságának védelme is megköveteli az elméleti munka fokozását.

A pártépítés tudománya nem új keletű. A tudományos szocializmus részeként jött létre és a marxista—leninista pártokkal együtt fejlődött. Magában foglalja a párt szerepével, szervezeti felépítésével, működésével, fejlődésével kapcsolatos tudományos megállapításokat. Fejlődésének kiapadhatatlan for-

[2] Népszabadság, 1974. január 24.

rását a kommunista pártok gyakorlata jelenti. Azok, akik ezt tagadják, elvetik azt az alapigazságot, hogy a tudomány fejlődésének legfontosabb forrása a gyakorlat tanulmányozása, a tapasztalatok elméleti általánosítása.

A pártépítés tudományos alapjait Marx és Engels fektették le. A Kommunista Kiáltványban megindokolták a kommunista párt megteremtésének szükségességét. Kimutatták, hogy a proletariátus történelmi hivatását csak úgy teljesítheti, ha megteremti önálló politikai pártját. A párt funkcióját a szocialista-kommunista eszmék terjesztésében, a proletariátus szocialista tudatának megteremtésében, illetve erősítésében, önálló osztálypolitikájának kidolgozásában, a proletariátus osztályharcának vezetésében jelölték meg. Foglalkoztak a kommunista pártnak a proletariátushoz, a fennálló társadalomhoz s a társadalmon belüli más ellenzéki erőkhöz való viszonyával. A Kommunisták Szövetségének szervezeti szabályzatában és más munkáikban meghatározták azokat az elveket, melyek a párt felépítésének és működésének az alapját képezik. Kidolgozták a párton belüli döntések módját, a kisebbség és többség helyes viszonyát, a párton belüli demokrácia fontos szabályait, a pártdemokrácia és a pártfegyelem összefüggéseit, a párttag kötelességeinek és jogainak olyan jegyeit, melyek ma is helytállóak. Sokoldalúan megindokolták a párt internacionalista jellegét.

A pártépítés tudományos alapjainak továbbfejlesztésében kiemelkedő szerepe volt Leninnek. Az opportunizmus és a revizionizmus ellen folytatott harc során nemcsak megvédte a proletariátus forradalmi pártjáról szóló marxi—engelsi eszméket, hanem azokat továbbfejlesztve kidolgozta az új típusú pártról szóló tanítást, az új típusú párt kritériumait, a párt vezető szerepének elméleti alapjait. Kidolgozta és rendszerbe foglalta a párton belüli viszonyokat szabályozó elveket és normákat. Nagy érdeme, hogy tudományosan megalapozta a párt szervezeti életének kérdéseit. Bebizonyította, hogy a párt ideológiai, politikai és szervezeti alapjai, a pártélet normái, a pártvezetés elvei nem tetszőleges, szubjektív elhatározások, hanem a proletariátus osztályharca, az adott társadalmi-történelmi helyzet, s a párt tevékenységének tartalma által meghatározottak. „Minden intézmény szervezetének jellegét természetszerűen és feltétlenül az illető intézmény tevékenységének tartal-

ma határozza meg"[3] — írta Lenin 1902-ben. „Az orosz szociáldemokraták feladatai", a „Mi a teendő?", a „Levél egy elvtárshoz szervezeti feladatainkról", az „Egy lépés előre, két lépés hátra", a „»Baloldaliság« a kommunizmus gyermekbetegsége", „A pártegységről" és más munkáiban részleteiben is kimunkálta az adott viszonyok között felvetődött pártépítési kérdéseket.

Számunkra különösen értékessé teszi Lenin munkásságát, hogy a párttal kapcsolatos kérdéseket nemcsak a kapitalizmusban, az illegalitás és a legalitás körülményei között, hanem a munkásosztály hatalomra kerülésével kialakult új helyzetben, a szocialista építés viszonyai között is vizsgálta. Ennek során kidolgozta a gazdasági és kulturális élet pártirányításának elveit, a pártnak az állami és társadalmi szervekhez való viszonya és a dolgozók között végzendő politikai nevelő munkája alapkérdéseit. Nagy figyelmet fordított a pártmunka tartalmi, stílusbeli és formai vonatkozásaira is.

A pártépítés nem adott ismeretanyag zárt, befejezett rendszere, hanem — más társadalomtudományokhoz hasonlóan — élő, fejlődő tudomány, amely a klasszikusok által kidolgozott, s a gyakorlat során sokszorosan igazolt alapokon szüntelenül gazdagodik. A szocializmus, a kommunizmus építése során a kommunista pártok is fejlődnek, létszámukban, összetételükben, szervezetileg, belső életükben, vezető-irányító munkájukban is. A szocializmust építő országok kommunista pártjai tömegpártokká lettek, s a fejlődés során az egész nép marxista—leninista élcsapatává válnak — ahogyan ezt a Magyar Szocialista Munkáspárt programnyilatkozata is hangsúlyozza. A fejlődés az új elméleti kérdések sorát hozza felszínre, melyek megoldása a pártkongresszusok és a vezető pártszervek munkájában nagy súlyt kap. Mindez megtermékenyítően hat a pártépítés tudományos művelésére is.

[3] *Lenin:* Mi a teendő? Lenin Összes művei. 6. köt. Kossuth Könyvkiadó 1964.

A pártépítés szót többféleképpen használják. Leszűkítetten tagfelvételként értelmezik. Tágabban értelmezve ide sorolják a kommunista párt szervezeti, politikai, ideológiai erősítését is. Ez az értelmezés köznapi használatra megfelelő lehet, szükség van azonban a pártépítés tudományos meghatározására, más tudományokhoz való viszonyának a jellemzésére.

A pártépítés fogalmának és tárgyának a meghatározásáról sok vita folyt, s ez még ma sem zárult le teljesen. Egyes felfogások kétségbe vonják a pártépítés tudományos voltát, szerintük nem törvényszerűségekkel foglalkozik, nincs szilárd elméleti alapja, csak a pártmunka gyakorlati tapasztalatait tartalmazza. Mások viszont túlzottan kiszélesítik, tárgyaként jelölik meg a párt politikáját, sőt általában a politikai viszonyokat. A Szovjetunióban és más szocialista országokban az utóbbi években lezajlott viták eredményeit is figyelembe véve a pártépítés fogalmát és tárgyát a következőkben határozzuk meg:

A pártépítés a marxizmus—leninizmus pártról szóló tanításának alkotórésze; tudomány, amely a kommunista párt felépítésének elveivel, szervezeti formáival, belső életének szabályaival; a párt fejlődésének és vezető szerepe növekedésének törvényszerűségeivel; a tömegek között végzett ideológiai, politikai és szervező tevékenységével a gazdaság és a kultúra területén, valamint az állami és társadalmi szervezetekben megvalósuló pártirányítás elveivel, formáival és módszereivel foglalkozik. Tehát a pártépítés a párt felépítésének és tevékenységének törvényszerűségeivel, elveivel, formáival és módszereivel foglalkozó tudomány.

A pártépítés tudományos módon alapvetően két irányban vizsgálódik. Egyrészt a párt fejlődésének törvényszerűségeit, szervezeti felépítését, a belső életét meghatározó elveket, a pártélet normáit, szabályait vizsgálja. Foglalkozik a párton belüli viszonyokkal, elsősorban a demokratikus centralizmus, a pártegység kérdéseivel, a határozathozatal módjával, a különböző pártszervekkel, ezek egymáshoz való viszonyával. Vizsgálja a párttagnak a párthoz való viszonyát, jogait, kötelességeit, a párt összetétele alakulásának és szabályozásának kérdéseit, a párttagság kommunista nevelését. Másrészt vizsgálja

a párt funkcióit, a társadalomban végzett tevékenységét, kiemelten foglalkozik a párt növekvő vezető szerepének törvényszerűségével. Tárgyalja a párt tömegek között végzett ideológiai, politikai, szervező munkáját, gazdasági és kulturális építő munkájának, valamint az állami és a tömegszervezetek pártirányításának kérdéseit. Ennek során nemcsak az elvi összefüggéseket tárja fel, hanem sokoldalúan vizsgálja a párt tevékenységének stílusjegyeit, formai és módszerbeli vonatkozásait. Fontos szerepet tulajdonít a párt belső élete és vezető szerepe szempontjából egyaránt kiemelkedő helyet elfoglaló kádermunka vizsgálatának.

A pártépítés keretében vizsgált kérdéseket mindig a párt politikájával összefüggésben tanulmányozzuk. Ez nem is lehet másként, hiszen a párt politikája kialakításának folyamatát, a pártmunkának a politika megvalósításában betöltött szerepét, az ennek során alkalmazott elveket, formákat és módszereket is vizsgálja. A párt politikájának az elemzését azonban nem tekinti tárgyának, annak egyes területeivel más tudományágak foglalkoznak.

Mint minden tudomány, a pártépítés is fogalmi apparátussal, kategóriákkal dolgozik. Olyanokkal például, mint az élcsapat, a párt vezető szerepe, a pártellenőrzés, a demokratikus centralizmus, a pártdemokrácia, a pártegység, a kollektív vezetés, a pártfegyelem, a pártpropaganda és az agitáció, a káderpolitikai követelmények stb. Ezek tartalmának részletes kifejtésére a kötet más részeinél, a megfelelő helyeken kerül sor.

A PÁRT LÉTREJÖTTÉNEK, FEJLŐDÉSÉNEK, TEVÉKENYSÉGÉNEK TÖRVÉNYSZERŰSÉGEI

A törvényszerűségek között elsőként hangsúlyozzuk, hogy a munkásosztály harca szükségszerűen önálló osztálypártjának a megteremtéséhez vezet. A kommunista pártok léte a munkásosztályhoz kötődik, osztálytartalmukat tekintve a munkásosztály pártjai. Fontos fejlődéstörvényük, hogy a történelmi haladás során a társadalomban végbemenő változásokkal összhangban *a munkásosztály élcsapatává és tömegpártjává, a fejlett szocializmus szakaszában pedig — osztálylényeguk fenn-*

tartásával — fokozatosan az egész nép marxista—leninista élcsapatává válnak.

Törvényszerűségnek tekintjük a kommunista pártok *internacionalista* jellegét is, amely szoros összefüggésben van osztálytartalmukkal. Ebben olyan belső, lényegi összefüggések fejeződnek ki, mint — egy országon belül — a különböző nemzetiségű munkások érdekazonossága, vagy a munkásosztály különböző országokban küzdő osztagai alapvető érdekeinek azonossága, és az, hogy a nemzetközivé vált tőkével szemben a munkásosztály harca is szükségszerűen nemzetközi jelleget ölt. Az internacionalista jellegben kifejezésre jut az is, hogy a kommunista pártok életében megnyilvánuló törvényszerűségek nem korlátozódnak egyetlen országra, hanem — a sajátosságok szerepét elismerve — általános jellegűek. Törvényszerűség *a párt vezető szerepének a növekedése* is. E törvények objektív jellegűek. Meghatározott feltételek között elkerülhetetlenül megjelennek és érvényesülnek. A párt lényegét, természetének, működésének leglényegesebb vonásait tükrözik.

A párt a társadalom szerves része. Ezért *fejlődésének és tevékenységének törvényszerűségei a legszorosabb kapcsolatban vannak a társadalom általános fejlődéstörvényeivel.* Jól érzékelteti ezt a párt vezető szerepének, s e vezető szerep növekedésének a törvénye is. A párt vezető szerepe nem a pártnak a vezetésre támasztott igényében, hanem a szocialista társadalom szükségletében és a pártnak a vezetésre való képességében gyökerezik. Abban, hogy a szocialista társadalom — a korábbi társadalmakkal ellentétben — nem ösztönösen, hanem a tudatosság alapján fejlődik. Másrészt a korszerű termelőerők megkövetelik az össztársadalmi irányítást, azt az igényt, hogy a társadalom politikai, gazdasági, kulturális szférái összehangoltan, tervszerűen fejlődjenek a társadalmi fejlődés törvényszerűségei alapján meghatározott célok irányában. Ez szükségessé teszi a társadalomban végzett politikai, gazdasági, ideológiai, nevelő és szervező munka céltudatos összekapcsolását egy olyan vezető erő irányításával, amely felismerve a társadalom fejlődéstörvényét olyan politikát képes kialakítani, amely helyesen képviseli a munkásosztály és a többi dolgozó osztály és réteg alapvető érdekeit, az össztársadalmi érdekeket, s képes a dolgozók tudatos közreműködésével a politika megvalósítá-

sáért végzett mindennapi munka megszervezésére és vezetésére.

A szocialista társadalom vezetése iránti követelmények az építőmunka előrehaladásával fokozódnak. Ez az építőmunka méreteinek a növekedéséből, feladatainak összetettebbé válásából, a dolgozók szocialista tudatosságának a fokozódásából és a szocialista demokrácia kibontakozásából is következik. Mindez szükségessé teszi a párt vezető szerepének a növekedését is.

A párt felépítésének és működésének elvei közül a legfontosabbnak a következőket tartjuk: *a demokratikus centralizmus elve*, melyet átfogó jellege miatt a párt felépítése és működése alapelvének is nevezünk, *a kollektív vezetés elve*, vagy a párt szervezeti felépítésében *a területi, üzemi elv*. Ezek az elvek objektív kategóriák, a párt fejlődési és működési törvényszerűségeiből következő olyan jellemzők, amelyek egy vagy több fontos lényegi összefüggést világítanak meg. Az elvek következetes érvényesítése a párt hatékony tevékenységének alapja, belőlük következnek a pártélet normái, s jelentős mértékben ezek az elvek határozzák meg a munka módszereit és formáit is. Az elvek változatlanok, de alkalmazásuk, megvalósításuk formái, módszerei a feltételek változásával összhangban folyamatosan fejlődnek.

A pártélet normáin a párt belső életének rendjét meghatározó alapvető szabályokat értjük. A pártélet elvei a normákon keresztül valósulnak meg. Egy-egy elv érvényesülését több norma együttesen is szolgálja. A kollektív vezetés elvének az érvényesülésében például olyan normák hatnak, mint a választott testület tagjainak egyenjogúsága, a döntés előtti vita szabályai, a kisebbségi akarat alárendelése a többségi akaratnak stb. A pártélet szabályai közül a Lenin által megfogalmazottakat lenini normáknak nevezzük.

A társadalom életfeltételeinek változását, a párt fejlődésének követelményeit a pártélet szabályai is követik. A régi szabályok a változó feltételeknek megfelelő pontosabb megfogalmazást kapnak, kiegészülnek vagy új szabályok megalkotása válik szükségessé. Jól mutatják ezt a szervezeti szabályzat változásai, melyeken nyomon követhető ez a folyamat. A szerve-

zeti szabályzat a mindenkori feltételeknek megfelelően tartalmazza a párt felépítésére és működésére vonatkozó elveket és szabályokat.

A PÁRTÉPÍTÉS KAPCSOLATA A TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK MÁS ÁGAIVAL

A pártépítés elméleti alapja a marxizmus—leninizmus. Ezen az elméleti alapon értelmezi tárgyának, a párt fejlődésének és tevékenységének törvényszerűségeit, elveit, normáit, formáit és módszereit. A pártot és tevékenységét, fejlődésében, változásaiban és összefüggéseiben a marxista dialektika módszereivel vizsgálja. Ennek megfelelően tárgya vizsgálatánál a jelent történeti fejlődésében, fejlődési tendenciáiban elemzi. A párt életének és tevékenységének megnyilvánulásait konkrétságukban, környezetükkel, s a rájuk ható tényezőkkel összefüggésben tanulmányozza. Törekszik azon okok, mozgató erők feltárására, melyek fejlődésükre érdemi hatást váltanak ki. A pártépítés tehát — más társadalomtudományokhoz hasonlóan — a marxizmus—leninizmus ismert, általánosan elfogadott, s a gyakorlatban kipróbált dialektikus kutatási módszereit alkalmazza. A kutatás tartalmazza a kongresszusok és a vezető pártszervek határozatainak, dokumentumainak elemzését csakúgy, mint a pártszervek munkájának, tapasztalatainak helyszíni vizsgálatát vagy a szociológiai és összehasonlító módszereket.

A pártépítés a társadalomtudományok más ágaitól nem elszigetelten tevékenykedik, hanem velük szoros kapcsolatban. Felhasználja más társadalomtudományok eredményeit, s velük együtt komplexen vizsgálja a párt tevékenységét. Így fejlődik maga is, ugyanakkor hozzájárul a marxizmus—leninizmus gazdagításához.

A pártépítés a marxista—leninista filozófia mellett elsősorban a párttörténettel van szoros kapcsolatban, amely jelentős szerepet tölt be a pártépítés tárgykörébe tartozó kérdések tudományos vizsgálatában, hatással volt és van a pártépítés fejlődésére is. Mindkét tudományág a párttal, illetve tevékenységével foglalkozik, de más megközelítésben. A párttörténet el-

sősorban a párt stratégiájának, taktikájának, valamint politikájának a kérdéseivel, a politika megvalósulásának tényeivel foglalkozik. A pártépítés a párt fejlődéstörvényeit, vezetői tevékenységét, működési mechanizmusát vizsgálja. A párttörténet a párt és tevékenysége múltját tanulmányozza, a pártépítés elsősorban — de nem kizárólag — a párt közvetlen, mai tevékenységével foglalkozik, elméletileg általánosítja adott tapasztalatait.

A pártépítés mint tudomány nem nélkülözheti a történeti nézőpontot. A kérdéseket történelmi fejlődésükben vizsgálja. Álláspontja szerint a fejlődő, változó jelenségek tendenciáinak, törvényszerűségeinek feltárása lehetetlen, ha csak a pillanatnyi állapotukat vesszük szemügyre, szükség van a történetiség nézőpontjának következetes érvényesítésére is.

Ezenkívül számos területen érintkezik és együttműködik a tudományos szocializmussal, a marxista szociológiával, a gazdaságpolitikával, a pedagógiával, a vezetési ismeretekkel stb.

A PÁRTÉPÍTÉS OKTATÁSÁNAK NÉHÁNY SAJÁTOSSÁGA

A Lenin által kimunkált szervezeti elvek, a pártélet lenini normái a marxista—leninista párt fejlődésének általános törvényszerűségeit tükrözik. Ezt hangsúlyozza a szocialista országok kommunista és munkáspártjai titkárainak 1974. január 22—23-i moszkvai tanácskozásán elfogadott záróközlemény is. „A történelmi gyakorlat meggyőzően bizonyítja, hogy a pártélet lenini normái és a pártirányítás elvei, amelyeket a testvérpártok a mai követelményeknek és tevékenységük konkrét feltételeinek megfelelően alkalmaznak, internacionalista jellegűek és mindmáig érvényesek."[4]

A pártépítést úgy tanítjuk, hogy megvilágítjuk a törvényszerűségek elveinek általános jellegét és konkrét alkalmazását a Magyar Szocialista Munkáspártban. Megmutatjuk, hogy pártunk szervezeti felépítésében, működésében, vezető szerepének érvényesülésében ezek a törvényszerűségek és elvek hogyan valósulnak meg. Elemző módon rámutatunk arra, hogy a Ma-

[4] Kozlemény a szocialista országok kommunista és munkáspártjai KB-titkarainak értekezletéről Népszabadság, 1974. január 24.

gyar Szocialista Munkáspárt a társadalmi építőmunkánkban végbement változásokkal összhangban hogyan fejleszti tovább e törvényszerűségek, elvek és normák leghatékonyabb érvényesülését biztosító szervezeti és más feltételeit. A pártépítés irodalmát főleg két forrásból adjuk meg: a marxizmus—leninizmus klasszikusainak — mindenekelőtt Lenin — írásaiból és a párt dokumentumaiból, határozataiból. Kívánatos, hogy a pártépítés kérdéseit tanulmányozva a testvérpártok dokumentumait is megismerjük. Ez a pártépítés törvényszerűségei és elvei általános jellegének bemutatása és a testvérpártok tapasztalatainak megismerése szempontjából egyaránt fontos.

E tárgy elsajátítási folyamatában arra törekszünk, hogy *elméleti, politikai és gyakorlati vonatkozásait egyaránt feldolgozzuk.* A pártépítés tanítása soha nem válhat — mint azt egyesek feltételezik — valamiféle módszertani útmutatóvá. Nem mintha a módszereket lebecsülnénk, de mindenekelőtt a tárgy elméleti alapjainak mély megértését, elvi-politikai összefüggéseinek a feltárását helyezzük előtérbe. Nem csak a pártépítés elveinek politikai jelentőségét mutatjuk meg, de azt is, hogy ha azok nem érvényesülnek vagy következetlenül valósulnak meg, annak milyen negatív következményei lehetnek.

Nagy jelentőségűnek tartjuk az elmélet és a gyakorlat egységének érvényesítését. Elfogadhatatlannak minősítjük azt a felfogást, amely valamiféle elméleti előkelősködéssel rangon alulinak tekinti a gyakorlat kérdéseivel, a tapasztalatokkal, a pártmunka formáival és módszereivel való foglalkozást. Az egyes elméleti, elvi kérdéseket nem elvontan tárgyaljuk, hanem a gyakorlattal összefüggésben. Rávilágítunk azokra a problémákra, amelyek az elvek hatékonyabb megvalósulását akadályozzák, jobb érvényesülésük érdekében foglalkozunk a megoldandó feladatokkal.

A pártépítésnek — mint tudománynak és tantárgynak — fontos sajátossága, hogy közvetlen hatása van a gyakorlati politikai életre. Ez nagy politikai felelősséget ró művelőire. Szilárdan kell képviselniük a marxizmus—leninizmus klasszikusai által kidolgozott elveket, s a határozatokban rögzített pártálláspontokat. Egyéni véleményeket vagy tetszetős, de a gyakorlatban kellően ki nem próbált, nem igazolt nézeteket nem lehet tanítani. Megkülönböztetett figyelmet kell fordíta-

ni a párttal és tevékenységével kapcsolatos különböző antimarxista, revizionista és szektás felfogások bírálatára.

A pártépítés egyik sajátossága, hogy nagy lehetőséget nyújt a nevelésre. A pártélet leninі elveinek és normáinak, elvi-politikai tartalmának a megértetése kiválóan alkalmas a magas fokú erkölcsi és politikai tudat kialakítására, a párthoz való érzelmi kötődés erősítésére, a kommunista magatartás és pártszerűség fokozására. A demokratikus centralizmus, a pártfegyelem, a pártdemokrácia, a vezetés kollektivitása, a bírálat, az önbírálat, a párttag jogai, kötelességei stb. kérdéseinek sokoldalú bemutatása nagy nevelő erőt jelent. A pártépítésnek fontos szerepe van a gyakorlati politikai munkára való felkészítésben, a pártmunkás egyéniségének fejlődésében, magatartása formálásában, alkalmas az önállóság fejlesztésére, s olyan tulajdonságok erősítésére, mint például az igényesség, a felelősségérzet, a kritikus és önkritikus szemlélet.

A pártépítés tanulmányozása, elméleti alapjainak, gazdag tapasztalatainak a megismerése, a határozatokban rogzített és elméletileg általánosított gyakorlati tapasztalatok helyes értelmezése és alkalmazása visszahat a gyakorlatra. Hozzájárul a pártmunka színvonalának, hatékonyságának fejlődéséhez, a párt előtt álló feladatok eredményes megoldásához.

A MARXIZMUS—LENINIZMUS TANÍTÁSA A MUNKÁSOSZTÁLY FORRADALMI PÁRTJÁRÓL

A MARXISTA—LENINISTA PÁRT SZÜKSÉGESSÉGE ÉS JELENTŐSÉGE

A munkásosztály forradalmi pártjáról szóló marxista—leninista tanítás szerves összefüggésben van a marxizmusnak az osztályharcra, a politikai hatalom meghódítására és megtartására vonatkozó tanításaival. Az osztályharcban az osztályok törvényszerűen létrehozzák saját politikai pártjaikat, melyek a társadalmi osztályok — különösen az egymással szemben állók — harcát vezetik. A politikai párt bázisa az az osztály, amelynek érdekeit hordozza és képviseli, s amelyben megtalálja az anyagi erőt politikai programja megvalósításához. A politikai párt tevékenységében arra az osztályra támaszkodik, melynek érdekeit kifejezi és képviseli, amelyben megtalálja politikai programja megvalósítására az anyagi erőt. Az osztály legaktívabb részeként, érdekei kifejezőjeként és védelmezőjeként lép fel az osztályharcban.

A proletariátus osztályharcának eredményessége döntően attól függ, hogy harca mennyire tudatos és szervezett. A tudatos és szervezett harc szükségszerűségének a felismerése és igénye törvényszerűen a munkáspártok létrehozásához vezet.

A kommunista párt létrejöttének alapja tehát az osztályelv, a munkásosztály történelmi szerepének felismerése.

A munkásosztály ösztönös tiltakozása az elnyomás és kizsákmányolás ellen nem elegendő a győzelemhez. Olyan pártra van szüksége, amely tudományos világnézetének a birtokában és a társadalomfejlődés objektív törvényszerűségeinek az ismeretében a harcát győzelemre tudja vezetni, a hatalom megragadása után pedig biztosítja az új társadalom megteremtésének feltételeit. *A szocializmus, majd a kommunizmus győzelmének biztosítása tehát elengedhetetlenül szükségessé teszi a forradalmi párt létezését.*

Marx és Engels érdeme az a felismerés, hogy a hatalom megszerzése, a proletárdiktatúra kivívása nem képzelhető el a munkásosztály forradalmi pártja nélkül. Marx és Engels — 1872-ben — a Nemzetközi Munkásszövetség szervezeti szabályzatának tervezetében a következőket írták: „A vagyonos osztályok egyesített hatalma elleni harcában a proletariátus mint osztály csak akkor cselekedhet, ha maga is külön politikai párttá szerveződik, amely a vagyonos osztályok által alakított minden régi párttal szemben áll.

A proletariátusnak ilyen politikai párttá alakulása elengedhetetlen ahhoz, hogy a társadalmi forradalomnak és végső céljának, az osztályok megszüntetésének győzelmét biztosítsa.

A munkásosztály erői egyesítésének, melyet gazdasági harcával már elért, egyúttal emelőül kell szolgálnia ezen osztály kezében a kizsákmányolók politikai hatalma ellen vívott harcában.

A föld és a tőke urai mindenkor felhasználják politikai kiváltságaikat gazdasági monopóliumaik megvédésére és megörökítésére és a munka leigázására. A politikai hatalom meghódítása tehát a proletariátus nagy kötelessége."[1]

Marx és Engels tehát a párt létrehozásában látták a munkásosztály történelmi szerepe megvalósításának biztosítékát. A századforduló idején Lenin — Marx és Engels tanítása alapján — kidolgozta a munkásosztály forradalmi pártjának elméleti és szervezeti alapelveit és meghatározta a párt történelmi feladatát. Ekkor — 1904-ben — tehát már egy más történelmi

[1] *Marx—Engels:* A hágai általános kongresszus határozatai. *Marx—Engels* Művei. 18. kot Budapest 1969. 138. old.

korszakban ezekre az útmutatásokra visszatérve a következőket írta Lenin: „A proletariátusnak a hatalomért vívott harcban nincs más fegyvere, mint a szervezet. A proletariátus, amelyet széttagol a burzsoá világban uralkodó anarchikus verseny, amelyet elnyom a tőke számára végzett kényszermunka, amelyet állandóan a teljes nyomorúság, elvadulás és züllés »legmélyére« taszítanak — ez a proletariátus csak akkor lehet és lesz is elkerülhetetlenül legyőzhetetlen erővé, ha a marxizmus elvei alapján történő eszmei egyesítését annak a szervezetnek anyagi egysége biztosítja, amely a dolgozók millióit a munkásosztály hadseregében tömöríti."[2]

A munkásosztálynak a pártra tehát azért van szüksége, hogy szervezett, tudatos erővé válva képes legyen megdönteni a tőkés rendszert, kivívni a hatalmat, felépíteni a szocializmust, s e folyamatban a forradalmi párt alkalmassá tegye a munkásosztályt a társadalom vezetésére. A párt történelmi szerepét és küldetését a nemzetközi munkásmozgalom és a mi pártunk történelmi tapasztalatai is igazolják.

Azt az igazságot, hogy *párt nélkül* — amely előrelátó, következetes és fegyelmezett — *nincs munkáshatalom, nincs proletárdiktatúra,* nem csak a kommunisták, de a munkásosztály ellenségei és árulói is tudják. Nem véletlen, hogy az oroszországi burzsoázia 1919-ben ilyen jelszót adott ki: „szovjeteket, kommunisták nélkül", Németországban pedig a fasizmus elsősorban a kommunista párttal számolt le, s a burzsoázia a világon mindenütt a kommunista pártok elszigetelésére, megsemmisítésére törekszik napjainkban is. A mi történelmi tapasztalataink is ezt igazolják: amikor például 1956-ban különböző okok miatt megbomlott a párt egysége, szervezettsége, tekintélye, vezető szerepe, fegyelme, élcsapat jellege, aminek következtében utat tévesztett a szocializmus sok becsületes híve, szükségszerűen válságba került a szocialista rendszer is. A munkásosztály viszont a legsúlyosabb helyzetekben is úrrá lehet a nehézségeken, ha vezető pártja helyes politika alapján, szilárdan és egységesen lép fel. Szocialista társadalomban a párt ereje, befolyása, egysége *alapvető biztosítéka* a rendszer erejének.

[2] *Lenin:* Egy lépés előre, két lépés hátra. *Lenin* Összes művei. 8. köt. Kossuth Könyvkiadó 1965. 389. old.

Az új típusú forradalmi munkáspárt megteremtése Lenin nevéhez fűződik. Lenin és az orosz bolsevikok abban az időben léptek a történelem színpadára, amikor a kapitalizmus utolsó, imperialista korszakába lépett. A kapitalizmus viszonylag békés fejlődésének esztendeit a századfordulón követte az imperializmus és a proletárforradalmak kora. Az osztályharc kiéleződött, a munkásosztály és az elnyomott rétegek nyíltan léptek fel, s ez új feladatok elé állította a munkásosztály szervezeteit.

A II. Internacionálé pártjai — amelyek szakítottak a marxizmus forradalmi lényegével — már nem voltak alkalmasak e feladatok megoldására. Olyan pártra volt szükség, amely munkáját nem korlátozza kizárólag az agitációra és a propagandára, hanem marxista ideológiája és szervezettsége révén vezetője és szervezője a társadalom forradalmi átalakulásáért, a munkásosztály hatalomra jutásáért vívott harcnak, a társadalmi folyamatoknak nem szemlélője csupán, hanem aktív irányítója. A II. Internacionálé pártjai már nem tekintették céljuknak a fennálló társadalmi rendszer alapjainak megváltoztatását. A kapitalista rendszer keretei között, annak talaján maradva különféle reformok kivívására korlátozták harcukat. A reformok és az értük folytatott harc természetesen jelentős, és ezt sem akkor, sem ma nem szabad lebecsülni. A reformok jobb körülményeket teremtenek a dolgozók számára, nagyobb lehetőséget és teret az osztályküzdelmeknek. Ám a reformok nem helyettesíthetik a fő célt, a kizsákmányoló társadalmi rendszer megdöntését. A marxizmus forradalmi álláspontja mindig ez volt. A többi között ezért vetjük el a revizionisták modern köntösbe öltöztetett reformista elméleteit ma is, s ezért utasítjuk el például a kapitalizmusnak a szocializmusba való békés belenövésének, a „jóléti államnak", vagy a „népi kapitalizmusnak" az elméletét.

A II. Internacionáléhoz tartozó pártok a századfordulón már nem a munkásosztály pártjai, hanem a munkások és a kispolgári elemek tömbjei voltak, melyekben a munkásosztály érdekeit alárendelték a burzsoázia érdekeinek, s éppen a marxizmus forradalmi lényegét vették revízió alá. Ez természetesen e pártok szervezeti felépítését is meghatározta. Nem harci pár-

tok, szervezetek voltak, hanem választási apparátusok, melyek fő feladatuknak a választási harcokat tartották.

Az új típusú pártot Lenin és az orosz kommunisták teremtették meg, s ez a párt jellegében, felépítésében és harci módszereiben a korszak követelményeit tükrözte. Nem véletlen, hogy ez a párt éppen Oroszországban jött létre. A cári Oroszország a század elején polgári forradalom előtt állott. Ez a hatalmas ország — amely csomópontja volt az imperializmus valamennyi ellentmondásának — már harcedzett, fejlett proletariátussal rendelkezett. Nyugaton — Franciaországban vagy Németországban — a polgári forradalom még olyan viszonyok között játszódott le, amikor a proletariátus mind számban, mind szervezettségben gyenge volt. Oroszországban viszont már viszonylag fejlett, koncentrált és jól szervezett munkásosztály volt, amely sok harcot vívott a burzsoáziával és már önálló osztálykövetelései is voltak.

Az új típusú pártok létrejöttével a munkásmozgalomban heves harc indult meg a forradalmi cselekvés irányvonala és a reformizmus között. A reformizmus minden irányzata lehetségesnek tartotta a kapitalizmus békés „belenövését" a szocializmusba. A lenini eszmét valló új típusú pártnak viszont a társadalom fejlődésével kapcsolatban az volt a meggyőződése, hogy a társadalom forradalmi átalakítása szükséges és elkerülhetetlen.

Lenin harca az új típusú párt megteremtéséért sikerre vezetett. Ez a párt céljaiban és szervezeti elveiben is különbözött a szociáldemokrata pártoktól. Maga köré tömörítette az orosz proletariátust, az elnyomott rétegeket, s győzelemre vezette őket a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban. Az októberi forradalom győzelme után e párt példája nyomán alakultak meg szerte a világon az új típusú kommunista és munkáspártok, amelyek különböző történelmi, gazdasági és társadalmi feltételek között vezetik ma is a munkásosztály, a dolgozó nép harcát.

Ha visszatekintünk a XX. század fordulójára, világosan látjuk a megtett utat, és ennek alapján megvonhatjuk az új típusú pártok és a reformista pártok tevékenységének mérlegét. Látható és bizonyítható, hogy a reformista politikai szervezetek közül, amelyeknek programjában szerepel a társadalom szocia-

lista átalakítása — még ha a legbefolyásosabb, sőt a hatalomra jutott pártokat nézzük is —, egyetlenegy sem tudta megvalósítani a társadalom szocialista átalakítását. Ugyanakkor az új típusú marxista—leninista pártok az éles osztályharc közepette létszámban megnőttek, megedződtek, megerősödtek. A korszak legbefolyásosabb politikai erőivé válva bebizonyították, hogy a hatalom megszerzésének a készsége és képessége mellett, meg tudják oldani a hatalom megszilárdításával, a szocializmus és a kommunizmus építésével összefüggő nem kevésbé könnyű és bonyolult feladatokat is.

A jelenkori társadalmi viszonyokat és a tőkés világban folytatott osztályharc tapasztalatait áttekintve azt látjuk, hogy növekszik az osztályharc vezetésének, irányításának a szerepe. A kor társadalmi feszültsége olyan fokot ért el, amikor a kapitalizmus egész világrendszerében — ahol az általános válság figyelhető meg — elkerülhetetlen követeléssé, szinte történelmi paranccsá vált a radikális átalakítások végrehajtása. Ez a munkásosztálynak és a dolgozók más rétegeinek leghőbb vágya, és a társadalmi haladás egyetlen útja.

A történelem tehát sok évtizede bizonyítja, hogy forradalmi párt nélkül nem következhet be a kizsákmányolás elleni eredményes harc, a tőkés társadalom megdöntése. A szocializmus természetesen építhető akkor is, ha az adott országban több politikai párt is működik, de a kommunista párt vezető szerepének mindenképpen érvényesülnie kell. Ennek hangsúlyozása azért is szükséges, mert a revizionisták azt állítják, hogy a pártról szóló lenini tanítás elavult, az csupán az elmaradott oroszországi viszonyokra volt érvényes. Más irányzatok azt bizonygatják, hogy a tömegek spontán mozgalma, forradalmi energiája független a kommunista pártok vezetésétől, a párt szerepe pedig csupán a tömegek sikereinek és eredményeinek számbavétele, puszta megállapítása. Ezekre az állításokra ma már kétségtelen választ adott a történelem, az élő valóság: a győzelmek során szerzett tapasztalatok és a keserű vereségek egyaránt. A munkásosztály minden vívmányát pártja irányításával, vezetésével érte el, ugyanakkor kudarcai, vereségei — mind a tőkés, mind a szocialista országokban — összefüggenek a pártirányítás, a helytelen politikai irányvonal, a marxista—leninista elmélet alkalmazása gyengeségeivel.

Szocialista viszonyaink között a párt forradalmi jellegének legfőbb mutatója és szükséges követelménye, hogy védelmezze, erősítse a politikai alapot, a munkáshatalmat, amelyen az új rend felépül; következetesen fejlessze a szocialista tulajdonviszonyokat; szüntelenül elemezze, bírálja felül munkáját; érzékelje a társadalmi fejlődés problémáit; tanulmányozza ellentmondásait és azok megoldásaira megfelelő módokat dolgozzon ki. Alapvető feladata, hogy küzdje le az új társadalom különböző területein jelentkező maradiságot.

A kommunista párt forradalmiságának fontos mutatója, hogy a társadalmi fejlődés megérett problémáinak feltárásában és megoldásában mennyire képes kezdeményező lenni. A szocialista társadalom fejlődésének minden szakaszában szükség van a társadalmi folyamatok valóságos tartalmának feltárására, megfelelő társadalmi önvizsgálatra, így biztosítható a fejlődés, a lépéstartás a változó és alakuló viszonyokkal. Nem nehéz belátni, milyen nagy felelősség hárul e feladatok elvégzésében a pártra.

A PÁRT A MUNKÁSOSZTÁLY ÉLCSAPATA

A lenini tanítások egyik legfontosabb tétele, hogy *a pártnak a munkásosztály élenjáró, tudatos csapatának, politikai vezetőjének* kell lennie. Ahhoz, hogy ezeknek a követelményeknek megfeleljen, a következők szükségesek:

— tevékenységét, politikáját a marxizmus—leninizmus elmélete határozza meg;

— a munkásosztály legöntudatosabb, legaktívabb elemeit vegye fel tagjai sorába;

— képes legyen szoros kapcsolatot teremteni a tömegekkel és hatást gyakorolni rájuk.

A pártnak mint a munkásosztály élcsapatának, hogy vezetni tudjon, *a munkásosztály és a dolgozó tömegek soraiból azokat kell tömöríteni, akik tudásukat, tapasztalataikat képesek a nép ügyének szolgálatába állítani* és ezért vállalják is a küzdelmet. Az élcsapatnak nem lehet mindenki a tagja, csak az, akiben megvan a készség és képesség e harc vállalására.

A történelem azt bizonyítja, hogy e tulajdonságokkal és ké-

pességekkel elsősorban a *munkások* rendelkeznek. Ezért a kommunista párt elsősorban a munkásosztály pártja. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy csak munkások lehetnek a párt tagjai. A kommunista párt tömöríti a többi dolgozó osztály és réteg legjobbjait is, azokat, akik pártbalépésükkel a munkásosztály álláspontjára helyezkednek.

Lenin 1915-ben ezt írta: „Nem tudhatjuk, milyen gyorsan, s milyen sikerrel fognak kibontakozni az adott korszak egyes történelmi mozgalmai. Azt azonban tudhatjuk és tudjuk is, hogy *melyik osztály* áll egyik-másik korszak középpontjában, meghatározva a korszak fő tartalmát, fejlődésének fő irányát, az adott korszak történelmi viszonyainak fő sajátosságait stb."[3] Korunk ilyen alapvető eleme a munkásosztály. Ez az osztály határozza meg a társadalmi fejlődés irányát és a korszak arculatát.

A munkásosztály vezető szerepe a kapitalizmus elleni harcban *szükségszerűen következik* abból, hogy:

— a társadalmi termelés leghaladóbb, legkorszerűbb szférájában, a nagyüzemekben dolgozik, amely az anyagi termelés szempontjából a meghatározó és amelytől végső soron a társadalom többi területe is függ;

— számszerűségét tekintve a társadalom egyik legnépesebb (a fejlett ipari országokban a legnépesebb) osztálya, és számaránya állandóan növekszik;

— nem rendelkezik termelési eszközökkel, csak a két keze munkájából él, nincs tehát érdekelve a kizsákmányolás semmilyen formájában, sőt, saját felszabadításáért küzdve eleve szemben áll mindenfajta elnyomással és küzd ellene;

— ellensége a munka nélkül szerzett jövedelemnek.

A munkásosztály vezető szerepe olyan tulajdonságaiból is következik, mint a politikai érettség, a fegyelmezettség, a szervezettség, a kollektivizmus. Többségük szemben áll a burzsoá és a kispolgári individualizmus és egoizmus minden formájával. Ezekből következően válik a munkásosztály a szocialista társadalom hajtóerejévé, erkölcsi tulajdonságai, munkája, életvitele, kultúrája és magatartása révén pedig a szocialista életforma kialakításának példájává.

[3] *Lenin:* Idegen lobogó alatt. *Lenin* Összes művei. 26. köt. Kossuth Könyvkiadó 1971. 131. old.

A munkásosztály — pártja vezetésével — olyan tudományos programot tud kidolgozni, amely helyesen fogalmazza meg mind a távolabbi célokat, mind a sürgős és azonnali feladatokat. Eredményesen tud harcolni e program megvalósításáért is, a harc közben tömörítve a szövetségeseket. Ezzel szemben a kapitalizmusban a kistulajdonosi vagy értelmiségi rétegek politikailag ingadoznak. Részint belátják, hogy érdekük a nagytőke, a nagybirtok, a kizsákmányolás elleni harc, részint mint tulajdonosok s bizonyos előnyök élvezői, gyorsabban megegyeznek a kizsákmányoló osztályokkal. Ez a talaja ingadozásuknak.

Mindez nemcsak Lenin idejében volt érvényes. A leninizmus új, nagy korszakot nyitott a munkásosztály történelmi szerepének valóra váltásában. A társadalmi haladás alapvető ereje a jelenkorban is a munkásosztály. A marxizmus—leninizmus erről szóló tanítása semmit sem veszített jelentőségéből a szocializmus építésének időszakában sem. A munkásosztály, megszilárdítva a szocialista társadalmi-gazdasági rendszert, megteremti az alapokat az egész társadalom sokoldalú fejlődése számára. A legjobban érdekelt a forradalom vívmányainak megszilárdításában és továbbfejlesztésében, a szocialista társadalmi viszonyok kiszélesítésében és elmélyítésében.

A mai kommunista mozgalom elmélete és gyakorlata számára kiemelkedő jelentőségű, hogy elemezzük a munkásosztály szerepét a szocialista társadalomban, mert a munkásosztály a szocialista rendszerben kiváltképpen fontos és növekvő szerepet játszik, ami megnyilvánul termelési, társadalmi és kulturális tevékenységének minden formájában. A munkásosztály forradalmi hatása a társadalmi fejlődésre azonban csak akkor érvényesülhet, ha törekvései és vágyai érvényre jutnak a párt ideológiai és szervező tevékenységében. Élcsapat nélkül, kommunista párt nélkül a munkásosztály csupán a történelem tárgya és nem alanya lenne. Ugyanakkor a fizikai munkásoknak a társadalmi struktúrában elfoglalt helyéből, létfeltételeiből eredő látásmódja, törekvése, magatartása és közvetlen ellenőrző munkája nélkülözhetetlen a döntések szocialista jellegének és realitásának a biztosításához a vezetés számára általában, a pártvezetés számára különösen. Ezért elengedhetetlenül szükséges — s ezt újra hangsúlyozta a Központi Bizottság 1972. novemberi, és a XI. kongresszusi határozatában —, hogy mind

a pártban, mind a politikai vezető testületekben és szervekben a fizikai dolgozók képviselői megfelelő arányban legyenek jelen. Ahol a testületek szociális összetétele nem megfelelő, nagyobb a lehetősége annak, hogy a döntések egyoldalúak lesznek, s az adott területen nem a társadalmi érdekeket kifejező munkáspolitika, hanem az osztályérdektől eltérő csoportérdek érvényesül.

A munkásosztály beleszólása, részvétele az ország ügyeinek intézésében természetesen nem korlátozódhat és nem is korlátozódik a testületekben való részvételre. A szocialista demokrácia eszköztárában megtalálhatók azok a kipróbált formák, amelyek révén a munkások és általában a dolgozó tömegek részt vesznek az ország gazdasági-társadalmi-politikai életében, az államélet irányításában.

A munkásosztály történelmi szerepéről szóló tanítás együtt született a marxizmussal. Ezek a tanítások képezik a marxizmus magját. Ezért támadják meg-megújuló hevességgel mind a szocializmus nyílt ellenségei, mind a revizionisták és különböző kispolgári áramlatok.

E kérdésben egyik hatásosnak vélt ellenérvük: konzervativizmus a kommunista pártoknak a munkásosztályra, társadalomban betöltött helyére, szerepére fordított állandó figyelme. Szerintük a munkásosztály már nem fogékony a haladás iránt, nem hordozója annak, elvesztette forradalmiságát. A forradalmiság új értelme — állítják — új erőt, új vezetőt követel, s ez véleményük szerint a modern korban az értelmiség, a kiválasztott elit. Az ún. „baloldali áramlatok" szerint a munkásosztály „elpolgáriasodik", átalakul, a forradalom zászlaját a világ parasztsága veszi át, s a forradalom központja is mind keletebbre tolódik.

Ismeretes, hogy a marxizmus, a kommunista pártok nagy jelentőségűnek tartják azt a munkát, amelyet az értelmiség a szocialista társadalom anyagi és szellemi javai létrehozásának érdekében végez. A tudományos-technikai forradalom korában, a tudomány közvetlen termelőerővé válása folyamatában jelentősen megnő az értelmiség szerepe. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a munkásosztály elveszti központi szerepét a korszerű termelésben. A munkásosztály a szocializmus fejlesztésének, anyagi-műszaki bázisa megteremtésének aktív és döntő ereje

ma is. Ennek számos objektív és szubjektív tényező az alakítója, tehát nem véletlen, hogy a termelőerők és termelési viszonyok fejlődésének, az objektív gazdasági folyamatoknak mindig a munkásosztály volt a mozgató ereje, s amint a múltban, úgy ma és a jövőben is az anyagi javak legfontosabb létrehozója.

A tudományos-technikai forradalom hatására a munkásosztály struktúrájában és társadalompolitikai arculatában végbemenő változások növelik a munkásosztály felkészültségét arra, hogy történelmi küldetését az új feltételek közepette is jól hajtsa végre. A szocializmus építése közben a munkásosztálynak új típusú kapcsolatai alakulnak ki az osztályszövetség révén a többi társadalmi réteggel, amelyek ugyancsak erősítik társadalmi-politikai szerepét, tekintélyét.

A kommunista pártok bázisa a munkásosztály volt és marad a jövőben is. Küldetését a munkás-paraszt szövetségen keresztül — amely a népi hatalom alapja —, valamint az értelmiségnek és más dolgozó rétegeknek a szocialista építésbe való bevonásával valósítja meg.

A munkásosztály a szocializmusban össznépi feladatokat old meg, de nem olvad fel az egész társadalomban, megmarad önálló politikai erőként, önálló társadalmi és gazdasági érdekekkel. Továbbra is a munkásosztály viseli a fő terheket és vállalja a fő feladatokat a szocializmus felépítésében. A munkásosztály pártja vezetésével oldja meg történelmi jelentőségű feladatait.

A párt élcsapat. Ezt kifejezi osztályjellege és szociális összetétele is. Az osztályjelleget több tényező összessége határozza meg, többek között a párt ideológiája, célja, programja és politikája; a párt egész tevékenysége. Természetesen fontos tényező a párttagság összetételében a munkások aránya, de nem azonosítható az osztályjelleggel. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a párt tagjai, akik *egyenjogúak*, felosztathatók származás, foglalkozás, kor, nem vagy bármely más szempontok szerint első- és másodrendű párttagokra. A pártban ugyanis, a párt politikájának megvalósításáért folytatott harc és munka során és a párton belül folyó kommunista nevelő munka eredményeképpen a párt tagjai — bármely réteghez tartoztak is azelőtt — kommunistává fejlődnek, nevelődnek. Ezek az elvek

a Magyar Szocialista Munkáspárt gyakorlatában is érvényre jutnak. Pártunk összetétele alapjában megfelel a lenini követelményeknek, összhangban van országunk sajátos viszonyaival. Az az elv, amely szerint párttisztségtől eltekintve semmilyen közfunkció nincs párttagsághoz kötve, azt a pozitív tendenciát erősíti, hogy a pártba jelentkezőket általában nem valamiféle érvényesülési törekvés, hanem a kommunista eszmék iránti őszinte vonzalom és meggyőződés vezeti, önként vállalva a pártfegyelmet és kötelezettségeket. A párttagság műveltsége, ideológiai és politikai ismereteinek színvonala növekszik, s egyre inkább megfelel a szocialista építés növekvő követelményeinek.

Kommunistának lenni tehát a munkáshatalom időszakában sem jelent előnyt, kiváltságos helyzetet vagy olyan hatalmat, ami a kommunistát más ember fölé helyezi. Kommunistának lenni mindenekelőtt olyan eszme vállalását jelenti, amely gazdagabb értelmet ad az életnek. Annyit jelent, mint tudatosan vállalni a harcot, másoknál többet tenni a közös ügyért. A kommunisták számára minden munka harci őrhely, ahol követésre méltó példát kell mutatniuk a szó és a tett egységében, a párt ügyének szentelve erejüket, alkotó energiájukat. Ennek köszönhető, hogy a kommunista fogalma — bár az évek során már sok szó és fogalom elkopott vagy üressé vált — mindig is egyet jelent a nép szolgálatával.

AZ ELMÉLET JELENTŐSÉGE

Ahhoz, hogy a párt élcsapat legyen, elengedhetetlenül fontos, hogy a marxizmus—leninizmus elméletének birtokában tudományos politikát folytasson. A marxizmus, a forradalmi elmélet ismerete teszi lehetővé, hogy az élcsapat elemezni tudja az események menetét, és a valóságnak megfelelően kidolgozhassa az osztályharc stratégiáját és taktikáját. A marxista elmélet alkalmazása a konkrét valóságra, a harc és építés gyakorlatának elméleti általánosítása — ebben áll a párt elméleti munkájának lényege. E területen kettős veszélyt kell leküzdeni. Egyfelől az elmélet dogmává merevedésének a veszélyét, amely már súlyos károkat és sok nehézséget okozott a moz-

galomnak; másrészt küzdeni kell a marxizmus alapelveinek elavulttá nyilvánítása, alapvető elméleti megállapításainak megkérdőjelezése ellen, az akár a nemzeti sajátosságok tagadásából, akár annak eltúlzásából ered. Mindkét véglet ma is fellelhető a nemzetközi munkásmozgalomban. Éppen ezért az ellenük két fronton folytatott harc elengedhetetlen része a kommunista pártok ideológiai munkájának.

A Magyar Szocialista Munkáspártot a marxizmus—leninizmus elmélete vezeti, ez szabja meg politikáját és gyakorlatát. Politikája — amelyet elsősorban a párt kongresszusai dolgoznak ki — tudományos alapokra és a valóságos helyzet elemzésére épül.

A fejlett szocializmus építésének szakaszában — ezt hangsúlyozta a párt XI. kongresszusa is — különösképpen megnő a társadalom tudományos irányításának, a társadalom fejlődéstörvényei tudatos felhasználásának a lehetősége és szükségessége is. A termelési eszközök szocialista tulajdona és a szocialista termelési viszonyok osztatlan uralma lehetővé teszi, hogy a társadalom fejlesztésének leghatékonyabb formáit és módszereit alkalmazzuk, s a társadalom irányítását magasabb színvonalon szervezzük meg. Az antagonisztikus osztályok és ellentmondások megszüntetése után a szocialista fejlődés során keletkező ellentmondások nem kibékíthetetlenek, így azokat a különböző érdekek tervszerű egyeztetése, összehangolása útján, a fejlődés objektív törvényei alapján oldjuk meg.

A társadalmi folyamatok irányítása napjainkban bonyolultabbá vált. A gazdaság, a tudomány, a kultúra mennyiségi és minőségi növekedése, kiteljesedése, a különböző társadalmi szférák és területek egymásra hatása, a nagy tömegek mind tudatosabbá váló, történelemformáló tevékenysége, az emberek szocialista nevelésének növekvő jelentősége újabb és nagyobb követelményeket támaszt a párt tevékenysége iránt, és megköveteli, hogy politikáját marxista—leninista alapokra építse, tudományosan tervezze és szervezze.

Aki figyelmesen tanulmányozza az elmúlt évek történetét, látja, hogy a társadalmi fejlődés által megérlelődött kérdéseket, amelyek a dolgozók nagy tömegeinek érdekeit érintik, a párt a lehetőségeknek megfelelően sorra napirendre tűzi, s a

marxizmus—leninizmus elméleti útmutatásai alapján megoldja.

A Magyar Szocialista Munkáspárt legfontosabb dokumentumai a tudományos elemzés, a konkrét gyakorlat tapasztalatai és az objektív lehetőségek mérlegelése alapján jönnek létre. A marxista elmélet művelésének és továbbfejlesztésének folyamata a szocialista építés gyakorlatának elméleti általánosítása, a gyakorlatnak az elmélettel való összevetése útján valósul meg. Az elmélet és a gyakorlat egysége fontos mércéje a kommunista pártok eredményes tevékenységének. Mindez szükségessé teszi, hogy fokozódjék a pártnak mint tudatos erőnek a szerepe az összes társadalmi folyamatok egy cél felé irányításában és a társadalom politikai rendszere, valamennyi láncszeme tevékenységének koordinálásában.

Az anyagi termelésben végbemenő gyors változásokat nem követik automatikusan ugyanolyan gyors változások a társadalmi tudatban. A tudat elmaradása a társadalmi léttől, az emberek tudatában meglevő polgári ideológia maradványai elleni harc különösen szükségessé teszi a párt elméleti, propagandamunkája hatékonyságának növelését.

A párt vezető szerepe, a társadalomra gyakorolt eszmei hatása nem magától valósul meg. Meg kell teremteni azokat a feltételeket, amelyek a társadalmi tudatosság növekedésének kedveznek. Ennek egyik alapvető tényezője, hogy a párttagság elsajátítsa, megértse s a gyakorlatban alkalmazni tudja a marxista—leninista gondolkodási módot. Az egész pártnak el kell sajátítania azt a képességet, hogy a való helyzet tényeiből, elemzéseiből kiindulva helyesen alkalmazza az elméletet. Ez a legmélyebb tartalma annak a lenini tanításnak, hogy forradalmi elmélet nélkül nincs forradalmi gyakorlat sem. Aki nem gyarapítja marxista ismereteit, nem gazdagítja tudását a párt történelmi tapasztalataival, eszmei-politikai téren elmarad, betanult formulákból él, s nincs érzéke az új iránt, az nem tud eligazodni a kül- és belpolitikai események, jelenségek megítélésében. A szükséges képesség természetesen nem alakul ki egycsapásra. A kommunistává válás hosszú folyamat, amely nem fejeződik be azzal, hogy valaki tagja lesz a pártnak.

A párttagok nézeteire, magatartására is hat a kapitalista kör-

nyezet, valamint a társadalmunkban meglevő kispolgári jelenségek: az önzés, a hiúság, az egyéni érdekeknek a társadalmi érdekek fölé helyezése stb. Ezért igen nagy jelentőségű a *párton belüli nevelő munka*, melynek lényege, hogy a párttagok elsajátítsák a marxista—leninista világnézetet, teljes egészében magukévá tegyék a szocialista erkölcs normáit, s ezzel párhuzamosan gondolkodásukból fokozatosan kiszoruljanak a polgári, kispolgári világnézet maradványai. A párttagok nevelése minden pártszervezet alapvető és elemi kötelessége. Ezt szolgálja a pártiskolák hálózata és az iskolán kívüli pártoktatás rendszere is. Minden párttagnak egyénileg is kötelessége az önképzés és önnevelés, amely segíti abban, hogy napi munkáját kommunista módon végezze, és kommunistához méltóan éljen. Nem arról van szó, hogy minden párttag betéve tudja a marxizmus elméletét, de képességeitől és körülményeitől függően törekednie kell a párt politikájának, a marxizmus—leninizmus tanításai fontos összefüggéseinek elsajátítására. Tapasztalhatjuk, hogy a politikai értetlenség mögött többnyire a hiányos elméleti-politikai felkészultség, a párton belüli oktató-nevelő munka gyengesége húzódik meg. A világnézeti kérdésekkel való foglalkozás természetesen nem korlátozódhat csupán a pártoktatásra. Szükséges az is, hogy a párttagság a pártrendezvényeken rendszeresen megvitassa az időszerű mozgalmi, politikai kérdéseket, s az alapszervezeteknek ki kell használniuk az ebből adódó nevelési lehetőségeket. *A kommunisták nevelésének legfőbb módja a rendszeres pártélet:* a taggyűléseken, a politikai vitákban való aktív részvétel, a pártmegbizatások teljesítése, a pártonkívüliekkel való rendszeres kapcsolat. A szocialista építőmunka további sikere legfőképpen a párttagok nevelésén, a kommunisták aktivitásán, meggyőződésükön, az ügy iránti odaadásukon alapszik.

A PÁRT ÉS A TÖMEGEK KAPCSOLATA

Az élcsapat az elmondottakon kívül mást is jelent. Élgárdáról, vezető erőről csak akkor beszélhetünk, ha mögötte tömegek állnak, amelyet vezet. Ezért a párt élcsapat volta attól is fugg, hogy *milyen kapcsolatot tud teremteni a munkásosztály-*

lyal és a dolgozó tömegekkel. Ennek a kapcsolatnak a révén válik a párt erőssé, ez a kapcsolat a párt legyőzhetetlenségének forrása.

A marxizmus—leninizmus egyik alaptétele, hogy a nép, a tömegek a történelem alkotói, formálói. Ezzel az alapvető tanítással áll szemben a személyi kultusz, amely eltúlozza a kiemelkedő személyiségek szerepét és kizárólag nekik tulajdonítja a történelem alakítását. A népbe vetett bizalom hiányát, a nép történelemformáló szerepének meg nem értését tükrözik azok az elméletek is, amelyek a társadalmi változásokat, a forradalom kivívását egy „forradalmi elit" feladatának tekintik.

A párt számára minden időszakban alapvető feladat, hogy erősítse kapcsolatait a dolgozó tömegekkel. E kapcsolat alapja a *kölcsönös bizalom.* Ehhez az szükséges, hogy a párt ismerje és vegye figyelembe a tömegek véleményét, tanuljon tőluk, rendszeresen tanulmányozza a dolgozók élet- és munkakörülményeit. Támaszkodjék maximálisan a tömegek tapasztalataira, véleményére a feladatok kidolgozása során, s szakadatlanul fejlessze szervező, felvilágosító és nevelő munkáját. Itt is érvényesek Lenin szavai: „... csak akkor kormányozhatunk, ha helyesen fejezzük ki azt, amit a nép felismer. Enélkül a kommunista párt nem fogja vezetni a proletariátust, a proletariátus pedig nem fogja magával vinni a tömegeket..."[4]

Elvi jelentőségű az a lenini útmutatás, hogy a pártnak mindig ismernie és figyelembe kell vennie a dolgozók napi érdekeit. Ezeket az érdekeket azonban nem szabad abszolutizálni, hanem a kielégítésükért vívott harcot össze kell kapcsolni a távolabbi célokkal. Az osztályharc bonyolultabb szakaszaiban és fordulóin pártunk sikeresen leküzdötte azokat a hibás elképzeléseket, maradi nézeteket, amelyek ideiglenesen felülkerekedtek a munkásosztály, a dolgozók egyes rétegeiben, s még nehéz időszakokban és nehéz kérdésekben ezeket az embereket is meg tudta győzni az igazáról, választ tudott adni kérdéseikre. Ez a gyakorlat nyelvén azt jelenti: sem lemaradni, sem előreszaladni nem szabad. Nem lehet az elmaradott rétegek szintjét alapul venni, de a szocialista brigádokét sem. A társadalmi munkamegosztás különböző területein

[4] *Lenin:* az OK(b)P XI kongresszusa. *Lenin* Összes művei. 45 kot. Kossuth Könyvkiadó 1975. 112. old.

dolgozó emberek ismereteinek, az összefüggések áttekintésének színvonala és lehetősége különböző. A vezetés és a tömegek kapcsolata kiegyensúlyozottságának fontos előfeltétele, hogy a tömegek számára sokoldalú tájékoztatással, meggyőző nevelő munkával közelebb hozzuk, megértessük a szocializmus építésének adott kérdéseit. A vezetés számára ugyanakkor fontos követelmény, hogy fölfogja, érzékelje a problémákat és megfelelően reagáljon rájuk. A tömegek megnyerése nem egyszeri aktus. Állandóan megismétlődő, meg-megújuló folyamat, kölcsönhatás, amelyet a pártnak mindig szem előtt kell tartania.

A párt és a tömegek kapcsolatát veszélyeztetheti az elbizakodottság, az önteltség, míg a párt iránti bizalmat erősíti a kérdések nyílt felvetése, a problémák őszinte feltárása, a szavak és a tettek egysége.

A XI. kongresszus megállapította, hogy tovább erősödött és mélyült pártunk kapcsolata a tömegekkel. A társadalmi viszonyok átalakításában elért sikerek is jelzik, hogy a dolgozók milliói követik és elismerik a párt mutatta út helyességét, támogatják a fejlett szocialista társadalom felépítésének, a béke védelmének programját. Tapasztalataik alapján napról napra meggyőződhetnek arról, hogy legjobb törekvéseik csakis a párt vezetésével válhatnak valóra.

A tömegek megnyerésében és a helyes kapcsolatok továbbfejlesztésében igen lényeges a pártnak a tömegek körében folytatott közvetlen tevékenysége: felvilágosító munkája, a dolgozók rendszeres tájékoztatása. A párt nagyon fontosnak tartja a párton kívüli dolgozókkal való kapcsolat sokrétű formáinak a megteremtését, meghatározza a tömegek szervezésének legjobb módszereit, formáit.

A párt az osztályszervezetek legmagasabb formája, de a tömegekkel való kapcsolatban fontos szerepük van a *tömegszervezeteknek és a tömegmozgalmaknak.* Az egyes tömegszervezetek a dolgozók különböző rétegeit tömörítik. Ezek a szervezetek meghatározott munkát végeznek, s mindegyik a maga területén szolgálja a szocializmus ügyét. Egységes politikai irányvonalukat a párt vezető szerepe biztosítja, mely a társadalmi szervezetekben dolgozó kommunistákon keresztül érvényesül. A tömegszervezetek arra törekednek, hogy sajátos esz-

közeikkel egyre nagyobb tömegeket nyerjenek meg a párt politikájának támogatására A tömegszervezetek fontos feladata az, hogy a különböző dolgozó rétegek törekvéseit, hangulatát, véleményét jelezzék, közvetítsék a pártnak.

Felvetődhet a kérdés: képes-e a párt a munkásosztály élcsapatának szerepét betölteni úgy, hogy egyúttal tömegpárt is? A marxista—leninista párt a munkásosztály pártja, taglétszámából és a néppel fenntartott kapcsolataiból eredően tömegpárt. A szocialista fejlődés során egyre inkább minden társadalmi réteg érdekeit, az egész nép vágyait és reményeit képviseli, és így össznépi párttá válik. A XI. kongresszuson jóváhagyott programnyilatkozat kimondja: „A társadalmi fejlődés további folyamatában, a társadalmi osztályok és rétegek közötti különbség csökkenésével a párt fokozatosan az egész nép marxista—leninista élcsapatává válik."[5] A kérdés megítélésénél továbbá figyelembe kell venni, hogy *a párt jellegét nem csupán tagjai száma, hanem azok tudatossága; a párt marxista ideológiája, az ezen alapuló helyes politikája és gyakorlata; valamint a közös munka során kialakult egysége, összekovácsoltsága dönti el.*

A kommunista pártok optimális létszámát azok a történelmi, társadalmi viszonyok befolyásolják, amelyek közepette tevékenykednek. Vitathatatlan, hogy a párt összetétele és tagjainak száma visszahat a párt politikájára, eszmei tisztaságára, sőt, a párttagokon keresztül a párton kívüli tömegek is hatást gyakorolnak a pártra. Ezért az idegen eszmék hatására is állandóan számítani kell. Ez különösen a veszélyes és nehéz időszakokban tapasztalható. Ezért alapvető feladat a párton belüli állandó ideológiai nevelő munka, a párttagoknak a pártpolitika kialakításában és végrehajtásában való részvétele, a rendszeres pártélet és a párttagok aktív politikai tevékenysége.

[5] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1975. 517. old.

Lenin az új típusú forradalmi párt létrehozásáért vívott harc során dolgozta ki azokat a maradandó elveket, amelyek meghatározzák a párt belső életének törvényeit, szervezeti formáit és munkamódszereit. Ezek az elvek azért maradandóak, mert objektíve következnek azokból a történelmi feladatokból, amelyeket a pártnak meg kell oldania. Más szavakkal — a kommunista párt felépítésének és működésének alapelvei objektíve meghatározottak. A párt szervezeti elvei természetesen fejlődtek, konkretizálódtak a történelmi helyzet változásainak megfelelően, s teljes mértékben kiállták a történelem próbáját. A mozgalom sikerei mindig összefüggnek a lenini elvek helyes alkalmazásával, a kudarcok pedig ezeknek az elveknek a megsértésével.

Amikor hangsúlyozzuk, hogy a lenini pártelvek maradandóak, azt is hozzá kell tennünk, hogy ugyanakkor minden történelmi korszaknak sajátos vonásai vannak, s így természetes, hogy az elvek érvényesülése és alkalmazása körül állandóan megújuló vita folyik. A pártépítés lenini elvei összefüggnek, dialektikus kölcsönhatásban vannak egymással, egységes egészet alkotnak. Éppen ezért nem lehet csupán az egyik elemet figyelembe venni, míg másokat elhanyagolni.

Az egyes kommunista pártok eltérő történelmi, társadalmi körülmények között tevékenykednek. Ezért különböznek vezető szerepük érvényesítésének formái és módszerei is, de mindezek az egységes alapelvek konkrét megvalósulási formáinak tekinthetők.

A pártélet lenini elveit és normáit a kommunista párt *szervezeti szabályzata rögzíti.* Ez olyan törvény, melynek szigorú betartását minden párttag önként vállalja. A szervezeti szabályzat kifejezi az akarat és a cselekvés egységét — mely nélkül a párt nem lehetne vezető erő. Meghatározza a párt szervezeti felépítését, a párttagok jogait és kötelességeit. Rögzíti a felsőbb és alsóbb szintű szervek közötti viszonyt, s így a párt valamennyi szervezetét egyetlen egységes, harcos, központosított szervezetben fogja össze.

A kommunista pártok szervezeti felépítésének alapelve a *demokratikus centralizmus,* amely magában foglalja a pártban

uralkodó széles körű demokráciát, valamint a következetes centralizmust és a szigorú pártfegyelmet, a testületi vezetést, s a bírálat és önbírálat állandó érvényesítését.

A demokratikus centralizmus elvének életrevalósága két elemének dialektikus egységében és azonos értékű jelentőségében rejlik. Pártunk szervezeti szabályzata egyforma jelentőséget tulajdonít az egyik és a másik elemnek is.

A KOMMUNISTA PÁRTOK INTERNACIONALISTA JELLEGE

A kommunista pártok internacionalizmusa objektív törvényszerűség, hiszen maga a munkásosztály léte is az. Már Marx és Engels megállapította, hogy a munkásosztály csak úgy vívhat eredményes harcot a nemzetközi tőke ellen, ha maga is nemzetközi. A tőke hatalmának megdöntése nemzeti keretekben is csak azáltal lehetséges, hogy a nemzeti forradalmi erők részei a nemzetközi méretekben folytatott harcban részt vevők nagy seregének.

Az imperializmus egységes láncának megszakadása 1917-ben az orosz proletariátus harcának eredménye volt. A kivívott hatalom fennmaradásához azonban nem utolsósorban az is hozzájárult, hogy Európa és az egész világ munkásosztálya tettekben megnyilvánuló szolidaritásával segítette a szovjet népet. Az oroszországi proletárdiktatúra létrejötte nemcsak az orosz tőkés és földesúri osztály, hanem az egész nemzetközi tőke veresége volt. S hogy ők is annak tartották, azt a tizennégy tőkés hatalom intervenciója is bizonyította.

Az egyes kommunista pártok harca összefügg a nemzetközi kommunista mozgalom érdekeivel. Ez az összefüggés nem csorbítja az egyes országok munkásosztályainak nemzeti érdekeit, mivel azok távlati, átfogó érdekei minden esetben törvényszerűen azonosak a nemzetközi osztályharc érdekeivel, és fordítva, a nemzetközi mozgalom eredményei erősítik az egyes kommunista pártok nemzeti keretekben folytatott harcát is.

E megállapítások a Magyar Szocialista Munkáspártra is érvényesek. A kommunista mozgalom Magyarországon nemzeti fejlődésünk szerves részeként kapcsolódott be a magyar nép történelmi feladatainak megoldásáért vívott harcba. A magyar

kommunista mozgalom kialakulásától kezdve a nemzeti érdekek legkövetkezetesebb képviselője és védelmezője.

Régi, de minden alapot nélkülöző vád a munkásosztállyal és pártjával szemben a hazafiatlanság vádja, az tehát, hogy a kommunizmus idegen a magyar néptől. A választ erre pártunk több mint ötvenéves tevékenysége adja meg. A kommunista párt mindig a legnemzetibb párt volt Magyarországon, mert következetesen és híven képviseli a nemzeti haladás ügyét, s tagjaitól a legnagyobb önfeláldozást követeli meg a nagy nemzeti célok érdekében. A kommunista párt tagjai a magyar nép boldogulásáért és jólétéért folytatott harc katonái. A nemzeti függetlenség védelme a kommunistáknak abból az elvi álláspontjából következik, hogy a nemzeti szabadság a társadalmi haladás előfeltétele. Mint annyi mindent — a nemzeti érdekek igazi képviseletét sem a szavak döntik el. Horthy ellenforradalmi rendszere nemzeti színekbe burkolta magát, szavakban mindenkit túllicitált, de tetteiben a nemzeti érdekek legádázabb ellensége volt. A volt uralkodó osztályoknak ez a „hazafisága" majdnem az egész nemzet pusztulásához vezetett. S hogy nem ez történt, az nem rajtuk, hanem azon múlott, hogy a magyar népnek a legsötétebb időszakban is olyan fiai voltak — elsősorban a kommunisták —, akik a legvadabb fasiszta terror idején is magasra emelték a nemzeti függetlenség zászlaját. A magyar kommunisták pártja több mint fél évszázados fennállása alatt — s ezt büszkén hirdeti — soha nem szűnt meg a nemzet pártja lenni a szó legnemesebb értelmében. Nemzeti párt azért, mert minden áldozatra kész a magyar nép boldogulásáért, s mert céljai és programja a magyar nemzet létérdekeinek hű kifejezője. Az út, amit pártunk ajánlott, az egyetlen járható út a magyar nép felemelkedése számára.

Pártunk azonban nemcsak nemzeti párt, hanem ezzel együtt és ettől elválaszthatatlanul *internacionalista* is. A kommunista párt kezdettől fogva elválaszthatatlanul összekapcsolta a magyar munkások, a dolgozók küzdelmét a világ összes munkásainak, dolgozóinak küzdelmével. A Magyar Szocialista Munkáspárt többször kifejezte, és tettekkel igazolja, hogy az internacionalizmus próbakövének a Szovjetunióhoz való viszonyt, a szovjet néppel való közös harcot, a közös ügyhöz való hűséget tekinti. Ezt pártunk ismételten kiemelte, több jelen-

tős dokumentumában is: *„A Szovjetunióhoz való viszony mindig választóvíz volt a politikában,* a haladás és a reakció erőinek megkülönböztetésében. Mozgalmunkban a Szovjetunióhoz való helyes, elvi viszony az internacionalizmus fokmérője. Pártunk elutasítja a szovjetellenesség minden formáját, mert a szovjetellenességnek tett legkisebb engedmény is rombolja a haladás, a szocializmus erőit, és az osztályellenség, az imperializmus kezére játszik.

A Szovjetunió felszabadítónk, szövetségesünk, igaz barátunk és legjobb segítőnk az élet minden területén. A Szovjetunióhoz való viszonyunk nyílt és megingathatatlan, szilárd elvi, internacionalista alapokon nyugszik, és teljes összhangban van nemzeti érdekeinkkel. Pártunk, kormányunk, országunk és népünk a beszámolási időszakban is erősítette, bővítette és fejlesztette politikai, gazdasági és kulturális kapcsolatait a Szovjetunióval, és ezt fogja tenni a jövőben is."[6]

A Magyar Szocialista Munkáspárt a nemzetközi kommunista mozgalomban kialakult vitában azonos marxista—leninista elvi álláspontón áll a Szovjetunió Kommunista Pártjával s a kommunista pártok többségével. „A kommunista világmozgalom az egység megerősítésén munkálkodva mindenekelőtt a marxizmus—leninizmus elveiből indul ki, valamint abból, hogy a közös ellenség, az imperializmus, minden elnyomottat, minden népet egyformán fenyeget. A nézeteltérések vizsgálatánál gondolni kell az egyes pártok helyzetében, körülményeiben, feladataiban meglevő nagy különbségekre is, amelyek bonyolultabbá teszik az egységért vívott harcot. Az egység újbóli megteremtésének módja a szilárd elvi politika, az elhajlások elleni következetes harc, az elvtársi nyíltság, az összefogásra irányuló készség.

A nemzetközi kommunista mozgalom egységének megszilárdításában rendkívüli jelentőségű a proletár internacionalizmus eszméje, amely egy évszázada a nemzetközi tőke támadásaival szemben vívott harcban született, azóta erősödik, edződik, ellenáll minden olyan próbálkozásnak, amely a munkásosztály kezéből ki akarja csavarni ezt a fegyvert. Ma, amikor

[6] A Magyar Szocialista Munkáspárt X. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1971. 135—136. old.

a kommunista mozgalom az egész világra kiterjed, a megvalósult szocializmus világrendszerré vált és a testvérpártok nagyon különböző feltételek között dolgoznak . . . A proletár internacionalizmus eszméje valamennyi testvérpárttól megköveteli a marxizmus—leninizmus eszméihez való ragaszkodást, a nemzeti önzés és elzárkózás, a nacionalizmus különböző megnyilvánulási formáinak leküzdését, az áldozatkész szolidaritást."[7]

A nemzetközi méretű harc nemzeti sajátosságai, eltérései, különbözőségei hosszú történelmi időszakon át megmaradnak. Ezért az egyes pártok munkája konkrét, nemzeti feltételeinek kidolgozása nagy jelentőségű. A közös küzdelem általános nemzetközi vonásainak és a harc közös elemeinek kiemelése nem a nemzeti sajátosságok mellőzését jelenti, hanem éppen azok maximális figyelembevételét. Nagyon lényegesek Leninnek az ezzel kapcsolatos szavai: „Felkutatni, tanulmányozni, fellelni, eltalálni, felismerni minden egyes országban a nemzeti sajátosságokat, a nemzeti szempontból jellegzetes mozzanatot, amely az *egységes* nemzetközi feladat *konkrét* megoldására . . . vezet, ez a jelen történelmi pillanatban a fő feladat a fejlett (és nemcsak a fejlett) országokban."[8]

Az a törekvés, hogy a marxista—leninista kommunista és munkáspártok együttes és rendszeres erőfeszítéseket tegyenek eszmei-ideológiai tevékenységük, politikájuk és cselekedeteik összehangolására, nem mond ellent annak, hogy e pártok politikája nemzeti vonásai érvényre jussanak, sőt elősegíti annak pontosabb kimunkálását. A kommunista pártok politikájuk kidolgozásánál számításba veszik egyrészt a forradalmi mozgalom további internacionalizálódását, a világforradalmi folyamat oszthatatlanságát, a forradalom törvényeinek egyetemességét, másrészt az osztályharc konkrét történelmi feltételeinek fokozódó differenciálódását. Ezek a feltételek annál inkább differenciálódnak, minél inkább növekszik a forradalom hajtóerőinek a tábora, minél inkább új társadalmi rétegek, új országok és népek kapcsolódnak be a békéért, a demokráciáért,

[7] Ugyanott, 142. old.

[8] *Lenin:* A Kommunista Internacionáléról. Kossuth Könyvkiadó 1969. 249—250. old.

a szocializmusért folytatott harcba. Minden kommunista pártnak nagy a történelmi felelőssége — s ez a felelősség kettős — a feladatok távlati céljainak, a követendő politikának, a harc formáinak és módszereinek kidolgozásáért mind saját népével, mind az egész forradalmi mozgalommal szemben. Kádár János a IX. kongresszuson mondott beszámolójában ezt mondotta: „Azt tartjuk, hogy egy forradalmi párt nemcsak saját munkásosztályának és népének, hanem a nemzetközi munkásosztálynak és az emberiségnek is felelős munkájáért."[9]

A kommunista és munkáspártok eszmei közösségének erősítése, politikájuk sokoldalú összehangolása, a szervezeti önállóság erősítése és a szolidaritás fejlesztése szempontjából nagy jelentőségűek e pártok két- és több oldalú tanácskozásai, tapasztalatcseréi. „Az egyre bonyolultabb nemzetközi osztályharcban, amikor mozgalmunknak nincs szervezeti központja, az új helyzet elemzésének és értékelésének, az új feladatok meghatározásának, az akciók összehangolásának igénye megköveteli, hogy a testvérpártok a kétoldalú kapcsolatokban, a regionális és szélesebb körű nemzetközi tanácskozásokon kicseréljék és összegezzék forradalmi tapasztalataikat, meghatározzák közös harcuk legcélravezetőbb módszereit."[10]

Hazánkban évtizedeken át olyan eszméket, hangulatokat terjesztettek, amelyeknek az volt a lényegük, hogy mi, magyarok egyedül vagyunk, rokonok, testvérek, barátok nélkül a nagyvilágban, tehát távol kell maradnunk a nagy nemzetek harcaitól, mert mi mindig csak egy-egy nagyhatalom áldozatai, játékszerei voltunk és lehetünk. A kommunista párt tevékenysége a magyar munkásosztály, a magyar nép harcát összekapcsolta más népek harcaival, a munkásosztály internacionalizmusa megszüntette ennek a „búsmagyar" egyedüllétérzésnek az alapját. Az internacionalizmus eszméje és politikája alapján népünk és országunk egy olyan hatalmas forradalmi mozgalom része, amely ma már az egész világot átfogja, s korunk legbefolyásosabb politikai ereje.

[9] A Magyar Szocialista Munkáspárt IX. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1967. 83 old.

[10] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. 125. old.

Az elmúlt csaknem hatvan esztendő messzemenően igazolta a lenini pártelvek helyességét, a mozgalomban mégis újra meg újra felbukkannak a lenini pártkoncepciót tagadó, azt alapjában módosítani kívánó nézetek, esetenként gyakorlati megnyilvánulások is. E felfogások képviselőinek jelentős része azt állítja, hogy Lenin pártról szóló nézetei a maguk idejében helyesek voltak és megfeleltek a korabeli viszonyoknak. Azóta azonban a kommunista pártok tömegpártokká fejlődtek, sőt több országban kormányzó pártokká váltak, s ilyen körülmények között a lenini elveket újakkal kell felváltani.

Kétségtelen, hogy az elmúlt több mint fél évszázad során jelentős társadalmi változások mentek végbe, és ez alapvetően meghatározza a kommunista pártok tevékenységi módszereit, szervezeti formáit is. Ennek ellenére azonban egyáltalán nem vesztették érvényüket Leninnek a kommunista pártok jellegére és belső életére vonatkozó tanításai. Sőt, éppen az egyes kommunista pártok több évtizedes gyakorlati tapasztalatai igazolják ezeket az elveket.

A párt szerepének meghatározó, központi jelentőségét mutatja, hogy Leninnek a pártról szóló tanítása, s különösen a forradalmi munkáspártnak a szocialista és a kommunista társadalom megteremtésében betöltött vezető szerepe ellen irányul minden polgári és kommunistaellenes irányzat támadása, sőt, ez az a kérdés, amely a munkásmozgalom jobb- és „baloldali" opportunistái támadásának is a homlokterében áll. A különböző irányzatokhoz tartozó antimarxista ideológusok sokféle elméletet és modellt állítottak már fel, hogy a pártról szóló lenini tanítást meghamisítsák és megcáfolják. Nem szabad lebecsülnünk a kommunista pártok elleni elméletek, nézetek hatását még akkor sem, ha csupán régóta ismert, sőt a történelem során az osztályharc gyakorlatában már kudarcot vallott álláspontok felélesztéséről van szó a mai viszonyok között.

A lenini pártkoncepció meghamisításának elméleti forrásai közé tartozik a mai burzsoá szociológiához tartozó pártszociológia, pártkutatás. Eredményeiket már eleve meghatározza, hogy vizsgálataik kiinduló pontjaként *nem veszik figyelembe a pártok osztályjellegét*. Ezért végső következtetésként le-

vonják: minden szervezet és minden párt magában hordozza annak csíráját, hogy előbb-utóbb a kevesek uralma alá kerüljön, továbbá, hogy a fokozódó szervezettséggel tűnőben van a demokrácia, a vezetők hatalma a szervezettel egyenlő arányban növekszik stb. Az ilyen és ezekhez hasonló felfogások eleve tagadják, hogy a kommunista pártokban élénk vita és eszmecsere van, a párttagok, a párton belül érvényesülő demokratizmus alapján döntően befolyásolják a hozott döntéseket stb.

Hasonló célt szolgálnak azok a kísérletek, amelyek tagadják és vitatják a pártfogalom folyamatosságát Marxtól Leninig. Szerintük Marx a munkáspártot kizárólag mint a szocialista eszmék terjesztését szolgáló propagandaeszközt fogta fel, míg ezzel szemben Lenin felfogásában a párt kizárólag a forradalom kirobbantásának és végrehajtásának eszközévé vált. Marxnak tehát a forradalom spontán megérlelődésének felfogását tulajdonítják, Lenin viszont — szerintük — erőszakos fordulatot jelent a marxizmusban. Ez a meglehetősen célzatos felfogás azt szolgálja, hogy „beillessze" Marxot és Engelst abba a nyugat-európai szociáldemokrata hagyományba, amely végül is a mai szociál-reformizmushoz vezetett, míg Lenint úgy állítja be, hogy pártelméletét kívülről erőszakolta rá a munkásmozgalomra.

A valóságban Marx, Engels és Lenin nézetei között — az önálló proletárpárt szükségességéről, történelmi hivatásáról és szervezeti alapelveiről — teljes a folyamatosság. Lenin, Marx és Engels ide vonatkozó útmutatásait alkalmazta az imperializmus korszakára, amikor objektíve szükségessé vált a szocialista forradalom, és az azzal szoros kapcsolatban álló pártról szóló tanítást továbbfejlesztette a megváltozott feltételeknek megfelelően.

A párt elleni támadásoknak és ferdítéseknek szinte már hagyományos célpontjai közé tartoznak a demokratikus centralizmus elleni támadások. A demokratizmus és a centralizmus dialektikus egységét megbontják, s mint egymást kizárót állítják szembe egymással az egységes elv két oldalát. Az így nyert képletet mint bürokratizmust elítélik. Ide tartozik az is, hogy a párt önvédelmi harcát a frakciók alakítása ellen — amely az egységes cselekvés szükségességéből következik — kaszárnyafegyelemnek nevezik. Ezek az érvelések nem újak,

annyira nem, hogy még maga Lenin cáfolta meg az e kijelentéseket hangoztató ellenfeleit. Az újra fölélesztett támadások célja az, hogy támogassa, sőt szítsa a párton belüli külön álláspontokat, a széthúzást, a csoportosulásokat azzal a politikai szándékkal, hogy ezek a párton belül vagy kívül ellensúlyt képezzenek a vezetéssel szemben, és egy adott esetben — erre már volt példa — felhasználják a párt vezető szerepének érvényesülése ellen.

A magyar kommunista mozgalomnak a felszabadulás óta szerzett tapasztalatai is bizonyítják a lenini elvek helyességét. Amikor pártunkban elfojtották a vitákat, a vélemények szabad cseréjét, megakadályozták, hogy a párttagok érzékenyen reagáljanak a társadalom életében felbukkanó új jelenségekre, folyamatokra, tehát amikor nem érvényesülhetett a párton belüli demokrácia — mindez súlyos társadalmi válsághoz vezetett. Tragikus vereségekhez, válságokhoz vezetett egyes pártok életében a centralizmus hiánya is, aminek következtében nem tudták megakadályozni különféle csoportok, frakciók és szervezett áramlatok kialakulását, s ez aláásta a párt cselekvési egységét. A lenini párteszme „liberalizálása", feloldása még nem mutatott fel sehol sem eredményt, s ugyanolyan kevés sikert hozott a párt katonai típusú szervezetté változtatása. Pártunkat a lenini elvek betartása tette képessé történelmi hivatása teljesítésére. Megalakulása óta — közel hat évtizede — nagy viharokat állt ki, sok nehézséget küzdött le és útját hősies küzdelmek jelzik.

A kommunista párt megalakulása hazánkban nem volt véletlen jelenség, hanem logikus következménye annak a harcnak, amelyet a magyar munkásosztály kialakulásától kezdve vívott. A kommunista párt megalakulása történelmi jelentőségű fordulatot jelentett a magyar munkásmozgalom és a magyar történelem menetében: megjelent a küzdőtéren a proletariátus szervezett forradalmi élcsapata, amely a marxizmus—leninizmus eszméivel felfegyverkezve a szocialista forradalomért vitte harcba a munkásosztályt. A kommunista párt megalakulása szakítást jelentett az opportunizmussal. S az akkori válságos helyzetből megmutatta a kiutat: a szocialista köztársaság kiharcolását, a társadalom szocialista átalakulását, a szövetséget Szovjet-Oroszországgal és a nemzetközi for-

radalmi mozgalmakkal, a proletárhaza védelmét az antant imperialistáival szemben. Megalkuvás helyett forradalmi elszántság, ösztönösség helyett tudatosság és szervezettség, uszálypolitika helyett előrelátás és a helyzetnek megfelelő stratégiai és taktikai feladatok kidolgozása, kishitűség helyett a nép történelemformáló erejébe vetett nagy bizalom — ezt jelentette a kommunista párt megalakulása hazánkban is. Mint ahogy a kommunista párt megalakulásának 40. évfordulójára kiadott irányelvekben olvashatjuk: „Sok pártalakulást ismert a XX. század magyar története, de ezek közül *csak a munkásosztály forradalmi pártja állta ki a történelmi próbát:* a kommunista párt, amellyel a szociáldemokrata párt legjobb erői egyesültek és amelyhez a dolgozó nép legjobbjai is csatlakoztak. *Az a párt* maradt a magyar nemzet *egyetlen* pártja, mely *mindig* híven szolgálta *legigazibb érdekeit;* amely a munkásosztály és a nép előtt álló feladatokat, a nemzet fejlődésének útját helyesen világította meg. *Ez a párt, amely diadalra vitte a tőkés-földbirtokos hatalmat felszámoló forradalmat, az ellenforradalom elleni kemény harcban szervezte újjá és zárta szorosabbra sorait és testvérpártjaival szoros egységben győzelemre viszi a szocializmust Magyarországon.*"[11]

[11] Társadalmi Szemle, 1958. 10. sz. 34. old.

A PÁRT PROGRAMJA ÉS SZERVEZETI SZABÁLYZATA

Az új típusú (kommunista) pártok jellegét nem elnevezésük, hanem politikai programjuk, ideológiájuk, szervezeti ismérveik és gyakorlati tevékenységük határozza meg.

A kommunisták első programja a „Kommunista Kiáltvány" volt, amelyet Marx és Engels a Kommunisták Szövetsége 1847-ben tartott kongresszusának megbízásából készítettek. Ebben kimondták, hogy a munkásosztálynak elkerülhetetlenül meg kell hódítania a politikai hatalmat, mert csak így tudja felszabadítani önmagát és az elnyomott tömegeket. Az a feladata, hogy az egész társadalmat egyszer és mindenkorra megszabadítsa minden kizsákmányolástól és elnyomástól, osztálykülönbségtől és osztályharctól. *A végső célt a kommunista társadalom megteremtésében jelölték meg.*

A PÁRTPROGRAM RENDELTETÉSE ÉS JELLEGE

A párt programjának legfőbb rendeltetése, hogy hosszabb időszakra, egy egész történelmi szakaszra vonatkozóan határozza meg a párt tevékenységének fő irányvonalát, céljait.

Sablont, receptet klasszikusaink természetesen nem hagytak ránk a pártprogram mindenkor érvényes, általános rendeltetésére és jellegére vonatkozóan. Pártprogramról lényegében

mindig két vonatkozásban beszéltek. Egyrészt az adott történelmi-társadalmi viszonyok között, az adott párt valóságos körülményeinek megfelelő konkrét programok kidolgozása kapcsán; másrészt a folyamatos munkában a program végrehajtásának tapasztalataival összefüggésben.

Az új típusú pártok elvi alapjait és politikai tevékenységét illetően utalunk Marxnak — a „Kommunista Kiáltvány" mellett legjelentősebb — pártprogram jellegű munkájára, „A gothai program kritikájá"-ra. E művében Marx a forradalmi kommunista munkáspárt programjának számos fontos elméleti alaptételét fogalmazta meg, köztük a politikailag legfontosabbat, a proletariátus diktatúrájáról szóló tételt, amelyben Marx — Lenin szavaival — „egész forradalmi tanítását összegezi". „A tőkés és kommunista társadalom között van egy időszak, melyben a tőkés társadalom forradalmi úton kommunista társadalommá alakul át. Ennek megfelel egy politikai átmeneti időszak is, amelynek az állama nem lehet egyéb, mint *a proletariátus forradalmi diktatúrája.*"[1] E mű olyan lényeges — a kommunista párt programjával összefüggő — elméleti tételeket tartalmaz, amelyek mind elméleti, mind gyakorlati szempontból ma is időszerűek, a kapitalizmus általános válságának, a szocializmus és a kommunizmus építésének időszakában. Ilyenek:

— a mindenkori államhatalom lényegének megítélése, a szocialista forradalomhoz vezető út és az átmeneti időszak tartalma;

— a kommunizmus első, illetve második szakaszának a termelési feltételekből következő elosztási viszonyai;

— a munkásosztály szövetségesei és a hozzájuk fűződő viszony;

— a párt cselekvésében az elvi engedmények nélküli rugalmas és a mindenkori körülményeknek megfelelő gyakorlati munka.

Útmutató jellegű számunkra az is, amit Lenin az OK(b)P VIII. kongresszusán a pártprogramról mondott. A kongresszuson lezajlott vita során külön is hangsúlyozta: „Mi kötele-

[1] *Marx:* A gothai program kritikája. *Marx—Engels* Művei. 19. köt. Budapest 1969. 26. old.

sek vagyunk abból a marxi tételből kiindulni, ... hogy ... a programot tudományos alapon kell felépíteni. A program meg kell hogy magyarázza a tömegeknek, hogyan keletkezett a kommunista forradalom, miért elkerülhetetlen, miben áll a jelentősége, a lényege, az ereje, mit kell megoldania."[2]

Bár az idézett mondatok 1919 márciusában sajátos körülmények között, az OK(b)P programjáról folytatott vita során konkrét kérdésekkel és feladatokkal összefüggésben hangzottak el — a marxi tételekkel együtt —, segítenek nekünk abban, hogy a pártprogram rendeltetésére és jellegére vonatkozó legfontosabb következtetéseket levonjuk:

— a programban a marxizmus—leninizmus tudományos ideológiájának megfelelően, az adott időszak tapasztalatainak figyelembevételével kell meghatározni a párt hosszabb távú tevékenységének fő irányvonalát és célját;

— egy kommunista párt programjában a soron levő feladatok mindig a végcél részeként szerepelnek, illetve a végcélhoz (a kommunizmus felépítéséhez) vezető út adott szakaszának időszerű feladatait határozzák meg;

— a feladatoknak összhangban kell lenniük az adott időszak nemzetközi erőviszonyaival, a nemzetközi munkásmozgalom és az összes haladó erők világméretű harcával és közös érdekeivel, az adott ország munkásosztályának és népének kultúrájával, szocialista tudatosságának mértékével. Mások a feladatok a kapitalista világrendszer idején, a szocialista forradalom egy országban való győzelme után, és a két világrendszer harcának különböző szakaszaiban; a hatalom meghódításának vagy megtartásának, illetve a dolgozó nép hatalmának továbbfejlesztése időszakában; az illegalitás vagy a legalitás körülményei között; a fejlődésben elmaradott országokban, a fejlett kapitalizmus körülményei között, illetve a kapitalizmusból a kommunizmusba vezető út szakaszaiban; a polgári fejlődés kezdetén, vagy a kifejlődött polgári demokrácia viszonyai között;

— egy-egy kommunista párt programja a marxizmus—leninizmus által feltárt általános törvényszerűségek alapján az

[2] *Lenin:* Az OK(b)P VIII. kongresszusa. *Lenin* Összes művei. 38. köt. Kossuth Könyvkiadó 1973. 171. old.

adott ország termelési-társadalmi viszonyainak (benne a nemzeti múlt, a kultúra, a hagyományok és egyéb lényeges sajátosságok) messzemenő figyelembevételével határozhatja meg a lehetséges, hosszabb időszakra szóló célokat és feladatokat, amelyek egyúttal az adott párt saját álláspontját mutatják. Ugyanakkor a nemzeti célok eléréséért vívott harcnak az egyetemes emberi haladás ügyét is kell szolgálnia. Úgy is mondhatjuk, hogy minden kommunista pártnak a marxizmus—leninizmus elvei alapján, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom részeként, országa történelmi, nemzeti és társadalmi körülményeinek figyelembevételével kell meghatároznia irányvonalát;

— a programnak tömören, világosan és pontosan kell megfogalmaznia a párt céljait. Nem lehet elvont jelszavak gyűjteménye, vagy csak buzdító felhívás;

— a program és a programnyilatkozat között nincs elvi különbség. A programnyilatkozat kevésbé teoretikus összegezés, általában rövidebb időszakra vonatkozó politikai jellegű dokumentum. A programnyilatkozat inkább a várható fejlődés fő vonalait tartalmazza, mint a távlati feladatok megjelölésének nagyon részletes és mindenoldalú kifejtését. Mindenkor az adott párt legfelsőbb szerve, a kongresszus dönti el, hogy programot vagy programnyilatkozatot fogad el;

— a párt tagjainak a párt programját meg kell érteniük, el kell fogadniuk, tevékenységükkel, magatartásukkal megvalósításáért kell harcolniuk. A párt programja fontos eszköz a párt vezető szerepének, egységének és fegyelmének biztosításához, jelentős nevelő szerepe van, s egyúttal összefoglaló útmutató a propaganda és agitáció számára is;

— a párt programja nem csak a párttagoknak szól. A párt és tagjai csak a szocializmus minden hívével összefogva, a társadalom összes dolgozójával együtt válthatják valóra céljaikat, amelyek nemcsak a munkásosztály, hanem minden dolgozó érdekeivel azonosak. A pártnak tehát arra kell törekednie, hogy tevékenységével példát mutasson, s programja az egész dolgozó nép programjává váljék.

A magyarországi munkásság osztállyá szerveződése, pártjának létrehozása során céljait, törekvéseit programjellegű dokumentumokban fogalmazta meg. Ezek tartalma tükrözte a magyar munkásosztály elméleti színvonalának fejlettségét, harci tapasztalatait, valamint a nemzetközi munkásmozgalom hatásait. *A Szociáldemokrata Párt X. kongresszusán elfogadott 1903-as pártprogram* világosan leszögezi: *a munkásosztálynak meg kell hódítania a politikai hatalmat, hogy célját, a szocialista társadalom megteremtését elérje.* A politikai követelések között első helyen áll az *általános, egyenlő és titkos választójog. A munkaviszonyok megjavítását célzó közvetlen követelések:* a nyolcórás munkanap bevezetése, a vásárlási utalványokkal való fizetés megtiltása, a munkásbiztosítás fejlesztése a munkások megterhelése nélkül és a biztosítottak önkormányzatával; a biztosítás kiterjesztése a mezőgazdasági munkásokra; a 14 éven aluli gyermekek foglalkoztatásának eltiltása. A program állást foglalt a nők társadalmi egyenjogúsága mellett is. E *programra az volt a legfőbb jellemző, hogy bár a politikai célt világosan megfogalmazta, ugyanakkor a párt csak a politikai és gazdasági részkövetelésekre összpontosította a figyelmét,* s a forradalom érlelődését, annak jellegét és fő feladatait nem látta.

Kiemelkedő történelmi jelentőségű volt *a Kommunisták Magyarországi Pártja 1918. novemberi megalakulása és harci programja.* Ez nem volt ugyan a szó szoros értelmében vett és minden részletében kidolgozott pártprogram, de tartalmazta mindazokat a fontosabb célkitűzéseket, amelyek egy kommunista párt programjában szerepelnek. A párt közvetlen feladata: *eszmeileg felkészíteni a proletariátust a szocialista forradalomra, szervezni és vezetni harcát a hatalomért.* Fő harci jelszava: a munkások, katonák és parasztok tanácsainak hatalma, a *Tanácsköztársaság megteremtése.* A burzsoá demokráciával a *proletárdiktatúrát,* a polgári alkotmányozó nemzetgyűléssel a munkás-, katona- és parasztтanácsok hatalmát állította szembe. Programba vette a gyárak, bányák, bankok köztulajdonba vételét, államosítását, a termelés szocialista megszervezését. Követelte a nagy- és középbirtokok, valamint a papi birtokok kártalanítás nélküli elkobzását. Hirdette a mun-

kásság nemzetközi összefogásának, a népek testvériségének eszméjét, szövetséget Szovjet-Oroszországgal és minden más néppel, amely tanácsköztársaságot teremt.

A nemzetközi imperializmus külső katonai beavatkozása megdöntötte a Magyarországi Tanácsköztársaságot. A kommunisták és a baloldali szociáldemokraták — a munkásosztály történelmi küldetésének tudatában — az ellenforradalmi rendszer negyedszázada alatt is folytatták küzdelmüket a kizsákmányolás és a fasiszta diktatúra ellen.

E harc kiemelkedő állomását jelentette a *Kommunista Párt következő programja, amelyet a Kommunisták Magyarországi Pártja Központi Bizottsága 1943 áprilisában bocsátott ki,* s amely a *háborúból való kilépés keresztülvitelének és az ország demokratikus átalakításának feladatait tartalmazta.* E program 12 pontjának ismertetése és részletesebb tárgyalása e helyen nem feladatunk. Felhívjuk azonban a figyelmet, hogy a programnyilatkozatban a párt a független, szabad, demokratikus Magyarország zászlaja alá hív „minden ipari és szellemi munkást, minden dolgozó parasztot, minden haladó polgárt". Sürgeti az antifasiszta pártok megegyezését, hogy valóra váljon „mindannyiunk közös célja: az ország függetlenségének visszaszerzése, a háborús politikával való szakítás, a demokratikus Magyarország megteremtése..." Megállapítja, hogy a függetlenségért küzdő pártoknak *közös szervet* kell alakítaniuk, amely »közös program alapján vezeti az együttes harcot«".[3] A közös program alapjául — a pártprogram 12 pontjából — a következő öt pontot ajánlja:

1. Azonnali különbéke, az ország függetlenségének helyreállítása.
2. Új választás, a nép döntsön az ország sorsáról.
3. A demokratikus szabadságjogok biztosítása.
4. Az ország minden nemzetiségű állampolgárának teljes egyenjogúsága.
5. Földreform.

E program megvalósításáért végzett munka segítette az antifasiszta ellenállást, amelynek a szovjet csapatok közeledése lendületet adott. A Szovjetunió Vörös Hadserege 1944. októ-

[3] A magyar forradalmi munkásmozgalom története. Kossuth Könyvkiadó 1974. 377. old.

ber-novemberben már az ország keleti felét felszabadította, s napirendre került a létrejött új hatalom, a magyar nép demokratikus hatalma céljainak, feladatainak kijelölése. Ezt mutatta a helyzetnek megfelelő új program is, amelynek címe: *„Magyarország demokratikus újjáépítésének és felemelkedésének programja. A Magyar Kommunista Párt javaslata."* E program a debreceni Néplap 1944. november 30-i számában került nyilvánosságra, s rövidesen az egész párt és a magyar nép programjává vált. Elemezte hazánk történetének legsúlyosabb katasztrófáját, s hirdette, hogy mindennek ellenére: *lesz magyar újjászületés!* Tartalmazta a fasiszta Németországgal való haladéktalan szembefordulástól és a Vörös Hadsereg támogatásától kezdve a belső rend és a gazdasági építés feladatait, s a jövendő magyar külpolitika internacionalista céljait. Hangsúlyozta, hogy az *ország demokratikus átalakítását tekinti közvetlen céljának, a szocialista átalakítás későbbi feladat.* Tudatosította, hogy a társadalmi átalakulás csak olyan mértékben valósítható meg, ahogyan ennek szükségességét a nép megérti, és a végrehajtást támogatja. Az új, demokratikus hatalom megteremtése, a földreform végrehajtása és a tőkés monopóliumok korlátozása olyan cél, amely azonnal találkozott a nép többségének akaratával. A demokratikus megújhodás e programját a párt olyan helyzetben alkotta meg, amikor az ország területének fele hadszíntér, és a főváros még a német megszállók kezén volt. A felszabadult részeken azonban az addig elnyomott forradalmi erők gyorsan talpra álltak, és a Magyar Kommunista Párt vezetésével hozzáláttak az élet újjászervezéséhez. A forradalmi erők — munkások, szegényparasztok és a velük harcoló értelmiségiek — igen hamar olyan szervezettségre, és tevékenységük révén olyan politikai befolyásra és hatalomra tettek szert, hogy nélkülük és ellenük többé már nem lehetett új államot, új kormányzatot teremteni. Az ország érdeke ugyanakkor azt is követelte, hogy a politikai és a gazdasági újjáépítés nagy munkájához széles körű nemzeti front létesüljön.

A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt 1948 júniusában egyesült. Létrejött a Magyar Dolgozók Pártja, amely egyúttal megtartotta I. kongresszusát, s itt elfogadták *a Magyar Dolgozók Pártjának programnyilatkozatát.* A

programnyilatkozat a fő figyelmet már *a szocialista építés feladataira irányította*. Ezzel munkásosztályunk, dolgozó népünk a párt vezetésével *megkezdte a szocializmus alapjainak lerakását*. A programnyilatkozat e történelmi korszak követelményeit és feladatait tartalmazta. Céljai közé tartozott:

— *a szocialista iparosítás* meggyorsítása, az iparban és a nagykereskedelemben a még jelentős tőkés szektor további szűkítése és felszámolása, a mezőgazdaságban a kisparaszti gazdaságok és a szövetkezetek segítése, valamint a kulákság gazdasági lehetőségeinek korlátozása;

— a nép *életszínvonalának* emelése, a termelőerők fejlesztése, a munkatermelékenység fokozása, valamint a kizsákmányolásból eredő jövedelem további csökkentése és megszüntetése;

— a *kultúra* kincseinek hozzáférhetővé tétele a dolgozó nép számára, megszüntetve a vagyonos osztályok műveltségi monopóliumát;

— az *egészségvédelem* fejlesztése, s ennek fontos részeként a társadalombiztosítás fokozatos kiterjesztése a dolgozók minden rétegére;

— a *közigazgatás* reformja. Minél nagyobb számban kell bevonni munkásokat és parasztokat a központi és a helyi közigazgatásba;

— *szövetség a Szovjetunióval* és a népi demokratikus országokkal. Valljuk a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élésének elvét, de nem hunyunk szemet az imperialisták felforgató törekvései és háborús tervei felett, s gondot fordítunk a honvédelem kiterjesztésére;

— a munkásosztály *szövetségének* erősítése a parasztsággal, a városi kispolgársággal és a népi demokratikus erők szorosabb összefogása az ország gyorsabb fejlődése érdekében.

E célok meghatározása óta — sokszor nehéz nemzetközi körülmények és belső problémák közepette — 27 év telt el a Magyar Szocialista Munkáspárt 1975. március 17—22. között tartott XI. kongresszusáig, amely határozatában — a szocialista építésben elért nagy eredményeink alapján — jogosan állapította meg, hogy az 1948-ban jóváhagyott programnyilatkozat minden főbb célját elértük, és pártunk az új programnyilatkozat megalkotásával mutatja meg a jövőbe vezető utat.

A Magyar Szocialista Munkáspárt programnyilatkozata tömören összefoglalja mindazokat a tapasztalatokat, amelyek az elmúlt 25—30 évben hazánk fejlődését jellemzik. Megállapítja, hogy: „Az 1948-as programnyilatkozatban megjelölt feladatok megoldása, a szocialista forradalom előrehaladása új helyzetet teremtett hazánkban: leraktuk és megszilárdítottuk a szocializmus alapjait, országunkban végérvényesen eldőlt a »ki kit győz le« kérdése. Társadalmunk a maga teremtette szilárd szocialista alapon fejlődik... A következő 15—20 évben az a feladat áll előttünk, hogy tovább haladjunk a szocializmus építésének útján, fejlett szocialista társadalmat teremtsünk hazánkban, s így közelebb jussunk történelmi célunkhoz, a kommunizmushoz."[4]

A programnyilatkozat bevezetője, hat fejezete és befejező része értékeli az eddig elért eredményeket és megjelöli a további feladatokat.

Erősödik szocialista államunk, amely osztálytartalmát tekintve proletárdiktatúra, s legfőbb politikai alapja a munkás-paraszt szövetség. Társadalmunk szocialista fejlődése során a fejlett szocialista társadalom megteremtésével fokozatosan össznépi állammá alakul át. Vezető ereje továbbra is a munkásosztály marad.

Tovább erősödik a *tulajdonviszonyok szocialista jellege.* A termelési eszközök és egyéb közjavak össznépi tulajdonná fejlődnek. Társadalmunk osztályai és rétegei az össztársadalmi érdek alapján közelednek egymáshoz, s fokozatosan létrejönnek az osztálykülönbségek megszűnésének feltételei.

A fejlett szocialista társadalom műszaki és gazdasági bázisának megteremtésével *hazánk gazdaságilag fejlett országgá* válik, népünk jóléte — hosszabb távon — jelentősen emelkedik. A családok jövedelmi színvonala egyrészt az egyéni jövedelmekben meglevő különbségek csökkentésével, másrészt a társadalmi juttatások rendszerének továbbfejlesztésével közeledni fog egymáshoz.

Célunk, hogy *a marxizmus—leninizmus eszméi uralkodóvá váljanak a társadalmi élet minden területén,* s hogy „a szocialista módon dolgozni, tanulni, élni" szemlélet általános társa-

[4] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1975. 498—499. old.

dalmi norma legyen. A szocialista életmód fejlődése, a közélet és a magánélet harmonikus egységét, a szocialista együttélés normáinak szokássá erősödését hozza magával.

A szocializmus építésének nélkülozhetetlen feltétele a párt vezető szerepének további erősítése. A programnyilatkozat megjelöli a párt tevékenységének fő területeit, céljait, módszereit. A párt belső életének fejlesztését úgy, hogy példaképül szolgálhasson a szocialista közéletiség és a majdani kommunista önkormányzat számára.

A párt a munkásosztály politikájának s az össznépi érdekeknek is a hordozója. A programnyilatkozatban megjelölt gazdasági, ideológiai, kulturális és egyéb feladatok végrehajtásával *emelkedik a marxista—leninista műveltség és a kommunista öntudat színvonala*, csökkennek az osztályok és rétegek közötti tudati különbségek.

Nélkülözhetetlen szerepet töltenek be e folyamatban a társadalmi szervezetek, a Hazafias Népfront, a szakszervezetek és a Kommunista Ifjúsági Szövetség.

A párt nemzetközi feladatait és törekvéseit összegezve a programnyilatkozat megállapítja, hogy a Szovjetunió és kommunista pártja világtörténelmi szerepe és a szocialista országok összefogása, sokoldalú együttműködése, a szocialista világrendszer fejlődése olyan döntő tényező és erő, amely az egész emberiség haladásának, hazánk függetlenségének és felvirágozásának legfőbb biztosítéka. Pártunkat a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom egyik osztagának tekintjük, amely híven teljesíti internacionalista kötelességeit.

A Magyar Szocialista Munkáspárt programnyilatkozatának befejező része a következőképpen jelöli meg végső célunkat: „Pártunk végső célja a kommunista társadalom létrehozása. *A fejlett szocialista társadalom megteremtése jelentős lépés ezen az úton.* Szocialista építőmunkánk része annak az egész világra kiterjedő történelmi folyamatnak, amely szükségszerűen lezárja az osztálytársadalmak korszakát és az emberiséget a kommunista társadalomba vezeti el."

A programnyilatkozat megfogalmazza a fejlett szocialista társadalom építésének legfontosabb feladatait. Végrehajtása nemcsak a távoli jövő, hanem már a ma feladata is.

A SZERVEZETI SZABÁLYZAT JELENTŐSÉGE

A szervezeti szabályzat a párt programja mellett a másik legjelentősebb dokumentum. A pártszervezés elveit, a párt szervezeti felépítésének, belső életének és működésének legfontosabb szabályait, normáit tartalmazza. A pártkongresszuson jóváhagyott *szervezeti szabályzat kötelező érvényű minden párttag és pártszervezet számára.* A szervezeti szabályzat csak az alapvető, a legfontosabb szervezeti elveket és szabályokat rögzíti, részletkérdésekkel, a végrehajtás módozataival nem foglalkozik. Ezeket a különböző párthatározatokban, a Központi Bizottság szervei által kiadott különböző útmutatókban találhatjuk meg.

Mivel a szervezeti szabályzat kötelező érvényű, *előírásaival a szervezeti életre vonatkozó egyetlen határozat sem állhat ellentétben.*

A szervezeti szabályzat olyan követelményeket, szabályokat tartalmaz, amelyek jelenleg már érvényesülnek a párt tevékenységében, vagy amelyek meghatározott időn belül megvalósíthatók. Nem tartalmazhat szubjektív jellegű megállapításokat, teljes összhangban kell lennie a valósággal. Azokat a *szervezeti elveket, feltételeket, működési szabályokat rögzíti,* amelyek a pártot képessé teszik a programjában rögzített célok elérésére, biztosítva ehhez a szükséges szervezettséget, az erők összefogását. A párt szervezeti felépítésének elvei és alapvető szabályai (lenini normái) állandóak, hosszú időre szólnak. Egyes szervezeti elemei, formái, szabályai azonban — az adott helyzetnek, viszonyoknak és követelményeknek megfelelően — időnként változnak. A szervezeti szabályzat nem lehet egyszer és mindenkorra szóló változatlan tartalmú okmány. Ha a feltételek változásához igazodva bizonyos területeken módosul a politika, a párt új célokat tűz ki, vagy új eszközöket alkalmaz valóra váltásukhoz, ez szükségszerűen hatással van a szervezeti életre, a párttagok tevékenységének a szabályaira is. Ezért a párt kongresszusain általában felülvizsgálják a szervezeti szabályzatot, és szükség szerint — a tapasztalatok és követelmények alapján — módosítják. A szervezeti szabályzat a párt eszköze megfelelő szervezeti felépítésének kialakításához, belső életének, működésének megszervezéséhez, egysé-

ges szabályozásához. Jelentősége a párt életének, mindennapi harcának gyakorlatában mutatkozik meg.

A kommunista pártoknak a politikai feladatokkal és a szervezeti kérdésekkel elválaszthatatlan összefüggésben kell foglalkozniuk, hiszen a politika megvalósítása összefügg a politika végrehajtásának módjával. A párt szervezeti elveinek, a szervező munkának viszonylagos önállósága és aktív szerepe van a párt politikájának kidolgozásában és megvalósításában. A gyakorlat eleveníti meg, ellenőrzi, kipróbálja, sőt adott esetben szükségessé is teheti a politika korrigálását. A párt szervezettsége tulajdonképpen azt a keretet is jelenti, amelyben kialakítható a politika és a párt belső életének a szabályai is. Szervezni kell az ideológiai és politikai tevékenységet éppúgy, mint egységét, a káderek nevelését és elosztását vagy a pártszervezési elvek gyakorlati formáit és módszereit. A párt szervezeti elveinek érvényesülése egyik fontos biztosítéka annak, hogy a párt szükség esetén idejében korrigálhassa politikájának olyan elemeit, amelyeket a gyakorlat nem igazol, illetve kiigazíthassa az esetleges torzulásokat.

A szervezeti elvek *helyes alkalmazása hatást gyakorol a párt kommunista jellegére.* Ha a párt mindennapos gyakorlatában nem érvényesülnek az ideológiájával és politikájával szorosan összefüggő szervezeti elvek, akkor nem valósulhat meg következetesen a párt politikája sem. Mellőzésük, megsértésük vagy helytelen alkalmazásuk esetén elhomályosul a párt kommunista, forradalmi jellege, és végső soron a párt vezető szerepe is veszélybe kerülhet.

A PÁRT SZERVEZETI FELÉPÍTÉSÉNEK, MŰKÖDÉSÉNEK SZABÁLYAI. A PARTÉLET LENINI NORMÁI

A párt felépítésének, belső életének rendjét meghatározó alapvető szabályok a következőkben foglalhatók össze:

— *A párt összetételével, a párttagsággal kapcsolatos szabályok* azt határozzák meg, hogy kik lehetnek a párt tagjai és a *párttagság milyen kötelezettségekkel jár.* Ide tartozik az egyéni *kiválasztás,* a felvételi követelmények előzetes bizonyítá-

sa (tagjelöltség által vagy más módon), a pártba belépés *önkéntessége*, az illetékes *pártkollektíva döntésének* szükségessége stb. A párttag jogait és kötelességeit az ideológiai és szervezeti alapelvekkel összhangban kell meghatározni. Követelmény, hogy a jogok és a kötelességek teljesítésének feltételei biztosítottak legyenek. Az *egyenjogúság* és a *fellebbezésre* vonatkozó szabályok szintén ide tartoznak. Mindenkor érvényes norma, hogy a szervezeti szabályzatban foglaltak megsértéséért *pártbüntetést* kell kiszabni, továbbá a pártot *rendszeresen meg kell tisztítani* a párttagságra méltatlan emberektől.

— *A párt szervezeti felépítését a demokratikus centralizmus elve szabályozza.* Az alsóbb szintű pártszervezetek és pártszervek a felsőbb szintű pártszerveknek vannak alárendelve, az azonos szintű pártszervek tagjai egyenjogúak, a párt a *területi—üzemi elv* szerint épül fel, s ha valamely pártszervezet vagy pártszerv a szervezeti szabályzattól eltérően működik, a Központi Bizottság azt feloszlathatja.

— *A párt belső életének részletesebb szabályozása szintén a demokratikus centralizmus elve alapján történik:* a vezető testületek megválasztásának rendje és beszámolási kötelezettsége; a visszahívással összefüggő kötelességek; a behívás lehetősége, feltételei és módja; a minden párttagra egységesen kötelező szigorú fegyelem; a többség és kisebbség viszonya; a döntések, határozatok meghozatalának módja; a határozatképesség feltétele; a határozat végrehajtásának kötelező érvénye; a bírálattal és az önbírálattal kapcsolatos követelmények; a párton belüli vita szabályai, a vita, a bírálat és önbírálat — mint a pártegység megteremtésének, megőrzésének állandó erősítésének és a hibák elleni harcnak nélkülözhetetlen eszköze —. A párt felépítésére és belső életének rendjére vonatkozó szabályok betartása lehetővé teszi a párton belüli demokrácia érvényesülését és állandó fejlesztését, a szigorú pártfegyelem biztosítását és állandó erősítését, *a párt minden tagjának, szervezetének és szervének egységes fellépését, cselekvését,* a párt vezető szerepének érvényesítését és fejlesztését.

E szabályok a történelmi tapasztalatok alapján folyamatosan alakultak ki, és egységes, összefüggő rendszerré váltak. Ezek a szabályok többségükben Lenin elvi útmutatásain alapulnak, ezért ezeket lenini normáknak nevezzük. Ide tartoz-

nak — a jórészt szintén Lenin nevéhez fűződő — *pártvezetési szabályok*, amelyek részben a párt belső életét, részben a pártnak a társadalomban betöltött vezető szerepét érintik. Felsoroljuk a legfontosabbakat (részletesen ezekről más fejezetekben szólunk):

— a vezetés kollektivitásának, az egyszemélyi felelősségnek, a választott pártszervek irányító szerepének biztosítása;

— a párttal és a társadalommal kapcsolatban felvetődő kérdések osztályalapon történő megközelítése;

— a tapasztalatok mélyreható elemzése, felhasználása, a határozatok tudományos megalapozottsága;

— az elmélet és a gyakorlat, az ideológiai, a politikai és a szervező munka egysége;

— nagyfokú érzékenység az új iránt; a tömegek helyes kezdeményezéseinek felhasználása;

— a párt-, az állami és a tömegszervezetek tevékenysége közötti feladatelhatárolás;

— a céltudatos, elvi alapokon álló, tervszerű munka a káderek nevelésében, kiválasztásában;

— a párthatározatok következetes végrehajtásának elősegítése és rendszeres ellenőrzése.

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT SZERVEZETI SZABÁLYZATA ÉS FONTOSABB MÓDOSÍTÁSAI

A Magyar Dolgozók Pártjának III. kongresszusán (1954. május) elfogadott szervezeti szabályzat szövege — ha nem is minden vonatkozásban következetesen — a pártépítés főbb lenini elveit rögzítette. Ezek azonban — az ismert okok miatt — nem, vagy csak formálisan érvényesültek a gyakorlatban.

A Magyar Szocialista Munkáspárt 1957. júniusi országos pártértekezletén elfogadott szervezeti szabályzat biztosította a demokratikus centralizmus elvének érvényesítését, megerősítette a párton belüli demokráciát és a kollektív vezetés elvét. A pártértekezlet követelményként írta elő, hogy ezek az elvek ne csak a szervezeti szabályzatban, hanem a *gyakorlati pártmunkában is megvalósuljanak.* A Magyar Szocialista Mun-

káspárt azóta is egyre eredményesebben arra törekszik, hogy ez minden vonatkozásban így legyen.

A Magyar Szocialista Munkáspárt szervezeti szabályzata — amelyen a VII. és a VIII. kongresszus csak kisebb módosításokat hajtott végre — különbözik a Magyar Dolgozók Pártja szervezeti szabályzatától.

Az első szembetűnő változás a Magyar Szocialista Munkáspárt szervezeti szabályzatában az, hogy egyértelműen kimondja: „A Magyar Szocialista Munkáspárt *kommunista párt*, a munkásosztály *élcsapata*, a dolgozó nép pártja." (A Magyar Dolgozók Pártja szervezeti szabályzatában előzőleg a következő fogalmazás szerepelt: „A Magyar Dolgozók Pártja a munkásosztály, a dolgozó nép pártja.") A párt vezető szerepének helyes érvényesítésével összhangban kidomborította a párt élcsapat jellegét, azt, hogy a párt soraiba elsősorban a munkásosztály legöntudatosabb, legáldozatkészebb, politikailag legszilárdabb tagjait kell felvenni. Az előző tapasztalatok azt bizonyították: helyesebb, ha a pártban a párt ügyéért aktívan dolgozni, harcolni kész elvtársak tömörülnek és nincsenek a pártban karrieristák vagy olyan jóindulatú rokonszenvezők, akik a nehezebb időszakokban ingadoznának.

A Magyar Szocialista Munkáspárt szervezeti szabályzatában új módon, következetesen érvényesül az *önkéntesség elve*. Nemcsak a pártba lépés önkéntességét rögzítette, hanem azt is, hogy a párttag önként kiléphet a pártból. Ha ez a lehetőség nem biztosított, csorbát szenvedhet az önkéntesség elve. A Magyar Dolgozók Pártjából nem lehetett kilépni, s azt, aki valamilyen okból kijelentette, hogy nem akar párttag lenni, kizárták a pártból. Ez, akarva-akaratlanul, egyébként becsületes emberek megbélyegzését jelentette. Egyesek ettől félve, inkább a pártban maradtak, s ezáltal is nőtt a pártban a passzív, közömbös elemek száma.

A párttagok *jogainak bővítése* érdekében szintén több új ponttal bővült a Magyar Szocialista Munkáspárt szervezeti szabályzata. Ilyenek: ha a párttag valamilyen határozattal nem ért egyet, fenntarthatja *különvéleményét*, s e véleményével a felettes pártszervhez fordulhat. (A döntésig azonban végre kell hajtania a kifogásolt határozatokat is.) *Észrevételeire, beadványaira érdemi választ kell kapnia.* Ugyancsak új, hogy a

pártfegyelmi vizsgálat megindításáról *értesíteni kell* a párttagot és a vizsgálat *során személyesen meg kell hallgatni*, valamint az, hogy a pártfegyelmi határozatot a párttagsággal *írásban* kell közölni. A Magyar Dolgozók Pártja szervezeti szabályzatában az sem szerepelt, hogy a felsőbb választott pártszerv azon tagja ellen, aki a szervezeti szabályzatot megsérti, *fegyelmi eljárást javasolhat annak az alapszervezetnek a taggyűlése*, amelyben dolgozik. (De ügyében határozatot csak az a vezető testület vagy annak felettes szerve hozhat, amelynek tagja.)

A Magyar Szocialista Munkáspárt szervezeti szabályzatában szerepelt először az is — a VIII. kongresszuson —, hogy a Központi Ellenőrző Bizottságot a kongresszus választja és tevékenységéért a kongresszusnak felelős. (A Magyar Dolgozók Pártjában — 1954-től — a Központi Ellenőrző Bizottságot a Központi Vezetőség választotta.) A IX., a X. és a XI. kongresszuson a szervezeti szabályzatban több olyan módosítás történt, amelyek még jobban szolgálják a párt eszmei-politikai, cselekvési egységét, élcsapat jellegét, vezető szerepét.

Módosítások a IX. kongresszuson

A IX. kongresszus (1966. november 28—december 3.) a szervezeti szabályzatot a következőkben módosította:

— *Megszüntette a pártban a tagjelöltséget.* Ezt az indokolta, hogy a pártszervezeteknek lehetőségük van a felvételüket kérők munkájának, magatartásának, nézeteinek alapos megismerésére még a tagfelvétel előtt, tehát nincs szükség arra, hogy a pártban bizonyos várakozási időt adjunk arra, amíg valaki teljes jogú taggá válik. A tagjelöltség megszüntetése növelte a taggyűlés, a pártvezetőség és az ajánlók felelősségét a párt utánpótlásának biztosításában.

— *Módosult a Kommunista Ifjúsági Szövetség tagjai felvételének rendje* a pártba. Korábban a KISZ-tagok egyik ajánlója a KISZ-bizottság lehetett, most ezt a jogot a KISZ-alapszervezet taggyűlése kapta meg. A módosításnak az volt a célja, hogy növelje a KISZ-szervezet és a -tagság politikai, erkölcsi felelősségét, megszüntesse a formális, megalapozatlan ajánlásokat.

— *Kibővítette a hivatali és intézményi pártszervezetek jogkörét* és lényegében megszüntette a termelőüzemi és a hivatali, intézményi pártalapszervezetek hatásköre közötti különbséget.

— *Megszüntette a Revíziós Bizottságokat,* egyszerűsítette — a pártszervek, pártbizottságok hatáskörébe utalta — a párt pénzgazdálkodása, ügyvitele és munkarendje feletti ellenőrzést.

— A lakóterületi pártmunka tapasztalatait elemezve, törölte a szervezeti szabályzatnak azt a részét, amely kötelezővé tette az egy házban vagy háztömbben lakó párttagok lakóterületi pártcsoportba való szervezését.

— Megszüntette az állami, tömegszervezeti szervekben a *kommunista csoportok létrehozásának kötelező jellegét.*

A módosítást az indokolta, hogy a csoportok működése a legtöbb helyen formális volt. A szervezeti szabályzat azonban lehetőséget ad arra, hogy ahol szükséges, a párttagok egységes fellépése érdekében létrehozható kommunista csoport.

— A párttagok kötelessége *a közéletben való cselekvő részvétellel* egészült ki. Ez a módosítás hozzájárult annak jobb megértetéséhez, hogy a kommunisták közéleti tevékenysége a pártmunka szerves része.

— *Megszüntette* a Központi Bizottságban és a pártbizottságokban a *póttagság* rendszerét. A póttagok választásának rendszere az illegalitás körülményei között alakult ki, hogy biztosítsa a vezető szervek munkájának folyamatosságát. A későbbiekben ez a funkció a vezetők előiskolájául szolgált és a társadalmi megbecsülés kifejezőjévé vált. Ma már nincs szükség arra, hogy a nagy létszámú vezető testületekben kétféle jogú és felelősségű tagok legyenek.

Módosítások a X. kongresszuson

A X. kongresszust (1970. november 23—28.) a szervezeti szabályzat módosításánál az a törekvés vezette, hogy az eddigieknél is jobban segítse elő a párt vezető szerepének, kommunista jellegének fejlesztését, a demokratikus centralizmus elvének érvényesülését, a pártszervek, pártszervezetek önállóságának, a párttagság öntevékenységének, aktivitásának, fegyel-

mének és a párt egységének növelését. A módosítások bővítették és egyértelműbbé tették a párttagok jogait és kötelességeit, serkentették a párt tagjait a párt politikája melletti határozott kiállásra, elősegítették a párthatározatok következetesebb végrehajtását, a pártfegyelem erősítését. Fokozottabb követelményeket támasztottak a párttagokkal szemben.

A X. kongresszus a szervezeti szabályzatnak a párttagok jogait és kötelességeit összefoglaló 2. és 3. pontját több szempontból módosította. Ezek között igen jelentős az a jog, illetve kötelesség, hogy a *pártfórumokon felvetett észrevételekre ugyanazon a fórumon kell választ adni.* Ha valaki például taggyűlésen tesz szóvá valamit, érdeklődik valami iránt vagy javaslatot tesz valamire, akkor a vezetőségnek a taggyűlésen kell számot adnia az elintézés módjáról. Így a párttagok figyelemmel kísérhetik, hogy mi lett egy-egy észrevétel sorsa, ki mit tesz az ügy érdekében, ellenőrizhetik és segíthetik a vezetőség munkáját.

Kiegészítő pont az is, hogy a *bírálat elfojtásának megakadályozásáért a párttagnak joga van a taggyűlés, illetve a választott pártszerv beavatkozását kérni.* A tapasztalat azt mutatja, hogy az esetek többségében a hibák feltárása, bírálata nem jár hátrányos következményekkel a bíráló számára — noha ennek általában nem nagyon örülnek az érintettek —, viszont a megfelelő intézkedés gyakran elmarad. Ritkábban, de előfordul a bírálat elfojtása is. A szervezeti szabályzat ilyen esetben az illetékes *pártszerv kötelességévé teszi, hogy felelősségre vonja a bírálat elfojtóját.*

A párttagok kötelességeit érintő módosítások közül elég egyet kiemelni: minden párttagnak kötelessége, hogy *erősítse és szélesítse a párt tömegkapcsolatait.* A módosítás ezt két vonatkozásban bővíti: a párttag terjessze a párt eszméit és képviselje a párt politikáját. Ezt a határozott megfogalmazást az indokolta, hogy egyes esetekben elmaradt a kommunisták felvilágosító szava, bátor kiállása.

A kollektív vezetés lenini elve a vezető pártszervekben és az alapszervezetek többségében megfelelően érvényesül. Nem ilyen kedvező a kép az *egyéni felelősség* érvényesülésénél. Ezért a szervezeti szabályzat kimondja, hogy a *pártban a kollektív vezetés és az egyszemélyi felelősség elve érvényesül.*

A pártszervezetek önállóságát és öntevékenységét elősegíti, hogy a helyi kérdésekben a döntés joga őket illeti meg. Döntéseik természetesen nem lehetnek ellentétesek a párt politikájával, a felsőbb pártszervek határozataival. A X. kongresszus ezt az alapelvet kiegészítette: „A felsőbb pártszerveknek joguk van módosítani, hatályon kívül helyezni az alsóbb pártszervek határozatait, ha azok nincsenek összhangban a párt politikájával, vagy ellentétesek a felsőbb pártszervek határozataival. Eljárásukat azonban kötelesek megindokolni az illetékes alsóbb pártszerv előtt."[5] Ez a kiegészítés egyaránt szolgálja mind a centralizmus, mind a demokratizmus erősödését a pártban. Első alkalommal rögzíti a szervezeti szabályzat a felsőbb pártszerveknek azt a kötelességét, hogy — amennyiben módosítják, hatályon kívül helyezik az alsóbb pártszerv határozatát — *kötelesek eljárásukat megindokolni.* Ez nemcsak az elviséget és a felelősséget, hanem a pártalapszervezetek jogait is növeli. Ezt szolgálja a következő bővítés is. A X. kongresszusig csak az egyes párttagoknak volt joguk javaslattal, beadvánnyal fordulni a felsőbb pártszervekhez. Azóta ez a jog a *pártszervezeteket és a pártszerveket is megilleti.* Amennyiben a pártszervezetek vagy a pártszervek indokolt esetben élnek e jogukkal, ez várhatóan elősegíti a felsőbb és az alsóbb szintű pártszervek elvszerű kapcsolatának tovább erősödését, *a pártszervek és a párttagok felelősségének növekedését az egész párt tevékenységéért.*

A kommunista pártokban általános szabály, hogy többségi szavazattal határoznak. A X. kongresszus után megszűnt a pártban az a kettősség, hogy a határozathozatal és a választás szótöbbség alapján, viszont az egyes személyi kérdésekben a döntés a jelenlevők kétharmadának egységes állásfoglalása alapján történt. Megteremtődtek annak a feltételei, hogy ma a pártban minden döntést szótöbbséggel hoznak.

A X. kongresszus — módosítva a szervezeti szabályzatot — *a tagfelvétel alsó korhatárát az addigi 21. életév helyett 18. életévben határozta meg.* Ez azért vált szükségessé, mert csökkent a pártban a 30 éven aluliak száma, ugyanakkor erőteljesen emelkedett a nyugdíjasok és a 60 éven felüliek aránya. A

[5] A Magyar Szocialista Munkáspárt X. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1971. 509. old.

korhatár leszállításánál figyelembe kellett venni a katonai korhatár leszállítását. Korábban a hadseregben folyó politikai munka hatására a katonafiatalok legjobbjai kérték felvételüket a pártba. A korhatár azonban ezt gyakorlatilag lehetetlenné tette, hiszen a tagfelvételi korhatár elérése előtt leszereltek. A leszerelés után, a munkahelyi körülményektől függően értékes fiatal évek múltak el úgy, hogy a párttagnak alkalmas munkásfiatalok politikai továbbfejlődése nem volt megfelelően megoldott. Az egyetemeken, főiskolákon tanuló fiatalokkal nagyrészt hasonló volt a helyzet. A tagfelvétel korhatárának leszállításával azonban a szervezeti szabályzat növelte a tagfelvételi követelményeket: a párt tagja az lehet, aki a szocialista erkölcs szabályai szerint él és munkája, magatartása alapján megbecsülést élvez.

A X. kongresszus a szervezeti szabályzat módosításával úgy döntött, hogy a jövőben a párt alapszervezeteinek vezetőségeit — és az akkori csúcsvezetőségeket is — négyévenként választják újra. *A X. kongresszust megelőző években a pártszervezetek egy részében meghonosodtak az évenkénti munkaértékelő taggyűlések*, amelyekről jó tapasztalatokat szereztünk. A Központi Bizottság beszámolója és több hozzászóló e tapasztalatok alapján, valamint a megoldandó hosszabb távú feladatok hatékonyabb végrehajtása érdekében úgy ítélte meg, hogy az alapszervezetek munkája, a pártvezetőségek tevékenysége színvonalasabbá válna, ha az alapszervezeti választásokat négyévenként tartanák meg. Ez biztosítaná a vezetés folyamatosságát, az irányító munkában nagyobb tapasztalatot nyújtana, jobban megerősödnének az alapszervezetek vezetőségei. Az évenkénti beszámoló taggyűlések rendszere jobban biztosíthatja a pártvezetőségek munkájának folyamatos és átfogó értékelését. Nagyobb lehetőséget teremt a párttagság számára az alapszervezet irányításában való közvetlen részvételre. E módosítással *a X. kongresszus összhangot teremtett az alapszervezetek vezetőségei és a középszintű, illetve felsőbb szintű irányító pártszervek mandátumának érvényességi idejében.*

A X. kongresszus szükségesnek tartotta hangsúlyozni, hogy egyes pártfunkciókba csak olyan párttagok kerülhessenek, akiknek a pártmunkában gazdag tapasztalatuk van. Ezért a szervezeti szabályzatban előírta, hogy a pártszervezetek tit-

kárának vagy a pártszerv (pártbizottság, végrehajtó bizottság, pártvezetőség) tagjául *legalább hároméves párttagsággal* rendelkező párttagok választhatók meg.

A X. kongresszus óta új a szervezeti szabályzatban az is, hogy *fellebbezési jogot kaptak azok, akiket a pártból töröltek.* Előfordult ugyanis, hogy voltak közöttük olyanok, akik a párt politikájával egyetértettek, s különböző — sokszor rajtuk kívül álló — okok miatt nem tudtak eleget tenni a párttagsággal járó kötelességeknek.

Elvi jelentőségű módosítás volt, hogy az egyes pártszervek — a Központi Bizottság, a Központi Ellenőrző Bizottság és a pártbizottságok — *tagjai egyenjogúak.* Ez azért is jelentős, mert korábban előfordult, hogy közülük egyeseket valamilyen okból nem javasoltak, nem jelöltek vagy nem választották meg újra küldöttnek a pártértekezletre, illetve a kongresszusra. Emiatt ott — ha meg is hívták őket — csak tanácskozási joggal vehettek részt, holott felmentésükig teljes joggal rendelkeztek és beszámolási kötelezettségük is volt. Ezt az ellentmondást oldotta fel a X. kongresszus, amikor a szervezeti szabályzatban előírta: a Központi Bizottság és a Központi Ellenőrző Bizottság tagjai a kongresszuson, a pártbizottsági tagok a pártértekezleten szavazati joggal vesznek részt.

A XI. kongresszus fontosabb módosításai

A XI. kongresszus (1975. március 17—22.) a szervezeti szabályzatban foglaltakat megerősítette, s csak néhány pontját módosította. A kötelességek és a jogok körét kibővítette.

A párt tagjának erkölcsileg, politikailag feddhetetlennek kell lennie. (I/1. pont.) A feddhetetlenség követelménye a párt tisztaságának, politikai és cselekvési egységének a védelmét szolgálja, amely nemcsak a pártba felvételüket kérőkre, hanem a párttagság egészére vonatkozik. A párttag feddhetetlensége mindenekelőtt a politikai feddhetetlenséget, a munkásosztály, a nép iránti hűséget, a proletár internacionalista magatartást jelenti. Magában foglalja természetesen a párttag életútjának *politikai, jogi és erkölcsi tisztaságát is.* A feddhetetlenség az *állampolgári jogok* vonatkozásában államunk *törvényeinek* feltétlen tiszteletben tartását is feltételezi. A feddhetetlenség meg-

követeli a *szocialista erkölcsi normák és az emberi együttélés szabályainak megtartását a munkahelyen, a közéletben és a magánéletben.* A kommunistáktól tehát a párt megköveteli az önzetlenséget, az emberiességet. Az önzés, a karrierizmus, a hízelgés, a gyávaság, a gög, a hatalommal való visszaélés idegen a párttól.

A párttag kötelessége, hogy sajátítsa el a marxizmus—leninizmus alapjait ... (I/2. a pont). Az elméleti alapok elsajátítása az eddigieknél pontosabban meghatározott minimális követelmény. Tartalmazza a Magyar Szocialista Munkáspárt szervezeti szabályzatának, programjának a szocialista építés céljainak, időszerű feladatainak, a párt és a munkásmozgalom főbb eseményeinek ismeretét.

A párttagnak következetesen kell szolgálnia a szocializmus ügyét és minden körülmények között ki kell állnia a szocialista társadalom érdekeiért, védelméért. (I/2. b pont.) A párttag számára a szocializmus építésében való aktív részvétel *szolgálat a szocializmus ügye iránt.* Példát kell mutatnia a munkában, hivatása teljesítésében, a munkaerkölcs, a munkafegyelem megtartásában, az áldozatvállalásban. A párttag kötelessége a párt politikája melletti határozott és nyílt kiállás, a mindennapos meggyőző munka. A párttag nem maradhat tétlen, amikor jelenlétében a pártot, annak politikáját támadják. Elvi meggyőződésből el kell utasítania mindenkor, minden, a szocializmustól idegen nézetet, eszmét. A szocialista társadalom megvédése állandósult elkötelezettséget jelent és a párt politikájának következetes végrehajtását is. *Forradalmi éberséget igényel a szocializmustól idegen eszmék, nézetek és gyakorlat elleni harc.* A párttag mindenkor köteles szem előtt tartani és segíteni az *össztársadalmi* érdekek helyi érvényrejutását, kiállásával hozzájárulni közvetlen környezetében a szocialista szemlélet erősödéséhez.

A párttag kéréssel, javaslattal, beadvánnyal fordulhat alapszervezetéhez is. (I/3. b pont.) Korábban a szervezeti szabályzat szerint csak a felsőbb pártszervekhez és a kongresszushoz fordulhatott. Elvileg fordulhatott az alapszervezetéhez is, mivel azonban a párttagság e jogával nem élt kellő mértékben, ezért ezt a lehetőséget a szervezeti szabályzatban is megerősítették.

A párttag az alapszervezet kezdeményezésére is kiléphet a

pártból. Eddig a szervezeti szabályzatban csak a saját elhatározásából való kilépés lehetősége szerepelt. A Központi Bizottság 1972. novemberi határozata után több pártszervezetben kezdeményezték azoknak a párttagoknak a kilépését, akik nem vállalták a párttagsággal járó követelményeket, politikailag közömbösek voltak. Ezt a gyakorlatot rögzítette a módosított szervezeti szabályzat. Fontos azonban, hogy a kilépés az alapszervezet kezdeményezése esetén is, az érintett párttag elhatározása alapján történjék. Ha a párttag nem fogadja el a kezdeményezést, és az alapszervezet vezetőségének az a véleménye, hogy az illető alkalmatlan párttagnak, kezdeményezheti, hogy a taggyűlés törölje a pártból.

A párt szervezeti felépítésében a pártvezetőséget a XI. kongresszust megelőzően *csúcsvezetőségnek* nevezték. Nevének *pártvezetőségre* változtatása jobban kifejezi funkcionális szerepét.

Korábban a pártkongresszus küldötteit a budapesti és a megyei, illetve a megyei jogú pártértekezleteken választották meg. A XI. kongresszuson elfogadott szervezeti szabályzat a kongresszusi küldöttek közvetlen megválasztásának a jogát *kiterjesztette azokra a nagyüzemi pártértekezletekre is,* amelyek rendelkeznek a kongresszusi küldöttek megválasztásához szükséges taglétszámmal. A kongresszusi küldöttek megválasztásának kiterjesztése a nagyüzemekre elvi-politikai jelentőségű, lehetővé teszi a nagyüzemekben dolgozó kommunisták nagyobb számú részvételét a kongresszus munkájában.

A szervezeti szabályzat fogalmazza meg az *évi beszámoló taggyűléssel,* a *pártcsoportokkal* és a *pártszervezet jogaival és kötelességeivel* foglalkozó követelményeket is.

A XI. kongresszus előtt például a *pártbizottságok mellett működő állandó munkabizottságokat* sem tekintették mindenütt választott szerveknek. A módosítás szerint a pártbizottságok az irányító munka segítésére állandó jellegű munkabizottságokat választanak. Ennek megfelelően nemcsak megválasztásuk, hanem felmentésük, az új tagok megválasztása is a pártbizottság joga. A bizottságok megválasztása, a bizottság egyes tagjainak a felmentése, illetve az új tagok megválasztása nyílt szavazással, szótöbbséggel történik.

A XI. kongresszus — összhangban a népgazdaság ötéves ter-

veivel és a testvérpártok túlnyomó többségének gyakorlatával — a párt kongresszusait az *eddigi négy év helyett ezután ötévenként hívja össze.* A pártbizottságok ugyanígy ötévenként tartják a pártértekezletet. Hasonló módon ötévenként választják összevont taggyűlésen, vagy küldöttértekezleten a pártvezetőséget is. Az alapszervezet taggyűlése szintén öt évre választja az alapszervezet vezetőségét. Ezekkel az intézkedésekkel függ össze, hogy a Központi Bizottság, a Központi Ellenőrző Bizottság és a pártbizottságok tagjainak megüresedett helyére indokolt esetben a *megválasztott tagoknak 20%-a hívható be.* Amennyiben a 20%-os behívási (kooptálási) lehetőséget különböző okok következtében az ötéves ciklus közben kimerítik, s ezáltal sem biztosított a testület működése, pártértekezletet kell összehívni a pártbizottság újjáválasztására.

A legutóbbi három kongresszuson a szervezeti szabályzatban történt fontosabb módosítások az alapelvek erősítését és ezzel a párt vezető szerepének a növelését szolgálták. A tapasztalatok és követelmények figyelembevételével pártunk alkotóan alkalmazza a marxista—leninista pártépítési elveket. Igyekszik továbbfejleszteni mindazokat a szabályokat, amelyek a mai körülmények között az új típusú pártok szervezeti alapjait tovább erősítik. Mindez biztosítja pártunk folyamatos szervezeti fejlődését is.

E rövid áttekintés pártunk szervezeti szabályzatának a jelentőségéről, jellegéről, és lényegesebb módosításáról a teljesség igénye nélkül, csak a fontosabb vonatkozásokra világít rá, éppen ezért nem pótolhatja a szervezeti szabályzat alapos tanulmanyozását, pontos ismeretét.

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE. A DEMOKRATIKUS CENTRALIZMUS. A KOLLEKTÍV VEZETÉS

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT SZERVEZETI ELVEIRŐL

A pártról szóló lenini tanítások között — az ideológiai és politikai útmutatások mellett — rendkívül fontos helyet foglalnak el a szervezeti elvekre vonatkozó megállapítások. A szervezeti elveknek az a szerepük, hogy a pártot minden körülmények között alkalmassá tegyék történelmi küldetésének teljesítésére, a munkásosztály, a néptömegek vezetésére a hatalom megszerzéséért, megvédéséért, majd a szocialista társadalom felépítéséért vívott harcban.

Lenin a párt szervezeti elveit és általában a párt szervezettségének a fontosságát mindig a párt célkitűzéseivel és ezen belül a párt vezető szerepével összhangban vizsgálta. Megállapította, hogy a proletariátusnak a burzsoázia és egyéb ellenségei elleni harcában nincs más fegyvere, mint a szervezettség. Azt tanította, hogy a szervezeti elvek helyes alkalmazása, a szervezettség megteremtése nélkül a párt nem töltheti be a munkásosztály élcsapatának szerepét, nem teljesítheti történel-

mi hivatását. A párt XI. kongresszusának határozata is leszögezi, hogy: „A párt sikeres tevékenységének alapja eszmei, politikai, szervezeti és cselekvési egysége. Az egység magasabb színvonalra emelése folyamatos munka és állandó kötelesség."[1]

Nem elegendő a lenini szervezeti elvek szerepét általában hangsúlyozni. Ezeknek az elveknek a párt működésében, belső életében pontos helyük és funkciójuk van. A szervezeti elvek kidolgozása, helyes meghatározása, következetes érvényesítése nem lehet csupán szűk értelemben felfogott gyakorlati feladat, hanem rendszeres elméleti munkát igényel. A szervezeti elvek helyes alkalmazása nagymértékben kihat a forradalmi munkáspárt kommunista vonásainak fejlődésére is. Amennyiben bármelyik lenini szervezeti elvet mellőzik, megsértik vagy helytelenül alkalmazzák, csorbát szenved a párt kommunista vonása, gyengul forradalmi jellege, és végül a párt vezető szerepének érvényesülése is veszélybe kerülhet.

A kommunista pártok politikájának vannak állandó elemei, alapvető vonásai és vannak változó részei is. Az állandó elemek közé tartozik mindenekelőtt a munkásosztály hatalmának kivívása és megvédése; a munkásosztály vezető szerepének a biztosítása és erősítése; a szocialista termelési viszonyok megteremtése és fejlesztése; a népjólét szüntelen emelése; a szocialista társadalom felépítése. A politika állandó elemei a marxi—lenini forradalmi vonásokat tartalmazzák. A politika változó elemei — amelyek gyakran igen lényegbevágóak — mindig egy adott helyzetet tükröznek vagy az állandó elemek megvalósításának konkrét útját, módszereit mutatják. A politika változó vonásai sohasem kerülhetnek ellentétbe az állandó elemekkel, hanem azok végrehajtását segítik, taktikai részét alkotják.

A párt politikája és a szervezeti elvek között is lényegét tekintve hasonló a kapcsolat. A párt szervezeti elvei alárendeltek a párt politikájának. A szervezeti elvek elsődleges célja a politika megvalósításának szolgálata. Következésképpen a párt szervezeti elveinek vizsgálatát csakis a párt politikájával összefüggésben, azzal összhangban végezhetjük el.

A párt tevékenységében a szervezeti elvek sohasem elvon-

[1] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1975. 486. old.

tan, „általában", hanem konkrét szervezeti formákban és módszerekben vannak jelen. A szervezeti elvek alkalmazásánál mindig figyelembe kell venni a konkrét történelmi viszonyokat, a párt helyzetét és feladatait. Ennek következtében a szervezeti formák és módszerek egy része állandóan változik, fejlődik, illetve módosul. A társadalmi fejlődés során, az osztályharc különböző szakaszaiban a párt szervezeti formáinak, módszereinek egy része nemcsak átalakul, módosul, hanem egyesek meg is szűnnek, helyettük újakat hoznak létre. Tehát mint a pártélet összes szabályai, úgy a szervezeti formák sem merevek, változatlanok. A szervezeti formák, módszerek állandó mozgásának, fejlődésének szükségességét bizonyítják a nemzetközi kommunista mozgalom, így a Magyar Szocialista Munkáspárt történelmi tapasztalatai is. A változásokhoz való rugalmas alkalmazkodás szükségességére Lenin különösen a munkásosztály hatalomra jutása után, a proletárdiktatúra megszilárdításának időszakában figyelt fel. Az OK(b)P X. kongresszusán — 1921-ben — Lenin útmutatása alapján fogalmazták meg azt a gondolatot, hogy nincs abszolút helyes, az osztályharc minden időszakának megfelelő pártszervezési forma. A forradalmi helyzet változásaival, a szocialista építés feladataival az egyes pártszervezési formák elavulhatnak és a fejlődés gátjaivá válhatnak, tehát helyettük újakat kell alkalmazni.

A párt szervezeti formáit alapvetően az adott társadalmi viszonyok, a párt feladatai határozzák meg. Ez egyúttal jelzi, hogy a szervezeti formák változtatásában meghatározó szerepet játszik a párt politikájának alakulása, módosulása. Ahogyan a társadalmi fejlődés különböző szakaszaiban a politikai feladatok állandóan változnak, ezeket kell nyomon követnie a párt szervezeti formái módosításának is. A változó, növekvő, és egyre bonyolultabbá váló politikai feladatok végrehajtására, az ezzel összefüggő tennivalók elvégzésére a pártot időben fel kell készíteni szervezetileg is; új szervezeti formákat kell kidolgozni, illetve alkalmazni. A szervezeti formák tehát alárendeltek a párt politikájából következő célkitűzéseknek, feladatoknak.

A szervezeti formák mozgása, fejlődése, változása nem szubjektív elképzelések alapján, nem automatikusan megy végbe.

Ezt a fontos, igényes munkát egyrészt a felhalmozott tapasztalatok elemzése útján, a kommunisták széles rétegeinek bevonásával lehet eredményesen elvégezni. Másrészt, a szervezeti változások nagy jelentőségűek, ezért szükséges, hogy azokat minden esetben a párt legfelső szerve, a kongresszus, esetenként a pártértekezlet döntse el. Vagyis, a szervezeti formák változása a kommunistáknak, a különböző pártszerveknek, valamint a kongresszus munkájának a végeredménye. Mindez szükségessé teszi, hogy a pártmunkások, az aktivisták, a különböző pártszervezetek következetesen munkálkodjanak a párt szervezeti elveinek gyakorlati alkalmazásán. Kísérjék figyelemmel, hogy a szervezeti elvek alkalmazása, megvalósítása hogyan válik be a gyakorlatban, milyen eredményeket hozott, és hol, milyen jellegű szervezeti módosítások bevezetését tűzte napirendre a tapasztalat, a pártmunka tanulsága.

Lenin a párt szervezeti formáinak változásával kapcsolatban arra is felhívta a figyelmet, hogy a párt szervezeti elveit és formáit sohasem szabad összekeverni az állami, a gazdasági és a közigazgatási testületek tevékenységének szervezeti elveivel. Még inkább hibás a párt szervezeti formáit az állami, a gazdasági vagy más szervek munkájára mechanikusan alkalmazni, Aki a párt szervezeti formáit, módszereit mereven átviszi más testületek munkájára — állapítja meg Lenin — az teljesen megfeledkezik arról a különbségről, amely a párt, valamint a többi szervezetek között áll fenn az osztályösszetétel és a feladatok tekintetében. E különbségek szem elől tévesztése pedig súlyos következményekkel járhat a párt, de valamennyi társadalmi, állami szervezet munkájában is.

A szervezeti elvek és formák típusai

A párt szervezeti elveit és formáit, változásaik jellege szerint több csoportba sorolhatjuk.

1. Vannak olyan szervezeti elvek és formák, amelyek a társadalmi fejlődés különböző szakaszaiban csak kismértékben változnak, vagyis lényegüket tekintve, alapvetően sohasem módosulnak. Ilyen például a párt szervezeti felépítésének területi—üzemi elve, a parttagság lenini fogalma, a párttagok jogainak és kötelességeinek meghatározása. Ezeknek az érvényesíté-

se a kommunista párt lenini vonásainak nélkülözhetetlen ismérve. Ha ezektől eltérnénk, veszélybe kerülne a párt forradalmi jellege. Kisebb mértékben ezek is változhatnak, változásuk jellemzője azonban főleg bővülés, a jogoknak és a kötelességeknek az újabb tapasztalatok alapján, új feladatokkal történő kiegészítése.

2. Vannak olyan szervezeti elvek és formák, amelyek a fejlődés során lényegesen megváltoznak. Sok tekintetben ugyan megőrzik régebbi vonásaikat, ugyanakkor azonban igen jelentős vonatkozásban változnak, módosulnak, fejlődnek. Az ellenforradalom leverését követő esztendőkben a párt illetékes szervei alaposan tanulmányozták a hivatali pártszervezetek munkáját. Ennek eredményeként a IX. pártkongresszus az intézményi, hivatali pártszervezetek hatáskörét, felelősségét az üzemi pártszervezetek színvonalára emelte. (Korábban az intézményi, hivatali pártszervezetek kisebb hatáskörrel rendelkeztek, mint az üzemi pártszervezetek.) A kongresszusnak ez a döntése alapvető változást hozott az intézményi, hivatali pártszervezetek munkájában. A X. pártkongresszus pedig a pártszervezetek jogait, kötelességeit még pontosabbá tette és további követelményekkel kiegészítette azokat. Külön hangsúlyozta, hogy az alapszervezetek feladata működési területükön a párt politikájának érvényesítése, valamint az állami gazdasági vezetők beszámoltatása. A XI. pártkongresszus már azt is előírta a párt alapszervezetei számára, hogy személyi döntéseknél, káderkérdésekben is kötelességük a jogkörük gyakorlása. E funkciók pontos meghatározása jelentősen továbbfejlesztette a pártszervezetek munkáját, növelte tekintélyüket.

3. Voltak, és jellegüket tekintve ma is létezhetnek olyan szervezeti elvek és formák, amelyek a fejlődés során megszűnnek és helyettük újak jönnek létre. Ilyen volt például az alapszervezeti titkárválasztás rendszere. Mint ismeretes, korábban az alapszervezet vezetősége maga választotta soraiból a titkárt. A IX. pártkongresszus ezt a jogot közvetlenül az alapszervezeti taggyűlésre ruházta át. Növelte ezzel a titkár tekintélyét a párttagság előtt, de erősítette a tagság felelősségét is a titkár személyének megválasztásában. Hasonló jellegű változtatásokat hajtottak végre a következő kongresszusok

is A X. pártkongresszus például az alapszervezetek vezetőségének mandátumát a korábbi két év helyett négy évben állapította meg. Ugyanakkor megerősítette a taggyűlés ellenőrző szerepét és bevezette az éves beszámoló taggyűlések rendszerét. A XI. kongresszus pedig a mandátumok idejét valamennyi választott testületnél és tisztségviselőnél öt évre emelte fel.

A DEMOKRATIKUS CENTRALIZMUS

Lenin a nemzetközi munkásmozgalom pártjainak tevékenységét tanulmányozva kifejtette azt a jelentős gondolatot, hogy az új típusú forradalmi munkáspártok csak abban az esetben teljesíthetik történelmi küldetésüket, ha szervezeteikben, munkájukban a demokratikus centralizmus elvét érvényesítik. Még a Szovjetunió Kommunista Pártja tényleges megalapítása előtt — 1902-ben —, a II. pártkongresszust előkészítő munka során hangsúlyozta a centralizmus jelentőségét és kapcsolatát a párton belüli demokráciával. Lenin — a többi között — a következőket mondta: „Elérkeztünk az egész pártszervezet és az egész pártmunka igen fontos elvéhez: a proletariátus mozgalmának és forradalmi harcának eszmei és gyakorlati *vezetése* tekintetében *a lehető legnagyobb fokú centralizációra* van szükség, ezzel szemben a párt központjának (s következésképpen általában az egész pártnak) a mozgalomról való *tájékozottsága tekintetében*, a párt előtti *felelősség* tekintetében *a lehető legnagyobb fokú decentralizációra* van szükség."[2]

A forradalmi marxisták a későbbiek során is egyre következetesebben hangsúlyozták a demokratikus centralizmus meghatározó szerepét a kommunista pártok tevékenységében. Sőt, a Kommunista Internacionálé megalakításakor, az egyes forradalmi munkáspártok csatlakozása egyik feltételeként szabták meg a demokratikus centralizmus érvényesítését a párt egész tevékenységében.

A demokratikus centralizmus a párt szervezeti felépítésének, működésének alapelve, ugyanakkor a marxista—leninista párt fejlődésének *egyik általános törvényszerűsége.*

[2] *Lenin:* Levél egy elvtárshoz szervezeti feladatainkról. *Lenin:* A pártélet normáiról. Kossuth Könyvkiadó 1963. 57. old.

A demokratikus centralizmus lényegét a következőkben foglalhatjuk össze:

a) A párt vezető szerveit alulról felfelé történő demokratikus választás útján kell létrehozni. A demokratikus centralizmus elvei szerint a párt valamennyi vezető testületét — az alapszervezeti vezetőségtől a Központi Bizottságig, a kongresszusig — a párttagság közvetlenül vagy küldöttei útján választja. Amennyiben a vezető testületek bármely tagja alkalmatlanná válik tisztségére, felmenthető vagy kizárható a választott szervből. Ilyen ok lehet a betegség, a munkahelyváltozás, a vezetőhöz méltatlan magatartás, a passzivitás és még sok egyéb. Új tagot csak pártbizottságokba lehet (korlátozott számban) kooptálni (behívni). Így például az alapszervezeti vezetőségbe már nem lehet kooptálni, itt a hiányzó létszámot mindig választás útján kell kiegészíteni. Ugyanez vonatkozik a végrehajtó bizottságokra is.

b) A felsőbb szervek határozatainak végrehajtása valamennyi alsóbb szintű pártszerv, pártszervezet és kommunista számára kötelező. Az alsóbb pártszervek és pártszervezetek a felsőbb szintű pártszerveknek alárendeltek. A pártszervezetek döntései nem lehetnek ellentétesek a felsőbb szervek határozataival, a párt politikájával.

c) A választott testületek kötelesek rendszeresen beszámolni tevékenységükről. Az alapszervezetek vezetőségei a taggyűlésnek és más felsőbb vezető testületnek, a helyi pártszervek pedig a központi irányító szerveknek. Ugyanakkor a felsőbb pártszervek is rendszeresen tájékoztatják munkájukról a helyi pártszervezeteket.

d) A határozathozatal és a döntés a többségi elv alapján történik. A határozatok fegyelmezett végrehajtása mindenki számára kötelező. A vezető szervek akkor határozatképesek, ha tagjaiknak a kétharmada részt vesz az ülésen.

Különvéleményét bárki fenntarthatja, azt a felsőbb pártszervek tudomására hozhatja, de nyílt agitációt nem folytathat mellette sem a párton belül, sem a pártszervezeteken kívül; a különvélemény fenntartása senkit nem mentesít a döntés végrehajtása alól.

A demokratikus centralizmus jelentősége

A demokratikus centralizmus elvének érvényesítése rendkívül nagy területen érinti és befolyásolja a párt tevékenységét. A demokratikus centralizmus főbb vonásai összefüggnek és kölcsönhatásban vannak egymással. Vizsgálatunk során célszerű ezeket módszertani szempontból különválasztani és külön-külön bemutatni.

1. A demokratikus centralizmus — mint már említettük — a párt szervezeti alapelve. Ezt a fogalmat több szempontból is hangsúlyoznunk kell. Egyrészt alapelv, mert a demokratikus centralizmus érvényesítése döntő jelentőségű az új típusú forradalmi pártok munkájában, vagyis a párt kommunista vonásainak nélkülözhetetlen, meghatározó eleme. Köztudomású, hogy a forradalmi munkáspártokat és a reformista pártokat a szervezeti elvek tekintetében elsősorban a demokratikus centralizmus különbözteti meg. A revizionista, reformista pártok a lényeget tekintve elvetik a demokratikus centralizmust. A munkásmozgalom történetének tapasztalatai szerint azok a munkáspártok, amelyek a demokratikus centralizmust elvetik, harcképtelen szervekké, szervezetlen vitaklubokká, egyletekké, szociáldemokrata típusú pártokká válnak. Másrészt a demokratikus centralizmus mint alapelv, jelentős hatást gyakorol a párt többi szervezeti elvére is. A demokratikus centralizmus helyes érvényesítése jelentősen meghatározza például a pártegységet, a kollektív vezetést, a bírálatot és a párt más szervezeti elvét. Amennyiben a demokratikus centralizmus nem érvényesül következetesen, a többi szervezeti elv sem bontakozhat ki az osztályharc, a szocialista építés követelményeinek megfelelően.

2. A demokratikus centralizmus lényegéhez tartozik továbbá, hogy a pártot egy központból kell irányítani. Összetett, sokrétű feladat ez, amely több követelményt feltételez. Egyrészt azt, hogy a pártnak csakis egy központi vezető szerve lehet. Pártunknak több mint három évtizedes legális tapasztalata különösen tanúsítja, hogy le kell leplezni minden olyan elképzelést, vagy elejét kell venni minden olyan kísérletnek, amely a Központi Bizottság megosztására törekszik, vagy annak megkerülésével még egy vagy több irányító központot igyekszik

létrehozni. Lenin gyakran hangsúlyozta az új típusú párt munkájában az egy központ létezésének döntő fontosságát. Az azóta eltelt évtizedek tapasztalatai megerősítették e figyelmeztetés szükségességét. A központi irányítás követelményének érvényesítéséhez az is szükséges, hogy a központ vezetőképes, potenciális erőt képviseljen, vagyis ne valamiféle formális, tekintély nélküli szerv legyen. Lenin megfogalmazása szerint ne csupán „tanácsadásra, meggyőzésre, vitatkozásra szorítkozzék" (bár ez is fontos része a vezetésnek), hanem „vezényelje a zenekart", legyen hatásköre a „disszonancia" kiküszöbölésére, a munkatevékenység fokozására. Olyan vezető testületre van tehát szükség, amely helyesen dönti el a feladatokat és amely elegendő politikai tekintéllyel és meggyőző készséggel is rendelkezik ahhoz, hogy döntéseit az alsóbb szintű pártszervekben elfogadják és maradéktalanul végrehajtsák. Egy ilyen tényleges központi vezető testületet és a pártvezetésnek ezt a rendszerét csakis a demokratikus centralizmus útján lehet biztosítani.

3. A demokratikus centralizmus érvényesítése nem öncélú feladat, hanem meghatározott politikai, forradalmi célokat szolgál. A legfontosabb feladata: a párt erejének növelése, feladatai megoldásának segítése. A demokratikus centralizmus tehát fontos eszköz a párt vezető szerepe növekedésében, végső soron a munkáshatalom erősítésében, a szocializmus építésének meggyorsításában. A demokratikus centralizmus elvének megsértése gyengíti a párt vezető szerepét, erejét és tömegkapcsolatait is.

Ez a követelmény fokozottabban vonatkozik azokra a kommunista pártokra, amelyek egyúttal a hatalmon levő munkásosztály kormányzó pártjai is. Ezekben a pártokban a demokratikus centralizmus elvének a megsértése nemcsak a párt vezető szerepe gyengülését idézheti elő, hanem a szocialista rendszer válságának is okozója lehet. Következésképpen a demokratikus centralizmus elvének megsértése végső soron a munkásosztály hatalmát is veszélybe sodorhatja. Ha a párt szervezeti és működési alapelveit helyesen alkalmazzák, következetesen érvényesül a párt vezető szerepe, az állami, a gazdasági, a társadalmi élet különböző területeinek irányítása megfelelő, a kommunisták és pártonkívüliek öntevékenyen vesznek részt

a szocialista építőmunkában, akkor a párt és a munkásosztály sikerrel teljesíti történelmi hivatását.

4. A párt demokratikus centralizmusa hatást gyakorol az állami, a gazdasági és a társadalmi szervek munkájára. Ugyanis e szervek jelentős része szintén a demokratikus centralizmus elve alapján végzi a munkáját. Igaz, hogy az állami és társadalmi szervekben érvényesülő demokratikus centralizmus több vonatkozásban sajátos, de sok fontos területen hasonló a párt szervezeti alapelvéhez. A szocializmus építésének jelenlegi szakaszában például az állami, a gazdasági és a társadalmi szervek tevékenységében — a központi irányítás lényeges fejlesztése mellett —, napirenden van az öntevékenység, a kezdeményezés kibontakoztatása, a helyi szervek jogkörének kibővítése. Ez fő vonásaiban a demokratikus centralizmus elveinek alkalmazását jelenti. Az állami, a gazdasági és a társadalmi szervek demokratikus centralizmusának érvényesítése külön, önálló témakör, sok eltérő vonással, nemcsak a párthoz viszonyítva, hanem egymással összehasonlítva is. Szükséges azonban hangsúlyozni, hogy a pártban helyesen érvényesített demokratikus centralizmus előfeltétele a többi szervek demokratikus centralizmusának, mert példát, ösztönzést, bátorítást jelent számukra az elv, a módszer alkalmazása tekintetében.

A demokratikus centralizmus helyes értelmezése

A párt szervezeti alapelvének két alkotó eleme a centralizmus és a demokrácia — mint ezt már jeleztük — egymással szerves egységben, állandó kölcsönhatásban áll. Hibás tehát minden olyan feltételezés, amely a demokráciát és a centralizmust ellentétes, egymást kizáró elvnek vagy módszernek tünteti fel. Nem lehet úgy felvetni a kérdést, hogy a pártban vagy centralizmus, vagy demokrácia érvényesül, vagy úgy, hogy a centralizmus, a központi irányítás erősítése gyengíti a demokráciát, illetve fordítva, a demokratizmus kiteljesedése a centralizmus háttérbe szorításához vezet. A valóság az, hogy a centralizmus helyes érvényesítése demokratikus elemeket is tartalmaz, viszont a pártdemokrácia is öncélúvá válik, ha nem segíti élő a pártvezetés, a központi irányítás hatékonyságát.

Nézzünk meg ezzel kapcsolatban néhány példát. Mi bizonyítja, hogy a helyesen alkalmazott centralizmus demokratikus elemeket is tartalmaz? Elsősorban az, hogy a központi vezető testületeket demokratikusan választják. Másodsorban az, hogy a testületi döntések magukban foglalják a párttagság véleményét, akaratát is, amely elsősorban az általuk választott küldöttek állásfoglalásában fejeződik ki. A pártszervek a fontosabb döntések előtt az esetek többségében kikérik az adott pártszervezet tagságának a véleményét.

A demokratikus módszer a döntés utáni időszakra is vonatkozik. Ekkor már a végrehajtásról, a megvalósítás módjáról kérik az érdekeltek és a hozzáértők véleményét. A pártdemokráciát tehát egyaránt alkalmazni kell az előkészítés, a döntés és a végrehajtás szakaszában.

Nem mellékes az a tény sem, hogy a centralizmus sokkal tágabb — úgy is lehetne mondani —, sokkal demokratikusabb fogalom, mint ahogyan azt sokan gondolják. Hiszen a centralizmus nemcsak a központi pártszervek határozatait, irányelveit, utasításait foglalja magában, hanem a megyei, a járási, a városi pártbizottságok, sőt, a helyi pártszervek döntéseinek fegyelmezett, következetes végrehajtását is. A centralizmus tehát a felsőbb pártszervek határozatainak megvalósítása mellett a párt valamennyi irányító testületének — köztük az alapszervezeti taggyűléseknek is — az útmutatásai végrehajtására érvényes egységes szervezeti elv.

A pártdemokrácia fogalmán belül ugyanakkor mit tekinthetünk centrális elemnek? A demokrácia fontos — talán egyik legfontosabb — eszköze annak, hogy a párttagság meg legyen győződve a párt politikájának, határozatainak, állásfoglalásainak, közeli és távolabbi céljainak helyességéről. Az eszmei-politikai szilárdság, a mély kommunista meggyőződés és bizalom a legfontosabb feltétele a pártfegyelemnek, az egységes cselekvésnek, a következetes helytállásnak a legbonyolultabb körülmények között is.

Az eddig elmondottakból kitűnik, hogy a pártban minden központi intézkedés figyelembe veszi a pártdemokráciát, azt felhasználja, sőt a központi intézkedések, kezdeményezések, határozatok hatására a pártdemokrácia is fejlődik. A pártdemokráciának fő feladata, hogy segítse a párt politikájának

végrehajtását, erősítse a központi irányítás hatékonyságát, a pártmunka centralizmusát. A demokratikus centralizmus fejlesztése, főbb vonásainak alkotó alkalmazása a párt egyik legfontosabb és állandó feladata. Az ezzel kapcsolatos alapvető tennivalókat a pártkongresszusok határozzák meg.

Mielőtt azonban ezt tárgyalnánk, szükséges megemlíteni a demokratikus centralizmussal kapcsolatos néhány téves nézetet, helytelen értelmezést, természetesen korántsem a teljesség igényével. Egyes nézetek szerint a centralizmus csak szakaszosan, időközönként érvényesülhet a pártban, vagyis egy-egy történelmi szakaszban, különösen feszult kul- és belpolitikai események idején lép érvénybe, békésebb időszakban viszont a konszolidált fejlődés viszonyai között a centralizmust felváltja a párton beluli demokrácia és csökken a központi irányítás jelentősége. Tapasztalható olyan nézet is, amely szembeállítja egymással a demokratikus centralizmust és a pártellenőrzést. A kettő természetesen nem ugyanaz, de egymást feltételezik. A központi irányítás feltételeit, a feladatok helyes megválasztásának és végrehajtásának a feltételeit a pártellenőrzés teremti meg. Az ellenőrzésnek is vannak azonban demokratikus vonásai. Az ellenőrzés elvégzéséhez szükség van társadalmi aktivitásra, a néptömegek, ezen belül pedig az érdekelt dolgozók nagy részének közösségi érdeklődésére és jelzéseire. Volt rá példa, hogy a centralizmust egyoldalúan, leszűkítve értelmezték. Súlyosabb esetekben azonosították a parancsolgatással, az utasítgatás módszereivel, a centralizmusban kizárólag a feltétlen alárendeltséget, a vak engedelmességet látták. A pártszervek megválasztását, a beszámolást, a politikai meggyőzést nem tekintették a demokratikus centralizmus szerves részének.

A demokratikus centralizmus fejlesztése és érvényesülése a Magyar Szocialista Munkáspárt gyakorlatában

A demokratikus centralizmus helyes alkalmazása és szüntelen fejlesztése a párt kongresszusainak állandó feladata. Pártunk Központi Bizottsága az 1956-ban kirobbantott ellenforradalmi lázadás egyik tanulságaként helyreállította a pártélet leninI normáit, a pártvezetés lenini elveit. Az azóta eltelt két évtizedben

pártunk kongresszusai is megkülönböztetett módon foglalkoztak ezzel a fontos feladattal.

Pártunk IX. kongresszusának határozata 1966-ban megállapította, hogy a párt valamennyi szervezetében — a Központi Bizottságtól az alapszervezetekig — helyesen és következetesen érvényesültek a demokratikus centralizmus elvei. Kádár János elvtárs a Központi Bizottság beszámolójában ezzel kapcsolatban a következőket mondotta: „Pártunk a demokratikus centralizmus alapján működik: a felsőbb pártszervek valóban irányítanak, az alsóbb pártszervek önállóan, megfelelő hatáskörrel dolgoznak, a párt élete demokratikus légkörben és demokratikus keretek között folyik. A pártdemokrácia tovább fejlődött és erősödött kongresszusunk előkészítő munkája során. A jelölő bizottságok előzetes megválasztása bevált, a pártlagság hatékonyan közreműködött a jelöltek kiválasztásában. A választás titkosságának kiterjesztése a pártbizottság tisztségviselőinek, az alapszervezetek titkárainak megválasztására tovább erősítette a pártélet demokratizmusát. A pártdemokrácia ezen új vonásait a jövőben is tovább kell erősíteni és fejleszteni."[3] Természetesen a kongresszus elsősorban a feladatokkal foglalkozott. A határozat előírta ezzel kapcsolatban, hogy az elméleti tevékenységben és a gyakorlati pártmunkában egyaránt kutatni kell a pártdemokrácia fejlesztésének útjait és a centralizmus jobb érvényesülésének módját. A IX. kongresszus több fontos területen meghatározta a további feladatokat. Felhívta a pártszervek figyelmét a párt politikájának következetes, torzításmentes végrehajtására, a végrehajtás ellenőrzésének fokozására. Előírta, hogy a pártszervek szorgalmazzák a kommunista viszony kialakítását a párthatározatok iránt, mégpedig nem valamiféle passzív lojalitás, hanem aktív kiállás, konkrét cselekvés alapján, a gyakorlati feladatok végrehajtásának elősegítésére. Feladatként szabta meg továbbá, hogy erősíteni kell a párt eszmei-politikai, szervezeti és cselekvési egységét. Ezek a feladatok a centralizmus, a fegyelem erősítését hivatottak szolgálni a párt tevékenységében.

Pártunk X. kongresszusa 1970-ben mindenben megerősítet-

[3] A Magyar Szocialista Munkáspárt IX. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1967. 67. old.

te az előző kongresszus döntéseit. Ismételten hangsúlyozta a demokratikus centralizmus meghatározó szerepét a párt tevékenységében. Megállapította, hogy a történelem igazolta a párt szervezeti alapelvének helyességét, a lenini tanításokat és hangsúlyozta, hogy azok maradéktalanul érvényben vannak. Felhívta a figyelmet arra is, hogy a döntések demokratikus előkészítése mellett változatlanul szorgalmazni kell a határozatok egységes értelmezését és pontos végrehajtását. Megerősítette az előző kongresszus azon állásfoglalását is, hogy tovább kell fejleszteni a pártélet demokratizmusát. „Pártunk tevékenységében mindinkább általános gyakorlat — állapítja meg a X. pártkongresszus határozata —, hogy fontos kérdések eldöntését demokratikus előkészítés, az előterjesztések sokoldalú vitája előzi meg, s a határozatot a vélemények és a javaslatok gondos mérlegelésével hozzák. Javítani kell azonban a munkát a döntések végrehajtásában. Ezért a pártmunka fejlesztésének fontos követelménye, hogy minden szinten javuljon a határozatok végrehajtásának ellenőrzése. Rendszeresebben kell erről beszámolniuk a vezetőségeknek a taggyűléseken és a végrehajtó bizottságoknak a pártbizottsági üléseken."[4]

A XI. pártkongresszus ismét sokoldalúan foglalkozott a demokratikus centralizmus helyes érvényesítésének feladataival. A kongresszus valamennyi dokumentuma: a Központi Bizottság beszámolója, a kongresszus határozata, a módosított szervezeti szabályzat, valamint a párt programnyilatkozata jelentős megállapításokat tartalmaz a párt szervezeti és működési alapelveiről. „Pártunk tevékenységében — állapította meg Kádár János elvtárs a Központi Bizottság beszámolójában — a legutóbbi négy évben is tovább erősítettük a demokratikus centralizmust mint a párt felépítésének és működésének leninl alapelvét. A demokratikus centralizmus fejlődését tükrözi a kollektív vezetés és az egyszemélyi felelősség elvének egyidejű és fokozottabb érvényesítése a pártszervezetek tevékenységében minden szinten."[5] A XI. pártkongresszus útmutatásai

[4] A Magyar Szocialista Munkáspárt X. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1971. 489 old.

[5] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. 112. old.

ugyanakkor kritikusan felvetik azokat a jelenségeket is, amelyek ma még akadályozzák a demokratikus centralizmus teljes mértékű kibontakozását, alkalmazását. Nem mindig és nem mindenütt szereznek érvényt a párthatározatoknak; egyes helyeken nem fordítanak megfelelő gondot a mindennapi munka során a párthatározatok egységes értelmezésére és következetes képviseletére; előfordult az egyes határozatok, állásfoglalások szubjektív értelmezése, önkényes felfogása esetenként még felelős tisztségviselők részéről is.

Különösen figyelemreméltó minden kommunista számára az, amit a Magyar Szocialista Munkáspárt programnyilatkozata állapít meg a párt felépítésének és működési alapelvének további erősítéséről. „A párt belső életének alapelve a demokratikus centralizmus — hangsúlyozza a programnyilatkozat — amelynek alapján következetesen meg kell valósítani mind a párt eszmei, politikai és szervezeti egységének, fegyelmének erősítését, mind pedig a párton belüli demokrácia további fejlődését. A párt belső életét oly módon kell fejleszteni, hogy példaképül szolgálhasson a szocialista közéletiség és a majdani kommunista önkormányzat számára."[6]

A pártdemokrácia fogalma és érvényesítése

A pártdemokrácia a párttagok jogainak maradéktalan érvényesülését jelenti a párthatározatokban előírt elvek szerint. A párttag vegyen részt a párt vezető testületeinek megválasztásában; érvényesítse jogait a párt politikájának kialakításában, a párthatározatok kidolgozásában, megvitatásában és törvényerőre emelésében; az illetékes pártfórumokon mondjon véleményt. Szükség esetén bírálja az egyes kommunisták és a vezető pártszervek munkáját. A párton belüli demokrácia fontos ismérve még, hogy a pártszervezetekben érvényesüljön a folyamatos beszámoltatás rendszere. A párttagságot rendszeresen informálják a pártvezetőség tevékenységéről, illetve az adott munkahelyen adódó, a kommunistákat, a dolgozókat közvetlenül érintő és érdeklő legfontosabb politikai és gazdasági kérdésekről. Mindezek eredményeként állandóan növeked-

[6] Ugyanott, 516. old.

nie kell a párttagok öntevékenységének, felelősségének, aktivitásának a párt politikájának végrehajtásában.

Nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a pártdemokrácia vezetési stílus, vezetői magatartás is, és a kettő együtt teremt olyan helyi atmoszférát, amelyben mindenki jól érzi magát, fontosnak és felelősnek érzi megbízatását és szívesen vállal újabb feladatokat is. A pártdemokrácia olyan erőforrás, amelynek hatása lényegesen kiterjedtebb, mint az adott pártszervezet működési területe.

A pártdemokrácia — amint láthattuk — meglehetősen tág, sokoldalú fogalom és gyakorlat. Érvényesítésének fontos feltétele az ezzel kapcsolatos téves nézetek eloszlatása. Egyesek egyoldalúan értelmezik, abszolutizálják a demokráciát. Ezek az álláspontok több alapvető dologban tévesek. Az ilyen nézetet vallók a demokráciát elszakítják a többi szervezeti elvtől, illetve azok fölé helyezik. Továbbá a demokráciát leszűkítik a vitákra, felszólalásokra, bírálatra, a többi összetevőit — különösen azokat, amelyek az aktivitásra, az egységes cselekvésre, a fegyelmezett fellépésre, az öntevékenységre vonatkoznak — nem tekintik fontosnak. A demokrácia ilyen felfogása torz, elveti a párton belül a szervezettséget, a fegyelmet, az öntevékeny munkát. Ezzel pedig megsérti a párton belüli demokrácia lenini értelmét.

Lenin hangsúlyozta, hogy a pártdemokrácia nem lehet öncélú szervezeti elv. Legfontosabb feladata a vezetés, a pártmunka megjavítása és a párttagság aktivitásának kibontakoztatása, általában a párt politikai, szervezeti erejének a növelése.

Az OK(b)P X. kongresszusa, amely sokat foglalkozott a párt demokratikus jellegének erősítésével, Lenin közvetlen útmutatása alapján a következőket állapította meg: „Párton belüli munkásdemokrácián a kommunista pártpolitika végrehajtásának azt a szervezeti formáját értjük, amely a párt minden tagja, még a legelmaradottabb párttagok számára is biztosítja a pártéletben, a párt előtt felvetődő valamennyi kérdés megvitatásában és eldöntésében való aktív részvételt, úgyszintén a pártépítésben való aktív részvételüket is. A munkásdemokrácia formája kizár mindenféle kinevezéses rendszert, s abban nyilvánul meg, hogy a párt valamennyi intézményét széleskörűen, alulról felfelé választják, hogy ezek az in-

tézmények kötelesek beszámolni, hogy ellenőrzés alatt állnak."[7]

Lenin a pártdemokrácia értelmezésénél nem abszolút szabályokat, merev dogmákat állított fel, hanem a célt, a fejlődés irányát jelölte meg, vagyis a pártszervezetek, a kommunisták úgy dolgozzanak, hogy az általa felvázolt tendencia mind erőteljesebben érvényesüljön.

Vannak azonban más jellegű, téves álláspontok is a pártdemokráciával kapcsolatban. Ezek lényegét a következőkben lehet összefoglalni. Egyrészt a pártdemokrácia jelentőségét lebecsülik a pártszervezetek munkájában, másrészt a pártdemokráciát formálisan kezelik, csakis a külsőségek megtartására ügyelnek. Ez utóbbi nem is annyira téves nézet, mint az egyes helyeken kialakult helytelen gyakorlat. A téves, hibás álláspontoknak ez utóbbi csoportja lényegében lebecsüli a párttagság szerepét, véleményét, aktív részvételét a párt tevékenységében, nem veszi igénybe tapasztalatait a határozatok kidolgozásában, a kérdések eldöntésében. Előfordul az is, hogy egyes helyeken a pártdemokráciát valamiféle „illemszabálynak" tekintik, amelyet csak különös „ünnepi események" alkalmával kötelező betartani. Pedig a pártdemokrácia érvényesítése a pártmunka mindennapi része, hétköznapokon és ünnepeken egyaránt. Akik lebecsülik a pártdemokráciát, azok az egyik legfontosabb kérdésben sértik meg a pártmunka lenini elveit. A helyesen értelmezett és a következetesen alkalmazott demokrácia nem gyengíti, hanem erősíti a párt szervezettségét, fegyelmét, általában pedig növeli a pártmunka hatékonyságát.

A pártdemokrácia fejlődését gátló tényezőknél még egy jelenségről kell említést tenni. Előfordul, hogy a pártdemokrácia erősödését, helyes alkalmazását egy adott testületben, pártszervezetben, pártfórumon akadályozza a vezetők, az aktivisták hiányos felkészültsége. A pártdemokrácia szabályait érvényesíteni, tehát demokratikus módon vezetni sokkal nehezebb, mint utasítgatni. A vitákhoz, a hatékony meggyőző munkához alaposabb elvi-politikai felkészültségre, a terület, a munkahely problémáinak széles körű, átfogó ismeretére van szükség. A tények, az érvek ismertetése nélkül, a meggyőzés, az ér-

[7] A Szovjetunió Kommunista Pártja határozatai. I. rész. Szikra 1954. 605. old.

velés üres szólammá, formális jelszóvá torzul. Ahol tehát a pártdemokrácia szabályait megsértik vagy rosszul alkalmazzák, ott a vezetők, az aktívák szakmai, politikai tudását is feltétlenül meg kell vizsgálni. Többnyire ugyanis nem valamiféle tudatos szembenállásról, hanem hiányos felkészültségről, képzetlenségről van szó.

Feladataink a pártdemokrácia továbbfejlesztésében

A Magyar Szocialista Munkáspárt mindig megkülönböztetett figyelmet fordított a pártdemokrácia fejlesztésére. Bizonyítja ezt az is, hogy 1969 novemberében a Központi Bizottság külön napirendként tárgyalta a pártdemokrácia helyzetét és részletes határozatot hozott a fejlesztésével kapcsolatos tennivalókról. Pártunk X. kongresszusa 1970-ben jóváhagyta a Központi Bizottság 1969. novemberi határozatát. A következő években, a X. és a XI. kongresszus közötti időszakban mi jellemezte a központi pártszervek, és a pártszervezetek munkáját?

A pártdemokráciának fontos mutatója, hogy a legjelentősebb, legközérdekűbb feladatok előkészítésénél a párt maximálisan törekedjék a tömegek, az érdekeltek, a hozzáértők, a gazdag tapasztalatokkal rendelkezők véleményének összegyűjtésére, és amennyiben a kérdés jellege ezt lehetővé teszi, nagyobb nyilvánosság biztosítására. A párt politikája csak akkor juthat érvényre maradéktalanul, ha a párttagok részt vesznek e politika kialakításában, megismerik az elvégzendő feladatok lényegét, szükségességét, ha helyeslik azt, és készek a cselekvésre, a munkára, a nehézségek leküzdésére. A párttagság meggyőzése, felkészítése a tudatos és öntevékeny munkára a legjelentősebb kiindulópont ahhoz, hogy a párt megszerezze az egész osztály, a nép többségének egyetértését, aktív támogatását. Így történt ez az elmúlt időszakban is. A Központi Bizottság munkastílusát a legfontosabb határozatok, állásfoglalások, irányelvek előkészítésében és bevezetésében a véleménykérés és intézkedés, a tanulás és az állásfoglalás, az érvelés és a meggyőzés jellemezte. Ezzel is magyarázható, hogy a kommunisták magukénak érzik a párt politikáját, a párttagok többségének egységes, támogató állásfoglalása és magatartása alakult ki. A pártdemokrácia elvének gyakorlati érvé-

nyesítése nélkülözhetetlen volt az időszerű társadalmi, állami, gazdasági, kulturális feladatok kimunkálásában, és az ezekkel összefüggő határozatok zökkenőmentes végrehajtásában.

A párton belüli demokrácia fejlődése jelentős hatást gyakorol az állami munka megjavítására és általában a szocialista demokrácia fejlesztésére is. Noha a pártélet demokratizmusa és a szocialista demokrácia sok rokon vonást mutat, mégis hiba lenne összekeverni e kettőt. Egy vonatkozásban azonban a kapcsolatuk szétválaszthatatlan. Ahhoz, hogy állami, társadalmi életünk valamennyi területén fejleszthessük a demokratizmust, biztosítani kell a pártdemokrácia egészséges fejlődését A pártdemokrácia fejlesztése, tökéletesítése nélkül az állami és társadalmi élet demokratizmusának erősítése meddő kísérlet maradna. A pártdemokrácia teremti meg a kedvező légkört és azt a társadalmi törekvést, amely a megfelelő intézkedésekhez szükséges.

E fontos összefüggések felismerésére támaszkodva, a kölcsönhatások fontosságát feltárva a Központi Bizottság több alkalommal összegezte a tanulságokat. Megállapította — többek között —, hogy a szocialista demokrácia fejlesztésével foglalkozó dokumentumok már az előkészítés szakaszában segítették a pártdemokrácia erősödését, növelték a párttagság politikai aktivitását. Ugyanakkor a párton belüli demokrácia erőteljes fejlődése a legfontosabb feltétele a szocialista demokrácia fejlesztésének. A Központi Bizottság 1969. novemberi ülésén megvizsgálták azt is (és ezeket a megállapításokat is megerősítette a X. pártkongresszus), hogy a pártdemokrácia kiteresztésében az elért eredmények mellett milyen újabb lehetőségek, követelmények és feladatok állnak a pártszervezetek előtt, miként kell gazdagítani munkájuk demokratikus vonásait. Szó esett arról is, hogy vannak még olyan pártszervezetek, ahol a választott szervek munkája nem kielégítő. Előfordul az is, hogy egyszemélyi döntés születik olyan kérdésekben, amelyeknek az eldöntése mindenképpen a választott pártszervek feladata lenne. A Központi Bizottság arra is felhívta a figyelmet, hogy több teret és lehetőséget kell adni a bírálatnak, következetesen érvényesítve azt a lenini elvet, hogy a kritika nélkülözhetetlen a vezetés számára. A jelenlegi helyzet ezzel kapcsolatban ugyanis nem minden vonatkozásban megnyugtató. Nem

mindenütt fogadják megfelelően a kritikát, sőt, előfordul, hogy a bíráló hátrányos helyzetbe kerül véleményének nyilvánítása miatt. Fontos feladat, hogy a pártszervek fokozottabb védelmet nyújtsanak a bíráló személyének.

Nagy figyelmet fordított a X. kongresszus az alapszervezeti taggyűlések és pártcsoportok munkájának megjavítására a párton belüli demokrácia e fontos fórumaira. Különösen jelentős ez azért, mert a határozatok az egyes munkahelyeken, a helyi pártszervek működési területén válnak valósággá. Ahhoz tehát, hogy az egyes kommunisták és a kisebb kommunista közösségek konkréten és meggyőzően képviselni tudják a párt politikáját és ennek megfelelően cselekedjenek, szilárd meggyőződésre és nagyfokú aktivitásra van szükségük. Ennek pedig nélkülözhetetlen eszköze a pártdemokrácia fejlesztése. Nagy szükség van tehát a taggyűlések érdemi tevékenységének és a pártcsoportok tartalmi munkájának erősítésére, a közösség számára hasznos pártmegbízatások körének további bővítésére, a pártdemokrácia szellemében.

A kongresszus arra is rávilágított, hogy a demokratizmus erősítésére pártunkban még nagyon sok a lehetőség. Olyan belső tartalékokkal rendelkezünk, amelyeknek a feltárásához nincs szükség újabb határozatokra, inkább arra, hogy az érvényben levő kongresszusi és központi bizottsági határozatokat következetesen és hiánytalanul végrehajtsák valamennyi partszervezetben.

Pártunk XI. kongresszusa megerősítve az eddigi elveket és gyakorlatot, több új feladatra hívta fel a figyelmet a pártdemokrácia fejlesztése érdekében. A kongresszus megállapította, hogy a beszámolási időszakban a pártdemokrácia megfelelő módon érvényesült a párt életében, a pártszervek munkájában. Ugyanakkor egyes helyeken a gyakorlatban megsértik a pártdemokrácia lenini elvét. „Előfordul — állapította meg Kádár elvtárs a Központi Bizottság beszámolójában —, hogy nem tartják tiszteletben a párttagok jogait, nem igénylik a véleményüket, javaslataikat, vagy figyelmen kívül hagyják őket. Gyakori, hogy a párttagok nem kapnak választ jogos kérdéseikre vagy javaslataik nyomán nem történik intézkedés. Az is tény, hogy a tagság egy része maga sem él megfelelően jogaival, nem elég tevékeny a politika alakításá-

ban és végrehajtásában. Ki kell küszöbölni ezeket a hiányosságokat."[8]

A kongresszus dokumentumai felhívják a figyelmet arra, hogy a demokratikus centralizmus lenini elveinek szellemében kell fejleszteni a pártdemokráciát. A kongresszus határozata külön kiemeli, hogy a párttagságot széles körben be kell vonni a határozatok előkészítésébe, a döntésekbe. A demokratikus vitát követő döntés után, a határozatok egységes értelmezése alapján a párt minden tagjára kötelező a határozatok melletti elvszerű, érvelő kiállás, és az egységes cselekvés.

Pártunk legfelsőbb vezető testülete tehát a pártdemokrácia lényegét és célját hangsúlyozza: segíteni a helyes döntések kialakítását, összegyűjteni a párttagok és a többi dolgozó kollektív tapasztalatát, megvédeni és gazdagítani a párt politikáját, szervezni, mozgósítani a kommunistákat és a néptömegeket a párt politikájának következetes végrehajtására.

A kollektív vezetés fogalma

Lenin a kollektív vezetés lényegét abban látta, hogy a pártmunka valamennyi kérdését testületileg tárgyalják meg és döntik el. Mit jelent ez a meghatározás a pártmunkában, a pártvezetésben? Azt, hogy mindig pontosan be kell tartani a pártszervek illetékességének a szabályait. Vagyis, ha olyan kérdések eldöntéséről van szó, amelyekben a párt végrehajtó bizottsága az illetékes, ne a titkár határozzon egyszemélyben, hanem a végrehajtó bizottság. Az olyan problémákat, amelynek az eldöntésében elsősorban a pártbizottság az illetékes, ne csak a végrehajtó bizottság tárgyalja meg, hanem megfelelő előkészítés után tűzzék a pártbizottság napirendjére. Ugyanez az elv vonatkozik az alapszervezetek munkájára, amelyeknek az irányításában szintén be kell tartani a kollektív vezetés elvét. Olyan kérdésekben például, amelyeknek eldöntése a pártalapszervezet vezetőségére tartozik, ne döntsön az alapszervezet titkára egyszemélyben, és azoknak a feladatoknak az elhatározásában, amelyekben csakis a taggyűlés — mint

[8] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. 112. old.

az alapszervezet legfőbb szerve — az illetékes, ne a pártvezetőség mondja ki az utolsó szót.

A testületi döntés érdemi legyen és ténylegesen fejezze ki a kollektív véleményt. Ez azt jelenti, hogy a testulet tagjai számára a döntés előtt meg kell teremteni a helyes döntés legfontosabb feltételeit, a tárgyalt témakörben a választott pártszerv tagjainak megfelelő informáltságát. A vezető testület szintjének figyelembevételével az egyes pártbizottsági vagy vezetőségi tagok számára biztosítani kell, hogy a nagyobb összefüggésekkel s az esetleges részletkérdésekkel is megismerkedhessenek. Csak így lehet elkerulni, hogy az egyes állásfoglalások szubjektívek vagy tényismeret hiányában felszínesek, ötletszerűek legyenek. A másik, ezzel összefüggő fontos feltétel, hogy a döntés alapos, körültekintő, az összes szempontot figyelembe vevő vitákban szulessen. A kollektív vezetés nem lehet tehát rögtönzés, sem kollektív jóváhagyás, vagy testületi bólogatás, hanem közös, alkotó munka a kollektív tapasztalat, elmélyült vita és elemzés alapján. A testületi vezetésnek tehát nélkülözhetetlen feltétele a termékeny vita, a különféle álláspontok feltárása, és elvtársi eszmecsere útján a többségi állásfoglalás kialakítása.

A kollektív vezetés fontos feltétele, hogy a testület tagjai kölcsönösen bízzanak egymásban, tiszteljék egymás tudását, tapasztalatát, feltételezzék a vitákozó jóindulatát. Az egyik legnagyobb fékezője a kollektív vezetésnek a személyeskedés, az intrika, a bizalmatlanság vagy a különböző előítélet a másikkal szemben. Ennek fontosságára utal a következő idézet is.

„Meg kell mondanom — állapította meg Lenin az OK(b)P IX. kongresszusán —, oly nagy volt a kérdések száma, hogy igen gyakran rendkívül sietve kellett azokat megoldani, és csak azért lehetett elvégezni ezt a munkát, mert a testület tagjai jól ismerték egymást, ismerték egymás véleményének még árnyalatait is, és megvolt a kölcsönös bizalom. Máskülönben még egy háromszor akkora testület erejét is meghaladta volna ez a munka..."[9]

[9] *Lenin:* Beszéd az OK(b)P IX. kongresszusán. *Lenin:* A pártélet normáiról. 340. old.

A kollektív vezetés lenini elve nem valósulhat meg helyesen, ha a választott testületeken belül az egyes tagok nem egyenlőek. E fontos elvi és gyakorlati tételre, arra, hogy a vezető szervek tagjai egyenjogúak, a párt szervezeti szabályzata is felhívja a figyelmet. Természetesen nem az általános elvek felszínes értelmezéséről vagy a formális egyenjogúságról van szó, hanem arról, hogy egyes helyeken esetenként néhány úgynevezett hangadó erőszakos fellépése dönti el a vitát, és az ő állásfoglalásukhoz igazodik a „többség". Félreértés ne essék, nem a tekintélyek, hanem az antidemokratikus jelenségek ellen kell fellépni, mert az ilyenfajta magatartás mögött nincs igazi tekintély. Ellenezzük azt a káros gyakorlatot, amikor a választott szervek egyes tagjai nem engedik a vitát kibontakozni, a többségi véleményt kialakítani, hanem saját álláspontjukat próbálják a többségre rákényszeríteni. Ilyenkor mindig csak a kollektíva egy része kapcsolódik bele a vitába, a többség passzív marad. A vezető testület tagjai természetesen nem egyformák politikai, szakmai felkészültség, vezetőkészség vagy élettapasztalat tekintetében. A nagyobb tudást, a széles körű gyakorlati ismereteket azonban úgy kell kamatoztatni, hogy a testület többi tagjainak az önbizalmát, magabiztosságát, politikai felelősségét is növelje.

A kollektív vezetés elve elválaszthatatlan az egyszemélyi felelősségtől. A kollektivitás elvének mindenekelőtt a döntés folyamatában kell érvényesülnie, az egyszemélyi felelősségnek pedig a végrehajtásban, a megvalósításban. Az egyszemélyi felelős pontos, név szerinti meghatározása nélkül a testületi döntés útján hozott határozatok nem valósulhatnának meg, sőt, zűrzavarhoz, ellentmondó intézkedésekhez is vezetnének. A kollektív vezetés elvesztené a legfőbb értelmét, az irányító munka hatékonyabbá tételét.

„A testületi vezetésnek — írta Lenin — minden esetben és kivétel nélkül minden körülmények között együtt kell járnia azzal, hogy pontosan megállapítjuk *minden egyes* személy egyéni felelősségét valamely *pontosan* meghatározott munkáért. A testületi vezetésre való hivatkozással leplezett felelőtlenség a legveszedelmesebb baj, amely mindenkit fenyeget, akinek nincs igen nagy tapasztalata a gyakorlati testüle-

ti munkában, s amely a katonai ügyekben lépten-nyomon elkerülhetetlenül katasztrófára, zűrzavarra, pánikra, egymásnak ellentmondó parancsolgatásra, vereségre vezet."[10]

A kollektív vezetés jelentősége a pártmunkában

A kollektív vezetés a legfontosabb módszere annak, hogy a párt politikájából, az elvi és gyakorlati döntésekből kiküszöböljük a szubjektív, voluntarista elemeket. A történelmi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy egy vagy egynéhány ember bármennyire felkészült és tapasztalt is, könnyen tévedhet a helyzet pontos megítélésében. A kollektív döntésekben az esetleges hibaszázalék lehetősége lényegesen kisebb. A kollektív tapasztalat mindig bővebb és sokoldalúbb, mint egy ember tapasztalata. Természetesen ez nem egyszerűen mennyiségi kérdés csupán. A kollektív tapasztalatok elemzése közben felvetődő ellenvélemények, viták minőségi változást jelenthetnek és arra kényszeríthetik a vezető testületet, hogy csak az adott kérdés alapos tanulmányozása után döntsön véglegesen. A kollektív vezetés a párt bölcsességének egyik kifejezője és egyik letéteményese a helyes, megalapozott döntéseknek.

A kollektív vezetés kifejezője, sőt biztosítéka annak, hogy a párttagság — demokratikusan választott vezetői útján — közvetve részt vesz a vezetésben. A választott testületekben a párttagság különböző rétegei foglalnak helyet, a különböző rétegek hangulatát, álláspontját képviselik a testületekben. A végrehajtásnál nagyon fontos, hogy a párttagok mielőbb megértsék a döntés lényegét, azt közvetlenül a magukénak érezzék, s így a határozatok végrehajtásának tevékeny résztvevőivé váljanak. A kollektív vezetés tehát a párttagság aktivitásának, a politika öntevékeny végrehajtásának nélkülözhetetlen eszköze. A testületi döntés jelentős segítség a határozatok kollektív végrehajtásában.

A kollektív vezetés a végrehajtás ellenőrzésének is formája, módszere. A kollektív vezetés fogalma nemcsak a döntések meghozatalára, hanem az ellenőrzésre is kiterjed. Ismeretes, hogy a választott pártszervek feladatai közé tartozik a rendsze-

[10] *Lenin:* Mind egy szálig harcra Gyenyikin ellen. *Lenin:* A pártélet normáiról. 311. old.

res beszámolás, illetve a beszámoltatás is. Ez a funkció több irányú. Egyrészt az egyszemélyi felelősök beszámolnak a választott testületnek, a taggyűlésnek, illetve az őket megválasztó, megbízó pártszervnek a határozat végrehajtásáról, másrészt a választott testületek beszámolnak a végzett munkáról az őket irányító felsőbb szintű pártszerveknek. A végrehajtó bizottság például a pártbizottságnak, a pártbizottság a felettes pártszervnek. Az irányító pártszervek rendszeresen tájékoztatják munkájukról a pártszervezet tagságát.

Összefoglalva: A kollektív vezetés kettős irányú folyamat, amelyben egyik oldalról a döntést hozzák, a másik oldalról pedig beszámolnak a döntés gyakorlati végrehajtásáról. A kollektív vezetés tehát a rendszeres politikai ellenőrzés fontos és nélkülözhetetlen formája. Fontos ezt hangsúlyozni azért is, mert egyes helyeken a kollektív vezetést csak a határozathozatalra korlátozzák, az ellenőrzést pedig kizárólag a végrehajtó szervek feladatának tekintik. Pedig a legfontosabb kérdésekben a testületnek is gyakorolnia kell az ellenőrzés jogát.

Kollektív vezetés a Magyar Szocialista Munkáspártban

A kollektív vezetés a párt szervezeti alapelvének, a demokratikus centralizmusnak szerves, elválaszthatatlan része. Gyakorlati alkalmazása egyaránt erősíti a pártmunka demokratikus és centrális elemeit. Következetes érvényesítését a párt valamennyi szervezete számára a szervezeti szabályzat is előírja: „A párt minden vezető szervét és azok tagjait — állapítja meg a XI. kongresszuson elfogadott szervezeti szabályzat — demokratikusan és titkosan választják... A pártban a kollektív vezetés és az egyszemélyi felelősség elve érvényesül. A választott testületek tagjai egyenjogúak."[11]

A kollektív vezetés helyes érvényesítésének egyik legfontosabb feltétele, hogy megismerjük mindazokat az elveket, amelyeket Lenin a testületi vezetéssel kapcsolatban kifejtett.

A Magyar Szocialista Munkáspárt X. és XI. kongresszusa sokoldalúan tárgyalta meg a kollektív vezetés lenini elve érvényesítésének legfontosabb tapasztalatait. Megállapította,

[11] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. 529. old.

hogy az elmúlt években a pártvezetés minden szintjén — a Központi Bizottságtól a szervezetekig — helyesen érvényesült a kollektív vezetés. Jelentősen javult a különböző pártfórumokon folytatott viták színvonala és ennek megfelelően az esetek többségében helyes határozatokat hoztak. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a kollektív vezetés érvényesítése terén mindenütt minden rendben van.

A megoldandó feladatok között az egyik legfontosabb az, hogy tovább erősödjék a pártbizottságok szerepe, súlya és tekintélye a pártmunkában, a pártszervezetek irányításában. Minden lehetőséget fel kell használni arra, hogy a pártbizottságok átfogó, nagy jelentőségű kérdések megtárgyalásával, fontos határozatok kidolgozásával valóban az adott terület tényleges vezetőjévé váljanak. Ügyelni kell arra is, hogy a pártbizottsági üléseken ne legyen formális a munka, és ne forgácsolják szét erejüket jelentéktelen kérdések megtárgyalásával. Ennek azonban több fontos feltétele van. Egyrészt a pártbizottság üléseire olyan napirendeket kell javasolni, amelyek jelentősek, feltehetően nagy érdeklődést váltanak ki a testület tagjai között és amelyekhez felkészültségüknél fogva érdemben is hozzá tudnak szólni. Másrészt lehetőséget kell teremteni a pártbizottsági tagoknak az előzetes felkészülésre, arra tehát, hogy a körülményekhez képest sokoldalú, alapos ismereteket szerezzenek az adott kérdésben. A vita előtt ismertetni kell az előkészítés során felvetődött olyan fontosabb kérdéseket, álláspontokat, amelyek nem szerepelnek a végrehajtó bizottság által készített javaslatokban. Végül, de nem utolsósorban, ahol erre mód nyílik, alternatív javaslatokat is lehet a pártbizottság plénuma elé terjeszteni.

A kollektív vezetés érvényesítésének további fontos feltétele, hogy helyes, a lenini elveknek megfelelő munkakapcsolat alakuljon ki a pártbizottság és a végrehajtó bizottság között. Ennek lényege az, hogy a végrehajtó bizottságnak minden lényeges intézkedésről be kell számolnia a pártbizottságnak. Sőt, felelős azért, hogy a pártbizottság ülésére megfelelően előkészített jelentések és javaslatok kerüljenek.

A pártélet lenini elveinek következetesebb érvényesítésével, a helyi pártszervek önállóságának növekedésével fokozottan gondoskodni kell arról is, hogy az alapszervezetekben is ér-

vényesüljön, tökéletesedjen a kollektív vezetés. Ez az alapszervezetek megnövekedett szerepéből egyenesen következik, amelyre már a X. kongresszus is felhívta a figyelmet.

Pártunk XI. kongresszusa megállapította, hogy ebben a vonatkozásban is helyesen hajtották végre a X. kongresszus határozatait. Külön hangsúlyozta az alapszervezetek irányításának fontosságát. „Az éves beszámoló taggyűlések rendszeresítésével — mondotta Kádár János — megnövekedett a tagság szerepe az alapszervezetek irányításában, a vezetőségek munkájának ellenőrzésében. Elengedhetetlen, hogy a párt irányító szervei továbbra is nyújtsanak hatékony és rendszeres segítséget az alapszervezetek vezetőségeinek."[12]

Ez a megállapítás azt jelenti, hogy minden irányító pártszervnél, de különösen az alapszervezetek munkájában tovább kell erősíteni a testületi döntések szerepét. Többé-kevésbé tisztázott kérdés, hogy az alapszervezetek vezetőségeiben miként lehetne a kollektív vezetés színvonalát emelni. Az viszont már nem mindenütt világos, hogyan lehetne a taggyűléseknek — mint kollektív vezető testületnek — a szerepét növelni.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a taggyűléseket gyakran inkább alkalmi összejövetelnek vagy információs fórumnak tekintik, semmit az alapszervezet legfelsőbb vezető testületének. Így aztán az alapszervezeti taggyűlések viszonylag kevés kérdésben határoznak és a határozatok is inkább elvi állásfoglalások, mintsem pontosan ellenőrizhető döntések. Természetesen szükség van arra továbbra is, hogy a taggyűlés esetenként elvileg is állást foglaljon adott kérdésekben, de ma már ez nem elegendő.

Az egyik legfontosabb feladat tehát az alapszervezeti pártmunkában, hogy emeljük a taggyűlés mint kollektív vezető testület munkájának a színvonalát.

Az egyszemélyi felelősség

Pártunk kongresszusai mindig nagy figyelmet fordítottak az egyszemélyi felelősség érvényesítésére. A IX. kongresszus arra hívta fel a figyelmet, hogy a kollektivitás erősítése mellett

[12] Ugyanott, 113. old.

fokozni kell az egyszemélyi felelősséget is. A pártkongresszus határozata kimondta: „Pártunkban érvényesül a kollektív vezetés elve. A pártmunka hatékonyságát azonban csökkentette, hogy gyakran elsikkadt az egyszemélyi felelősség. A kollektív vezetés és az egyszemélyi felelősség a pártmunkának egymást kiegészítő elemei. Ezért a kollektív vezetés elvének további tiszteletben tartása mellett a jövőben — különösen a mindennapi pártmunkában a határozatok végrehajtása során — erősíteni kell a személyi felelősség elvét is."[13] Gyakran előfordult ugyanis, hogy egy-egy hiba feltárása után azért maradt el a felelősségre vonás, mert megállapíthatatlan volt a személyes felelősség. A határozatot hozó szervek ugyanis nem jelölték ki pontosan a felelősöket.

A X. pártkongresszus határozata kimondja: „A pártélet továbbfejlesztése azt követeli, hogy a kollektív vezetés általánosan érvényesülő gyakorlata jobban párosuljon a vezető szervekben részt vevő és bármilyen más pártmegbízatást teljesítő kommunisták személyes felelősségével a feladatok végrehajtásában."[14]

Pártunk XI. kongresszusa megerősítette az előző kongresszusok határozatait az egyszemélyi felelősségről, elemezte az elmúlt évek tapasztalatait, és tágabb értelemben veti fel a felelősség kérdését. Különös fontosságot tulajdonít a vezetők és az egyes kommunisták politikai felelősségének. Azt hangsúlyozza, hogy a vezetőknek — a szocializmus építésének bármely területén is dolgozzanak —, előzetesen fel kell mérniük döntéseik várható politikai hatását és a párt politikájának szellemében kell dönteniük. Kötelességük, hogy a párthatározatok mellett aktívan kiálljanak és a párt politikáját megvédjék mindenfajta torzítástól. Minden, ettől eltérő magatartásért személyükben is felelősek, ha szükséges, nem kerülhetik el a számonkérést, a felelősségre vonást.

A kollektív és az egyszemélyi vezetés tehát a pártvezetés lenini elveiben, a pártirányítás gyakorlatában egységes elv. Hogyan kell ezt érvényesíteni a pártmunkában? A feladatok

[13] A Magyar Szocialista Munkáspárt IX. kongresszusának jegyzőkönyve 481 old.

[14] A Magyar Szocialista Munkáspárt X. kongresszusának jegyzőkönyve. 489. old.

meghatározása, a végrehajtáshoz szükséges egyszemélyi felelősök kijelölése kollektívan történik. Vagyis — az esetek döntő többségében — a testületeknek nemcsak a célokat, a teendőket, hanem a végrehajtásért felelős személyeket is ki kell jelölniük. A helyes és célszerű feladatok végrehajtása is meghiúsulhat, ha alkalmatlan személyeket jelölnek ki azok megvalósítására. Ezért a kollektív testületnek e személyek helyes kiválasztásával is biztosítani kell a végrehajtás személyi feltételeit. Végezetül a kollektív döntés elveszti jelentőségét, formálissá, értelmetlenné válik, ha a testület nem gondoskodik a végrehajtásról. Az egyszemélyi felelősség kijelölésének elmulasztása veszélyeztetheti a kollektív vezetést is.

Nagyon fontos a gyakorlatban is alkalmazni a határozati javaslatot előterjesztő személy utólagos felelősségét. A döntések ugyanis bizonyos előterjesztett tényanyagon alapulnak. A választott szervek ebből vonják le következtetéseiket. Amennyiben utólag kiderül, hogy az előterjesztés tényanyagai pontatlanok, hiányosak, sőt, esetleg hamisak voltak, az előterjesztés készítőit személy szerint is felelősségre lehet vonni. Különösen fontos ez a személyi kérdésekkel kapcsolatos javaslatoknál. Az ilyen előterjesztésekben leginkább gyakori a pontatlanság, vagy a valótlan adat. Az előterjesztő politikailag felelős a választott pártszerv előtt az előterjesztett anyag tényszerűségéért, és amennyiben azt nem ellenőrizte, utólag is, sőt el nem évülő jelleggel felelősségre vonható.

Összefoglalva: a pártvezetés lenini elve azt követeli a pártszervektől, hogy a vezetés kollektivitását és az egyszemélyi felelősséget ne válasszák külön egymástól. A vezetésnek ezeket az összefüggő elemeit ne tekintsék egymást kizáró ellentétnek, hanem a kettőt együtt, egymással összefüggésben, egyszerre erősítsék. Az egyszemélyi felelősség nem csökkenti, hanem növeli a kollektivitás hatékonyságát, ugyanúgy, mint ahogy a testületi döntés lehet csak az alapja az egyszemélyi felelősök kijelölésének.

A PÁRTEGYSÉG.
A PÁRTON BELÜLI BÍRÁLAT ÉS ÖNBÍRÁLAT

A pártegység, a bírálat és önbírálat a kommunista és forradalmi munkáspártok életének és tevékenységének, felépítésének és működésének egyetemes érvényű lenini elvei. Az egység a kommunista párt létének, fejlődésének általános érvényű követelménye. Ez azt jelenti, hogy a párt a meggyőződés, a szervezettség és a cselekvés egységes rendszere, tagjai a fő elvi, politikai és szervezeti kérdésekben egyetértenek, s ennek alapján szervezetten és egyöntetűen cselekszenek. A párt fejlődése az eszmei-politikai, szervezeti és cselekvési egység állandóan érvényesülő és megújuló folyamatában megy végbe. A bírálat és az önbírálat a párt működésének, tevékenységének egyik állandóan feltételezett, jelenlevő eszköze, módszere, egyben a pártegység megőrzésének, folyamatos megújításának egyik alapvető feltétele.

A PÁRT ESZMEI-POLITIKAI, SZERVEZETI ÉS CSELEKVÉSI EGYSÉGE

A forradalmi munkásmozgalom és a kommunista pártok története az egységért folytatott harc története is, amely mindig egyet jelentett a párt tisztaságáért, vezető szerepének érvénye-

süléséért folytatott harccal. Ma már több mint egy évszázad története igazolja, hogy e harc állandóan folyik és ismételten felerősödik, amikor a társadalom fejlődésében olyan jelentős változások következnek be, amelyek a munkásosztály és forradalmi pártja számára új helyzetet jelentenek, új feladatok megoldását tűzik napirendre.

A pártegység jelentősége

A párt egysége a munkásosztály győzelmének elengedhetetlen feltétele. A marxizmus—leninizmus egyik alaptétele, hogy a munkásosztály csak a párt vezetésével vívhatja ki és tarthatja meg hatalmát, építheti fel az új társadalmat, a szocializmust. A párt viszont csak akkor vezetheti sikeresen osztályának harcát, ha olyan tudatos és szervezett erőként működik, amelynek egészét az akarat és cselekvés egysége hatja át. A munkásosztály csak úgy válhat vezető osztállyá és csak akkor teljesítheti történelmi küldetését, ha magas fokú tudatosságra és szervezettségre tesz szert, s a dolgozók millióit egyesíti. A párt feladata, hogy felvilágosítsa, megnyerje és egységbe kovácsolja a proletariátust, megteremtse a munkásosztály és a dolgozó nép szoros egységét. Erre a párt csak akkor képes, ha felfogásában, törekvésében, szervezettségében és cselekvésében maga is szilárdan összeforrott és egységes.

A párt egysége állandó követelmény és mindenkor nagy jelentőségű. Különösen érvényes ez a szocializmus építésének időszakában, amikor a párt az egész társadalom irányító erejévé válik. A hatalmon levő osztály pártjának egysége a legközvetlenebbül érinti a politikai hatalom és a szocialista viszonyok sorsát is. Saját történelmi tapasztalataink igazolják, hogy a párt egysége a politikai hatalom szilárdságának, a társadalom szocialista fejlődésének egyik biztosítéka, hiánya nemcsak a párt válságát idézi elő, hanem a munkáshatalomét is, s közvetlenül veszélyezteti a szocialista vívmányokat. A szocializmus építése időszakának egyik általános érvényű tapasztalataként állapította meg a Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusa, hogy ha a párt egységes, soha nem kerülhet sor arra, hogy a párt és az általa vezetett tömegek meghátráljanak az ellenség elől. Ha viszont hiányzik a párt egysége, meghátrá-

lásra kényszerül és elveszti azt a képességét is, hogy sikeresen vezesse a tömegeket. E történelmi tanulság alapján hangsúlyozta a kongresszus azt a lenini tanítást, hogy a párt eszmei-politikai, szervezeti és cselekvési egységének védelme a párt fejlődésének és a szocializmus felépítésének egyaránt alapkérdése.

A munkásosztály győzelmének, a szocializmus sikeres építésének egyik biztosítéka a szocialista országok együttműködése, a kommunista és forradalmi munkáspártok internacionalista egysége. A nemzetközi imperialista erők ezt jól tudják, éppen ezért — mint azt az 1956-os magyarországi és az 1968-as csehszlovákiai ellenforradalmak bizonyították — elsőként a párt egysége ellen indítanak támadást. A pártegység megbontása révén igyekeznek éket verni a nemzetközi kommunista mozgalomba, s zavart kelteni a testvérpártok, elsősorban a Szovjetunió Kommunista Pártja és más pártok viszonyában. Ezen az úton próbálják a szocialista országok internacionalista összefogását megbontani, az egyes országok szocialista viszonyait fellazítani, a kapitalizmust fokozatosan restaurálni. A pártegység jelentősége tehát kibővül, mert nemcsak az adott ország szocialista rendje szilárdságának a biztosítéka, hanem a szocialista világrendszer összefogásának, a kommunista pártok nemzetközi együttműködésének is nélkülözhetetlen záloga.

A pártegység elemei és összefüggéseik

A pártegységnek négy alapvető eleme van: *az ideológiai, a politikai, a szervezeti és a cselekvési egység.* A négy elem elválaszthatatlan egymástól. Mindegyiknek sajátos funkciója van, de a párt egysége csak akkor teljes, ha a pártéletben mind a négy elem állandóan jelen van.

Az ideológiai egység a munkásosztály forradalmi pártja egységének alapja, s egyben a pártegység kiinduló pontja is. Ennek a jelentőségét kiemeli Lenin, amikor hangsúlyozza, ahhoz hogy egységes párt legyünk, mindenekelőtt eszmeileg kell azonosulnunk. Az ideológiai egység feltételezi a párt tagjainak azonos világnézetét, a társadalom folyamatainak azonos osztályszempontú szemléletét, a marxizmus—leninizmus egységes vállalását. Érvényesulése feltételezi a párt ideológiájá-

nak, programjának, szervezetének alapvető kérdéseiben megnyilvánuló nézetazonosságot és eszmei összeforrottságot. „Az ideológiai egység azt jelenti, hogy minden fontos kérdésben a marxizmus—leninizmus igazságának kell érvényre jutnia, ennek alapján kell kialakítanunk politikánkat, s ennek megfelelően kell végeznünk a szervező munkát."[1] Az ideológiai egység tehát az az alap, amely nélkül nem lehet azonos politikai állásfoglalás, forradalmi szervezettség és egyöntetű cselekvés. A hazai és a nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy a párt ideológiai egységének jelentősége fokozódik. Részint, mert a fejlett szocialista társadalom építésének feladatai számos, eddig ismeretlen kérdés megoldását igénylik, részint pedig azért, mert az utóbbi időben fokozódott a párt és a pártegység elleni támadás.

Az elmúlt években a nemzetközi kommunista mozgalomban is voltak olyan törekvések, amelyek elutasították vagy támadták a párt ideológiai egységét. Egyik csoportjuk a „gondolatszabadságnak" és az „eszmék pluralizmusának" híveként lépett fel, s a társadalomban fellelhető valamennyi eszmei áramlatot a pártegység alapjává kívánta tenni. A másik csoport a „marxizmus pluralizmusának" nézetét hirdette és a munkásmozgalomban jelentkező eszmei áramlatokat marxizmussá kívánta nyilvánítani, s azt elfogadtatni a párt tevékenységének vezérfonalául, egységének eszmei alapjául.

A Magyar Szocialista Munkáspárt elutasítja a „marxizmus pluralizmusának" kispolgári koncepcióját. A marxizmus pluralisztikus felfogása nem egyéb, mint az eszmeileg hibás, politikailag káros jobb- és „baloldali" nézetek marxizmussá nyilvánítása, amely megbontja a forradalmi párt ideológiai egységét. A párt egységének megőrzése érdekében: „Ezután is vissza kell utasítani azt a felfogást, amely a marxizmus úgynevezett pluralizálását, a marxizmuson belüli külön irányzatok szükségességét hirdeti, s a párt eszmei és politikai egységének megbontására tör."[2] E téren kétféle veszély állhat fenn, s ezért kétfrontos harcot kell folytatnunk. Le kell küzdenünk egyfe-

[1] A Magyar Szocialista Munkáspárt országos értekezletének jegyzőkönyve Kossuth Könyvkiadó 1957. 62. old.

[2] A Magyar Szocialista Munkáspárt X. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1971. 488 old.

lől a dogmatizmust, a ma már túlhaladott állásfoglalásokhoz való merev ragaszkodás olykor felbukkanó megnyilvánulásait. Másfelől viszont határozottan fel kell lépnünk az olyan nézetekkel szemben is, amelyek a politikában szükségessé vált módosítások égisze alatt az alapkérdéseket kérdőjelezik meg, antimarxista felfogást sugallnak és ennek megfelelő alapvető változtatásokat igényelnek. A kommunista és forradalmi munkáspárt tevékenységének elméleti vezérfonala, egységének kizárólagos eszmei alapja a marxizmus—leninizmus, amely Marx, Engels és Lenin szellemi hagyatéka. Csak ennek alapján jöhet létre és fejlődhet a párt eszmei-politikai egysége, amely a szervezeti és cselekvési egység elengedhetetlen feltétele. A marxizmustól való bármiféle eltérés megbontja a párt eszmei egységét, különböző politikai programokat szül, szervezett csoportosulásokhoz, frakciókhoz vezet és csorbítja az egyöntetű cselekvést. A párt marxista—leninista eszmei tisztasága, a marxizmus alkotó alkalmazása viszont szilárdan összeforrasztja a pártot, biztosítja tevékenységének sikerét. Ezt a tanulságot vonta le a Magyar Szocialista Munkáspárt X. kongresszusa is, amikor megállapította, hogy: „A marxi—lenini eszmék tették képessé pártunkat arra, hogy megszilárdítsa sorainak egységét, létrehozza a nép döntő többségének politikai összefogását, elfogadtassa a szocializmus felépítésének nagy céljait és a szocialista társadalom teljes felépítésének útjára vezesse nemzetünket."[3]

Társadalmunk politikai egysége szilárd, ideológiai egysége azonban még nem alakult ki teljesen. A marxizmus érvényesülése, egyre nagyobb térhódítása mellett is jelentkeznek azonban különböző eszmei áramlatok, és hatnak a burzsoá ideológia maradványai. Ezekkel nem békélhetünk meg a társadalomban sem és még kevésbé nyithatunk utat számukra a párt soraiban. Természetesen együttműködünk mindazokkal, akik nem marxisták, de magukénak vallják a szocializmus céljait, ugyanakkor széles körű eszmei harcot folytatunk a marxizmus hegemóniájáért. A párt soraiban pedig a marxizmus érvényesülésének kizárólagosságát biztosítjuk.

A pártnak, hogy osztályát és az egész társadalmat vezethes-

[3] Ugyanott.

se, politikai egységre van szüksége. A politikai egység a harc körülményeinek, céljainak, feladatainak, a megoldás taktikai kérdéseinek alapvetően azonos megítélését, a közösen kidolgozott politikai vonal egyöntetű és teljes elfogadását jelenti. Lényegét tekintve a pártprogram a párt tagjainak, a párthatározatok és a szervezeti szabályzat alapján létrejött politikai összeforrottságát, egységét tartalmazza és fejezi ki. A politikai egység az ideológiai egységre épül. A kettő egymástól elválaszthatatlan, s együttesen alkotják a párt szervezeti és cselekvési egységének alapját. Az eszmei egység elsődlegessége természetesen nem oldja fel a politikai egység önálló jelentőségét, bizonyos összefüggésekben döntő szerepét.

A tapasztalatok arra engednek következtetni, hogy a pártegység folytonosságának megőrzésében, megújításában a politikai tényezőknek rendkívül fontos szerepük van. A párt politikája az, amely elsősorban tömöríti a párttagságot, ezért a legközvetlenebb módon határozza meg a párt egészének akcióképességét. Továbbá a pártnak új helyzetekben mindig újabb és újabb feladatokat kell megoldania, amelyek politikai elemzést, tisztázást és állásfoglalást igényelnek. Az egység lehetővé teszi, hogy a párt időben ismerje fel és válaszolja meg az új kérdéseket, ne várjon addig, amíg minden teljes részleteiben az elméleti általánosítás számára is megérik. Ellenkező esetben a politika folyamatossága csorbát szenvedne. A politikai egység tehát a pártegység legdinamikusabb eleme, ismételt megteremtése pedig döntő jelentőségű az egység egészét illetően is.

A politikai egység jelentősen befolyásolhatja a párt eszmei összeforrottságát. Lenin hívta fel figyelmunket arra, hogy amikor a párt tömegpárttá, majd kormányzó párttá válik, részben olyasmit is tükröz, amelyek sorain kívül történnek. Az ilyen árnyalatok azonban leküzdhetők, ha a párt tagjainak politikai egysége biztosított. Ha a közös munkát érintő kérdések politikai megítélésében eltérések lépten-nyomon mutatkoznak, az előbb-utóbb csorbítani fogja az eszmei egységet is.

A meggyőződés és a politikai célok közössége elengedhetetlen, de nem elegendő feltétel. A párt egységéhez a szervezet egysége is szükséges. A szervezeti egység azt jelenti, hogy a párt szervezetileg egységes egész, felépítésében, működésében

azonos elvek érvényesülnek, soraiban egységes rend és fegyelem van. Az egész párt egyetlen központ irányítása és ellenőrzése alatt végzi a munkáját. A párt saját soraiban nem tűr meg semmiféle frakciót. A szervezeti kérdések a párt politikai céljainak alárendeltek, ugyanakkor a szervezeti egység maga is elvi-politikai jelentőségű. A magas fokú szervezettség — az eszmei-politikai egységgel együtt — biztosítja az egész pártban a jogok és kötelezettségek, a szavak és tettek egységes érvényesülését, a tagság egyöntetű cselekvését. A szervezettség tehát az eszmei-politikai célok által meghatározott és ugyanakkor azok megvalósulásának elengedhetetlen feltétele is. A párt magas fokú szervezettségét a lenini szervezeti elvek — elsősorban a demokratikus centralizmus — alapján hozza létre. Ezek ismeretében és alkotó alkalmazásával válik képessé arra, hogy olyan szervezeti struktúra és belső viszonyok alakuljanak ki, amelyek a pártot szilárd, egységes szervezetté forrasztják. Csak a lenini elvek alapján létrehozott szervezettség képes biztosítani a párt erejét, akcióegységét.

A nemzetközi munkásmozgalomban az elmúlt években előfordultak egységbontó törekvések. A párt forradalmi szervezettsége ellen léptek fel azok, akik a „demokratikus párt" égisze alatt a lenini szervezeti elveket feladták, a párt egész struktúrájának, alapvető belső viszonyainak gyökeres megváltoztatását kívánták. Nézeteik lényege az volt: a párt nem a demokratikus centralizmus alapján felépülő és működő egységes szervezeti rendszer, hanem csupán a szervezetek összessége. Soraiban a szervezetek teljes autonómiája érvényesül, nincs alá- és fölérendeltség. A pártszervek képviseleti alapon jönnek létre és működnek. A pártszervek csupán koordináló funkciót látnak el, az irányítás jogkörét a párt irányvonala és szervezeti szabályzata által el nem kötelezett területi és ágazati tanácskozások gyakorolják. Minden szervezet és tag joga, hogy maga határozza meg a párthoz, annak döntéseihez való viszonyát, beleértve a párttal szembeni nyílt fellépést, s az erre irányuló szervezkedést is. A lenini elvek kikapcsolása, a „demokratikus párt" kispolgári szervezeti koncepciója megvalósulása esetén a párt „atomjaira" bomlana és mint forradalmi szervezet és párt egyaránt megszűnne. A munkásmozgalom története igazolta, hogy a marxista—leninista párt ak-

kor született meg és vált a munkásosztály egységes forradalmi szervezetévé, amikor megszűnt a szervezetek egyszerű halmaza lenni, és az egyes szervezetek viszonyát az egészhez nem önmaguk, hanem a lenini elvek alapján működő párt határozta meg. „... megsértésük esetén nem érvényesülhet maradéktalanul a marxizmus—leninizmus, a politika eltorzul, elsorvadnak a párt tömegkapcsolatai, s elvész akcióképessége; érvényesülésük viszont meghatványozza a párt erőit"[4].

A párt eszmei-politikai és szervezeti egysége nem öncélú követelmény. Az egységnek a párt és a kommunisták mindennapos tevékenységében — gondolkodásában, magatartásában és cselekedeteiben — kell kifejeződnie. Az eszmei-politikai és szervezeti egységnek a párt akcióképességét kell szolgálnia, ezt pedig a cselekvés egységével kell teljessé tenni. A cselekvési egység azt jelenti, hogy a párt minden szervezete és tagja aktívan vesz részt a párt eszméinek terjesztésében, politikájának, feladatainak kidolgozásában, következetes képviseletében, fegyelmezett végrehajtásában. Egységesek a párt erkölcsi és szervezeti normáinak érvényesítésében, szigorú betartásában, a párt iránti felelősség vállalásában és érvényre juttatásában. Ily módon a cselekvési egység az, amelyben végső fokon testet ölt a párt eszmei-politikai, szervezeti összeforrottsága, aktív forradalmi egysége.

A pártegység alapvető elemei között olyan feltételezettségi viszony és kölcsönhatás érvényesül, hogy csak együttes megőrzésük, állandó megújításuk esetén érvényesül és fejlődik a párt tényleges egysége. A Magyar Szocialista Munkáspárt megőrizte és fejlesztette egységét. Tagjainak ideológiai képzettségét növelte, éberségét fokozta, a társadalomban jelentkező burzsoá és kispolgári eszmei áramlatokkal szemben határozottan fellépett, elméletét alkotó módon alkalmazva megőrizte eszmei tisztaságát. „Eszmeileg, politikailag egységes, töretlenül érvényesíti azt a politikai irányvonalat, amelyet ... a jobboldali opportunizmus, a revizionizmus és a dogmatizmus, a szektarianizmus elleni kétfrontos harcban kovácsolt ki"[5]. Az alapvető kérdésekben a párt szilárd marxista álláspontot alakított ki,

[4] Ugyanott, 101. old.

[5] A Magyar Szocialista Munkáspárt IX. kongresszusának jegyzőkönyve Kossuth Könyvkiadó 1967. 475. old.

következetes elvi politikát folytatott. A pártkongresszus, a Központi Bizottság politikai vonalvezetését a pártszervek és -szervezetek fenntartás nélkül elfogadják, a tagság összességében helyesli a párt irányvonalát és végrehajtja a párt politikáját. A párt következetesen alkalmazza a lenini elveket, tagjai és szervezetei a szervezeti szabályzatban foglaltakat érvényre juttatják és betartják. A párt az elmúlt években magasabb követelményeket állított tagjai elé, s ezeknek a tagság többsége a gyakorlatban eleget tesz. Mindezek alapján állapította meg a XI. kongresszus, hogy az elmúlt évek eredményeinek is egyik legfőbb forrása pártunk összeforrottsága, eszmei-politikai, szervezeti és cselekvési egysége volt.

Az egység érvényesülése mellett — mint azt a XI. kongresszus megállapította —, az elmúlt években is akadtak olyan személyek, akik eszmeileg ingadozóvá váltak, eltávolodtak és szembekerültek a marxizmussal, ezért el kellett távolítani őket a párt soraiból. A szocializmus építésének néhány újabb kérdésében volt és ma is van ellenvélemény vagy nézeteltérés, amelyet folyamatosan le kellett és le kell küzdeni. A párttagok egy töredékének olykor nem volt megfelelő a viszonya a párt politikájához. Előfordult a határozatok önkényes értelmezése és következetlenség mutatkozott a végrehajtásban is. Egyes helyeken vagy esetekben megsértették a párt szervezeti elveit. Többen nem tettek eleget a tagsággal járó kötelezettségüknek, nem teljesítették azokat a politikai és erkölcsi követelményeket, amelyeket önként vállaltak és kötelesek betartani. A pártegység megőrzésére, szilárdabbá tételére az eddigieknél is nagyobb figyelmet kívánatos fordítani. A párt eszmei-politikai, szervezeti és cselekvési egységének szuntelen erősítését, a szervezeti szabályzatnak megfelelően, az egész párttagság egyik legfőbb kötelességévé, mindennapos gyakorlatává kell tenni.

A pártegység jellege

A párt egysége nem egyszer és mindenkorra adott, egyetlen intézkedéssel megteremthető állapot. A valóságos viszonyok állandó változásaihoz igazodva, azoknak megfelelően a pártegységet újra és újra, folyamatosan kell megteremteni.

A párt a nemzetközi kommunista mozgalom része, annak egyik osztaga, így a nemzetközi helyzet és a világmozgalom állandóan változó jelenségei hatnak rá. Ugyanakkor, a párt az országon belüli is az adott társadalmi viszonyok közepette él, abban fejti ki tevékenységét, tehát nem függetlenítheti magát a környezettől. Ebben a szakadatlanul változó világban napról napra megteremti és megújítja egységét.

Az egység mindig az adott feladatokhoz kapcsolódik, következésképpen a párt egységét is e feladatok felismerésének, kidolgozásának, elfogadtatásának és végrehajtásának a folyamatában lehet megteremteni. Fontos ennek figyelembevétele a fejlett szocializmus építésének jelenlegi időszakában, amikor a társadalom folyamatai felgyorsulnak, és az újabb feladatok bonyolultsága növekszik. A párt XI. kongresszusa megállapítja, hogy: „A követelmények szüntelen növekedése miatt, az új kérdések és feladatok tisztázásának menetében, a pártegységet elvszerű vitákkal, a párt álláspontjának védelmével, a téves nézetek elleni szüntelen harccal magasabb színvonalra kell emelnünk, még szilárdabbá, megbonthatatlanná tennünk."[6]

A párt tagsága is szüntelenül megújul. Soraiba állandóan új tagok tízezrei kerülnek, akiknek eszmei-politikai szilárdsága, szervezeti beilleszkedése és egyöntetű cselekvése folyamatosan alakul ki. A párt régebbi tagjainak helyzete is állandóan változik. Gondolkodásuk, magatartásuk és cselekvésük állandóan és aszerint változik, hogyan fejlődtek, mennyire képesek az új helyzettel, kérdésekkel és feladatokkal azonosulni. E folyamatban jöhet létre és erősödhet a párt összeforrottsága, aktív forradalmi egysége.

A párt a munkásosztály élcsapata, az osztály és a dolgozó nép egyetemes érdekeinek kifejezője. Szociális összetételéből, az egyes kommunisták vagy azok csoportjainak eltérő helyzetéből adódóan azonban a párttagság az azonos érdekek mellett, eltérő részérdekek hordozója is. Az eltérő érdekek mindig ellentmondásokat rejtenek magukban, tudati kihatásai tükröződnek a pártban is. A párt azonban tagjaitól megköveteli az egyértelmű eszmei és politikai elkötelezettséget. Az

[6] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. 112. old.

azonos osztálybázis, szemlélet és ideológia, a szocialista célok nem zárják ki a nézeteltéréseket. Az alapvető azonosság talaján is lehetnek és vannak bizonyos eltérések, amelyeket teljesen nem lehet elkerülni. Éppen erre hívja fel figyelmünket Lenin, amikor azt mondja: „Mindig voltak és elkerülhetetlenül lesznek is a legkülönbözőbb kérdésekben ilyen vagy olyan nézeteltérések olyan pártban, amely hatalmas népi mozgalomra támaszkodik, s amely feladatul tűzi maga elé, hogy e mozgalom tudatos kifejezője legyen, határozottan elvetve minden körösdit és szűk látókörű szektás nézetet."[7]

A párt a tagok százezreiből áll, akik napról napra ki vannak téve a társadalomban jelenlevő hatásoknak. A párt a negatív hatások ellen általában megvédi sorainak tisztaságát, de minden egyes tagja esetében, abszolút értelemben nem védheti ki. Mindig akadnak olyanok, akik az egység teljesebb érvényesülését gátolják. Nem feledkezhetünk meg arról a lenini intelemről sem, hogy a hatalmon levő párt soraiba mindig, s óhatatlanul bekerülhetnek karrierista és ingatag elemek. Egyes tagoknál állhatatlanság és kétkulacsosság mutatkozhat. A pártnak ezzel számolnia kell és egységének megőrzése érdekében sorait folyamatosan meg kell tisztítania.

A párt egysége a párt tagjai világnézetének, politikai szemléletmódjának azonosságát, a célok és a feladatok megítélésében, vállalásában kifejeződő azonos gondolkodását, a párt irányvonalának, határozatainak megfelelő egyöntetű cselekvést, a párt erkölcsének megfelelő életmódot tartalmazza. Az egység ezen a téren és a fő kérdésekben elengedhetetlen, de mint folyamat soha nem teljes. A részkérdésekben adódhat meg nem értés, nézeteltérés, amely még nem jelenti a pártegység hiányát, csupán kizárja annak teljességét. A meg nem értés, az ingadozás vagy a nézeteltérés természetesen mindig veszélyt rejt magában, ezért a párt ezekkel szemben sohasem helyezkedhet a puszta tudomásulvétel passzív álláspontjára. Az egység állandó megújítása, mind teljesebbé tétele azt igényli, hogy a pártszervek és pártszervezetek folyamatosan vizsgálják meg az egység helyzetét, időről időre mérlegeljék azokat a kérdéseket, amelyekben nézeteltérés mutatkozik, ne enged-

[7] *Lenin:* Az OSZDMP Tanácsa. *Lenin* Összes művei. 8. kot. Kossuth Könyvkiadó 1965. 110. old.

jék felhalmozódni őket, hanem folyamatosan oldják meg azokat. A párt egysége tehát nem egyszer és mindenkorra adott. Ezért arra kell a figyelmet fordítanunk, hogy minden új kérdésben újra meg újra megteremtsük egységét és viszonylagos stabilitását.

A pártegység és a vita kapcsolata

A pártegység folyamat, amely a különböző nézetek kifejtése és összeütközése, a helytelen álláspontok leküzdése, a helyes nézetek megvédése és elfogadtatása során megy végbe. Ebben áll az egység és a vita több irányú összefüggése. Az egység és a vita dialektikus kapcsolatban van egymással. A kettő feltételezi egymást és sokoldalú kölcsönhatásban vannak egymással.

A dogmatizmus és a revizionizmus képtelen e kapcsolat megértésére, helyes értelmezésére. Szemléletükben a kettő elkülönül egymástól, gyakorlatukban mindkettő eltorzul. A párton belüli vita teljes tagadását sugallja az a dogmatikus felfogás, mely szerint az egység és a vita csupán ellentéte egymásnak, a vita eleve az egység hiánya. Az egység és a vita kétségkívül ellentétes elemek, de ugyanakkor feltételezik is egymást. A forradalmi pártnak nem látszategységre, hanem valóságos egységre van szüksége, amelyet nem elegendő elhatározni és nem lehet megparancsolni. Az egységet, a nézeteket tisztázó helyes álláspontot vitában, és annak eredményeként lehet megteremteni. Ilyen összefüggésben a vita az egység feltétele és eszköze. Miként az egység hangoztatása vagy az ellenvélemények el nem ismerése még nem valóságos egység, ugyanígy a vita folytatása önmagában még nem jelenti az egység hiányát. A párton belüli vita általában a nézetek, a véleménykülönbségek egybevetését, a helyes álláspont kialakítását jelenti. A párt tagjait alapvetően a nézetazonosság jellemzi, de ez nem zárja ki a vitát. A vita ugyanis a netán eltérő, különböző nézetek felszínre kerülését, tisztázását segíti, s ezáltal az egységet is erősíti. A veszélyt nem a vita, hanem a különböző vélemények elfojtása, az eltérő nézetek elhallgatása és felhalmozódása rejti magában.

A dogmatizmussal ellentétben a revizionista, a jobboldali irányzatok eltúlozzák a vita szerepét, s az egység helyett az

állandó vitát tartják a pártélet természetes állapotának. Elavulttá nyilvánítják a pártélet lenini elveit, a vita természetes hordozóinak a frakciókat tekintik. A vita abszolút korlátlanságát vallják, beleértve a határozatok vég nélküli vitatgatását is.

A párt egysége szükségszerűvé teszi a párton beluli szabad és elvszerű vitát, de kizárja a marxizmus—leninizmustól idegen eszmei áramlatok hirdetését, vitaalapként történő elfogadását. Kizárja a párttagok különböző eszmei áramlatok szerinti csoportosulását, a frakciót. A párt a vitát akcióegységének rendeli alá és minden olyan vitát visszautasít, amely a gyakorlati tevékenységet gátolja.

A forradalmi párt egységét tagjainak meggyőződésére, magas fokú öntudatára alapozza. Ebben a vita a pártnak olyan természetes szükséglete és eszköze, amely nélkül nem lehet igazi eszmei-politikai egységet teremteni, magas fokú szervezettséget és egyöntetű cselekvést kifejleszteni. A vitában érlelődnek a párt döntései, segítségével kollektíven vesznek részt a párt politikájának kidolgozásában. A helyes politika kialakításához, a feladatok kidolgozásához jó helyzetismeret, a különböző érdekek, ellentmondások, s a lehetőségek széles körű feltárása szükséges, ehhez viszont sokoldalú vizsgálatokra és eszmecserékre van szükség. Adott kérdésekben is több megoldás kínálkozhat, amelyek közül a leghelyesebbet csak a vitában kibontakozó nézetek összevetése révén lehet kiválasztani. A vitában kibontakozhat a tagság igazi részvétele a politika, a feladatok kimunkálásában, ez teszi érdemlegessé részvételüket a döntés meghozatalában. A párt tagjai a társadalom különböző rétegeiből kerülnek ki, eltérő a társadalmi helyzetük, műveltségük, konkrét ismereteik és tapasztalataik. Hasonlóan eltérő a politikai érettségük, nem azonos szintűek kommunista tulajdonságaik. A pártvezetésnek szüksége van a tagság nézeteinek ismeretére, tisztában kell lennie a nézeteltérésekkel. Mivel mindezt a vita tárja fel, az őszinte eszmecserében a kommunisták nevelhetik egymást, formálhatják egymás nézeteit, amelynek során a párt eszmei-politikai egysége, akcióképessége is újratermelődik. A vita eszköz arra is, hogy kifejlesszük a párt tagjainak ideológiai éberségét, fokozzuk elméleti szilárdságát, bátorságát, vita- és meggyőzőkészségüket,

emeljük aktivitásuk színvonalát, erősítsük a párt iránti felelősségüket.

A vita azonban nem cél, hanem eszköz, amely a párt érdekeinek, egységének alárendelt. Ebből adódóan követelményei vannak. A vita alapkövetelménye a kérdések azonos eszmei alapról, azonos osztálybázisról való megközelítése, a programbeli és taktikai egység. Ez az alapja annak — tanítja Lenin —, hogy az elengedhetetlenül szükséges összeforrottságot összekapcsoljuk a vita elengedhetetlenül szükséges szabadságával. E követelmény szem előtt tartása lehetővé teszi a különböző vélemények, nézetek szabad kifejtését, szembesítését, a helyes álláspontok tisztázását, és ugyanakkor kizárja, hogy bárki, bármilyen címen ellenséges ideológiai nézeteket propagáljon, a párt forradalmi elveit vagy a közösen elfogadott politikai irányvonalat támadja. Az a vita, amely megfelel a követelményeknek elengedhetetlen, és alkalmas arra, hogy a nézeteket tisztázza, a párt egységét minden vonatkozásban ismételten megújítsa. Az a vita viszont, amely megkérdőjelezi a marxizmus—leninizmust, kétségbe vonja a gyakorlatban többszörösen kipróbált és helyesnek bizonyult alapkérdéseket, a párt tisztaságának, akcióképességének a fokozása helyett eszmei bizonytalanságot, kételyeket támaszt, ezáltal az egységet gyengíti. Az alapkérdéseket mindenkinek a pártba lépés előtt kell önmagában tisztáznia, egyszer s mindenkorra eldöntenie.

A párton belüli vita arra hivatott, hogy a párt felfogásbeli és cselekvési egységét szolgálja, mindenkori akcióegységét megteremtse. A párt azt viszont nem engedheti meg, hogy állandóan a gyakorlati élettől távol álló kérdések elméletieskedő megvitatására kényszerítsék, s a már többszörösen tisztázott és eldöntött kérdések ismételt vitáira késztessék, erejét a semmit meg nem oldó, vég nélküli, öncélú polémiákban felemésszék. A párt érdekeinek csak az a vita felel meg, amely ténylegesen elősegíti a kérdések tisztázását, a helyes döntések megérlelését, az egységes cselekvést. Az a vita, amely semmit nem old meg — bármilyen demokratikusnak is látszik —, haszontalan, súlyosabb esetekben pedig kifejezetten káros.

Elengedhetetlen követelmény a következetes pártszerűség, a párt iránti felelősség érvényesítése. A párt a vita szabadságát a mindenkire kötelező pártfegyelemmel, a szervezeti el-

vek és pártszerű keretek szigorú betartásával kapcsolja össze. Ezért csak azt a vitát tartja megengedhetőnek, amely nem vezet a fegyelem lazulásához, a pártszerűség elhomályosításához és nem nyit utat elvtelen csoportosulások számára. E követelményekre utalt a Központi Bizottság, amikor megállapította: a pártdemokrácia a vita szabadságával jár, de az már régen tisztázott dolog, hogy a vitának mikor, hol, a munka milyen fázisában van helye. A szervezeti szabályzat megtiltja, hogy a pártban vitatott pártügyeket, kérdéseket a párton kívül próbálják, egyénileg, csoportosan vagy frakcióként képviselni és ott próbáljanak támaszt keresni. A párt minden fórumán lehet kérdéseket felvetni, felvilágosítást kérni vagy egyet nem értést kifejezni, de ha azt a termet, ahol a vita folyt, elhagyjuk, mindenkit a párthatározat kötelez.[8]

A vita említett követelményei a kommunista pártok számára egyetemes érvényűek. Ha valamelyik párt nem tartja be ezeket, a vita eltorzul, s előbb-utóbb csorbát szenved a párt akcióképessége. A Magyar Szocialista Munkáspárt ezeket a követelményeket betartva megtisztította a vitát a korábbi dogmatikus és revizionista torzulásoktól. A vitát a pártélet szerves részévé tette és a párt eszmei tisztaságának, helyes politikai vezetésének, tagjai nevelésének fontos eszközeként kezelte. A párt elméleti, politikai és szervezeti kérdéseinek a párt fórumain történő megvitatását, a feladatok kimunkálását, a vita után a döntések meghozatalát a tagság elidegeníthetetlen jogává tette. Megkülönböztetett figyelmet fordított arra, hogy a pártfórumok rendszeresen működjenek, a döntésekre váró kérdések folyamatosan a tagság és a vezető szervek elé kerüljenek, s ne azokat megkerülve nyerjenek elintézést. A fórumokon olyan légkör uralkodjon, hogy mindenki elmondhassa véleményét, de ezt a lehetőséget senki ne használhassa fel a párttól idegen nézetek, eszmék propagálására. A vitában elhangzott valamennyi véleményt mérlegelve kell tisztázni a kérdéseket, a döntéseket pedig a párt helyes álláspontját kifejező többségi akarat alapján kell meghozni.

A vita nem mindenütt tölti be a valóságos funkcióját. Elég

[8] Lásd A Központi Bizottság 1972. novemberi, az Országgyűlés 1972. decemberi ülésszakának főbb dokumentumai a propagandisták részére. Kossuth Könyvkiadó 1973. 21. old.

gyakori, hogy a felszólalásokat eleve a vitával azonosítják és nem ösztönzik, nem igénylik a vitát. A párttagok egy része passzív, s a párt fórumain nem vitatkozik. Néha még az aktivisták, a vezetők részéről is tartózkodás tapasztalható. Ezért fordulhat elő, hogy a napirendek előkészítése során felvetődő eltérő nézeteket, az alternatív javaslatokat csak ritkán terjesztik a párttagság nyilvánossága elé. A vitában elhangzott véleményeket az összefoglalás alkalmával nem mindig mérlegelik kellően. Előfordul az is, hogy elsiklanak a helytelen nezetek felett, s a pártdemokráciát „féltve" akkor sem vitatkoznak, ha felismerik azokat, vagy a vita a feladatok megoldásának érdemi elősegítése helyett elodázza a szukséges döntéseket. Egyes párttagok pedig, saját álláspontjuk elfogadtatása érdekében az érvelés helyett megengedhetetlen módszerekhez folyamodnak, pártszerűtlen magatartást tanúsítanak.

A pártegység és a különvélemény

A Magyar Szocialista Munkáspárt Szervezeti Szabályzata a párttag jogává teszi, hogy „részt vehet a párt elméleti, politikai és szervezeti kérdéseinek pártfórumokon történő megvitatásában és a határozatok meghozatalában. Ha ellentétes véleménye van, kifejtheti a taggyűlésen vagy a felsőbb pártszerv előtt, a határozatot azonban akkor is köteles képviselni és végrehajtani, ha nem ért vele egyet..."[9] A párt messzemenően igényli a tagság részvételét és állásfoglalását a különböző kérdések érdemi megvitatásában, a döntések meghozatalában. Biztosítja a véleménynyilvánítás szabadságát, tiszteletben tartja a tagok őszinte véleménynyilvánítási jogát. A párt álláspontjának elfogadását tagjai meggyőződésére alapozza, nézeteit senkire rá nem kényszeríti. Ugyanakkor tisztában van azzal, hogy a párt álláspontjától eltérő vélemények is vannak és meghatározott keretek között, a követelmények betartásával lehetővé teszi azok fenntartását, a párt előtti kifejtését és tisztázását. *A különvélemény a közos álláspontok kialakítása, a dontések meghozatala után fenntartott, és a párt hivatalossá vált álláspontjától eltérő egyéni vélemény.* A vitában felvetődő nézetkülönb-

[9] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. 526. old.

ségek vagy egy ellentétes vélemény még nem különvélemény. Alapvető kérdésekben a különvélemény megengedhetetlen. Mindig voltak és lesznek olyan követelmények, amelyeknek fenntartás nélküli elfogadását a szervezeti szabályzat minden párttag számára előírja, tehát ezekben különvélemény nem lehet.

A különvéleményeknek jogosak lehetnek a részkérdésekben vagy egy-egy konkrét döntéssel kapcsolatban, de akkor is meghatározott módon és megfelelő keretek között lehet annak hangot adni. Gyakorlatunkban az egyéni véleményeknek általában a vita során, a helyes álláspontok kialakításának az időszakában van helyük. Annak, aki a beterjesztett javaslattal vagy a meghozott döntéssel nem ért egyet, jogában áll, sőt kommunista kötelessége álláspontját a döntés előtt, különvéleményét a döntés után azonnal kifejteni. Ha a döntés előtti vitában és a döntésben nem vett részt, véleményét a határozat megismerése után az illetékes pártszerv tudomására hozhatja. Különvéleményét ezek után is fenntarthatja. A különvéleménnyel természetesen elvi alapon vitatkozni kell, törekedve arra, hogy a különvéleményt fenntartó párttag felülvizsgálhassa nézeteit és a pártszerv álláspontját meggyőződéssel fogadja el. *Különvéleményéért senkit sem szabad megbélyegezni.* Nem érheti bántódás azt, aki a párt által előírt követelményeket betartja. Minden esetben élhet azzal a jogával, hogy saját meggyőződésének közlése érdekében a párt felsőbb szerveihez fordulhasson. A különvélemény ugyanakkor nem jelenthet politikai szembenállást, nem adhat alapot semmiféle kötelezettség feloldására vagy a pártszerűtlenség számára. *Különvéleményét senki nem hirdetheti, nem folytathat mellette agitációt és nem szervezkedhet érvényesítéséért. Minden párttag* — bármilyen véleménye volt a vitában, bármilyen különvéleményt jelentett be — *a döntést követően a párt álláspontját köteles képviselni a közéletben.* Sem a nyilvánosság előtt, sem szukebb körökben nincs joga egyéni véleményét hangoztatni, s ily módon a párt álláspontjával vagy határozataival szemben fellépni. A különvélemény nem oldhatja fel a határozatok mindenkire kötelező voltát. A döntéseket valamennyi párttag teljes felelősséggel köteles végrehajtani. Az a párttag, aki ezeket a követelményeket nem tartja be, előbb-utóbb

a politikai szembenállás, a bojkott vagy a frakciózás útjára jut. Az a párt pedig, amely mindezt eltűri, saját sorainak a tisztaságát, egységének, akcióképességének a védelmét adja fel. Éppen ezért nagyon következetesen kell törekedni a tagok nevelésére, nézeteik tisztázására.

A PÁRTON BELÜLI BÍRÁLAT ÉS ÖNBÍRÁLAT

A bírálat és önbírálat szerepe, jelentősége

A bírálat és önbírálat érvényesülése a párt tevékenységének, működésének elengedhetetlen feltétele és eszköze. Szerepe mindenkor jelentős, de fokozódik a munkásosztály hatalomra jutása után, amikor a párt kormányzó párttá, az egész társadalom vezető erejévé válik. Ebben a helyzetben a párt tevékenysége, társadalmi felelőssége fokozódik, jelentősen megnövekszik a párt szervezete és taglétszáma. Mindezekkel együtt járhat az elbizakodottság, a megnyugvás, a gondolati restség, a konzervativizmus stb. veszélye. A bírálat és önbírálat nagyobb jelentőségre tesz szert azokban az országokban, ahol egypártrendszer alakult ki. „Ez a helyzet korántsem mindenben könnyíti meg, hanem bizonyos fokig bonyolultabbá teszi a vezetés munkáját. Pártunknak be kell töltenie vezető szerepét, meg kell határoznia a társadalom haladásának irányát, kezdeményeznie és ösztönöznie kell a szocialista építőmunkát. Az is a pártra hárul, hogy ellenőrizze a végrehajtást, támogassa a helyes kezdeményezéseket, tárja fel a fogyatékosságokat, az életben kitermelődő ellentmondásokat, és adjon helyes választ ezekre a problémákra."[10] Az ilyen helyzetben levő párt esetében különösen szükséges napirenden tartani azt a követelményt, hogy állandóan kritikusan és önkritikusan mérlegelje helyzetét, tevékenységét. A bírálat és önbírálat a párt számára a vizsgálódás marxista módszere, vezetésének, tevékenységének állandó tényezője. A párt számára ez egyike azoknak a lehetőségeknek, amelyek elősegítik a társadalom helyzetének objektív vizsgálatát, a jelenségek belső ellentmondásainak

[10] A Magyar Szocialista Munkáspárt X. kongresszusának jegyzőkönyve. 231. old.

feltárását, a fejlődés tendenciáinak, törvényszerűségeinek helyes felismerését és megfelelő ítélet alkotását. Mint minden társadalom, a szocialista társadalom fejlődése is a benne rejlő ellentmondások közepette, összeütközésük és megoldásuk útján megy végbe. A párt feladata, hogy időben felismerje, kellő bátorsággal feltárja a meglevő ellentmondásokat és megoldásuk elősegítésével tudatosan befolyásolja a társadalom fejlődését. Szocialista viszonyok között az új és a régi harca is sok tekintetben a bírálat és önbírálat formájában valósul meg. Ebben az összefüggésben az új társadalom fejlődésének egyik fontos hajtóereje, az új és a régi közötti harc kibontakoztatásának, a progresszív tendenciák győzelemre segítésének egyik eszköze.

A bírálat és önbírálat a párt védelmének, önnevelésének eszköze. A párt társadalmunk kizárólagos vezetője. Ilyen helyzetben létszükséglet, hogy politikájának, tevékenységének és szervezetének helyességét állandóan ellenőrizze. Csak a végzett munka kritikus vizsgálata, rendszeres önkontrollja tárhatja fel idejében a hibákat és segítheti gyors kijavításukat. Ez mutatja meg a gátló tényezőket és viszi előbbre a politika továbbfejlesztését, a munka formáinak, eszközeinek és módszereinek tökéletesítését. A bírálat és önbírálat védi a pártot az önelégültségtől, az elbizakodottságtól és az elhajlásoktól. „Mi sem ízetlenebb valami az önelégült optimizmusnál"[11] — mondotta Lenin, s történelmi tanulságként vonta le azt a következtetést, hogy a „politikai pártok kudarcait és hanyatlását igen gyakran olyan helyzet előzte meg, amelyben ezeknek a pártoknak lehetőségük nyílt az elbizakodásra."[12] Lenin a párt komolysága fokmérőjeként tekintette az önbírálathoz, saját hibáihoz való viszonyát. Azt vallotta, hogy: „A politikai pártnak saját hibáihoz való viszonya egyik legfontosabb és legbiztosabb ismérve a párt komolyságának és annak, hogy miként teljesíti a *valóságban* kötelességét *osztálya* és a dolgozó *tömegek* irányában. A hibát nyíltan beismerni, okait feltárni, elemezni azt a helyzetet, amely a hibát szülte, gondosan megvitatni, hogy milyen eszközökkel lehet a hibát kijavítani — ez

[11] *Lenin:* A politika és a pedagógia összekeveréséről. *Lenin* Összes művei 10 kot. Kossuth Könyvkiadó 1966 332. old

[12] *Lenin:* Beszéd a Moszkvai Bizottság gyűlésén. *Lenin* Összes művei. 40 kot. Kossuth Könyvkiadó 1974. 308. old.

jellemzi a komoly pártot, így teljesíti a párt kötelességét, így neveli és tanítja az *osztályt*, azután pedig a *tömegeket* is."[13]

A bírálat és önbírálat fontos szerepet játszik a párton belüli viszonyok helyes kialakításában. Nélkülözhetetlen feltétele, egyben mutatója a párton belüli demokratikus és fegyelmezett alkotó légkörnek, a pártélet lenini normái érvényesülésének. Érzékeny fokmérője a kommunisták bátorságának, kötelesség- és felelősségérzetének. Jelentős a párt tagjainak formálásában, vezető kádereinek kiválasztásában és nevelésében. Mindezek következtében tehát nélkülözhetetlen a párt egységének megőrzésében és fejlesztésében.

A párton belüli bírálat és önbírálat követelményei

A párt számára a bírálat és önbírálat nem öncélú igény, hanem a párt erdekeinek, egységének érdekében szükséges eszköz. A bírálatnak és az önbírálatnak a pártelvekkel összhangban álló, meghatározott követelményei vannak.

A párton belüli bírálatnak és önbírálatnak pártosnak és elvszerűnek kell lennie. Ez azt jelenti, hogy mindig a párt elveinek, politikai vonalának érvényesítésére, a párt előtt álló feladatok megoldására kell irányulnia. A párt tagja bírálata során sose kívülállóként lépjen fel, és fellépésében legyen pártszerű. Bírálatát a párt fórumain fejtse ki. Bírálata során mindig érvényesulnie kell annak az elvnek, hogy az soha nem az ember vagy a szervezet ellen, hanem a fogyatékosságok ellen irányul. Az önbírálat pedig a fogyatékosság őszinte elismerését, a kommunista felelősségvállalást fejezze ki, a kijavításra irányuló törekvést tükrözze.

A bírálat és önbírálat mindig tárgyilagos legyen. Az egészséges forradalmi szenvedély, a hibákkal szembeni jogos türelmetlenség, az elért eredményekből adódó jogos elégedettség ne késztessen egyetlen pártszervezetet és párttagot sem a különböző kérdések, jelenségek szubjektív megítélésére, helytelen következtetésekre. Bármely szerv vagy személy részéről hangozzék is el a bírálat és az önbírálat, az megalapozott, tényszerű legyen. A hibák elleni fellépés senkinél sem vezethet

[13] *Lenin:* A „baloldalisság", a kommunizmus gyermekbetegsége. *Lenin* Összes művei. 41. kot. Kossuth Konyvkiadó 1974. 39. old.

demagógiához, személyeskedéshez vagy rágalmazáshoz, nem adhat alapot a sértő jelzők használatához, az önkritika pedig nem válhat a felelősséget elhárító „mosakodássá".

A bírálat és önbírálat nyílt és őszinte legyen. A párt minden tagjának és szervezetének joga és kötelessége, hogy a párt ügyeiről nyíltan, őszintén megmondja a véleményét, küzdjön a fogyatékosságok ellen. A párt nem takargathatja hibáit, legbensőbb érdeke azok teljes feltárása és megszüntetése. A párt tagjainak, a pártszervezeteknek és pártszerveknek nincs joguk a nyílt, őszinte bírálat elhallgatására, vagy aszerinti latolgatására, hogyan fogadja az a szerv vagy személy, akinek a felelősségéről van szó. A párt iránti felelősség megköveteli, hogy a hibákat és a fogyatékosságokat személyre és beosztásra való tekintet nélkül feltárjuk, a felelősöket megfelelő kommunista bírálatban részesítsük, önbírálatra és a megbírált jelenségek megszüntetésére késztessük. A kritikátlanság, a hibák elhallgatása nem kommunista magatartás. A hibák takargatói és elhallgatói is felelősséggel tartoznak a pártnak.

A bírálat és önbírálat építő jellegű legyen. Az a pártszerv, pártszervezet vagy személy, aki bírál, lehetőleg ne csak kritikai észrevételeit fejezze ki. Ismereteinek birtokában tárja fel vagy segítse feltárni a bírált jelenségek okait, megszüntetésük legeredményesebb módjait. Ha a feltárt fogyatékosságok saját tevékenységi területén mutatkoznak, ne elégedjen meg a bírálattal, hanem vállaljon részt a megszüntetésükre irányuló munkában. Csak így érhető el, hogy a bírálat és az önbírálat ne csak a problémák jelzését, hanem azok megoldását is hatékonyan szolgálja.

A bírálat és önbírálat érvényesülésének néhány tapasztalata

A Magyar Szocialista Munkáspárt a lenini szellemben értelmezi a bírálat és önbírálat szerepét és követelményeit, s így sikerült megtisztítani a pártéletet a korábbi torzulásoktól. A kétfrontos harc, a bírálat és önbírálat fejlesztése és tisztaságának egyidejű védelme eredményeként visszaszerezte e lenini elv politikai-erkölcsi hitelét, biztosította rendeltetésszerű érvényesítését. A párt ma alkotó módon közelíti meg mind a társadalom és a párt belső kérdéseit, mind a nemzetközi hely-

zetet és eseményeket. Kritikusan figyeli és vizsgálja a legkülönbözőbb folyamatokat, és sokoldalúan igyekszik feltárni összetevőit, összefüggéseit, ellentmondásait, azok okait. A helyzet objektív ismeretében a szükségletek és a lehetőségek reális mérlegelése alapján dönt. Egyidejűleg, kritikusan és önkritikusan közelíti meg saját helyzetét és munkáját, feltárja a gondokat, fogyatékosságokat. Amikor a helyzet megkívánta, volt ereje, hogy korábbi állásfoglalásait felülvizsgálja és változtasson azokon, amelyeket az élet túlhaladott vagy nem igazolt. A párt ilyen kritikai szellemben nevelte tagjait. A párt munkájának szerves részévé tette a bírálat és önbírálat érvényesülésének rendszeres figyelemmel kísérését, tudatos fejlesztését, védelmét. Az elmúlt években jelentősen bővítette az alsóbb szintű pártszervek hatáskörét, önállóbb munkájuk kibontakoztatásának feltételeit, s ezzel a bírálat és önbírálat hatékonyabb érvényesítésének a követelményeit és lehetőségeit. E vonatkozásban különösen fokozta a párt fórumainak, vezető testületeinek szerepét és felelősségét, a tagság aktivitását, erősítette a tagok véleménye, kritikai észrevétele pártszerű kifejtésének a lehetőségét, azok megfelelőbb mérlegelését és figyelembevételét. Tovább fejlesztette a bírálat és a bíráló védelmének biztosítékait. Egyidejűleg fokozatosan növelte tagjai ilyen irányú kötelességét és felelősségét. A kommunisták alapvető kötelességévé tette, hogy erősítsék és védelmezzék a párt egységét, tanúsítsanak forradalmi éberséget minden szocializmusellenes jelenséggel szemben, személyre való tekintet nélkül tárják fel a fogyatékosságokat, harcoljanak a bírálat elfojtása és az önelégültség ellen. Ugyanakkor fellépett azokkal szemben, akik e felelősséget nem vállalták, a bírálatot és önbírálatot bármilyen módon kikapcsolták vagy eltorzították.

A bírálat és az önbírálat értelmezése és alkalmazása még ma sem egyértelmű mindenütt. A bírálat az irányító, ellenőrző munka szerves része, amely semmiféle feladat megoldásában nem mellőzhető. Gyakran megtörténik, hogy az öntevékenység, a kezdeményezés nem kielégítő, helyenként elbizakodottság, tunyaság tapasztalható, s ez kedvezőtlenül hat a bírálatra és az önbírálatra is. Sok párttagnak ma sem megfelelő a bírálathoz, az önbírálathoz való viszonya. Vannak, akik szóban

elismerik a bírálat és önbírálat szükségességét, a gyakorlatban azonban nem élnek vele. A tagság egy töredéke olykor elkövet azt a hibát is, hogy a fogyatékosságok feltárása, bírálata helyett kényelmességből. kishitűségből és cinkosságból takargatja azokat. Mások ezzel szemben mindenben csak a hibát keresik, állandóan csak kritizálnak. Súlyosabb esetben a hibák elleni harc címén demagóg módon hangulatot keltenek vagy éppen rágalmaznak. A pártszervek és -szervezetek egy része ez ellen nem küzd kellően, nem fordít megfelelő figyelmet a párttagok kritikai szellemű nevelésére, a pártszerű kritika fejlesztésére, a felelősségtudat kialakítására.

A pártszervek és -szervezetek egy része gyakran elkövet azt a hibát, hogy saját helyzetét, tevékenységét nem mérlegeli elég önkritikusan, más szervek jogos bírálatát nem fogadja megértéssel, felelősségtudattal. Nem fordít kellő figyelmet az alulról jövő bírálat szervezett védelmének megteremtésére, illetve továbbfejlesztésére. Részben ennek következménye az, hogy olykor párttagok is elhárítják a bírálatot és kibújnak a felelősség alól. Amikor ezt nem tehetik, akkor is — mint a Központi Ellenőrző Bizottság kongresszusi beszámolója megállapította — vonakodva, kelletlenül vagy csak formálisan fogadják el a bírálatot. A határozottabb kritika ellenére is előfordul, hogy egyes kommunista vezetők hibátlanoknak, tévedhetetleneknek tekintik magukat, így a bírálatot támadásnak tekintik és ha tehetik, megtorolják. Az ilyen párttagok és pártfunkcionáriusok a kritikátlanság kispolgári légkörét alakítják ki maguk körül, súlyosan megsértik pártelveinket, rombolják a bírálat és önbírálat politikai jelentőségét, hatását és erkölcsi hitelét.

A párt továbbra is kettős feladatot kíván megoldani. Egyrészt azt, hogy tagjainak nevelése és a velük szemben támasztott követelmények érvényesítése útján biztosítja a bírálat és önbírálat hatékony, a párt egész helyzetével és tevékenységével összhangban álló folyamatos fejlesztését. Másrészt a lenini elvek és követelmények alapján fokozza a bírálat és önbírálat érvényesulésének tisztaságát, védelmét. E kettős feladat sikeres megoldásától függ, hogy a bírálat és az önbírálat milyen mértékben válik még inkább a pártélet, a pártmunka fejlődésének segítőjévé, a párt tisztaságának védelmezőjévé.

A PÁRTFEGYELEM, A PÁRTFEGYELMI MUNKA

A pártfegyelem a marxista—leninista pártok lényegi vonásai közé tartozik, s a párt feladatai megvalósításának egyik alapvető és nélkülözhetetlen feltétele. Következésképpen a párt eszmei-politikai, szervezeti és cselekvési egységének fontos feltétele a párttagok szilárd fegyelme. A pártfegyelem erősítése minden kommunistának állandó kötelessége. A XI. kongresszus megállapította, hogy pártunkban a fegyelem — a tagság egészét tekintve — jónak mondható. Rámutatott arra is, hogy a pártfegyelem szilárdításának további útja a nevelő munka fokozása, ezen belül a pártfegyelmi munka eszközeinek hatékonyabb felhasználása.

A pártfegyelem tartalma, értelmezése és funkciója

A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet hosszú történelmi szakaszában a párt és a szocialista állam feladata, hogy az egész nép körében uralkodóvá tegye a szocialista erkölcsöt, s így a szocialista fegyelmet is. Ehhez elsősorban a párt tagjainak kell a szocialista erkölcs szerint élniük és a kommunista fegyelmet betartaniuk.

Vizsgáljuk meg, mit is értünk pártfegyelmen. *A pártfegyelem mindazon kötelezettségek önkéntes, tudatos vállalása és érvényesítése, amelyet a szervezeti szabályzat rogzít, s ame-*

lyet a párt követelményként tagjai elé állít. A vállalt kötelezettségek teljesítése tudatos kommunista meggyőződésből ered, a kommunista erkölcs normái szerinti munkát, életmódot, magatartást kíván, s végül, de nem utolsósorban a párttagnak az osztályhoz, a párthoz való rendíthetetlen hűségét követeli meg. A pártfegyelem megszilárdítása a párt egész tevékenységével összefüggő, alapvető feladat. A fegyelem a párt egységének és cselekvőképességének nélkülözhetetlen feltétele.

A pártfegyelem az új típusú marxista—leninista párttal együtt keletkezik és fejlődik. Valamennyi marxista—leninista párt, köztük a mi pártunk történetén is végighúzódik a harc a pártfegyelem elfogadtatásáért, megvalósításáért és szüntelen erősítéséért. A pártfegyelem állapotát számos tényező befolyásolja: függ a párt politikájától, egész tevékenységétől, a pártélet fejlettségi szintjétől, a párttagság politikai, ideológiai felkészültségétől, erkölcsi színvonalától. Befolyással van rá a nemzetközi munkásmozgalom helyzete és a nemzetközi helyzet alakulása is. A pártfegyelem nem automatikusan jön létre, érvényesülése, fejlesztése a párton belül is a nevelő munka eredménye. E nevelő munkának számos összetevője van, s a pártmunka minden területe és eszköze ennek a szolgálatába állítható. A nevelésnek fontos része, hogy a párt követelményeket állítson tagjai elé, és számonkérje azok betartását. Így válnak alkalmassá a párt tagjai a párt határozatainak, az adott időszak feladatainak a végrehajtására.

A pártfegyelem alapját a szervezeti szabályzatban rögzített követelményrendszer adja. A szervezeti szabályzat előírásai a párttagokra és a párt valamennyi szervezetére és szervére kötelezőek. A pártban minden párttagnak egyenlőek a jogai és a kötelességei.

A pártban mindig alapvető követelmény volt, hogy a párt tagjai a párt eszméjét, politikáját elfogadják, és e szerint dolgozzanak, cselekedjenek. A kommunista párt harci szervezet, mely a munkáshatalom kivívásáért és megtartásáért, az osztály nélküli társadalom, a kommunizmus megteremtéséért küzd. E cél érdekében mozgósítja a munkásosztályt, az egész dolgozó népet. E harc sikere nagyrészt attól függ, hogy milyen fegyelmezetten, egységesen cselekednek a párt tagjai a közös cél elérése érdekében. A párttagok fegyelmezettsége erősíti a párt

egységét, ez pedig fejleszti a párt fegyelmét. A kettő között tehát dialektikus kölcsönhatás van. A pártegységnek és a pártfegyelemnek egyaránt az a funkciója, hogy a párt a dolgozó tömegek élén következetesen valóra válthassa a politikai, a társadalmi és a gazdasági feladatokat.

A pártfegyelem követelménye nem mond ellent a párton belüli demokratizmusnak, az őszinte, nyílt légkörnek, a vélemények szabad nyilvánításának. A párttagság meggyőződésből küzd a fejlett szocialista társadalom felépítéséért, azonosul a párt politikájával, aktívan, felelősségteljesen vesz részt e politika valóra váltásában. Előfordul azonban, hogy a párttagság egy része nem érti a párt politikájának egyes részeit. Ilyenkor felvilágosítást, magyarázatot kell kérnie. Amennyiben a párt politikájának valamely részével nem ért egyet, a szervezeti szabályzatnak megfelelően pártfórumon, pártszerű keretek között különvéleményt nyilváníthat. Különvéleményét — ha nem győzték meg — továbbra is fenntarthatja, de nem terjesztheti és nem képviselhet a párt politikájával szemben álló nézeteket. Mindez elválaszthatatlan a centralizmus követelményétől, és nem ellentétes a pártdemokráciával, nem gátolja az eleven vita kibontakozását. Tisztázott kérdésekről a pártfórumon nem lehet vég nélküli, meddő vitát folytatni, ugyanazt a kérdést hosszú ideig tudatosan felszínen tartani, mert ez visszaveti az alkotó vitát, gyengítheti, megbonthatja a párt egységét, fegyelmét.

A pártfegyelem témakörébe tartozik a többségi elv érvényesülése a párton belül. A határozatokat vita után, a többségi döntés alapján hozzák. A kisebbség köteles elfogadni a többség határozatát, még akkor is, ha azzal nem ért egyet. Ugyanez vonatkozik a felsőbb pártszervek döntéseire is. Az a párttag, aki a felsőbb pártszerv határozatával nem ért egyet, köteles azt jelezni, de ugyanakkor a határozatot végre kell hajtania. Ez a fegyelem nagyfokú tudatosságot igényel a párt tagjaitól. A párt eszmei-politikai és cselekvési egysége, tagjainak önkéntes és tudatos fegyelme — alapvető tényezője erejének és vezetési képességének. A pártegység és pártfegyelem állandó és következetes harcban kovácsolódik ki. A pártegység erősítése és a pártfegyelemre való nevelés nem egyszerűen pedagógiai, hanem alapvetően politikai feladat.

A Magyar Szocialista Munkáspártban meglevő egység és fegyelem mind a revizionista, mind az álbaloldali, szektás irányzatokkal szembeni szívós, következetes kétfrontos harc eredményeként jött létre. A nemzetközi helyzet bonyolultsága, a munkásmozgalom problémái ma is magas fokú eszmei-politikai tudatosságon alapuló fegyelmet követelnek a párttagoktól. A párttagok szilárd fegyelme a pártmunka hatékonyságával fejlődik.

A pártfegyelemre való nevelésnek számos eszköze, módja van: a párt eszmei-politikai ráhatása, aktív részvétel a szervezeti életben, a pártmegbízatások teljesítése, valamint a pártfegyelmi eljárás is. A párt a büntetést és a felelősségre vonást a nevelő munka részének, sajátos megnyilvánulási formájának tekinti. A pártbüntetés nem megtorlás, megszégyenítés, hanem az érintett párttagnak és környezetének nevelése azzal a céllal, hogy a fegyelemsértés ne ismétlődjék.

Előfordul, hogy a pártfegyelem fogalmát leszűkítik a pártfegyelmi munkával kapcsolatos kérdésekre, és a pártfegyelem általános helyzetét csupán a pártfegyelmi felelősségre vonások mennyisége alapján értékelik. *A pártfegyelem fogalma átfogó, az egész pártot érintő alapvető kérdés, a fegyelmi munka viszont a pártmunkának csak egy része, csupán a fegyelemsértésekkel foglalkozik.* Ugyanakkor fontos jelző szerepe van. Mutatja a párt egész fegyelmi helyzetét, bizonyos tendenciákat, jelenségeket tükröz, s noha csupán a párttagság kis töredékére korlátozódik, hatása az egész pártot érinti. A fegyelmi munka tehát, bár a fegyelemmel kapcsolatos pártmunkának csak egy része, de elválaszthatatlan a pártszervezetek egész tevékenységétől.

A PÁRTFEGYELMI MUNKA ALAPELVEI

A pártfegyelmi munka elméleti alapja a marxizmus—leninizmus. A pártfegyelmi munka a párt politikájának függvénye, annak szellemében valósul meg. A párt határozatainak végrehajtását szolgálja, védelmezi a párt eszmei-politikai, cselekvési, szervezeti egységét.

A pártfegyelmi munka kettős irányú: nevelő és védelmező.

Mind a pártfegyelmi eljárásokkal, mind a pártbüntetéssel nevelő hatást gyakorol a pártfegyelmet sértő párttagokra és az egész kommunista kollektívára. A büntetés mindig a hibák, a vétségek, s nem az emberek ellen irányul. A párt pozitív oldalról közelíti meg az egyént, abból indul ki, hogy a legsúlyosabb vétséget elkövető ember is nevelhető, alakítható. Az a célja, hogy az illető párttagot a pártbüntetés eszközével ráébressze hibáira, s arra késztesse, hogy azoktól mielőbb megszabaduljon. Azzal, hogy a párttag figyelmét időben felhívja a hibáira, védi is őt súlyosabb vétség elkövetésétől. A fegyelmi eljárás nevelő hatású a pártfegyelmi vétséget elkövető párttag környezetére és közvetve a többi párttagra is. A pártfegyelmi munka a pártot is védelmezi, óvja egységét, erkölcsi tisztaságát. Szükség esetén megtisztítja a pártot az oda nem való elemektől. Ugyanakkor védelmezi a párttagot is, ha alaptalanul vádolják, s ezt a pártfegyelmi vizsgálat feltárja, tisztázza.

A pártfegyelmi munka a demokratikus centralizmus elvén alapul. Ez a szervezeti szabályzatban tükröződik, amely előírja a pártfegyelmi munka egységes rendjét. A demokratizmus a következőkben érvényesül:

— a pártfegyelmi eljárás csakis az érdekelt párttag tudomásával indítható el és folytatható le, s amikor fegyelmi ügyében döntenek, az érintettet meg kell hívni. Módot kell kapnia arra, hogy pártfórumon védekezhessen, azaz meghallgatásával döntsenek;

— a párttag pártbüntetése ellen jogosult fellebbezni a felsőbb pártszervekhez, egészen a Központi Ellenőrző Bizottságig, illetve a soron következő kongresszusig;

— pártfegyelmi ügyekben csak választott pártszerv, illetve a taggyűlés határozhat, mégpedig szavazattöbbséggel;

— a pártban minden párttag egyenlő, következésképpen a pártfegyelmi munkában is az egyenlő elbírálás elve érvényesül. Aki pártszerűtlen, fegyelemsértő cselekményt követ el, vagy ilyen magatartást tanúsít, azt a párt, az általa betöltött tisztségtől vagy korábbi érdemeitől függetlenül felelősségre vonja.

A demokratizmus mellett a centralizmus is érvényesül a pártfegyelmi munkában. Ez a következőkben mutatkozik meg:

— az alsóbb szintű pártszervek fegyelmi határozatait a fel-

sőbb pártszervek megváltoztathatják — a megváltoztatást indokolni kell — s ez kötelező mind az érintett párttagra, mind a pártszervekre;

— a pártbüntetést csak az a pártszerv törölheti el, amely a határozatot hozta vagy megerősítette.

A pártfegyelmi büntetések kiszabásának mindenkori alapja az a konkrét cselekmény vagy magatartás, amellyel az illető megsértette a párt szervezeti szabályzatában foglaltakat, az erkölcsi normákat. A pártfegyelmi eljárás során egyénileg bírálják el a párttag fegyelmi vétségét. Mindig figyelembe kell venni az egész embert, életútját, a cselekmény elkövetésének körülményeit, indítékait. A tények birtokában lehet mérlegelni és elbírálni a fegyelmi vétség súlyosságát, valamint a kiszabható büntetés mértékét. A döntés során figyelembe veszik a párttag korábbi érdemeit, de az esetleges előző pártbüntetéseit is. Az egyéni és az egyenlő elbírálás elve egymással nem ellentétes, hanem egymást feltételező elvek.

A pártfegyelmi vétségek nem évülnek el, s ezért bármilyen hosszú idő telt is el elkövetésük óta, ha kiderülnek, a pártfegyelmi eljárás megindítható. A pártfegyelmi vizsgálat pártügy, amely független minden más eljárástól és döntéstől. A pártfegyelmi vizsgálatot nem befolyásolhatják a bűnüldöző szervek eljárásai, ítéletei. Csak a pártfegyelmi vizsgálat megállapításai mérvadók, amelyek a pártélet törvényein alapulnak.

A pártfegyelmi eljárás és büntetés a párt belső ügye, nyilvánosságra hozatala a szervezeti szabályzatnak megfelelően történhet. A fegyelmi munkával megbízott pártmunkások iránti követelmény a politikai felkészültség, a tisztánlátás, az elvi szilárdság, a kommunista emberség. Olyan megbecsült, feddhetetlen és tapasztalt pártmunkások alkalmasak e feladatra, akik képesek függetleníteni magukat a személyes befolyástól, tárgyilagosan, a tények alapján helyesen tudják megítélni az embereket, a helyzeteket. A fegyelmi vizsgálatot végző pártmunkást nem befolyásolhatják szubjektív feltevések, érzelmi, hangulati tényezők. E feladatot olyan ember nem tudja megoldani, aki bátortalan, határozatlan, befolyásolható, aki meggondolatlan, kapkodó. E feladat mindig konkrét, s egyben bonyolult is. Nincsenek úgynevezett egyszerű ügyek, mert min-

den ügy mögött emberek, párttagok, emberi sorsok állnak. A pártfegyelmi munka sajátossága az is, hogy a vizsgálatot végző pártmunkásnak egyidejűleg kell a „vádló" és a „védő" szerepét betöltenie. Nem lehet előre felépíteni egy hipotézist és ahhoz gyűjteni az adatokat, mert ez téves útra, a valóság, az igazság elferdítéséhez vezethet, és ennek a pártéletben súlyos következményei lehetnek. A sablonok a pártmunka semmilyen ágában sem alkalmazhatók, tehát a fegyelmi munkában sem. Nagy felelősséggel, alapos körültekintéssel kell minden pártfegyelmi ügyben eljárni, a figyelmet az igazság felderítésére összpontosítva.

A PÁRTFEGYELMI MUNKA TAPASZTALATAI. FELADATOK A PÁRTFEGYELEM TOVÁBBI SZILÁRDÍTÁSÁBAN

A XI. kongresszus elemezte a pártfegyelmi felelősségre vonások szám szerinti alakulását is. Megállapította, hogy a X. és a XI. kongresszus között 29 181 pártbüntetést szabtak ki a pártszervek. A megelőző két kongresszus — tehát a IX. és a X. kongresszus — közötti időben ezzel szemben 19 492 volt a pártbüntetések száma.

A X. és a XI. kongresszus közötti — valamelyest több mint négyéves — időszakban tehát csaknem tízezerrel több párttag kapott pártbüntetést, mint az előző négy esztendőben. A pártbüntetések száma ugyan emelkedett, de a fegyelem tovább szilárdult. Ezt azért állíthatjuk, mert a növekedés alapvető oka az volt, hogy pártszervezeteink következetesebben léptek fel a fegyelemsértőkkel szemben, kevésbé voltak elnézőek, a politikai éberség fokozódott, érzékenyebbek voltak a különböző káros cselekményekkel szemben. A párttagokkal szemben magasabb követelményeket támasztottak. A következetesebb fellépést, a cselekmények egységes megítélését nagymértékben segítette a Politikai Bizottság 1972-ben kiadott levele és a Központi Ellenőrző Bizottság elvi állásfoglalása, amelyet az egész pártosztag megvitatott. A javuló következetesség tehát több felelősségre vonást jelentett.

A pártfegyelem helyzete és a pártfegyelmi felelősségre vonások száma közé nem lehet egyenlőségjelet tenni. A büntetések

számának a csökkenése nem jelenti automatikusan a fegyelem szilárdulását. A pártfegyelmi eljárások számszerű emelkedését vagy csökkenését nem lehet kizárólag a pártfegyelem szilárdulásának vagy lazulásának tekinteni. Sehol sem szabad a számok bűvöletében élni, de e tekintetben különösen nem. A fegyelmi felelősségre vonások száma ugyan fontos, de nem kizárólagos mutatója a fegyelem szilárdulásának vagy gyengülésének. A számok mögött meghúzódó valóságos helyzet, és az a döntő, hogy egyetlen fegyelemsértés se maradjon felelősségre vonás nélkül. Ugyanakkor az se fordulhasson elő, hogy valaki ártatlanul kapjon büntetést.

A pártfegyelmet sokféle módon sérthetik meg. Ennek elbírálása a cselekménytől, a helyzettől, a körülményektől függ. A pártfegyelmi vétség fogalmát a következőképpen határozhatjuk meg: *Pártfegyelmi vétségnek minősül minden olyan tevékenység vagy mulasztás, amely gyengíti a párt eszmei-politikai, szervezeti, cselekvési egységét, sérti erkölcsi normáit, ellentétben áll a párt szervezeti szabályzatának valamely pontjával.*

A pártfegyelmi vétségek között bizonyos cselekménytípusokat különböztethetünk meg. Ez korántsem jelenthet kategorizálást, sablonokat, de megkönnyítheti az elemző munkát. *A pártfegyelmi vétségek főbb típusai:* a pártellenes tevékenység, a frakciózás, a párthatározatok végrehajtásának elmulasztása, a pártmegbízatás nem teljesítése, a pártélet elhanyagolása, a párttagsági könyv elvesztése, a népgazdaságnak okozott kár, a korrupció, az erkölcstelen magánélet, az iszákosság, a bírálat elfojtása, a megtorlás, a rágalmazás, az intrika, a munka- és szolgálati fegyelem megsértése, a foglalkozás körében gondatlanságból okozott baleset (közlekedési, üzemi stb.), az őszinteség hiánya, a vallásos tevékenység.

Legsúlyosabbnak tekintjük azokat a fegyelemsértéseket, amelyek a párt politikai egységét támadják, sértik. Ilyen a *pártellenes tevékenység, a frakciózás.* Lenin azt mondja: „... minden néven nevezendő frakciózás — még akkor is, ha egyes csoportok képviselőiben megvan a legjobb akarat a pártegység megerősítésére — a gyakorlatban óhatatlanul oda vezet, hogy az egyetértésben végzett munka gyengül ... A frakciózás elleni gyakorlati harcban arra van szükség, hogy min-

den pártszervezet a legszigorúbban ügyeljen arra, hogy semmiféle frakciós megnyilvánulást ne tűrjenek".[1] Természetesen a pártszerveknek különbséget kell tenniük a frakciózás és a között, hogy egyes parttagok nem mindig értelmezik helyesen a párt politikáját. Utóbbi esetben elsősorban meggyőző, nevelő munkára van szükség. Mit értünk frakciózáson? Frakciózás a párton belüli olyan csoportosulás, amelynek a tagjai a párt politikájától eltérő nézeteket vallanak, külön platformot alakítanak ki, és a csoport tagjait e program képviseletére kötelezik. A frakciós harcol a pártvezetés ellen, de annak soraiban marad. Céljai elérése érdekében a párton belüli befolyásának a kiterjesztésére, a vezető testületekben túlsúlyra és a vezető funkciók megszerzésére törekszik. A frakció veszélyes a pártra, ezért létezése megengedhetetlen. Fékezi, akadályozza a munkásosztály történelmi küldetésének teljesítését azáltal, hogy erejét megosztja, illetve a feladat megoldásától erőket von el. A szervezeti szabályzat tiltja a frakciózást, ugyanakkor igényli a nyílt, elvi vitákat az álláspontok kialakításáig. Az utóbbi években az ilyen természetű fegyelemsértés számszerűen csekély volt.

A párt politikájával való szembehelyezkedés a párton belül egyrészt „baloldali", szektás tevékenységben, nézetekben nyilvánult meg. Képviselőire általában a politikai képzetlenség, a párt eszméinek, ideológiájának megmerevedett, dogmatikus felfogása, a jelszavakban való gondolkodás volt jellemző. Akadtak közöttük úgynevezett sértődött emberek, akiket vagy a képzettség, a rátermettség hiányában, vagy valamely káros cselekmény elkövetése miatt váltottak le funkciójukból. Mások jobboldali nézetek szószólóivá váltak, szervezkedtek, s ezért vonták őket felelősségre. Az a tapasztalat, hogy a jobboldali nézetek, a pártellenes tevékenység burkoltabban, áttételesebben jelentkezik. Egyes pártszerveinknél és pártszervezeteinknél gyakran hiányzik a politikai éberség és a bátorság. Ezért nem szállnak szembe kellő határozottsággal az ilyen jelenségek láttán és nem vonják felelősségre az érintett személyeket.

Természetesen az ilyen jelenségek leküzdésénél először a meggyőzést kell alkalmazni, türelmesen vitatkozva e nézetek

[1] *Lenin:* Az OK(b)P X kongresszusa. *Lenin:* Válogatott művei III. köt. 306., 307. old.

terjesztőivel, képviselőivel. Ha azonban ez nem vezet eredményre — s különösen olyan esetekben, amikor nem a képzetlenség a pártellenes nézetek indítéka, hanem a párt eszméinek, politikai irányvonalának tudatos támadása —, akkor a fegyelmi felelősségre vonást kell alkalmazni.

A párt cselekvési egységét gyengítik és pártfegyelmi vétséget követnek el azok a párttagok, akik a párt határozatait nem hajtják végre vagy szembehelyezkednek azokkal. Ez egyaránt vonatkozik a felsőbb pártszervek és az alapszervezetek határozataira. A párt politikájának védelme, a párt politikája melletti kiállás minden párttag kötelessége. Ez azonban még nem elegendő. A politika végrehajtásában cselekvően részt is kell venni. Ez a határozatokra is vonatkozik.

Előfordul, hogy a határozatok végrehajtásának mellőzését több pártszervezetben eltűrik, „bocsánatos bűnnek" tartják, s nem kezelik fegyelmi vétségként. Ez hiba, mert gyengíti a pártszervezet erejét, a cselekvési, akarati egységét.

A párt eszmei egysége érdekében mindazon nézetek ellen küzdeni kell, amelyek a párt eszmei tisztaságát sértik, világnézetével szemben állnak. A marxizmus—leninizmus összeegyeztethetetlen a vallásos világnézettel, a nacionalizmussal, a kozmopolitizmussal. az antiszemitizmussal, a cionizmussal stb. E küzdelem elsősorban a meggyőzés, a nevelő munka propagandisztikus eszközeivel történik. Azonban ha valaki a nevelő munka ellenére is idealista világnézetet vall, szükséges a fegyelmi felelősségre vonása is. Különösen a valláshoz való viszony tekintetében gyakori a helytelen magatartás. Az állam és az egyház elvi alapon álló kapcsolatát félremagyarázva egyesek az ideológiai békés egymás mellett élés alapjára helyezkednek. Sokszor oka ennek a pártszervezetek elnéző, túlzottan türelmes magatartása is. A pártfegyelmi ügyek tanúsága szerint általában nem a szóban forgó párttagok voltak vallásosak, hanem családtagjaik befolyására vettek részt egyházi szertartásokon. Előfordult azonban olyan eset is, hogy a párttag volt vallásos, gyermekét egyházi iskolába íratta, hitoktatásra járatta, megkereszteltette, bérmáltatta. Ez nyilvánvalóan ellentétes a párt világnézetével, megsértése a párt fegyelmének, szervezeti szabályzatának.

Más természetű ideológiai, világnézeti fegyelemsértések

miatt lényegesen ritkábban kerül sor pártfegyelmi felelősségre vonásra, noha a párttagság körében előfordulnak nacionalista, kozmopolita, antimarxista megnyilvánulások is. A párttagok közül sokan azt vallják, hogy világnézeti kérdésekben, problémákban a párton belül is csupán az agitáció és a propaganda eszközeit szabad igénybe venni. Alapjában véve ez helyes, de azzal a kiegészítéssel, hogy ha a nevelő munka nem volt elegendő, nem vezetett célra, akkor a pártfegyelmi büntetés eszközéhez is lehet, sőt kell nyúlni.

A pártfegyelmi vétségek sorában sűrűn szerepel a népgazdaságnak okozott anyagi kár, a korrupció. Az ilyen cselekmény nemcsak azért súlyos, mert viszonylag sokan követik el, hanem mert nagy társadalmi visszhangja van. A közvélemény — helyesen — egyértelműen elítéli az ilyen cselekményeket, s e téren is példamutatást vár a kommunistáktól. E cselekmények erkölcsileg bomlasztó hatásúak, a közélet tisztaságát kedvezőtlenül érintik. Az ilyen vétségeknél az okozott anyagi kárnál sokkal nagyobb a politikai kár.

A pártfegyelmi vétségek között a legnagyobb csoportot az erkölcstelen magánélet és az iszákosság adja. A párttagoknak magánéletükben is kötelességük a párt erkölcsi normáinak betartása. A párt tiszta erkölcsöt, becsületes magánéletet követel tagjaitól. A magánélet tisztaságát sértő magatartás állami, sőt pártfunkciót betöltő párttagoknál is előfordul. Ennek hatása politikailag káros, mivel olyan emberek kompromittálják a pártot, akiknek nemcsak szavakkal, hanem egyéni életükkel is példamutatóan kellene képviselniük, védeniük, terjeszteniük a kommunista erkölcsnek megfelelő magatartást.

A XI. kongresszuson elfogadott szervezeti szabályzat a pártnak azt az álláspontját tükrözi, hogy erősíteni kell a nyílt, demokratikus, bíráló légkört, a bírálat elfojtását pedig súlyos fegyelmi vétségnek kell tekinteni. A szervezeti szabályzat kimondja, hogy a bírálat elfojtói ellen az illetékes pártszerv köteles eljárást indítani. Eddigi tapasztalataink szerint a hatalommal való visszaélés, a bírálat elfojtása miatt — a kettő rendszerint együtt jár — évente mintegy 90—95 főt vonnak felelősségre. E számok nem tükrözik a valóságos helyzetet, mert a bírálat elfojtása többnyire burkoltabb, kifinomultabb módszerű, s ezért nehezen bizonyítható, felderítése körülmé-

nyes, sok utánjárást igényel, „felülről" kideríteni olykor szinte lehetetlen. A bírálat elfojtása a hatalommal való visszaélés egyik formája. Azzal szemben, aki ezt elköveti, a legszigorúbban kell eljárni. Ugyanakkor különbséget kell tenni a jogos bírálat és a rágalmazás között. Míg az egyiket minden eszközzel segítjük, a másik ellen határozottan fellépünk. A Központi Ellenőrző Bizottság 1972-es állásfoglalása szerint a hibák elleni nyílt és következetes harc fokozódásával megnő annak a veszélye, hogy egyesek a bírálat ürügyén és a bírálókat védő intézkedéseket kihasználva, megrágalmaznak becsületes párttagokat. A rágalmazás többnyire súlyos helyzetbe hozza a megrágalmazottat. A vizsgálat általában hosszadalmas, és nehéz a megrágalmazott ártatlanságát teljes mértékben bebizonyítani. A rágalmazás egyik gyakori formája a névtelen levél, amely néha valóságos tényeket tartalmaz, többnyire azonban alantas szándékú, gyáva személyektől származik. A rágalmazókkal, intrikusokkal szemben el kell járni. Ügyelni kell azonban arra, hogy a jogosan bírálókra ne üssük rá a rágalmazás bélyegét.

A pártfegyelmi vétségek között gyakran előfordul a munka- vagy a szolgálati fegyelem megsértése. Emiatt a felelősségre vonás gyakran elmarad. Ennek oka főleg abban a téves nézetben kereshető, hogy ez csupán munkahelyi, hivatali vétség, s nem a pártfegyelem megsértése. A szervezeti szabályzat a párttag kötelességévé teszi, hogy *mutasson példát a munkában*. Aki tehát megsérti a munkafegyelmet, az a pártfegyelmet is megsérti, gyengíti a párt tekintélyét. Erősítenünk kell tehát a párt soraiban is a munkafegyelem és a szolgálati fegyelem szigorú betartására való készséget. Előfordul, hogy néhányan a fegyelemsértőt védelmükbe veszik, azzal az indokolással, hogy ne büntessük meg a pártban is, mert akkor kétszer büntetünk. Ez a nézet helytelen. Nem szolgálhatja jól a párt ügyét az, aki elhanyagolja a munkáját, és ahelyett, hogy erélyesen küzdene a naplopás, a felelőtlenség, a lógás ellen, maga is részt vesz benne. Társadalmunkban arra törekszünk, hogy az emberek értékmérője a társadalom érdekében kifejtett munka legyen. Ez a forrása az egyes ember megbecsülésének is. Ahhoz, hogy a párttagot tiszteljék munkatársai, helyt kell állnia a munkában is.

A pártfegyelem fogalma minden kommunista számára az ál-

lampolgári kötelességek teljesítését, a törvények tiszteletét és betartását, a rend és a közéleti tisztaság aktív védelmét, a társadalmi együttélés szabályai szerinti viselkedést is tartalmazza. Ha a párttag megsérti népköztársaságunk törvényeit, a pártfegyelem normáit is megsérti. Pártunk politikájának megfelelően országunkban szilárd a törvényesség — állapította meg a Központi Ellenőrző Bizottság beszámolója a XI. kongresszuson. „Törvényeink igazságosak, a szocialista humanitást tükrözik, jól szolgálják a munkáshatalmat. A törvényesség biztosítja, hogy ártatlan embereket nem érhet bántódás, de azt is, hogy ne lehessen büntetlenül elkövetni visszaéléseket. Aki megsérti törvényeinket, az nem kerülheti el a törvény szigorát. A párt és a dolgozó nép egyaránt megköveteli, hogy mindenütt következetesen lépjenek fel a törvények megsértőivel szemben, és akinek bebizonyosodik a bűnössége, az nyerje el megérdemelt büntetését."[2] Az állami törvények megsértése esetén a párttag a pártnak is felelősséggel tartozik cselekedetéért. Nem azért vonják fegyelmileg felelősségre, mert a bíróság elítélte, hanem azért, mert az állami törvényeket megsértette. Ha a párttagot törvényeink megsértése miatt jogerősen börtönbüntetésre ítélték, s a kiszabott szabadságvesztést börtönben kell eltöltenie, az illető nem lehet a párt tagja. Összeférhetetlen, hogy valaki a börtönben van, és közben a párt tagja. Előfordulhat azonban, hogy a bíróság felfüggeszti szabadságvesztési ítéletét. Az érintett pártszervnek a pártfegyelmi eljárást ebben az esetben is le kell folytatnia és a cselekmény súlyosságának megfelelő pártbüntetést kell alkalmaznia. Ilyen esetekben azt kell mérlegelni, hogy az illető megfelel-e a szervezeti szabályzatban rögzített feddhetetlenségnek. Előfordulhat, hogy nem szándékosan elkövetett bűncselekménynél (pl. közlekedési baleset stb.) a szabadságvesztés letöltése után — kérelmére — az illetőt ismét felveszik a pártba.

Szükséges néhány olyan jelenséget is megemlíteni, amelyek a pártfegyelmi vétségek idejében történő felismerése és megelőzése szempontjából napjainkban figyelemre méltóak. Nagy részük a fejlődés során adódó új helyzetekből adódik. Egyesek helytelenül értelmezik, vagy eltorzítják az önállóságot. A na-

[2] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1975. 133 old.

gyobb önállóságon azt értik, hogy „szabad a vásár", vagyis mindent megtehetnek, bármilyen eszközt alkalmazhatnak például a szétoszthatő nyereség megszerzése érdekében, és erkölcstelen, meg nem engedhető módon juthatnak vagy juttathatnak másokat nyereséghez. Nem elhanyagolható azoknak a száma, akik a népgazdasági érdeket figyelmen kívül hagyva, csak a szűk csoport- és egyéni érdeket nézik, s nem tisztességes eszközökkel, a társadalom rovására gyarapodnak. Az anyagi ösztönzés fontos eszköze a munka hatékonysága növelésének. Néhány helyen azonban az anyagi érdekeltség elve anyagiassággá torzul. Gyakran olyan emberek, akik kevesebbet adnak a közösségnek, nagyobb anyagi előnyhöz jutnak, mint az, aki többet ad, de kevésbé „ügyes" vagy nem ügyeskedő.

Előfordul az egyszemélyi felelős vezetés és az uzemi, illetve szövetkezeti demokrácia elvtelen összekeverése is. Jó példa erre az a vezető, aki, ha személyes érdekei úgy kívánják, akkor egyedül dönt, anélkül, hogy figyelembe venné a dolgozók véleményét, az üzemi vagy a szövetkezeti demokrácia követelményeit. Ha viszont a felelősség elhárításáról van szó, akkor a demokrácia védőbástyája mögé húzódik, s a párt- vagy a szakszervezeti szervekre próbálja átruházni a döntést, illetve az azt követő felelősséget.

A környezet, a kollektíva nevelése szempontjából igen fontos a vezetők magatartása, példamutatása, de ez fordítva is igaz: a környezet is hatással van a vezetőkre. A vezetők többsége alkalmas a feladatok ellátására, munkájuk, magatartásuk példamutató. Egyes vezetők körül azonban olyan a légkör — mint a pártfegyelmi ügyek tanúsítják —, amely pártfegyelmi vétséghez, sőt bűncselekményhez is vezethet. Az ilyen ugyek tapasztalatai a következő okokra és tünetekre mutatnak: a kritikátlanság, az önkontroll hiánya, a hízelgés megtűrése, a bírálat elfojtása, megtorlása, a költekező életmód, a reprezentálás igénye, a hivalkodás, felesleges külsőségek hajszolása. A legtöbb esetben ezzel párosul az ellenőrzés hiánya vagy a formális ellenőrzés. Mindezekért a kommunista kollektíva, a környezet is felelős. Majdnem minden esetben kiderul, hogy a környezet látta, tudta mit csinál, milyen úton jár az illető vezető, mégsem figyelmeztették, sőt esetleg még bátorították is. Az ilyen vezetők előbb-utóbb gátlástalanná válnak, csalhatatlannak kép-

zelik magukat, majd a hatalom fitogtatása, a hatalommal való visszaélés következik, ami szükségszerűen a pártbuntetéshez, a leváltáshoz vezet. Ha azonban idejében figyelmeztetik az illetőt, talán megmarad a helyes úton.

Rendkívül fontos feladat a pártfegyelmi vétségek megelőzése, megakadályozása, a megfelelő intézkedések meghozatala és időbeni alkalmazása. A pártfegyelmi vétségek megelőzése, megakadályozása — tágabb értelemben — az egész párttagság nevelését jelenti. A fegyelmi vétségek megelőzésének három fő tényezője van:

a) a kommunista kollektíva ereje, nevelő hatása, a párttagokkal való rendszeres és hatékony foglalkozás;

b) a céltudatos kádermunka, a hármas követelmény betartása a káderek kiválasztásában és munkájuk értékelésénél;

c) a rendszeres ellenőrzés.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a fegyelmi vétségek többségében megakadályozhatók, ha a pártszervekben, elsősorban az alapszervezetekben a kommunisták felfigyelnek a különféle káros jelenségekre és tendenciákra, a kisebb-nagyobb magatartásbeli hibákra, lazaságokra, egyesek hibás politikai nézeteire. A kommunisták nem helyezkedhetnek ilyenkor a „be nem avatkozás" tőlünk idegen álláspontjára — hanem kötelesek kellő határozottsággal fellépni az ilyen jelenségek ellen. A megelőzés legfőbb fóruma a pártcsoport, a taggyűlés. Ha szükséges, itt tűzzék napirendre és vitassák meg az olyan párttag magatartását — az ezzel kapcsolatos bejelentéseket —, akinél a fegyelmi vétség veszélye fennáll. Ehhez mindenekelőtt egészséges pártéletre, a vezetők kommunista példamutatására, őszinte, pártszerű légkörre van szükség.

A PÁRTVIZSGÁLAT ÉRTELMEZÉSE ÉS KÖVETELMÉNYEI

A pártvizsgálat — eltérően a pártfegyelmi vizsgálattól — nem személyre irányul, hanem *jelenségek, tendenciák, problémák feltárását szolgálja.* Olyan ügyekben kell megindítani, amikor valamely pártszervezetben, munkaterületen nem a párt politikai irányvonalának, határozatainak és szellemének megfelelően dolgoznak és élnek. Előfordulhat például, hogy egy

adott pártszervezetben helytelenül értelmezik a párt politikáját, nem, vagy rosszul hajtják végre a párt határozatait, nem megfelelő az ellenőrzés, a gazdasági és a politikai vezetők között rossz a viszony; feszültség, összeütközés tapasztalható a pártszervezeten belül, vagy a munkahelyen rossz a légkör stb. A pártvizsgálat feladata, hogy felderítse az objektív és a szubjektív okokat, és megszüntetésük érdekében cselekedjen, intézkedéseket kezdeményezzen. A pártvizsgálat tárgya csak pártügy lehet. Általános témákra, a pártmunka egészét vagy annak nagyobb területét érintő kérdésekre, az egész pártszervezet vagy nagyobb csoportok tevékenységére vonatkozik. A pártvizsgálat nem foglalkozhat gazdasági vagy más kérdésekkel. Az ilyen ügyeket az illetékes állami szerveknek kell átadni vizsgálat céljából. A pártvizsgálatot nem szabad összetéveszteni a pártszervek munkáját közvetlenül segítő ellenőrző, feltáró, elemző vizsgálatokkal.

A pártvizsgálat és a pártfegyelmi vizsgálat nem helyettesítheti és nem zárja ki egymást. A pártvizsgálat végződhet pártfegyelmi eljárással, ha a vizsgálat párttagok személy szerinti felelősségét is megállapította. A fegyelmi eljárás azonban a pártvizsgálattól független eljárás. A pártvizsgálatot lezáró pártszerv rendeli el és értesíti erről a párttagot. A pártfegyelmi vizsgálat is feltárhat azonban olyan jelenségeket, amelyek pártvizsgálatot indokolnak. Pártvizsgálatot csak a választott pártszerv, illetve a taggyűlés határozata alapján lehet megindítani. Elrendeléséről tájékoztatni kell az illetékes pártszervet. A vizsgálattal megbízott elvtársak felderítik a tényeket, a problémák okait, azt, hogy kiket terhel felelősség, és javaslatot tesznek a helyzet megoldására. A vizsgálatot pártszerűen kell lefolytatni:

— nem feltevéseken, hanem szigorú elviségen, tárgyszerűségen, tényeken kell alapulnia;

— részrehajlás, személyes ellenségeskedés nem befolyásolhatja a vizsgálatot végzőket;

— az értesüléseket és az iratokat titkosan kell kezelni, azokat csak az illetékes pártszervnek lehet bemutatni;

— a vizsgálatot 60 napon belül be kell fejezni;

— a vizsgálat eredményét a javaslatokkal együtt a vizsgálatot elrendelő választott testület elé kell terjeszteni.

A pártvizsgálatot határozattal kell befejezni. Erre az a pártszerv vagy pártszervezet jogosult, amely elrendelte a pártvizsgálat lefolytatását. A határozat megszabja a vizsgált pártszerv feladatait, tennivalóit a hibák kijavításában, megjelöli a beszámolás, az ellenőrzés feltételeit. Ha az érintett pártszerv vagy -szervezet a pártvizsgálat nyomán hozott határozattal nem ért egyet, akkor — 30 napon belül — a határozat felülvizsgálását kérheti a felsőbb pártszervtől.

A PÁRTFEGYELMI MUNKA RENDJE ÉS MÓDSZEREI

A pártfegyelmi munka rendjét és módszereit a szervezeti szabályzat minden pártszerv számára egységesen írja elő. Pártbüntetésre határozatot az alapszervezet taggyűlése és az arra illetékes pártszerv — fegyelmi joggal felruházott felsőbb pártszerv — hozhat, szótöbbséggel. A pártbüntetések fokozataira a szervezeti szabályzat egységesen intézkedik. Ezek a következők: dorgálás, megrovás, szigorú megrovás, szigorú megrovás végső figyelmeztetéssel, a pártból való kizárás. Pártbüntetés lehet a párttisztségtől való eltiltás, s a párt képviseletében betöltött közfunkcióból való visszahívás is. Az egységes értelmezés és alkalmazás érdekében szükséges részletesebben is foglalkozni ez utóbbi kérdéssel. Mindenekelőtt azt tisztázzuk, hogy a vezető funkciók sorában megkülönböztethetjük a párttisztséget, a közfunkciót és az egyéb vezető funkciót. A párttisztség azokat a pártfunkciókat tartalmazza, amelyeket a párttagok választás útján töltenek be. A párttisztségtől való eltiltás jogainak gyakorlásában korlátozza a párttagot. Ezt a pártbüntetést csak pártfegyelmi vétség elkövetése esetén, meghatározott, 1—3 évi időtartamra alkalmazhatjuk, és csak fegyelmi vizsgálat alapján szabható ki. Bár a párttisztségtől való eltiltás önálló büntetés, a cselekmény súlyosságától függően esetleg más pártbüntetéssel együtt is kiszabható.

A taggyűlés által kiszabott párttisztségtől való eltiltás a szervezeti szabályzat értelmében azonnal érvénybe lép, azonban jóváhagyásra fel kell terjeszteni az illetékes felsőbb pártszervhez. E pártbüntetés eltörlésére nincs szükség, mivel meghatározott idejű. Elteltével a párttag demokratikus joga — azaz a

választhatósága — ismét érvénybe lép. Tehát nem arról van szó, hogy régi funkciójába automatikusan vissza kell kerülnie.

A párt képviseletében betöltött közfunkción a választott állami és tömegszervezeti funkciókat értjük. A párt képviseletében betöltött közfunkcióból való visszahívást mint pártbüntetést akkor alkalmazzuk, amikor e funkcióban a párttag pártfegyelmi vétséget követ el, visszaél a hatalommal, a közfunkcióval, méltatlanná válik arra, hogy az adott testületben a pártot képviselje. A párt ez esetben megvonja a bizalmát az illetőtől. Ez a pártbüntetés is meghatározott időre szól, és a párttag fellebbezhet ellene. Amennyiben a választott tisztségviselő függetlenített funkciót tölt be, úgy a pártbüntetés alapján az illetékes pártszervezet vagy pártszerv javaslatot tesz az illető leváltására. E pártbüntetés alkalmazása is alapos, körültekintő előkészítő munkát igényel. Figyelembe kell venni, hogy az érdekelt párttag választott testület tagja, s visszahívásáról az a testület dönt. Lehetséges, hogy az adott testületben pártonkívüliek vannak többségben, ezért szükséges, hogy előzőleg összehívják a kommunistákat, hogy egységes álláspontra jussanak a határozat végrehajtása érdekében.

Az egyéb vezető funkcionáriusok közé sorolhatók a minisztériumok és egyéb főhatóságok vezetői, a vállalatok, intézmények igazgatói, valamint a szövetkezeti elnökök (bár ez utóbbiakat is választják, munkájuk jellege miatt azonban gazdasági vezetőknek tekintendők). Funkcióból való leváltásuk nem tekinthető pártbüntetésnek. Ha azonban valamelyikük vétséget követ el, és ezért pártfegyelmi úton felelősségre vonják, az elkövetett cselekmény súlyától és jellegétől függően leváltása is szükségessé válhat. Ezt az illetékes pártszerv javasolhatja az intézkedésre jogosult állami szervnek. A leváltás ellen azonban az illetőnek a párttal szemben nincs fellebbezési joga.

A szervezeti szabályzat egységesen előírja, hogy a pártfegyelmi vizsgálat megindításáról az érintett párttagot értesíteni kell, ennek során személyesen meg kell hallgatni, és a döntésnél általában jelen kell lennie. Ha ezt saját hibájából elmulasztja, abban az esetben is hozhatnak vele kapcsolatos határozatot, amelyet írásban kell a tudomására hozni. A pártbüntetések valamennyi fokozata azonnal hatályba lép, de a párt-

tagnak joga van ellene 30 napon belül fellebbezni a felsőbb pártszervhez, illetve a soron következő kongresszushoz.

A szervezeti szabályzat a demokratikus centralizmus elvével összhangban foglalta szabályba, hogy felsőbb választott pártszerv tagja ellen csak az a testület járhat el, amelynek az illető tagja, valamint e testület felettes pártszerve. Az ügyről azonban minden esetben tájékoztatni kell annak az alapszervezetnek a tagságát is, amelyhez az illető párttag tartozik. Ellene pártfegyelmi vizsgálatot alapszervezete is kezdeményezhet.

A szervezeti szabályzat nemcsak azt mondja ki, hogy milyen feltételek mellett lehet valaki a párt tagja, hanem azt is, hogy milyen okok miatt szűnhet meg a párttagsága. Az okok a következők: kilépés, törlés, kizárás a pártból.

A párttagság önkéntességen alapul, ezért a szervezeti szabályzat lehetővé teszi a kilépést a pártból. Nem léphet ki azonban az, aki ellen pártfegyelmi eljárás van folyamatban. Ezt azért volt szükséges kimondani, nehogy valaki ezen a módon elkerülhesse a pártfegyelmi felelősségre vonást. A szervezeti szabályzat azt is előírja, hogy az illetőnek kilépési kérelmét írásban kell indokolnia. A szervezeti szabályzat kimondja: „A párttag — saját elhatározásából vagy az alapszervezet kezdeményezésére — a pártból kiléphet . . .”[3], tehát az alapszervezet is kezdeményezheti a kilépést. A pártból való törlés nem pártfegyelmi ügy és nem pártbüntetés. A törlések mögött azonban nem mindig egyszerűen csak kötelességmulasztás húzódik meg — 3 havi tagdíj fizetésének elmulasztása vagy az alapszervezet munkájától való távolmaradás —, hanem pártfegyelmi vétség is. Esetenként mindkettő fennáll, a pártszervezetek azonban nem indítanak pártfegyelmi eljárást, hanem az illetőt törlik a pártból. Az is előfordul, hogy akiket törölnek a pártból, nem a párt politikájával állnak szemben, nem is közömbösek, hanem egyéni sérelmek vagy más okok miatt távolodtak el a párttól. Ennek megállapítása gondos, sokoldalú vizsgálatot igényel. Figyelmet érdemel az is, hogy az idős, beteg párttagokat, akik koruk vagy egészségi állapotuk miatt nem járnak taggyűlésre, illetve nem fizetik a tagdíjat, ne töröljék a pártból. Ilyen helyzetbe a többségük önhibáján kívül ke-

[3] Ugyanott, 527. old.

rül, tehát a törlés helyett segíteni kell a gondokon, nehézségeken. Az érintett párttag a pártból való törlés ellen is fellebbezhet a felsőbb pártszervekhez.

A párt kizárja azokat a párttagokat, akik a párt ellen súlyosan vétettek, s hibájuk kijavítására már nincs mód. A párt erősödik, ha új, alkalmas tagokkal bővíti, a méltatlan, a pártba nem való emberektől viszont megtisztítja a sorait. A kizárás súlyos pártbüntetés, ezért körültekintően kell alkalmazni. Akkor kerülhet erre sor, ha a többszöri figyelmeztetés, a korábban kiszabott enyhébb pártbüntetés nem érte el a célját vagy az elkövetett cselekmény súlyosságát már más pártbüntetéssel nem lehet kifejezni.

PÁRTFEGYELMI ELJÁRÁS A PÁRTALAPSZERVEZETEKBEN

A pártalapszervezetekben a pártmunka egyik fontos része a fegyelmi munka, amelynek célja a fegyelmi vétségek megelőzése. A tapasztalatok azt mutatják, hogy az esetek jelentős részében az idejében adott figyelmeztetés hasznosabb, mint a később kiszabott pártbüntetés. A figyelmeztetés elejét veheti a pártbüntetésnek, de azt soha nem helyettesítheti. A megelőző munka nemcsak az egyéni beszélgetés alkalmával, hanem a pártélet fórumain, pártcsoport-értekezleten, taggyűlésen is történhet. Ha a figyelmeztetés elégtelennek bizonyul, vagy a cselekmény kimeríti a pártfegyelmi vétséget, akkor a pártvezetőség vagy a taggyűlés határozza el, hogy pártfegyelmi vizsgálatot indít a párttag ellen. A pártfegyelmi vizsgálat a következő teendőkből áll:

— a vizsgálat előkészítése,
— a vizsgálat lefolytatása,
— az előterjesztés elkészítése, javaslattétel,
— a fegyelmi határozat meghozatala.

a) A vizsgálat előkészítése. A pártvezetőség feladata, hogy az érintett párttaggal közölje az ellene indított pártfegyelmi eljárás tényét, majd ki kell jelölnie a vizsgálatot végző személyeket. Ezek többnyire pártvezetőségi tagok, de lehetnek az alapszervezet más tagjai is. Feladatuk, hogy előkészítsék, megszervezzék és lefolytassák a vizsgálatot, s javaslatot tegyenek a

pártbüntetés mértékére. Megbízatásuk a vizsgálat befejeztével, illetve a taggyűlés döntésével véget ér. A vizsgálat során szerzett ismereteket csak pártszervekkel lehet közölni, fegyelmi anyagokat más célra — egyéb vizsgálatokhoz — nem lehet kiadni.

b) A vizsgálat lefolytatása. A vizsgálatot végzőknek személyesen kell meghallgatniuk az érintett párttagot, továbbá azokat a párttagokat, esetleg pártonkívülieket is, akik az ügy megnyugtató tisztázásához hozzájárulhatnak, illetve akiknek a meghallgatását a fegyelmi alá vont párttag kéri. Nagyon fontos, hogy a vizsgálat pártszerű, a hangnem elvtársias, a módszer türelmes, emberséges legyen. A pártfegyelmi vizsgálatot nem lehet ingerült, gyanúsítgató hangnemben lefolytatni. A vizsgálat nem kihallgatás, vallatás, tehát kerülni kell a keresztkérdéseket, a nyomozói-módszereket. A pártszerű vizsgálat nem feltevésekre, érzésekre, hanem tényekre támaszkodik. Tényként csak az fogadható el, aminek az igazságáról, valóságáról a vizsgálatot végzők meggyőződtek.

c) Az előterjesztés elkészítése, javaslattétel. Az összes körülmény alapos feltárása után a vizsgálat végzői javaslatot készítenek. Az előterjesztés megállapításainak alapjául azok a konkrét tények szolgálnak, amelyek megbízható módon igazolhatók. Az előterjesztés tartalmazza a vizsgálat tárgyát és megállapításait, az illető párttag érdemeivel együtt. Ezek alapján a vizsgálatot végzők javaslatot tesznek pártbüntetésre, annak valamelyik fokozatára.

d) A fegyelmi határozat meghozatala. Az írásos előterjesztést, a javaslatot a pártvezetőség megtárgyalja, felülbírálja, s javaslatát közli az érintett párttaggal. A pártvezetőség ezután a pártfegyelmi ügyet a taggyűlés elé terjeszti. A párttag részt vesz az ügyét tárgyaló taggyűlésen, ahol védekezhet, véleményét elmondhatja. A pártvezetőség által beterjesztett javaslatot a taggyűlés megvitatja. A vita alapján a taggyűlés változtathat a javaslaton, enyhíthet vagy szigoríthat. A határozatot nyílt szavazással hozzák. Ha a taggyűlés változtatott a pártvezetőség javaslatán, és azt szavazással határozattá emelte, ez a pártvezetőségre is kötelező. Előfordulhat, hogy a pártvezetőség a taggyűlés döntésével nem ért egyet. Ilyenkor módja van a felsőbb pártszervhez fordulni, de ezt be kell jelentenie a tag-

gyűlésnek. A határozatot annak megváltoztatásáig, a vezetőség is köteles végrehajtani. A pártban az egyre fokozódó követelményeket tükrözi az, hogy bővül a pártszervek hatásköre és felelőssége, és ezzel együtt demokratikus jogaik is növekednek. A XI. pártkongresszuson elfogadott szervezeti szabályzat ezt juttatja érvényre, amikor pártfegyelmi ügyekben a pártszerveknek is fellebbezési jogot ad. E jog megadása logikus és helyes. Hiszen nem csupán az egyén, hanem a választott pártszerv is sérelmezheti a felettes pártszervnek egy-egy pártfegyelmi ügyben hozott határozatát. Éppen ezért indokolt, hogy felhívja a felsőbb pártszerv figyelmét a döntés esetleges hibáira. Ez annál is inkább így van, mert egy-egy pártfegyelmi ügy politikai hatását leginkább azok ismerik, akiknek a körében a pártfegyelmet megsértő egyén él és dolgozik, s előfordulhat, hogy ezt a felettes pártszervek nem érzékelik, s ezért nem mérlegelhetik kellően. Természetes, hogy a pártszervek fellebbezési jogát is pártszerű szabályok között lehet és kell gyakorolni. Melyek ezek a szabályok?

— Fellebbezésre csak választott pártszerv, alapszervezet esetében a taggyűlés jogosult. Ezt egyes személyek, még a párttitkárok sem sajátíthatják ki, illetve azt nem gyakorolhatják.

— A pártszervnek és a taggyűlésnek meg kell vitatnia azt az elhatározását, hogy a szóban forgó pártfegyelmi ügyben fellebbez-e, és szavazniuk kell a fellebbezésről. A szavazásnál a szervezeti szabályzat előírásai a mérvadók.

— A fellebbezést benyújtó pártszervnek, illetve pártszervezetnek indokolnia kell a fellebbezést. Nem elegendő tehát, ha csak azt jelzi, hogy nem ért egyet a pártfegyelmi döntéssel. A fellebbezésnek tartalmaznia kell azokat az okokat, amelyek miatt a pártszerv vagy -szervezet fellebbez.

— Az alapelv, mely szerint a határozat mindaddig érvényben van és végre kell hajtani, amíg azt felsőbb pártszerv nem változtatja meg, a pártszervekre és -szervezetekre is vonatkozik. Vagyis — bár a pártszerv egy ügyben fellebbezett — mindaddig tartaniuk kell magukat a felsőbb szerv érvényben levő határozatához, ameddig az újabb döntést nem hoz.

— A pártszervek mindazon fórumok előtt gyakorolhatják a fellebbezési jogot, ahol a párttag is fellebbezhet, tehát egészen a kongresszusig. Meg kell említeni a következőket: a párt-

szervek fellebbezési joga is indokolja és hangsúlyozza azt, hogy minden esetben érvényt kell szereznünk a Központi Ellenőrző Bizottság 1972. márciusi elvi állásfoglalásának, amely szerint, ha a felettes pártszerv a hatáskörébe tartozó alsóbb pártszerv határozatát megváltoztatja, köteles azt minősíteni, és megítélésében a különbségekre, illetve az eljárási hibákra is rámutatni.

Nem illetékes a pártbüntetés kiszabására az alapszervezet akkor, ha a fegyelmi vétséget elkövető párttag felsőbb választott pártszerv tagja. Ez esetben is joga, sőt kötelessége azonban javasolni a fegyelmi eljárás megindítását, ha erre okot lát. Olyan párttaggal szemben, aki nem tagja ugyan a felsőbb szintű választott pártszervnek, de beosztása miatt annak hatáskörébe tartozik — pártalapszervezeti titkár, vállalati igazgató, gazdasági vezető stb. —, a Politikai Bizottság 1963. augusztus 27-i határozata szerint az a pártszerv folytatja le a vizsgálatot és hoz döntést, amelynek az illető — beosztása alapján — a hatáskörébe tartozik. A határozatról a pártalapszervezet taggyűlésén a tagságot minden esetben tájékoztatni kell.

A pártbüntetés nevelő célzatú, ezért a pártbüntetésben részesített párttag munkáját, magatartását, életének alakulását még fokozottabb figyelemmel kell kísérni. Ez fokozza a nevelő hatást, mert az illető párttag érzi: noha hibázott, a párt bízik abban, hogy képes változtatni helytelen, pártszerűtlen magatartásán. A rendszeres foglalkozás megakadályozhatja, hogy az illető párttag ismételten elkövesse korábbi fegyelmi vétségét. A pártbüntetés alatt álló párttagokat célszerű pártmegbízatásokkal ellátni, hogy bizonyítani tudják hibájuk kijavítását. A párt bízik az emberek fejlődésében, s nem tartja javíthatatlanoknak azokat, akik pártfegyelmi vétséget követtek el. Ezért a szervezeti szabályzat kimondja a pártbüntetés törlésének lehetőségét. Egy év elteltével az alapszervezet, két év után pedig a fegyelmi alá vont párttag kérésére törölhető a pártbüntetés. Három év után az alapszervezetnek állást kell foglalnia a pártbüntetés eltörlését vagy további fenntartását illetően.

A pártszervezetek foglalkozzanak a pártból kizártakkal is, legyenek segítségükre hibáik kijavításában, magatartásuk megváltoztatásában. A kizárás pártbüntetése nem törölhető ugyan, de a pártból kizártak közül azok, akik ismét megfelelnek a

szervezeti szabályzat követelményeinek, újból visszakerülhetnek a pártba. Amennyiben egy pártból kizárt személyt az illetékes pártalapszervezet ismét méltónak ítél a párttagságra, a tagfelvételhez annak a pártszervnek a hozzájárulását kell kérnie, amely a kizárási határozatot végső fokon hozta vagy megerősítette. A pártból kizártak újbóli felvétele nem jelenti a korábbi párttagsági idő elismerését.

A PÁRTBIZOTTSÁGOK FEGYELMI MUNKÁJA

A szervezeti szabályzat kimondja, hogy a budapesti, a megyei, a járási, a budapesti kerületi, a városi, továbbá a tagfelvételi és fegyelmi jogkörrel felhatalmazott pártbizottságok fegyelmi bizottságot választanak. A fegyelmi bizottság megvizsgálja a fegyelmi ügyeket, a fellebbezéseket, és javaslatot tesz a végrehajtó bizottságnak. Tevékenysége arra a területre terjed ki, amelyen a pártbizottság működik. A fegyelmi bizottságok vizsgáló és javaslattevő pártszervek, döntési joguk nincs. Vizsgálataikról írásos előterjesztéseket, javaslatokat készítenek a végrehajtó bizottságoknak. A határozatot pártfegyelmi ügyekben is a végrehajtó bizottságok hozzák. A fegyelmi bizottság közvetlenül a pártbizottságnak, illetve a végrehajtó bizottságnak alárendelt. A fegyelmi bizottság — a pártmunkában kialakult gyakorlat szerint — megyei szinten 7—11, a járási, a városi, a budapesti kerületi és az üzemi pártbizottságoknál 5—9 tagból áll. A fegyelmi bizottságok vizsgálataikba esetenként társadalmi munkásként az adott szakkérdésben jártas párttagokat is bevonhatnak. A végrehajtó bizottságok megbízhatják a fegyelmi bizottságokat olyan kérdések tanulmányozásával, vizsgálatával, amelyek a párttagság fegyelmi helyzetével, illetve a fegyelmi munkával kapcsolatosak.

A fegyelmi bizottság képviselője tapasztalatszerzés, tanácsadás, segítés céljából esetenként részt vesz olyan taggyűlésen, ahol fegyelmi ügyet tárgyalnak, vagy alsóbb pártszervek fegyelmi tárgyú ülésein.

A végrehajtó bizottságoknak, a fegyelmi bizottságoknak ügyelniük kell arra, hogy olyan fegyelmi ügyekben ne járjanak el, amelyekben az alapszervezetek illetékesek. Ellenkező

esetben megsértenék az alsóbb szintű pártszerv önállóságát, csokkentenék a pártfegyelmi ügyek nevelő hatását.

A végrehajtó bizottságok irányító munkájához tartozik a párttagság fegyelmi helyzetének alapos ismerete, a pártfegyelmi vétségek természetével, tendenciájával kapcsolatos elemző munka, a pártfegyelmi statisztika értékelése, egyes jelenségek, cselekmények esetén a gyors és megfelelő intézkedés, az alsóbb szintű pártszervek fegyelmi munkájának segítése.

A KÖZPONTI ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁG TEVÉKENYSÉGE

A Központi Ellenőrző Bizottságot a pártkongresszus választja. Feladata kettős:

— óvja a párt eszmei-politikai, erkölcsi tisztaságát, fegyelmét;

— ellenőrzi a Központi Bizottság pénzgazdálkodását.

Feladatát a kongresszus határozata és a szervezeti szabályzat alapján önállóan végzi, működéséről a kongresszusnak tartozik beszámolni. Munkája a Központi Bizottság, illetve a Politikai Bizottság határozatain alapul. A Központi Ellenőrző Bizottságnak 25 tagja van. Első ülésén elnököt, titkárt és kilenctagú titkárságot választ. Munkájának jellege az alsóbb pártszervek irányában ellenőrző, felulvizsgáló és tanácsadó. Ennek megfelelően az alsóbb szerveket nem irányítja. Pártfegyelmi ügyekben határozathozatali joga van, s e határozatok az alsóbb pártszervekre kötelező érvényűek.

*

A XI. kongresszus hangsúlyozta a pártfegyelem további megerősítésének szükségességét. Ahhoz, hogy a szocializmus teljes felépítését valóra váltsuk, a fejlett szocializmus építéséből adódó feladatoknak megfeleljunk — a kommunisták egységére, fegyelmezettségére, becsületes helytállására van szükség. A pártfegyelmi munka a nevelő munka része, elősegíti a pártfegyelem szilárdulását, a szocialista erkölcsi normák és követelmények betartását, a kommunistákat példamutató magatartásra ösztönzi.

A TAGFELVÉTELI MUNKA. A PÁRT TAGLÉTSZÁMA ÉS ÖSSZETÉTELE

A párttagság létszámának, összetételének alakulása fontos politikai jelentőségű kérdés a párt egész tevékenysége szempontjából. Lenin az új típusú párt megteremtéséért folytatott elvi-politikai harcban engesztelhetetlen volt annak a kérdésnek az eldöntésében, hogy ki lehet a párt tagja, melyek a pártba lépés feltételei. A párt tevékenységének eredményessége — a marxista—leninista politika mellett — jórészt attól függ, hogy milyen a párt tagságának összetétele, mennyire képes politikája megvalósítására. Az összetétel alakulása jelentősen befolyásolja a munkásosztály vezető szerepének, a párt forradalmi élcsapatjellegének, a párt egységének érvényesülését. A tagfelvételi munka alakulásából következtetni lehet a párt vonzóerejének, tömegbefolyásának és szervezőkészségének az alakulására is. A párt összetételének változásai lényegében a társadalomban bekövetkezett mozgásokat is tükrözik. Ezért szükséges, hogy a párt vezető szervei — az alapszervezetektől a kongresszusig — rendszeresen vizsgálják az összetétel alakulását. Csak így tudják figyelemmel kísérni, hogy a párt jellege menynyiben felel meg a társadalmi fejlődés mindenkori követelményeinek, s ez vezető szerepe megvalósulásának is meghatározó feltétele.

A pártba lépés feltételei, a párttagsággal szemben támasztott

követelmények meghatározzák a taglétszám növekedésének ütemét. A párttagság összetételének alakulása pedig hatással van a párt tevékenységére, a tagfelvételre.

A PÁRTTAGLÉTSZÁM ALAKULÁSÁNAK NÉHÁNY TAPASZTALATA

Történelmileg visszatekintve megállapítható, hogy pártunk taglétszámának alakulását, tagfelvételi munkáját mindenkor a politikai célszerűség határozta meg. Az illegalitásból kilépő kommunista párt a felszabadulást követő néhány év alatt több százezres taglétszámmal rendelkező tömegpárt lett. Ez szívós politikai harc és következetes szervező munka eredménye volt. Ebben az időben többen olyan véleményen voltak, hogy a párt csak kis létszámú, de tapasztalt, képzett és harcedzett párttagsággal tud eleget tenni történelmi küldetésének. A pártvezetés felismerte, hogy egy úgynevezett káderpárt létrehozása hibás lépés lenne, mert ez eltávolítaná a tömegektől, gyengítené a pártot és a szektás erőknek kedvezne. A hatalom megragadására és megtartására, nagy horderejű társadalmi átalakulások vezetésére néhány ezer ember nem elegendő. A pártépítési elveket tehát az adott helyzethez kellett igazítani, s a párt ennek megfelelően cselekedett.

A hatalomért folyó harc arra kényszerítette a pártot, hogy viszonylag szélesre tárja a kapuit a belépők előtt, sőt időnként tagtoborzást is szervezzen. Abban az időben elvileg — a kizsákmányolók kivételével — bárki tagja lehetett a pártnak, ha egyetértett politikájával. Pártunk programot adott az ország újjáépítésére, a népi demokratikus rend megteremtésére. A párt politikája kifejezte a dolgozók érdekeit, ezért segítették is annak végrehajtását. Soraiba hívta, cselekvésre kérte a munkásokat, a dolgozó parasztokat, a haladó gondolkodású értelmiségieket. A párttagok létszáma megnőtt. Legkorábban és a legnagyobb számban a munkásmozgalmi hagyományokkal rendelkező ipari központokban, a munkáskerületekben, a szegényparasztok lakta vidékeken, az egykori forradalmi parasztmozgalmak helyén alakultak meg a párt szervezetei. A pártba tömörültek a dicső Tanácsköztársaság veteránjai, a

Horthy-fasizmus ellen példásan harcoló „illegálisok", a nemzetközi brigádok tagjai, a partizánok. Mellékük felzárkóztak mindazok a munkások, dolgozók, fiatalok és nők, akik bíztak a párt politikájában. A párt célkitűzéseinek sikeres megvalósítása vonzotta a tömegeket a pártba. Az eredményes szervező munka eredményeként a kommunisták sorai gyorsan bővültek. Ezt mutatja a Magyar Kommunista Párt taglétszámának alakulása is:

1945. február	30 000 fő,
1945. május	150 000 fő,
1946. szeptember	653 000 fő,
1948. június	885 000 fő.

A két párt egyesülésekor (Szociáldemokrata Párt, Magyar Kommunista Párt) a párt tagjainak száma meghaladta az 1,1 milliót (ami az ország lakosságának kb. 13%-a volt). A párttagok többségét a munkások, a dolgozók legjobbjai alkották, de a tömegpárttá válással — elkerülhetetlenül — jelentős számú kispolgár is bekerült a párt soraiba. Ezért az egyesülés után a Magyar Dolgozók Pártja tagfelvételi zárlatot határozott el, majd 1948—1949-ben tagrevíziót hajtott végre. Ennek során 880 000-re csökkent a taglétszám. A párttisztítás szükséges intézkedés volt, azonban a végrehajtása során hibák, torzulások is előfordultak. Később a politika változásával az eszmei-politikai nevelés helyett adminisztratív módszereket alkalmaztak, erősödött az indokolatlan türelmetlenség. A politikai bizalmatlanság általánossá vált, az osztályellenség ügynökeit a pártban keresték. Ez nagymértékben befolyásolta a párttagság összetételét, szervezeti-cselekvési egységét, tömegbefolyását. A párttagságnak közel egyharmada kicserélődött, 1948—1956 között 350 000 főt kizártak. 330 000-et felvettek. Volt olyan esztendő, amikor 50 000—60 000 embert zártak ki a pártból. Pártunk ezekben az években is nagy létszámú, szociális összetételében a társadalom strukturális arányait tükröző tömegpárt volt. Azonban a tagfelvételi munka súlyos ellentmondásokat hordozott magában, amit az 1956-os ellenforradalmi események során is megállapíthattunk. Így fordulhatott elő, hogy a párttagság egy része az ellenforradalmi ese-

ményeket passzívan szemlélte, más részük ingadozott, félt, s nem védte a szocializmust. Ugyanakkor a kommunistákkal, a párttagok állhatatos részével vállvetve védték a szocialista rendszert a párton kívüli dolgozók ezrei. Párttaggá lehettek tehát az arra érdemtelenek és a párton kívül rekedhettek a párt bizalmára érdemesek. Mindebben nagy szerepe volt a párt politikája eltorzulásának.

Az 1956-os ellenforradalom leverése után a párt újjászervezésében a lenini normákat, tanításokat tartottuk szem előtt. A Magyar Szocialista Munkáspárt 1957. júniusi pártértekezlete a pártépítéssel kapcsolatban hangsúlyozta: „... a pártot ért többszöri megrázkódtatás, de különösen az ellenforradalmi felkelés és az azóta szerzett tapasztalatok azt bizonyítják, hogy helyesebb, ha a pártban a párt ügyéért aktívan dolgozni kész elvtársak tömörülnek, és nincsenek a pártban jóindulatú rokonszenvezők olyan százezrei, akik a nehézségek idején ingadoznak."[1] A pártértekezlet arra is figyelmeztetett, hogy a párt további megerősítése érdekében fejleszteni kell tagjai marxista—leninista nevelését, s az utánpótlást elsősorban a termelésben közvetlenül résztvevő dolgozókból, munkásokból, dolgozó parasztokból, valamint az értelmiségiek legjobbjaiból kell kiválasztani.

A párt az ellenforradalom ellen vívott harcból tagjai számát tekintve megfogyatkozva, de tagságának összetétele, párthűsége tekintetében megerősödve került ki. Az 1957. év végére kialakult 400 000 fős párttagság eszmeileg-politikailag egységesebb és szilárdabb lett. Soraiban találjuk az ellenforradalom ellen fegyverrel a nép hatalmát védőket, akik bátor kiállással a munkásosztály, a dolgozók ügyéért harcoltak. A párt sorainak egységét segítette az országos pártértekezlet azon határozata, hogy a pártfunkció kivételével minden más funkciót pártonkívüli is betölthet. Ennek az elvnek az elfogadása biztosítékot jelentett arra, hogy karrierizmusból senki ne kérje felvételét a pártba. A Magyar Szocialista Munkáspárt tagsága három nemzedékből tevődött össze: a Tanácsköztársaság veteránjai, a Horthy-rendszer ellen küzdők ezrei mellett megtaláljuk az 1945 és az 1956 után pártba lépők sokaságát.

[1] A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956—1962. Kossuth Könyvkiadó 1964. 66. old.

A politikai konszolidáció megteremtésére irányuló munkában pártunk kellő figyelmet fordított arra, hogy a munkásosztály megfelelő arányban legyen képviselve a pártban. E szempontból jelentős volt a Központi Bizottság 1958-as — a munkásosztály helyzetével foglalkozó — határozata, amely a pártnak a munkásosztállyal való szorosabb kapcsolatát, befolyásának növekedését is eredményezte. Ez megmutatkozott a párt összetételében is, mert foglalkozásuk alapján ekkor a tagság több mint 50%-a munkás volt. A Magyar Szocialista Munkáspárt tanult az 1956 előtt elkövetett hibákból. Társadalmi, gazdasági, kulturális életünk minden területére a szocialista építés általános törvényszerűségei és a nemzeti sajátosságok figyelembevételével dolgozta ki a soron levő feladatokat. A valóságot tükröző elemzések, a helyes munkamódszerek, a reális célok évről évre mind több embert nyertek meg a szocializmus, a párt hívének.

A proletárdiktatúra megszilárdításának és a mezőgazdaság szocialista átszervezése fellendülésének időszakában 1958-tól 1961-ig a párt taglétszáma viszonylag gyorsan növekedett, ami a társadalmi-politikai aktivitás magas hőfokát is tükrözi. Ezekben az években 7% körüli volt a növekedés. A szociális összetétel lényegében változatlan maradt, a munkás-paraszt párttagok száma nőtt, de arányuk nem módosult.

A taglétszám növekedésének üteme 1961-től csökkent. Ennek két fő oka volt. Az egyik az, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezéséhez szükséges nagy társadalmi erőfeszítések befejezése után a politikai aktivitás rendkívül magas hőfoka nem volt tovább fokozható. A másik az, hogy a Politikai Bizottság 1961. márciusi határozata a taglétszám számszerű növelése helyett a felvettek igényesebb kiválasztását állította a pártszervezetek figyelmének középpontjába, és megszuntette azoknak a módszereknek az alkalmazását, amelyek a tsz-mozgalom gyors fejlődésének idején átmenetileg szükségesek voltak (közvetlen tagfelvétel stb.).

A párt taglétszáma 1962-től — kiegyensúlyozott politikai légkörben — egyenletesen (évi 3,5%-os ütemben) emelkedett. A tagság összetételének arányai azonban már nem feleltek meg a társadalmi struktúrának, amennyiben a fizikai dolgozók aránya csökkent, míg a szellemi dolgozóké nőtt. Erre az

arányeltolódásra a Központi Bizottság felfigyelt, és 1965. május 11-i határozatában utalt az 1961. márciusi — a szociális összetétel javítását is szem előtt tartó — határozat elveinek betartására. A IX. pártkongresszus előírta, hogy új tagokat elsősorban a termelő- és társadalmi munkában kitűnt munkások, termelőszövetkezeti tagok, a nők és a fiatalok közül kell felvenni.

Pártunk X. kongresszusa is nyomatékosan hangsúlyozta a követelmények szigorúbb betartását. Fellépett az olyan tagfelvételi gyakorlat ellen, amely csak a számszerű növekedést tartja szem előtt. Felhívta a figyelmet arra, hogy valamennyi osztályból, rétegből a legjobbak felvételére kell törekedni. A végrehajtásban azonban szemléletbeli okok, a munkastílus torzulása miatt problémák adódtak. Az évi növekedési ütem a korábbi évek 3—3,5%-os átlagával szemben 4,6—5%-ra emelkedett; a munkások aránya a megnövekedett felvétel ellenére is csökkent. Ezért a Központi Bizottság 1972. novemberi ülésén átmenetileg adminisztratív intézkedésekre hozott határozatot. A megyei pártbizottságok részére éves tagfelvételi keretszámot hagyott jóvá, amely 3% felvételt tett lehetővé. Ezen belül előírta a munkások arányát: a felvettek kétharmadának munkásnak, és főként nagyüzemi munkásnak kell lennie. Az intézkedés két évig volt érvényben és kedvező irányú változást eredményezett a tagság foglalkozás szerinti arányában.

A XI. kongresszus idejére pártunk taglétszáma elérte a 753 000 főt. A növekedés uteme a korábbi évekéhez hasonlóan, összetétele pedig kedvezőbben alakult: nőtt a munkások aránya, javult az életkor szerinti összetétel, az általános és a politikai műveltség szintje stb.

Összegezve a tapasztalatokat megállapíthatjuk, hogy a tagfelvétel és a párt összetételének alakulása mindig a párt politikájától függ, azzal kölcsönhatásban van. Fontos történelmi tanulság, hogy a pártélet lenini elveinek megsértése kihat a párt összetételére is, és felhígulásának a veszélyét idézheti elő. Különösen veszélyes ez egy hatalmon levő párt esetében, mert ilyen helyzetben erősödhet a párt felé áramlás tendenciája.

Fontos tanulság az is, hogy a párttagság számának a növelését mindig alá kell rendelni az összetétel erkölcsi-politikai színvonalának, a tartalmi követelményeknek. Tapasztalataink

azt bizonyítják, hogy a szervezeti elvek rugalmas alkalmazása mellett állandóan küzdeni kell azért, hogy a párttagok kiválasztása, az összetétel alakítása helyes elvek alapján történjék. A fejlődés akkor egészséges, ha a taglétszám nem ingadozik túlságosan, ha a növekedés, a cserélődés és a csökkenés sem nagymértékű. A pártnak mindig kritikusan kell vizsgálnia összetételének alakulását, elemeznie saját gyakorlatát, tudva azt, hogy a helyzet változásaiban szerepük van az objektív társadalmi tényezőknek, de a szubjektív hatások is jelentősen befolyásolhatják azokat. Sokéves tapasztalat bizonyítja azt is, hogy a párttagság növekedése nem lehet spontán, ösztönös folyamat. Figyelemmel kell lenni olyan fontos mozzanatokra, tendenciákra, mint a társadalom szociális összetétele, az osztályviszonyok fejlettségi foka, a történelmi fejlődés sajátosságai, a konkrét politikai és ideológiai viszonyok, a társadalmi fejlődés soron levő feladatai, a párt előtt álló közvetlen politikai célok stb. Lényegesek e szempontból a szabályozás eszközei is, amelyek politikai, szervezeti vagy adminisztratív jellegűek lehetnek. Mindig az adott helyzettől függ, hogy a szabályozás melyik eszközét kell előtérbe helyezni, alkalmazni a kívánt cél elérése érdekében.

A TÁRSADALMI STRUKTÚRA VÁLTOZÁSAI ÉS A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT TAGLÉTSZÁMA ÖSSZETÉTELÉNEK FEJLŐDÉSE

Szocialista társadalmi viszonyok között alapvető jelentőségű, hogy elemző vizsgálatainkat osztályjellegű kategóriák alkalmazásával végezzük, de természetesen kiegészítve ezt rétegvizsgálatokkal is. A foglalkozási statisztika alapján lehet megközelíteni, illetve mérni azt, hogy a társadalom legfontosabb osztályai és rétegei milyen arányban vannak jelen a pártban (figyelembe véve azt, hogy a foglalkozási kategóriák nem tükrözik pontosan az osztálykategóriákat). Az összehasonlítás a tendenciák megfigyelésére alkalmas és nem arra, hogy a párttagság összetételét összehasonlítsuk a társadalom osztályszerkezetével, az osztályok változásával. Nincs automatikus, közvetlen összefüggés, kapcsolat a társadalom osztályszerkeze-

te és a párttagság összetétele között, de a politikai következtetések levonásához szükséges az elemző, értékelő munka.

A Magyar Szocialista Munkáspárt fejlődésének folyamatában sajátosak, de lényegében hasonlóak a pártépítés tendenciái, mint a hatalom megragadása után, majd a párt tömegpárttá fejlődése után volt. Az aktív keresők 58%-a, 2 949 700 fő — a termelés közvetlen irányítóival együtt — tartozott a munkásosztályhoz 1974-ben. (Itt eltekintettünk a termelőszövetkezeteken belüli fizikai dolgozóktól, az eltartottaktól.) A párttagság összetételében a munkásosztály aránya megközelítően ennek megfelelő, vagyis 43,9% volt (nyugdíjasok és eltartottak nélkül).

Az ipari és építőipari pártszervezetek tagságában a munkások száma 1966-ig lényegében változatlan volt. (1962-ben 103 909, 1966-ban 106 185, 1974 végén 122 979). Létszámukhoz képest arányuk a pártban fokozatosan csökkent (1962-ben 63,2%, 1966-ban 60,0%, 1974-ben 55,5% volt).

A pártnak eltérő szervezeti befolyása van a munkások különböző rétegei között. A legnagyobb szervezeti ereje a régi, nagy munkásmozgalmi hagyományokkal rendelkező üzemekben, gyárakban van, amit közvetve az mutat, hogy a legnagyobb üzemek dolgozói az országos és az iparági átlagot meghaladó arányban tagjai a pártnak. A sok nőt foglalkoztató textiliparban, az új, illetve az átlagosnál gyorsabban fejlődő iparágakban (pl. vegyipar), az idényjellegű élelmiszeriparban ennél kisebb a szervezettség mértéke.

A pártban a munkások szakmai képzettség szerinti megoszlása tekintetében a tagság többsége szakmunkás. Kisebb mértékben és számban vannak jelen a betanított és segédmunkások. (A szakmunkásoknak 1960-ban 13,1%-a, 1974-ben 12,3%-a, a betanított munkásoknak 4,6%-a, illetve 4,9%-a, a segédmunkásoknak 3,4%-a, illetve 5,2%-a volt párttag, a mezőgazdasági termelőszövetkezetek adatai nélkül.)

Mindez azt mutatja, hogy főleg az üzemi közvéleményre, a politikai hangulatra nagy befolyást gyakorló képzettebb munkások kerülnek a pártba, ami hozzájárul a párt, illetve a pártszervezet tekintélyének a növeléséhez. A betanított és segédmunkásrétegből a párttagok kisebb számú jelenléte részben

természetes jelenség, de azt is mutatja, hogy a képzetlenebb vagy a munkáséletmódba még teljesen be nem illeszkedett „átmeneti" munkásréteg politikai aktivitása, illetve a párt szervezeti befolyása erre a rétegre a kelleténél kisebb.

A szövetkezeti parasztság aránya a pártban — az 1959—1961. évi ideiglenes emelkedéstől eltekintve — rendszeresen csökkenő tendenciájú (az 1960. évi kb. 11,8%-os, az 1961-es kb. 9%-os arány 1974-ben mintegy 5,7%-ra esett vissza). E csökkenés oka főleg — de nem kizárólag — a mezőgazdasági keresők, a tsz-tagok számának és arányának csökkenése a keresők között. (A mezőgazdasági keresők az összes keresőknek 1949-ben 44,8%-a, 1960-ban 30,8%-a, 1974-ben pedig 16,3%-a volt.)[2] A termelőszövetkezetekben is hasonló a fejlődési irány, mint az iparban, a mezőgazdasági fizikai dolgozók aránya a pártban csökkent, de kisebb ütemben, mint az iparban.

Az értelmiség és egyéb szellemi dolgozók aránya a pártban — létszámának és társadalmi szerepének megfelelően — növekvő tendenciájú. (1966-ban kb. 15,1%, 1974-ben 20,1%.) A pártban az értelmiség valamennyi rétege képviselve van. Az utóbbi 12 évben a párttagságban a mérnök, közgazdász munkakörben foglalkoztatottak aránya 2,8%-ról 3%-ra, a pedagógusoké 3,2%-ról 4,7%-ra emelkedett, növekedett a vezető állásúak aránya is, míg más értelmiségi kategóriákban (orvos, népművelő, jogász stb.) az arány változatlan maradt.

Növekszik a pártban az igazgatási, az irodai stb. alkalmazottak száma és aránya. (1966-ban 22,2%, 1974-ben 24% volt. Az önállóak száma és aránya pedig — a társadalmi átalakulásnak megfelelően — jelentéktelen és csökkenő tendenciájú.)

A társadalom szerkezeti arányai 1960 és 1974 között a szellemi dolgozók javára tolódtak el. A párttagság soraiban 1960 és 1974 között az aktív fizikai dolgozók aránya 36%-kal, a szellemi dolgozóké kb. 53%-kal növekedett, a tsz-ekben viszont 23,1%-kal csökkent a fizikai dolgozók aránya. Ugyanebben az időben a fizikai dolgozókhoz viszonyítva emelkedett a párttag fizikai dolgozók aránya és hasonló mértékben nőtt a szellemi dolgozók aránya is. (1960-ban a fizikai dolgozóknak kb. 7,2%-a, a szellemi dolgozóknak kb. 22,1%-a, 1974 vé-

[2] Az 1973. évi mikrocenzus adatai. KSH 1974.

gén viszont a fizikai dolgozóknak már 8,2%-a, a szellemi dolgozóknak 23,2%-a volt párttag.)

A kommunista pártok szociális összetétele, tagjainak ideológiai felkészültsége, magatartása, közéleti példamutatása az alapvető kérdések körébe tartozik. Megkülönböztetett figyelmet követel ez a szocialista építés viszonyai között, amikor a kommunista pártok kormányzó pártokként működnek. A társadalom politikai életében vezető szerepet betöltő párt összetétele nagymértékben befolyásolja a politika jellegét és megvalósulásának következetességét. Pártunk nagy figyelmet fordít erre a kérdésre, mert ha a párt politikájának a végrehajtásában előfordulnak következetlenségek vagy torzulások, ezek közvetlenül vagy közvetve összefügghetnek a szociális összetétellel is.

A PÁRTTAGSÁG ÖSSZETÉTELÉNEK ÉS VEZETŐ SZEREPÉNEK ÖSSZEFÜGGÉSEI

A Magyar Szocialista Munkáspárt tagságában a társadalom minden dolgozó osztálya, rétege képviselve van. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt osztályjellegét tekintve nem a munkásosztály pártja. A párt tagságának szociális összetétele és osztályjellege között természetesen szoros az összefüggés. Ez azonban nem mechanikus kapcsolat, a tagság összetétele nem automatikusan és közvetlenül határozza meg a párt politikájának osztályjellegét. Az osztályjelleget elsődlegesen a marxista—leninista elveken alapuló politikai célok és azok megvalósítása határozza meg. A politikai elvek és a megvalósuló politika viszont ugyancsak nem választható el a párt összetételétől. Minél kedvezőbb a párton belül a munkások aránya, annál jobbak az osztálypolitika társadalmi feltételei, mert az osztály szellemét a munkások viszik be közvetlenül a pártba. A munkásosztály a termelésben elfoglalt helyéből következően képes arra, hogy más osztályok, rétegek érdekeit is kifejezze, képviselje, s pártja segítségével felsorakoztassa őket azok megvalósítására. A párt politikája bizonyos vonatkozásban tükrözi tagjainak létfeltételeit. Ily módon például a kedvezőtlen szociális összetétel kü-

lönféle, a munkásosztály politikai céljaitól, világnézetétől eltérő tendenciák objektív forrásává is válhat. Az alapvető érdekek egyezősége ugyanis nem zárja ki, hogy a párt tagjai osztályuk, rétegük sajátos érdekeit, törekvéseit, hangulatait, szokásait ne hozzák magukkal a pártba. Ez olyan reális tényező, amelyet egy marxista—leninista pártnak feltétlenül számításba kell vennie. A párt osztályjellegének erősítése ezért megköveteli a tagság összetételének rendszeres, körültekintő szabályozását, és a megfelelő elvi-politikai, ideológiai munkát a pártegység szüntelen erősítése érdekében.

A munkásélet önmagában természetesen még senkit nem tesz alkalmassá a párttagságra, hiszen a munkásosztály sem mentes a különféle kispolgári eszmeáramlatok, ideológiák hatásaitól. Különösen igaz ez, ha figyelembe vesszük az utóbbi évtizedek mélyreható változásait, a szocialista forradalom és a tudományos-műszaki fejlődés eredményeként végbemenő viszonylag gyors társadalmi mobilizációt és annak tudati hatásait. A tudati fejlődés azonban nem követte mindig a létben végbemenő fejlődést. Mintegy 300 000 munkásember, az osztály legkiválóbb tagjai a társadalmi élet különböző posztjaira kerültek vezetőnek. Ugyanakkor ebben az időszakban paraszti, kispolgári elemek tömegesen kerültek be a munkásosztály soraiba. A munkásoknak több mint a fele, a szakmunkásoknak 36%-a, a betanított munkásoknak 60%-a és a segédmunkásoknak kétharmada parasztszármazású. S noha a munkásosztály homogenizálódása, eszmei-politikai fejlődése az utóbbi évtizedben felgyorsult, mégsem lenne helyes figyelmen kívül hagyni a társadalmi eredet szerinti rétegeződést. Hangsúlyozzuk, hogy a munkásosztály osztálytudatos hányadának pozitív hatása a szocialista létviszonyok között élő parasztságra és a munkásosztályba integrálódott különböző rétegekre lényegesen erőteljesebb, mint a munkásosztályt érő kispolgári hatás.

Az elmult évek politikai gyakorlata ismételten bebizonyította, hogy a párt politikájának és egész tevékenységének legfontosabb társadalmi bázisa a munkásosztályon belül is a nagyüzemi munkásság. A nagyüzemi munkásság közvetlenül érdekelt például a szocialista gazdaság fejlődésének olyan szükségszerűségében, mint a technikai haladást leginkább elősegítő nemzetközi kooperáció, specializáció, egyszóval a szocialista

gazdasági integráció. Ha a gazdasági összefüggések oldaláról vizsgáljuk a nagyüzemi munkásság súlyát és jelentőségét, azt látjuk, hogy az ország 50 nagyvállalatánál dolgozik az iparban foglalkoztatottak 43%-a. Itt állítják elő az ipari termelés mintegy 55%-át, az ipari export közel kétharmadát. Pártunk erőteljesen hangsúlyozza, hogy a munkásosztály — mindenekelőtt a szocialista nagyiparban dolgozó munkásság — vegyen részt megfelelő súllyal államunk irányításában, rendszeresen hallassa szavát mind az ország, mind a munkahelye ügyében, és anyagilag is egyre fokozottabban legyen élvezője az ország gyarapodásának. A nagyüzemi munkások szocialista tudatosságuk, politikai aktivitásuk, közéleti érdeklődésük, a fejlődést segítő kritikai szellemük alapján is az osztály legöntudatosabb részét képezik. Ezért a párt — amikor a szocialista építés céljait a munkásosztály és az egész társadalom érdekében megfogalmazza, elsősorban a politikailag legaktívabb, legöntudatosabb rétegekre támaszkodik.

Természetesen a társadalom bármely dolgozó rétegéhez tartozó párttagoknak is a munkásosztály világnézetét és politikai álláspontját kell magukévá tenniük. Ezt objektíve lehetővé teszi a szocialista termelési viszonyok uralkodóvá válása, a létfeltételek egymáshoz közeledése, az alapvető érdekközösség. A munkásosztály politikai céljai, a marxizmus—leninizmus eszméi alapján az egész társadalom érdekeit fejezik ki, ezért a velük való azonosulás természetes, de nem automatikus, nem spontán folyamat, intenzitását nagymértékben befolyásolja a társadalom különböző rétegei világnézeti, politikai tudatosságának foka.

A társadalom egységessége megítélésének kérdését illetően két szélsőséges és téves nézet tapasztalható. Az egyik túlbecsüli a társadalomban, a szocialista viszonyok között végbemenő — az egység megvalósulásának irányába tartó — egységesülési folyamatot. Ez a szemlélet elhanyagolja a még meglevő lényeges osztály- és szociális különbségeket és az ebből eredő politikai, tudati fejlettség differenciáltságát. Akik ezt a nézetet hirdetik, gyakran a társadalom adott politikai egységére hivatkoznak — amely valóban fennáll a legalapvetőbb kérdésekben, de megfeledkeznek az ideológiai egységről, ami — helyzetükből adódóan — még nincs meg minden kérdésben.

E hamis társadalmi képnek természetes következménye, hogy alábecsülik a párttagság szociális összetételének jelentőségét, a munkásjelleg erősítésének követelményét, opportunista tendenciák előtt nyit utat, elvi engedményeket tesz a pártépítő munkában. Ezért reálisan kell felmérnünk az egységes társadalom kialakulásának a folyamatát. Az alapvető társadalmi érdekek megegyezése mellett nem szabad megfeledkeznünk az osztályok és rétegek sajátos érdekeiről, olykor a különböző érdekek önállósodásáról, kellő összehangoltság híján az ütközésükről és az ezekből következő politikai, világnézeti fejlettség különbözőségéről.

A másik téves nézet az objektíve meglevő különbségek, érdekeltérések szerepének túlbecsüléséből származhat és a pártépítő munkában álbaloldali magatartásban, szektarianizmusban nyilvánul meg. A párt osztályjellege — amint erről már szó volt — nem zárja ki, hogy a dolgozók különböző rétegei tömörüljenek soraiban, hiszen a dolgozó osztályok, rétegek alapvető és sajátos érdekei is a munkásosztály szocialista céljainak realizálásával valósulhatnak meg. A nem munkás rétegek részvétele a pártban politikai szempontból azért is jelentős, mert általuk közvetlenül is érzékelhetővé válnak a társadalom különböző csoportjainak sajátos érdekei, politikai közérzetük stb. Következésképpen a párt — politikája kialakításánál — jobban figyelembe veheti a szövetségesek szempontjait, s a társadalmi valóság sokoldalúbb ismerete alapján határozhatja meg a politikai feladatokat. Ez azonban természetesen nem jelenti azt, hogy a nem munkás párttagok valami sajátos érdekeket képviselnek a párton belül, hiszen ők is a munkásosztály politikájának elkötelezett harcosai, akik fegyelmezetten kötelesek végrehajtani a párt politikáját, határozatait. Pártunkban nincs a munkásosztály politikájától független, attól elkülönülő paraszti, értelmiségi vagy egyéb rétegpolitika. A Magyar Szocialista Munkáspárt marxista—leninista szövetségi politikát folytat, amely tekintettel van minden dolgozó réteg társadalmi helyzetére, törekvéseire, sajátos érdekeire.

A Magyar Szocialista Munkáspárt fontos következtetéseket vont le a párttagság összetételének vizsgálatából is. Az 1960-as évek derekán a párttagságot nem tartottuk nyilván az eredeti

foglalkozásuk szerint. A gyakorlat azt mutatta, hogy ennek nyilvántartására szükség van, és a XI. kongresszus előtt újból eredeti, illetve a jelenlegi foglalkozás szerinti kimutatás is készült.

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT A MUNKASOSZTÁLY ÉLCSAPATA ÉS TÖMEGPÁRTJA

A társadalmi gyakorlat a politikai élet minden területén azt bizonyítja, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt a munkásosztály élcsapata, ugyanakkor azonban taglétszámát tekintve tömegpárt is. Felvetődik a kérdés, hogyan lehet a párt élcsapat, ha egyben tömegpárt is?

A tömegpárt fogalma azt jelenti, hogy a taglétszám az aktív kereső lakossághoz viszonyítva jelentős arányú, és a párt összetétele megközelítően a társadalom szociális struktúráját tükrözi. Hangsúlyozzuk, hogy a párt taglétszámát illetően minden időre és minden helyzetre érvényes mutató nem határozható meg. Az optimális létszám kialakulását sok tényező befolyásolja. Többek között a társadalom szociális szerkezete, osztályviszonyainak fejlettsége, a történelmi fejlődés sajátosságai, a konkrét politikai és ideológiai viszonyok, a társadalmi fejlődés soron levő feladatai, a párt előtt álló közvetlen politikai célok stb. E tényezők összefüggéseit, hatásait együttesen kell megvizsgálni és ennek alapján határozható meg a taglétszám alakulásának célszerű, optimális aránya, a párt élcsapatjellegének megfelelően. Általános követelmény az is, hogy a párt szervezetei útján átfogja az egész társadalmat, annak minden lényeges politikai, gazdasági, kulturális intézményét és ezek révén is biztosítsa vezető szerepét, a proletárdiktatúra mechanizmusának zavartalan működését. Elvi követelmény tehát a párttagság számának szabályozása oly módon, hogy ne mosódjék el a határ az élcsapat és a dolgozó tömegek között. A párttagságnak ideológiai felkészültségben, politikai tudatosságban, aktivitásban és erkölcsi magatartásban a többi dolgozóhoz képest magasabb szinten kell állnia. A tömegpártjelleg tehát nem zárja ki azt, hogy a párt a munkásosztály él-

csapata legyen. Pártunk az élcsapatjelleget a lenini típusú kommunista pártok alapvető ismérvének tekinti.

Ha a párt — a szociális származástól függetlenül — valóban a társadalom legöntudatosabb tagjait tömöríti, azokat, akik a munkásosztály történelmi céljait magukévá tették és küzdenek is azokért, akkor az élcsapat- és a tömegpártjelleg egymásnak nem mond ellent. A párt ugyanis nagy taglétszáma ellenére sem oldódik fel a társadalom egészében, hanem irányító, vezető erő, betölti történelmi küldetését, biztosítja a munkásosztály, az egész társadalom érdekeinek érvényesülését.

A párt élcsapatjellegének érvényesülése — mint már említettük — több összetevő eredménye. E tényezők egymással szoros kapcsolatban állnak, egymást feltételezik és a párt gyakorlati tevékenysége folyamán fejlődnek. A pártépítő munkában időnként egyik-másik összetevő nagyobb hangsúlyt, nagyobb figyelmet kap.

Az élcsapatjelleg érvényesülésének legalapvetőbb kritériuma, hogy a munkásosztály harcában a párt politikai vezető erő, helyesen ismeri fel és valósítja meg az osztály politikai érdekeit. Ebből a szempontból vizsgálva a párttagság létszámát megállapíthatjuk, hogy az jelentős előnyöket jelent. Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy a tömegpártjelleg, illetve az optimumot meghaladó taglétszám objektíve nagyobb lehetőséget teremt az idegen eszmei befolyások érvényesüléséhez, a politikai torzulásokhoz, tehát kedvezőtlenül befolyásolhatja a párt élcsapatjellegét. Veszélyeztetheti legalapvetőbb elemét, az ideológiai, politikai, szervezeti és cselekvési egységét, nehezítheti, lassíthatja a politika végrehajtását. A tömegpártban éppen ezért fokozott jelentőségű a kommunista nevelő munka. A párt élcsapatjellegének erősítése — a kommunista nevelés szempontjából is — naponta megújuló és biztosítandó feladat. Pártunk — figyelembe véve a megoldandó feladatokat, a taglétszám növekedését — a VIII. kongresszustól kezdődően rendszeresen figyelmeztet a követelmények fokozott alkalmazására. Hangsúlyozza az elméleti-politikai tudatosság növelésének szükségességét, az emberi értékek, a kommunista tulajdonságok fejlesztését a párt tekintélyének, befolyása növelésének, vezető szerepének erősítése érdekében.

A Magyar Szocialista Munkáspárt tagfelvételi elvei a pártról, a párttagságról szóló lenini tanításon alapulnak. E tanítások a társadalmi fejlődés minden szakaszában érvényesek. A lenini alapelvek szerint a párt tagja az lehet, aki:

a) elfogadja a párt programját;

b) részt vesz valamelyik pártszervezet munkájában;

c) anyagilag is támogatja a pártot.

Ezek az alapelvek a forradalmi élcsapat legfontosabb szervezeti követelményeit tartalmazzák. Az élet igazolta a lenini tanítások helyességét és szükségességét. Az eszmei-politikai, cselekvési egység fejlesztése érdekében a lenini alapelvek azokkal a követelményekkel bővültek, amelyek fokozzák és biztosítják a párttagság aktivitását, a párthatározatokban való részvételét.

Pártunk történetében kimutatható a lenini elvek alkalmazása és továbbfejlődésük. A társadalmi fejlődés megkövetelte a pártba való felvétel, a párttagsággal járó követelmények pontosítását. A párt feladatainak megfelelően, a kötelességek következetesebb alkalmazásával, az eszmei-politikai képzettség fokozásával, a nevelő munkával alkalmassá tette tagságát a növekvő követelmények ellátására.

A tagfelvételi követelmények meghatározásánál a párt igénye az, hogy a párttagsághoz nem elég a munkában tanúsított szorgalom és helytállás, az állampolgári kötelességek teljesítése. Nem elégséges, hogy a pártba felvételét kérő általában ismeri a párt politikáját és egyetért azzal. A párt elvárja, hogy a felvételét kérő ismerje a párt politikáját, azt nyilvánosan terjessze, védelmezze és a végrehajtásában is részt vegyen. A felvételre jelentkezőnek már a felvétele előtt meg kell ismernie a párt programját, szervezeti szabályzatát, szervezeti alapelveit, működését, fegyelmi követelményeit, s minderről — a felvétel feltételeként — számot kell adnia. A világnézeti tudatosság, az elméleti felkészültség tekintetében is — főként az értelmiségieknél — magasabb követelményeket támasztunk. Tanulmányozniuk kell a párt tudományos világnézetét, törekedniuk kell a marxizmus—leninizmus elméleti alapjainak elsajátítására.

Felvetődhet a kérdés: vajon ez azt jelenti-e, hogy a párt csak „kész kommunistákat" hajlandó a soraiba fogadni? A párttaggá válás ténye kétségtelenül kiemelkedő állomása a politikai öntudatra ébredésnek, a kommunistává fejlődésnek, de mégsem jelenti azt, hogy ezzel már bárki is „kész kommunistává" vált. A legszilárdabb, a legfelkészültebb kommunistákat is a szakadatlan önképzés, önfejlesztés jellemzi. A párt törekvése a párttagok politikai, elméleti felkészültsége érdekében az, hogy „minden helyzetben, minden körülmények között, az események bármilyen fordulata esetén érvényesíteni tudja *pártjának* irányvonalát, hatni tud környezetére az egész párt szellemében, s nem hagyja, hogy a környezet nyelje el őt."[3]

A párt tehát kijelöli azokat az alapvető magatartási normákat, amelyek eleve garantálják, hogy a leendő párttag nem csupán a meggyőződését akarja demonstrálni a belépéssel, hanem dolgozik és küzd is a párt céljaiért.

E követelmények teljesítését a párt természetesen mind a régi, mind az új tagokra egységesen érvényesíti, s ez így helyes, mert ellenkező esetben káros feszültség keletkezne.

Új párttagokat elsősorban a törzsgárdista munkások, a szocialista brigádok tagjai közül kell felvenni. A KISZ-szel, a szakszervezetekkel együtt körültekintően kell foglalkozni a fiatal nemzedék öntudatos munkássá nevelésével. A munkásosztály mai és még inkább a holnapi utánpótlását csaknem kizárólag az ifjú nemzedék adja, hiszen a felnőtt lakosság átrétegeződése már lelassult, csökkent a mezőgazdasági dolgozók átáramlása az iparba. Ez a körülmény eleve behatárolja a párttagok utánpótlásának a forrásait és növeli az ifjúság kommunista nevelésének jelentőségét.

A párt a kommunisták önkéntes harci szövetsége. Aki párttaggá lesz, tudnia kell, hogy mit vállal, s azt a lehető legjobban kell teljesítenie. Az önkéntesség tartalmazza a pártból való kilépés lehetőségét is anélkül, hogy ez az illetőt anyagilag vagy erkölcsileg hátrányosan érintené. Az a fontos, hogy a pártban ne legyen olyan ember, aki saját hibájából tartósan nem vesz részt alapszervezetének életében, közömbös a párt-

[3] *Lenin:* Ki az útra. *Lenin* Összes művei. 17. köt. Kossuth Könyvkiadó 1968. 340. old.

élet iránt, nem tartja be a szervezeti szabályzat előírásait, helytállása kifogásolható és magatartásával nem segíti a párt tekintélyének növekedését. Ha a kommunista közösség emberformáló ereje, a tényleges segítség, az őszinte bírálat, a bátorító, ösztönző szó nem használ, a pártból való kilépést, törlést és kizárást szükségszerű lépésnek kell tekinteni, amely hozzájárul a párt tekintélyének, erejének növeléséhez, hiszen a párt harckészsége elsősorban nem a létszámában, hanem tagjai minőségében és aktivitásában rejlik.

A párttagság önkéntes, de a párt összetételének alakulását nem bízhatjuk a véletlenre. Állandóan szükség van a párt szociális összetételének befolyásolására. Összeegyeztethető-e az önkéntesség a szabályozással? Igen. Az ellentmondás csak látszólagos. A befolyásolás fő módszere azoknak a — rétegenként differenciált, de elvében egységes és következetes — tagfelvételi követelményeknek az érvényesítése, amelyekről az előbbiekben már szó volt. Tervszerűen kell nevelni, felkészíteni a párttagságra azokat, akik politikai meggyőződésük, jellemük, erkölcsi magatartásuk, kommunista tettrekészségük alapján alkalmasak erre. Nevelő munkánkkal éppen azt kell elérnünk, hogy a párttagság várományosai minden tekintetben megfeleljenek a követelményeknek, s így a párt tagjai sorába kerüljenek.

Ezek a pártépítő munka, a tagfelvétel fő mozzanatai. Szembeszállunk azzal a káros következményeket hordozó szemlélettel, amely a pártépítés fogalmát a tagfelvételek többé-kevésbé mechanikus lebonyolítására korlátozza. A pártépítő munkának az a legfontosabb célja, hogy elősegítse az eszmei-politikai, szervezeti és cselekvési egységet, fejlessze a párttagok teljesítőképességét, emelje politikai öntudatuk és műveltségük színvonalát. A legjobb dolgozók párttaggá nevelésének régi, nemes hagyományai vannak a kommunista mozgalomban. Már az illegalitás éveiben is ez volt az egyik legszebb és legjelentőségteljesebb pártmegbízatás, amit a kommunisták abban a tudatban végeztek, hogy az részé a párt tettrekészségéről, és jövőjéről való gondoskodásnak. Most, a párttagsághoz fűződő követelmények fokozódásával még több ilyen jellegű pártmegbízatást kell adni a legjobban képzett, tapasz-

talt kommunistáknak. Ezzel kapcsolatban növekszik a pártcsoportok nevelő, előkészítő munkája. Sokat várunk a társadalmi és a tömegszervezetekben dolgozó kommunistáktól is, akik a párttagságra kiválasztottak gondolkodását formálják, magatartását alakítják. A létszámnövekedés és az összetétel szabályozásának alapvető módja a nevelő, segítő, felkészítő munka. Az, hogy a párttagságra jelentkezők közül hány dolgozót tudnak a követelmények magas mércéjének megfelelően felkészíteni, valamennyi pártszervezetünk erejének fontos próbaköve. Nem szabad megengedni, hogy a párttagságra még éretlen, csupán félig alkalmas jelölteket vegyenek fel a pártba. A párt összetételének javítását szolgáló törekvéseinket csak a sablonoktól, a gépiességtől mentes módszerek mozdíthatják elő.

A pártépítő munka eredményessége nagymértékben a párt tekintélyétől, vonzerejétől függ. Óriási vonzerő, ha a pártonkívüliek azt látják, hogy leendő pártszervezetükben egységes, öntudatos fegyelem van, a tagságot kötelességérzet hatja át, minden tekintetben tiszteletben tartják a lenini normákat, a szervezeti szabályzat szellemében élnek és dolgoznak, az alapszervezet valóban fontos szerepet tölt be a munkahely vagy a lakóterület életében, s tagjainak erkölcsi magatartása példamutató. Ezzel szemben nem nevelheti megfelelően a párttagságra készülőket és megfelelő követelményeket sem támaszthat az olyan alapszervezet, amelyik passzív, amelyben a kommunisták nem végeznek rendszeresen pártmunkát, nem érvényesül megfelelően a pártdemokrácia, a fizikai dolgozókat nem vonják be eléggé a vezetésbe. Következésképpen a pártépítés legfőbb feltétele a jó alapszervezeti munka, az aktív pártélet. Ez a legnagyobb vonzerő, amely a munkásokat, a fizikai dolgozókat a parthoz közelebb hozza.

A PÁRTTAGSÁG JOGAIRÓL ÉS KÖTELESSÉGEIRŐL, A MAI KÖVETELMÉNYEK TÜKRÉBEN

A párttag jogait, kötelességeit a szervezeti szabályzat tartalmazza, amelynek alkalmazása a párt vezető szerepe hatékony és maradéktalan érvényesítését szolgálja. Pártunk nagy figyel-

met fordít a tagok jogainak és kötelességeinek pontos megfogalmazására, végrehajtására. A gyakorlati pártmunka során szerzett tapasztalatok alapján, a kongresszus határozataiban elfogadott előírásokkal a párt biztosítja eszmei-politikai, cselekvési egysége fejlesztését, tömegkapcsolatai erősítését.

A XI. kongresszus a tagság aktív, felelősségteljes észrevételei felhasználásával figyelemre méltó módosításokat hajtott végre. A korábbiakhoz képest új előírás az erkölcsi, politikai feddhetetlenség. Ez a párt erkölcsi tisztaságának követelménye, és a politikai, cselekvési egység védelmét szolgálja. A párttag feddhetetlensége elsősorban politikai feddhetetlenséget jelent, a politikai haladás szolgálatát, a munkásosztály, a nép, a párt iránti hűséget, a proletár internacionalista gondolkodást, magatartást. Ezen felül azt is jelenti, hogy a párttag múltjának és jelenének, egész tevékenységének, magatartásának, életvitelének politikailag, jogilag és erkölcsileg példásnak kell lennie munkahelyén, a közéletben és a magánéletben. A feddhetetlenség az állampolgári jogok vonatkozásában szocialista államunk törvényeinek tiszteletét, azok feltétlen betartását tartalmazza. A kommunistáktól a párt megköveteli az önzetlenséget, az emberiességet. Az önzés, a karrierizmus, a hízelgés, a gyávaság, a gőg, a hatalommal való visszaélés idegen a párttól és a kommunistáktól is. A szocialista erkölcsi magatartással ellentétes mindenfajta jogtalan előny, kiváltság, protekció, a beosztás önös célokra történő kihasználása.

Társadalmi fejlődésünk jelenlegi helyzete, feladatainak összetettsége, bonyolultsága, a kapitalista környezettel járó következmények szükségessé teszik a párttag rendszeres elméleti-politikai tudásának gyarapítását, általános műveltségének gazdagítását. A pártszervezetek kötelessége megteremteni annak a feltételét, hogy a szervezett pártoktatás során elsajátítsák a marxizmus—leninizmus tanításait. Az eddiginél több figyelmet kell fordítani az önképzés útján történő ideológiai, politikai ismeretek fejlesztésére. Arra kell törekedni, hogy a párttagok a bonyolult helyzetekben önállóan, pártosan foglaljanak állást, meggyőzően érveljenek politikánk mellett. A párttag elkötelezett a marxizmus—leninizmus eszméje mellett, tevékenységében ez vezérli. A szocializmus építésében való aktív részvételnek, a szocializmus ügye iránti szolgálatnak abban kell meg-

mutatkoznia, hogy példát mutat a munkában, életvitelében. Aktivitása kifejeződik a párt politikája melletti határozott és nyílt kiállásban, a politika hirdetésében, megértésében, a mindennapos felvilágosító, meggyőző munkában. A kommunista nem maradhat tétlen, amikor jelenlétében a pártot, annak politikáját támadják. Meggyőződésből el kell utasítania minden, a szocializmustól idegen nézetet, minden reakciós, burzsoá eszmét, biztosítania kell az össztársadalmi érdek érvényre jutását, védelmét. Segítenie kell, hogy közvetlen környezetében ez a szemlélet és magatartás erősödjön. A szocialista társadalom védelme egyet jelent a munkáshatalom védelmével, amely forradalmi éberséget igényel a szocializmustól idegen eszmék, nézetek és gyakorlat elleni harcban.

Párttagságunk túlnyomó többsége teljesíti közéleti kötelességét, közel 80%-ának pártmegbízatása van. A tagság zöme aktív társadalmi munkás.

A párttag jogai közül elsőként — jelentősége miatt — a politika kialakításában való részvételről szólunk. A Magyar Szocialista Munkáspárt munkájára jellemző, hogy rendszeresen igényli a közvélemény, de elsősorban a párttagok véleményét. Gondoskodik a kellő tájékoztatásról. Pártunkban kellő aktivitás van. A taggyűlések és más pártrendezvények alkalmas fórumok arra, hogy a párttagok gyakorolhassák ezt a jogukat. Ehhez megteremti a feltételeket s elítéli az ettől eltérő gyakorlatot, helytelen szemléletet.

Amikor a tagfelvétel, a tagság összetételének a kérdését vizsgáltuk, a legfontosabb alapelvekről szóltunk. A párt a párttagokból áll. Mindenkire a lenini alapelvek, az ebből eredő jogok és kötelességek érvényesek. Az érvényesítésnél, az alkalmazásnál azonban a sajátosságokat is vegyük figyelembe, s személyre szólóan alkalmazzuk. Az elvek érvényesítésében az eddiginél nagyobb következetességre van szükség. Társadalmi fejlődésünk előrehaladása megköveteli az elvek következetesebb alkalmazását. Pártunknak erre több lehetősége van. Ezt segíti elő a tagkönyvcsere is. A párt sorai tisztaságának megőrzése, egységének megteremtése állandó feladat. Ez biztosítja a helyes politika maradéktalan végrehajtását, a kitűzött feladatok teljesítését, a fejlett szocializmus megvalósítását.

A PÁRTBIZOTTSÁGOK RENDSZERE, SZEREPE ÉS IRÁNYÍTÓ TEVÉKENYSÉGE

A PÁRTBIZOTTSÁGOK RENDSZERE

A párt szervezeti felépítésében, belső életében, társadalomirányító tevékenységében jelentős helyet foglalnak el a pártbizottságok és a pártvezetőségek. Közvetítik a párt legfelsőbb szerveinek határozatait, állásfoglalásait a pártalapszervezetekhez és a végrehajtás tapasztalatait a Központi Bizottsághoz. Működési területükön a pártot képviselik, politikai irányító munkát végeznek. Részt vesznek a politika kidolgozásában, megértetésében, elfogadtatásában, a helyi viszonyokra való alkalmazásában, segítik és ellenőrzik a következetes végrehajtást. Politikailag felelősek a területükön végzett társadalmi, gazdasági, kulturális munkáért. A társadalom építésének jelenlegi szakaszában különösen nagy a felelősségük a vezetői munka színvonalának javításában, a termelés és általában a munka hatékonyságának növelésében, a párthatározatok végrehajtásának segítésében és ellenőrzésében.

Mint minden szervezetnek, a pártnak is biztosítania kell egészének és részeinek optimális, hatékony és rendeltetésszerű működését. Lenin a pártot a munkásosztály olyan szervezett élcsapataként határozta meg, amely alapszervezetekből, különböző szintű vezető pártszervekből áll és mindezeket — raj-

tuk keresztül az egyes kommunisták munkáját — egy Központi Bizottság irányítja.

Ezt az útmutatást tükrözi a Magyar Szocialista Munkáspárt Szervezeti Szabályzatának a párt különböző szintű és típusú szerveinek, így a pártbizottságoknak a rendszeréről rendelkező része is. Ennek alapján a pártbizottságokat a következőképpen csoportosíthatjuk:

a) A szervezeti felépítettségben elfoglalt helyüket illetően megyei jogú pártbizottságok működnek a fővárosban, a 19 megyében, a Néphadseregnél, a Határőrségnél, a Belügyminisztériumban és a Külügyminisztériumban.

Tagkönyvkiállítási joggal rendelkező pártbizottságok Budapest kerületeiben, a járásokban, a városokban és azoknál a szerveknél működnek, ahol a politikai munkát megyei jogú pártbizottság irányítja.

Tagfelvétel jóváhagyásával és fegyelmi jogkörrel felruházott pártbizottságok vannak azokon a helyeken, ahol a pártmunkát kerületi, városi, járási pártbizottságok irányítják és a pártbizottság létrehozásának a szervezeti szabályzatban rögzített egyéb követelményei adottak. Végül tagfelvétel jóváhagyásával és fegyelmi jogkörrel nem rendelkező pártbizottságok működnek elsősorban a termelőüzemekben.

b) A pártbizottságokat megkülönböztethetjük annak alapján is, hogy a politikai munkát a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt helyük szerint (községek esetében terület szerint) hol irányítják. Ennek megfelelően pártbizottságok működnek a termelés különböző területein (ipar, építőipar, mezőgazdaság stb.), a közlekedés és a szolgáltatás szférájában, intézményekben, hivatalokban, a fegyveres testületek csapatainál és intézményeinél, a községek egy részében. (Elsősorban a nagyközségekben.)

A PÁRTBIZOTTSÁGOK LÉTREHOZÁSÁNAK ÉS MŰKÖDÉSÉNEK ELVEI

Pártunk valamennyi szerve és alapszervezete a lenini szervezeti elvek alapján épül fel és működik. Ezek közul alapvető — az összes többi szervezeti és működési elvet is meghatározó

— a *demokratikus centralizmus* elve. A demokratikus centralizmus kérdéseivel a tankönyv más fejezete foglalkozik. E helyen csak két — a pártbizottságokat jelentősen érintő — vonatkozására utalunk röviden.

Valamennyi pártbizottság alárendelt a munkáját közvetlenül irányító felettes pártbizottságoknak, a fővárosi és a megyei pártbizottságok közvetlenül, a többi összes pártbizottság, közvetve a Központi Bizottságnak. A pártbizottságok azonban nem csupán végrehajtó szervek, feladatuk több, mint a felsőbb szervek határozatainak a helyi viszonyokra való alkalmazása és végrehajtása. Fokozódó felelősséggel kell részt venniuk a politika folyamatos alakításában. Politikai irányító munkájuk tapasztalatait rendszeresen és folyamatosan a felsőbb pártszervek rendelkezésére kell bocsátaniuk, a reális lehetőségekre épülő, a pártmunka hatékonyságának javítását célzó javaslataikkal elő kell segíteniük a vezető párttestületeknek, a párt egészének tevékenységét.

A pártbizottságok létrehozásáról a szervezeti szabályzat V. fejezete így rendelkezik: „A fővárosban és kerületeiben, a megyékben, járásokban és városokban pártbizottságot kell választani."[1]

Ezenkívül pártbizottságot kell választani minden olyan községben, termelőegységnél, intézménynél stb., ahol a párttagság létszáma meghaladja a 200 főt. Indokolt esetben a fővárosi, a megyei pártbizottságok engedélyezhetik pártbizottság létrehozását ott is, ahol a párttaglétszám nem éri el a 200-at.

A pártbizottságokat az ötévenként összehívandó — megyei, járási, városi, községi, üzemi stb. szintű — pártértekezletek választják, melyeken az előző pártbizottság tagjai szavazati joggal vesznek részt. A választás rendjét a Központi Bizottság szabályozza. Ugyancsak a Központi Bizottság hagyja jóvá a párttagság képviseleti elvét és a pártbizottságokon keresztül szabályozza a különböző szintű pártértekezletek és az általuk megválasztásra kerülő vezető testületek küldötteinek, illetve tagjainak létszámát is.

A pártértekezletek értékelik a pártbizottságoknak a két kongresszus közötti időben végzett munkáját, állást foglalnak

[1] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1975. 532. old.

a Központi Bizottság által előzetesen vitára bocsátott dokumentumokkal kapcsolatosan és — a pártbizottság tagjain kívül — megválasztják a felsőbb pártértekezlet, illetve a pártkongresszus küldötteit. A Központi Bizottság a két kongresszus közötti időszakban pártértekezletet hívhat össze és elrendelheti pártkonferenciák összehívását. Pártunk XI. kongresszusa az elmúlt időszak tapasztalatainak alapján úgy döntött, hogy a Központi Bizottság a jövőben a kongresszusi ciklusok félidejében átfogóan értékelje a kongresszusi határozatok végrehajtásának helyzetét.

A párt szervezeti felépítésének és működésének fontos elve a *területi—üzemi elv*, amely mindenekelőtt a párt szervezeti felépítésének elve. Szabályozza a párt alapszervezeteinek és irányító pártszerveinek (a pártbizottságoknak) közigazgatási területi, illetve munkahely szerinti létrehozását. Ugyanakkor biztosítja, hogy minden közigazgatási területen vagy munkahelyen csak egy irányító pártszerv lehet, amelynek minden más ott működő pártszerv és pártszervezet alá van rendelve.

Ez az elv ugyanakkor a párt működésének elve is. Ez elsősorban abban jut kifejezésre, hogy az azonos szintű területi vagy munkahelyi pártszervek általában azonos jogkörrel, hatáskörrel rendelkeznek. Tagkönyvkiállítási joggal például általában a fővárosi kerületi, a városi és a járási pártbizottságok rendelkeznek. Ugyanilyen jogköre van azonban néhány nagyüzemi pártbizottságnak (Csepel Vas- és Fémművek, Csepel Autógyár stb.).

A területi elv a pártirányítás elve is. Adott közigazgatási területen vagy termelőüzemben az állami, gazdasági szervek, a társadalmi és a tömegszervezetek pártirányítását az ott működő irányító pártszervek gyakorolják.

A területi—üzemi elv alapján biztosítható a különböző szinteken, területeken és ágazatokban működő pártbizottságok rendszerének — és rajtuk keresztül az alapszervezeteknek — a Központi Bizottság által gyakorolt *egységes* irányítása.

A Központi Bizottság Titkárságának 1968. december 2-i határozata kimondta, hogy a pártbizottság illetékességi területének politikai irányító szerve. Ez abban nyilvánul meg, hogy az adott megyében, járásban, városban, kerületben, községben működő valamennyi állami szerv, társadalmi és tömegszer-

vezet, termelőüzem vagy szövetkezet, intézmény és hivatal, illetve az ezekben működő pártszervek és alapszervezetek felelős politikai irányítója a területileg illetékes pártbizottság. A területi elvtől való eltérést — indokolt esetben — a Budapesti Pártbizottság és a megyei pártbizottságok engedélyezhetik. Ha az illetékességi terület átlépi a megyék közötti határokat, a területi elvtől való eltéréshez a Politikai Bizottság engedélye szükséges. Ennek alapján a területi elvtől eltérő pártirányítás érvényesül például a Magyar Néphadseregben, a Honvédelmi Minisztérium pártbizottságánál és néhány olyan nagyüzemnél, állami gazdaságnál, a bányászat egyes területein, melynek termelőegységei más közigazgatási területen vannak. Fontos, hogy ilyenkor a pártirányítást gyakorló „ágazati" pártszervek rendszeres és élő kapcsolatot tartsanak, az adott területet érintő kérdések eldöntése előtt konzultáljanak a területi pártszervvel.

Az esetek egy másik részében — amennyiben ezt az ágazati feladatok egységes és hatékony megvalósítása szükségessé teszi — az egyes gazdasági szervezetek központjában működő pártszervek *koordinálási jogkört* kapnak. A koordinálási jogkörből eredő feladatokat a Politikai Bizottság 1968. december 2-i határozata szabályozta. A határozat szerint az ilyen jogkörrel rendelkező pártszervek koordináló tevékenysége csak az egész üzemet érintő legátfogóbb feladatokkal kapcsolatos vélemények egyeztetésére, közös állásfoglalások kialakításának elősegítésére terjedhet ki. (Pl. a tervekkel, a kollektív szerződésekkel, azok végrehajtásával kapcsolatos kölcsönös tájékoztatás, véleménycsere és egyeztetés.) Feladatukat csak akkor tudják ellátni eredményesen ezek a pártszervek is, ha rendszeres kapcsolatuk van a területi pártszervekkel.

A *kollektív vezetés* mint működési-vezetési elv elsősorban azt jelenti, hogy a pártbizottságok mint testületek dolgoznak (üléseiken funkcionálnak), a testület tárgyalja meg és dönti el a pártmunka valamennyi fontos kérdését. Az egyes pártbizottsági tagok csak a testület megbízása alapján intézkedhetnek a testület nevében.

A vezetés kollektivitásának mindig az egyszemélyi felelősséggel kell párosulnia. A vezető testület minden tagja felelős a döntések megvalósításáért. A pártszervek tagjainak felelőssé-

gét pártunk XI. kongresszusa is hangsúlyozta. A felelősség érvényesítése azonban csak akkor lehet hatékony, ha a testületi döntésekből adódó feladatokat személyekre bontjuk, konkréttá tesszük. Megjelöljük a felelőst, a végrehajtás határidejét, azt, hogy a testület mikor, milyen módon számoltatja be a felelősöket, és hogyan ellenőrzi a végzett munkát.

A pártbizottságok munkáját a *tervszerűség* jellemzi. A pártmunka tervezésének kötelezettségét és rendszerét központi szintű párthatározat szabályozza. A pártbizottsági munka tervezésének itt csak a legfontosabb jellemzőit foglaljuk össze röviden.

A párt központi vezető szerveinek határozatai a pártbizottságokra kötelezőek. Ebből adódik, hogy munkaterveikben tükröződniük kell azoknak a feladatoknak, amelyek a határozatok végrehajtásából rájuk hárulnak. Szerepeltetniük kell munkaterveikben a felsőbb pártszervek által kötelezően előírt napirendeket is. Gondosan ügyelniük kell árra, hogy a helyi sajátosságok és feladatok helyet kapjanak a munkatervben és hogy megfelelő arány legyen a pártmunka különböző területei között.

Fontos, hogy a pártmunka tervezése is kollektíven történjék. Kérjék és vegyék figyelembe a pártbizottság tagjainak a véleményét, javaslatait, az irányított pártszervek és az alapszervezetek észrevételeit. Helyes, ha a napirendek összeállításánál megtárgyalásra javasolnak olyan kérdéseket is, amelyek alkalmasak saját, korábban hozott határozataik végrehajtásának ellenőrzésére.

A pártbizottságok többsége féléves munkaterveket készít. Szokásos a pártmunka egyes reszortfeladatait rögzítő tervek készítése is. (Pl. az adott oktatási évre szóló, vagy az ötéves pártoktatási terv, a káderek képzésének terve stb.) A munkatervek egyik gyakori típusa a pártbizottságok által egy-egy fontosabb határozat végrehajtásának elősegítése érdekében készített politikai intézkedési terv. Ezek többsége valamely gazdasági vagy társadalompolitikai feladathoz kapcsolódik.

A pártbizottságok tervező munkájában egyre jobban kidomborodik a távlatokban való gondolkodás, a hosszabb távon érvényesülő tendenciák és lehetőségek feltárása, figyelembevétele és beépítése a munkaterveikbe.

A pártbizottságok csak akkor tudják sokrétű és felelősségteljes feladataikat ellátni, ha jó a kapcsolatuk az emberekkel, irányító munkájuk, politikai intézkedéseik hatékonysága eredményeképpen politikai tekintéllyel rendelkeznek, bizalmat, elismerést élveznek, támaszkodhatnak a dolgozók politikai cselekvésére. Ez nagymértékben függ a pártbizottságok *személyi összetételétől is.* Szükséges, hogy megfelelően tükrözze az adott területen élő, dolgozó emberek, az irányított pártszervekhez és a pártalapszervezetekhez tartozó párttagok társadalmi, szociális összetételének jellemzőit. Valljuk, hogy pártunk munkásjellegét elsősorban és alapvetően a munkásosztály érdekeit következetesen képviselő, a társadalom abszolút többségének támogatását élvező elvi politika határozza meg. Nem közömbös azonban a párttagság, a választott párttestületek szociális összetétele sem.

A pártbizottságok szociális összetétele a XI. kongresszust megelőző választások eredményeképpen javult. A kongresszus határozata ennek ellenére azt tekinti feladatának, hogy a kádermunka elveinek hatékonyabb érvényesítésével, a káderek tervszerű cseréjével tovább javítsuk a párt és az állam vezető szerveinek személyi összetételét. „A választott szervekbe több fizikai dolgozó, fiatal és nő kerüljön."[2]

Az összetételt elsődlegesen természetesen nem a statisztikai megfontolások, hanem az akcióképesség biztosítása befolyásolja. Arra kell törekedni, hogy a legrátermettebb, a párt politikáját értő, ismerő, munkájuk, magatartásuk alapján nagy tekintéllyel rendelkező olyan elvtársak legyenek a pártbizottságok tagjai, akik képesek a párttagok és a pártonkívüliek tömegeit mozgósítani a párthatározatok végrehajtására. El kell utasítani viszont a „szűk körben való mozgást", a „hozzáértés és rutin" szerepének sokszor kényelmességi alapon való eltúlzását. A munkásokat, a fiatalokat és a nőket a pártiskolára és az esti egyetemi oktatásba való tervszerű beiskolázással, a pártalapszervezetekben és a tömegszervezetekben végzett munka gyakorlati tapasztalatai alapján kell felkészíteni és alkalmassá tenni a választott párttisztségek betöltésére, a pártbizottsági tagsággal járó feladatok ellátására.

[2] Ugyanott, 487. old.

A pártbizottságok — mint erre már utaltunk — testületi üléseiken fejtik ki tevékenységüket. Üléseiket szükség szerint, de legalább háromhavonta tartják. A pártértekezletet követő első pártbizottsági ülésen megválasztják azokat a szerveket és munkabizottságokat, amelyek az eredményes munkát biztosítják, kinevezik vagy megerősítik funkciójukban az apparátus vezetőit.

A pártbizottságok munkájában tükröződnie kell annak is, hogy a pártbizottság területének legfelsőbb politikai irányító szerve. A pártbizottság által irányított terület minden politikai kérdése a hatáskörébe tartozik, ezeket bármikor napirendre tűzheti, vizsgálhatja, a feladatok megoldását segítő határozatot hozhat. (Helyi kérdésekben önállóan dönt.) Fontos azonban, hogy ne merüljön el a részkérdésekben, hanem ténylegesen a legjelentősebb, a politika, a határozatok megvalósítását döntő módon befolyásoló tényezőkre összpontosítsa figyelmét, ezek pozitív irányú fejlesztésében töltsön be meghatározó szerepet. Ténylegesen irányítsa a végrehajtó bizottság, a munkabizottságok, az alárendelt pártszervek és pártalapszervezetek munkáját. Rendszeresen számoltassa be őket, ellenőrizze tevékenységüket. Határozataival mutasson irányt, szabja meg azt a keretet, melyen belül a párt politikájának eredményes, hatékony megvalósításán kell dolgozniuk. Mindezt úgy végezze, hogy ne vonja el feleslegesen hatáskörüket, ne csorbítsa, hanem fokozza önállóságukat, felelősségüket.

A két pártbizottsági ülés között — a pártbizottság határozatai és iránymutatásai alapján — a gyakorlati pártmunkát a *végrehajtó bizottságok* irányítják. A végrehajtó bizottság a pártbizottságnak alárendelt, tagjait a pártbizottság választja, az hívja vissza vagy menti fel. A végrehajtó bizottság tagjai — mivel egyben pártbizottsági tagók is — a pártbizottság hatáskörébe tartoznak. A pártbizottság határozatai a végrehajtó bizottságra kötelezőek. A pártbizottság hagyja jóvá a végrehajtó bizottság munkatervét is. A végrehajtó bizottság a határozatok végrehajtásáról, egész tevékenységéről köteles a pártbizottságnak rendszeresen beszámolni. A végrehajtó bizottság tevékenységét a pártbizottság minősíti.

A pártbizottság és a végrehajtó bizottság között folyamatos, állandó munkakapcsolat van. Mint választott vezető párttestület, a pártbizottságtól kapott hatáskörével nagy önállósággal és felelősséggel kell élnie. A pártbizottsági ülések közötti időszakban irányítja, szervezi, segíti és ellenőrzi a pártmunka egészét. Politikai kérdésekben dönt és intézkedik. A végrehajtás során szerzett tapasztalatai alapján a pártmunka hatékonyságát fokozó javaslatokat dolgoz ki és jóváhagyásra a pártbizottság elé terjeszti. A pártbizottság megbízásából annak hatáskörébe tartozó bizonyos jogokat gyakorol (pl. fegyelmi ügyekben).

A végrehajtó bizottság választott testületként működik, elsősorban ülésein fejti ki tevékenységét. Tagjai a testület megbízásából részt vesznek az operatív pártmunkában. Üléseit szukség szerint, de legalább kéthetenként tartja, a pártbizottság által jóváhagyott napirendeket megtárgyalja. Fontos feladata a pártmunka operatív irányítása, az irányított pártszervek és az alapszervezetek, az állami, gazdasági, társadalmi és tömegszervezetekben dolgozó kommunisták tevékenységének összehangolása.

Figyelemmel kíséri, rendszerezi és értékeli a munka tapasztalatait, hasznosítja azokat saját tevékenységében és tájékoztatja róluk a pártbizottságot.

A végrehajtó bizottságnak munkaképes testületnek kell lennie. Tagjai általában a pártbizottság titkára (titkárai) és az azonos szintű tanács elnöke. Szükséges, hogy összetétele a pártbizottság összetételét tükrözze. A végrehajtó bizottság tagjai között megfelelő arányban kell lenniük fizikai munkásoknak, nőknek, arra rátermett fiataloknak. Célszerű, ha a végrehajtó bizottság ülésein állandó meghívottként (amennyiben nem végrehajtó bizottsági tag) részt vesz a KISZ-bizottság titkára, a munkásőrparancsnok és a rendőrkapitányság vezetője (megyei végrehajtó bizottság esetében a Szakszervezetek Megyei Tanácsa vezető titkára és a megyei lap főszerkesztője). Vigyázni kell azonban arra, hogy az állandó meghívottak túl nagy száma ne váljon a munka akadályozójává.

A pártbizottságok és a végrehajtó bizottságok munkakapcsolata az esetek túlnyomó többségében jó, s az elmúlt években tovább fejlődött, korszerűsödött. Ma is tapasztalhatunk azonban a két vezető szerv kapcsolatát leegyszerűsítő, lebe-

csülő, vagy rosszul értelmező nézeteket. Ilyenek például a következők: A pártbizottság formális szerv, a „fejbólintó János" szerepét tölti be, a végrehajtó bizottság szavazó gépezeteként működik. Vannak, akik ezt még jobban eltúlozva úgy látják, hogy a küldöttértekezletnek állandó jellegű, a pártbizottságéhoz hasonló irányító, ellenőrző szerepet kellene biztosítani. Ezáltal a pártbizottság a végrehajtó bizottsághoz hasonló „operatív" szervvé válna, elsikkadna a végrehajtó bizottságnak a pártéletben betöltött igen fontos szerepe.

E nézeteket a párt egyre korszerűsödő belső élete, hatékonyabbá váló társadalomirányító tevékenysége cáfolja. A helytelen nézetek azonban a pártmunka, az egyes pártbizottságok és végrehajtó bizottságok nem kielégítő, hibás munkakapcsolatának gyakorlatából erednek.

Nagyobb gondot kell fordítani mindenütt a pártbizottsági ülések előkészítésére. Az előkészítésre kerülő javaslatokat, kérdéseket előzetesen meg kell ismertetni a pártbizottság tagjaival. Több alternatív előterjesztést kell vitára bocsátani. Célszerű ismertetni a testület tagjaival a határozati javaslatok előkészítése során elhangzott egyéb javaslatokat, indítványokat. A végrehajtó bizottságok sok pártmunkás-tapasztalattal, beosztásuk, magatartásuk révén nagy tekintéllyel rendelkező vezetői és tagjai, szerény, a pártbizottsági tagok kezdeményezéseit támogató tevékenységükkel segítsék elő a pártbizottságokba nemrégen bekerült fizikai munkások, nők, fiatalok alkotó aktivitását, serkentsék vitakészségüket. A végrehajtó bizottsági tagok legyenek személyileg is felelőssé téve a pártbizottsági ülések érdemi vitáinak előkészítéséért, kialakításáért.

A pártmunka vezetésében, szervezésében fontos szerepük van a *pártbizottságok titkárainak.* (A pártbizottságok — attól függően, hogy megyei, kerületi, járási, városi vagy az alapszervezeteket közvetlenül irányító pártbizottságok — első titkárt és titkárt, illetve titkárokat vagy pedig csak titkárt választanak.)

A végrehajtó bizottsági ülések közötti időszakban a titkárok szervezik a pártmunkát, ellenőrzik a határozatok végrehajtását, a működési terület pártirányítását, vezetik a pártbizottság munkaapparátusát. Munkájukról a pártbizottságnak felelősséggel tartoznak. Felelősségteljes tevékenységüket a pártbizottság függetlenített munkaapparátusa segíti.

A tagfelvétel jóváhagyásával és a fegyelmi jogkörrel rendelkező pártbizottságok *fegyelmi bizottságot* választanak. A szervezeti szabályzat 24. pontja szerint: „A fegyelmi bizottság tagjai — az elnök személyét kivéve — olyan párttagok is lehetnek, akik nem tagjai a pártbizottságnak."[3] A fegyelmi bizottság vizsgálatokat folytat azokban a pártfegyelmi ügyekben, amelyeket közvetlenül vagy fellebbezés folytán kap meg. Kialakítja álláspontját és döntési javaslatot terjeszt a végrehajtó bizottság elé. Fontos feladata, hogy állandóan figyelemmel kísérje a pártfegyelem állapotát, közreműködjön a fegyelemsértések megelőzésében.

A pártbizottság folyamatos, tervszerű munkájának segítésére *állandó jellegű munkabizottságokat* választ. A munkabizottságok tagjainak többsége pártbizottsági tag. Fő feladatuk, hogy a pártbizottság munkatervének megfelelően vizsgálataikkal, véleményükkel segítsék a testület tevékenységét, munkájukkal és javaslataikkal alapozzák meg a pártbizottság döntéseit, határozatait. Nincsenek az apparátusnak alárendelve, nem annak „aktívahálózataként" működnek, de az sem helyes, ha különböző jelentések, írásos anyagok készíttetésével terhelik az apparátust. Nem irányíthatják a pártbizottság vagy a végrehajtó bizottság helyett az alsóbb szintű pártszerveket, alapszervezeteket sem. Döntési, utasítási jogkörrel nem rendelkeznek, előkészítő, konzultatív jelleggel segítik a pártbizottság munkáját. Létrehozásukat határozat szabályozza. E szerint a pártbizottságok: *pártépítési, gazdaságpolitikai, propaganda és művelődési* állandó bizottságokat választanak. A fővárosi és a megyei pártbizottságok ifjúságpolitikai bizottságot is létrehoznak. Egy-egy kampány lebonyolítására vagy konkrét feladat megoldására a pártbizottság *ideiglenes jelleggel* más munkabizottságokat is szervezhet (pl. választások).

A PÁRTBIZOTTSÁGOK HATÁSKÖRE

A pártbizottságok felelősségteljes munkájuk elvégzéséhez minden szinten a szükséges *hatáskörrel* rendelkeznek.

[3] Ugyanott, 533. old.

A társadalmi élet irányítását illetően a pártbizottság határozatot hozhat, és annak végrehajtását számon kéri az állami és a társadalmi élet különböző területein és intézményeiben működő pártszervektől, alapszervezetektől és az azokban dolgozó kommunistáktól. Kötelező érvényű határozatot hozhat az általa irányított KISZ-szervekre és alapszervezetekre, a munkásőrségre. Döntési joga van a hatáskörébe tartozó összes káderkérdésben (kinevezés, leváltás, előléptetés, minősítés stb.). Kezdeményezheti döntések, határozatok, rendelkezések meghozatalát, utasítások kiadását az állami, a gazdasági, a társadalmi és a kulturális élet különböző területein.

A párt belső életét illetően kizárólagos hatáskörük van saját szerveik és tisztségviselőik megválasztásában; a pártbizottság tagjainak személyi ügyeiben; az irányított pártszervek és alapszervezetek szerveinek és tisztségviselőinek megerősítésében; tagfelvételek megerősítésében és fegyelmi határozatok hozatalában (az ilyen joggal rendelkező pártbizottságok); az apparátus tagjainak és vezetőinek kinevezésében. Beszámoltathatják az irányított pártszerveket és azok vezetőit, munkájuk javítására kötelező érvényű határozatot hozhatnak.

A PÁRTBIZOTTSÁGOK FELADATAI

A pártbizottságok igen sokrétű és felelősségteljes feladatokat látnak el. Abból eredően, hogy területük politikai irányító szervei, munkájukban közös törvényszerűségek, feladataikban azonosságok vannak. Attól függően, hogy a társadalmi élet mely szintjén vagy területén működnek, feladataik sajátosak. Itt azokról a legfontosabb feladatokról szólunk, amelyeknek feltétlenül eleget kell tenniük ahhoz, hogy működési területükön biztonsággal átfogják és hatékonyan irányítsák az állami, a szövetkezeti, a társadalmi szervezetek, a politikai, a gazdasági, az ideológiai és a kulturális élet egészét.

Alapvető feladatuk *a párt politikája, határozatai helyi végrehajtásának megszervezése*, a sajátos körülményekhez igazodó politikai munka fejlesztése.

Az üzemekben, a szövetkezetekben, más termelő- és szolgáltató vállalatokban és intézményekben működő pártszervek

és alapszervezetek révén segítsék a párt *gazdaságpolitikájának* végrehajtását és teremtsék meg ennek feltételeit. Segítsék az üzemekben a szocialista munkaverseny szervezését, a gazdaságpolitikai célkitűzéseik kimunkálásánál támaszkodjanak a termelő egységekben működő politikai szervekre, a szocialista brigádokra. Kérjék ki és vegyék figyelembe véleményüket, javaslataikat. Nyújtsanak segítséget a szövetkezetek vállalatszerű gazdálkodásának fejlesztéséhez, az iparszerű mezőgazdasági termelési rendszerek bevezetéséhez, eredményes működtetéséhez. Segítsék az állami és szövetkezeti tulajdonforma egyidejű fejlesztését, egymáshoz való közelítését. Kezdeményezzék és támogassák a termelési kooperációk szervezését, az optimális üzemnagyság kialakítását. A gyáregységeknél és a telephelyeken javítsák kapcsolataikat a koordinációs joggal felruházott pártszervekkel. Állítsanak fokozott követelményeket a gazdasági vezetők elé.

Politikai munkával segítsék az irányított *terület fejlesztési feladatainak* kimunkálását és megvalósítását. A reális lehetőségekre támaszkodva, a rendelkezésre álló anyagi és társadalmi erőforrások takarékos és célszerű felhasználásával támogassák a jogos és megoldásra érett lakossági igények, helyi törekvések megvalósítását. Ugyanakkor gátolják meg, hogy a helyi érdekeket a népgazdasági érdek rovására érvényesítsék. Biztosítsák a párt politikájának egységes értelmezését és szervezett végrehajtását. Minden pártbizottságnak intenzíven kell közreműködnie a felettes pártszerv politikai elgondolásainak kialakításában.

A területi és az állami szervekben működő pártbizottságoknak fontos feladataik vannak az *állami munka pártirányításában*. Elő kell segíteniük, hogy az állami szervek rendeltetésszerűen működjenek, munkamódszerük tovább fejlődjön, erősödjön a helyi tanácsok népképviseleti, önkormányzati jellege. (Fontos feladatuk van ebben a járási pártbizottságoknak, mivel pótolniuk kell a járási tanácsok megszűnése okozta űrt is.) Biztosítsák, hogy az állami szervek munkája is a szocialista demokrácia kiterjesztését, további erősítését eredményezze.

Fontos *társadalompolitikai feladatuk*, hogy kiemelt figyelemmel kísérjék a pártnak a munkásosztály helyzetéről szóló határozataiban vázolt tennivalók végrehajtását. Törődjenek

többet a munkások — elsősorban a nagyüzemi munkások — problémáival, segítsék elő azok lehetőség szerinti megoldását. Erősítsék tovább a párt kapcsolatát a munkásosztállyal.

Törekedjenek a párt szövetségi politikájának következetes végrehajtására. Kísérjék figyelemmel a falu társadalmi átrétegződését, a termelőszövetkezeti parasztság soraiban végbemenő fejlődést. Munkálkodjanak a munkás-paraszt szövetség további erősítésén. Gondoskodjanak arról, hogy az értelmiség jelentőségének, végzett munkájának megfelelő elismerést kapjon, és aszerint foglaljon helyet a közéletben.

Fejlesszék a párt, a tömegszervezetek és a tömegmozgalmak együttműködését, tegyék hatékonyabbá a köztük levő munkamegosztást, javítsák a koordinációs munkát. Ha valamely párthatározat végrehajtásában feladatot kaptak, világosan határozzák meg a kommunisták tennivalóit, a határozatból adódó feladatokat bontsák le személyekre és adják ki pártmegbízatásként számukra. A KISZ esetében szerezzenek következetesebben érvényt a szintenkénti testületi irányításnak. Biztosítsák a pártnak az ifjúságra és a nők társadalmi helyzetére vonatkozó határozatainak következetes, maradéktalan végrehajtását, az irányításuk alatt álló állami, gazdasági és társadalmi szervezetek tevékenységének összehangolását, folyamatos ellenőrzését.

Pártunk XI. kongresszusának útmutatása alapján fokozzák a pártellenőrzés hatékonyságát a társadalmi élet minden területén. Erősítsék az ellenőrzés hibákat megelőző jellegét. Következetesen vonják felelősségre — vagy tegyenek erre javaslatot az illetékes állami, gazdasági szerveknek — mindazokat, akik bűnös mulasztásból, kényelmességből vagy nemtörődömségből kárt okoznak a társadalomnak, nem hajtják végre a párt határozatait, megsértik a szocialista törvényességet.

Gondoskodjanak a Központi Bizottság *káderpolitikai határozatának* érvényesítéséről. Sokoldalúan alapozzák meg káderpolitikai döntéseiket. Azon munkálkodjanak, hogy — tervszerű káderképző munka eredményeként — mind több tehetséges vezetőt képezzenek ki a munkásosztály soraiból. A kádereket folyamatos továbbképzés útján tegyék alkalmassá a megnövekvő feladatok ellátására. Segítsék és ellenőrizzék az irányított pártszervek és alapszervezetek kádermunkáját, fokoz-

zák a személyzeti munka pártirányításának és ellenőrzésének hatékonyságát. Követeljék meg, hogy a pártszervek hatáskörét minden állami, gazdasági, szövetkezeti és társadalmi szerv tartsa tiszteletben.

Tovább kell tökéletesíteni, tartalmilag hatékonyabbá tenni *a párt belső életét*. Minden szinten erősíteni kell a választott pártvezető testületek, a taggyűlések szerepét a pártmunka irányításában. Az öncélú elemezgetés helyett az irányított pártszervek és az alapszervezetek munkájának segítésére kell összpontosítani a pártbizottságok erejét. Ennek megfelelően szervezzék az apparátus munkáját is. Továbbra is érvényesíteni kell a pártmunka gyakorlatában a pártélet lenini normáit. A pártmunkában nem tűrhető meg a hivatali szellem, a formalizmus, erősíteni kell a pártmunka politikai-mozgalmi jellegét.

A pártbizottságok gondoskodjanak arról, hogy a tagfelvételi munkában megvalósuljanak a XI. kongresszus határozatai, érvényre jusson a magasabb követelményrendszer. Következetes, tervszerű tagnevelő munkával biztosítsák a munkások, a fizikai dolgozók, a nők, a fiatalok arányának további növekedését a pártban.

A fokozódó igényeknek megfelelően intenzívebb tudatformáló, politikai nevelő munkát kell végezni, a propagandamunka javításával biztosítani kell a marxista ideológia alaposabb megértetését. A Marxizmus—Leninizmus Esti Egyetem oktatási munkája elsősorban a káderek képzését, továbbképzését szolgálja. Az agitációs munkát jobban a párt politikájának szolgálatába kell állítani. A pártbizottságok segítsék megértetni, elfogadtatni a politikai célkitűzéseket, mozgósítsanak a megvalósításukra. A pártbizottságok fontos feladata, hogy a szocialista tudatformáló munka eredményeként a „szocialista módon élni, dolgozni és tanulni" jelszó társadalmi normává váljon.

Fordítsanak gondot a párt eszmei-politikai, szervezeti és cselekvési egységének erősítésére, a pártfegyelem további javítására. „Az egység magasabb színvonalra emelése folyamatos munka és állandó kötelesség. Ezt pártszerű vitákkal, a téves nézetek bírálatával, cáfolatával, a párt álláspontjának kifejtésével és gyakorlati megvalósításával kell elérni."[4]

[4] Ugyanott, 486. old.

A PÁRTBIZOTTSÁGOK ALAPSZERVEZETEKET IRÁNYÍTÓ MUNKAJA

Pártunk X. kongresszusa az alapszervezeti pártmunka színvonalának javítására hívta fel a választott pártszervek figyelmét. A központi vezető szervek ezért 1972—1973-ban a járási, a városi és a községi pártbizottságok legfontosabb feladatait határozatba foglalták. Állást foglaltak az alapszervezetek tevékenységét illetően is, kiemelve szerepüket a párt politikájának, határozatainak képviseletében és helyi érvényesítésében. Pártunk XI. kongresszusa is értékelte az alapszervezeti pártmunkát. Megállapította, hogy a pártalapszervezetek tevékenysége az elmúlt években tartalmasabbá vált, politikai aktivitásuk és befolyásuk erősödött. Többségük megfelelt a követelményeknek, s ezzel elősegítette a X. kongresszus határozatainak megvalósítását. A taggyűléseken nőtt a párttagság aktivitása, szervezetten és fegyelmezetten hajtották végre a pártmegbízatásokat. Az éves beszámoló taggyűlések rendszere bevált, fokozta a vezetőségek és a kommunisták felelősségét, munkakészségét. A teruletfelelősi munka szervezése az alapszervezeti pártmunka színvonalának emelkedését eredményezte.

A kongresszus ugyanakkor rámutatott tevékenységük néhány, még mindig meglevő hiányosságára. Felhívta a figyelmet arra, hogy a párthatározatok megvalósításában továbbra is meghatározó szerepük van. Fő feladatként a pártalapszervezetek munkájának további segítését, a vezetőségek felkészítését és az alapszervezetek önállóságának fejlesztését jelölte meg.

A budapesti és a megyei pártbizottságok minden olyan határozatukat írásban juttassák el az alapszervezetekhez, amelyeket az alapszervezeteknek meg kell valósítaniuk. (Jelöljék meg, hogy mi a konkrét tennivalójuk.) Munkaterveikben tüntessék fel, hogy mely kérdésekben kérik döntés előtt az alapszervezetek, a párttagság véleményét. Rendszeresen számoltassák be az alapszervezeteket közvetlenül irányító pártbizottságokat, pártvezetőségeket, minősítsék munkájukat, terjesszék, általánosítsák jó tapasztalataikat. A pártbizottság tagjai, vezetői rendszeresen látogassák az alapszervezeteket, segítsék az irányító pártszervek és az alapszervezeti vezetőségek munkáját. Biztosítsák rendszeres képzésüket, továbbképzésüket.

Az alapszervezeteket közvetlenül irányító pártbizottságok és pártvezetőségek segítsék elő a határozatok egységes értelmezését. Ha szükséges, rövidebb tanfolyamokon vagy tematikusan szervezett titkári értekezleteken témánként dolgozzák fel a fontosabb határozatokat, ellenőrizzék a megértést, kérjék számon a végrehajtást. Gondoskodjanak arról, hogy az alapszervezeti vezetőségek reszortfelelőseit legalább évenként két alkalommal összehívják, továbbképezzék őket, beszéljék meg velük feladataikat. Rendszeresen szervezzenek ágazati (ipar, mezőgazdaság stb.) titkári értekezleteket, az állami, gazdasági és tömegszervezeti vezetőkkel közös tanácskozásokat — vagy közigazgatási területenkénti — megbeszéléseket a speciális feladatok egységes értelmezése, koordinálása céljából.

A lehetőség határain belül csökkentsék a kötelezően előírt napirendek számát. Segítsék a politika helyi végrehajtását, az adott alapszervezeti tennivalók megtárgyalásában olyan arányban vegyenek részt, hogy az ne csorbítsa a helyi önállóságot, felelősséget. Segítsék a hatékony feladatelhatárolást a pártalapszervezetek és az irányításuk alá tartozó állami szervek és a tömegszervezetek között.

Követeljék meg, hogy a proletárdiktatúra rendszerének valamennyi helyi szerve tartsa tiszteletben a pártalapszervezetek véleményezési, minősítési jogát a káderkérdésekben is.

Választott pártszervek tagjai és függetlenített apparátusai rendszeresen vegyenek részt az alapszervezetek és vezetőségeik rendezvényein. Rendszeresen gyűjtsék össze véleményüket, javaslataikat, a politika végrehajtásának folyamatában tett észrevételeiket és minősítve, általánosítva azokat, juttassák el a felettes pártszervekhez, vegyék figyelembe saját döntéseik kialakításánál is.

A különböző szintű és területen működő pártbizottságok nélkülözhetetlenek a pártéletben, pártunk társadalomirányító tevékenységében. Ez nagy politikai, erkölcsi felelősséget ró rájuk. Egész tevékenységüket úgy kell szervezniük, tagjainak és a testületeknek olyan példamutató, aktív cselekvésre ösztönző magatartást kell tanúsítaniuk, hogy a kommunista eszmét, a népet szolgálva, tovább szilárdítsák a párt egységét, tömegkapcsolatait, hatékonyan segítsék a fejlett szocialista társadalom építését.

A párt XI. kongresszusán elfogadott szervezeti szabályzat szerint pártvezetőséget ott kell választani, ahol több alapszervezet működik, de pártbizottság nincs. Létrehozásuk és működési elveik alapjában azonosak a pártbizottságok létrehozásának és működésének elveivel, normáival. A pártvezetőségeket ötévenként, összevont taggyűlésen vagy küldöttértekezleten választják. Kötelesek évenként legalább egyszer munkájukról, végzett tevékenységükről ugyancsak összevont taggyűlésen vagy küldöttértekezleten beszámolni választóiknak.

A pártvezetőségek fegyelmi bizottságot és állandó jellegű munkabizottságokat nem választanak. Egy-egy adott feladat megoldására — ha ezt munkájuk hatékonyabbá tétele indokolja — ideiglenes jelleggel létrehozhatnak munkabizottságokat.

Hatáskörük annyiban tér el az alapszervezeteket közvetlenül irányító pártbizottságokétól, hogy nem rendelkeznek a tagfelvétel jóváhagyásával és fegyelmi jogkörrel. Az általuk irányított alapszervezetek tagfelvételi döntéseit azonban minden esetben, a fegyelmi határozatokat pedig fellebbezés esetén kötelesek véleményezni. Káderügyekben a pártvezetőségek is hatáskörrel rendelkeznek.

Tevékenységüket elsősorban üléseiken fejtik ki, amelyet szükség szerint kötelesek megtartani. Összetételük tükrözze az általuk irányított terület párttagságának összetételét. Célszerű ügyelni arra, hogy a pártvezetőség — „képviseleti alapon" — ne az irányított alapszervezetek titkáraiból álljon. Olyan — egyébként minden szempontból arra alkalmas — elvtársak legyenek a tagjai, akiknek fő pártmegbízatásuk a pártvezetésben betöltött választott funkció.

Alapvető feladataik megegyeznek az alapszervezeteket közvetlenül irányító pártbizottságok tennivalóival. A szervezeti szabályzat szerint a pártvezetőség „irányítja és összehangolja az alapszervezetek munkáját; állást foglal, dönt az irányítása alá tartozó területek egészét érintő legfontosabb kérdésekben"[5].

[5] Ugyanott, 533. old.

A PÁRT ALAPSZERVEZETEI

A PÁRTALAPSZERVEZETEK HELYE, SZEREPE A PÁRTÉLETBEN

Az alapszervezetek nagy jelentőségűek a marxista—leninista pártok életében, mivel a demokratikus centralizmus elvének megfelelően ők tömörítik és fogják össze az egész párttagságot A párttagság az alapszervezetek révén vesz részt a párt politikájának alakításában, ez a színtere a párttagok mindennapos politikai tevékenységének, a határozatok végrehajtására irányuló cselekvésének. A párttagság elsősorban az alapszervezetekben gyakorolhatja a szervezeti szabályzatban biztosított jogait, s itt várják el tőle kötelességei teljesítését is.

A pártalapszervezeteknek meghatározó szerepuk és felelősségük van a párt szociális összetételének, számszerű fejlődésének alakulásában, és abban, hogy megfelelő erkölcsi-politikai követelményeket támasztanak-e a leendő párttagokkal szemben, mivel itt történik az új párttagok felvétele, itt válnak kommunistává a párt tagjai. Ezért felelősségük óriási.

A pártalapszervezetek tevékenysége, hatása jelentős a párt politikájának állandó és folyamatos ismertetésében, elfogadtatásában és megvalósításában. A Magyar Szocialista Munkáspárt X. kongresszusán a Központi Bizottság beszámolója — többek között — a következőket állapította meg: „A pártalapszervezeteknek különlegesen fontos szerepük van a párthatá-

rozatok megvalósításában és a párt tömegkapcsolatának erősítésében. A párt politikáját a dolgozó milliók nem kismértékben annak alapján ítélik meg, milyen tapasztalatokat szereznek közvetlen munkahelyükön, hogyan érvényesul a párt politikája helyileg, milyen az alapszervezetek munkája, a kommunisták magatartása."[1]

Az alapszervezetek a munkahelyeken állandó kapcsolatban vannak a gazdasági vezetőkkel, a tömegszervezetek helyi vezetőségével és tagságával, és a párton kívüli dolgozókkal. Az alapszervezetek a párt és a tömegek közötti közvetlen kapcsolat fő formáját testesítik meg. Közvetlenül ismerik és szüntelenül alakítják a dolgozók politikai hangulatát.

A Magyar Szocialista Munkáspárt több mint 24 000 alapszervezete társadalmi életünk minden fontos területét átfogja, s érzékeny jelzőrendszerként felfogja és a felsőbb pártszervekhez továbbítja a dolgozók politikai hangulatát, észrevételeit, igényeit. Az alapszervezet tehát a párttagság és a felsőbb pártszervek közötti kapcsolat nélkülözhetetlen láncszeme, tényezője.

Helytelen lenne azonban a pártalapszervezetek feladatait csak a politika közvetítésére, a felvetődő problémák s a tömeghangulat jelzésére leszűkíteni. Az alapszervezetek politikai irányító és gyakorlati végrehajtó szervezetek, melyek egy adott területen vezetik, szervezik a párt politikájának megvalósításáért végzett munkát. A párt politikája megvalósításának sikere nagyrészt attól függ, hogyan képviselik azt az alapszervezetek a maguk területén és hogyan valósítják meg. Többnyire tehát itt dől el a határozatok megvalósításának sorsa. A XI. pártkongresszuson a Központi Bizottság beszámolója is nyomatékkal hangsúlyozta: „A pártmunka színvonalát és eredményességét nagymértékben az határozza meg, hogy a munka miként halad a végrehajtás első vonalában, az alapszervezetekben."[2]

Az alapszervezet működési helyén önállóan szervezi, valósítja meg a párt vezető, irányító szerepéből reá háruló központi

[1] A Magyar Szocialista Munkáspárt X kongresszusának jegyzőkönyve Kossuth Könyvkiadó 1971. 104 old.

[2] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1975. 113. old.

és helyi feladatokat. Tevékenysége az össztársadalmi érdek szolgálatára irányul. Úgyanakkor az alapszervezet tagsága egy szűkebb munkaterület dolgozó kollektívájának is része, melynek sajátos érdekei is vannak. Ezek azonban nem kerülhetnek ellentétbe az általános társadalmi érdekkel. Mégis előfordulhat, hogy a csoportérdek a társadalmi érdek elé kerül. Ilyenkor az alapszervezetnek az össztársadalmi érdeket kell képviselnie, le kell küzdenie azt a szemléletet, mely a helyi érdekeket a társadalmi érdek fölé helyezi, s elő kell segítenie a kettő helyes összhangjának megteremtését.

„A helyi szervezetek a párt szervezeti szabályzata szerint helyi tevékenységükben önállóak (autonómok)"[3] — írja Lenin. Mint ismeretes, az alapszervezet az a legkisebb önálló szervezeti egység, amelyet a szervezeti szabályzat határozathozatali joggal ruház fel. Tevékenysége — a szervezeti szabályzat által meghatározott keretek között — kiterjed működési területének valamennyi társadalmi-politikai jelentőségű eseményére, jelenségére. Az alapszervezet működési területén dönt a végrehajtás során adódó helyi kérdésekben, központi döntés alapján állást foglal az időszerű politikai, gazdasági, kulturális és ideológiai feladatok megvalósításának módjában; politikailag irányítja és koordinálja a helyi állami és társadalmi szervek tevékenységét. Vezeti a párt politikájának megvalósításáért folyó harcot. Működési területén alkotó módon alkalmazza a párt határozatait, politikai felelősséget visel annak helyes, torzításmentes megvalósításáért. Elmondhatjuk tehát, hogy az alapszervezet a helyi politikai kezdeményezés központja.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Szervezeti Szabályzata az alapszervezetek önállóságát így határozza meg: „A pártszervezetek önállóan dönthetnek helyi kérdésekben, határozataik azonban nem lehetnek ellentétesek a párt politikájával, a felsőbb pártszervek határozataival."[4] Ez a meghatározás világosan leszögezi az alapszervezetek önállóságát és azt, hogy en-

[3] *Lenin:* A szociáldemokrácia és a duma-választások. *Lenin* Összes művei 14 köt Kossuth Könyvkiadó 1967 251. old

[4] A Magyar Szocialista Munkaspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. 529. old.

nek az önállóságnak a párt politikájával megegyezően kell érvényesülnie.

Az alapszervezetek tehát feladataikat felelősségteljesen látják el. Helyettük ezeket sem a felsőbb pártszerv, sem más társadalmi vagy állami szerv nem végezheti el. Ez is jelzi az alapszervezeti munka nagy jelentőségét.

Az elmúlt években az alapszervezetek — éppen feladataik megvalósítása közepette — jelentősen fejlődtek. Túlnyomó többségükről megállapítható, hogy a dolgozók elismert politikai és erkölcsi tekintéllyel rendelkező vezetőivé váltak. A párt XI. kongresszusán megjelölt feladatok új és még nagyobb követelményeket állítottak az alapszervezetek elé. Mindezek eredményes megvalósítása megköveteli, hogy fejlesszék tovább önálló tevékenységüket, kezdeményező készségüket, munkájuk színvonalát. Nagy segítséget nyújt ehhez a Politikai Bizottság — az alapszervezeti munka helyzetéről, színvonalának fejlesztéséről hozott — 1972. december 20-i állásfoglalása.

A határozatok végrehajtásának hatékonyabb megszervezése és ellenőrzése egyébként a pártmunka minden szintjén növekvő fontosságú. Az alapszervezeti munka színvonalának emelése kulcsfontosságú kérdés, mert a pártfeladatok nagy részét, a határozatok végrehajtását, a megvalósítás ellenőrzését az alapszervezetek végzik. A pártmunka legnagyobb belső tartalékai jelenleg éppen az alapszervezeti munka továbbfejlesztésében, a lehetőségek feltárásában rejlenek.

Az alapszervezetekre nagy feladatok hárulnak a határozatok egységes értelmezésének kialakításában. Ez nélkülözhetetlen a párt eszmei-politikai és cselekvési egységének fenntartásában és fejlesztésében. Az alapszervezeten belüli elvi-politikai egység csak akkor szilárd, ha az országos politikai célok ismeretében, azok egységes értelmezésével összhangban kialakul a helyi alkalmazással kapcsolatos egységes szemlélet is. Ez az előfeltétele annak is, hogy a pártonkívülieket is meggyőzhessék a célok helyességéről, és bevonhassák őket a feladatok megoldásába.

A párt politikájának elfogadtatására csak az képes, aki nemcsak azt tudja, hogy az adott kérdésben a párt miként foglal állást, hanem ismeri azokat az elvi-politikai célokat, amelyeket el akarunk érni. A politikai nevelőmunkának, az agitá-

ciónak is előfeltétele a határozatok alapos ismerete. Ehhez nyújt segítséget a Központi Bizottság tájékoztatója is, amelyet rendszeresen kiad az alapszervezetek titkárai számára.

Az alapszervezeti kollektívában a legjobb nevelési eszköz a közösen végzett munka, a pártmegbízatások teljesítése, és a végrehajtás rendszeres számonkérése, értékelése. A nevelésben jelentékeny szerepet tölt be a pártpropaganda is, amelynek különböző formáit ugyancsak az alapszervezet szervezi.

A párt tömegkapcsolatainak alakulása is alapvetően az alapszervezeteken múlik. Az alapszervezetek kollektívái mindennapos kapcsolatban állnak a pártonkívüli tömegekkel. Közvetlenül érzékelik az őket foglalkoztató problémákat, s erről egyrészt jelzést adnak a felsőbb pártszerveknek, másrészt maguk is azonnal intézkedhetnek, lépéseket tehetnek megoldásukra, nagymértékben képesek a közvélemény befolyásolására, alakítására. Politikai agitációs és szervező munkájukkal a dolgozókat mozgósíthatják, cselekvésre késztethetik. A tömegkapcsolat mindig az egyes emberekhez fűződő kapcsolatokból áll.

A PÁRTALAPSZERVEZETEK LÉTREHOZÁSÁNAK RENDJE ÉS CSOPORTOSÍTASUK

A párttagok alapszervezetekbe tömörülése a szervezeti szabályzatnak megfelelően, a területi és az üzemi elv szerint történik. A párttag alapszervezeti hovatartozását elsősorban a munkahelye határozza meg. Azok a párttagok, akik munkaviszonnyal nem rendelkeznek (pl. a nyugdíjasok, a háziasszonyok vagy a különböző szabad foglalkozásúak), a lakóhelyük szerint illetékes területi pártszervezethez tartoznak. Azok a párttagok, akiknek a munkahelyén nincs pártszervezet, ugyancsak a lakóhely szerinti területi alapszervezethez tartoznak. Más célszerű okok is megkövetelhetik, hogy az üzemben vagy az intézményben dolgozó párttagok lakóhelyuk körzeti pártszervezetéhez kérjék átigazolásukat. Ez esetben a párttag elsősorban a lakóterülete szerinti alapszervezetben végez pártmunkát, többnyire ott választják meg tisztségviselőnek.

Az új alapszervezetek létrehozásának két követelménye van, melyekről a szervezeti szabályzat így rendelkezik:

„Felsőbb pártszerv jóváhagyásával minden termelési, hivatali vagy lakóterületi egységben, ahol legalább három párttag van, alapszervezet alakítható."[5]

Ez a létszám alsó határa, amely még az alapszervezet életképes működését lehetővé teszi. Az ilyen kis létszámú szervezet természetesen nehezen birkózik meg sokrétű feladataival. Mégis szükséges lehet egy kis létszámú önálló alapszervezet létrehozása ott, ahol az politikailag indokolt, működőképessége biztosítható és lehetőség van a létszám emelkedésére. Ilyen helyzet adódott a fejlődés egy korábbi szakaszában a termelőszövetkezetekben, sőt napjainkban is előfordul kisebb telepek, műhelyek fejlesztésekor. Az alapszervezet taglétszámának felső határát a szervezeti szabályzat nem írja elő. A tapasztalatok szerint azonban általában a 70—80 főnél magasabb létszámú alapszervezetekben már meglehetősen nehéz a tagság munkájának megszervezése, aktivitásának biztosítása.

Az alapszervezet létrehozásának másik feltétele a tagkönyvkiállítási joggal rendelkező felsőbb pártszerv jóváhagyása — amely lehet járási, városi és kerületi jogú. Ez a demokratikus centralizmus elvéből következik. Az alapszervezet létrehozását kezdeményezheti bármelyik felsőbb pártszerv, de kérhetik az adott munkahelyen dolgozó kommunisták is.

Az alapszervezetek sokféle módon csoportosíthatók. A pártban — az egységes nyilvántartási rendszernek megfelelően — az alapszervezeteket elsősorban aszerint csoportosítjuk, hogy a társadalmi élet mely területén tevékenykednek. Jellegük szerint lehetnek a termelés (ezen belül ágazatonként: ipari, építőipari, mezőgazdasági, szövetkezeti stb.), a hivatal, az intézmény, a fegyveres erők, a község, a körzet területén működők.

A sajátos jellegzetességek egész sora tárulna fel, ha megpróbálnánk az alapszervezetek megkülönböztető jegyeit felsorolni. Ezek az eltérések az alapszervezetek összetételéből, eltérő munkafeltételeiből és a megoldandó feladataiból adódnak. Az alapszervezetek munkafeltételeinek különbözőségét, feladataik sajátosságait az irányító pártszerveknek messzeme-

[5] Ugyanott, 533 old.

nően figyelembe kell venniük. A különbségek olyan mértékűek is lehetnek, hogy szükségessé válhat az alapszervezetek egyes csoportjai hatáskörének eltérő szabályozása. Erre pártunk gyakorlatában több példa van. Ilyen például a fegyveres testületekben, a pártapparátusban vagy a tömegszervezetek központjaiban dolgozó alapszervezetek hatáskörének — az általánostól eltérő — rendezése.

Az alapszervezetek a párt szervezeti felépítésében elfoglalt helyük szerint is csoportosíthatók. Eszerint két nagy csoportot különböztethetünk meg:

1. Az adott gazdasági, hivatali, intézményi vagy közigazgatási egységben egyetlen alapszervezet tevékenykedik, vagyis a helyi pártszervezet az alapszervezettel azonos. Ebben az esetben az alapszervezet feladatköre, működési területe kiterjed az adott üzem, intézmény, szövetkezet vagy más egység egész tevékenységére. Ilyen helyzetben vannak mindazok az alapszervezetek, ahol köztük és az irányító területi pártbizottság között nem helyezkedik el üzemi, hivatali, intézményi pártbizottság vagy pártvezetőség. Az ilyen alapszervezetek önállósága nagyobb, hatáskörük teljesebb, irányításuk közvetlenül és nem áttételeken keresztül történik.

2. Az adott gazdasági, hivatali, intézményi vagy közigazgatási egységben több alapszervezet van, és ennek megfelelően magasabb szintű helyi pártszerv, pártvezetőség vagy pártbizottság működik. Ez esetben — nem pontos elnevezéssel — decentralizált alapszervezetről beszélünk, amely a helyi pártszervezet részeként dolgozik.

Az irányító pártszerveknek az alapszervezetek e két fő csoportja közötti különbséget ugyancsak figyelembe kell venniük.

FELADATOK A PÁRTALAPSZERVEZETI MUNKA FEJLESZTÉSÉBEN

A pártépítés nem tekinthető egyszer és mindenkor befejezett munkának, hiszen a párt eleven, szüntelenül fejlődő szervezet, amelynek igazodnia kell a mindenkori társadalmi valósághoz. A pártépítésnek tehát a párt előtt álló feladatok végrehaj-

tását kell szolgálnia. Az alapszervezetek építésében feladataink a következők:

a) A meglevő pártalapszervezeti munka formáit és módszereit jobban hozzá kell igazítani — ha szükséges, a decentralizálás útján — a működési területekhez. Ez elsősorban a meglevő alapszervezetek belső szervezeti és tartalmi erősítését, a munka színvonalának javítását eredményezné.

b) A gyenge, kis létszámú alapszervezeteket erősíteni kell, szükség szerint össze lehet vonni. Pártunk XI. kongresszusának határozata erre külön is nagy figyelmet fordított: „Nagyobb alapszervezetek létrehozásával meg kell szüntetni a szétaprózottságot minden olyan helyen — üzemben, községben, hivatalban —, ahol ez szükséges, és a feltételei is megvannak. Ezzel is növelni kell a kommunisták akcióképességét, befolyását."[6] Egy alapszervezet akkor szétaprózott, ha hatáskörének gyakorlásához nincsenek meg a politikai és szervezeti lehetőségek, eredményes működéséhez hiányzik a megfelelő irányítás, az üzemi, hivatali, intézményi „partner". A korábbi években előfordult, hogy olyan alapszervezeteket hoztak létre, amelyeknek nem volt lehetőségük sem a döntésre, sem az érdemi intézkedésre. Ezekben az alapszervezetekben a pártvezetők és a párttagok érezték, hogy tevékenységük hatástalan, munkájuk formálissá, bürokratikussá vált. Alapvető feltétel tehát, hogy az alapszervezeteknek legyen kikkel és kikre hatást gyakorolniuk. Ezért az a követelmény, hogy a pártszervek új alapszervezeteket csak lehetőleg önálló egységekben hozzanak létre. Nem az egység mérete a döntő tehát, hanem az, hogy megteremthetőek legyenek az alapszervezet működési feltételei.

c) Az alapszervezetek eredményes működésének elengedhetetlen feltétele, hogy megfelelő káderekkel rendelkezzenek, akik értik, képviselik és a mindennapi munkában megvalósítják a párt politikáját. Nem kevésbé fontos, hogy a pártszervek teremtsék meg azoknak a személyi feltételeknek az összességét is — taglétszám, tagösszetétel, a kommunisták helye a társadalmi munkamegosztásban stb. —, amelyek az alapszervezetek működéséhez szükségesek.

[6] Ugyanott, 486. old.

Az alapszervezetek pártépítési feladatai tehát igen összetettek. Éppen ezért minden kis létszámú alapszervezetet az adott helyzet alapos ismeretében kell megítélni, és azután lehet dönteni arról, hogy működőképes-e vagy sem. Szervezetileg az a célszerű, ha az összevonásra kerülő alapszervezetek helyén pártcsoportok alakulnak és ezek működnek tovább. Nem szabad megfeledkezni arról, hogy az elsődleges cél nem a szervezeti változtatás, hanem a politikai tartalom, a hatékonyabb politikai munka biztosítása.

A taggyűlés helye és szerepe a pártalapszervezetben

Az alapszervezet legfőbb vezető testülete a taggyűlés, amely egyrészt a vezetés egyik szintje, másrészt a tagság kollektív munkájának, véleménynyilvánításának, jogai gyakorlásának, a pártdemokrácia, a demokratikus centralizmus érvényesülésének legáltalánosabb fóruma. A taggyűlés dönt a legfontosabb helyi jellegű politikai kérdésekben. A párttagok a taggyűlésen érvényesíthetik jogaikat a vezetőség megválasztásában, ellenőrzésében, a párt politikájának formálásában stb.

A párttagság a taggyűlésen határoz például az új tagok felvételéről, a pártbüntetésekről, a pártból való törlésekről, a párttagság megszüntetéséről. A párttaggyűlésnek fontos szerepe van a párttagok nevelésében, a kommunisták eszmei-politikai és cselekvési egységének megteremtésében és erősítésében. A párttagok általában a taggyűléstől kapják feladataikat, a tartós pártmegbízatásokat, és végrehajtásukról is a taggyűlés számoltatja be őket. Így lesz a taggyűlés az egyes párttagok munkája és magatartása értékelésének, a tagság nevelésének fóruma. A taggyűléseken a kérdések vitája közben, a határozatok meghozatalának folyamatában alakul ki a közös vélemény, ott kovácsolódik ki a kommunisták cselekvési és akarati egysége. A kialakított álláspont következetes képviselete és a közösen hozott határozatok végrehajtása az alapja a párttagság mindennapi, rendszeres pártmunkájának.

A taggyűlés egyik fontos funkciója a párttagság tájékoztatása. A párttagság a taggyűlésen tájékozódik a felsőbb szintű pártszervek állásfoglalásairól, a munkahelyi vagy területi problémákról, a pártvezetőség munkájáról, az alapszervezet életé-

nek lényeges eseményeiről és az egyes párttagok személyes tapasztalatairól. Következésképpen a taggyűlés a felsőbb szintű pártszervek számára is elsőrendű fontosságú információs forrás.

A taggyűlések között kiemelkedő jelentőségű a szervezeti szabályzat által szabályozott évenkénti beszámoló taggyűlés és az ötévenként sorra kerülő vezetőséget választó taggyűlés. A tagság itt értékeli átfogóan az alapszervezet, a vezetőség munkáját, s véleményt mond az alapszervezet munkájáról az irányító pártszerv is.

A taggyűlés hatásköre

A pártalapszervezetek hatáskörét a társadalmi élet változásai, fejlődése, a párt egésze előtt álló feladatok jellege, tartalma határozza meg és alakítja. Ez természetesen nem spontán módon, hanem a párt céltudatos tevékenységén keresztul alakul.

A hatáskör tartalmilag azokat a jogokat és kötelességeket foglalja magában, amelyeket a szervezeti szabályzat az adott pártszerv vagy -szervezet számára előír.

A taggyűlés hatáskörét — röviden — a következőképpen foglalhatjuk össze. A taggyűlés dönt:

— az alapszervezet titkárának és a vezetőség többi tagjának a megválasztásáról, visszahívásáról, illetve felmentéséről, a felsőbb pártértekezleten részt vevő küldöttek megválasztásáról;

— a párt politikájának helyi alkalmazásáról, az alapszervezet fő feladatairól és a tárgyalt napirendekkel összefüggő kérdésekről, az előterjesztett határozati javaslatokról;

— az alapszervezet, illetve a pártvezetőség munkatervéről;

— rendszeres időközönként értékeli a pártmunka egyes területeit;

— az alapszervezet egész évi munkáját átfogóan megítéli;

— meghatározza a minden párttagra kötelező helyi tennivalókat;

— a pártcsoportbizalmiakat megválasztásuk után tisztségükben megerősíti;

— értékeli a pártvezetőségnek az előző taggyűlés óta, illetve az egy év alatt végzett munkáját;

— határoz a tagfelvételekről és a fegyelmi ügyekről;

— a párttagok beadványairól;

— a felsőbb pártszervekben dolgozó tagjai esetleges visszahívására vonatkozó javaslatokról;

A taggyűlés véleményez, állást foglal: minden olyan kérdésben, amelyben döntési joggal más szerv rendelkezik (az állásfoglalás a párttagokra kötelező, vagyis határozat jellegű);

— állást foglal a felsőbb szintű pártszervek által a taggyűlés elé utalt és saját maga által kezdeményezett valamennyi, a működési területét érintő legfontosabb politikai, gazdasági, kulturális, szociálpolitikai, kommunális stb. kérdésben (ilyenek pl. egy adott uzem távlati és éves terve, a kollektív szerződés, a szövetkezeti alapszabály-tervezet stb., amelyekben szükség lehet a kommunisták által egységesen követendő álláspont kialakítására);

— a tömegszervezeti és tömegmozgalmi munkára javasolt kommunisták megbízásában és más jelentősebb pártmegbízatásokban;

— az alapszervezeti pártoktatási formák és a propagandisták kiválasztásában;

— a munkásőrségbe való felvételi javaslatban.

A taggyűlés ellenőrzi és beszámoltatja:

— a vezetőséget és annak reszortfelelőseit;

— a működési területén az adott egység egyszemélyi felelős vezetőjét, a helyi munka fő vonalát érintő kérdésekről (pártonkívülieket is);

— az egyes párttagokat a legfontosabb pártmegbízatások teljesítéséről, a tömegszervezetekben végzett munkáról;

— esetenként a pártbizalmiakat, a pártcsoport tevékenységéről;

— fő vonásaiban és részleteiben is ellenőrzi területén az érvényes párthatározatok végrehajtását, vizsgálja, tanulmányozza a határozatok alapján végzett munka színvonalát, tapasztalatait.

Hangsúlyoznunk kell az ellenőrző funkció gyakorlását, mivel a pártmunkában a párt vezető szerepének érvényesülése szempontjából az egyik legkritikusabb pont a pártellenőrzés

állapota és minősége. A taggyűlés döntései, állásfoglalásai megteremtik a párttagság mindennapi munkájának alapját. A taggyűlés tükrözi az alapszervezet tagságának ideológiai, politikai felkészültségét, a pártszervezet irányító munkájának, a párt vezető szerepe helyi érvényesülésének színvonalát, hatékonyságát, a kommunisták felelősségét, áldozatvállalását és önállóságát.

A taggyűlés csak akkor felelhet meg hivatásának, ha nem formális, ha határoz a legfontosabb kérdésekben, döntéseiben a tagság véleménye tükröződik, s az nem marad papíron, hanem meg is valósul. Régi tapasztalat, hogy a kommunisták aktivitása rendszerint ott és akkor bontakozik ki, ahol és amikor a taggyűlés maradéktalanul teljesíti hivatását, őszintén számít az alapszervezet minden tagjára.

Sokan még mindig nem értékelik kellően a taggyűlés fontosságát, a pártéletben betöltött szervező-nevelő szerepét. Ezért fordul elő, hogy rendszertelenül hívják össze, holott rendszeres taggyűlések nélkül megszakad a demokratikus centralizmusnak az a láncszeme, amely összeköti a párttagságot a helyi és a párt felső vezetésével. Gyakori még, hogy a taggyűlés hatáskörébe tartozó kérdésekben a tagság előzetes állásfoglalása nélkül, más szervek vagy személyek döntenek és a párttagokat csak utólag tájékoztatják, kész tények elé állítva az alapszervezet tagságát. Ezzel megsértik a párttagoknak azt a jogát, hogy folyamatosan részt vegyenek a párt elméleti-politikai, szervezeti és vezetési kérdéseinek a megvitatásában, a helyi politikai irányvonal kialakításában.

A taggyűlések nem helyettesíthetők termelési tanácskozással, üzemi vagy községi aktívaértekezlettel, még kevésbé az állami, gazdasági vezetők és a pártszervezet titkárainak rendszeres megbeszéléseivel.

A taggyűlés előkészítése

A taggyűlés előkészítése a vezetőség egyik legfontosabb feladata. A szervezeti szabályzat szerint a taggyűlést „legalább kéthavonként össze kell hívni”[7]. Az előkészítő munka lénye-

[7] Ugyanott, 533. old.

ge, hogy megteremti a taggyűlés elé kerülő beszámolók megfelelő színvonalának feltételeit, s ezzel elősegíti a párttagság aktív részvételét a vitában.

A vezetőségnek a taggyűlés időpontját úgy kell meghatároznia, hogy a párttagság számára a legmegfelelőbb legyen. A helytelenül megválasztott időpont megnehezíti a párttagság megjelenését, s esetleg veszélyezteti a taggyűlés határozatképességét. A taggyűlés akkor határozatképes, ha azon — a felmentetteken kívül — a párttagoknak kétharmada jelen van.

A taggyűlést — a tagság termelőmunkáját figyelembe véve — lehetőleg munkaidőn kívüli időpontra kell összehívni. A pártmunka alapvetően társadalmi tevékenység, ezért nem helyes, ha a taggyűlést a biztosabb jelenlét érdekében — főleg néhány hivatali pártszervezetben — munkaidőben tartják. Ez megbontja a termelő- vagy a hivatali munka folyamatát, és visszatetszést kelt a pártonkívüliek körében is.

A taggyűlés napirendjén levő kérdések megtárgyalása rendszerint szóbeli előterjesztéssel kezdődik. A vezetőségnek biztosítania kell, hogy a beszámoló tömör és világos, lényegre törő, tényszerű legyen, és ne „öntse el" a számok tengerével a taggyűlés részvevőit. (Ez a veszély főleg a gazdasági jellegű kérdések előterjesztésekor jelentkezik.) A beszámoló ne legyen terjengős, túl hosszú és általános. Az alapszervezeti munka azt sem tűri, hogy a kérdéseket csak elvileg és általánosan tárgyalják, megköveteli a konkrétságot is. Fontos, hogy a beszámoló világos, egyértelmű állásfoglalást tükrözzön és ismertesse a soron következő tennivalókat.

Gondosságot igényel a taggyűlés által hozandó határozat előkészítése (valamint a végrehajtás ellenőrzése, de ezzel itt most nem foglalkozunk). A határozat meghozatala előtt folytatott vita a párttagság demokratikus joga. A vitában bontakozik ki a helyes álláspont. A vitában az érvek ereje és igazsága, az irányító pártszervek adott kérdésben hozott elvi álláspontja legyen a mérvadó.

Előfordul, hogy a rossz előkészítés, a gyenge beszámoló vagy más ok miatt a taggyűlésen a tagság passzív. Egyes helyeken ezen úgy akarnak „segíteni", hogy előzetesen kijelölik a hozzászólókat, sőt azt is, hogy miről beszéljenek. Kialakulnak az ún. „hivatalos hozzászólók", akik bármikor, bármely napirend-

hez hozzá tudnak szólni. Az ilyen „megrendelt" felszólalásoknak semmi közük sincs az igazi véleménycseréhez, felfogásunktól ez idegen módszer és formalizmus.

A taggyűlések jó előkészítésének alapja a rendszeresen megtartott pártcsoport-értekezlet, a napirendre kerülő egyes témáknak a munkabrigádokkal történő előkészíttetése, általában a tagság megfelelő időben történő tájékoztatása. Az aktivitás természetesen elsősorban attól függ, mennyire tükrözi a beszámoló a párttagok problémáit, olyan kérdéseket tartalmaz-e, amelyek felkeltik az érdeklődést, mozgósítanak a feladatok megoldására.

A taggyűlés napirendjének kiválasztása

A taggyűlés előkészítése a munka tervezésével, a napirend kiválasztásával kezdődik. A napirend helyes vagy nem célszerű megválasztása jelentősen befolyásolja a tagság vitakészségét, az érdemi munkát, ezért összeállításánál körültekintően kell eljárni.

Az alapszervezet csak annyi és olyan kérdést tűzzön a taggyűlés napirendjére, ami a hatáskörébe tartozik s amivel érdemben foglalkozni tud. A zsúfolt program megnehezíti az érdemi munkát és a döntést. Ha a taggyűlés időtartama hosszú, a tagság kifárad, figyelme megoszlik. Ezért célszerű kevesebb kérdéssel foglalkozni, de azokkal alaposan, sokoldalúan. A jó napirendnek kettős követelménye van: egyrészt tartalmaznia kell azokat a legfontosabb, legidőszerűbb kérdéseket, amelyek a pártot és a tagságot foglalkoztatják, másrészt ne terhelje a tagságot felesleges témákkal, amelyek tárgyalásával csak az idő telik. A pártszervezet vezetősége kerülje a túl általános témákat vagy az olyanokat, amelyek nem tartoznak a párt e fórumához. Gyakori az is, hogy a vita a témához kapcsolódó részletkérdésre terelődik, s az érdemi feladatok megtárgyalása háttérbe szorul. Ezért célszerű, ha a napirend konkrét, körülhatárolt és közvetlenül az alapszervezet munkájához kapcsolódik (például az adott terület káder- és személyzeti munkája, egyes vezetők vezetési stílusa, magatartása stb.).

„A vezető szerveknek tevékenységükről rendszeresen be kell

számolniuk . . ."[8] Az alapszervezet vezetősége ennek a követelménynek akkor tesz eleget, ha a napirend előtt beszámol a taggyűlésnek arról, hogy a legutóbbi taggyűlés óta mit végzett, milyen kérdésekben alakított ki véleményt a tagság nevében, hogyan foglalt állást és hogyan hajtotta végre az esedékes határozatokat.

Egyes napirendek megtárgyalását taggyűlésen a felsőbb szintű pártszervek kötelezően előírják. Erre azért van szükség, mert a párt cselekvési egysége, az erők összpontosítása a legfontosabb feladatok megoldására megköveteli, hogy bizonyos kérdésekkel minden alapszervezet foglalkozzon. Ez azonban nem kerülhet túlsúlyba. Számos pártbizottságnál tapasztalható, hogy egy-egy téma vitája után úgy foglalnak állást, hogy az alapszervezetek az adott anyagot taggyűlésükön záros határidőn belül tárgyalják meg. Ez a módszer azért kifogásolható, mert ily módon túlságosan lekötik az alapszervezetek erejét, s emiatt esetleg nem tudnak megfelelően foglalkozni a helyi feladataikkal, sajátos problémáikkal, s csökken az önállóságuk is.

A beszámoló taggyűlések rendszere — melyet a párt szervezeti szabályzatának 28. pontja ír elő — bevált. Elősegíti a pártélet demokratizmusának fejlesztését, a tagság ellenőrző és számon kérő jogainak gyakorlását, kötelességeinek fegyelmezettebb teljesítését, a pártmegbízatások maradéktalanabb végrehajtását. Noha a párttagok egy része ezt még nem érzi kellően, a beszámoló taggyűlés a párttag egyéni munkájáról is számot adó fórum.

Az alapszervezeti vezetőség

A pártmunka irányítására, a pártügyek intézésére az alapszervezet taggyűlése ötévenként vezetőséget választ. A taggyűlések közötti időszakban a vezetőség képviseli az alapszervezetet. Fő feladata az alapszervezet munkájának szervezése, irányítása. A vezetőség felkészültségétől és irányítókészségétől nagymértékben függ tehát az alapszervezet munkájának tartalma és hatékonysága, a szervezeti élet színvonala.

[8] Ugyanott, 530. old.

Az alapszervezeti vezetőségek munkájához tartozik az irányító pártszervek állásfoglalásainak, határozatainak feldolgozása, az ebből adódó feladatok megjelölése, működési területük időszerű kérdéseinek megtárgyalása, a taggyűlések előkészítése, megszervezése. Az alapszervezet vezetősége megszervezi, rendszeresen segíti és ellenőrzi a felsőbb pártszervek, a taggyűlés és saját határozatai végrehajtását. A vezetőség a taggyűlés által jóváhagyott munkaterv szerint folytatja munkáját. Tevékenységéért egyrészt közvetlenül a taggyűlésnek, másrészt a felsőbb irányító pártszervnek felelős.

Az alapszervezet vezetősége dönt, illetve állást foglal minden olyan kérdésben, amelyet a felsőbb pártszerv a hatáskörébe utal vagy amellyel a taggyűlés megbízza. Ugyanígy dönt, illetve állást foglal az alapszervezet munkájával összefüggő több olyan konkrét kérdésben is, mint például a vezetőség tagjainak reszortfeladatai, a pártmegbízatások elosztása. Előzetesen állást foglal a taggyűlés elé terjesztendő minden kérdésben és erről tájékoztatja a taggyűlést.

Átfogóan ellenőrzi a területén folytatott munkát, s ennek jegyében rendszeresen beszámoltatja a hatáskörébe tartozó állami, gazdasági vezetőket, biztosítja a tömegszervezetek és tömegmozgalmak pártirányítását, elsősorban az azokban dolgozó kommunisták révén. Működési területén koordinálja az állami, a szövetkezeti, a tömegszervezeti és az egyéb mozgalmi szervek munkáját, rendezvényeit.

A vezetőség működési területén véleményezési jogot gyakorol a kádervéleményezési listán szereplő funkciók tekintetében. Ez azt jelenti, hogy a különböző beosztásba tervezett személyek kiválasztásához az állami, gazdasági vezetők kötelesek a pártalapszervezeti vezetőség véleményét kikérni, s amennyiben annak eltérő az álláspontja, a tervezett intézkedést a felsőbb pártszerv döntéséig el kell halasztani.

A vezetőség minden taggyűlésen köteles beszámolni az előző taggyűlés óta végzett munkájáról, állásfoglalásairól, intézkedéseiről, évente egyszer pedig köteles összefoglalóan beszámolni egész tevékenységéről. Az alapszervezeti vezetőség a taggyűléseken rendszeresen ismerteti a felsőbb pártszervek határozatait, tájékoztatóit, a helyi problémákat, és javaslatokat is tesz azok megoldására. A vezetőség folyamatosan tájékoz-

tatja az illetékes felsőbb pártszervet az alapszervezeti munka tapasztalatairól, a párttagok és pártonkívüliek politikai hangulatáról, közérzetéről.

A pártvezetőségnek gondoskodnia kell a pártcsoportok megalakításáról, a bizalmiak megválasztásáról, majd folyamatos irányításukról, segítésükről, rendszeresen ellenőrizve tevékenységüket, a pártmegbízatások teljesítését is.

A taggyűlések és a vezetőségi ülések úgynevezett emlékeztetőinek — vagyis rövid feljegyzéseinek — az elkészítéséről is a vezetőség gondoskodik. Ezekben rögzíteni kell a taggyűléseken elfogadott állásfoglalásokat, határozatokat, a lényegesebb véleményeket, és azt egy példányban 48 órán belül el kell juttatni az irányító pártszervhez.

A vezetőség gondoskodik az alapszervezet működésével kapcsolatos minden adminisztrációs és nyilvántartási munka elvégeztetéséről is.

A vezetőség tagjai a sokrétű tennivalókat megfelelően elosztják maguk között. Az alapszervezeti vezetőségben a titkár mellett leggyakrabban szervező titkár (illetve titkárhelyettes), agitációs és propagandafelelős, tömegszervezeti felelős, termelési felelős, nőfelelős, az alapszervezet anyagi eszközeinek és ügyiratainak kezelésével foglalkozó gazdasági felelős működik. Más reszortok kijelölése is indokolt lehet az alapszervezet jellegétől és a vezetőség tagjainak számától függően. A vezetőség létszámát az irányító pártbizottság, illetve pártvezetőség hagyja jóvá. A vezetőségnek lehetnek reszort nélküli tagjai is.

A vezetőség munkájában egyaránt érvényesülnie kell a kollektivitásnak és a személyi felelősségnek. Helytelen az a szemlélet és gyakorlat, amely az alapszervezet irányításában, a feladatok megoldásában csupán a titkárnak tulajdonít jelentőséget. A munkáért a vezetőség együttesen felelős. Következésképpen a döntésnek és a megvalósításnak is közösnek kell lennie. A kollektivitás nem azt jelenti, hogy a vezetőség tagjai a legapróbb kérdésekben sem dönthetnek önállóan. A maga területén mindegyiküknek önállóan, öntevékenyen és felelősséggel kell dolgozniuk, de a közösen meghatározott célokért és módszerekkel. Ez vonatkozik a titkárra is, aki a pártmunkát egyszemélyi felelősként irányítja, de ő sem áll a pártszervezet vagy a pártvezetőség felett.

A titkárnak természetesen mindazzal foglalkoznia kell, ami a pártszervezetre tartozik. Alapvető feladata a vezetőség összefogása, támogatása, a vezetőség tagjaira háruló teendők végrehajtásának ellenőrzése, az irányító pártszervekkel tartandó kapcsolat biztosítása.

A pártcsoportok

A szervezeti szabályzat 29. pontja szabályozza a pártcsoportok létrehozásával és tevékenységével kapcsolatos teendőket. Ennek alapján a jelenlegi helyzetet áttekinti és elemzi a Központi Bizottság Titkárságának 1975. decemberi határozata.

A pártcsoport az alapszervezet része. Teendőit elsősorban az alapszervezet feladatai határozzák meg. Mivel igen szoros, közvetlen kapcsolatban van munkaterületével, az ott dolgozó emberekkel, ezért minden felvetődő politikai kérdésre konkrétan kell válaszolnia. A pártcsoportok munkája ezért rendkívül változatos. Tevékenységüket a következőkben jellemezhetjük:

— A pártcsoport mozgósítja, szervezi a párttagságot a taggyűlés, a pártvezetőség által megjelölt feladatok végrehajtására. Határozatot nem hozhat, de a feladatok egységes értelmezésének kialakításán, a munka megszervezésén nagy önállósággal kell munkálkodnia.

— A pártcsoportok tevékenységének tartalmában fejleszteni kell a politizáló légkört, a párt politikája helyi megvalósítási feladatainak kialakítását, a végrehajtást akadályozó nézetek és jelenségek elleni következetes harcot. A pártcsoportrendezvények, a kötetlen eszmecserék az eddiginél céltudatosabban szolgálják a párttagság eszmei-politikai-szervezeti egységét, az alapszervezetek kommunista közösségének erősödését. Körültekintőbben kell foglalkozniuk a párttagok egyéni gondjainak, személyi problémáinak megoldásával.

— Fontos feladata a párttagok, valamint a pártonkívüliek nevelése, a párt és a tömegek közötti kapcsolat erősítése. Nagymértékben reá hárul a párt politikájának terjesztése, a pártmegbízatások kiadása, teljesítésük ellenőrzése és az egyes párttagok munkájának értékelése.

— Tevékeny közreműködése nélkül nem lehet sikeres a tag-

gyűlések előkészítése, a napirendre kerülő kérdésekben a párttagság véleményének, javaslatainak megismerése és hasznosítása.

— Nélkülözhetetlen a munkahelyi kollektíva politikai arculatának és hangulatának elemzéséhez és alakításához. Alapvető feladatai közé tartozik a termelési és a hivatali teendők megoldására való mozgósítás, a munkaverseny, a szocialista brigádmozgalom fejlesztése.

— Megkülönböztetett figyelmet kell fordítania a szocialista brigádmozgalomra. A pártcsoportok nagy része egyre inkább szorgalmazza a brigádmozgalommal szembeni követelményeket, a „szocialista módon élni, dolgozni, tanulni" jelszavak megvalósítását. E munkában szorosan együtt dolgoznak a szakszervezeti és KISZ-bizalmiakkal (néhol alapszervezetekkel). Fejlődő tömegkapcsolatuk eredményeként a termelőmunkában, a társadalmi tevékenységben legjobban kitűnt pártonkívüliek közül javaslatot tesznek az alapszervezet vezetőségének, a pártvezetőségnek tagfelvételre és segítik erre való felkészítésüket. A pártcsoportbizalmi rendszeres feladata a tagsági díj beszedése.

Mindezeket a feladatokat a pártcsoportok csak akkor láthatják el eredményesen, ha szervezeti életük folyamatos és rugalmas. A pártcsoport-értekezleteket két taggyűlés között és szükség szerint — ha a feladatok indokolják — kell összehívni, üléseikről jegyzőkönyvet, naplót nem kell vezetni.

A pártcsoportok feladatai teljesítésének fontos feltétele, hogy a vezetőség számíthasson a munkájukra, adjon részükre feladatokat és rendszeresen ismerje meg a véleményüket.

Tevékenységük jelentős része az emberek ügyes-bajos dolgaival való foglalkozás. A pártcsoport tagjai jól ismerik egymást, kommunista közösség tagjai, akik felelősséggel tartoznak egymásért. Fejleszteniük kell az összetartozás, a segítés érzését és annak gyakorlatát. A kommunista elvszerűségből és elvtársiasságból adódik, hogy a jól dolgozó pártcsoport tagjai megosztják egymással örömüket, gondjaikat, időben fellépnek a hibákkal szemben, megvédik egymást és a pártcsoporton kívüli munkatársaikat is a jogtalan sérelmektől, a párttól idegen életmód és magatartás hatásától.

A pártcsoport létszámát az adott munkaterület körülményei

határozzák meg. Általában az 5—10 fő közötti létszámot tekinthetjük optimálisnak.

A pártcsoportok munkáját a csoportgyűlésen megválasztott és a taggyűlés által jóváhagyott bizalmiak irányítják. Tevékenységüket a vezetőség fogja össze, irányításuk elsősorban a bizalmiértekezleten történik.

Pártmegbízatások

Minden marxista—leninista párt szervezeti szabályzata követelményként írja elő a párttagok aktív részvételét az alapszervezet munkájában. Ennek egyik alapvető formája a pártmegbízatás, aminek vállalása és teljesítése lényegében a párttagság feltétele. Semmiféle meghatározott előírása, formája nincs annak, hogy mi a legcélszerűbb pártmegbízatás. Ez mindig az alapszervezet jellegétől, a munkahelyi feladatoktól, a körülményektől, a teendők fajtáitól, valamint az egyes párttagok képességeitől, adottságaitól függ. A pártmegbízatás célja, hogy a párt minden tagja egy időben fejtse ki aktív és céltudatos politikai tevékenységét a szükséges feladatok, elsősorban a párthatározatok megvalósításában. Követelmény, hogy a megbízatások a konkrét párthatározatokhoz kapcsolódjanak. A kapott megbízatásokat a párttagoknak legjobb tudásuk szerint kell teljesíteniük.

A pártmegbízatások rendszerének kialakítása a pártcsoport egyik leglényegesebb feladata. Jórészt a pártcsoportra hárul a megbízatások végrehajtásának megszervezése, ellenőrzése, a legalkalmasabb módszerek kidolgozása. Nagy szerepük lehet abban, hogy a feladatokat arányosan osszák meg a párttagok között, s ne legyen némelyikük megterhelése túlzott, miközben mások csak csekély mértékben vállalnak részt a közös munkából. A megbízatások hosszabb időre is szólhatnak, állandó jellegűek is lehetnek, mint például a tömegszervezetek keretei között, a munkásőrségben vagy a propagandistaként végzett pártmunka. Többségükkel a vezetőség javaslatára a taggyűlés bízza meg a párttagot, a pártcsoport pedig figyelemmel kíséri a megbízatás teljesítését és szükség szerint ismerteti észrevételeit a pártszervezet vezetőségével. A pártmegbízatások lehetnek rövidebb időre szóló, ideiglenes jellegűek is, mint például

egy-egy ünnepség megszervezése vagy valamely részfeladat megoldása. A pártmegbízatások bővítésére nagyok a lehetőségek, és így mód nyílik arra, hogy a párttagság valóban konkrét, aktív munkát végezzen.

A pártcsoportbizalmiak feladata, hogy figyelemmel kísérjék a megbízatások végrehajtását, és kezdeményezzek az egyes párttagok egyéni beszámoltatását feladataik teljesítéséről.

A pártmegbízatások azért is igen jelentősek, mert a párttagokat további, nagyobb feladatok megoldására, hozzáértésük fokozására késztetik. Ezáltal pártmunkájuk színvonalasabbá válik, s még bensőségesebb lesz a kapcsolatuk dolgozó társaikkal.

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT MUNKASTÍLUSA

A MUNKASTÍLUS FOGALMA ÉS KAPCSOLATA A POLITIKÁVAL

A marxista—leninista párt tevékenységében kiemelkedő jelentőségű az a lenini munkastílus, amely munkájára jellemző. A helyes munkastílus fontos feltétele és egyben eszköze is politikája, határozatai eredményes megvalósításának. A párt a társadalom vezető ereje, ezért munkastílusa nagy hatást gyakorol a társadalom egész politikai rendszerére, az állami és a társadalmi szervek munkastílusára és a dolgozó tömegekhez fűződő kapcsolataira is. „A forradalmi pártok számára a szocializmus építésének elméletéhez hasonló jelentősége van a lenini munkastílusnak . . .”[1] — írja Kádár János elvtárs. Érthető, hogy — a testvérpártokhoz hasonlóan — pártunk is megkülönböztetett figyelmet fordít munkastílusára. Nem csak a Magyar Dolgozók Pártja politikai gyakorlatának kritikai felülvizsgálatát végezte el, de állandóan gondot fordított munkastílusa fejlesztésére is.

Egyesek a munkastílust leszűkítik a módszer fogalmára. Úgy véljük, ez helytelen. A munkastílus tágabb fogalom, módszereket, elveket, munkaformákat is jelent. *A párt munkastílusán*

[1] Társadalmi Szemle, 1970. 5. sz. 9. old.

azokat az elveket, cselekvési módokat, módszereket és munkaformákat értjük, melyek jellemzik a pártnak politikája kidolgozására, döntései kialakítására és megvalósítására irányuló tevékenységét.

A párt munkastílusa kommunista munkastílus, melyet nagyfokú elviség jellemez. Eszmei alapja a marxizmus—leninizmus, s kifejeződnek benne a pártvezetés lenini elvei, a pártélet lenini normái. A párt munkastílusa a társadalmi gyakorlatban valósul meg, s ennek tapasztalatait folyamatosan hasznosítja.

A marxista—leninista pártok munkastílusa állandó és változó elemeket tartalmaz. Az állandó elemeket elsősorban a munkastílust jellemző elvek jelentik, melyek hatással vannak a nagy változékonyságot mutató munkaformákra és módszerekre. Ez utóbbiak képviselik a munkastílus változó elemeit. A lenini munkastílusban a komplexitás érvényesül. Különböző alkotó elemei — az elvek, a cselekvési módszerek, valamint a munkaformák — kölcsönösen hatnak egymásra, s harmonikus összhangban, egymást erősítve valósulnak meg. A konkrét körülmények, a megoldandó feladatok azonban szükségessé tehetik egyik vagy másik elemének előtérbe kerülését. Ez azonban sohasem lehet önkényes. A munkastílus egyes elemei önállóan is érzékelhetők és vizsgálhatók, egyes elemeinek az abszolutizálása, önkényes kiszakítása az egészből, más elemeinek a háttérbe szorítása súlyos hibák forrása lehet, tehát nem engedhető meg.

A párt munkastílusát alapvetően a következő tényezők határozzák meg:

— a párt világnézete, a pártvezetés lenini elvei, normái;

— a társadalom adott fejlettségi foka, osztályviszonyai, feladatai;

— a párt politikai helyzete és politikája.

Következésképpen a párt munkastílusa nem egyszer és mindenkorra adott. *Bár a munkastílusra vonatkozó lenini elvek általános érvényűek, a pártmunkában nincsenek és nem is lehetnek végérvényesen kialakított, minden körülmények között alkalmas módszerek. A feltételek megváltozásával változnia kell a munkastílusnak is.* Lenin azt tanítja, hogy: „A marxizmus semmiképpen sem szorítkozik csupán az adott pillanatban lehetséges és létező harci formákra, s elismeri, hogy az adott szociá-

lis helyzet változásával *elkerülhetetlenül szükségessé válnak* új, az adott időszak vezetői előtt ismeretlen harci formák."[2] A párt megtartva és erősítve munkastílusának azon elemeit, amelyeket a gyakorlat igazol, túllép azokon, amelyeket az élet meghaladott. Kárt okozna az ügynek, ha a korábban hasznos, de ma már idejét múlt formákhoz, módszerekhez görcsösen ragaszkodnánk, ha nem lennénk képesek a felvetődő új problémákhoz új módon közelíteni. Ha ez nem következne be, a munkastílus megmerevedne és a fejlődés akadályozójává válhatna. Ezt a felismerést az OK(b)P X. kongresszusa több mint öt évtizeddel ezelőtt így fogalmazta meg: „A forradalmi marxizmus pártja merőben helytelennek tartja egy abszolút helyes, a forradalmi folyamat minden szakaszának megfelelő pártszervezeti forma, úgyszintén ilyen munkamódszerek keresését. Ellenkezőleg, a szervezeti formát és a munkamódszereket teljes mértékben az adott konkrét történelmi helyzet sajátosságai és az ebből közvetlenül fakadó feladatok határozzák meg... bármilyen szervezeti forma és az annak megfelelő munkamódszerek a forradalmi fejlődés feltételeinek megváltozásával a pártszervezet fejlődési formáiból e fejlődés béklyóivá válhatnak."[3]

A Magyar Szocialista Munkáspárt nagy figyelmet fordít arra, hogy munkastílusát a társadalmi fejlődés követelményeivel összhangban szüntelenül fejlessze. A párt vezető szerepének növelése, a gazdasági, a politikai, a kulturális és az ideológiai feladatok megoldása, a párt-, állami és tömegszervezetek közötti hatékonyabb munkamegosztás kialakítása, államéletünk és tanácsrendszerünk továbbfejlesztése új igényeket támaszt a párt munkastílusának fejlesztésével szemben. Ennek megfelelően a vezető pártszervek több alkalommal foglalkoztak a párt vagy egyes szervei munkastílusának fejlesztésével. A Központi Bizottság 1969. november 26-i ülésén mélyrehatóvizsgálat alapján elemezte a pártdemokrácia helyzetét, így megvizsgálta saját munkastílusát is és határozatot hozott annak továbbfejlesztésére. Nagy jelentőségű volt a Po-

[2] *Lenin:* A partizánháború. *Lenin* Összes művei 14. kot. Kossuth Könyvkiadó 1967 2. old.

[3] A Szovjetunió Kommunista Pártja határozatai. Szikra 1954. I. rész. 601. old.

litikai Bizottság 1968. november 28-i, illetve a Titkárság 1968. december 2-i határozata is, amely a területi és üzemi pártbizottságok és apparátusok feladatkörével, munkamódszerével és felépítésével foglalkozott.

A X. és a XI. kongresszus közötti időszakban a vezető pártszervek nagy figyelmet fordítottak az alsóbb szintű pártszervek és pártalapszervezetek munkájának fejlesztésére. Megvizsgálták — többek között — a járási és a városi pártbizottságok, valamint a községi pártbizottságok és pártvezetőségek (csúcsvezetőségek) helyzetét, s munkájuk továbbfejlesztésének lehetőségeit. A határozatok a pártszervek munkastílusával is foglalkoztak. Ugyancsak nagy jelentőségű a Politikai Bizottság 1972. december 20-i határozata, mely a pártalapszervezetek munkájának továbbfejlesztése vonatkozásában szabta meg a tennivalókat.

A párt politikája és munkastílusa elválaszthatatlan kapcsolatban van egymással. A köztük levő viszony a tartalom és a forma dialektikus kapcsolatának felel meg. Elsődleges, meghatározó szerepe a politikának van. A munkastílus a politikából következik, azt szolgálja, alapvető funkciója a politika optimális végrehajtásának segítése.

Helyes munkastílus csak helyes politika alapján jöhet létre, amint a hibás politika elkerülhetetlenül hibás munkaformákat, módszereket alakít ki. A politika hibái a végrehajtás akadozásában, nem várt mértékű nehézségek, ellenállások jelentkezésében is tükröződhetnek. (Természetesen nem minden probléma, gond származik ilyen okokból.) Ezek helyes munkastílussal sem küzdhetők le. Ilyenkor könnyen bekövetkezhet a turelmetlenség, s a megvalósítás olyan mértékű erőltetése, melynek során a párt munkastílusától eltérő módszerek alkalmazására is sor kerülhet.

Noha a politika a meghatározó, *a helyes politikai irányvonalat nem követi automatikusan a helyes munkastílus kialakulása.* A helyes politika a megfelelő munkastílusnak csak a feltételeit teremti meg. A politika megvalósításához céltudatosan meg kell keresni és ki kell alakítani a legmegfelelőbb munkaformákat, módszereket. Szemléletesen igazolja ezt pártunk jelenlegi gyakorlata is. A vezető pártszervek jelentős erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy a szocialista építőmunka

előrehaladásával adódó új helyzetnek, új követelményeknek megfelelően fejlődjenek a pártmunka szervezeti keretei, formái, módszerei. Elegendő útalnunk az alsóbb szintű pártbizottságok, pártvezetőségek hálózatának kiépülésére, vagy a XI. kongresszusnak a pártmunka politikai-mozgalmi jellegének fokozása iránt támasztott követelményeire.

A politika és a munkastílus kapcsolata oly módon is összefügg, hogy a *munkastílus visszahat a politikára.* Ez mindenekelőtt a politika megvalósulásának a színvonalában mutatkozik meg. Egy elemzés színvonala, tudományos volta például hatással van a döntésekre, azok tartalmára. A helyes munkastílus jelentős mértékben elősegíti, illetve torzulásai fékezhetik a politika eredményes megvalósulását.

A PÁRT MUNKASTÍLUSÁNAK LEGJELLEGZETESEBB VONÁSAI

A kommunista munkastílus rendkívül gazdag, változatos és állandóan fejlődik. Ez alkalommal a legjellegzetesebb vonásait tárgyaljuk.

A párt belső életének és működésének olyan elvei, mint a demokratikus centralizmus, a kollektív vezetés és a személyi felelősség, a bírálat és az önbírálat szorosan összefüggnek a párt munkastílusával, ugyanis ezek az elvek nem önmagukban jutnak kifejezésre, hanem a párt tevékenysége során, a párt munkastílusának általános jellemzőjeként, meghatározójaként. (Ezekkel a tankönyv más fejezeteiben részletesen foglalkoztunk, itt csak azt a viszonyt jelezzük, mely a munkastílushoz kapcsolja őket.)

1. A kommunista párt munkastílusának talán legfontosabb ismérve *a tudományosság érvényesítése a párt tevékenységében.* A párt számára nélkülözhetetlen, hogy a feladatok, problémák megoldásában messzemenően érvényesítse a tudományosságot. Munkastílusa tehát szemben áll a tudománytalansággal, a megalapozatlansággal, az ösztönösséggel, s küzd a tudománytalanság egyik legveszélyesebb megnyilvánulása, a szubjektivizmus ellen.

Pártunk történelmi tapasztalatai azt mutatják, hogy a szubjektivizmus, a megoldandó feladatok önkényes kezelése ismé-

telten visszatérő veszély. A példák sokasága mutatja, hogy ha a politika alakításában, a döntések meghozatalában, tényleges viszonyaink objektív feltárása, elemzése és alapulvétele helyett szubjektív elképzelésekből, óhajokból indulunk ki, kudarcok érnek bennünket. Ezért állandó feladatunk a szubjektivizmus elleni harc, a tudományosság sokoldalú érvényesítése a párt egész tevékenységében.

A párt politikáját, gyakorlati tevékenységét nem alapozhatja szubjektív elhatározásokra, rögtönzésekre vagy pillanatnyi hangulatokból eredő döntésekre. Nem közelíthetünk szubjektív előítéletekkel a társadalmi-politikai gyakorlatban adódó kérdésekhez, mert ez a helyzet torz megítéléséhez, helytelen következtetésekhez vezet. A pártnak soha nem lehet érdeke, hogy a tényleges helyzetet, a valóságot ne tárja fel. Ez viszont megköveteli a felvetődő kérdések tudományos megközelítését, elemzését.

A fejlett szocialista társadalom építése, a kibontakozó tudományos-technikai forradalom, a műszaki haladás fokozza a tudomány társadalmi szerepét. A társadalom gazdasági, szociális és kulturális fejlődése mind nagyobb mértékben függ a tudomány, ezen belül a társadalomtudomány eredményeitől s azok felhasználásától. Ebben a folyamatban a tudomány termelőerővé válik és érinti a társadalom politikai irányításának a szféráját is, még nagyobb lehetőséget teremtve a párt számára tevékenysége tudományosságának növeléséhez.

A tudományosságot azonban helyesen kell értelmezni. Világosan látnunk kell, hogy a párt tevékenysége tudományosságának kritériuma politikájának, döntéseinek helyessége. A tudományosság nem korlátozható a párt tevékenységének egyik vagy másik területére, hanem az egészére vonatkozik. Elsősorban a marxizmus—leninizmus, a párt tudományos elmélete következetes alkalmazását jelenti a párt egész tevékenységében. Ez az alábbiakban jut kifejezésre:

— az adott társadalmi folyamatokat, jelenségeket a marxista—leninista elmélet alapján fejlődésükben és konkrétságukban elemezzük, értékeljük, feltárjuk az események okait, kimutatjuk a jelenségek közti belső összefüggéseket;

— kidolgozzuk az adott probléma megoldásának módját,

feltételeit és a társadalmi fejlődés törvényszerűségeivel összhangban álló reális döntést hozunk;

— a politika megvalósítására irányuló pártmunkában következetesen érvényesítjük a pártélet, a pártvezetés lenini, tudományos elveit, biztosítjuk a végrehajtás személyi és tárgyi feltételeit, kialakítjuk a konkrét feladatoknak leginkább megfelelő munkaformákat, módszereket, s bátran élünk a tudomány és a gyakorlat által adott új lehetőségekkel és eszközökkel.

A problémák eredményes megoldásának kiindulópontja *a konkrét helyzet konkrét elemzése.* A társadalmi jelenségek konkrét elemzése kritikai megközelítés nélkül elképzelhetetlen. A társadalmi folyamatok kritikus és önkritikus szemlélete a kommunista munkastílus természetes mozzanata. Ez a forradalmi kritika azonban nem negatív viszonyulás a valósághoz, nem jelentheti azt, hogy tagadjuk vagy mellőzzük a realitások figyelembevételét, hanem csakis a körülmények, a tények és a tapasztalatok szigorúan objektív értékelésén alapulhat.

Az elemzés nem azonos az önkényesen kiválasztott jó vagy rossz példák felsorolásával. A társadalmi élet bonyolult jelenségeinek sokaságában a példák legkülönbözőbb típusait találhatjuk meg. Ezért a kiragadott esetek önmagukban semmit sem bizonyítanak. „A társadalmi jelenségek terén nincs elterjedtebb és tarthatatlanabb eljárás, mint az — írja Lenin —, hogy kiragadnak *egyes* tényecskéket és példákkal játszadoznak. Példákat általánosságban felhozni semmi fáradságba sem kerül, de nincs is semmi jelentősége . . . mert minden az egyes esetek történelmi, konkrét körülményein fordul meg. A tények, ha *egészükben, összefüggésükben* nézzük őket, nemcsak »makacs«, de kétségtelenül bizonyító erejű dolgok is. A tényecskék, ha kiragadjuk őket az egészből, összefüggésükből, ha töredékesek és önkényesek, nem tekinthetők többnek, mint puszta játéknak vagy még annál is rosszabbnak."[4]

A tudományos igényű elemzés a valóságot olyannak tekinti, amilyen, és nem olyannak, amilyennek látni szeretnénk. A realitásra törekvés mind a helyzetelemzésben, mind a következte-

[4] *Lenin:* Statisztika és szociológia. *Lenin* Összes művei. 30. kot. Kossuth Konyvkiadó 1971. 333. old.

tések levonásában és a feladatok meghatározásában a párt munkastílusának jellemző vonása. A realitásra törekvés nem az elvtelen kompromisszumok elismerését jelenti, nem azt, hogy egy percig is lemondanánk eszmei-politikai céljainkról, forradalmi elveinkről. A tudományosság ismérvéből egyenesen következik a politikai realizmus. *Pártunk tevékenysége csak úgy lehet forradalmi, ha tudományos és realista is.*

A Magyar Szocialista Munkáspárt a tudományos igényű elemzés követelményeinek érvényesítésére nagy figyelmet fordít. Gyakorlattá vált a napirendre kerülő kérdések sokoldalú elemzése. Ennek egyik jól bevált formája munkacsoportok létrehozása, melyekben a választott testületek tagjai mellett a téma alapos ismerői, a szakemberek sokoldalú, elemző munkát végeznek. Az elkészült értékelésekről, az előterjesztés-tervezetekről kikérik az alsóbb szintű pártszervek vagy az adott területen dolgozó pártszervezetek véleményét. Ily módon alapos elemzéssel előkészített előterjesztések kerülnek a vezető testületek elé.

A tudományosság követelménye a párt munkastílusában egyrészt azt jelenti, hogy saját tudományos elméletét, a marxizmus—leninizmust és a tudományos módszereket alkalmázza a társadalmi jelenségek vizsgálatában. Másrészt politikája kialakítása során *a tudományok — elsősorban a társadalomtudományok — eredményeire épít.* Eredményesen használja fel a konkrét szociológiai kutatások eredményeit és módszereit, a pedagógia, a pszichológia és az információelmélet pártmunkában hasznosítható elemeit. Vizsgálja a korszerű számítástechnika hatékonyabb alkalmazásának a lehetőségeit is. A XI. kongresszus határozatában erről — a többi között — a következőket olvashatjuk: „A párttestületek a döntések megalapozottságának erősítése érdekében jobban hasznosítsák a tudományok, különösen a társadalomtudományok eredményeit."[5]

A társadalmi jelenségek tanulmányozásánál nem nélkülözhetjük a történelmi megközelítést. A fejlődés tendenciáit, törvényszerűségeit csak úgy ismerhetjük fel, ha a társadalmi jelenségeket a múlt, a jelen és a jövő figyelembevételével vizsgáljuk. Döntéseink várható hatását nem vázolhatjuk fel a jelen

[5] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1975. 486. old.

és a múlt ismerete nélkül. Mai viszonyainkat sem értékelhetjük helyesen, ha nem ismerjük a korábbi állapotokat, amelyből kifejlődtek.

A tudományosság követelményeihez tartozik a pártmunkában is a *kísérlet*. Egy adott célt különböző módon érhetünk el. A pártmunkában új kezdeményezések, új módszerek születnek. Hogy közülük melyek a legcélszerűbbek, arra a kísérletek adhatnak megbízható választ. Az új módszer és új munkaforma bevezetése nagy felelősséggel jár. Ezért indokolt esetben, mielőtt egy új elképzelést — bármennyire logikusnak, tetszetősnek tűnik is az — általános jelleggel, társadalmi méretekben alkalmaznánk, célszerű kísérletek során kipróbálni. A kísérleteket a felhasználási terület jellegének megfelelően kell elvégezni. Önmagunkat vezetnénk félre, ha bizonyos elképzelések gyakorlati kipróbálásakor olyan ideális vagy speciális feltételeket teremtenénk, amelyek tömeges alkalmazás esetén nem biztosíthatók.

A Magyar Szocialista Munkáspárt gyakorlatában a kísérletek fontos szerepet töltenek be a megalapozott döntések előkészítésében. A Politikai Bizottság például gyakorlati kísérleteket végeztetett annak eldöntéséhez, hogy a területi pártszervek apparátusában megmaradjanak-e az ipari és mezőgazdasági osztályok, vagy helyettük gazdaságpolitikai osztályokat hozzanak létre.

2. A párt munkastílusának alapvető vonása az *elmélet és a gyakorlat egysége*. Ez annak a történelmileg sokszorosan igazolt összefüggésnek a kifejeződése, hogy a párt csak akkor töltheti be forradalmi küldetését, ha ideológiájának és tevékenységének elméleti alapja a marxizmus—leninizmus, és ha gyakorlati munkája megegyezik ezzel az elmélettel. A párt az elmélet és a gyakorlat egységének a hordozója. Az elmélet és a gyakorlat egységének követelménye a párt programjából, céljaiból következik. Az elmélet és a gyakorlat egysége elsősorban a párt politikájában fejeződik ki, áthatja egész tevékenységét. Ennek megfelelően kifejezésre jut az *ideológiai, a politikai és a szervező munka egységében*. Az elmélet és a gyakorlat egysége érvényesülésének objektív mutatója a párt politikájának életképessége, a politika gyakorlati megvalósításának mértéke.

A párt gyakorlati tevékenységében az elmélet jelentősége

igen nagy. A politikában nem dönthetünk pusztán érzésünkre, vágyainkra hallgatva. Tudományosan megalapozott, helyes döntéseket kell hoznunk. Az elmélet azért nagy jelentőségű, mert megbízható eszközt, iránytűt jelent a társadalmi jelenségek értelmezésében, segítségével a társadalmi törvényszerűségeket felismerhetjük, helyesen ítélhetjük meg a fejlődés várható tendenciáit, képesek leszünk helyes politikai döntések kialakítására. A párt politikája a tömegek tevékenységét ily módon tudományosan megalapozott célok felé irányítja, tudatos hatást gyakorol a társadalmi folyamatokra. Így válik az elmélet a politikai gyakorlatban a tudatosság alapjává, s a megvalósítása során anyagi erővé.

Az elmélet csak akkor töltheti be szerepét, ha a legszorosabb kapcsolatban van a gyakorlattal, hiszen maga is a gyakorlatból táplálkozik. Alapvető feladata a gyakorlat tapasztalatainak elméleti általánosítása, a gyakorlat során felvetődő kérdések megoldása. S az elméleti megoldás helyességének próbaköve újra csak a gyakorlat.

Az elmélet és a gyakorlat egysége a marxista—leninista párt munkájában elengedhetetlen követelmény. Ha ez nem érvényesül és a gyakorlat és elmélet között szakadék keletkezik, ez igen súlyos következményekhez vezet.

A párt számára nagy és bonyolult feladat az elmélet és gyakorlat egységének megőrzése. Az elmélet nem válhat dogmává, nem szakadhat el a gyakorlattól. Ezért a pártnak állandóan fejlesztenie, gazdagítania kell az elméletet a társadalmi élet, a politikai gyakorlat tapasztalatainak általánosítása alapján. Ekozben meg kell őriznie az elmélet tisztaságát, el kell határolnia magát az elmélet továbbfejlesztése ürugyén fellépő revizionista nézetektől. Szilárdság és alkotókészség az elméletben, rugalmasság a megvalósítás formáiban és módszereiben — ebben van az elmélet hatékony alkalmazásának művészete.

Az elmélet és a gyakorlat egységének nagy jelentőségű megnyilvánulása a *szó és a tett egysége*. A Magyar Szocialista Munkáspárt munkastílusának jellegzetessége — és az iránta megnyilvánuló bizalom egyik forrása —, hogy minden helyzetben következetesen ehhez az elvhez tartja magát. Pártunktól idegen az ígérgetés, a választási kortesjelszavak trükkjeit felhasználó népámítás, ami a polgári pártoknak ma is általá-

nos jellemzője. Egy kommunista párt nem kelthet hamis illúziókat az emberekben, nem táplálhat olyan várakozásokat, melyek kielégítésének nincs reális lehetősége. A megalapozatlan ígéretek ugyanis — ha a valósággal szembesítik őket — rendkívül káros hatást, politikai kiábrándulást váltanak ki a tömegekben.

A szó és a tett egységének a *kommunisták személyes példamutatásában,* magatartásában és munkájában is kifejezésre kell jutni. A példamutatás — közvetlen hatásán túl — politikailag nagy jelentőségű. Befolyása van a párt és a tömegek kapcsolatára is. A párttag szava akkor meggyőző és akkor hat igazán, ha személyes példája megerősíti a mondanivalóját. A párt erkölcsi és politikai erejét politikája mellett elsősorban az adja, hogy tagjai a szocializmus építésében a legtöbbet vállalják. Ezért a párt nagy figyelmet fordít arra, hogy tagjai — különösen pedig a tisztségviselői — magatartásában és mindennapi munkájában hatékonyan érvényesüljenek a kommunista stílus olyan jegyei, mint a magas fokú elvszerűség és igényesség. Elvárja, hogy tagjai példát mutassanak a közérdek védelmében, a közügyek intézésében. Következetesen harcol olyan jelenségek ellen, melyek a szó és a tett egységének meglazulására vagy hiányára utalnak. Nem hagyja szó nélkül, ha mindennapi munkájukban, közéleti tevékenységükben vagy életmódjukban eltérnek azoktól az elvektől és követelményektől, amelyeknek következetes képviseletét tagjaitól elvárja.

3. A párt munkastílusának meghatározó jegye *tömegkapcsolatainak állandó erősítése.* Ez a párt történelmi múltjában, történelemfelfogásában és saját szerepének értelmezésében mélyen gyökerezik. Szorosan kapcsolódik politikájának két alapvető eleméhez is: *a szocialista demokrácia fejlesztéséhez* — melyet politikai rendszerünk alapvető vonásának, fejlesztését állandó feladatnak tekintjük — és a *szövetségi politikához.* A Magyar Szocialista Munkáspárt nagyon világosan fogalmazta meg viszonyát népünkhöz, amikor hangsúlyozta, hogy *vezető szerepének megvalósítását nem uralkodásként, hanem a dolgozó nép szolgálataként fogja fel.* „Sokat, mindennél többet jelent ma nálunk a párt és a nép szoros kapcsolata, összeforrottsága, a párt és a tömegek közötti kölcsönös bizalom. Népunk

tudja, hogy minden helyzetben számíthat harcedzett pártunkra; pártunk tudja, hogy minden feladat megoldásában bizton építhet népünkre . . ."[6] — mondta Kádár János, pártunk XI. kongresszusán a Központi Bizottság beszámolójában.

A párt és a nép szoros kapcsolata nemcsak a párt politikájától, hanem munkastílusától is függ. A párt eszméiből és céljaiból következnek azok a morális és humánus elvek, melyek a párt munkastílusának *etikai alapját* adják.

A párt munkastílusának összhangban kell lennie a párt céljaival, a szocializmus elveivel. A párt nem fogadhatja el és nem alkalmazhatja azt az antagonisztikus osztálytársadalmakban érvényesülő elvet, hogy a „cél szentesíti az eszközt". A magyar és a nemzetközi munkásmozgalom tapasztalatai egyaránt igazolják, hogy *helyes célokért sem szabad megengedhetetlen, elveinktől idegen eszközökkel harcolni.*

Lenin óvta a pártot attól, hogy szervező munkájában, a tömegekkel való kapcsolatában megengedhetetlen eszközöket alkalmazzon. Az OK(b)P VIII. kongresszusán a következőket mondta: „Ez az a terület, ahol forradalmi erőszakkal, diktatúrával azért élnek, hogy visszaéljenek vele, és ettől a visszaéléstől szeretném óvni önöket. A forradalmi erőszak és diktatúra kitűnő dolog, ha akkor és az ellen alkalmazzák, amikor és aki ellen alkalmazni kell. De a szervezés terén nem szabad alkalmazni."[7]

Annál inkább alkalmazni, fejleszteni kell a *kölcsönös bizalmat*, mind a párton belül, mind a párt és a tömegek között, illetve a párt- és az állami-társadalmi szervek kapcsolatában. A párt történelmi tapasztalatai meggyőző erővel igazolják ennek helyességét. Nagy bizalmat fejez ki az, hogy a Központi Bizottság egyre növekvő hatáskört és önállóságot biztosít a pártbizottságoknak és alapszervezeteknek, kezdeményezésre, aktivitásuk fejlesztésére bátorítja őket. Számításba veszi azt is, hogy a nagyobb önállóság szaporíthatja a tévedéseket, a hibákat, illetve ezek lehetőségeit. Természetesen ez nem adhat felmentést bármiféle meggondolatlanságnak vagy ballé-

[6] Ugyanott, 77—78 old.

[7] *Lenin:* Az OK(b)P VIII kongresszusa. *Lenin* Összes művei. 38. kot. Kossuth Könyvkiadó 1973. 144. old.

pések sorozatának, de azzal számolhatunk, hogy a bonyolult feladatok megoldása közben előfordulhatnak hibák is. A hibák elkövetéséért nem járhat dicséret, a munka értékelésénél figyelembe kell venni, de elvetjük azt a túlzó szemléletet is, hogy ahol hiba történt, ott az ellenség kezét kell keresni. Ugyanakkor a bizalom nem adhat felmentést a felsőbb szervek ellenőrzési és a hibák észlelése esetén intézkedési kötelezettsége alól. Az ellenőrzés és a hibák szóvátétele nem jelenti sem az alsóbb szervek önállóságának megsértését, sem a bizalmatlanság megnyilvánulását.

Az állami és társadalmi szervek iránti bizalom is megmutatkozik a párt munkastílusában. Az elmúlt években jelentősen nőtt az állami és társadalmi szervek önállósága és hatásköre. A párt a X. és a XI. kongresszuson határozott lépéseket tett annak érdekében, hogy e szervek jobban betöltsék rendeltetésszerű funkciójukat, s fellépett az ellen a hamis szemlélet ellen, hogy a legapróbb részletkérdésekben is a pártnak kell döntenie, különben a munka nem halad előre.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a bizalom növekvő megnyilvánulása az állami és társadalmi szervek, illetve az alsóbb szintű pártszervek kezdeményezőkészségét, a rájuk bízott terület ügyeiért érzett felelősségüket erősítette. Hatékonyabban reagálnak a helyi jelenségekre, aktívabban kezdeményeznek. Eltűnőben van az a szemlélet, amely minden kérdésben felülről várta a megoldást. E téren azonban még akad tennivaló. Előfordul még, hogy egyes pártszervek kisebb politikai események, helyileg jelentkező és megoldható problémák hatására bizonytalanná válnak, s attól tartva, hogy reagálásuk nem lesz mindenben helyes és pontos, a felsőbb szervektől várják az állásfoglalást és az intézkedést.

A párt *munkastílusa* — s ez a dolgozókhoz fűződő viszonyából következik — *mélységesen demokratikus*, a feladatok megoldásában *fő módszernek a meggyőzést tekinti*. Határozottan fellép a dolgozók lebecsülésének bármely megnyilvánulása ellen. Elfogadhatatlannak tartja a tömegekkel való kapcsolatban az utasítást, a parancsolgatást. Bírálja azt a felfogást, mely a tömegek tapasztalatainak, véleményének figyelembevételét nem tartja fontosnak.

Pártunk a szocialista társadalom vezető ereje, a munkásosz-

tály kormányzó pártja. Ez, valamint az a tény, hogy az építőmunkában sikereket értünk el, egyeseket megszédíthet, elbizakodottá tehet. Pártunk ismételten felhívta a figyelmet az ebből eredő önelégültségre és más veszélyekre. Fellép a helyenként tapasztalható olyan nézetek ellen is, hogy „nekunk mindent lehet", „a feladatok nem hagynak időt az emberek győzködésére" stb. A XI. kongresszuson a vitazáró beszédében Kádár János elvtárs ismételten hangsúlyozta: „Tudnunk kell, hogy — próbálkozzunk bár a legjobb szándékkal — akarata ellenére senkit sem boldogíthatunk. Előbb annak az útnak a helyességéről kell meggyőznünk az embereket, amelyre hívjuk őket, s el kell érnünk, hogy kövessenek bennünket."[8]

Gyakorlatunkban a meggyőzés nemcsak alapvető eszköze, hanem kritikai mércéje is politikánk megvalósításának. Ha a dolgozó tömegeket politikánk elfogadására és a végrehajtásban való aktív közreműködésre a meggyőzés módszerével nem tudjuk megnyerni, akkor baj van az adott kérdésben folytatott politikánkkal és munkastílusunkkal egyaránt.

A tömegkapcsolat fejlesztésére céltudatosan törekednunk kell. Ez önmagától spontán módon nem alakul ki, s nem elegendő a kapcsolatot egyszer megteremteni, hanem folyamatosan építeni, erősíteni kell. Ebben jelentős szerepuk van a dolgozók tömegszervezeteinek, amelyek *áttételesen* összekapcsolják a pártot a tömegekkel. Szükséges azonban, hogy a párt és szervezetei *közvetlenül* is kapcsolatban legyenek a dolgozókkal. A közvetlen kapcsolat a következő módon valósul meg:

— a párt és szervezetei folyamatosan ismertetik a dolgozókkal a párt politikáját;

— állandóan figyelemmel kísérik a tömegek tapasztalatait, hangulatát, a politika alakításánál messzemenően figyelembe veszik észrevételeiket, javaslataikat;

— szervezik és bevonják a dolgozókat a politika végrehajtásába, megvalósításába.

A tömegkapcsolat erősítésében fontos tényező a párt tevékenységének *nyilvánossága*, mint a párt munkastílusának egyik fontos jellemzője. Kádár János elvtárs a XI. kongresszuson elmondott zárszavában hangsúlyozta azt a régi kommunista

[8] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusanak jegyzőkönyve 453 old.

mondást, hogy a legjobb politika az elvi politika. Ezt kiegészíthetjük azzal, hogy a legjobb a *nyílt* elvi politika. Pártunk ezt a gyakorlatot követi. Ez nemcsak olyan formákban nyilvánul meg, hogy a tömegtájékoztatási eszközök révén még kongresszusai is jórészt az ország-világ nyilvánossága előtt zajlanak, hanem tevékenysége fontos tartalmi és stílusbeli jegyeként is. A párt nyíltan szembenéz a problémákkal. Kezdeményezi a társadalmi fejlődés során keletkező ellentmondások feltárását, s nem hallgatja el a munkában előforduló hibákat sem. Tapasztalataink azt igazolják, hogy gondjainkkal is nyíltan fordulhatunk a párttagsághoz, a munkásosztályhoz, a dolgozókhoz. Nyílt, őszinte tájékoztatásuk kedvező politikai hatást vált ki. Növeli a párt iránti bizalmat, fokozza és tudatossá teszi aktív részvételüket a feladatok megoldásában.

Az elmúlt években sokat javult a párttagság, a dolgozók tájékoztatása. A pártszervek és azok vezetői rendszeresen beszámolnak a párttagságnak, a pártonkívülieket pedig különböző fórumok útján tájékoztatják közéletünk, az állami, a gazdasági munka, az országos és a helyi tervek, tennivalók fontos kérdéseiről.

A nyilvánosság követelményét helyesen kell értelmeznünk és nem szabad abszolutizálnunk. Természetesen nem feledkezhetünk meg arról, hogy olyan kérdések is vannak, amelyek belső pártugyek és ezek csakis a pártszervekre vagy a párttagságra tartoznak. Másrészt kellően meg nem érlelt kérdéseket idő előtt a nyilvánosság elé tárni — a legkülönbözőbb zavarokhoz vezethet. Ugyanakkor az olyan felfogás és gyakorlat ellen is küzdenünk kell, amely túlzott óvatosságból minden kérdést a „szigorúan bizalmas" jelzővel lát el. Ennek következményeként gyakran olyan helyi döntések sem jutnak el a dolgozókhoz, melyeket a leggyorsabban kellene megismerniük. Előfordulnak például olyan esetek, hogy az üzemi pártbizottság fontos helyi kérdéseket tárgyal meg, melyek megvalósításában szinte valamennyi dolgozó érdekelt. S ahelyett, hogy az üzemi lap teljes terjedelemben vagy legalább kivonatosan közölné a helyi pártbizottság értékelését, döntését az adott kérdésről, a feladatok kijelöléséről, beérik azzal, hogy rövid közleményt jelentetnek meg, amely a napirend és előadó-

ja megnevezésén kívül csak annyit tartalmaz, hogy a pártbizottság megfelelő határozatokat fogadott el.

Ehhez a kérdéscsoporthoz tartozik a párt munkastílusát jellemző magas fokú *humanizmus* is. Természetesen e humanizmusnak osztálytartalma van. Az emberi érintkezések vonatkozásában a *párton belüli kapcsolatok elvtársias jellegében, a párton kívüli tömegekkel pedig szintén az elvszerű, türelmes, megértő, figyelmes és tapintatos kapcsolatok formáiban, módszereiben mutatkozik meg.* Kifejeződik mindez abban is, hogy különbséget teszünk a megtévedt ember és a tudatosan ellenséges elem között. A kommunista ember iránti követelmény az igazságosság, az emberséges hangvétel, a szerény magatartás és az, hogy sem gondolkodásban, sem életmódban nem szakadhat el a dolgozó tömegektől.

4. A párt munkastílusának fontos jegye *politikai, mozgalmi jellege*, amelyet a XI. kongresszus is erőteljesen hangsúlyozott. A politikai, mozgalmi jelleg nem új vonása a pártmunkának, de a fejlett szocialista társadalom építése, tömegkapcsolataink erősítése és a munkánkban helyenként tapasztalható stílusbeli és szemléleti fogyatékosságok szükségessé tették, hogy ezzel a kérdéssel újra, kiemelten foglalkozzunk. A pártmunka mozgalmi jellege nem szűkíthető le csak a párt belső életére vagy a pártmunka módszereire, hiszen áthatja egész tevékenységét. A párt politikai szervezet, amely céljait politikai, mozgalmi eszközökkel éri el a párttagság aktív részvételével, a tömegek között folytatott meggyőző, nevelő és szervező munkája révén.

Az állami munkában — annak természetéből adódóan — a részletekbe menő jogi szabályozás a jellemző, a jogszabályok minden állampolgárra és intézményre kötelezőek, megvalósításukat szankciók is biztosítják. A pártmunkában néhány kérdés kivételével — ilyen pl. a pártfegyelmi munka —, lehetetlen lenne a részletekbe menő szabályozottság. A pártszervek határozataikban elvi-politikai jelleggel jelölik meg a feladatokat, s e határozatok a pártszervekre és a kommunistákra kötelezőek, megvalósításukat a kommunisták személyes munkájával, példamutatásával, a tömegek között végzett politikai nevelő, meggyőző, felvilágosító és szervező munkájával, tehát politikai eszközökkel érjük el.

A gazdaságban a feladatok megoldása a munkaviszonyra, s a munka szerinti elosztás elvére épül. Az irányításban egyszemélyi vezetés érvényesül. Ehhez viszonyítva azt látjuk, hogy a pártmunkáért nem jár fizetség, ez munkaidőn kívül végzett társadalmi munka, ami a párttagsági kötelezettségből adódik. A pártirányítás a vezetés kollektivitásán alapul.

A pártmunka politikai, mozgalmi jellegének a megértését elősegíti, ha azt nemcsak az állami és gazdasági területeken folyó munkához viszonyítjuk, hanem — ahogy ezt a XI. kongresszus is tette — rávilágítunk a pártmunkában helyenként tapasztalható, s a politikai, mozgalmi jelleget gyengítő jelenségekre is. Elsősorban a hivatali szellemről, a bürokratikus ügyintézésről, a formalizmus megnyilvánulásairól, az értekezletek számának növekedéséről, a papírmunka elburjánzásáról, a felmérések és jelentések helyenként öncélú szaporodásáról van szó. Ezek fékezően hatnak a párttagság aktivitására s elvonják az energiát a legfontosabbtól: a tömegek között folytatott eleven politikai tevékenységtől, a határozatok megvalósításáért végzett munkától. A mozgalmi jelleg erősítése nem szabadosságot vagy lazaságot jelent. Nem oldja fel a kommunisták kötelezettségét és felelősségét a határozatok végrehajtásáért. Ellenkezőleg, a párt és szervezetei akcióképességét hivatott erősíteni, mert fejleszti azt a képességét, hogy politikai, mozgalmi eszközökkel, a tömegek aktivitásra késztetésével hatékonyabban váltsuk valóra politikai döntéseinket.

5. A párt munkastílusának fontos jellemzője az *operativitás, a gyakorlatiasság*. Ezen nem szabad prakticizmust érteni, a napi, sokszor jelentéktelen feladatok közötti elaprózódást, szétforgácsolódást, nem a távlatok nélküli, tervszerűtlen „tűzoltó munkát" jelenti. A párt harcol mind a prakticizmus, mind a pártmunkában tapasztalható rutinmunka, az „üresjáratok" ellen. A pártmunka operativitása, gyakorlatiassága elveken alapul és nem állítható szembe az elviséggel, a tudományossággal. Helytelen a kérdést úgy felvetni, hogy a párt tevékenysége vagy elvi-politikai, vagy operatív, gyakorlatias és konkrét. A párt tevékenységéből soha nem hiányozhatnak az elvi-politikai jellegű elemek, sem pedig a gyakorlatiasság, a konkrétság.

A pártmunka nem öncélú, hanem mély elvi-politikai tartalommal rendelkezik, a párt eszmei-politikai céljait váltja valóra. Ha erről megfeledkeznénk, háttérbe szorítanánk a pártmunka eszmei-politikai alapjait, s a szűk látókörű prakticizmus, vagy a tartalomtól elszakadt szervezéscentrikusság érvényesülne. Ez végül is a pártmunka tartalmát, a politika megvalósítását veszélyeztetné. Ugyanakkor a pártmunka nem nélkülözheti a konkrét operatív szervező elemeket sem, nem lenne elég hatékony, ha beérné az elvek hangoztatásával. Abból, hogy a párt vezető szerepét elvi-politikai jelleggel valósítja meg, nem következik, hogy tevékenységét csak az általános elvi viszonyok meghatározására korlátozná. A társadalom vagy az egyes szűkebb közösségek előtt a megoldandó feladatok a maguk konkrét formáiban vetődnek fel. Előlük kitérni nem lehet. A párt és szervei számára a felvetődő problémák nem egyszerűen csak továbbítandó vagy tudomásul veendő információk, hanem megoldandó feladatok. A párt ereje — többek között — abban van, hogy ezeket helyesen értékeli, rangsorolja, feladattá teszi és cselekvési programmá változtatja. Tapasztalataink azt igazolják, hogy a pártmunkában nincsenek automatizmusok, olyan szabályozók, amelyek önműködően biztosítanák az elvek, a célok, a politika valóra váltását. Ez a párttagok és a pártonkívüliek tudatos, aktív részvételét, a feladatok hozzáértő, konkrét, gyakorlati megszervezését tételezi fel.

A gyakorlatiasság a marxista—leninista elmélet, a gyakorlati tapasztalatok, a hozzáértés, valamint a munkában megnyilvánuló magas fokú önállóság ötvöződése, készség a megérett társadalmi, gazdasági és kulturális problémák *felismerésére és eredményes megoldására.* Arra irányul, hogy a célt a leghatékonyabban, a legrövidebb úton, a legelőnyösebb munkaráfordítással érjük el. Következésképpen a gyakorlatiasság hozzáértést, *szakszerűséget* is kíván. Enélkül nem lehet helyesen értékelni a jelenségek politikai vonatkozásait sem, és a problémák optimális megoldásához is nélkülözhetetlen. A gyakorlatiasság egyik jellemzője, hogy felesleges fontoskodás és formalizmus nélkül érjük el a célt. A gyakorlatiasság többféle készséget jelent: elméleti-politikai felkészültséget; szakmai hozzáértésen alapuló szervezőkészséget; a döntések gyakorlati meg-

valósításának képességét; a problémák operatív helyszíni megoldását az illetékesség szabályainak betartásával; önállóságot, öntevékenységet és kezdeményezőkészséget; és nem utolsósorban a személyes felelősség vállalását.

6. A párt munkastílusának szerves része a *döntő láncszem felismerése és megragadása.* „A szovjet hatalom soron levő feladatai" című művében Lenin ezt írja: „Nem elég forradalmárnak, a szocializmus hívének vagy általában kommunistának lenni. Érteni kell ahhoz, hogy minden egyes pillanatban megtaláljuk azt a meghatározott láncszemet, amelyet teljes erővel meg kell ragadnunk, hogy az egész láncot kezünkben tarthassuk és jól előkészíthessük az átmenetet a következő láncszemre, márpedig az események történelmi láncolatában a láncszemek sorrendje, alakja, egybekapcsolódása, egymástól való különbözősége nem olyan egyszerű és nem olyan kezdetleges, mint a közönséges, kovácskészítette láncban."[9] Lenin a döntő láncszem felismerését a politikai munka nagyon fontos tényezőjének tartotta. A politikai munkában olyan rendkívül összetett, bonyolult folyamatoknak vagyunk részesei, amelyek egymással különböző kapcsolatban állnak. A politika megvalósítása számos kölcsönösen összefüggő feladat megoldását feltételezi. Ezek az események menetének láncolatában elfoglalt helyüket tekintve nem egyforma jelentőségűek. Hiba lenne, ha ezt nem vennénk figyelembe és minden feladattal egyszerre és azonos intenzitással foglalkoznánk. Ezeken a felismeréseken alapszik a döntő láncszemről szóló lenini tanítás, melynek lényege az, hogy rangsoroljuk *az egyes feladatok súlyát, sorrendiségét, vegyük figyelembe a rendelkezésünkre álló eszközöket, és mindezek ismeretében, valamennyi összefüggés figyelembevételével hozzunk helyes döntést.*

A döntő láncszem megragadása tehát tudományos elemzésen alapuló módszer. Nem attól lesz valamely feladat megoldása, kiemelése a többi közül a döntő láncszem, mert annak mondjuk, hanem azért, mert a többi feladat megoldásának előfeltételét jelenti. A többi feladat olyan áttételes, gyakran rej-

[9] *Lenin:* A szovjethatalom soron levő feladatai. *Lenin* Összes művei 36. kot. Kossuth Konyvkiadó 1972. 190. old.

tett oksági viszonyban van a döntő láncszemmel, hogy annak megragadásával jelentősen leegyszerűsödik megoldásuk. A döntő feladat megvalósítása tehát más kérdések megoldásának is előfeltétele.

Pártunk munkastílusában eredményesen alkalmazza Leninnek a döntő láncszem szerepéről szóló tanítását. A politikai munkában rendkívül fontosnak tartja a feladatok közötti kellő differenciálást. Ilyen például a 49 nagyüzem, vagy Budapest és az öt nagyváros kiemelt kezelése. Mai viszonyaink között a társadalom gazdasági és politikai irányítási rendszerének fejlesztése vált olyan döntő láncszemmé, amelynek segítségével gazdasági-társadalmi-politikai fejlődésünket meggyorsíthatjuk.

A PÁRTAPPARÁTUS FELÉPÍTÉSE ÉS SZEREPE A PÁRT MUNKÁJÁBAN

A PÁRTAPPARÁTUS FOGALMA, HELYE ÉS SZEREPE A PÁRTMUNKÁBAN

A Politikai Bizottság 1968. november 26-i határozata alapelvként kimondja, hogy „... az apparátus minden szinten a választott pártszervek munkaapparátusa, amely az adott pártszerv megbízásából tevékenykedik; a párt politikájának, határozatainak megvalósítását hivatott segíteni, szervezni és ellenőrizni."[1] A pártapparátus tehát hivatásszerű politikai tevékenységet folytató, fuggetlenített pártmunkásokból felépített szervezet, mely a választott testuletnek alárendelten tevékenykedik.

Az apparátusban dolgozók alkalmazásuk jogi vonatkozása szerint a következőképpen csoportosíthatók:

— a Magyar Szocialista Munkáspárt által függetlenített pártmunkások,

— a gazdasági egységek állományába tartozó pártmunkások,

— a hivatalok és az intézmények által függetlenített pártmunkások.

[1] A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1967—1970. Kossuth Konyvkiado 1974. 252. old.

Könyvünk e fejezetében elsősorban a párt által függetlenített pártmunkások tevékenységének elemzésével foglalkozunk.

Az említett határozat tartalmazza azt, hogy az apparátus a választott testületek munkaszerve, annak megbízása alapján végzi munkáját. Jelentős és felelősségteljes feladata elsősorban a párthatározatok előkészítésében, a döntések végrehajtásának a megszervezésében és ellenőrzésében van. A gyakorlatban azonban sokrétű, összetett elemző, tájékoztató, szervező, koordináló, segítő, nevelő és adminisztrációs feladatokat is megold.

Az apparátus a vezetés és a végrehajtás érintkezési pontján sajátosan helyezkedik el. Tevékenységének egyik része — a döntések előkészítésében való részvétel — a vezetéshez kapcsolódik; másik alkotó eleme — a döntések végrehajtásának szervezése és segítése — a végrehajtás folyamatában bontakozik ki. Munkája tehát a párt vezetési rendszerének és folyamatának része.

A pártapparátus dolgozói részt vesznek a politikai célok megfogalmazásában, az alapvető társadalmi folyamatok irányításában. Az apparátus nem állhat a párt felett, a politikát nem az apparátus alakítja ki, de munkája mindenkor hatással van a pártszervek munkájának színvonalára. A pártapparátus által készített elemzések tartalma, a következtetések helyes vagy helytelen volta, aktualitása, a döntésre érett kérdések, a megoldásra váró feladatok megfelelő időben való felismerése.

Az apparátus fő vonása a politikai jelleg. Ez határozza meg munkája tartalmát és módszereit egyaránt. Munkamódszerét annak alapján alakítja ki, hogy nem dolgokkal, hanem emberi viszonyokkal foglalkozik. A pártapparátus felelősségteljes feladatot lát el a párt életében. Olyan társadalmilag szükséges funkciót tölt be, amelyet más nem végezhet el. Tevékenységét a kommunista öntudat és fegyelem, a párthoz való őszinteség, az állandó kapcsolat a tömegekkel, az igényesség, az odaadás, az alkotó lelkesedés, a szerénység, az önzetlenség, a nép hű szolgálata kell hogy jellemezze.

A pártapparátus dolgozói a párt választott szerveinek határozatait, akaratát hajtják végre, de egyéni önállósággal és személyes felelősséggel végzik munkájukat. Szerepük sajátos és nélkülözhetetlen része a párt tevékenységének.

A pártapparátus rendeltetésével kapcsolatban több téves nézet, hamis beállítás fordul elő. Közöttük legjellegzetesebbek azok, amelyek szerint az apparátus kisajátítja magának a pártot, a politikai döntéseket a pártapparátus hozza, s a választott szervek csak nevüket adják ehhez jóváhagyásként. Ezzel ellentétes, de ugyancsak téves nézet, amely azt hirdeti, hogy a pártapparátusba nem olyan emberek kellenek, akik szakmailag és politikailag is magasan képzettek, hanem olyanok, akiknek egyetlen erénye, hogy gondolkodás nélkül végrehajtanak bármilyen felső utasítást. Vannak olyan vélemények is, melyek a pártapparátust feleslegesnek vélik, a bürokrácia megnyilvánulásának tekintik, melynek valójában nincs tényleges érdemi tennivalója. Szerintük a pártapparátus feleslegesen tevékenykedik abban, amit más szervek nélküle is ugyanúgy elvégeznének. Az említett nézetek célja az, hogy lejárassák a pártapparátust, s ezen keresztül a pártot.

A pártapparátus valójában nem felesleges, bürokratikus szerv, hanem a szocialista építőmunka aktív szervezője. Szerepét nem csökkenti a párttagság és a lakosság öntudatának növekedése, a közéletben való fokozódó részvétele sem. Tevékenysége a társadalom politikai vezetéséhez kapcsolódik, működése nagymértékben kihat a társadalom fejlődésével összefüggő politikai megoldásokra.

Az apparátus munkájának megszervezésében alapvető követelmény, hogy átfogja a pártmunka minden területét, a párt belső életét, a társadalompolitikai, a gazdaságpolitikai, a kultúrpolitikai tevékenységgel összefüggő feladatokat. Az apparátus helyét, jelentőségét jól érzékelteti, ha főbb feladatait áttekintjük.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága Titkárságának 1968. december 2-i határozata alapján a pártapparátus általános feladatait a következőkben jelölhetjük meg:

a) Elemzi munkaterületének politikai, gazdasági, ideológiai, kulturális és egyéb társadalmi jelenségeit, problémáit és javaslatokat tesz megoldásukra. Előkészíti a választott testületek elé kerülő előterjesztéseket, határozattervezeteket. Részt vesz a fejlesztési célkitűzések, ajánlások kimunkálásában.

b) Tájékoztatja a vezető pártszerveket a munkában szerzett

tapasztalatokról, jelzi a politikai, társadalmi és gazdasági életben tapasztalt jelenségeket.

c) A vezető pártszervek megbízása alapján segíti, ellenőrzi a párthatározatok végrehajtását; általánosítja a munkában szerzett jó tapasztalatokat és munkamódszereket; feltárja és jelzi a határozatok végrehajtásában tapasztalt negatív jelenségeket.

d) Gondoskodik arról, hogy az állami és a társadalmi szervek vezetésében dolgozó kommunisták gyors és pontos tájékoztatást kapjanak a pártszervek határozatairól. Ennek érdekében tanítja, segíti, ellenőrzi az alsóbb pártszerveket, az állami, gazdasági és tömegszervezeti vezetésben dolgozó kommunistákat.

e) Intézkedik minden olyan kérdésben, amellyel a választott pártszervek, illetve vezetői megbízzák. Köteles a felsőbb szerveknek jelezni, ha valamely területen eltérnek a szervezeti szabályzattól, vagy ha az észlelt jelenség az érvényben levő párthatározattal ellentétes.

f) Munkaterületén ellenőrzi és segíti a párt káderpolitikájának megvalósítását, figyelemmel kíséri és támogatja a vezető szervek hatáskörébe tartozó káderek munkáját és fejlődését.

g) A választott testületek megbízásából koordinálja az állami és társadalmi szervek vezetésében dolgozó kommunisták tevékenységét.

h) Az apparátus munkáját úgy köteles szervezni, hogy áttekintése legyen a feladatköréhez tartozó terület ideológiai, politikai helyzetéről, az ott dolgozók hangulatáról. A tapasztalatokat rendszeresen értékelniük és általánosítaniuk kell.

Az eddigiekből is megállapítható, hogy az apparátus munkája bonyolult és összetett. A feladatok nagysága azt is jelenti, hogy a pártapparátusban dolgozni magas eszmeiségű hivatástudatot, a párt politikájával való értelmi és érzelmi azonosulást igényel. A munka sokrétűsége fejlett elméleti-politikai és szakmai tudást, s nem utolsósorban példamutató emberi tulajdonságokat tételez fel. A pártapparátus jellemzői közé tartozik a feladatokhoz való nagyfokú alkalmazkodási képesség és rugalmasság.

A Magyar Szocialista Munkáspárt apparátusa együtt fejlődött a feladatokkal. Összetételében, szervezeti felépítésében követte a társadalmi folyamatokban bekövetkezett változáso-

kat. Az 1956-os ellenforradalom leverését követően tevőlegesen vett részt a politikai konszolidáció feladatainak, a szocializmus alapjainak lerakásában, a párthoz való viszony javításában, a párttagság felkészültségi és iskolázottsági színvonala emelésével összefüggő tennivalókban.

A PÁRTAPPARÁTUS VISZONYA A VÁLASZTOTT SZERVEKHEZ ÉS MUNKAKAPCSOLATAI

A Politikai Bizottság 1968. november 26-i határozata szabályozta az apparátus viszonyát a választott és a külső szervekhez.

A pártapparátus minden szinten a választott pártszervnek van alárendelve. Ez alapelv, amely félreérthetetlenül meghatározza az apparátus és a választott szervek kapcsolatának tartalmát. Az apparátust a választott szervek hozzák létre, választás vagy kinevezés útján. Az apparátus a választott pártszervek munkaszerve, azok nevében és megbízása alapján dolgozik. Az apparátusnak tehát határozathozatali joga nincs. A döntéseket minden szinten a párt választott testületei, a pártbizottságok és a végrehajtó bizottságok hozzák. Az adott területen folyó munkáért elsődlegesen ezeket a szerveket terheli felelősség.

Az apparátus feladata a döntések előkészítése, a végrehajtás szervezése és ellenőrzése. Felelős azért, hogy

— a határozat alapjául szolgáló információk a valóságnak megfeleljenek;

— az előterjesztések ne egyoldalúan csak a készítők által javasolt, számukra kedvező összefüggéseket tartalmazzák;

— tárják fel a javasolt megoldás ellen szóló tényeket és érveket is;

— döntés után a hozott határozatoknak megfelelően kell dolgoznia.

Az apparátus felelőssége tehát — a választott szervekhez viszonyítva — másodlagos, azonban nem becsülhető le egyetlen összefüggésben sem, mert munkája, szelleme, erkölcsi és politikai magatartása, munkastílusa és munkamódszere hatással

ván a választott szervek munkájára. Kisugárzik az adott területen élők társadalmi közérzetére, politikai hangulatára.

Az alá- és fölérendeltségi viszony az együttműködés során nem automatikusan biztosított. Az előterjesztések megvitatása után például többnyire ismét az apparátusra vár — a vita során elhangzó észrevételek, kiegészítések, módosító javaslatok figyelembevételével — a döntések megszövegezése. Ezekben pedig kifejezésre juthat az apparátus sajátos nézőpontja is. Ahhoz, hogy az apparátus véleménye összhangban legyen a választott pártszervek állásfoglalásával és annak szellemében dolgozzék, szükséges, hogy megfelelő ismeretek birtokában legyen. Tehát nemcsak az apparátusnak kell informálnia a választott szerveket, hanem az is fontos, hogy maga is rendszeres tájékoztatást kapjon a választott szervek munkájáról, döntéseiről és állásfoglalásairól.

A választott testületek és az apparátus közti kapcsolat helyes értelmezésében és érvényesülésében különleges szerepük és felelősségük van a pártbizottságok titkárainak. Ők mint választott tisztségviselők az apparátus vezetői is. Ezért funkciójukból adódóan a legtöbbet tehetik azért, hogy a választott testület és apparátusa között megfelelő legyen a viszony.

Az apparátus a választott szervek határozatainak végrehajtása érdekében nemcsak szervező, segítő és ellenőrző feladatokat lát el, hanem tanítja, tájékoztatja is az alsóbb pártszervezeteket. A kapcsolatnak ez a módja abból az elvből adódik, hogy választott testületet csak választott testület irányíthat.

Az apparátus tagjai természetesen észrevételeket, javaslatokat tehetnek számos kérdésben. Ha azonban a felsőbb szervek határozatainak az értelmezésében vita alakul ki, akkor döntés végett a felsőbb választott szervhez kell fordulni. Ez a módszer kizárja a „pozícióból" származó esetleges torzulásokat, meggyőzés helyett az egyéni vélemény erőltetését a vitában, az alsóbb pártszervek önállóságának megsértését.

Minden apparátus választott testületének, a pártbizottságnak a munkaszerve. Ezt a szabályt szintén tiszteletben kell tartani. Ennek megfelelően az alsóbb szinten dolgozó apparátus nem kihelyezett szerve a magasabb szinten elhelyezkedő pártszerv megfelelő osztályának. Következésképpen a felsőbb szer-

vek osztályai közvetlenül nem utasíthatják az alsóbb pártszerveket, hanem annak titkárán keresztül instruálják azokat.

Az apparátus tehát egyirányú alárendeltségben — saját választott szervének alárendelve — dolgozik. Ez természetesen nem zárja ki a különböző szintű apparátusok közötti szoros munkakapcsolatot. Sőt, ez a mindennapi munkában nélkülözhetetlen. Ennek során rendszeresen különféle értekezleteken, munkamegbeszéléseken, tapasztalatcseréken tartják a munkakapcsolatot.

A felsőbb szervek apparátusai saját választott szerveik határozatainak megvalósítását segítve és ellenőrizve, az alsóbb szinten elhelyezkedő apparátus munkáját is segítik és ellenőrzik. E munkát azonban úgy végzik, hogy közben nem veszik ki a választott szerv kezéből apparátusának irányítását, s munkájuk egyben a választott szervek önállóságát és felelősségét is növeli.

A pártapparátus és a vele munkakapcsolatban álló állami és társadalmi szervek együttműködésének tartalmát és formáit a következő elvi álláspont határozta meg:

— e szervek vezetői vagy vezető testületei területüknek felelős irányítói, maguk döntenek saját ügyeikben a párt- és kormányhatározatok alapján.

— A párt politikájának és határozatainak megvalósításáért elsősorban e szervek kommunista vezetői felelősek.

A pártapparátusnak nem feladata tehát az állami és a társadalmi szervek apparátusának operatív irányítása. Ezért a pártapparátus nem veszi át e szervek feladatát, hanem a párt határozatai alapján segíti, ellenőrzi azokat. Területükön javaslatokkal, kezdeményezésekkel segíthetik a munkát. Javasolhatják adott állami vagy társadalmi szerv vezetőjének vagy apparátusának, hogy bizonyos kérdésekkel kiemelten foglalkozzanak és oldják meg azokat. Észrevételeket tehetnek az apparátus munkájára, munkamódszerére. Fontos feladataik közé tartozik, hogy a párthatározatokról, s az értelmezésükkel, végrehajtásukkal kapcsolatos kérdésekről tájékoztatást, eligazítást adjanak. Koordinálják az állami, tömegszervezeti és társadalmi szervek vezetésében dolgozó kommunisták tevékenységét, s így segítik elő a szervek munkájának összehangoltságát, rendeltetésszerű működését.

A pártapparátus felépítésében egységes elv érvényesül. Ez azt jelenti, hogy Budapesten és a megyékben, ha kevesebb osztállyal is, de a központi apparátus felépítését követik. A Központi Bizottság apparátusának osztályai jelenleg a következők:

Párt- és Tömegszervezetek Osztálya, Agitációs és Propaganda Osztály, Tudományos Közoktatási és Kulturális Osztály, Külügyi Osztály, Gazdaságpolitikai Osztály, Ipari, Mezőgazdasági és Közlekedési Osztály, Közigazgatási és Adminisztratív Osztály, Pártgazdasági és Ügykezelési Osztály, a Központi Bizottság Irodája.

A Központi Bizottság nevezi ki az osztályok és a pártintézmények vezetőit.

A Központi Bizottság apparátusának élén hét titkár áll. A Budapesti Pártbizottságnak öt, a megyei pártbizottságoknak négy, a budapesti kerületi pártbizottságoknak három-négy titkáruk van. A járási pártbizottságoknál — a létszámától függően — két-három, a városi pártbizottságoknál — ugyancsak a nagyságrend alapján — egy-három titkár található.

A budapesti és a megyei pártbizottságok apparátusa a következő osztályok rendszerében oldja meg a feladatait: *Párt- és Tömegszervezetek Osztálya, Propaganda és Művelődési Osztály, Gazdaságpolitikai Osztály, Közigazgatási és Adminisztratív Osztály, Pártgazdasági és Ügykezelési Osztály.*

A pártbizottság nevezi ki az osztályok vezetőit, az oktatási igazgatóság vezetőjét, a megyei sajtó főszerkesztőjét és a pártarchívum vezetőjét. Az osztályok irányítását a végrehajtó bizottság, illetve a területért felelős titkár látja el.

A járási, a városi és a budapesti kerületi pártbizottságok apparátusának felépítése a megyei, illetve a budapesti apparátus szerkezetéhez igazodik. A létszám eltérő lehet, de az apparátus minden szintjén szervezetileg is biztosítani kell, hogy valamennyi fő munkaterületnek személyes felelőse legyen.

Az apparátus osztályokra, feladatkörökre tagozódva végzi a munkáját. A pártbizottságok szintjének megfelelően egy-egy osztály eltérő létszámú lehet. Annak a munkának, amit például felsőbb szinten nagyobb létszámú osztály végez, alsóbb szinten gyakran már csak egyetlen pártmunkás a személyes

felelőse. Sőt, az is előfordul, hogy egy személy munkaterülete magasabb szinten több osztályhoz tartozik.

A tennivalókat az osztályok, csoportok, reszortok között világosan és egyértelműen el kell határolni. Az apparátusban általában a reszortok szerinti funkcionális, és a terület szerinti munkamegosztás érvényesül, illetve ezek kombinációja a jellemző. Az apparátuson belül nemcsak az osztályok, de az egyes munkatársak felelősségét és munkaterületét is pontosan körül kell határolni. Azt a lenini elvet kell érvényesíteni, amely kimondja, hogy: „... fáradhatatlanul arra kell törekedni, hogy a valóságban biztosítva legyen mindenkinek személyi felelőssége a részére kijelölt, szigorúan és pontosan meghatározott munkáért vagy a munka egy részéért."[2] Az apparátusban általában minden dolgozónak meghatározott munkaköre van. Ezt testületi döntések, ügyrend, munkarend, hatásköri jegyzékek és más előírások határozzák meg.

A pártapparátus irányításában a kollektivitás és a személyi felelősség elve és gyakorlata érvényesül. A választott pártszervek egyrészt általános, elvi és tartalmi irányítást gyakorolnak. Az általuk hozott határozatok adják az apparátus munkájának tartalmát. Másrészt értékelik és elbírálják az apparátus munkáját. A pártapparátus konkrét, operatív irányítását a választott szervek megbízása alapján, az egyszemélyi felelősség elvének és gyakorlatának megfelelően a pártbizottságok titkárai, osztály- és csoportvezetői látják el. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a pártapparátus munkájából hiányzik a demokratizmus, a kollektivitás. Az apparátusértekezletek, osztályértekezletek stb. alkalmas formái a munkatársak véleménynyilvánításának, de az apparátus vezetésének alapelve nem a kollektív vezetés, hanem a személyi vezetés és a személyi felelősség.

Az érvényben levő határozatok alapján a Központi Bizottság apparátusának feladatköre és működésének elvei a következők:

A Központi Bizottság apparátusa a párt központi választott testületeinek munkaapparátusa, amely a Központi Bizottság

[2] *Lenin:* Harcra a fűtőanyag-válság ellen! *Lenin* Összes művei. 39. köt. Kossuth Könyvkiadó 1973. 296. old.

nevében tevékenykedik, a párt politikájának, határozatainak megvalósítását hivatott segíteni, szervezni és ellenőrizni. Tevékenységének alapját a kongresszus, a Központi Bizottság, a Politikai Bizottság és a Titkárság határozatai adják.

A megyei pártbizottságok apparátusának feladatköre, szervezeti felépítése összhangban van a Politikai Bizottság 1968. november 26-i és a Központi Bizottság Titkársága 1968. december 2-i határozatában megfogalmazott elvekkel és követelményekkel. Szervezeti felépítésükben értelemszerűen igazodnak a Központi Bizottság apparátusának felépítéséhez. Munkastílusuk, munkamódszerük megfelel azoknak az igényeknek, amelyeket a megyei pártbizottság és a végrehajtóbizottság a munkastílus és a munkamódszer továbbfejlesztéséről hozott határozatai állítottak az apparátus elé. Az apparátus helyesen értelmezi feladatát, tudja, hogy a párt megyei választott testületeinek munkaapparátusa. Szervezi, segíti és ellenőrzi a párt politikájának megvalósítását a felsőbb pártszervek, valamint a megyei pártbizottság és a végrehajtóbizottság határozatainak következetes végrehajtását.

A pártapparátus egyre nagyobb gondot fordít a járási jogú pártbizottságok és a városi pártbizottságok munkájának segítésére, informálására. Tevékenysége arra irányul, hogy ezek a szervek helyesen értelmezzék és érvényesítsék a párthatározatokat, s tovább tökéletesedjék munkastílusuk, munkamódszerük, növekedjék önállóságuk és felelősségük, javuljon irányító munkájuk a *Politikai Bizottság 1972. március 21-i és az 1973. július 3-i határozata* alapján. E határozatokat megelőzően a járási és a városi pártbizottságok apparátusa reszortfelelősi megbízás alapján osztály- és csoportszervezetben dolgozott. Az apparátus minden tagja egy-egy meghatározott reszortfeladatra specializálta magát, működési területén annak kimunkálására, szervezésére törekedett. E szervezeti felépítés kizárólagos alkalmazása nem biztosíthatta, hogy az apparátus hatékonyan és rendszeresen segítse az irányítása alá tartozó pártszerveket és -szervezeteket. Elemző, szervező, ellenőrző munkájuk ellenére munkájukban a következő gyengeségek voltak tapasztalhatók:

— A pártszervek és -szervezetek helyszíni segítése és ellenőrzése munkájuk egyik leggyengébb pontja volt. Az apparátus

munkatársainak nagy része a pártszervekben, alapszervezetekben rövid idejű látogatásokat tett, és csak a reszortjához közvetlenül kapcsolódó munkáról érdeklődött.

— Az apparátus segítő munkája egy-egy részfeladat megoldására, bizonyos esetekben kampányfeladatok végrehajtására irányult.

— A munkatervekben aránytalanul sok volt a nagy, átfogó témák, napirendek, vizsgálatok száma. A politikai munkatársak munkaidejük többségét jelentések készítésével töltötték.

— A határozatok végrehajtásának megszervezésében és ellenőrzésében gyakorivá vált a rutinmunka, a következetesség hiánya. Esetenként más szervek hatáskörébe tartozó feladatok végrehajtását is magukra vállalták.

A határozatok meghozatalát ezenkívül indokolttá tette a gazdasági és társadalmi struktúrában végbement lényeges változások sora, a gazdasági életben bekövetkezett gyors ütemű fejlődés, az önállóság és a döntési jogkör bővülése. Lényeges változások történtek a tanácsrendszerben is. Megnőtt és tovább erősödött a helyi tanácsok önállósága, az ügyek érdemi elintézésének illetékeseivé a helyi és a megyei tanácsok váltak. Jelentős számban alakultak meg a közbeeső pártszervek — a községi és üzemi pártbizottságok és pártvezetőségek.

A Politikai Bizottság határozatai az apparátus munkájában is minőségi változást eredményezett. A munkamegosztásban a korábban alkalmazott reszortelv — a döntés eredményeként — kiegészült a területi elvvel, a reszortfeladatok megoldása a területfelelősi rendszerrel. Ezt követően az apparátus munkatársaihoz meghatározott számú pártalapszervezet és közbeeső pártszerv — pártbizottság, illetve pártvezetőség — került. A pártbizottság képviseletében a területi pártmunka valamennyi lényeges kérdésével foglalkozniuk kell — segítve a választott szervek határozatainak végrehajtását —, tevékenységük azonban nem csorbíthatja az alsóbb szinten elhelyezkedő pártszervek önállóságát.

Az egy-egy politikai munkatárshoz sorolt pártszervezetek viszonylag magas száma, és az ott végzett munka tervszerűsége és folyamatossága szükségessé tette, hogy az apparátus dolgozóit területi munkájukban a pártmunkát ismerő, nagy mozgalmi tapasztalattal rendelkező társadalmi aktívák segítsék.

Összegezésképpen megállapítható, hogy a központi, a megyei, a járási és a városi pártbizottságok apparátusának munkája egyre eredményesebb. Munkamódszerük azonban további tökéletesítésre szorul. Az előttünk álló feladatok megoldása további fejlődést, a tapasztalatok jobb hasznosítását követeli meg, racionálisabb, hatékonyabb, tervszerűbb munkát és munkamódszert igényel a pártapparátus dolgozóitól. Elsősorban a pártalapszervezeteket segítő munka színvonalát kell tovább fejlesztenünk. Ez nem könnyű feladat, mert az apparátus dolgozóinak leterheltsége nagy, ami a központi és a megyei pártszervek megnövekedett igényéből, a gyakori kampánymunkákkal együtt járó operatív feladatokból, saját választott szerveik kiszolgálásából és a sokszor felesleges írásos anyagok készítéséből adódik. Az apparátus munkatársai körében — a kampánymunkák időszaka kivételével — él még az úgynevezett reszortszemlélet, a pártmunka merev elhatárolása ágazatok szerint, a praktikus feladatok előtérbe helyezése. Kevesebb figyelmet fordítanak a feladatok végrehajtásának módszerbeli segítésére, differenciált megszervezésére és ellenőrzésére. A munkának e gyenge pontjait meg kell szüntetnünk, és meg kell keresnünk e sajátos és felelősségteljes munka hatékony elvégzésének optimumát.

A PÁRTHATÁROZATOK ELŐKÉSZÍTÉSE, VÉGREHAJTÁSUK MEGSZERVEZÉSE ÉS ELLENŐRZÉSE

A PÁRTHATÁROZATOK JELENTŐSÉGE ÉS SZEREPE A PÁRT POLITIKÁJÁNAK MEGVALÓSÍTÁSÁBAN

A párthatározatok jelentősége elsősorban abban áll, hogy *a párt politikáját tartalmazzák,* a vezető pártszervek, a kommunisták álláspontját tükrözik egy adott témáról. A párt vezető szerepének érvényesülése függ a határozatok következetes végrehajtásától, mivel megvalósításuk során válik a politika valóra. A határozatok megvalósításáért végzett munka a párt politikájával való azonosulást, annak vállalását, képviseletét, cselekvő támogatását jelenti.

A pártban a határozathozatal a döntés alapvető módja, amely a párt valamelyik vezető szervének saját feladat- és hatáskörében hozott és rendszerint írásba foglalt, a kommunistákra kötelező érvényű akaratnyilvánítása. Rendeltetése az, hogy a politika egészének vagy egyes elemeinek legfontosabb összefüggéseit feltárja és meghatározza a cselekvés irányát. Ebben az értelemben a fő politikai irányvonal és a határozatok között elszakíthatatlan politikai és logikai összefüggés, kapcsolat van.

A párt XI. kongresszusának legfontosabb döntése, hogy megerősítette a Magyar Szocialista Munkáspárt közel két évtizede

követett, a gyakorlatban bevált fő politikai irányvonalát. A fő politikai irányvonal tömör kifejezése annak a mindennapi politikai munkának, melyet a párt a belpolitika, a külpolitika, a gazdaság- és a kultúrpolitika, az életszínvonal-politika stb. területén a szocializmus építésének törvényszerűségei alapján, a társadalmi fejlődés változatlan fő céljának megfelelően a szocialista társadalmi rendszer teljes felépítéséért végez. A fő cél a szocializmus, a kommunizmus teljes felépítése, e tekintetben a politikai irányvonal változatlan. Mindez azonban nem jelentheti a politika megmerevedését, mert a közelebbi célokat illetően változik, fejlődik, gazdagodik és mindig az adott időszak legszükségesebb követelményeihez igazodik. Ez a rugalmasság a párthatározatokban jut kifejezésre. A politika egyes elemeinek, így az egyes párthatározatoknak legfontosabb mércéje, hogy a fő célkitűzés változatlanságát megőrizve, és ennek szolgálatában miként járul hozzá a párt tevékenységének fejlesztéséhez, hogyan oldja meg az időszerű feladatokat, megtalálja-e a helyes marxista—leninista választ és sikerrel alkalmazza-e azokat a gyakorlat által feltett kérdésekre.

A párthatározatok alapvető politikai funkciója mellett szervezési funkciója is jelentős. Ezek a következő területeken érvényesülnek:

a) A különböző szinten elhelyezkedő pártszervek viszonyában. A határozatok fontos biztosítékai a demokratikus centralizmus érvényesülésének. A párt felsőbb szerveinek határozatai az alsóbb pártszervekre kötelezőek, az alsóbb pártszervek határozatai nem állhatnak ellentétben a felsőbb szervek döntéseivel. Ez biztosítja a különböző szintű pártszervek között a szervezeti kapcsolatoknak azt a rendjét, mely a kommunista pártok erejének, szervezettségének egyik forrása.

b) Az egyes párttagok és a határozatot hozó pártszervek kapcsolatában. A párthatározatok egy-egy adott kérdésben meghatározzák a kommunisták álláspontját, magatartását, cselekvésének irányát. Feladatokat jelölnek meg, s ezek végrehajtása a kommunisták számára kötelező. Ez jelenti a pártegység alapját és erősíti azt. A XI. kongresszus határozata ezt a célt így fogalmazza meg: „A demokratikus vitát követő döntés után a határozatok egységes értelmezése alapján, a párt minden tagjá-

ra és funkcionáriusára kötelező a határozatok melletti elvszerű, érvelő kiállás és az egységes cselekvés. Az ettől eltérő magatartás minden esetben vonjon maga után kommunista bírálatot, számonkérést, felelősségre vonást."[1]

c) A párt és szervei, valamint az állami szervek és a tömegszervezetek között. A pártszervek az állami szervekre és a tömegszervezetekre kötelező határozatot nem hoznak (a KISZ-t kivéve). Az e szervekben dolgozó kommunistákra azonban a párthatározatok kötelező érvényűek. Az állami szervekben, a tömegszervezetekben kötelesek ezek szellemében, megvalósításuk érdekében dolgozni. Egyrészt az ő munkájuk eredményeként, másrészt azért, mert a párton kívüli munkatársaik is elfogadják a párt politikáját, ez érvényesül az állami szervek és a tömegszervezetek munkájában is. Ennek megfelelően a párthatározatokban megjelölt feladatok sajátosan szerepelnek a tömegszervezeti határozatokban, az állami utasításokban és a jogszabályokban is. A párthatározatok szervezési funkciója tehát társadalmunk politikai rendszerének a működésében is érvényre jut.

d) A párttagok (pártszervezetek) és a pártonkívüliek kapcsolatában. Noha a párthatározatok csak a kommunistákat kötelezik, a nyilvános párthatározatoknak a pártonkívüliek körében közvetlenül is jelentős szervezési funkciójuk van. Mivel a párt a társadalom elismert politikai vezetője, politikájával a lakosság túlnyomó többsége egyetért, a párthatározatok jelentős hatással vannak a dolgozó tömegekre. Politikai és erkölcsi tartalmuk, erejük következtében erőteljesen befolyásolják a pártonkívüliek véleményét, állásfoglalását, cselekvését. (Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a határozatok már a puszta meghozatalukkal mindent megoldanak. Csak következetes szervező és politikai meggyőző munkával valósíthatók meg.)

A párthatározatok három alapvető típusát különböztethetjük meg:

Az elvi jellegű határozatok. Ide olyan párthatározatok tartoznak, amelyek a megoldásra váró kérdések nagy összefüggéseiben foglalnak állást vagy döntenek. Ezek rendszerint a meg-

[1] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1975. 486. old.

oldandó feladat főbb elveit, irányát, a munka politikai feltételeit foglalják magukba.

Az elvi jellegű határozatok között formájuk szerint is lehet bizonyos különbséget tenni. Ezek a következők:

a) Irányelvek — tézisek. Rendeltetésük, hogy megfelelő politikai orientációt, kiindulópontot és keretet adjanak egy hosszabb távú feladat megoldásához, illetve a későbbi párthatározatok meghozatalához. (Ilyen pl. a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága irányelvei a munkásosztály helyzetéről, vagy a Magyar Szocialista Munkáspárt agrápolitikájának tézisei.)

b) Állásfoglalások. A pártszervek által kialakított és elfogadott értékelések egy csoportját nem határozatnak, hanem állásfoglalásnak nevezzük. Erre rendszerint akkor kerül sor, ha a döntési jog az alsóbb vagy a felsőbb szintű pártszervek, illetve az állami, a gazdasági, a társadalmi szervek hatáskörébe tartozik. Az állásfoglalás útmutatást ad a döntéshez.

Az egyes határozatok tovább csoportosíthatók aszerint, hogy például a párt belső életével, gazdaságpolitikájával, nemzetközi tevékenységével kapcsolatos stb. feladatokat tartalmaznak. Ilyen csoportosításra azonban csak a tartalmat illetően van lehetőség, tehát a végrehajtásban nincs helye elkülönítésnek, mert ez reszortosításhoz vezetne, ami nem fogadható el.

Az operatív jellegű határozatok. A határozatoknak ez a típusa a megoldásra váró feladatok szűkebb körére vonatkozik. Ezek a határozatok rendszerint a végrehajtás módját, megszervezését, módszereit és határidejét is magukba foglalják, és intézkednek a végrehajtás ellenőrzéséről is. Ilyenek például: a Központi Bizottságnak a tagkönyvcserével, a Politikai Bizottságnak a járási, a városi pártbizottságok munkájával kapcsolatos határozata stb.

Az elvi, operatív elemeket egyaránt tartalmazó határozatok. A párthatározatok túlnyomó többsége ilyen. Különösen a Politikai Bizottság, a budapesti és a megyei pártbizottságok határozataiban található gyakran együtt a két elem. Minden határozathozatalra jogosult pártszerv bármely típusú határozatot hozhat. A jellemző azonban az, hogy a Központi Bizottság és a budapesti, a megyei jogú pártbizottságok több elvi jellegű, míg az alsóbb szintű pártszervek — mint a végrehajtó bizott-

ságok, a pártvezetőségek —, valamint a taggyűlések, kevesebb elvi és több operatív jellegű határozatot hoznak.

A párt döntési mechanizmusának egyes formái között tehát látható a különbség. Amíg a határozat intézkedés a megoldásra váró feladat végrehajtására, addig más jellegű döntések rendszerint a későbbi határozatok meghozatalához nyújtanak támpontot, vagy a megoldásra vonatkozó intézkedések kidolgozását más szervek hatáskörébe utalják. Rendkívül fontos viszont — elsősorban a végrehajtás szakaszában — annak az azonosságnak a figyelembevétele, hogy bármilyen elnevezésűek is ezek a dokumentumok, a bennük foglaltak a kommunisták számára ugyanúgy kötelezőek, mint a határozatok. (Pl. a párt valamely szervének irányelveit az állami szervekben dolgozó kommunisták kötelesek képviselni és munkájuk során érvényesíteni.)

A párthatározatok meghozatalának és tartalmuk minden szintre vonatkozó általános érvényű követelményei a következőkben foglalhatók össze:

a) Párthatározatokat csak a taggyűlés és választott vezető pártszerv hozhat. Sem egyes személyek, sem az apparátus osztályai, sem a választott szervek mellett létrehozott munkabizottságok — pl. gazdaságpolitikai vagy pártépítési bizottság — nem jogosultak erre. Állásfoglalásaik, ajánlásaik azonban lehetnek, melyeket a munka során érvényesítenek, de ezek nem párthatározatok.

b) A párthatározatok politikai jellegűek. Az eldöntendő kérdések tárgyi, szakjellegű vonatkozásait is figyelembe véve a pártszervek elsősorban a határozatban foglaltak társadalmi-politikai összefüggéseit vizsgálják. A határozatot hozó szerv politikai mérlegelés alapján dönt, figyelembe veszi döntése várható társadalmi-politikai hatását. A határozat a párt politikáján alapul, annak érvényesülését kell szolgálnia.

c) Az előbbiekből következik, hogy *a párthatározat nem lehet ellentétes a párt politikájával.* A demokratikus centralizmus érvényesülésének, biztosításának alapkövetelménye, hogy az alsóbb pártszervek határozatai nem lehetnek ellentétesek a felsőbb pártszervek határozataival. Amennyiben ilyen helyzet állna elő, a felsőbb pártszerveknek kellő indoklással joguk

van a hozott határozatot módosítani vagy teljes egészében hatályon kívül helyezni.

d) A párthatározatok alapkövetelménye, hogy megfeleljenek a tényleges objektív viszonyoknak. Ez minden határozat előfeltétele. Szubjektív óhajok, megalapozatlan elképzelések nem eredményezhetnek helyes határozatot, s nem lehetnek a célravezető politikai cselekvés alapjai.

e) A határozat világos, egyértelmű és ellenőrizhető legyen. Az operatív jellegű határozatok a feladatokat mindig konkrétan jelöljék meg. Nem sokat érnek az olyan határozatok, amelyek megvalósítása nem ellenőrizhető és senkit sem kötelezneknek semmire.

f) A végrehajtás hatékony ellenőrzése tulajdonképpen már a határozatok meghozatalánál kezdődik. Ezért a nem elvi jellegű, hanem *a konkrét feladatokat tartalmazó határozatokban rögzíteni kell a végrehajtás határidejét, a felelősöket és az ellenőrzés formáját, időpontját is.*

g) A meghozandó határozatok mennyiségét mindig az objektív szükségszerűség határozza meg. Törekedni kell a felesleges és sokszor formális határozatok számának csökkentésére, figyelembe véve, hogy a határozatok a politika realizálásának alapvető, de nem egyedüli eszközei. Tekintsük mércének, hogy csak annyi határozatot hozzunk, amennyi végrehajtható, ellenőrizhető, amennyiért érdemi felelősség vállalható. Nem helyes új határozatot hozni, ha az adott kérdésben meglevő régebbit még nem hajtották végre, s az új csak ismétli azt. Nem a határozatok nagy száma, hanem a helyzet megfelelő mélységű elemzése, az okok feltárása, a tennivalók világos meghatározása segíti a feladatok megoldását. E kérdésre vonatkozólag is érvényes az a lenini tanács, hogy „inkább kevesebbet, de jobban".

h) Az adott szervnek egy kérdésről lehetőleg egy határozata legyen érvényben. A végrehajtott határozatokat — a megvalósítás munkájának pozitív és negatív tapasztalatait értékelve — formálisan is érvényteleníteni kell. (Pl. a Titkárság a területi, üzemi pártbizottságok és apparátusaik feladatkörére, munkamódszerére, szervezeti felépítésére vonatkozó 1968. december 2-i határozatának életbelépésével egyidejűleg hatálytalanította kilenc korábbi határozatát.

A határozatok létrejötte a következő főbb mozzanatokból tevődik össze:

— a határozathozatal szükségességének felismerése;

— a határozat előkészítésének megtervezése és megszervezése;

— az elemző munka, a döntési lehetőségek kimunkálása;

— választás az alternatív lehetőségek között, döntés vagyis határozathozatal.

a) A határozathozatal szükségességének felismerése. Minden döntés eredményességének alapfeltétele, hogy időben történjék és végrehajtható legyen. Ezért nagy fontosságú, hogy ha a párt valamely szervének döntési feladatkörébe tartozó társadalmi, gazdasági, politikai folyamatok olyan fázisba kerülnek, amely döntést igényel, azt időben felismerjük, mert csak így tudunk időben megfelelő érdemi és végrehajtható határozatokat hozni.

Milyen esetekben helyes új határozatot hozni? Ha olyan problémák adódnak, amelyek ezt objektíve szükségessé teszik. Ha az illetékes pártszerv feladat- és hatáskörébe tartozó területeken új helyzet alakul ki, új feladatok, újfajta feszültségek, problémák keletkeznek. Határozatot kell hozni ezenkívül minden olyan ügyben (pl. tagfelvétel, pártbüntetés, pártból való törlés stb.), amelynek rendezése csak így lehetséges, továbbá, ha valamely ügyben erre a felsőbb pártszerv állásfoglalása kötelez.

Milyen jellegű kérdésekről hozhatnak a párt szervei, illetve egyes szervezetei határozatot? Mindenekelőtt a hatáskörükbe tartozó és a párt belső életével összefüggő kérdésekről, a hatáskörükbe utalt személyi ügyekről, a területükön adódó minden politikai kérdésről, valamint minden olyan gazdasági, kulturális témáról, melyeknek politikai kihatásuk van. Az azonos szintű KISZ-szervezet munkájával összefüggő feladatokról, a területükön működő különböző szervekben dolgozó kommunistákról.

Nem helyes határozatot hozni, ha a feladat végrehajtása nem időszerű. Ha az adott témáról az érintett pártszervnek már van érvényes határozata és azt még nem hajtották végre. A fel-

sőbb szintű párthatározatokat ebből a szempontból figyelmesen meg kell vizsgálni. Gyakran előfordul ugyanis, hogy az egyes területi pártszervek az irányító szervek határozatainak tételes átvételével megkettőzik a határozatokat. Alapvető követelmény, hogy minden pártszervezet a hatáskörébe tartozó kérdésekben hozzon határozatot.

Amint az eddigiekből is kitűnik, a döntésre érett kérdéseket nem választhatjuk ki ötletszerűen. A témák helyes megválasztása céljából ismerni kell a felsőbb szintű pártszervek munkatervét. Átfogó információ birtokában kell lenni a terület helyzetéről, társadalmi, politikai viszonyairól, a pártszerv munkáját befolyásoló tényezőkről. A pártapparátus és az alapszervezeti vezetőség feladata, hogy jelezzék reszortterületük döntési igényeit. Figyelembe kell venni továbbá a választott testület tagjainak javaslatait. Ezenkívül a vezetés a területén működő állami, társadalmi szervek jelzéseinek mérlegelésével is megfelelően kiválaszthatja a napirendre tűzendő témák körét. Általános követelmény, hogy a kiválasztás során különös figyelemmel legyünk azokra a témákra, amelyeknek az adott területen nagy politikai jelentőségük van.

Azt, hogy valamely pártszervnek mely időszakban és mely kérdésben szükséges határozatot hoznia, túlnyomó többségében az általa elfogadott munkaterv mutatja.

b) A határozat előkészítésének megtervezése és megszervezése. A határozatot hozó szerv szűkebb vezetésének át kell gondolnia a kérdés napirendre tűzését kiváltó körülményeket és a határozat révén elérendő célokat. Ennek alapján kell kidolgozni a vizsgálat, az elemzés fő szempontjait. Erre ma még nem mindenütt fordítanak elég gondot, pedig ez a munkának igen fontos mozzanata. Nem arról van szó, hogy előre megszabjuk, milyen következtetésekre jusson az elemzés, hanem arról, hogy a vizsgálatnak programot adjunk. E program körvonalazza az elemzés célját, a vizsgálat kereteit, a megvizsgálandó kérdések körét, a vizsgálat résztvevőit, a szükséges munkamegosztást, és tartalmazzon időbeli ütemezést a munka kezdetétől a jelentés elkészültéig. Tervezze meg a vizsgálat módszerét, például azt, hogy milyen szervektől, s személy szerint kiktől kérünk véleményt, az adott témáról hol szervezunk kon-

zultációkat, milyen dokumentumokat használunk fel, mely pártszerveket kérünk fel a téma előzetes megtárgyalására stb.

A határozatok előkészítésének megtervezésénél alapkövetelmény, hogy az előkészületi munkát ne hagyjuk az utolsó pillanatra. Az egyes témák kidolgozásakor előre dolgozzunk, még a testületi ülések előtt legyen kellő időnk az anyagok alapos előkészítésére. Jó módszer például, ha a jelentősebb témáknál az illetékes pártszervek előzetesen a vizsgálat menetének a vázlatát megtárgyalják és elfogadják.

c) Az elemző munka, a döntési lehetőségek kimunkálása. Csak a vizsgálat során feltárt, rendszerezett gazdasági, társadalmi, politikai folyamatok és azok összefüggéseinek alapos tanulmányozása, a gyakorlati tapasztalatok, a kedvező és kedvezőtlen tendenciák tárgyilagos elemzése vezethet a tényleges helyzet megismeréséhez. A helyes döntés szempontjából valamennyi fontos és lényeges összefüggést figyelembe kell venni. Nem ragadhatjuk ki közülük azokat, amelyek elképzelésünkbe beleillenek. A jelenségek elemzése során három dologra kell felhívnunk a figyelmet. *Először:* a társadalmi jelenségek bonyolultak, sok összefüggésre kell tekintettel lenni. Ez olyan veszéllyel járhat, hogy az elemzések maximalista módon mindent figyelembe akarnak venni, éppen ezért az összegyűjtött anyagok áttekinthetetlenné válnak, a vizsgált jelenség karakterisztikus vonásai elmosódnak, s az ügy szempontjából másodrangú összefüggések halmazában a meghatározó okok rejtve maradnak. Ezért céltudatosan törekedni kell a vizsgált téma természetéből következő lényeges vonatkozások elemzésére. *Másodszor:* hibaforrás lehet a hibásan értelmezett komplexitásra, a „helyes arányokra" való törekvés. Gyakori például, hogy egy adott szervnek értékelni kell valamely konkrét feladat megvalósítását. A vizsgálat során kiderült, hogy a feladatot rosszul oldotta meg. Ahelyett, hogy ezt egyértelműen rögzítenék, félreértelmezett „tapintatból", vagy valamiféle képzelt egyoldalúságtól félve igyekeznek a mérleg másik serpenyőjébe megfelelő számú pozitív tényt rakni. Mivel az adott konkrét kérdésben ilyenek nincsenek, más területen elért eredményeket sorakoztatnak fel, amelyek igazak ugyan, de a vizsgált területen végzett munka értékelése szempontjából nem vehetők figyelembe. *Harmadszor:* a pártmunkában

helyenként még fellelhető a formalitásból, a sematizmusból eredő felesleges „újraelemzés". Gyakran tapasztalható ez két vonatkozásban is. Egyrészt amikor felsőbb szintű határozat feldolgozása, helyi alkalmazása van napirenden, akkor is a helyzetelemzésre teszik a hangsúlyt, amikor ezt az adott határozat jellege nem igényelné. Természetesen vannak esetek, amikor ez szükséges lehet. Másrészt — és ez a munka koordinációjának hiányosságaival is összefügg — az előterjesztés készítése során nem veszik figyelembe, hogy ugyanazokat az adatokat, tényeket egy más jellegű előterjesztéshez már összegyűjtötték.

Lenin a marxizmus lelkének nevezte a „konkrét helyzet konkrét elemzését"[2] — ezzel is kiemelve az elemző munka fontosságát. Az elemzés nem azonos a fényképezéssel. Lényegesen több annál is, hogy mintegy patikamérlegre rakjuk a tényeket és méricskéljük azokat. A társadalmi viszonyok vizsgálata lényegesen bonyolultabb, mint például a kémiai analízis. Társadalmi, politikai viszonyok esetében nagy súlyuk van olyan szubjektív tényezőknek, melyek a legtöbb esetben nem fejezhetők ki egzakt mérőszámokkal. Az elemzés és az értékelés ezért lényegesen több és nehezebb feladat bizonyos statisztikai középarányok keresésénél. Meg kell látnunk és helyesen kell értékelnünk az újat, amely súlyában talán ma még csekély, de a holnapot, a fejlődést képviseli.

A Magyar Szocialista Munkáspárt a határozatok meghozatalának előkészítésében a lenini elveket alkalmazza. Nemcsak a döntésekben, de a helyzetelemzésben is a demokratizmus és a kollektivitás elemét erősítette. Helyesnek bizonyult, hogy fontos kérdések vizsgálata során a helyzetelemzésben, a határozati javaslat kidolgozásában nemcsak az apparátus dolgozói vesznek részt. Egyre általánosabb, hogy megismerkednek a tagság véleményével, előzetes konzultációt folytatnak az alsóbb szintű pártszervekkel. A jelentős határozatok előkészítését úgynevezett brigádvizsgálatok előzik meg. E brigádokban nemcsak az apparátus dolgozói, hanem külső szakemberek, aktivisták és a választott testületek tagjai is részt vesznek. Ez az előterjesztést megalapozottabbá teszi, csökkenti a helyzet szub-

[2] *Lenin:* „Kommunizmus." *Lenin* Összes művei 41. köt. Kossuth Könyvkiadó 1974. 130. old.

jektív megítélésének veszélyét. E módszer fontosságára a XI. kongresszus is felhívta a figyelmet, és határozatot hozott arra, hogy: „A párttagságot széles körben be kell vonni a határozatok előkészítésébe, a döntésekbe . . . A párttestületek a döntések megalapozottságának erősítése érdekében jobban hasznosítsák a tudományok, különösen a társadalomtudományok eredményeit."[3] A párttagság bevonására, véleményének, észrevételeinek felhasználására kiváló lehetőséget nyújtanak az alapszervezetekben rendszeresített ún. *emlékeztetők*. Ezek nagyon sok olyan tényt rögzítenek, amelyek kellő rendszerezéssel minden szinten eredményesen hasznosíthatók. Ugyancsak hasznos lehet a más jellegű pártrendezvényeken (pártnapok, pártcsoport-értekezletek, pártoktatás stb.) a párttagság részéről elhangzottak gondos figyelembevétele.

A társadalomtudományok eredményeinek hasznosítására, a tudományos intézmények munkájának igénybevételére elsősorban a központi szervek szintjén van lehetőség. A Társadalomtudományi Intézet, a Párttörténeti Intézet, a Politikai Főiskola az előterjesztések kidolgozásában tevékenyen részt vesz. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy a területi pártszerveknek nincs feladatuk a tudományos kutatómunkában és eredményeik közvetlen felhasználásában. Rendszeresen eljutnak hozzájuk például az említett szervek hivatalos közleményei, tudományos kutatási eredményei. Ezenkívül az egyes társadalomtudományok gyakorlati alkalmazásának tapasztalataiban nagy segítséget adhatnak az Oktatási Igazgatóságok, a Budapesten és a megyék székhelyén működő, ilyen jellegű intézmények. Rendkívül jelentős politikai tartalékok vannak a különböző állami és társadalmi szervek, különösen a tömegszervezetek és -mozgalmak által készített tanulmányokban és felhalmozott tapasztalataikban. A Politikai Bizottság 1975. október 21-i határozata felhívja a figyelmet arra, hogy e szervek munkáját, tapasztalatait jobban igénybe kell venni a döntések előkészítésénél is.

A döntés helyességének előzetes ellenőrzése. A párt XI. kongresszusa több vonatkozásban is utalt arra, hogy a szocia-

[3] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. 486. old.

lista építőmunka előrehaladásával az egyes gazdasági, társadalmi, politikai folyamatok összetettebbé, bonyolultabbá váltak, és ebből következően a pártnak is megnövekedtek a feladatai. Ez azt is jelenti, hogy a döntések előtt a pártnak újból ellenőriznie kell tevékenységét, elképzeléseit, illetve a feladatok megoldásának módját. Ez természetesen nem bizalmatlanság az előterjesztők iránt, hanem olyan igény, hogy az elképzeléseket mindig az objektív valósággal kell szembesíteni. Az utóbbi időben ez a módszer alakult ki már szinte valamennyi pártszervünknél. Ennek megfelelően, amikor a testületi előterjesztés, illetve a határozati javaslat elkészült, a döntés előtt titkári értekezleteken konzultációra bocsátják vagy véleményezésre adják az alsóbb szintű pártszerveknek vagy a munkáskollektíváknak. A munkásosztály helyzetével kapcsolatos helyi feladattervekhez például véleményt kértek a szocialista brigádoktól. Kiemelkedő szerepük van a pártbizottságoknak, illetve a Központi Bizottság mellett működő munkabizottságoknak, munkaközösségeknek. Alapvető feladatuk, hogy véleményükkel, javaslataikkal részt vegyenek a döntések előkészítésében. A különböző osztályok kötelességei közé tartozik az is, hogy a külső szervek (tehát nem az apparátus és nem a munkabizottság) által előterjesztett határozati javaslatokat véleményezzék, észrevételeiket, ellenjavaslataikat a vezető testülettel a döntés előtt közöljék.

d) Választás az alternatív lehetőségek között, a határozat meghozatala. A pártban a határozatokat a pártszervek kollektív döntései alapján hozzák meg. A döntéshozatal kollektivitása egyik legfőbb ellenszere annak, hogy a határozatok egyoldalúak, szubjektívek legyenek. Szükséges, hogy a vezető testület tagjai gondosan felkészüljenek a napirenden levő téma megtárgyalására. Felkészülésük nem korlátozódhat az előterjesztés elolvasása során adódó reflexiók és a korábbi — esetleg elavult — személyes tapasztalatok összegezésére. Növeli a testület tagjainak felkészültségét, ha a napirendre kerülő kérdést a helyszínen is tanulmányozhatják, ha az előterjesztés általuk szükségesnek tartott részeihez további információkat szereznek be. Abban az esetben, ha az illetékes vezető testület a felsőbb szintű határozat alapján valamilyen ügyben döntést hoz, illetve elfogad bizonyos helyi intézkedéseket, rendkívül fontos,

hogy a választott testület tagjai a döntés előtt ismerjék meg az ezekhez kapcsolódó felsőbb szintű párthatározatokat.

A döntést vita előzi meg, ahol lehetséges az előterjesztésben foglaltak bírálata, a kérdés új oldalról történő megközelítése, új javaslatok megtétele. Helyes, ha a vitákban meghívottként részt vesznek az előterjesztés készítői, vagy azok a szakemberek, pártmunkások, akik az adott témát alaposan ismerik.

A határozatok meghozatalának rendjét a szervezeti szabályzat tartalmazza. A határozatot hozó pártszervek ülései akkor határozatképesek, ha tagjaiknak legalább a kétharmada jelen van. A határozathozatal szótöbbséggel történik. Ha a beterjesztett határozati javaslat a vita alapján olyan átdolgozást igényel, hogy azt a rögtönzéssel járó veszély nélkül azonnal elvégezni nem lehet, az átdolgozott határozati javaslatot a testület következő ülésén terjesztik elő jóváhagyásra. A határozat meghozatala egy munkafázis lezárása és kiindulópontja a végrehajtásnak, a megvalósításnak. A határozat nyomán tehát a munka új szakasza veszi kezdetét.

A PÁRTHATÁROZATOK VÉGREHAJTÁSÁNAK MEGSZERVEZÉSE

A párthatározatok végrehajtása nem egy munkaszakasz a sok közül, hanem *a párt vezető szerepe érvényesülése szempontjából nagy jelentőségű feladat.* Minden előkészítő és szervező munka ennek az érdekében történik. A végrehajtás fogyatékossága vagy elmaradása igen káros következményekkel jár. Csorbát szenved a párt tömegkapcsolata, tekintélye, és olyan politikai ellentmondás keletkezik, melyet nem lehet elfogadhatóan megmagyarázni önmagunknak, és a tömegeknek sem.

A XI. kongresszus hangsúlyozta a következetes végrehajtás fontosságát, megjavításának szükségességét. Ráirányította a figyelmet arra is, melyek az okai a végrehajtás gyengeségének. Az például, hogy sok energiát fordítunk az elemzésre, kevesebbet a végrehajtás feltételeinek megteremtésére. Megállapította, hogy a határozatok eltérő, szubjektív értelmezése következtében egyesek a végrehajtás folyamatában csak a nekik tetsző dolgokat szorgalmazzák, mások pedig aktívak ugyan a vitában, de a végrehajtásnál kevésbé serénykednek. Végül ar-

ról is szó esett, hogy sok a határozat, nehéz az áttekintésük, és ebből következően a végrehajtásuk. A Központi Bizottság beszámolója hangsúlyozza: „... különösen fontos, hogy a mindennapi munkában nagyobb figyelmet fordítsunk a párthatározatok egységes értelmezésére és következetes képviseletére."[4] Világos tehát, hogy még a legkiválóbb határozat sem valósul meg önmagától, automatikusan. A határozat meghozatala csak kezdete a benne foglalt feladatok megvalósításának, szervezett, összehangolt munkára is szükség van. A határozatok végrehajtásának megszervezése összetett, bonyolult politikai munka. A személyi feltételek biztosításától az erők célszerű elosztásán át a politikai meggyőző és nevelő munka különböző eszközeinek összehangolásáig sokféle tevékenységet tartalmaz. A végrehajtás megszervezésének módját a megvalósítandó feladatok jellege határozza meg. Vannak azonban olyan munkamódszerek, melyeket az esetek többségében a végrehajtás megszervezése során alkalmazhatunk.

a) A határozat meghozatala után a legelső teendő, hogy azt mindazok megismerjék és pontosan megértsék, akiknek a végrehajtásban részt kell venniük, vagy akikre az valamilyen tekintetben vonatkozik. Erre célszerű elkészíteni és a határozattal együtt jóváhagyni a feldolgozás ütemtervét. Ennek tömören tartalmaznia kell, hogy a határozatot milyen formában, kik számára ismertetik és ki a felelős. Az utóbbi időben olyan gyakorlat alakult ki, hogy például egyes központi szintű határozatokat országos értekezleteken (pl. a Központi Bizottságnak a munkásosztály helyzetével, a Politikai Bizottságnak a városi pártbizottságok munkájával kapcsolatos határozatát), egyes megyei szintűeket a megyei aktívaértekezleteken ismertetik. Fontos fórumai ennek a különböző szintű titkári értekezletek, a párttaggyűlések, a pártnapok, továbbá a sajtó, a rádió és a televízió. A Politikai Bizottság 1975. október 21-i határozata arra hívja fel a figyelmet, hogy az egyes pártrendezvényeket tervszerűbben kell felhasználni a határozatok ismertetésére, a benne foglaltak megértetésére. A Központi Bizottság Titkársága kötelezővé tette azt is, hogy a határozatokat meg kell

[4] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. 112. old.

küldeni mindazon szerveknek és személyeknek, akiknek a végrehajtásban feladataik vannak.

A határozatok abban is különböznek egymástól, hogy közülük egyesek az egész párttagságra, mások csak egy adott terület kommunistáira vagy egyes személyekre vonatkoznak, illetve adott pártszervekkel kapcsolatosak. Magától értetődik, hogy e különbségek befolyásolják a határozatok ismertetésének formáit, részletességét és a tájékoztatottak körét is.

A határozat ismertetése nem lehet rutin jellegű. Figyelmes és aprólékos politikai munkát igényel. Ezért az ismertetés előtt ki kell dolgozni azokat az agitációs érveket, melyek az elfogadtatást, a politikai összefüggések megértetését szolgálják. A végrehajtásban dolgozóknak, illetve a párttagoknak tudniuk kell, mi miért történik, meg kell győződniük a határozat helyességéről, mert csak így várhatjuk el, hogy megvalósításáért harcoljanak. E munka során indokolni kell a határozat szükségességét, biztosítva egységes értelmezését, ami az egységes cselekvés alapja. Az ismertetés során tisztázni kell a felvetődő kérdéseket, az esetleges kételyeket. A végrehajtás legfőbb biztosítéka, ha a határozatokat a tagság közös ügyévé tudjuk tenni. A határozatokat teljes egészében kell elfogadtatnunk. Senkinek nincs joga ahhoz, hogy a határozatok egészéből egyes részeket önkényesen kiemeljen és szubjektivista módon értelmezzen. Nagy gondot kell fordítani arra, hogy mindenki tisztán lássa, mi a konkrét teendője, mi az, amiért személy szerint felelős. Az ismertetésnek ezek a követelményei szükségessé teszik, hogy *a határozatot gondosan tanulmányozzuk a végrehajtás előtt.* A tanulmányozás szó szerint értendő, tehát nem elegendő a határozat szövegét csupán elolvasni vagy meghallgatni.

b) A végrehajtás megszervezése során *a határozatot a konkrét helyi viszonyokra kell alkalmazni.* A felsőbb szervek határozatait alapos tanulmányozás nélkül nem lehet helyesen végrehajtani. A határozatok elsősorban a teendőket szabják meg. A megoldás útját-módját csak fő vonásokban, elvileg tartalmazhatják. A végrehajtás legcélszerűbb kereteit, eszközeit helyileg kell kialakítani. A differenciáltság követelményének is igen gyakran a végrehajtás módjában kell kifejezésre jutnia. Ezért már a határozat kézhezvételekor fontos teendő, hogy ab-

ból a szempontból is tanulmányozzuk: mi abban a sajátosan helyi teendő, végrehajtására kell-e valamilyen helyi intézkedést tenni, vagy elégséges-e a tájékoztatás. Meg kell említeni a határozatok helyi végrehajtását szolgáló olyan intézkedési terveket, feladatterveket, amelyekben például a Központi Bizottság osztályai, a budapesti pártbizottság és a megyei pártbizottságok a XI. kongresszus határozatainak a helyi végrehajtását tervezték meg. De más esetekben is (pl. a járási, a városi pártbizottságokról szóló politikai bizottsági határozat) gyakorlattá vált már — különösen a hosszabb távú határozatok esetében — ezeknek a terveknek elkészítése. Az egyes határozatok helyi viszonyokra történő alkalmazásának elősegítését a XI. kongresszus, valamint a központi pártszervek egyes határozatai (Politikai Bizottság 1972. márciusi, 1973. július 3-i, és az 1975. október 21-i) ösztönzik. A XI. kongresszus például határozatot hozott arra, hogy „A pártmegbízatások jobban épüljenek a határozatokból adódó körülhatárolt tennivalókra."[5] A Politikai Bizottság említett határozatai hangsúlyozzák: a járási, a városi pártbizottságok apparátusa nyújtson helyszíni segítséget az alapszervezeteknek ahhoz, hogy a helyi feladatokat időben és sikeresen alakítsák ki.

c) A határozatok végrehajtásának megszervezésében fontos helyet foglal el a feladatok elosztása, koordinálása, a végrehajtás személyi feltételeinek biztosítása. A végrehajtásban különböző szervezetek és személyek működnek közre. Munkájukat úgy kell összehangolni, hogy célszerűen kiegészítsék egymást. A koordinációs tevékenység feladatmegosztást, a munka egymásra épülő fázisainak megfelelő sorrendiséget és időrendiséget tartalmaz. A koordináció nem fogható fel egyszeri aktusnak, folyamatos vezetői-szervezői feladatnak tekintendő. A XI. kongresszus állásfoglalása alapján a pártszerveknek minden szinten kiemelt figyelmet kell fordítaniuk arra, hogy az egyes párthatározatokat időben kövessék a végrehajtást biztosító állami, gazdasági intézkedések, mivel gyakran előfordul, hogy e kettő között túl nagy az időeltolódás. Emiatt a végrehajtás késik és gyakran azt is előidézi, hogy a végrehajtáson dolgozó pártszervezetek munkájában zavar

[5] Ugyanott, 486. old.

támad. Nagy gondot kell fordítani a végrehajtás személyi feltételeinek biztosítására. Ez nemcsak a megfelelő személyek kiválasztását és felkészítését jelenti. Következetesen érvényesíteni kell a személyi felelősséget a végrehajtás megszervezésében és ellenőrzésében is. Egyértelműen és személyre szólóan kell meghatározni, hogy ki miért felelős, s az ellenőrzés, a végrehajtás értékelése során erre — ha szükséges, többször is — vissza kell terni. A határozatok végrehajtásának megszervezése során rögzíteni kell a végrehajtás ellenőrzésének formáit és módját.

d) A párthatározatok nyilvántartása. Az utóbbi években jelentősen változott a nyilvántartás. A határozatok nyilvántartásának jelenlegi rendszere jól segíti a következetes végrehajtást és az ellenőrző munkát. A határozatokat jelenleg témák szerint tartják nyilván, a tematikus sorrenden belül együtt kezelik a központi, a megyei, a járási, a városi stb. pártszervek azonos kérdésben hozott határozatait. Ez a módszer a korábbinál jobban kényszerít például a határidők betartására is. *Az egyes határozatok nyilvántartásának módszere és főbb követelményei a következők:*

A Központi Bizottság szerveinél, illetve a budapesti, a megyei, a kerületi, a járási, a városi pártbizottságoknál az egyes határozatokról megjelenésük után az erre kijelölt politikai munkatársak „Határozat-nyilvántartó lapot" állítanak ki. Ez tartalmazza a határozat számát, a határozatot hozó szerv és a témakör megnevezését, a végrehajtás határidejét, azt, hogy kik kapják meg, mikor érvénytelenítették, selejtezték stb. Azokról a határozatokról, amelyek valamilyen feladatot tartalmaznak, külön ki kell tölteni a „Határozat végrehajtását nyilvántartó lap"-ot is, mely az előbbieken kívül a következőket tartalmazza: kapcsolódik-e ehhez más párt-, állami, tömegszervezeti határozat, milyen intézkedéseket tettek a határozat végrehajtásának megszervezésére, kik a felelősek a koordinációért, melyek az egyes osztályokra, reszortosokra háruló feladatok, ki a felelős az ellenőrzésért, milyen az ellenőrzés formája, időpontja, milyen intézkedések történnek a végrehajtás és az ellenőrzés érdekében.

A pártalapszervezeteknél lényegében ezt a feladatot tölti be az *alapszervezeti emlékeztető.* Ezekben rögzíteni kell a veze-

tőségi ülések, a taggyűlések időpontját, napirendjét, a felszólalások lényegét, a hozott határozatokat, végrehajtásuk időszakos ellenőrzését, a felelősöket és a határidőket, valamint a két taggyűlés között végzett munka lényegét. Az emlékeztető egy példányát megkapják az alapszervezetet közvetlenül irányító pártszervek azzal a céllal, hogy irányító és segítő munkájukban felhasználják és az információs jelentések készítésénél hasznosítsák. A határozatok végrehajtása érdekében végzendő politikai munkának tehát szerves része a határozatok pontos nyilvántartása, illetve megvalósításuk figyelemmel kísérése.

A PÁRTHATÁROZATOK VÉGREHAJTÁSÁNAK ELLENŐRZÉSE

A párt politikája megvalósításában jelentős szerepe van a határozatok végrehajtása ellenőrzésének. Lenin nagy figyelmet fordított az ellenőrzésre, fontosságát írásaiban is gyakran hangsúlyozta. Például 1922-ben így jellemzi az ellenőrzést: „*Ellenőrizni az embereket és ellenőrizni a tényleges végrehajtást* — ez és újra ez, csakis ez most a munkánknak, egész politikánknak lényege."[6] Másutt azt hangsúlyozza: „... most elsőrendű feladat — nem rendeletek írása, nem átszervezések, hanem *emberek kiválasztása, a teendőkért való egyéni felelősség* megállapítása, a *tényleges munka ellenőrzése.*"[7]

A XI. kongresszus fontos feladatként jelölte meg a pártellenőrzés fejlesztését. Határozatában olvashatjuk, hogy: „Rendszeres ellenőrző munka nélkül a párt nem teljesítheti hivatását, nem érvényesítheti vezető szerepét." Rávilágított arra is, hogy a pártellenőrzés követelménye nemcsak a párt belső életére vonatkozik. A határozatban ez szerepel: „A pártellenőrzésnek át kell fognia az egész társadalmi tevékenységet, ki kell terjednie a gazdasági, az állami, a tudományos, a kulturális élet minden területére."[8]

[6] *Lenin:* A Szovjet Koztársaság nemzetközi és belső helyzetéről. *Lenin* Összes művei. 45 kot. Kossuth Konyvkiadó 1975. 14. old.

[7] *Lenin:* Az NT, az MHT és az NKT munkájának átszervezéséről. *Lenin* Összes művei. 44. kot. Kossuth Könyvkiadó 1975. 360. old.

[8] A Magyar Szocialista Munkaspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. 486—487. old.

A párthatározatok ellenőrzése a végrehajtás ösztönzője, a határozatok megvalósulásának egyik döntő biztosítéka. A legfontosabbat, a végrehajtást állítja a munka előterébe. Szubjektíve is mozgósító hatása van. A jól alkalmazott ellenőrzés nélkülözhetetlen, akár a munka elismerését, akár a végrehajtásban mutatkozó lemaradás feltárását segíti. Jelentőségét tekintve figyelemre méltó a XI. kongresszus azon megállapítása is, hogy „Mivel a dolgozó milliók elsősorban aszerint alkotnak ítéletet a párt politikájáról, hogy milyen a megvalósulás a gyakorlatban, ezért alapvető jelentőségű, hogy a határozatok ellenőrzésével is biztosítsuk a párt politikai szándékainak helyes érvényesülését."[9]

Az ellenőrzés lényege és feladatai

A pártellenőrzés lényege a XI. kongresszus meghatározása szerint az, hogy a határozatok végrehajtását segítse, az adott terület helyzetét hitelesen mérje fel, az új feladatokat, a hibák forrásait tárja fel és megfelelő javaslatokat dolgozzon ki a végrehajtás megjavítására. Ez az ellenőrző munka alapvető feladata is. Itt részletesebben ki kell térnünk néhány, ezzel összefüggő feladatra.

1. a gyakorlatban meg kell győződnünk a hozott határozat helyességéről, időben észre kell vennünk, ha a gyakorlat nem — vagy nem teljesen — igazolja a határozat helyességét. A leggondosabb előkészítés mellett is előfordulhat, hogy a határozat bizonyos igazításra szorul. Ennek szükségességét éppen a jól szervezett ellenőrzés tárja fel. Ilyen esetben nyilvánvalóan nem szabad változatlanul ragaszkodnunk a helytelennek bizonyult döntéshez, hanem a realitásnak megfelelően felül kell bírálni korábbi álláspontunkat és intézkednünk kell annak korrigálására.

2. ellenőriznünk kell, hogy a végrehajtás a határozat céljának, szellemének megfelelően történik-e, nincs-e torzulás a megvalósításban. A határozatok végrehajtásában kifejezésre kell jutnia a szó és a tett egységének. Az ellenőrzés elsődleges feladata biztosítani az egységet a határozat szelleme és a vég-

[9] Ugyanott, 487. old.

rehajtás gyakorlata között. Ennek a politikai jelentősége nagy: a párt szavának hitelét, a párt és a tömegek kapcsolatát befolyásolja.

3. segítséget kell nyújtanunk a határozat végrehajtásához. Az ellenőrzés nem a bizalmatlanság jele, nem szándéka a hibakeresés, a szenzációhajhászás vagy a leleplezés. Aki így fogná fel, igen helytelenül értelmezné az ellenőrzés szerepét. Az ellenőrzésnek fel kell tárnia a pozitív jelenségeket is, sőt akkor igazán hatékony, ha már csírájában észreveszi akár a jó, akár a káros jelenségeket. Csak így tehet eleget annak a követelménynek, hogy segítsen a végrehajtás legjobbnak bizonyult módszereit elterjeszteni. Ha pedig lemaradást vagy hiányosságot találunk, ne elégedjünk meg a hiba megállapításával. Az ellenőrzés azzal segít elsősorban, ha feltárja a bajok okát és segít a kijavításukban.

4. a végrehajtás ellenőrzése jelentős a káderek megismerése és nevelése szempontjából is. Ez mutatja meg, ki hogyan állja meg a helyét, milyen szervezőkészséggel rendelkezik, hogyan tudja megvalósítani a határozatokban foglalt célokat. Növeli a káderek felelősségtudatát, fejleszti igényességüket munkájukkal szemben. Az ellenőrzés hiánya a felelőtlenség, a fegyelmezetlenség talaja. A jól szervezett ellenőrzés, mely csírájában feltárja a hibákat, megóvja a kádereket attól, hogy helytelen irányba fejlődjenek.

Itt kell megemlítenünk ugyancsak a XI. kongresszus határozatának azt a kitételét, mely szerint „Téves az a felfogás, amely a rendszeres ellenőrzésben a hatáskör csorbítását látja. A helyesen értelmezett és gyakorolt ellenőrzés nemcsak a felelősségtudatot erősíti és fejleszti, hanem önálló cselekvésre is késztet."[10]

Az ellenőrzés formái

Az ellenőrzésnek meghatározott rendszere, sorrendje van, amelyben minden pártszerv ellenőrző és egyben ellenőrzött is. Az ellenőrzés típusai, formái sokfélék. Ezekből néhány általánosabban alkalmazott formát, illetve azok összekapcsolt alkal-

[10] Ugyanott, 486 old.

mazását emelhetjük ki. Az egyik típus *a beszámoltatás.* A végrehajtásért felelős szerv vagy személy beszámol az adott határozat megvalósításáról. A beszámoltatás akkor hatékony, ha a fő kérdésekkel foglalkozik és másodrendű kérdések nem viszik mellékvágányra. Jó, ha a beszámoltató pártszerv nemcsak a beszámoló témáját közli, de időben vázolja azon részkérdések körét is, melyekre a beszámolónak ki kell terjednie. Az ellenőrzés e formájához tartozik a XI. kongresszus azon döntése, hogy: „A beszámolási időszakban szerzett tapasztalatok alapján a Központi Bizottság az új kongresszusi ciklusok félidejében a jövőben is értékelje átfogóan a kongresszusi határozatok végrehajtásának helyzetét."[11] Ismeretes, hogy a Központi Bizottság 1972. novemberi ülésének ezzel kapcsolatban milyen nagy politikai jelentősége volt. Ugyancsak itt kell megemlítenünk a vezető szervek rendszeres beszámolási kötelességét, melyet a szervezeti szabályzat is kötelezővé tesz. Ennek alapján a területi pártszerveknél rendszeressé vált, hogy a végrehajtó bizottság beszámol a párttagságnak a két ülés között végzett munkáról, a határozatok végrehajtásának helyzetéről.

A pártdemokrácia érvényesülésének és egyben a határozatok ellenőrzésének nagyon fontos fóruma a pártalapszervezeteknél bevezetett évi *beszámoló taggyűlések* rendszere. A szervezeti szabályzat szerint: „A vezetőség köteles évenként beszámoló taggyűlést tartani, ezen a párttagság értékeli a vezetőség, a pártszervezet egész éves tevékenységét, valamint a vezetőségek előterjesztése alapján a párttagok munkáját, a pártmegbízatások teljesítését."[12] A XI. kongresszus megállapításai alapján fel kell hívnunk a figyelmet arra is, hogy a rendszeres irányítás és segítés mellett az állami, társadalmi szervekben dolgozó és ott pártmegbízatást teljesítő párttagokat rendszeresen be kell számoltatni a területükön végzett munkáról. Ez az említett szervek pártellenőrzésének fontos, és a jövőben még fontosabbá váló módszere.

A másik típus *a vizsgálat.* Ennek során az ellenőrzést végző szerv a helyszínen vizsgálja meg a végrehajtás menetét. Az ellenőrzésnek ez a formája hatékonyabb. Mélyebben tárja fel a helyzetet s konkrétabb segítséget jelent. Ezt az ellenőrzési

[11] Ugyanott, 487 old.
[12] Ugyanott, 533. old.

formát főleg a közép- és felső szintű pártszervek alkalmazzák. A pártmunkában gyakori az ellenőrzés e két típusának kombinálása. A végrehajtásért felelős szerv és a vizsgálatot végzők például közös jelentésben rögzítik tapasztalataikat, de előfordul az is, hogy az ellenőrzött szerv beszámolója úgynevezett ellenjelentéssel együtt kerül értékelésre.

A területi pártszervek ellenőrző munkájában az utóbbi időben bevezették — és egyre inkább terjed — az úgynevezett *komplex vizsgálatok* rendszerét. Ennek az a lényege, hogy valamely pártszerv irányítása alá tartozó területen, illetve az ott működő alapszerveknél egy-egy konkrét párthatározathoz kapcsolódóan, vagy a terület általános politikai helyzetét vizsgálva az irányító pártbizottság valamennyi osztályának részvételével vizsgálatot folytatnak, amelynek eredményét testületi ülésen az érdekelt vezetők jelenlétében értékelik. Ez lehetőséget ad arra, hogy a végzett munkát folyamatában, figyelemmel valamennyi oldalára vizsgálják és következtetéseket vonjanak le.

A testületi tagok, a vezetők és a pártapparátus munkatársai gyakran látogatnak meg egy-egy területet. Ezek a látogatások nem kimondottan vizsgálati jellegűek, de mindenképpen alkalmasak arra, hogy egy-egy határozat végrehajtásának helyzetéről tájékozódjanak, és ha igény van rá, azonnal segítséget adjanak.

A harmadik formaként említhető, hogy a felülről történő ellenőrzést kiegészíti a párttagság és a pártonkívüliek konkrét ellenőrző munkája. A végrehajtás ellenőrzése akkor eredményes igazán, ha a tömegek, elsősorban a párttagság tevékeny közreműködésére támaszkodik. Fontos az alsóbb szintű pártszervek jelzéseinek gondos tanulmányozása, a végrehajtással foglalkozó szervek észrevételeinek figyelembevétele. Ez biztosítja a végrehajtó apparátus ellenőrzését is. A tömegek észrevétele, bírálata ugyanis gyakran éppen a végrehajtásban részt vevők munkájának a hibáit tárja fel.

Az ellenőrző munka alapvető követelményei

A pártszervek az ellenőrzésnek bármely formáját alkalmazzák is, tisztában kell lenniük a követelményekkel. Ezek a következők:

1. Az ellenőrzés nem különülhet el a végrehajtás folyamatától. Nem helyes úgy felfogni, mint egyszeri aktust vagy kampányt, hanem folyamatos feladatnak kell tekinteni. Az ellenőrzésnek a határozat meghozatalakor kell kezdődnie, annak ismeretével, hogy a végrehajtást hogyan szervezték meg. Helytelen, ha az ellenőrzéshez csak a bajok jelentkezésekor, vagy a végrehajtás határidejének lejártakor fogunk hozzá. Az ilyen ellenőrzés csak arra szorítkozhat, hogy elkésve megállapítsa a fogyatékosságokat, legjobb esetben megkeresse azokat, akik felelősek a mulasztásért. Azt a segítséget, amit az idejében végzett ellenőrzés adhatott volna, már nem tudja nyújtani. A végrehajtás ellenőrzése ne csak olyan tevékenység legyen, melynek „gyümölcse" egy új jelentés elkészítése lesz. Magában kell foglalnia az operativitás, a helyszíni segítségnyújtás elemeit, hiszen célja nem az észlelt hibák feljegyzése, hanem a határozat végrehajtásának biztosítása.

2. Az ellenőrzés a vezetés része, mely nem csupán a pártapparátus feladata, hanem a választott szervekre, testületeknek, s a testületek tagjainak személyesen is kell gyakorolniuk. Ennek megfelelően a választott testületek ülésein rendszeresen szerepelnek egy-egy korábbi határozat végrehajtására visszatérő, ellenőrző, beszámoltató jellegű napirendek. Helyes, ha a választott testület már a határozat meghozatala során megjelöli a végrehajtás ellenőrzésének módját. Szükséges, hogy a vezető testületek tagjai személyesen is részt vegyenek az ellenőrzésben. A legjobb legtárgyilagosabb jelentések sem pótolhatják a közvetlen, személyes tapasztalatokat.

3. Az ellenőrzés egész folyamatában — éppen segítő szándéka miatt — a teljes nyíltságot és őszinteséget kell érvényesíteni, elejét véve az elfogultságnak vagy az esetenként tapasztalható úgynevezett „egzisztenciális igazodásnak", mely legtöbbször a hibák és azok okainak takargatásában nyilvánul meg.

4. Az utóbbi évek gyakorlata meggyőzően igazolja azt is, hogy a hosszabb távú, vagy ahogy nevezni szokták, az „átfogó" határozatok (pl. az ifjúságpolitikai, a nőpolitikai határozat stb.) ellenőrzése alkalmával célravezető azt a módszert alkalmazni, hogy egy-egy alkalommal nem az egész határozatot, hanem csak egyes részeinek a végrehajtását ellenőrizzük.

5. A különböző jellegű határozatok „tételes" végrehajtás vizs-

gálatán túl el kell végezni a munkamódszerek ellenőrzését is. Különösen a gazdasági élettel kapcsolatos párthatározatok ellenőrzése során gyakran elmarad a politikai munka hatékonyságának vizsgálata és a figyelem csak a gazdasági eredményekre irányul. Ilyen jelenség volt tapasztalható helyenként a Központi Bizottság 1974. december 5-i határozata végrehajtásának során.

Az ellenőrző munka befejező szakasza

Mint említettük, az ellenőrzés állandó és folyamatos része a pártmunkának, az egyedi esetekben azonban befejező szakasza van. Az ellenőrzés a végzett munka értékelésével lezárul. Ne legyünk fukarok a jól végzett munka elismerésével, a végrehajtásban részt vevők megdicsérésével, ha erre rászolgáltak. Ha azonban az ellenőrzés tapasztalatai azt igénylik, ne maradjunk adósok a felelősség megállapításával, szükség esetén a felelősségre vonás kezdeményezésével. A munkát nem ítélhetjük meg csak a formai jegyek alapján. Eleven ellenőrzést kell gyakorolni, mely nem a formális ismérveket tekinti alapvetőnek — bár ezeket is figyelembe veszi —, hanem a való élet tényeit, a határozat tényleges megvalósulását. Az ellenőrzött szerv munkáját a munka eredményei alapján, s nem a foganatosított intézkedések száma szerint kell megítélni. Az ellenőrzés befejezése alkalmával — vagyis amikor abban a vezető testület állást foglal — el kell dönteni, hogy a jobb végrehajtás érdekében szükséges-e újabb feladatokat kijelölni, kell-e módosítani a határozat valamelyik részét, vagy azt egészében hatályon kívül kell helyezni. Ugyancsak meg kell határozni azokat az intézkedéseket, melyek a tapasztalatok hasznosításának módjára, felelősére stb. vonatkoznak. Megfelelő figyelmet kell fordítani arra is, hogy miről kell tájékoztatást, jelzést adni a felsőbb pártszerveknek a határozat eredményességét vagy problémáit illetően. Általában helyes az a gyakorlat — és ma már a pártszerveket kötelezik is erre —, hogy ha a határozatot végrehajtották vagy az más okból érvényét veszítette, intézkedés történjen hatályon kívül helyezésére, mert ezáltal is csökken a határozatok egyébként is nagy száma, és nem köti le feleslegesen az erőket, a figyelmet.

II. A PÁRT VEZETŐ SZEREPE ÉS A TÁRSADALOM PÁRTIRÁNYÍTÁSA A FEJLETT SZOCIALIZMUS ÉPÍTÉSÉNEK JELENLEGI VISZONYAI KÖZÖTT

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT VEZETŐ SZEREPÉNEK ÉRVÉNYESÜLÉSE A FEJLETT SZOCIALISTA TÁRSADALOM ÉPÍTÉSÉNEK IDŐSZAKÁBAN

A munkásosztály történelmi küldetése, hogy mint a társadalmi haladásban, a szocializmus kivívásában és felépítésében leginkább érdekelt osztály, forradalmi pártja segítségével vezesse az osztály harcát, az osztályharc minden szakaszában teremtse meg mozgalmának szocialista tudatosságát, a győzelemhez nélkülözhetetlen szervezettséget. A párt vezető szerepe a legalapvetőbb kérdéssel, a munkásosztály hatalmával szoros és elválaszthatatlan kapcsolatban van és nélkülözhetetlen tényezője a proletárdiktatúra erejének, szilárdságának, történelmi feladata betöltésének. *A marxista—leninista párt vezető szerepe, s annak növekedése a szocializmus, a kommunizmus építésének egyetemes törvényszerűsége.* Az elméleti következtetéseken túlmenően a munkásmozgalom történeti tapasztalatai is azt bizonyítják, hogy a marxista—leninista párt vezető szerepe a szocializmus építésének nélkülözhetetlen feltétele. Következetes érvényesülése biztosítja a társadalomban rejlő progresszív lehetőségek feltárását, kedvező feltételeket teremt a szocialista építőmunka számára. Ugyanakkor a vezető szerep

érvényesülésének fogyatékosságai, következetlenségei elkerülhetetlenül hibákhoz és kudarcokhoz vezetnek.

A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusa is ilyen elvi megfontolások alapján mondja ki: „Évtizedek és a legutóbbi négy év tapasztalatai is bebizonyították, hogy szocialista fejlődésünk elengedhetetlen feltétele a párt vezető szerepének következetes érvényesítése."[1]

A párt vezető szerepére a szocializmus és a kommunizmus építésének egész történelmi szakaszában szükség van. Érvényesülésének feltételeit, konkrét formáit és módszereit azonban mindig az építőmunka belső és külső körülményei, időszerű feladatai határozzák meg. A szocialista építés folyamatában a párt nagy figyelmet fordít önmaga tökéletesítésére, vezető szerepének fejlesztésére, hogy megfeleljen a szüntelenül változó körülményeknek, az osztályharc konkrét feltételeinek.

A SZOCIALISTA TÁRSADALOM POLITIKAI RENDSZERE

A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában szükségszerűen létrejön a társadalom olyan politikai rendszere, mely a szocialista fejlődést szolgálja. Lenin erről így ír: „. . . egyszerű rendszer nem lehetséges, mert a proletárdiktatúrát nem lehet megvalósítani a proletariátus egészét felölelő szervezet útján. Nem lehet megvalósítani a diktatúrát néhány »hajtószíj« nélkül, amelyek az élcsapatot összekapcsolják az élenjáró osztály tömegével, ezt pedig a dolgozók tömegével."[2] „Ily módon mintegy fogaskerekek rendszere jön létre. Ilyen a mechanizmusa a proletárdiktatúra voltaképpeni alapjának, a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet voltaképpeni lényegének."[3]

A társadalom politikai rendszere a politikai viszonyoknak és intézményeknek olyan átfogó rendszere, amelyben az osztályoknak, a rétegeknek, a nagyobb társadalmi csoportoknak

[1] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1975. 110. old.

[2] *Lenin:* A szakszervezetekről. *Lenin* Összes művei. 42. köt. Kossuth Könyvkiadó 1974. 197 old.

[3] Ugyanott.

a hatalmi struktúrában kialakult viszonyai fejeződnek ki. Magában foglalja az egyes osztályok, rétegek kölcsönös viszonyát, a társadalmi struktúrában elfoglalt helyét és az ennek megfelelő intézményrendszert.

A szocialista társadalom politikai rendszerének legfontosabb elemei:

— a munkásosztály politikai hatalmát megtestesítő *szocialista állam;*

— *a munkásosztály* és marxista—leninista *pártjának vezető szerepe;*

— a munkásosztály vezetésével megvalósuló *szövetségi politika rendszere;*

— a dolgozók különböző rétegeit tömörítő *tömegszervezetek és mozgalmak;*

— *a szocialista demokrácia* folyamatos fejlesztése, a dolgozók aktiv részvétele a közügyek intézésében.

A szocialista társadalom az állami, társadalmi és politikai intézményrendszere révén átfogja a társadalmi élet minden területét. Egyes elemeinek összehangolt működése nélkul lehetetlen lenne a szocialista társadalom eredményes építése. Az egyes alkotó elemeknek meghatározott feladataik vannak. Az egyik nem helyettesítheti a másikat. Kölcsönösen kapcsolódnak egymáshoz, és együttesen alkotják a szocialista társadalomra jellemző politikai rendszert.

A szocialista társadalom politikai rendszere nem lezárt, véglegesen kialakult formában jön létre. Formája és tartalma állandóan fejlődik. A szocialista társadalom politikai rendszerének minden fejlődési szakaszban sajátos belső struktúrája van. A változó feltételeknek legmegfelelőbb, legoptimálisabb politikai és gazdasági rendszer kialakítására való törekvés fontos és állandó feladat. Ez azonban nem szüntelen átszervezgetést jelent, mert megfelelő belső stabilitás nélkül ugyancsak nem képzelhető el a politikai rendszer eredményes működése.

A konkrét történelmi, társadalmi és gazdasági feltételek különbözősége következtében a szocialista országok politikai rendszere mechanizmusának egyes elemei eltérnek egymástól, de mindegyikben megtalálhatjuk azokat a főbb elemeket és közös vonásokat, amelyek a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet társadalmában általánosnak, törvényszerűnek tekint-

hetők. A szocialista társadalom politikai rendszerében — az egyes szocialista országok eltérő sajátosságait figyelembe véve — a következő politikai intézményeket találhatjuk:

a) Az államhatalmat, az állami szervek és intézmények rendszerével, amely osztálytartalmát tekintve a proletariátus diktatúrája (az államhatalom szervei, az államigazgatás központi és helyi szervei, a fegyveres erők és a fegyveres testületek, a bíróságok és az ügyészségek). Az államhatalom az építőmunka fő szervezője a gazdaság és a kultúra területén, a társadalmi viszonyokat jogilag szabályozza a szocialista viszonyok fejlődésének megfelelően; biztosítja a szocialista társadalmi rend külső és belső védelmét, szervezi a szocialista országok közötti testvéri együttműködést; segíti az elnyomott népek nemzeti felszabadító mozgalmát; fenntartja és fejleszti az államközi kapcsolatokat a tőkésországokkal a békés egymás mellett élés elve alapján. Az állam és szervei a hatalmat közvetlenül gyakorolják és megvalósítják a társadalmi szakigazgatást.

b) A társadalmi és tömegszervezeteket, tömegmozgalmakat. Ezek a dolgozók különböző rétegeit tömörítik, érdekeiket képviselik és közvetítik. Feladatuk a tömegek szocialista szellemű nevelése, a társadalmi ellentmondások feltárása és részvétel ezek megoldásában. A párt politikáját közvetítik a tömegekhez, bevonják a dolgozókat a közügyek intézésébe. Az egyes tömegszervezeteknek és -mozgalmaknak sajátos a szerepuk és feladataik, de a fő céljaik közösek; a szocializmus építése.

c) A marxista—leninista pártot. A pártnak a szocialista társadalom politikai mechanizmusában meghatározó, vezető szerepe van. A párt vezető szerepe a társadalom politikai életében azt jelenti, hogy mint a munkásosztály osztálytudatosságát elméleti megalapozottsággal legszervezettebben és legaktívabban képviselő erő, *az osztály egészének érdekeit kifejező politikát képvisel, élvezi a tömegek bizalmát és támogatasat.* Továbbá felkarolja valamennyi dolgozó osztály és réteg haladó törekvéseit, mozgalmait — politikai szószólójuk. A párt csak akkor töltheti be a munkásosztály vezérkarának szerepét, ha politikai vezetője a szocializmusban érdekelt valamennyi dolgozónak. Biztosítja, hogy a politikai mechanizmus egyes elemei között sajátos munkamegosztás érvényesüljön, a párt politikája alapján a tömegszervezetek és -mozgalmak rendeltetés-

szerűen működve hatékony résztvevői legyenek a szocialista társadalom építésének. A párt a politikai mechanizmus segítségével teljesíti alapvető funkcióját: a társadalom vezetését.

A szocialista országok gazdasági és társadalmi fejlődésében — mint említettük — az alapvető azonosságok mellett eltérések is vannak. Különbségek vannak a gazdasági, a társadalmi fejlettség színvonalában, a politikai viszonyok adottságaiban, a történelmileg kialakult hagyományokban, a proletárdiktatúrához vezető útban stb. Ezekkel szorosan összefügg a politikai formák változatossága. Ennek egyik megnyilvánulása, hogy a politikai rendszerben egy vagy több párt működik. A szocializmus politikai rendszerében nem elvi különbség, hogy egy, illetve több párt működik. Ezt a proletárdiktatúra megvalósulásának eltérő formájaként foghatjuk fel.

A marxista—leninista pártok az egypártrendszer keretei között is képviselhetik az össztársadalmi érdekeket, hatékonyan érvényesíthetik a szocialista demokrácia követelményeit, mint ahogy a szocialista társadalom politikai rendszere több párt részvételével is betöltheti feladatát. A történelmi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy mindkét út járható. Az európai szocialista országok közül ötben egypártrendszer van, négyben pedig több párt működik. Az egy- vagy többpártrendszer nem szubjektív szándék és elhatározás következménye. A szocialista forradalom konkrét feltételei objektíve meghatározzák, hogy melyik forma a legcélravezetőbb. Így például a történelmi hagyományok, az egyes pártok politikai befolyása, a forradalmi átalakulásért folyó osztályharcban tanúsított magatartásuk, belső fejlődésük és készségük a szocializmus építésében való közreműködésben stb. „Az egypártrendszer, illetve a többpártrendszer nem az általános törvényszerűségből adódó elv, hanem az adott ország politikai és társadalmi viszonyai alapján eldöntendő gyakorlati politikai kérdés"[4] — mutatott rá Kádár János elvtárs a Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusán.

A szocializmus viszonyai között a többpártrendszer minőségileg különbözik a polgári demokrácia többpártrendszerétől. A marxista—leninista párt és a többi pártok között nem az ellenzéki és a kormánypárt burzsoá típusú viszonya áll fenn.

[4] A Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1960. 34. old.

Kapcsolatukat a szocializmus programjának, politikai céljainak vállalása, a marxista—leninista párt vezetésének elfogadása és a kölcsönös bizalom jellemzi.

A SZOCIALISTA TÁRSADALOM IRÁNYÍTÁSA — OBJEKTÍV SZÜKSÉGSZERŰSÉG

A társadalmi élet egészét átfogó tudományos, célirányos vezetéséről kapitalista viszonyok között nem beszélhetünk. A kapitalizmus természete, lényege a magántulajdonon és a magánérdekeltségen alapuló gazdaság, a tőkés társadalom osztályantagonizmusa ezt nem teszi lehetővé.

A szocialista forradalom győzelme minőségileg más és új lehetőséget teremt a társadalom irányítása szempontjából is. *Létrejönnek a feltételei annak, hogy a társadalom fejlődése a spontaneitás helyett céltudatosan, a társadalom objektív fejlődéstörvényeinek ismeretében és felhasználásával menjen végbe.* Ennek során a társadalmi fejlődés szubjektív tényezőinek, a néptömegeknek, a pártoknak a szerepe is növekszik. A szocialista forradalom győzelme megteremti azokat a politikai, gazdasági és társadalmi lehetőségeket, amelyek a társadalmi folyamatok tudatos irányításának alapját jelentik. A politikai, hatalmi viszonyok gyökeresen megváltoznak, létrejön *a proletariátus diktatúrája,* a munkásosztály marxista—leninista pártja kormányzó párttá válik. Az alapvető termelési eszközök társadalmi tulajdonbavételével, a mezőgazdaság szocialista átszervezésével, a szövetkezeti mozgalomnak a kisiparban és más szolgáltatási ágakban való elterjedésével *általánossá válik a szocialista tulajdon.* A társadalom fejlődésével megszűnik a korábbi társadalmakra jellemző osztályantagonizmus, a dolgozó osztályok és rétegek közötti érdekellentétek fokozatosan csökkennek, az alapvető érdekazonosság egyre jobban erősödik.

A marxizmus a társadalom fejlődését olyan történelmi folyamatnak tekinti, amelyben objektív törvényszerűségek érvényesülnek. Ezek a szubjektív tényezőkön keresztül valósulnak meg. Ha a szubjektív tényezők a társadalmi fejlődés törvényeivel azonos irányban hatnak, a fejlődés meggyorsul és zavartalanná válik. Ennek a megvalósítása azonban nem egy-

szerű feladat, hiszen az osztályok, rétegek a társadalmi tudatosság különböző színvonalán állnak, tehát másként ítélik meg önmaguk és a társadalom napi és távlati érdekeit. Még a társadalom leghaladóbb osztályában, a munkásosztályon belül is az osztálytudat, az iskolázottság, a politikai képzettség, a műveltség stb. szempontjából eltérő csoportok, rétegek és egyének találhatók. Ezért a szocializmus viszonyai között is szükség van egy olyan vezető erőre, amely a szocialista tudatosságot képviseli. A marxista—leninista párt az, amely képes a társadalmi fejlődés törvényszerűségeinek feltárására, ennek birtokában a konkrét társadalmi jelenségek tudományos értelmezésére és ezzel együtt a fejlődés szubjektív feltételeinek biztosítására is. Ennek érdekében szüntelenül fejleszti a dolgozók szocialista tudatosságát, meggyőzéssel tudatossá teszi bennük valóságos érdekeiket, bevonja, szervezi őket a szocialista építés feladatainak kialakításába és megvalósításába.

A társadalom objektív fejlődéstörvényei az osztálynélküli társadalom megteremtésének irányába hatnak. Ez azonban nem következik be automatikusan. A marxista—leninista párt vezetésével a társadalom tudatos és haladó erőinek tevékenysége révén valósul meg. A szocialista létfeltételekből tehát a szocialista tudatosság nem következik automatikusan. A fejlődés jelenlegi szakaszában még megtalálhatók az ezzel szemben álló ösztönösség objektív és szubjektív alapjai. Ez részben a még meglevő kisárutermeléssel, de még inkább a különböző részérdekek elkülönültségével, önállósulásával függ össze. A párt vezető szerepének érvényesülése ebben az összefüggésben az ösztönösség leküzdését, a szocialista tudatosság megvalósulását jelenti.

Nagyon fontos, hogy a szocialista társadalom tudatos és tudományos irányítását helyesen értelmezzük. El kell határolni magunkat a szubjektivista, voluntarista felfogásoktól, melyek a szubjektív elem szerepét abszolutizálják. E felfogások szerint a politika tetszőlegesen dönthet és parancsolhat. Világosan látni kell, hogy ezek a nézetek veszélyes útra vihetnek, mert a társadalmi realitások, tények, adottságok semmibevevése súlyos torzulásokhoz vezethet, a szocializmus létét fenyegetheti. Az irányításban és a konkrét megvalósításban optimá-

lis hatást csak az objektív törvényszerűségekre támaszkodva, az objektív feltételek és reális lehetőségek pontos figyelembevétele esetén érhetünk el. A tudatos és tudományos irányítás azt eredményezi, hogy a szocialista társadalomban rejlő lehetőségeket felhasználjuk a társadalmi haladás meggyorsítására, zavartalan fejlesztésére.

A szocialista társadalom céltudatos irányításának követelménye a korszerű társadalmi mechanizmus belső szükségletéből szervesen következik. A fejlett szocialista társadalmat ugyanis a szocialista viszonyok fejlődésének olyan *átfogó rendszereként* foghatjuk fel, mely egymással szoros kölcsönhatásban álló *alrendszerek szerves egysége*. Ez az összefüggő egység a társadalom politikai, gazdasági, igazgatási stb. rendszeréből mint alrendszerekből áll. A gyakorlati tapasztalatok meggyőzően igazolják azt, hogy ha a társadalmi rendszer egyik vagy másik eleme, láncszeme lemarad, a rendszer egész mechanizmusában zavarok keletkeznek, hatékonysága gyengül. Ezért a szocialista társadalmat alkotó alrendszerek kapcsolatát, kölcsönhatásait nem lehet a spontaneitásra bízni. Olyan erőre van szükség, amely céltudatosan munkálkodik a társadalom egésze, benne az egyes alrendszerek és kölcsönös kapcsolataik harmonikus fejlődésén, biztosítja a politikai, gazdasági, ideológiai és szervező munka céltudatos összehangolását.

A szocialista társadalom építésében különböző osztályok és társadalmi rétegek vesznek részt. A szocialista termelési viszonyok általánossá válásával létrejön a társadalmat alkotó osztályok, rétegek szocialista érdekazonossága. A társadalom osztályai, rétegei között azonban különbségek is vannak. Különböznek egymástól a tulajdonviszonyok alapján, a társadalom munkaszervezetében elfoglalt helyüket illetően, jövedelmük megszerzésének módjában és mértékében, életmódjukban, kulturális és politikai fejlettségükben. Szükséges egy olyan vezető erő, amely képes a különböző érdekek felismerésére és egyeztetésére, a meglevő ellentmondások feloldására. Ezt a feladatot végzi el a párt olyan politika kialakításával, mely a *szocialista össztársadalmi érdekeket képviseli, s alkalmas arra, hogy a részérdekeket az össztársadalmi érdekkel egyeztesse.* Ezzel biztosítja, hogy a társadalom élete súlyosabb megrázkód-

tatások nélkül, optimális ütemben fejlődjön. A párt az érdekek integrációját a szocializmus érdekeinek, a munkásosztály pozícióinak következetes erősítésével oldja meg.

A MARXISTA—LENINISTA PÁRT A SZOCIALISTA TARSADALOM POLITIKAI VEZETŐ EREJE

Mint említettük, a szocializmus ügyének legkövetkezetesebb hordozója a munkásosztály, mely minden társadalmi erő közül a leginkább érdekelt a szocializmus megteremtésében s a legkövetkezetesebb az ezért folyó forradalmi harcban, amelyet pártja segítségével vív meg. Marx és Engels a pártot a munkásosztály történelmi küldetésének megvalósításáért folyó harc eszközének tekintették. A történelmi fejlődést és koruk osztály-összeütközéseit tanulmányozva felismerték az önálló proletárpárt megteremtésének szükségességét. Engels a következőket írta erről: „Hogy a proletariátus a döntő pillanatban elég erős legyen és győzni tudjon, ahhoz az kell — s ezt az álláspontot Marx és én 1847 óta képviseltük —, hogy külön pártot alakítson, amely elválik minden más párttól, szemben áll velük, s magát osztálypártnak vallja."[5] A párt feladatát abban jelölték meg, hogy *vezesse a munkásosztály harcát* a kapitalizmus megdöntéséért és az új, szocialista társadalom felépítéséért. Felismerték, hogy a proletariátusnak olyan szervezetre van szüksége, amely tudja, mit akar és képes a megszerzett politikai hatalmat a szocializmus céljai érdekében felhasználni. A kommunistáknak — írták — „a proletariátus többi tömegével szemben az az előnyük, hogy világosan látják a proletármozgalom feltételeit, menetét és általános eredményeit."[6] A párt vezető szerepe abban a realitásban gyökerezik, hogy a munkásosztály a társadalom leghaladóbb társadalmi ereje, s a kommunista párt e leghaladóbb társadalmi osztály pártja. A párt tömöríti soraiban a munkásosztály legjobbjait. Elméletileg

[5] Engels—G Triernek London, 1889 december 18 *Marx—Engels:* Válogatott művek II. kot Kossuth Konyvkiadó 1963. 474 old.

[6] *Marx—Engels:* A Kommunista Párt kiáltványa. *Marx—Engels* Művei 4. kót. Kossuth Konyvkiadó 1959. 453. old.

és politikailag megfogalmazza a munkásosztály érdekeit, céljait és szervezi a megvalósításukért folytatott harcot.

A párt vezető szerepe a *szocialista forradalom győzelme után még inkább szükséges.* A szovjet állam hároméves tapasztalatai alapján Lenin azt a következtetést vonta le, hogy „nyíltan el kell ismerni a kommunista párt politikájának vezető szerepét. Más formát nem ismerünk, és más formát még egyetlen ország sem alakított ki. Az meglehet, hogy a párt jobban vagy kevésbé jól felel meg osztálya érdekeinek, az meglehet, hogy a párton egyes változásokat vagy módosításokat eszközölnek, de jobb formát még nem ismerünk . . ."[7]

A párt a munkásosztály pártjaként jött létre, és ma is elsősorban a munkásosztály pártja. Ezt mutatja politikája és összetétele is. Azonban nemcsak a munkásosztály legjobbjait, de az egész társadalom leghaladóbb erőit tömöríti soraiban. A párt politikai képviselője a szocializmusért harcoló társadalmi erőknek.

A párt alkalmas a társadalom vezetésére szervezeti felépítése miatt is. A párt magas fokú szervezettséggel, a politikai irányításra alkalmas, a demokratikus centralizmus elvének megfelelő szervezeti felépítéssel rendelkezik. Országos áttekintéssel rendelkező Központi Bizottsága van. Helyi szervei a társadalom életének minden területén jelen vannak. A párt valamennyi állami és társadalmi szervezet tevékenységét az össztársadalmi, szocialista érdekek megvalósításának szolgálatába tudja állítani, irányítva és koordinálva tevékenységüket.

A szocialista társadalom fejlődésének üteme nagyrészt attól függ, hogy tagjai mennyire tudatosan vesznek részt építésében. A párt szociális összetételénél és szervezeti felépítésénél fogva egyaránt alkalmas a tömegek tudatosságának és aktivitásának növelésére. A párt a társadalmi kezdeményezés legkövetkezetesebb hordozója. Arra törekszik, hogy a tömegek ne csak a végrehajtás feladataiban, de a szocialista demokrácia révén a tervezésben és az irányításban is egyre hatékonyabban vegyenek részt.

A marxista párt azért is alkalmas a vezetésre, mert nem-

[7] *Lenin:* Beszéd a politikai felvilágosító bizottságok tanácskozásán. *Lenin* Összes művei. 41. kot. Kossuth Konyvkiado 1974. 380—381. old.

csak felismeri, megfogalmazza a társadalmi fejlődés megérett követelményeit, de a tudományos előrelátáshoz és tervezéshez hozzá tudja adni a szervezettség erejét, *képes a politikájában megfogalmazott célok megvalósításának megszervezésére is.*

A párt tekintélye, a dolgozók bizalma a párt iránt — politikai és morális alapot ad a vezetésnek. A párt, a társadalom anyagi, kulturális és politikai életében ezenkívül fontos szerepük van gazdag tapasztalatokkal rendelkező *káderek* tízezreinek is, akik felbecsülhetetlen erőt jelentenek, s a társadalom politikai vezetésében nélkülözhetetlenek.

A MUNKÁSOSZTÁLY ÉS A PÁRT VEZETŐ SZEREPÉNEK DIALEKTIKUS KAPCSOLATA

A munkásosztály vezető szerepe összetett társadalmi-politikai fogalom. Kifejezi, hogy a munkásosztály a társadalom legprogresszívebb ereje, a társadalmi haladás hordozója. Ez következik a termelésben elfoglalt helyéből, s abból, hogy érdekei leginkább megegyeznek a társadalmi fejlődés objektív menetével. Politikai szempontból a munkásosztály vezető szerepe elsősorban az osztályok közötti viszonyokat fejezi ki. A szocializmusban a munkásosztály az államhatalom birtokosa és a többi osztály, illetve réteg politikai vezetője.

A munkásosztály vezető szerepe tágabb fogalom, mint a párt vezető szerepe. A párt maga is eszköze, mégpedig a legfőbb eszköze a munkásosztály vezető szerepe érvényesülésének. Ma is mélységesen időszerűek Marx és Engels szavai arról, hogy a kommunistáknak: „Nincsenek az egész proletariátus érdekeitől elütő érdekeik."[8] Azt vállalták, hogy képviselik, kifejezik és vezetik a munkásosztály érdekeiért folyó harcot. „A munkásosztály igénye hozta létre a pártot azért, hogy a munkásosztály politikai, társadalmi kérdései megoldásának a szerve legyen. Tehát ebben az értelemben eszköz"[9] — mondta Kádár János az Írószövetségben elhangzott beszédében.

[8] *Marx—Engels:* A Kommunista Párt kiáltványa. *Marx—Engels* Művei 4 kot 452 old.

[9] *Kádár János:* Szocialista közélet és irodalom. Népszabadság, 1968. június 9.

A munkásosztály vezető szerepének megvalósításában még a következő tényezők töltenek be nagy szerepet:

1. A munkásosztály hatalmát kifejező *szocialista állam* a maga intézményeivel, s a munkásosztály érdekeit az államéletben érvényesítő tevékenységével.

2. A *szakszervezetek,* melyek a munkásosztály legátfogóbb érdekvédelmi és politikai szervezetei. A szakszervezetek különösen a gazdasági érdekek védelmében, a munkahelyi, a munkaügyi, a bér-, a szociális és a kulturális területeken látnak el igen fontos feladatokat, emellett szervezik a munkások részvételét a helyi döntések meghozatalában, végrehajtásában és ellenőrzésében.

3. A munkásosztály vezető szerepe érvényesülésében rendkívül jelentős *személyes, közvetlen részvétele a közügyek intézésében.* Rendszerünk demokratizmusa biztosítja a munkások közvetlen beleszólásának jogát és lehetőségét a közügyekbe, a döntésekbe. A munkásosztály vezető szerepét valósítja meg az a több százezer munkás is, aki az elmúlt évtizedekben és napjainkban is vezető beosztásokba került. A munkásosztály közvetlen, személyes közreműködése a hatalom gyakorlásában rendkívül nagy fontosságú. Bármennyire nagy jelentőségű is a pártnak, az államhatalomnak vagy a szakszervezeteknek a munkásosztály érdekében folytatott politikája, soha nem teheti feleslegessé a munkások közvetlen, személyes részvételét osztályuk vezető szerepének konkrét gyakorlásában.

A munkásosztály vezető szerepe és a párt vezető szerepe nem azonos fogalmak, de a *legszorosabban összefüggnek egymással.* A párt a munkásosztályt szocialista tudatosságának és szervezettségének szüntelen erősítésével mind alkalmasabbá teszi vezetésre hivatottságának, történelmi küldetésének teljesítésére. Mivel a munkásosztály vezető szerepe elsősorban a párt vezető szerepének érvényesülésével valósul meg az osztálynak közvetlen érdeke, hogy a szocialista társadalom pártirányítása egyre hatékonyabb legyen, mert ez erősíti vezető szerepét is.

A párt vezető szerepe nem öncélú, tevékenységének *osztályjellege és -funkciója van,* célja a munkásosztály történelmi hivatásának megvalósítása. Ezért szükséges, hogy a párt és a

munkásosztály állandó és intenzív kapcsolatban, aktív kölcsönhatásban legyen egymással. Ennek egyik legfontosabb szervezeti biztosítéka, hogy a munkások a párttagságban és a vezetői testületekben megfelelő arányban legyenek képviselve.

A PÁRT VEZETŐ SZEREPÉNEK TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉSE

A párt vezető szerepének fejlődésében három fő történelmi szakaszt különböztethetünk meg.

a) A munkásosztály politikai hatalmának megteremtéséért folytatott harc időszaka A párt megalakulása pillanatától a munkásosztály élén halad. Vezető szerepének tartalma a kapitalizmus megdöntéséért, a proletárdiktatúra megteremtéséért vívott harc vezetése. Ennek érdekében feltárja a burzsoá társadalmi rendszer népellenes jellegét. Bírálja ellentmondásait, elemzi a társadalmi, gazdasági folyamatokat és ezek társadalmi-politikai következményeit. Következetesen védelmezi a munkásosztály és a dolgozó néptömegek érdekeit, harcol életkörülményeik javításáért. Vezeti a politikai harcot a nép demokratikus szabadságjogainak védelméért, kiterjesztéséért, a nemzeti függetlenségért, a békéért. E harcban szervezi, neveli és vezeti a munkásosztályt és a körülötte tömörült dolgozó tömegeket, s megteremti a kapitalista rendszer elleni forradalmi harc politikai hadseregét.

b) *A szocializmus alapjai lerakásának, a fejlett szocialista társadalom felépítésének időszaka.* A párt vezető szerepének tartalma ekkor a hatalom megvédéséért és megszilárdulásáért, a szocialista termelési viszonyok megteremtéséért és fejlesztéséért, a fejlett szocialista társadalom építéséért folytatott harc vezetése volt. Ebben az időszakban a párt vezető szerepében minőségi változás következik be. A párt a társadalom vezető politikai tényezője, ideológiai központja és irányító ereje lesz. Vezető funkciója kiterjedtebbé, tartalmát tekintve gazdagabbá s a társadalom életének minden fő területén általánosabbá válik.

A társadalom korábbi spontán fejlődését a párt által képviselt céltudatosság váltja fel. Növekszik a tudatosság, de a

szubjektív elemek hatása is, ezért a párt nevelő munkája még fontosabbá válik. Ez az időszak a vezető szerep gyakorlásában, a párt életében két fontos változást hoz.

Először: a munkásosztály az államhatalom birtokosává válik. Ez új lehetőséget és feltételeket teremt a párt számára. Vezető szerepének hatékony érvényesítése során a szocialista államra támaszkodhat. *A párt tevékenysége nem választható el a hatalmi szféráktól.* A párt nem a proletárdiktatúra rendszerén kívül, hanem a hatalom sáncain belül helyezkedik el, s az állami szervek rendszerét is felhasználva valósítja meg vezető szerepét. A pártnak a hatalmi szervekben döntő befolyással kell rendelkeznie. A hatalmi szervek a párt politikájának alapján tevékenykednek, s tevékenységük minden szinten a párt irányítása alatt áll A párt azonban vezető szerepét nem a társadalom feletti uralomként, hanem a munkásosztály, a dolgozó nép szolgálataként fogja fel.

Másodszor: a párt társadalmi bázisa kiszélesedik. Ez szoros kapcsolatban van a szocialista tulajdonviszonyok általánossá válásával, a termelőerők fejlődésével és a társadalom osztályszerkezetében végbemenő változásokkal. Ennek eredményeként az osztályok és társadalmi rétegek viszonyait a közös érdekek erősödése, az osztály- és rétegkülönbségek csökkenése jellemzi. A társadalmat alkotó osztályok és rétegek a munkásosztály ideológiájának megismerése során közelebb kerülnek egymáshoz, a párt köré tömörülnek Ez a párt szociális összetételében is tükröződik. A pártban növekszik a termelés, a tudomány és a kultúra különböző területein dolgozó szakemberek száma. Ez egyik feltétele annak, hogy a párt vezető szerepe a gazdasági, a tudományos és a kulturális életben is hatékonyan érvényesüljön. A fejlett szocialista társadalom felépítésének folyamatában megteremtődnek az objektív feltételei annak, hogy a munkásosztály pártja fokozatosan az egész dolgozó nép marxista—leninista élcsapatává váljék.

c) A párt fejlődésének és vezető szerepe érvényesülésének harmadik szakasza *a kommunista társadalom építésének időszaka.* A fejlett szocialista társadalom osztályszerkezete jelentősen átalakul. Kibontakozik és felgyorsul a társadalom homogenizálódásának folyamata. Az osztályok és rétegek közötti különbségek csökkenése olyan mértékűvé válik, hogy érdekeik im-

már nemcsak a fő kérdésekben, hanem általában egybeesnek. A társadalom különböző osztályai, rétegei és szociális csoportjai olyan mértékben teszik magukévá a munkásosztály világnézetét, annyira azonosulnak céljaival, hogy a párt politikája már nemcsak a munkásosztály, hanem a társadalom minden osztályának és rétegének közvetlen érdekeit és céljait is megvalósítja. Ily módon a párt vezető szerepét az egész dolgozó nép forradalmi élcsapataként valósítja meg.

A társadalmat irányító párt tevékenysége ebben az időszakban olyan alapvető feladatokra irányul, mint a szocialista állam továbbfejlesztése és erősítése, a kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtése, a társadalmi viszonyok kommunista jellegének kifejlesztése. Erőteljesen megnő a párt eszmei-ideológiai szerepe a dolgozók kommunista nevelésében, társadalmi aktivitásuk, kommunista tudatosságuk fokozásában, az egész nép egységének erősítésében.

A PÁRT VEZETŐ SZEREPÉT TAGADÓ ÉS TORZÍTÓ NÉZETEK BÍRALATA

A párt vezető szerepét tagadó nézetek ideológiai kifejezői a szocializmusban is még megtalálható ösztönösségnek, a kispolgári labilitás tendenciáinak. Ezért a párt vezető szerepe nemcsak a politikai gyakorlattal összefüggő alapvető társadalompolitikai kérdés, hanem az ideológiai harc szerves része. A párt vezető szerepét tagadó nézetek, torzítások ellen tehát következetesen fel kell lépni, ideológiailag, politikailag szét kell zúzni.

A párt vezető szerepének jelentőségét a burzsoázia ideológusai is felismerték. Revizionista és más szövetségeseikkel együtt a párt vezető szerepének nyílt tagadásától, annak „demokratizálása", „továbbfejlesztése" ürügyén a legváltozatosabb módon támadják a párt vezető szerepét. Az ideológiai fellazítás hatása e vonatkozásban nálunk is kimutatható.

A párt vezető szerepét nyíltan tagadó nézetekkel hazánkban általában ritkábban találkozhatunk. Az ilyen típusú nézetek mögött megbúvó szándék és törekvés ma már annyira nyilvánvaló, hogy a tömegek előtt nagyon gyorsan lelepleződik és nem talál támogatásra. A párt vezető szerepének tagadása, az ösztönösség

magasztalása ma sokkal inkább burkolt formában nyilvánul meg. Ide sorolható az a nézet, amely a párt szerepét a szocializmus viszonyai között pusztán *eszmei, propagandisztikus szerepre* korlátozza. E nézet szerint a párt feladata az, hogy kizárólag az eszmei befolyásolással, a propagandisztikus tevékenységgel hasson a társadalmi folyamatokra, a társadalom fejlődése során keletkező ellentmondások megoldását, a szocialista irányú fejlődést úgy biztosítsa, hogy kidolgozza és propagálja azok megoldását. Ez a felfogás a pártot pusztán propagandisztikus szervezetté változtatná. A gyakorlati tapasztalatok meggyőzően igazolják e felfogás helytelenségét. Nincs olyan automatizmus, mely önműködően biztosítaná a kitűzött célok elérését, az ellentmondások szocialista megoldására kidolgozott döntéseket. A pártnak vezető szerepe megvalósítása érdekében nemcsak helyes döntéseket kell hoznia, de értenie kell ahhoz is, hogy ezek megvalósítása érdekében politikai irányító, szervező, mozgósító és ellenőrző munkát is végezzen Tapasztalatainkat általánosítva a XI. kongresszus határozata leszögezi: „Minden pártszervezet kapcsolja össze eszmei, politikai irányító és nevelő tevékenységét a határozatok végrehajtásának folyamatos szervezésével, a fő feladatok teljesítésének állandó ellenőrzésével. A párthatározatok jó végrehajtását tekintsék alapvető feladatnak."[10]

A párt vezető szerepének elvetését jelentik a *politikai pluralizmust* propagáló nézetek. E koncepcióban már nincs szó a marxista párt vezető szerepéről, hanem az csupán „egyenjogú" partner, s a „politikai erők szabad játéka" alapján alakul a politika. E felfogás „elméleti alapja": a ténylegesen meglevő érdekkülönbségeket eltúlozva és az alapvető érdekazonosságokat elhallgatva a szocialista társadalmat az érdekcsoportok zavaros harca terepeként beállítani Megoldásnak a pluralizmust ajánlják: szervezetileg is érvényesíteni kívánják az érdekcsoportok harcát a pártban (frakciók, csoportosulások létrehozásának megengedése) és a társadalomban (egymással vetélkedő pártok létrehozása). A pluralizmus elfogadása a pártban a frakciók törvényesítése alkalmatlanná tenné a pártot vezető szerepének betöltésére és végső fokon szétbomlásához vezetne.

[10] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusanak jegyzokonyve. 485—486 old.

A társadalomban pedig törvényesítené az antiszocialista, ellenforradalmi pártok létét.

Hazánkban a párt vezető szerepe értelmezésének „baloldali" dogmatikus jellegű megnyilvánulásai között azok a legelterjedtebbek, amelyek a párt vezető szerepét *statikusan szemlélik*. Közös jellemzőjük, hogy a párt vezető szerepének egy korábbi, a jelenlegitől lényegesen eltérő viszonyokra jellemző vonásait, formáit abszolutizálják. E nézetek képviselői nosztalgiával beszélnek a párt vezető szerepének régi felfogásáról és módszereiről, azokat tekintik az „igazinak". Nem értik meg, hogy azok a formák és módszerek, amelyek egy korábbi időszakban, más viszonyok között helyesek és szükségesek voltak, ma már túlhaladottak, éppen ezért nem alkalmazhatók, sőt alkalmazásuk káros lenne. Nem értik meg, hogy noha a proletárdiktatúra erőszak oldala természetesen ma is létezik, azonban az éles osztály-összeütközések már mögöttünk vannak, az építő-nevelő munka előtérbe kerülésével csökkent az adminisztratív eszközök szerepe.

A párt vezető szerepének konkrét formáit nem lehet az adott történelmi és társadalmi viszonyoktol elvonatkoztatni. A gazdasági, társadalmi és politikai feltételekben végbemenő változások — amelyek elválaszthatatlanok a párt munkájától — szükségessé teszik a politikai felépítmény, s benne a párt vezető szerepe formáinak, módszereinek fejlődését is. A párt vezető szerepének korszerűbb, magasabb színvonalú érvényesítése, a régi módszerek újjal való felváltása ugyanakkor nem jelenti a korábbi módszerek általános megtagadását vagy elvetését. A párt vezető szerepének érvényesülését ugyanis, olyan vonások jellemezték a korábbi években, amelyek ma is időszerűek (pl. a politikai meggyőzés, a forradalmi lendület, a kommunisták tömeges és aktív részvétele a vezető szerep megvalósításában stb.).

Helytelen a párt vezető szerepének *prakticista* vagy *mechanikus* értelmezése is. E felfogás szerint minden kérdésben közvetlenül a pártszerveknek vagy -szervezeteknek kell dönteniük, az állami és társadalmi szervek szerepe pedig csupán a végrehajtás. E nézetet vallók a közfunkcióban és a vezető tisztségben levő kommunisták statisztikai arányából ítélik meg a párt vezető szerepének érvényesülését. E felfogás képviselői bizalmatlanok a párton kívüli dolgozókkal, sőt az állami és társa-

dalmi szervekkel szemben is. Érvényesülése elfojtaná közéletünkben a tömegek, az állami és társadalmi szervek kezdeményezéseit. Nem fejlődne az állami és társadalmi szervek önállósága és felelőssége. A párt vezető szerepe érvényesülésének színvonalát elsősorban tartalmi és nem formai jegyek határozzák meg. Nem mondhatjuk, hogy érvényesülése annál hatékonyabb, minél több ügyben döntenek közvetlenül a pártszervek. A párt vezető szerepe akkor érvényesül helyesen, ha az állami és társadalmi szervek a párt politikája alapján maguk döntenek a hatáskörükbe tartozó kérdésekben.

Helytelen az a nézet is, mely a párt vezető szerepének érvényesülését leszűkítve szemléli, *azonosítja az adott pártszervezet hatáskorével* vagy munkája színvonalával. Nem érti, hogy a párt vezető szerepe a társadalom politikai rendszerén át érvényesül, s ennek egyik eleme a helyi pártszervezet munkája.

A jobboldali vagy revizionista jellegű torzítások a párt vezető szerepének elmosódásában, gyengítésében vagy a társadalmi élet egyes területeiről való kiszorításának igényében mutatkoznak meg. A mi viszonyaink között ennek egyik jellegzetes megnyilvánulása, hogy a párt vezető szerepét szavakban elismerik ugyan, de azt valamiféle megfoghatatlan eszmei irányításnak tekintik. Helytelenítik a konkrét párthatározatokat.

E nézettel szoros rokonságban van az a felfogás, mely „általában" elismeri a párt vezető szerepét, ezen azonban csak a párt általános politikáját, a Központi Bizottság határozatait érti. A helyi pártszervezet részvételét a pártvezetés megvalósulási folyamatában viszont már kétségbe vonja, vagy legalábbis terhesnek tekinti, és igyekszik kivonni magát a helyi pártszervezet ellenőrző, beszámoltató tevékenysége alól.

A jobboldali felfogásoknak jellegzetes megnyilvánulása, hogy *szűkíteni* akarják a párt vezető szerepét, és a társadalmi élet egyes fontos területeit, mindenekelőtt a gazdasági vagy kulturális életet ki akarják vonni a párt befolyása alól. Azt a kifejezetten technokrata nézetet hangoztatják, hogy a technikai forradalom korában a tömegek bevonásának, a politikai elemek jelenlétének alárendelt jelentősége van, sőt, szerepük negatív, mert csökkentik a gazdasági vezetők döntési szabadságát és ezzel fékezik a gazdasági fejlődést.

Természetesen a pártnak, illetve szervezeteinek nem a gazda-

sági élet műszaki, technikai kérdéseiben vagy a kulturális alkotások műhelykérdéseiben kell állást foglalniuk. A szakszerűség címén azonban a társadalmi élet egyetlen területén sem lehet kétségbe vonni a pártvezetés létjogosultságát. A gazdasági vagy kulturális élet fő kérdései ugyanis a társadalmi élet egészébe ágyazodnak, szervesen kapcsolódnak a társadalmi-politikai viszonyok szférájához. Nem kizárólag egyetlen megoldásuk lehetséges, hanem különböző variánsok lehetősége is fennáll. Ha ez így van — márpedig így van —, akkor a különböző döntési lehetőségek között a társadalmi-politikai mérlegelés alapján kell választani. Nem állja ki tehát a kritika próbáját az a nézet, amely a szakszerűségre hivatkozva fontos területeket akar kivonni a pártirányítás alól.

A VEZETŐ SZEREP ÉRVÉNYESÍTÉSE A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT GYAKORLATÁBAN

A Magyar Szocialista Munkáspárt tevékenységében hatékonyan érvényesülnek a párt vezető szerepére vonatkozó általános érvényű marxi—lenini alapelvek. Pártunk a hazai viszonyokra jól alkalmazva a marxizmus—leninizmus elméletét, időben feltárja társadalmi fejlődésünk ellentmondásait és helyesen jelöli ki a fejlődés útját. A párt vezető szerepe hatékony érvényesülését a szocializmus építésének olyan eredményei jelzik, mint a termelőerők nagyarányú fejlődése, a mezőgazdaság szocialista átszervezése, gazdaságirányítási rendszerünk továbbfejlesztése, népünk életkörülményeinek, kulturális viszonyainak fejlődése. A párt nagy gondot fordított és fordít ma is a politikai felépítmény, benne a pártvezetés formáinak, módszereinek fejlesztésére.

A párt vezető szerepének két fő oldala van. Az *egyik:* a párt megismerő, elméleti-politikai tevékenysége. Vagyis az, hogy a társadalmi élet fő kérdéseit elemezve, a fejlődés tendenciáit feltárva olyan politikát alakítson ki, mely tudományos alapon, helyesen fejezi ki a társadalom előtt álló feladatokat. *A másik:* a párt gyakorlati, politikai-szervező tevékenysége céljai megvalósítására. Ennek során ismerteti politikáját a tömegekkel, meggyőző munkát végez annak érdekében, hogy elfogadják és ma-

gukévá tegyék azt, szervezi tudatos akcióikat a végrehajtásra. E munkában fontos szerepe van a káderfeltételek biztosításának és a végrehajtás ellenőrzésének.

A párt vezető szerepének elvi-politikai és szervezési oldalát nem lehet különválasztani. Azok egymást kiegészítve, elválaszthatatlan egységben érvényesülnek megfelelően. Akár az egyik, akár a másik oldal szorul háttérbe, hibákat vétünk. Ha elmarad a társadalmi fejlődés napirenden levő kérdéseinek tudományos igényű politikai elemzése, bizonytalanná válik a politikai gyakorlat. Ez távlatnélküliséghez, prakticizmushoz, máról holnapra végzett munkához vezet. Az eseményektől sodortatva a társadalmi fejlődésre érdemi hatást aligha lehet gyakorolni. Ugyanígy meggyengítheti, veszélybe sodorhatja a párt vezető szerepének érvényesülését, ha elmarad a politikai döntések gyakorlati végrehajtásának megszervezése.

A vezető szerep *fő kritériuma* az, hogy a párt mennyire áll a társadalmi fejlődés élén, mennyire ismeri fel a társadalmi folyamatok fő irányát, ennek alapján hogyan tudja a társadalom előtt álló feladatokat politikájának tartalmává tenni, politikája megvalósításával mennyire tud érdemi hatással lenni a dolgok menetére. *A párt vezető szerepe úgy és annyiban érvényesül, amennyiben politikája megvalósul.* Ezért a vezető szerep érvényesülésének objektív mércéje a párt politikája megvalósulásának színvonala. A pártnak úgy kell meghatároznia a megérett társadalmi célokat, hogy a tömegek azt megértsék, elfogadják és dolgozzanak megvalósulásukért. Ezért a politikai célnak a távlatokat is tartalmaznia kell anélkül, hogy túlságosan előreszaladna. Figyelembe kell vennie a dolgozók távlati és napi érdekeit, az egyes dolgozó osztályok és rétegek sajátos érdekeit.

A politikai célmeghatározásnál általában kétféle veszély fordulhat elő *Az egyik:* ha a párt elmarad a fejlődéstől, nem veszi észre a társadalmi fejlődés megoldásra érett igényeit. Ez a politika megmerevedéséhez, szükséges fejlesztésének elmulasztásához vezet és előidézi az ellentmondások kiéleződésének és nyílt konfliktusokba torkollásának, illetve az építőmunka stagnálásának veszélyét. *A másik:* ha a párt túlértékeli az adott társadalmi viszonyok lehetőségeit, politikájában maximalista célkitűzések szerepelnek, melyek illúziókat keltenek a töme-

nekben, ugyanakkor nem készíti fel őket a várható nehézségek lekuzdésére.

A párt vezető, irányító szerepe nem hatósági jelleggel érvényesül. A különböző szintű pártszervek döntéseinek, állásfoglalásainak nincs jogilag kötelező erejük, nem viselik magukon a direkt irányítási formákra jellemző vonásokat. Megvalósulásukat politikai eszközök biztosítják. Politikailag kötelezik az alsóbb szintű pártszerveket és a kommunistákat arra, hogy a maguk területén munkálkodjanak megvalósításuk érdekében. Következésképpen a párt vezető szerepe megvalósításának *fő módszere a politikai meggyőzés*. A politika helyessége, az egyes pártállásfoglalások meggyőző ereje, a dolgozóknak a párt iránti bizalma és a kommunisták munkája, személyes példamutatása a biztosítéka a vezető szerep érvényesülésének. Ez a felfogás megköveteli a dolgozók folyamatos tájékoztatását, a helyzet nyílt feltárását, az őszinteséget.

A párt irányító jellegű állásfoglalásainak, politikájának kialakításában *részt vesznek a tömegek, az állami és társadalmi szervek*. Kádár János a Hazafias Népfront IV. kongresszusán erről a következőket mondta: „A jelenlegi viszonyok között a forradalom fejlődési ütemének meghatározása, az egyes dolgozó osztályok érdekeinek egyeztetése, az állampolgárok összességét képviselő országgyűlés, tanácsok, az állami végrehajtó szervek megfelelő személyi összetételének és működésének biztosítása állandó és ismétlődő politikai feladat. A párt különböző szervei természetesen foglalkoznak ezekkel az egész társadalmunkat érintő kérdésekkel, de éppen általános vonatkozásaik miatt a párt ezek eldöntését és megoldását egyedül nem veheti és nem is veszi magára. A céljainkhoz vezető utak, az egyes kérdések megoldásához alkalmas módszerek megkeresését és kidolgozását a párt egyedül ugyancsak nem vállalhatja."[11]

Pártunk kialakult módszere, hogy az adott kérdések vizsgálatába, a döntési lehetőségek kimunkálásába különböző szerveket, szakembereket von be. A vizsgálat során néha több ezer ember véleményét kéri ki, s e vélemények érvényesülnek a pártállásfoglalásokban. Elterjedt az a forma is, hogy a nagy

[11] A Hazafias Népfront IV. kongresszusa. A Hazafias Népfront Országos Tanácsa 1968. 45. old

horderejű döntések meghozatala előtt a pártszervek felkérésére az állami vagy társadalmi szervek véleményt mondanak. A párt a döntések előkészítésébe rendszeresen bevonja azokat a szerveket, amelyekre a döntés vonatkozik. Nem nélkülük, hanem velük, véleményüket figyelembe véve foglal állást.

A párt vezető szerepe *a párt egészének tevékenységén keresztül, a társadalom politikai rendszerének működése során valósul meg.* A társadalom irányítását a párt egésze valósítja meg. Ezen belül a párt egyes szerveinek meghatározott feladatai vannak. A párt *országos szintű* vezető szervei kidolgozzák — az alsóbb szintű pártszervek és a párttagság részvételével, az állami és társadalmi szervek, sőt a párton kívüli dolgozók bevonásával — a politikai irányvonalat, a helyzet elemzése alapján a politikai, a gazdasági és a kulturális élet fő tennivalóit és a legfelső szinten szervezik, ellenőrzik azok megvalósulását. *A területi, üzemi pártbizottságok, alapszervezetek* szervezik és ellenőrzik a felsőbb pártszervek határozatainak végrehajtását, sajátos körülményeikhez alkalmazva azokat. Tanulmányozzák és értékelik területük gazdasági, társadalmi, kulturális és politikai jelenségeit, kidolgozzák a fejlesztési elképzeléseiket. A szervezeti szabályzatnak megfelelően önállóan döntenek a helyi kérdésekben. Vagyis területük felelős politikai irányítói, megvalósítják a párt vezető szerepének érvényesítése során rájuk háruló feladatokat.

A párt vezető szerepének érvényesülése nemcsak a pártszervek, de a párttagság aktív tevékenységét is feltételezi. Minden párttagtól megköveteli, hogy egyénileg is cselekvően segítse elő a párt politikájának megvalósítását. Nagy feladat hárul ennek során azokra a párttagokra, akik az állami, a társadalmi, a gazdasági és a kulturális életben vezető tisztséget töltenek be. Mint vezetőknek, döntéseikkel a párt vezető szerepének érvényesülését, politikájának megvalósulását kell szolgálniuk.

A párt vezető szerepét *az állami és a társadalmi szervek feladataival és azok megvalósításával összhangban lehet csak helyesen értelmezni.* A párt vezető szerepe a szocialista társadalom politikai mechanizmusának összehangolt működésén keresztül valósul meg. Ahogy egy nagy zenemű megszólaltatásában a zenekar minden hangszerének megvan a maga meghatározott feladata, úgy a politikai rendszer egyes elemeinek

is meghatározott funkciói vannak a politika megvalósításában.

A párt vezető szerepének megvalósításában kiemelkedő szerepet tölt be az állam, az állami szervek rendszere A párt állásfoglalásai gyakran olyan jellegűek, hogy megvalósításuk állami intézkedést vagy jogi szabályozást igényel. Az állami életben dolgozó kommunistákon keresztül, az állami tevékenység demokratikus rendjének teljes betartásával a pártálláspontok gyakran jogi formát öltenek. állami jogszabályokban, intézkedésekben realizálódnak. Amikor tehát pártszervezeteink a törvények, az állami rendelkezések betartásáért harcolnak, a párt vezető szerepe megvalósításának igen fontos feltételét biztosítják.

A tömegszervezetek és tömegmozgalmak, melyek társadalmunk politikai rendszerének fontos elemeit jelentik, igen hatékonyan működnek közre a társadalom politikai vezetésében. Az általuk képviselt dolgozó tömegekhez sajátos formában közvetítik a párt politikáját. Fontos feladatuk van az érdekellentétek és a társadalmi ellentmondások feltárásában, jelzésében és megoldásában. Betöltik a jelzőrendszer szerepét is. Elősegítik az alulról történő ellenőrzés lenini gondolatának megvalósulását és maguk is részt vesznek ebben. Ösztönzik a dolgozók bevonását a közügyek intézésébe és ellenőrzésébe.

A párt vezető szerepének fejlesztése, erősítése nem az állami szervek és tömegszervezetek rovására, hanem azok önállóságának és felelősségének fokozásával együtt valósul meg. Vannak, akik ellentmondást vélnek felfedezni e két feladat együttes megoldásában, holott a párt vezető szerepe nem lesz kisebb attól, hogy növeljük az állami és tömegszervezeti szervek hatáskörét. Ahhoz, hogy a párt érdemben meg tudjon felelni vezető szerepe mai követelményeinek, szükséges, hogy mentesüljön azoktól a feladatoktól, melyek ellátása valójában az állami vagy a társadalmi szervekre tartozik. A feltételek ehhez megértek. Ezért *a párt-, az állami és a társadalmi szervek között a feladatokat világosan el kell határolni. E feladatelhatárolást helyesen kell értelmezni. A munkamegosztás nem a vezető szerep megosztását jelenti.* Azt sem jelenti. hogy a társadalom életének bizonyos kérdéseivel csak a pártszervek foglalkoznak, a kérdések másik csoportja viszont kizárólag az állami vagy a társa-

dalmi szervekre tartozik, s azokkal a pártszervek semmilyen vonatkozásban nem foglalkozhatnak. Ezért helytelen az a vélekedés, hogy az állami vezetés csak a hivatali vagy intézményi feladatokkal, a gazdasági, termelési, műszaki kérdésekkel, a pártszervezet pedig a politikával, a munka, a termelés emberi oldalával foglalkozzék. A hivatali vagy gazdasági vezetésnek is, a pártszervezeteknek is *mindkettővel foglalkozniuk kell, de nem azonos módon.* Abból kell kiindulni, hogy a pártszervezet és a gazdasági vagy hivatali vezetés egyaránt egy cél érdekében, a párt politikájának megvalósításáért dolgozik. Ez természetesen szoros összefüggést teremt munkájuk között. A közös cél megvalósításában azonban a pártszervezetnek, illetve a szakvezetésnek más a szerepe és mások az eszközei is. Ez határozza meg cselekvésük különbözőségét. A gazdasági vagy hivatali vezető a párt politikáján alapuló jogszabályok, állami rendelkezések szerint gazdálkodik, végez termelést szervező vagy ügyintéző tevékenységet. Ennek során rendelkezik a rábízott anyagi eszközökkel, utasíthat, fegyelmezhet, nemcsak morálisan, de anyagiakkal is ösztönözhet. Természetesen rendelkezésére áll a meggyőzés eszköze is és ezzel is élnie kell.

A pártszervezet szintén részt vesz a gazdasági vagy hivatali-intézményi feladatok megoldásában. Biztosítania kell a helyi politikai feltételeket ahhoz, hogy a gazdasági-hivatali feladatok megoldása a párt politikájának megfelelően történjék. A pártszervezetnek ehhez politikai eszközök állnak rendelkezésére. Állást foglal a gazdasági vagy hivatali-intézményi munka általa szükségesnek tartott kérdéseiben (ezen belül a káderkérdésekben); ellenőriz, beszámoltatja a gazdasági, hivatali vezetőt; politikai felvilágosító, szervező munkát végez a dolgozók között a feladatok megoldása érdekében. Mindezt a párt tagjain keresztül valósítja meg, úgy, hogy bevonja ebbe a gazdasági és hivatali vezetés mellett a tömegszervezeteket is.

A párt társadalmunk *minden területével*, a társadalom fejlődését érintő *bármely kérdéssel* foglalkozhat, melynek társadalompolitikai jelentősége ezt megkívánja. Ezek elsősorban a társadalom vagy az adott pártszervezet működési területének fő kérdései. Fejleszteni kell pártszervezeteink azon készségét, hogy az átfogó problémák mellett helyesen ismerjék fel és válasszák ki azokat a részkérdéseket, melyekbe fontos társadal-

mi-politikai problémák koncentrálódtak, s ezért célszerű ezekben pártállásfoglalást kialakítani. A fő kérdésekben kialakított politikai állásfoglalásoknak is olyanoknak kell lenniük, hogy az állami és társadalmi szervek ezek alapján önállóan, felelősséggel dönthessenek saját teendőikről.

A pártnak helyesen kell értékelnie a társadalom politikai eszközei, intézkedési lehetőségei és a megoldandó feladatok közötti összefüggést. Reálisan kell megítélnie a politikai rendszer egyes elemeinek értékét, helyét, hatásfokát. Biztosítania kell e szervek rendeltetésszerű működését. Ennek érdekében széles körű koordináló tevékenységet kell vezető szerepének érvényesítése során ellátnia — országosan és helyileg egyaránt.

A párt *koordinációs tevékenységének* három fő területe van:

— a társadalom gazdasági, politikai és ideológiai élete összhangjának biztosítása;

— a társadalmat alkotó osztályok és rétegek, az egyes munkahelyek kollektíváit alkotó és a társadalmi munka szervezetében különböző helyet elfoglaló dolgozók érdekeinek és meghatározott tevékenységének összeegyeztetése;

— a különböző feladatok összehangolása, a feladatok megoldásában részt vevő állami szervek, tömegszervezetek és tömegmozgalmak munkájának koordinálása.

A koordinálást nem elegendő egy alkalommal elvégezni, hanem ez folyamatos, állandó munka.

Az elvi-politikai irányítás nem valósulhat meg *hatékony szervező munka* nélkül. Hiszen a legjobb politika is csak annyit ér, amennyi megvalósul belőle. A vezető szerep érvényesítése ezért nemcsak ismeretszerzésből, elgondolások, állásfoglalások kidolgozásából áll, hanem jelentős szervezési feladatokat is igényel. A párt szervező munkájának fő területei:

— a párton belül végzett szervező munka, mely a különböző szintű pártszervek és a párttagság tevékenységén keresztül biztosítja a politika végrehajtását;

— az állami és a társadalmi szervek irányában végzett szervező és koordináló munka;

— a párton kívüli dolgozók között végzett politikai szervező és nevelő munka.

Ez utóbbihoz tartozik a *közgondolkodás szocialista jellegének erősítése*, a felvetődő kérdések megválaszolása, a dolgozók po-

litikai tudatosságának fejlesztése. Azonban a párt a tömegeknek nemcsak eszmei-politikai irányítója, hanem *gyakorlati cselekvésük* szervezője is. Mindez nem azt jelenti, hogy a párt ügyintéző jellegű munkát végez. Nem veszi át a konkrét feladatok elvégzését azoktól a szervektől, amelyeknek ez a dolga. A pártszervezeteknek úgy kell dolgozniuk, hogy a lehetőség szerint elkerüljék a közvetlen beavatkozást. Csak kivételesen és szükség esetén avatkoznak be a konkrét, egyedi ügyek menetébe. Ennek olyan esetben van helye, ha működési területén valamely szerv elmulasztja az intézkedést, s ezzel politikai problémákat idéz elő, vagy olyan intézkedést hoz, mely ellentétes a párt politikájával, törvényeinket vagy a népgazdaság érdekeit sérti, politikailag káros hatást vált ki, vagy sérelmesen érinti a dolgozók nagyobb csoportját.

A párt vezető szerepének két igen lényeges eleme a *káder-múnka és a pártellenőrzés.* Az állami, gazdasági, társadalmi vezető tisztségek betöltése, valamint a társadalom életének különböző szféráiban megvalósuló pártellenőrzés elszakíthatatlan részei a párt vezető szerepének.

A párt vezető szerepe érvényesülésének nemcsak általános, de specifikus vonásai is vannak. A társadalom gazdasági szférájában, a kulturális életben a pártirányításnak e területekre jellemző sajátosságai vannak, ugyanúgy, mint az állami munka vagy a tömegszervezetek pártirányításának területén. A pártirányítás sajátosan érvényesül a pártmunka különböző szintjein is. Az általános vonások mellett számos jellegzetesség tapasztalható a központi, a területi, illetve a helyi megvalósulás során.

AZ ÁLLAMÉLET PÁRTIRÁNYÍTÁSA

A PÁRT ÉS AZ ÁLLAM KAPCSOLATA

A párt politikájának megvalósításában fontos szerepük van a szocialista társadalom politikai rendszere különböző szervezeteinek. Ezek között kiemelkedő jelentőségű a proletárdiktatúra állami szervezete. A párt XI. kongresszusa határozatában megállapítja, hogy: „Államunk a szocialista építés fő eszköze."[1] Ez a gondolat teljes összhangban van a marxizmus—leninizmus klasszikusainak tanításaival a szocialista állam szerepéről, feladatairól A kommunista pártok — így a mi pártunk is — mindig megkülönböztetett figyelmet fordítanak az államélet elméleti és gyakorlati kérdéseire, közöttük az államélet pártirányítására, a párt és az állam helyes kapcsolatának kialakítására, fejlesztésére.

A marxista—leninista párt és a szocialista állam kapcsolata megértésének, viszonyuk helyes megítélésének alapelvei a következők:

— mind a párt, mind a proletárdiktatúra állama azonos célt szolgál: a munkásosztály hatalmának biztosítását, védelmezését és szüntelen erősítését.

— A párt vezető szerepéből következően, a szocialista állam

[1] A Magyar Szocialista Munkaspárt XI. kongresszusanak jegyzőkönyve. Kossuth Konyvkiadó 1975. 466. old.

és annak valamennyi szerve a párt elvi-politikai irányítása és ellenőrzése alatt áll.

— Az állam kiemelkedően fontos szerepet tölt be a politika kialakításában és valóra váltásában.

— A párt és a szocialista állam alapvető céljai azonosak, mégis hiba volna funkcióikat azonosítani vagy eszközeiket összekeverni.

A párt a hatalom magva, a proletárdiktatúra vezető ereje, de nem azonosítható a hatalommal. Vezeti, irányítja az államot, politikai ellenőrzést gyakorol valamennyi szerve felett, de nem közvetlenül gyakorolja a hatalmat, kényszerítő eszközökkel nem rendelkezik. A párt feladata az, hogy biztosítsa valamennyi állami szerv rendeltetésszerű működésének legjobb feltételeit.

A párt és az állam kapcsolatának jellemzője, hogy a párt vezető szerepének szüntelen fejlesztése és az állam erősítése egymással összhangban álló feladatok. A párt vezető szerepének erősödése — többek között — az állami szervek munkájának tökéletesedése útján megy végbe. A párt politikájának hatékonyabb érvényre jutása az államéletben mindkét szervezet munkájára visszahat.

Az állam funkcióinak gyakorlásához, tekintélyének, önállóságának fejlődéséhez nélkülözhetetlen az a politikai támogatás és iránymutatás, amit a szocialista társadalmi rendszerben a párt biztosít. A fejlett szocializmus építése növekvő követelményeket jelent az állami szervek számára is. Feladataik megoldásához szükség van a pártirányítás és ellenőrzés magasabb színvonalának biztosítására.

A párt és az állam kapcsolatának jelentőségét mutatja az is, hogy a munkáshatalom ellen lázadó ellenforradalmi erők támadásának egyik célpontja éppen a párt befolyása az államélet területére. A történelmi tapasztalatok — köztük az 1956-os magyar ellenforradalom is — azt mutatják, hogy az állami szervek pártirányítás nélkül védtelenek, kiszolgáltatottak a burzsoá támadásnak

A szocialista társadalmi rendszerben az állami szervek politikailag nem „függetlenek" A pártirányítás azonban nem jelenti azt, hogy csak passzív szerepet töltenek be, és tevékenységük csak a végrehajtásra korlátozódnék. Az állami szervek rendelte-

tésüknek megfelelően működési területükön és hatáskörükben részt vesznek a politika kidolgozásában és a munkásosztály érdekeinek megfelelő politikai döntéseket hoznak. Ezek alapját a párt átfogó politikai határozatai, irányelvei, állásfoglalásai adják.

A társadalom fejlődése során, a mindenkori történelmi körülményeknek megfelelően — az alapfeladatok változatlan érvényessége mellett — módosulnak az állam konkrét feladatai. A fejlett szocialista társadalom építésének időszakában *az állam osztálytartalmát tekintve változatlanul proletárdiktatúra.* Ugyanakkor a társadalmi viszonyok fejlődésének és az előrehaladás igényeinek megfelelően módosulnak és bővülnek funkciói. A párt XI. kongresszusa határozatában erről a következőket mondja: „Növekszik szocialista államunk szerepe a népgazdaság fejlesztésében, a társadalmi szükségletek kielégítésében, a létfeltételek javításában, a szocialista tudatformálás, a művelődés, az egészségügyi ellátás, a szociális gondolkodás területén és az ifjúság nevelésében. Funkciói közül kiemelkedik a gazdasági építő- és a kulturális nevelő munka irányítása."[2]

A kongresszusi határozat nemcsak az állami szervek munkájának fő irányait határozza meg, hanem kijelöli a pártirányítás és -ellenőrzés fő tartalmát, politikai területeit is.

Az államélet fejlesztésének sokrétű feladatai közé tartozik a központi irányítás hatékonyságának növelése, a központi és helyi államigazgatási tevékenység összehangolása, az állami és társadalmi ellenőrzés fejlesztésének, a tanácsok gazdasági, kulturális és koordináló tevékenységének erősödése. A szocialista állam fejlődésének egyik fontos feltétele és eszköze a szocialista demokrácia kiteljesedése. Mindezek a feladatok a párt- és az állami szervek kapcsolatának, a pártirányításnak nemcsak a tartalmát adják, hanem befolyásolják annak formáit és módszereit is. A változó feladatokból adódóan szüntelenül javítani, tökéletesíteni kell a pártvezetés módszereit és munkastílusát.

A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusán elfogadott *programnyilatkozat,* figyelembe véve a marxizmus klasszikusainak tanításait, *megjelölte az állam további fejlődésének távlatait.* Pártunk elutasította azokat a nézeteket, ame-

[2] Ugyanott.

lyek az állam elhalását közeli napirendi kérdésnek tartották, és programjában indokolta az állam erősítésének szükségességét. „A szocialista állam fenntartására és erősítésére mindaddig szükség van, amíg az imperializmus léte veszélyezteti a világ békéjét, amíg külső és belső reakciós erők zavarkeltő kísérletei akadályozhatják a szocializmus építését. Társadalmunk belső fejlődése is szükségessé teszi az állam fennmaradását mindaddig, amíg a gazdasági és kulturális építés alapvető feladatai csak az állam irányító és szervező tevékenységével oldhatók meg."[3]

Az államélet területén pártunkra az a feladat vár, hogy a fejlett szocialista társadalom megteremtésével összhangban irányítsa és kibontakoztassa az össznépi állam felé haladás, majd a kommunista társadalmi önigazgatás elemeit.

AZ ÁLLAMI SZERVEK PÁRTIRÁNYÍTÁSÁNAK ELVEI, RENDSZERE, SZERVEZETI FORMÁI ÉS MÓDSZEREI

A marxizmus—leninizmus klasszikusainak tanításai a pártról, az államról, a párt vezető szerepének állandó erősödéséről, a szocialista társadalom politikai rendszeréről meghatározzák az állami szervek pártirányításának általános elveit. Ezeket a párt szervezeti szabályzata így rögzíti: „A párt eszmei, politikai irányításával gondoskodik arról, hogy a szocialista állam és szervei tevékenységében a munkásosztály célkitűzései megvalósuljanak.

Politikájának, határozatainak az állami szervezetben dolgozó tagjai útján szerez érvényt, akik hivatali tevékenységükért a törvények és rendeletek végrehajtásáért mind a párt, mind az állami szervek előtt felelősek.

Az irányításukról és ellenőrzésükről az illetékes párt- és állami szervek gondoskodnak."[4]

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága 1971 novemberi ülése a marxizmus—leninizmus alapelveire építve, elemezve a szocializmus építésének hazai tapasztalatait, konk-

[3] Ugyanott, 501 old.
[4] Ugyanott, 534 old.

rétan is meghatározta az állami szervek pártirányításának és pártellenőrzésének alapelveit. Ezek a következők:

1. A pártirányítás az egész államszervezetre kiterjedő elvi-politikai irányítás

2. A pártirányítás az állami szervekben dolgozó kommunisták és a pártszervezetek útján valósul meg.

3. A párt biztosítja és segíti az állami szervek rendeltetésszerű muködését, növeli önállóságukat és felelősségüket.

4. A párt káderpolitikájának érvényesítése az állami szerveknél biztosítja azok eredményes működését.

5. A párt segíti az állami szerveknél a párthatározatok végrehajtásának szervezését és folyamatosan ellenőrzi megvalósulásukat.

Ezek az elvek beváltak, időt állóak és tudatos alkalmazásukkal fejlődött az állami szervek és apparátusuk munkája. *Ezeket az alapelveket* a körülményekhez alkalmazva *érvényesíteni kell valamennyi állami szerv pártirányításánál* mind a felső, mind a középszintű pártszervek és az alapszervezetek munkájában.

Az elvi-politikai irányítás fogalmát, kritériumait a párt vezető szerepe elemzésénél már tisztáztuk. E helyen csak az állami szervek területén való alkalmazására térünk ki. *Az elvi-politikai irányítás elsősorban az állami tevékenység fő irányának meghatározását jelenti.* A párt az állami szervek munkájára javaslatokkal, irányelvekkel, állásfoglalással és jogszabályok alkotásának kezdeményezésével gyakorol befolyást. Ebben döntő a párt kongresszusainak és vezető szerveinek szerepe. Elemezve a társadalom életében végbemenő folyamatokat, a párt feltárja a különböző ellentmondásokat és kidolgozza ezek megoldásának politikai távlatait.

A párt politikai határozatai, állásfoglalásai az állami döntések elvi-politikai tartalmát határozzák meg, de nem helyettesítik a konkrét állami döntéseket. A párt e tevékenysége biztosítja az egész államszervezet politikai egységét, helyes tájékoztatását, segít abban, hogy az állami szervek munkájában elkerüljék a szűklátókörűséget és minden szinten felismerjék az össztársadalmi érdekeket.

A pártirányítás elvi-politikai jellegének érvényesülése lehetővé teszi, hogy a párt- és állami szervek ne végezzenek párhu-

zamos munkát. Az irányításnak ez a jellege biztosítja az állami szervek önállóságát, felelősségét és a kezdeményezés kibontakozását.

Az államélet és a szocialista demokrácia elvi-politikai irányítása területén pártunk az elmúlt tíz évben nagy munkát végzett. A IX. és XI. kongresszus közötti időszakban mélyrehatóan elemezte állami életünk szinte minden területét. Számos alapvető kérdésben fontos politikai döntéseket hozott, és több törvény megalkotását kezdeményezte. Többek között határozatokat hozott az államszervezet alkotmányos kérdéseiről, a törvényhozás és a kormányzati munka fejlesztéséről, a választási rendszer, a tanácsi rendszer, az igazságszolgáltatás, a bírói, ügyészi szervezet fejlesztéséről, az államigazgatási munka tökéletesítéséről. E munka során került napirendre az állami szervek pártirányításának fejlesztése is. E határozatok elvi alapjait a következőkben foglalhatjuk össze:

— Biztosítani kell a párt politikai célkitűzéseinek hatékonyabb megvalósítását, az állami szervek rendeltetésszerű működését, fejlődését.

— Az állami szervek munkájában jobban érvényesülnie kell a demokratikus centralizmus elvének. Ennek érdekében — a gazdasági területhez hasonlóan — növekednie kell a helyi állami szervek önállóságának, továbbá biztosítani kell a dolgozók folyamatos bevonását az állami munkába és annak ellenőrzésébe.

— Erősíteni kell a szocialista törvényességet. Minden állami és gazdasági szervnek fokoznia kell tevékenységét ezen a területen.

— Fejleszteni kell az állami munka szakmai színvonalát, korszerűsíteni szükséges a szervezetét és az ügyintézést.

A XI. kongresszus beszámolója megállapította, hogy ezen átfogó program időszerű kérdéseit végrehajtottuk és ennek eredményeképpen jelentősen fejlődött az államélet, az állami munka.

A következő időszakban az államélet erősödésének egyik kulcsfontosságú kérdése a szocialista demokrácia fejlődése. Ennek érdekében a párt elvi-politikai irányító munkája a törvényalkotás társadalmi nyilvánosságának fokozására, a képviselők és a tanácstagok választói kapcsolatának erősítésére irá-

nyul. Azt kívánja elérni, hogy a dolgozókat az állami döntések előkészítésébe, meghozatalába és megvalósításába nagyobb arányban vonják be, elősegítve ezzel a tanácsi, a munkahelyi, az üzemi és a szövetkezeti demokrácia fejlesztését.

A pártirányítás alapelve, hogy az elsősorban a párt tagjain és a pártszervezetek nevelő, szervező, kezdeményező tevékenységén keresztül valósul meg. A párt határozatai csak saját tagjaira és szervezeteire (valamint a KISZ-re) *kötelezőek,* az állami szervekre nem hoz határozatot.

Az állami szervekben dolgozó párttagok felelőssége kettős: mind a párt, mind az állami szerveknek felelősek tevékenységükért. Különösen fontos feladatuk van a választott testületekben tevékenykedő párttagoknak és a vezetőknek. A párt politikai céljainak megvalósítása nagymértékben attól függ, hogyan értik meg és hajtják végre a párthatározatokat, munkájukban mennyire szereznek érvényt törvényeinknek. Az állami szervekben nemcsak párttagok dolgoznak. Ezért figyelembe kell vennünk azt a tényt is, hogy itt és az élet más területein is — a párt politikája (és így a vezető szerepe) megvalósulásában nagy szerepük van a párton kívüli dolgozóknak. Természetesen a feladat és felelősség nagyobb része az állami szervekben dolgozó kommunistákra hárul.

A párt testületei nem közvetlenül irányítják a különböző állami szerveket, testületeket, hanem az ott végzett munka politikai tartalmát, céljait határozzák meg. Következésképpen a párthatározatokat, azok helyességét, szükségességét ne a tekintélyre hivatkozva fogadtassák el a pártonkívüliekkel, hanem meggyőző érveléssel, nevelő, felvilágosító munkával.

A pártirányítás nemcsak az egyes kommunisták tevékenységén, hanem a pártnak azokon a szervezetein keresztül is megvalósul, amelyek irányítják és ellenőrzik munkájukat. Az illetékes pártszerveknek joga és kötelessége figyelemmel kísérni tagjainak az állami, a közfunkciókban végzett munkáját, határozatot hozni tevékenységükre, megszabni feladataikat.

A Magyar Szocialista Munkáspárt mindig nagy figyelmet fordított arra, hogy a *pártirányítás biztosítsa és segítse az állami szervek rendeltetésszerű működését, segítse önállóságuk és felelősségük fejlesztését.* Az állami szervek akkor látják el megfelelően feladataikat, ha a párt politikájának alapján ma-

guk döntenek a hatáskörükbe tartozó kérdésekben. Ez számukra nemcsak lehetőséget, hanem elsősorban kötelességet jelent. Az állami szervek önállóságának — és felelősségének csökkenése vagy hiánya tekintélyük elvesztését jelentheti és azt mutatja, hogy nem látják el feladataikat.

Az állami szervek önállóságának és felelősségének fejlesztése nincs ellentétben a pártirányítás fejlesztésével, erősítésével. Ellenkezőleg, a szocialista társadalmi rend annál erősebb, a párt vezető szerepe annál szélesebben bontakozik ki, minél jobban dolgoznak az állam szervezetei. Ezért az utóbbi időben a párt az államszervezet minden szintjén kezdeményezte a hatáskörök és az önállóság fejlesztését — többek között — az Országgyűlés törvényhozó tevékenységének, a kormányzati munka fejlesztésének, a helyi tanácsok hatáskörének és önállóságának kiterjesztését. Az állami szervek fejlesztése, önállóságuk bővülése összhangban van a szocialista demokrácia továbbfejlesztésével is. Munkájuk hatékonysága nagymértékben függ attól, mennyire érvényesülnek a munkáshatalom demokratikus vonásai, milyen mértékben támaszkodhatnak a dolgozó tömegek aktivitására, milyen mértékben valósul meg a társadalom ellenőrző szerepe.

A pártirányítás elvi-politikai célkitűzéseinek megvalósításához nélkülözhetetlen a párt káderpolitikájának érvényesítése az állami káder- és személyzeti munkában.

A káderpolitika és a személyzeti munka elveit részletesen a könyv másik fejezetében ismertetjük. Itt csak annyit jegyzünk meg, hogy a munkásosztály hatalmának erősítése, politikájának érvényesülése elválaszthatatlan káderpolitikánk elveinek végrehajtásától. Így van ez az állami munka területén is. Ezért nagy gondot kell fordítanunk az állami terület vezető testületei összetételére, a káderek kiválasztására, képzésükre, munkájuk értékelésére. Az állami szerveket irányító pártszervek hatásköre, az alapszervezetek véleményezési joga biztosítja e területen is a káderpolitika megvalósításának szervezeti feltételeit. Szerepe van ebben az állami személyzeti munka folyamatos ellenőrzésének is. Ezért az illetékes pártszerveknek rendszeresen vizsgálniuk kell az állami személyzeti munka helyzetét és meg kell határozniuk az ezzel kapcsolatos feladatokat. A káder- és személyzeti munka pártirányítása nem mente-

síti az állami szervek vezetőit a felelősség alól. A feladat az, hogy ezen a területen is növeljük az állami szervek önállóságát és felelősségét.

A párt káderpolitikai tevékenységébe tartozik az állami területen — elsősorban a tanácsokban — működő testületekkel kapcsolatos kádermunka. A feladat itt kettős: egyrészt tervszerű nevelő munkával biztosítani kell, hogy a testületek olyan alkalmas emberekből álljanak, akik összességükben a terület, a település jellegét tükrözik. Állandó figyelmet igényel, hogy például a tanácsokban a fizikai dolgozók — munkások, parasztok —, a nők és a fiatalok megfelelő számban legyenek jelen. A feladat másik, folyamatos politikai munkát igénylő része, hogy törődjenek az általuk delegált tagokkal, segítsék és rendszeresen értékeljék munkájukat. Nagyobb megbecsülést, elismerést kell adni a képviseleti szervekben végzett tevékenységnek.

A párt vezető szerepe az államélet területén sem csak elvi-politikai irányítást jelent, *szorosan hozzá tartozik a politika, a párthatározatok végrehajtásának szervezése és folyamatos ellenőrzése is.*

A párt nemcsak kialakítja, magyarázza, terjeszti a politikai koncepciókat, de tagjainak tevékenységén, a pártszervezeteken keresztül kezdeményező, példamutató munkával segíti annak megvalósítását is. Nem külső bírálóként szemléli a végrehajtás folyamatát, hanem tevékenyen részt vesz abban. Ez megnyilvánul a feltételek megteremtésében, a kedvező politikai légkör kialakításában, az esetleges külső akadályok elhárításában, de a munka gyakorlati végrehajtásában is. A párt — lehetőségeiből adódóan — segíteni tudja az állami feladatok végrehajtását a társadalmi, a gazdasági és az állami szervek munkájának összehangolásával is.

Fontos feladata van az *állami szervek pártellenőrzésének is.* Ez a jellegét tekintve elvi-politikai ellenőrzés azt vizsgálja, érvényesül-e és milyen hatásfokkal a párt politikája az állami szervek tevékenységében, a párttagok és a hivatali pártszervezetek hogyan érvényesítik az állami munkában a párt határozatait. A pártellenőrzésnek ki kell terjednie a legfontosabb törvények betartására, valamint a felsőbb állami szervek határozatai végrehajtásának ellenőrzésére is.

A párt legfelsőbb szerveinek határozatai törvények és más

jogszabályok formájában is megjelennek. Ezért ezek végrehajtásának ellenőrzése is a politikai ellenőrzéshez tartozik. Fontos tehát, hogy amikor a pártszervek napirendre tűzik egy-egy, az állami munkára vonatkozó politikai határozat ellenőrzését, akkor összekapcsolják azt a végrehajtását szolgáló állami rendelkezések, jogszabályok értékelésével. A pártszervek feladata az is, hogy jelezzék, ha ezeken a területeken elmaradást tapasztalnak, ha változtatásokra van szükség, és hozzanak politikai intézkedéseket, ha lazaságot, fegyelmezetlenséget látnak.

A pártszervezetek elvi-politikai ellenőrzése nem teszi feleslegessé és nem helyettesíti az állami ellenőrzés különböző formáit (a felügyeleti, törvényességi, pénzügyi ellenőrzést stb.), továbbá a társadalmi ellenőrzést sem. Kiegészíti ezeket, s velük együtt alkotja az ellenőrzés egységes, teljes rendszerét. Fontos követelmény, hogy a pártellenőrzés elvi alapon nyugvó, objektív, rendszeres, következetes és segítőkész legyen.

A pártirányítás elveinek érvényesítését szolgálja annak szervezeti rendszere is. Alapelve, hogy a szocialista állam valamennyi szerve *a párt megfelelő, azonos szintű szervének* az irányítása és ellenőrzése alatt működik. Az állami szervek pártirányítását és ellenőrzését *minden szinten a területi pártszervek, azok vezető testületei* látják el. Az állami munka legfontosabb kérdéseiben testületek döntenek. A pártirányítás rendszerét a következőképpen vázolhatjuk fel:

— *Az állam központi szervei* (az Országgyűlés, a Népköztársaság Elnöki Tanácsa, a Minisztertanács, a minisztériumok és az országos hatáskörű szervek) *a párt legfelsőbb szerveinek irányítása és ellenőrzése alatt állnak.* Az államélet pártirányítása szempontjából kiemelkedő jelentőségűek a *kongresszusi határozatok,* amelyek hosszabb időre szabják meg valamennyi állami szerv tevékenységének fő irányát. A folyamatos pártirányítást és -ellenőrzést a Központi Bizottság, a Politikai Bizottság és a Központi Bizottság Titkársága látja el. A párt legfelsőbb szervei nemcsak az állam központi szerveit irányítják, hanem az egész állami szervezetre vonatkozó legfontosabb politikai döntéseket is ők hozzák. A párthatározatok végrehajtásának megszervezésében és a pártellenőrzésben, a központi szervek megbízása alapján jelentős szerepet töltenek be a Központi Bizottság különböző osztályai.

— *Az állam helyi szerveinek pártirányítását és -ellenőrzését a párt területi választott szervei* (a fővárosi, a megyei, a városi, a járási, a kerületi és a községi pártbizottságok, a községi pártvezetőségek), egyes községek esetében a területi alapszervezetek végzik. A terület egészét érintő jelentős politikai, társadalmi kérdésekben a pártbizottságok foglalnak állást. A végrehajtó bizottságok feladata a párthatározatok érvényesítése, a végrehajtásuk szervezésével kapcsolatos tevékenység, az ellenőrzés, az irányítás folyamatosságának biztosítása.

— *Az állami szervek pártirányításában jelentős szerepe van az ún. kölcsönös képviseletnek.* Ez egyrészt azt jelenti, hogy a párt vezető testületeiben rendszerint helyet foglalnak a legfontosabb állami szervek vezetői, másrészt a vezető állami testületek munkájában részt vesz a megfelelő pártszerv illetékes vezetője. A *kölcsönös képviselet* egyaránt érvényesül a központi és a helyi szerveknél.

Az állami szervek pártirányításának rendszeréhez tartoznak az állami szervekben működő pártszervezetek. Jellegükből adódóan hatáskörük a hivatali munkára, az apparátusra terjed ki, tehát például a tanácsok esetében nem esik egybe az állami szerv hatáskörével. A párt IX. kongresszusa óta a hivatali pártszervezetek számára is biztosítva van a területükön folyó munka átfogó ellenőrzése és a vezetők beszámoltatásának joga. Ezek a jogok és kötelességek a különböző szintű és feladatú állami szervekben sajátosan érvényesülnek.

A minisztériumok és az országos főhatóságok pártszervezeteinek feladatait, hatáskörét és irányításuk rendszerét a Politikai Bizottság 1972. július 25-i határozata szabályozta. Alapvető feladatuk, hogy segítsék a párt politikájának érvényesítését, elvi-politikai irányítást végezzenek a már ismertetett alapelveknek megfelelően. Segítik az egyszemélyi felelősség érvényesülését, a döntések előkészítését, megvalósítását és ellenőrzését. A minisztériumi pártbizottságok joga és kötelessége a beszámoltatási és ellenőrzési jogkör gyakorlása. A miniszter és az országos főhatóság vezetőjének kivételével bármely vezetőt beszámoltathatnak. Megvitathatják a területük munkájával kapcsolatos elvi-politikai és szakmai kérdéseket. Fontos feladatuk a párt káderpolitikai határozatának érvényre juttatása, káderhatáskörük gyakorlása. Tapasztalatszerzés céljából, konkrét kér-

désekben — anélkül, hogy irányítást vagy koordinációt végeznének — kapcsolatba léphetnek a munkaterületuk irányítása alatt alló egységek pártszerveivel. Ágazati tevékenységükkel kapcsolatos irányításuk a Központi Bizottság (felhatalmazás alapján a Központi Bizottság illetékes osztálya) feladata. A napi, folyamatos munkával összefüggő kérdésekben irányításuk a területi elvnek megfelelően történik (budapesti és kerületi pártbizottságok).

A helyi állami szervekben működő hivatali pártszervek és -szervezetek irányítása a járási hivatalok pártszervezeteinek kivételével a területi elvnek megfelelően történik. A megyei tanácsok igazgatási apparátusában járási jogú pártbizottságok működnek, a megyei pártbizottság irányítása alatt. Munkájuk szervezésében, segítésében és ellenőrzésében részt vesz a megyei pártbizottság közigazgatási és adminisztratív osztálya. Pártszervezetileg a megyei tanács apparátusi pártbizottságához tartoznak a megyei irányítású hivatali (hatósági munkát végző) szervek pártszervezetei. (Pl. a megyei földhivatal, az illetményhivatal, az állategészségügyi felügyelőség, a megyei tűzoltóság stb.). A többi megyei irányítású tanácsi intézmény, hivatal és vállalat pártszervezeteinek szervezeti hovatartozása tekintetében továbbra is a területi elv az irányadó. A megyei tanács pártbizottsága nem irányíthatja, ellenőrizheti a megyeben levő tanácsi hivatali alapszervezeteket és nincsen koordinációs jogköre. *A többi helyi állami szervben pártvezetőségek, illetve alapszervezetek működnek.* Jogkörük, tevékenységük tömör összefoglalását adja a szervezeti szabályzat. „A pártszervezet joga és kötelessége működési területén a párt politikájának érvényesítése, a munka átfogó ellenőrzése, személyi, káderkérdésekben jogkörének gyakorlása; az állami, gazdasági vezetők beszámoltatása."[5]

A hivatali pártszervezetek feladata, hogy dolgozóikat a nép önzetlen szolgálatára neveljék. Harcoljanak a törvényesség következetes érvényesítéséért, a bürokratizmus és a korrupció megnyilvánulásai ellen. A XI. kongresszus határozatában feladatként jelöli meg, hogy a pártszervek tevékenyen járuljanak hozzá az ügyintézés egyszerűsítéséhez és gyorsításához. A

[5] Ugyanott.

hivatali pártszervezetek kezdeményezzék és támogassák a munka korszerűsítését, az igazgatás szolgáltatás jellegének fejlődését. Lépjenek fel a maradi módszerekkel, a lélektelen ügyintézéssel szemben. Segítsék a közszolgálat kulturáltságának fejlesztését — ezeken keresztül az állami szervek és a lakosság jobb kapcsolatának kiépítését.

Minden hivatali pártszerv feladata — hasonlóan a többi pártszervhez —, hogy segítse és irányítsa a dolgozók marxista—leninista műveltségének fejlesztését és küzdjön a burzsoá és kispolgári nézetek ellen. A pártszervezet a maga eszközeivel segíti a hivatal feladatainak minél jobb megoldását. Ennek érdekében foglalkozik a munka legfontosabb kérdéseivel, részt vesz a célkitűzések kidolgozásában és — politikai eszközökkel — ezek megvalósításában. Figyelemmel kíséri a vezető döntéseinek hatását (a hivatal és a lakosság körében) és erről tájékoztatja őt. A bírálat-önbírálat fejlesztésével, a vezetési stílus és módszer tökéletesítésével hozzájárul a jó politikai, munkahelyi légkör kialakításához. A pártszervezet elvileg napirendre tűzhet a hivatali munkával kapcsolatos bármely kérdést. Ügyelnie kell arra azonban, hogy ne vegye át ezzel a hivatali vezetés feladatait. A hivatali pártszervezetnek rendszeresen be kell számoltatnia a vezetőket. E vonatkozásban sajátos a helyzet ott, ahol azok választottak, illetve választott testületek irányítanak (tanácselnök, elnökhelyettes). A tanácsi vezetők — a funkciójukból adódóan — a területi pártszervek irányítása és ellenőrzése alatt állnak. Tanácsi tisztségükkel összefüggő kérdésekben nekik tartoznak felelősséggel. A tanácsi vezetők azonban egyúttal a hivatali apparátusnak mint munkaszervezetnek a vezetői is. Ebben a tisztségükben, e minőségükből eredő feladataik és kötelességeik tekintetében a hivatali pártszervezeteknek is felelősséggel tartoznak, annak közvetlen ellenőrzése alatt állnak, ezért kötelesek a tanácsi apparátus pártszervezetének is beszámolni.

A munka során sok olyan kérdés vetődik fel, amelyről a tisztségviselőket be lehet számoltatni. Anélkül, hogy sémát állítanánk össze, csupán jelzésképpen megemlítünk néhány ilyen témakört. A hivatali munka ésszerű megszervezése, a hivatal munkafegyelme, az ügyfelekkel való foglalkozás, az érdemi ügyintézés javítása, a vezetési módszerek, a különböző vezetők

munkakapcsolatai, a hivatal dolgozóinak képzése, továbbképzése, a dolgozók munkájának minősítése, előléptetése, a dolgozók tájékoztatása, az információs rendszer, a hivatali légkör, a dolgozók munkakörülményei, a róluk való gondoskodás stb. Ezekben a kérdésekben gyakran bátortalanság mutatkozik, amelynek fő oka a kritikai légkör gyengesége, és a hivatali pártszervezet munkájának lebecsülése. Ahhoz, hogy e pártszervezetek tevékenysége javuljon, szükséges, hogy az őket irányító területi pártbizottságoktól több segítséget kapjanak. Tervszerűbben, színvonalasabban kell irányítaniuk őket, nagyobb figyelemmel kell lenni tevékenységükre, növelni kell szerepüket, tekintélyüket. Fontos az is, hogy a pártbizottságon is betartsák az illetékesség szabályait, például a hivatal politikai és káderkérdéseinek az eldöntésénél előzetesen kérjék az alapszervezet véleményét.

Az állami szervek pártirányításának rendszerében sajátos szerepet töltenek be a választott testületekben működő kommunista csoportok. A párt szervezeti szabályzata erről a következőket tartalmazza: „Az Országgyűlésben, tanácsokban... dolgozó kommunisták egységes fellépésének elősegítésére a pártszervek kommunista csoportokat hozhatnak létre."[6] A szervezeti szabályzat tehát kötelezően nem írja elő a kommunista tanácstagok csoportjainak megalakítását és rendszeres működését, de megteremti a lehetőséget, hogy azt létrehozzák. A csoportok működése azt a célt szolgálja, hogy a párttagok tevékenységén keresztül megvalósított irányítás szervezett formában történjék. Tapasztalataink azt mutatják, hogy amikor az egységes álláspont kialakítása feltétlenül szükséges (személyi és más kiemelkedő fontosságú kérdések), a testületi döntések előtt össze kell hívni a kommunisták külön tanácskozását. A kommunista csoportokat — vagy ha az nem alakul meg, a kommunista tanácstagokat — az illetékes területi pártszerv hívhatja össze. A csoport (vagy tanácskozás) nem rendelkezik döntési jogkörrel. Működésének célja a párt álláspontjának megismertetése, megértetése, a vélemények feltárása, a kommunisták egységes fellépésének biztosítása. Az illetékes területi pártszerv döntése kötelező valamennyi kommunista tanács-

[6] Ugyanott, 535. old.

tagra — akkor is, ha munkahelye alapján egyébként nem tartozik annak irányítása alá.

Az állami szervek pártirányításának rendszerében *speciális helyet foglalnak el a fegyveres erők pártszervezetei.* (Ezt a könyv más helyén részletezzük.)

Az állami szervek pártirányításának formáit és módszereit az általános elvek és az irányítás rendszere határozzák meg. A formák és a módszerek kialakításánál figyelembe kell venni a különböző állami szervek sajátosságait, eltérő funkcióikat, hatáskörüket és különböző szintjeiket.

A pártirányítás módszerével, formáival kapcsolatos alapvető elvi követelmény, hogy azok biztosítsák a *hatáskörök világos és konkrét elhatárolását,* érvényesítsék az önállóságot és a felelősséget. A hatáskörök elhatárolása kiküszöböli a párhuzamosságot, a felelősség elhárításának lehetőségét. A pártirányítás módszereit úgy kell kialakítani, hogy ha a párt azonos kérdésekkel is foglalkozik, mint az állami szerv, a politikai összefüggések és hatások oldaláról vizsgálja azokat.

Anélkül, hogy sablonokat kívánnánk meghatározni, az irányítás módszereit, formáit, legáltalánosabb vonásait a következőkben lehet összefoglalni.

1. *Az állandó információáramlás biztosítása.* A pártszerveknek rendszeresen tájékozódniuk kell az állami szervek tevékenységéről, ugyanakkor az itt dolgozókat folyamatosan tájékoztatniuk kell a munkájukhoz szükséges időszerű kérdésekről, valamint a párthatározatokról. Az állami szervek csak úgy tudnak eredményesen dolgozni, ha a pártszervektől kellő időben rendszeres és tartalmas tájékoztatást kapnak. A pártirányításhoz és ellenőrzéshez szükséges, hogy a pártszervek jól ismerjék az államélet főbb teruletein elvégzendő munkát.

2. *A pártszervek az államéletre vonatkozó politikai döntéseik előkészítésébe bevonják az adott terület szakembereit.* Ezzel egyrészt a pártszervek felmérik politikai döntéseik gazdasági, szakmai következményeit, másrészt a döntés előkészítésében résztvevők világosabban megértik a párt határozatainak indítékait, lényegét. Ez meggyorsíthatja a szükséges állami intézkedések, törvények, rendelkezések kiadását.

3. *A párt- és állami szervek egyeztetik munkaterveiket.* Ez úgy valósul meg, hogy valamennyi munkatervet készítő állami

szervezet figyelembe veszi a pártszervek ajánlását, javaslatait. A munkatervek egyeztetése azért szükséges, mert az elősegíti a feladatok célszerű elhatárolását és a helyes munkamegosztást, lehetővé teszi a felesleges párhuzamosság elkerülését. A munkatervek egyeztetése tovább növeli az állami szervek önállóságát és konkretizálja felelősségüket.

4. Az üléseket közösen tartják meg. Az elmúlt időben — a párt kezdeményezésére — jelentősen csökkent a párt- és állami szervek (elsősorban a tanácsok) együttes ülése. Tapasztalataink szerint ez könnyen a hatáskörök és a felelősség összemosódásához, az állami szervek önállótlanságához vezet. Ezért a párt- és a tanácsi testületek együttes üléseket csak ritkán, nagy jelentőségű társadalmi, politikai kérdésekben, az egységes szemlélet kialakítása céljából tartsanak. Közös határozatokat azonban ne hozzanak.

5. *A társadalmi, az állami és a gazdasági szervek tevékenységüket hangolják össze.* Társadalmunkban a párt az egyetlen szervezet, amelynek irányító, ellenőrző hatásköre kiterjed a működési területen levő valamennyi más szervezetre. Továbbá a települések és a területek fejlesztése komplexitást, az összefüggéseket, a közös érdekeket figyelembe vevő tevékenységet igényel. A pártirányítás e módszerével fontos társadalmi szükséglet kielégítésére nyílik mód. A párt tehát összefogja e politikai-társadalmi erőket és eszközöket a közös célok és feladatok megvalósítása érdekében. A társadalmi, az állami és a gazdasági szervek tevékenységének összehangolása különösen a lakosság anyagi, kulturális és kommunális ellátásában nagy jelentőségű. Az eredményes együttműködéshez jó feltételeket teremt a tanácsok koordinációs szerepének törvényi meghatározása, valamint a különböző állami, gazdasági szervezetek megnövekedett önállósága, a dolgozók fejlődő aktivitása, áldozatvállalása. A pártszervek szerepe itt az, hogy a tanácsok e feladatait segítse, egyeztessék a közös érdekeket, koordinálják az adott feladat megoldására vonatkozó elgondolásokat és erőfeszítéseket. Csak ezzel a módszerrel biztosítható a hatékony előrehaladás olyan fontos társadalompolitikai kérdésekben, mint például a nők helyzetének javítása, az ifjúságpolitikai határozat végrehajtása, a népesedéspolitikai koncepciók megvalósítása, az átfogó területfejlesztés, a közlekedés korszerűsítése

stb. De enélkül nem képzelhető el ma már a korszerű településfejlesztési terv kialakítása vagy lakásépítési program végrehajtása sem.

6. *A pártirányítás és az ellenőrzés bevált formája és módszere a vezetők beszámoltatása.* A beszámoltatásnak több irányú haszna van. Tájékozódást ad a pártszervek részére az adott terület helyzetéről, jelzi az esetleges problémákat, gondokat. Ugyanakkor az állami vezetők részére segítséget nyújt ezek megoldásához. A beszámoltatás akkor éri el a célját, ha a téma világosan megjelölt és nem túl általános. Szükséges az is, hogy a beszámoltatást végző pártszerv tagjai ne csak a vezető tájékoztatásából ismerjék a területet, saját tapasztalataik is legyenek. Ezért célszerű esetenként a vezető beszámolóját összekapcsolni saját vizsgálataikkal, elemzéseikkel. A beszámoltatás elsősorban nem számonkérés, hanem segítő, ösztönző, a feladatok félismerésére, a munka értékelésére szolgáló módszer. Éppen ezért össze kell kapcsolni a jó munka elismerésével is, de mulasztás esetén a felelősség érvényesítésével is.

7. *Az alsóbb pártszervek beszámoltatása az állami szervek segítése terén végzett munkáról.* Ezt a módszert eredményesen alkalmazhatják az irányító pártbizottságok, például a megye a várost, a járás a községi pártbizottságot beszámoltathatja az alsóbb pártszervek munkájának segítése, javítása érdekében. Ez a munkaforma a jó tapasztalatokat elterjesztheti, a hibákat feltárhatja. E módszer előnye, hogy nemcsak egy adott pártszervezet, hanem az állami szerv munkájának is elemzését adja.

E néhány felsorolt példával csak érzékeltetni kívántuk a pártirányítás és ellenőrzés formáinak és módszereinek gazdagságát. Az általános elvek, szervezeti formák és módszerek az államélet minden területére érvényesek, azokat a konkrét viszonyoknak megfelelően mindenütt alkalmazni kell. A különböző funkciókat ellátó állami szervek feladatai és tevékenysége — a közös elemek mellett — egymástól eltérő vonásokat is tartalmaz. A sajátos vonások a pártirányítással szemben is különleges követelményeket támasztanak. A következőkben a sajátos területek közül a tanácsok, az igazságügyi szervek, valamint a fegyveres erők és testületek pártirányítását vizsgáljuk meg.

A tanácsok jelentős funkciót töltenek be államrendszerünkben, ezért pártunk mindig nagy figyelmet fordított tevékenységük fejlesztésére, pártirányításuk tökéletesítésére. A Központi Bizottság kezdeményezése alapján az Országgyűlés 1971-ben új tanácstörvényt fogadott el. Ebben a tanácsok fő jellemzőit a következőképpen fogalmazzák meg: „A tanács és szervei a nép hatalmát megvalósító szocialista államnak a demokratikus centralizmus alapján működő népképviseleti, önkormányzati és államigazgatási szervei."[7] A tanácsok jellegének e meghatározása körvonalazza rendeltetésszerű működésük fő vonásait is.

A tanácsok mint a proletárdiktatúra államának szervei területükön, a rendelkezésre álló eszközeikkel megvalósítják a proletárdiktatúra gazdasági-szervező, kulturális-nevelő funkcióját. A XI. kongresszus beszámolója megállapítja: „A szocialista demokrácia fejlesztésének útján nagy lépésnek tekinthetjük, hogy az egységes államszervezet részeként erősödött a tanácsok népképviseleti, önkormányzati és államigazgatási jellege és funkciója. A tanácsok mindinkább területük felelős gazdái, és össztársadalmi feladataink megoldásában is hatékonyan vesznek részt."[8]

A tanácsok pártirányítását sajátossá teszi, hogy *a tanácsi szervezetben különböző típusú szervek működnek.* Vannak választott szervek (pl. a végrehajtó bizottság, bizottságok, a tanácsülés) és kinevezett, szakigazgatási szervek. A különböző szervek önálló hatáskörrel rendelkeznek és pártirányításuknál figyelembe kell venni az alá- és fölérendeltségi sajátosságaikat. (Pl. a vegrehajtó bizottság kettős alárendeltsége.)

A tanács valamennyi szervének működésében nagy jelentőségű a választott testületek tevékenysége. Ezért pártirányításuk meghatározza a tanácsok valamennyi más szervének működését. Az illetékes területi pártszerveknek elvi-politikai elemző munkával rendszeresen fel kell tárniuk a terület fő problémáit, határozataikban, állásfoglalásaikban útmutatást

[7] Tanácstörvény. Az 1971 évi I törvény és végrehajtási rendelkezései. Közgazdasági és Jogi Konyvkiadó 1971 20. old.

[8] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. 80. old.

kell adniuk a területfejlesztés feladataira, a tanácsok tevékenységének távlati és időszerű tennivalóira vonatkozóan. Ennek során — a munkatervek egyeztetésével is — kialakítják a munkamegosztást a párt- és a tanácsi szervezetek között, összehangolják a különböző szervek munkáját.

A pártszervek feladata, hogy figyelemmel kísérjék és segítsék a tanácsi szervek tevékenységében a szocialista törvényesség érvényesülését és a döntésekben, valamint az ügyintézésnél a szocialista humanizmus megvalósulását. Ennek érdekében időnként napirendre kell tűzniük a fontosabb jogszabályok végrehajtása tapasztalatainak értékelését, elemezniük kell ezek társadalmi-politikai hatását. Ezzel kapcsolatos észrevételeiket — különösen, ha úgy látják, hogy a párt politikai célkitűzéseivel nincsenek összhangban — jelezniük kell a felsőbb pártszerveknek.

A tanács testületeinek pártirányítása kommunista tanácstagok révén valósul meg, számukra ez fontos pártmegbízatás. Tevékenységük, magatartásuk, példamutatásuk döntő a párthatározatok végrehajtásában. Nagy szerepük van abban is, hogy a pártnak a lakossággal őszinte, közvetlen munkakapcsolata alakuljon ki.

A tanácsi testületek pártirányításának szervezeti formái közé tartozik — mint már említettük — a kommunista tanácstagok csoportja, továbbá a vezetők kölcsönös részvétele a testületi munkában.

A tanácsi testületek munkájának jelentősége megköveteli, hogy a pártszervek nagy gondot fordítsanak e szervek személyi összetételének alakítására. A tanácsok tükrözzék a lakosság összetételét, fejezzék ki e vonatkozásban is a munkásosztály vezető szerepét, a szövetkezeti parasztság társadalmi súlyát és biztosítsák a nők és fiatalok növekvő részvételét a közéletben. Állandó gondot kell fordítani a tanácstagság politikai tájékoztatására, megfelelő képzésére, munkájuk társadalmi megbecsülésére.

A tanácsok pártirányításának figyelembe kell vennie az eltérő szintekből adódó sajátosságokat, amelyek egyaránt kihatnak mind a tartalmi, mind a formai, módszerbeli kérdésekre. Ilyen vonások például az állami és az önkormányzati elemek eltérő aránya a megyei, a városi, a községi tanácsok munkájá-

ban, vagy az, hogy járási szinten nincsenek választott tanácsi szervek stb.

A megyei tanácsok esetében az eredményes irányítás és ellenőrzés feltétele, hogy:

— rendezett legyen a többszintű kapcsolat a párt és a tanács szervei között;

— rendszeres és kölcsönös legyen a tájékoztatás a pártapparátusban a tanács pártirányításában résztvevők között;

— rendszeres és kölcsönös legyen a tájékoztatás a tanácsapparátuson belül a pártbizottsággal kapcsolatban álló vezetők és a munkatársak között.

A megyei pártbizottság apparátusában, a tanács pártirányítását és pártellenőrzését illetően fontos szerepet tölt be a közigazgatási és adminisztratív osztály. Figyelemmel kíséri a tanácsi testületek tevékenységét, rendszeres munkakapcsolatot tart a tisztségviselőkkel, osztályvezetőkkel és a hivatali apparátusban működő pártbizottsággal.

A városi, fővárosi kerületi tanácsok pártirányításának sajátosságát alapvetően az határozza meg, hogy ezek a tanácsok közvetlen kapcsolatban vannak a lakossággal, és a dolgozók ügyeit többségükben helyben intézik el. A pártirányítás tartalmi elemeiben fontos szerepük van a várospolitika, a városfejlesztés, a különböző szolgáltatások fejlesztése és az ügyintézés kérdéseinek.

A városi és a kerületi pártbizottságoknál célszerű az apparátus egyik tagját állandó jelleggel bevonni a tanács pártirányításával és pártellenőrzésével kapcsolatos munkába. A városi pártbizottságok fejlesszék a tanácsok önállóságát és felelősségét a helyi feladatok megoldásában, segítsék a tanács együttműködését a tömegszervezetekkel és más állami-gazdasági szervekkel.

A járás olyan államigazgatási egység, ahol képviseleti szerv nem működik. Az e szinten adódó államigazgatási feladatokat a megyei tanács végrehajtó bizottságának járási hivatala látja el. A járási pártbizottságok területfejlesztési feladatai sajátosak. A járás nem önálló gazdasági egység. területfejlesztési célkitűzéseit a megyei szervek veszik figyelembe terveik kidolgozásánál. Ezért a járási pártbizottságoknak részt kell venniük a megyei pártbizottság fejlesztési céljainak kidolgozásában, to-

vábbá kapcsolatban kell lenniük a megyei tanáccsal is. Feladatuk, hogy biztosítsák a községi és megyei célok, elképzelések összhangját, erősítsék kapcsolataikat a városi pártbizottságokkal. Kezdeményezzék a községi tanácsok, a termelőszövetkezetek és az ipari üzemek társulásait, a helyi erők összefogását a községpolitikai, a fejlesztési célok megvalósítása érdekében.

A járási pártbizottságok irányító munkájuknál vegyék figyelembe, hogy a községek fejlesztését a községi pártbizottságokon keresztül a politikai irányítás eszközeivel kell segíteniük. Különös gondot kell fordítaniuk a társközségi települések politikai, fejlesztési gondjaira. A járási pártbizottságok közvetlenül irányítják a hivatal pártalapszervezetét és végzik a hivatal pártellenőrzését.

A községi (nagyközségi, községi közös) tanácsok pártirányítása és ellenőrzése a községi pártbizottság, pártvezetőség vagy néhány helyen még a községi területi alapszervezet hatáskörébe tartozik. A pártirányítás sajátos feladata, hogy közreműködjön a községpolitikai kérdések, a fejlesztés célkitűzéseinek kidolgozásában és a községi szervek, valamint a lakosság mozgósításában ezek megvalósítására Az elmúlt időszakban a hatáskörök a községi szinten nőttek a leggyorsabban. sokszor a személyi és tárgyi feltételek nem teljes biztosítása mellett. A pártirányítás feladata az is, hogy segítsen ezek megteremtésében, az ügyintézés színvonalának fejlesztésében.

A közös tanácsú községekben nagy figyelmet kell fordítani a közös tanácsot alkotó valamennyi község és az egyes községek érdekei összhangjának megteremtésére. A tanácsokat irányító pártszervek a fontos kérdésekben kérjék ki a társközségekben működő pártszervezetek véleményét. A pártszerveknek figyelembe kell venniük azt, hogy ezeken a területeken igen sok probléma adódik a helyi érdekek miatt A korábban önálló települések lakossága érzékeny, a közös érdekeket szolgáló fejlesztést gyakran úgy ítélik meg, hogy az a saját településük rovására valósul meg. Nehezíti a helyzetet az is. hogy a település egyik részéből „kivonult" a tanács, nincs partnere a helyi párt- és a társadalmi szervezeteknek. Mindezek szükségessé teszik, hogy a járási pártbizottság fokozott figyelmet fordítson ezekre a településekre.

Sajátos helyzetük van a *városkörnyéki községi tanácsoknak.* A pártirányítás feladata ezekben a községekben az, hogy a közös érdekek alapján segítse az együttműködést, különösen a fejlesztés kérdéseiben. A városokban pedig fontos figyelemmel lenniük arra, hogy míg a pártszervezetek között a demokratikus centralizmus alapján alárendeltség van, tanácsi vonalon a városi és községi szervek között nincs alárendeltségi viszony. A városi tanács végrehajtó bizottságának titkára és szakigazgatási szervei a városkörnyéki községekben a járási hivatalnak megfelelő felügyeletet látnak el. Amíg a járási hivatal és a községek között nincs érdekösszeütközés a fejlesztési kérdésekben, addig a város és a községek között keletkezhetnek ilyenek. A pártirányítás ennek feloldását az egymásrautaltság és a kölcsönös előnyök feltárásával tudja megoldani.

A tanácsok pártirányítási rendszere kiépült. A különböző szintű pártszervezetek — betartva az irányítás alapelveit — egyre hatékonyabb segítséget nyújtanak a párthatározatok és az állami rendelkezések megvalósításához. A pártirányítás és a tanácsi munka fejlődése szoros kapcsolatban, kölcsönhatásban van egymással. A pártmunka fejlődése kedvezően hat a tanács önállóságának, felelősségének növekedésére.

Az eredmények mellett a következő gyengeségeket tapasztalhatjuk: egyes pártszervek nem kísérik figyelemmel a tanácsok feladataira vonatkozó állami rendelkezéseket, jogszabályokat; a párt- és a tanácsi szervek munkájában még mindig előfordul a párhuzamosság, a feladatok átvállalása, esetenként a szükségtelen beavatkozás. A pártszervek nem foglalkoznak mindenütt elég hatékonyan a tanácsok államigazgatási, hatósági-munkájával. A területi pártszervek nem nyújtanak elég segítséget a tanácsok hivatali apparátusában működő pártszervezeteknek, és ezért ezek munkájának színvonala még nem mindenütt elégíti ki az igényeket.

A tanácsi munka fejlődésének irányát — ezzel a pártirányítás távlati feladatait — pártunk programja a következőképpen fogalmazza meg: „A demokratikus centralizmus elve alapján tökéletesítjük a társadalom központi irányítását, és egyidejűleg növeljük a helyi szervek önállóságát és felelősségét. Tovább kell bővíteni a tanácsok jogkörét és anyagi lehetőségeit,

fejleszteni népképviseleti, önkormányzati, államigazgatási tevékenységüket."[9]

E feladatok teljesítéséhez természetesen hosszabb időre van szükség, de megvalósításuk részkérdései már ma is napirenden vannak.

Az igazságügyi szervek pártirányítása

Az igazságügyi szervek (a bíróságok, az ügyészségek) a szocialista állam szervei. *Pártirányításuk alapelvei azonosak a többi állami szervezetével.* A társadalmi rend védelmét, a szocialista törvényesség érvényesülését szolgáló tevékenységüket sajátos szervezetben végzik és ezt speciális alkotmányjogi szabályok biztosítják. *A pártirányítás általános elvei ezért sajátos módon érvényesülnek ezen a területen.*

A bírói szervezet felépítésének és működésének alapvető követelménye a bírói függetlenség. Ez azt jelenti, hogy egyrészt a bírósági szervezet független az államszervezet egyéb szerveitől. (Csak az Országgyűlésnek van alárendelve.) Másrészt a bírót ítélkező munkájában sem az állami, sem a társadalmi szervek nem utasíthatják, befolyásolhatják. Ugyanakkor a bíró a törvénynek van alárendelve és tevékenysége során az érvényes jogszabályokat a szocialista társadalmi rend, a munkásosztály és pártja politikájának védelme és erősítése érdekében köteles értelmezni és alkalmazni.

Az ügyészségnek társadalmunkban különleges jogállása van. Az ügyészi szervezet feladatának ellátása során (a bűnüldözés és a szocialista törvényesség érvényesülésének ellenőrzése) a tanácsoktól és az államigazgatási szervektől függetlenül tevékenykedik. Az ügyésznek utasítást csak saját felső szervei, végső soron a legfőbb ügyész adhat. A legfőbb ügyész pedig közvetlenül az Országgyűlésnek tartozik felelősséggel. Mindezek ismeretében a bíróságok és az ügyészségek pártirányítása és -ellenőrzése csak ezek figyelembevételével, működésük sajátos vonásainak erősítésével valósulhat meg helyesen.

Az igazságügyi szervek pártirányításának. tevékenységük ellenőrzésének egyik legfontosabb tartalma, eleme, feladata,

[9] Ugyanott, 500. old.

hogy *a pártszervek éberen őrködjenek a szocialista törvényesség betartásán.* A törvényt, a törvényességet mind az állami szerveknek, mind az állampolgároknak be kell tartaniuk. Senkit nem érhet törvénytelenségből származó sérelem, az illetékes hatóságok a törvény ellen vétőkkel szemben következetesen járjanak el.

Az igazságügyi szervek pártirányításának és -ellenőrzésének sajátos módszereit és eszközeit a következőkben lehet összefoglalni:

1. *A párt kezdeményező szerepet tölt be* a társadalmi, gazdasági, kulturális élet alapvető kérdéseit rendező *jogszabályok megalkotásában,* illetve indokolt esetekben azok módosításában. (A X. és XI. kongresszus között pl. a bíróságokról, ügyészségekről készült törvények megalkotásában.) Társadalompolitikai céljaink megvalósulásában növekszik a jogszabályalkotas és a megfelelő joggyakorlat jelentősége. Az előbbi területen természetesen elsősorban a párt központi szerveinek van nagyobb feladata, de a helyi, területi pártszervezetek jelzései, észrevételei is sokban hozzájárulnak ehhez.

2. Az igazságügyi munka irányítása során a párt *figyelemmel kíséri a jogszabályok alkalmazását* és ennek tapasztalatai alapján *időközönként jogpolitikai elvek kiadását kezdeményezi.* Ennek alapján jelent meg például 1973-ban a Népköztársaság Elnöki Tanácsának határozata a jogértelmezés és -alkalmazas egységesítése és fejlesztése érdekében. A törvények általában hosszabb időszakra írják elő a kötelező magatartási szabályokat. A társadalom viszont gyorsan fejlődik és emiatt állandóan figyelemmel kell kísérni a jogszabályok és az általuk szabályozott társadalmi viszonyok összhangját. Ennek hiánya esetén változtatni kell a már elavult rendelkezésen, vagy meg kell változtatni annak értelmezését és alkalmazását. A szocializmus különböző időszakaiban eltérő erővel kell védeni, korlátozni vagy éppen elősegíteni a különböző konkrét társadalmi, politikai vagy gazdasági érdekeket. Fejlődésünk mai körülményei között különös hangsúlyt kell adnunk például a társadalmi, a csoport- és az egyéni érdekek összhangja megteremtésének vagy a munkafegyelem erősítésének.

A jogalkotó szervek számára alapvető politikai útmutatást jelentenek a párt kongresszusi határozatai. A pártirányítás és

-ellenőrzés feladata ezek helyes értelmezésének segítése, egységes felfogásának biztosítása. A különböző érdekek védelmének és összhangjának megteremtéséhez fontos útmutatást jelent a XI. kongresszus határozatának az a része, amelyben kimondja: „A hatóságok... derítsék fel és a törvény szigorával büntessék a társadalmi és a személyi tulajdon elleni bűncselekmények elkövetőit, a spekulációt, a társadalmi együttélést sértő magatartást. Ugyanakkor fordítsanak nagyobb gondot az állampolgároknak a munkaviszonyukkal összefüggő és családi, személyi jogaik érvényesítésére, védelmére."[10]

3. pártirányítás és -ellenőrzés megvalósulásában az igazságügy területén is fontos szerepe van a *kommunisták beszámoltatásának, a munka elemzésének és értékelésének.* Az illetékes területi, és az itt működő hivatali pártszervezetek — eltérő hatáskörrel és illetékességgel — fontos feladata, hogy rendszeresen segítsék és ellenőrizzék a párt határozatainak végrehajtását, a törvények betartását, a jogpolitikai elvek érvényesülését. Fordítsanak gondot arra, hogy a törvény betűje, szelleme és a joggyakorlat között összhang legyen.

A területi pártszervek sajátos feladata, hogy *elemezzék a bírói, ügyészi gyakorlat politikai hatását, általánosítsák a befejezett ügyek tapasztalatait,* és ezek alapján kialakított elvi-politikai állásfoglalással segítsék e szervek munkáját. Ugyanakkor hangsúlyoznunk kell, hogy *megengedhetetlen az egyedi ügyekbe való beavatkozás,* a pártirányítás és -ellenőrzés ilyen hatást kiváltó értelmezése és gyakorlata.

4. A központi és területi pártszervek irányító tevékenységéhez tartozik a *belügyi, ügyészi, igazságügyi és államigazgatási szervek együttműködésének segítése, tevékenységük koordinálása.* A párt által kezdeményezett rendszeres megbeszéléseknek nagy szerepe van az itt dolgozók egységes tájékoztatásában, valamint más társadalmi szervezetekkel és a dolgozókkal való kapcsolatuk erősítésében. A szocialista társadalomban a törvényesség további erősödéséhez, a közrend fenntartásához és szilárdításához nélkülözhetetlen a társadalmi szervezetek és a belügyi, igazságügyi szervek jó kapcsolata. Ez elősegíti kapcsolataikat a lakossággal, lehetőséget biztosít a jogpropaganda-

[10] Ugyanott, 469. old.

tevékenységre, elősegíti az állampolgári kötelezettségek és jogok ismeretének elterjesztését s ennek következtében jobb érvényesülését.

5. Szocialista államszervezetünk egyik alapelve a nép részvétele az állami munkában. Az igazságszolgáltatás terén ennek egyik megnyilvánulása a *népi ülnökök tevékenysége.* A népi ülnököket a megyei és a helyi tanácsok választják, és ezek fórumain számolnak be tevékenységükről. Helyes, ha a különböző (területi és üzemi) pártszervezetek időnként értékelik a népi ülnöki munka tapasztalatait, segítik megszervezni beszámolóikat, mert ezzel hozzájárulnak törvényeink és igazságügyi szerveink munkájának megismeréséhez.

A fegyveres erők és a fegyveres testületek pártirányítása

Az államszervezetben fontos és sajátos funkciójuk van a fegyveres szervezeteknek. A párt munkája, tevékenysége ezért itt is a szervezetek sajátos rendeltetéséhez, a terület jellegéhez igazodik.

A fegyveres erők és a fegyveres testületek *pártirányításának legfőbb alapelve* — Lenin tanításának megfelelően — az, *hogy tevékenységük közvetlenül alárendelt a párt politikájának* A szocialista haza védelme össztársadalmi ügy, és e feladat ellátása szigorú politikai, erkölcsi fegyelmet és egységet kíván. *Fegyveres erőink* (a néphadsereg, a határőrség) és *fegyveres testületeink* (rendőrség, munkásőrség és a büntetésvégrehajtó testület) pártirányításának és pártellenőrzésének tartalma, módszere és rendszere a következőkben foglalható össze:

1. *A fegyveres erők és a fegyveres testületek egész tevékenységét a párt Központi Bizottsága irányítja és ellenőrzi* Az irányítás közvetlenül a Politikai Bizottság, a Központi Bizottság Titkársága és Közigazgatási és Adminisztratív Osztálya útján, másrészt vezető állami szervek útján valósul meg. *Az irányítás és ellenőrzés célja a fegyveres erők harckészültségének fejlesztése.* Ennek érdekében a párt rendszeresen ellenőrzi a kiképzést, a fegyveres erőkben működő párt- és társadalmi szervek tevékenységét, a személyi állomány politikai, erkölcsi állapotát és a Központi Bizottság hatáskörébe tartozó káderek munkáját. *A Központi Bizottság közvetlenül irányítja és ellen-*

őrzi a fegyveres erőknél működő megyei jogkörű pártbizottságok tevékenységét.

A Központi Bizottság — közvetlenül vagy szervei útján — meghatározza a belügyi munka fő irányát és feladatait, jóváhagyja az alapvető szervezeti elveket. A párt vezető szervei segítik és ellenőrzik, időszakonként napirendre tűzik a Belügyminisztériumra vonatkozó párthatározatok végrehajtását, a belügyi szervek tevékenységét, pártirányításuk érvényesülését. A pártirányítás és -ellenőrzés célja a párt politikájának érvényesítése, a törvényesség, a nép érdekeinek, szocialista államunk biztonságának védelme. Ezek érdekében segítik munkájuk színvonalának állandó javítását, a személyi állomány eszmei-politikai nevelését, káderpolitikai elveink érvényesülését. A pártirányítás segíti a belügyi szerveket abban, hogy munkájukhoz segítséget kapjanak az állami, a társadalmi szervezetektől és a lakosságtól.

Pártunk közvetlenül irányítja a munkásőrséget, az ellenforradalom elleni harcban született *tár adalmi fegyveres testületet.* A pártirányítás és -ellenőrzés fő célja itt az, hogy a munkásőrség szoros együttműködésben a többi fegyveres erővel és a fegyveres testületekkel részt vegyen a belső rend erősítésében, védelmezésében, továbbá az elemi csapások megelőzésében és a károk elhárításában. Ennek érdekében a párt gondot fordít arra, hogy a munkásőrség személyi állományának politikai képzettsége, eszmei szilárdsága, felkészültsége állandóan erősödjön, tevékenységének társadalmi megbecsülése fokozódjon. A párt közvetlenül (alapszervezetei és az illetékes végrehajtó bizottságok útján) gondoskodik a munkásőrség személyi állományának utánpótlásáról.

2. *A fegyveres erők és testületek vezetése az egyszemélyi parancsnoki rendszer elvére épül.* Ennek a pártirányítás és -ellenőrzés megvalósítása szempontjából fontos következményei vannak. A parancsnokok — a proletárdiktatúra fegyveres szerveinek funkciójából és rendeltetéséből adódóan — *egy személyben felelősek a politikai munkáért, területükön a párt politikájának érvényesüléséért is.* A hatáskörükbe tartozó politikai feladatokat parancsok, utasítások formájában továbbítják. Ezek természetesen felsőbb párt- és állami szervek döntésein alapulnak. A parancsok végrehajtása a fegyveres erők és tes-

tületek minden tagjának kötelessége. Az általános érvényű párthatározatok végrehajtása — ugyanúgy, mint az élet más területén — a párttagok számára kötelező, akik ezért a pártnak felelősek.

A területi pártszervek politikai feladatai a fegyveres erők és testületek irányításában és ellenőrzése területén a következőkben foglalhatók össze:

— *A megyei, járási, városi kerületi pártbizottságok* illetékes titkárainak feladata, hogy *rendszeresen segítséget nyújtsanak a területükön levő fegyveres alakulatoknak a politikai munka végzéséhez.* A fegyveres erők parancsnokainak, a párt- és társadalmi szerveknek feladata a fegyveres erők és a lakosság kapcsolatainak fejlesztése, valamint az, hogy részt vegyenek a terület társadalmi életében, a párt-, az állami szervek, valamint a tömegszervezetek munkájában.

— *A területi pártszerveknek széles körű feladataik vannak a helyi belügyi szervek pártirányítása és ellenőrzése területén.* A megyei, járási, városi és kerületi pártbizottságok — anélkül, hogy az operatív munkába beavatkoznának — közvetlenül, illetve apparátusuk útján segítik és ellenőrzik a területükön levő belügyi szervek munkáját. Ellenőrzik a belügyi szervekre vonatkozó párt- és kormányhatározatok végrehajtását, irányítják az itt működő pártszervezetek tevékenységét, segítik és ellenőrzik a parancsnokok politikai nevelőmunkáját, az állomány politikai fejlődését, erkölcsi, fegyelmi helyzetét. A felsorolt pártszervek határozatot hozhatnak a helyi belügyi szervek munkájának megjavítására, az ott dolgozó kommunisták és pártszervezetek tevékenységére, a helyi belügyi, valamint más állami és társadalmi szervek kapcsolataira, közös feladataira. Ezek a határozatok azonban nem állhatnak ellentétben a központilag kiadott parancsokkal és utasításokkal. A területi belügyi szervek vezetői minden lényeges kérdésről kötelesek tájékoztatást adni a területi pártbizottság illetékes titkárának.

— *A munkásőrség területi egységeinek pártirányítását az illetékes párt-végrehajtóbizottságok végzik.* Az ellenőrzést a párt- és tömegszervezetek osztályai útján gyakorolják. A munkásőri tevékenység fontos, felelősségteljes pártmegbízatás, amellyel minden érintett pártszervezetnek rendszeresen és gondosan kell foglalkoznia. A pártszervek feladata itt is — mint

minden fegyveres szervezetnél — a politikai nevelőmunka irányítása, a felkészültség színvonalának emelése és a káderhatáskörből adódó feladatok ellátása. Emellett itt sajátos feladat az állományszervezés. *A munkásőrségbe való felvételről a taggyűlés javaslata alapján az illetékes párt-végrehajtóbizottság dönt.* A munkásőrség pártirányításának kialakult módszere, hogy az illetékes végrehajtó bizottságok munkaterveikben ütemezik a *munkásőregységek parancsnokainak · beszámoltatását.*

A fegyveres testület életében fontos feladatuk van a *különböző szintű egységek tanácskozásainak.* Rendszeressé vált, hogy ezeken részt vesznek a pártszervezetek vezetői, és a párthatározatokról, az időszerű kérdésekről adott politikai tájékoztatóikkal hozzájárulnak az állomány neveléséhez. A munkásőralegységek pártellenőrzésében szerepük van a *nagyüzemi pártbizottságoknak* és azok alapszervezeteinek. A területükhöz tartozó munkásőrök munkájának *rendszeres értékelésével* — és elismerésével —, feladataik végrehajtásának figyelemmel kísérésével nagy segítséget adnak. A pártszervek ellenőrző munkájának érvényesülése jut kifejezésre abban is, hogy *a munkásőrparancsnokok rendszeresen tájékoztatják az érintett alapszervezetek taggyűlését és pártvezetőségét* feladataikról és azok végrehajtásának helyzetéről.

4. *A fegyveres szervek pártirányításának és ellenőrzésének megvalósításában jelentős feladat hárul az ott működő pártszervezetekre és a kommunistákra.*

A párt szervezetei a hadseregben, a határőrségnél és a belügyi szerveknél egyaránt a szervezeti szabályzat alapján végzik tevékenységüket. (A munkásőrségben — miután tagjainak döntő többsége társadalmi munkában látja el feladatát, a központi apparátusán kívül — nincs pártszervezet.)

A fegyveres szervezeteken belül működő *pártszervezetekben is érvényesülnek a pártélet lenini normái.* Sajátosan ugyan — de megvannak a pártellenőrzés megvalósításának feltételei. A fegyveres erőknél működő pártszervek tevékenységében sajátos vonás az, hogy a parancsnokokat munkájukról a felsőbb pártszervek számoltathatják be. A pártélet irányítása azonban itt is a választott pártszervek, illetve a taggyűlés feladata, ugyanúgy, mint más pártszervezetekben.

A fegyveres erők (néphadsereg, határőrség) rendeltetéséből

és felépítéséből eredően, az itt *működő pártszervezetek felépítése és irányítása nem a területi elv szerint történik.* (A fegyveres erők pártszervezetei nem tartoznak a területi pártszervek irányítása alá.) A szervezeti szabályzat az itt működő pártszervezetek felépítéséről a következőket mondja: „A budapesti, megyei pártbizottsággal azonos jogkörű pártbizottság működik a Néphadseregben, a Határőrségnél. Ezek magasabb egységeinél, valamint az ezeknek megfelelő szerveknél járási jogú pártbizottságok, a csapatoknál és az intézetekben pártbizottságok, pártvezetőségek, illetve alapszervezetek működnek."[11] E pártszervezetek irányítása — mint már említettük — a Központi Bizottság és szervei útján — központilag történik.

A Belügyminisztérium területén működő különböző szintű pártszervek irányítása a területi elvnek megfelelően történik: minden szinten a területi választott szervek irányítják és ellenőrzik munkájukat. (A városi-járási kapitányságokon működő pártszervezeteket — a megyei pártbizottság döntésétől függően — a járási, illetve a városi pártbizottság irányítja és ellenőrzi.)

5. *A fegyveres erők pártirányításának sajátossága az is, hogy itt a pártszerveken kívül kinevezett politikai szervek is működnek.* Ezeknek kettős jellegük van: katonai szervek (megfelelő hatás- és jogkörrel) és egyben részei a néphadsereg, illetve határőrség pártapparátusának. A politikai szervekben dolgozó tisztek egyszerre állami és pártfunkcionáriusok.

A politikai szervek felépítése: Politikai Főcsoportfőnökség (a Honvédelmi Minisztériumban), politikai osztályok (magasabb egységeknél) és politikai helyettesek (különböző egységeknél, alegységeknél). A politikai szervek feladatai röviden a következők:

— *mint a párt apparátusának tagjai* felelősek a Központi Bizottság, valamint a fegyveres erőknél működő *felsőbb* és *azonos* szintű választott pártszervek határozatainak végrehajtásáért. Kötelesek rendszeresen részt venni a pártszervek munkájában, a párthatározatok előkészítésében, a végrehajtás megszervezésében és ellenőrzésében. A pártszervek és a KISZ Központi Bizottság határozatainak megfelelően kötelesek segíteni és ellenőrizni a KISZ-szervezetek munkáját.

[11] Ugyanott, 532. old.

— A politikai szervek *mint katonai szervek* a szabályzatok és a parancsnokok utasításai szerint tevékenykednek. Irányítják és ellenőrzik a hatáskörükbe tartozó személyi állomány nevelését, a propagandamunkát, a politikai tömegfelvilágosítást és a kulturális munkát. A politikai munkát illetően az alárendelt parancsnokoknak és politikai szerveknek parancsokat, utasításokat adnak.

Pártunk XI. kongresszusa határozataiban megjelölte a fegyveres erők és testuletek legfontosabb feladatait is. Elismerte a magasfokú hivatástudattal és felkészültséggel végzett munkát, a párt célkitűzéseit e területen a következőkben határozta meg: „Hazánk védelmi képességének erősítése érdekében folytatjuk fegyveres erőink és testületeink fejlesztését, harckészségének növelését, a személyi állomány erkölcsi-politikai színvonalának további emelését, szolgálati és életkörülményeinek javítását. A fegyveres erők és a fegyveres testületek alapvető kötelességeik teljesítése során a jövőben is vállaljanak részt népgazdasági feladatok megoldásában, az ifjúság eszmei, politikai, kulturális nevelésében."[12]

Az ország védelmi képességének fejlesztésében sajátos feladatokat lát el a *Magyar Honvédelmi Szövetség (MHSZ). E társadalmi alapon álló, félkatonai szervezet* működése klubokra épül. Irányító szervei vannak az országos, a megyei, a járási, a városi, a községi és az üzemi szinteken. Fő feladata a lakosság, elsősorban az ifjúság hazafias és honvédelmi nevelése, a haderőn kívüli katonai elő- és utóképzés szervezése, klubjainak és sportszakosztályainak működtetése. Ezek megvalósítása érdekében szoros kapcsolatot alakít ki állami szervekkel és különböző tömegszervezetekkel — elsősorban a KISZ szervezeteivel. *Pártirányítását és ellenőrzését mindenütt a területi, illetve üzemi pártszervek látják el.* A pártirányítás feladata, hogy biztosítsa a különböző állami és társadalmi szervek, valamint a Magyar Honvédelmi Szövetség honvédelmi nevelő munkájának összehangolását, koordinálását. A pártszervezetek segítséget nyújtanak abban, hogy az ifjúság honvédelmi felkészítése társadalmi üggyé váljon, a szövetségek szervezetileg erősödjenek és hatékony tevékenységet fejtsenek ki.

[12] Ugyanott, 469—470. old.

A PÁRT MUNKÁJA A GAZDASÁGBAN

A GAZDASÁG ÉS A POLITIKA VISZONYA

A munkásmozgalom kezdetétől a gazdasági tényezőknek fontos szerepük volt a proletariátus osztályharcában. Az első munkásmegmozdulások kiváltói is gazdasági okok voltak. Marx és Engels, a tudományos szocializmus megalkotói azonban hangsúlyozták, hogy a csak gazdasági célokért vívott harc csupán korlátozott eredményeket hozhat, nem vezethet el a munkásosztály felszabadulásához, a kizsákmányolás megszüntetéséhez. A munkásosztály gazdasági helyzetének gyökeres megváltoztatásához elsősorban politikai harcra van szükség. Meg kell dönteni a burzsoázia osztályuralmát, ki kell sajátítani a kisajátítókat. Csak így juthat hatalomra s így töltheti be az őt megillető helyet a társadalomban. A politikai hatalom meghódítása feltétele a munkásosztály gazdasági felemelkedésének.

A politikai és a gazdasági harc összefüggése másként jelentkezik, amikor a politikai hatalmat a munkásosztály meghódította. A politikai hatalmat a munkásosztály a szocialista társadalom gazdasági alapjainak létrehozására hsználja fel. A gazdasági építőmunka eredményeitől vagy hiányosságaitól nagymértékben fugg a politikai hatalom szilárdsága. *A politikai hatalom és a társadalom gazdasági alapja egymással összefüggő és kölcsönhatásban álló egységes egészet alkot.*

A párt gazdasági területen végzett munkáját csak akkor tudjuk helyesen körvonalazni, ha elvileg tisztázzuk a politika és a gazdaság viszonyát olyan körülmények között, amikor a politikai hatalmat a munkásosztály gyakorolja. Ez annál is inkább szükséges, mert ezzel kapcsolatban sok téves nézettel is találkozhatunk. Jóllehet e téves nézetek egy részével a maga idején már Lenin is vitatkozott, újra meg újra felbukkannak különböző változatokban. Ma is előfordulnak a Lenin álláspontját túlhaladottnak minősítő vagy azt szóban ugyan elfogadó, de annak lényegét félremagyarázó nézetek, amelyek a gyakorlati pártmunka torzulásainak formájában is felbukkanhatnak. Lenin arra tanított, hogy *a politikában a társadalmi osztályok alapvető érdekei fejeződnek ki, ezért a politika a gazdaság koncentrált kifejezése.* Ennek megfelelően a politika a gazdasági feltételek függvénye, ugyanakkor azonban meghatározó szerepe van a gazdasági folyamatok alakulása szempontjából. A politikai hatalom a forradalomban győztes proletariátus kezében eszköz a tőkés gazdaság felszámolásához és a szocialista gazdaság megteremtéséhez.

A munkásosztály politikai hatalmának gazdasági alapja a forradalmi folyamat kezdeti időszakában a létrehozott szocialista tulajdon, a tőkésektől, földbirtokosoktól kisajátított termelési eszközök és az ezekre épülően megszervezett társadalmi termelés. Ez azonban még nem a szocializmus gazdasági alapja. A szocialista tulajdont a forradalom folyamatában tovább kell fejleszteni. Ennek következtében fejlődnek a szocialista társadalom osztályviszonyai is. A szocializmus gazdasági alapjának megteremtése — a politikai hatalom meghódítása után — elsőrendű politikai céllá válik. Lenin ezt írta 1920-ban: „A politikát a polgári világnézet úgy tüntette fel, mintha el volna szakítva a gazdaságtól. A burzsoázia azt mondta: dolgozzatok parasztok, hogy élhessetek, dolgozzatok munkások, hogy a piacon megkapjatok mindent, amire szükségetek van, hogy élhessetek, a gazdaságpolitikát pedig majd intézik gazdáitok. Márpedig ez nem így van, a politikának a nép, a proletariátus dolgának kell lennie."[1]

[1] *Lenin:* Beszéd a politikai felvilágosító bizottságok tanácskozásán. *Lenin* Összes művei. 41. kot. Kossuth Könyvkiadó 1974. 384—385. old.

Lenin a szakszervezeti vita során fellépett Buharin eklekticizmusával szemben — aki azonos szintre helyezte a szakszervezetek problémájának politikai és gazdasági megközelítését — s a „marxizmus ábécéjének" nevezte a politikának a gazdasággal szembeni elsőbbségét. A politika elsőbbsége a gazdasággal szemben azt jelenti, hogy gazdasági intézkedéseinket alapvető politikai céljaink határozzák meg. A gazdasági folyamatoknak a hatalomra jutott munkásosztály és a vele szövetséges parasztság életkörülményeinek javulását, kulturális fejlődését, védelmi erejének gyarapodását kell szolgálniuk, a társadalom szocialista vonásait kell erősíteniük. A gazdasági építőmunka a fejlett szocialista társadalom megvalósításának — politikai célunk elérésének — eszköze. A politika elsőbbségének elismerése azonban nem vezethet a gazdasági építőmunka társadalomalakító jelentőségének lebecsüléséhez. Tisztában kell lennünk azzal, hogy politikai céljainkat csakis a gazdasági építőmunka hatékonyságának növelése útján érhetjük el. Politikai céljaink meghatározásakor figyelembe kell vennünk a realitásokat. Csak gazdaságilag megalapozható politikai célok tekinthetők helyesnek. Ezért elengedhetetlen, hogy a párt a gazdasági kérdésekkel is foglalkozzon.

A szocializmus építése során olyan helyzet is lehetséges, — Lenin több művében erről is írt —, amikor a gazdasági feladatok még a politikai tennivalókat is háttérbe szorítják. Azonban ez sem cáfolja meg a politika elsőbbségének lenini elvét, hiszen egyes gazdasági problémák kiemelt kezelését éppen a politikai célok elérésének biztosítása indokolja. A gazdasági realitásokat nem vagy nem eléggé figyelembe vevő politika visszaélés a politika elsőbbségét hirdető lenini gondolattal, forradalmi jelszavakkal takarózó opportunizmus, mely valójában politikai céljaink elérését veszélyezteti.

Pártunknak az az álláspontja, hogy gazdasági munkánkat politikai céljainknak kell alárendelnünk és a politikai tevékenységet a gazdasági realitásokra kell alapoznunk. A gazdasági építőmunka politikai jelentőségét napjainkban az is növeli, hogy gazdasági eredményeink a nemzetközi osztályerőviszonyok alakulására is hatnak. A tőkésországokban folyó osztályharc, a nemzeti felszabadító mozgalmak szempontjából is nagy jelentőségűek azok az eredmények, melyeket a szocialista or-

országok gazdasági építőmunkájukban elérnek. A gazdasági építés politikai irányításának tehát mind az egyes szocialista országok belső helyzetének alakulása, mind a nemzetközi osztályerőviszonyok szempontjából kiemelkedő jelentősége van.

A GAZDASÁGPOLITIKA KIALAKÍTÁSA ÉS ÉRVÉNYESÍTÉSE

A szocialista társadalom fejlődésében — a fejlett szocialista társadalom viszonyainak megteremtése felé haladva — a gazdasági életben egyre csökkenő mértékben vannak jelen a spontán tendenciák és egyre növekszik a tudatos tényező, a tudományosan megalapozott, tervszerű irányítás szerepe. A társadalom fejlődését meghatározó módon befolyásolja a gazdaság fejlődése, ezért a párt — mint a szocialista társadalom legfőbb szervező és vezető ereje — figyelmének középpontjába a gazdaság irányításának kérdéseit állítja. Már Lenin idejében is felvetődött és a mai revizionisták is kétségbe vonják, hogy „szabad-e", „kell-e" a pártnak a gazdaság fő folyamatainak irányításával foglalkoznia. Igen gyakran „féltik" a pártot a technokratizálódástól, mint mondják: „az elvi-politikai irányítást veszélyezteti", ha a párt a gazdaságot is irányítani akarja. Az ilyen nézetek nyilvánvalóan helytelenül értelmezik a gazdaság és a politika kapcsolatát, a gazdaság pártirányítását. A párt növekvő szerepe a gazdaság irányításában objektív szükségszerűség. A tudományos és technikai haladás, a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsán belüli integráció, a külgazdasági kapcsolatok fejlesztése, a különböző termelőágazatok differenciálódása, az irányítás szervezeti tagoltságának fokozódása parancsoló szükségességként követeli meg a különböző társadalmi rétegek, ágazati és csoporttörekvések összehangolását, a munkásosztály érdekeinek, az össztársadalmi érdekeknek érvényesítését a gazdasági építésben. Ezt megvalósítani csakis a munkásosztály marxista—leninista pártja képes. A párt politikájának végrehajtása sokoldalúan biztosítja a fejlett szocialista társadalom megvalósítását. E politikának fontos része a párt gazdaságpolitikája. A párt elsősorban politikájával, ezen belül a gazdaságpolitika kidolgozásával, elfogadtatásával és megvalósításával gyakorol irányító befolyást a szocialista népgazdaság

fejlődésére. Nagymértékben a gazdaságpolitikán múlik, hogy mi, hogyan és mikor valósul meg az általános politikából. Kádár elvtárs mondotta a XI. kongresszuson: „Társadalmi életünknek nincs olyan területe, amely ne függne a termelés, az építőmunka eredményeitől. Az életszínvonal emelését, a kultúra, a tudomány fejlesztését, hazánk egész szocialista fejlődését a gazdasági építőmunkával kell megalapoznunk."[2]

A párt helyes gazdaságpolitikája egyben politikai célkitűzéseink megvalósításának feltétele is. A jó gazdaságpolitikának viszont a helyes, adottságainknak, lehetőségeinknek megfelelő általános politika a legfőbb feltétele. A gazdaságpolitika csak akkor szolgálhatja eredményesen a párt politikai céljait, ha azok tudományosan megalapozottak, reálisak. Irreális, tudománytalan, a társadalmi összefüggéseket figyelmen kívül hagyó politika esetén a gazdaságpolitika sem lehet helyes.

Pártunk feladatai a gazdaságpolitika kialakításában és érvényesítésében

A gazdaságpolitika kialakítása a párt központi, vezető szerveinek feladata közé tartozik. A legfőbb gazdaságpolitikai elveket és célokat a párt központi szerveinek határozatai rögzítik. A párt kongresszusai, központi bizottsági és politikai bizottsági határozatai döntenek a legfontosabb gazdaságpolitikai kérdésekben. A XI. kongresszus megerősítette az eddig követett gazdaságpolitika fő vonásait, ugyanakkor arra is rámutatott, mely területen szükséges azokon változtatnunk. A változtatásokat egyrészt a szocialista építőmunka feltételeiben beállott változások, másrészt a gazdasági munkában tapasztalható fogyatékosságok indokolják.

A XI. kongresszus határozatának megfelelően, gazdaságpolitikánknak fokozottabban a termelési szerkezet korszerűsítésére, a beruházási tevékenység javítására, a munka szervezettségi színvonalának emelésére, az élőmunkával való takarékosabb gazdálkodásra kell irányulnia.

A gazdaságpolitika megvalósításához a Központi Bizottság-

[2] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1975. 88. old.

nak, a Politikai Bizottságnak, a Titkárságnak és a Központi Bizottság apparátusának szerteágazó. aktív tevékenysége szükséges. A gazdaságpolitika egyes részeit konkrétabban, részletesebben kell kimunkálni. megvalósításának menetét és hatását ellenőrizni, az adódó problémák, ellentmondások feloldására megfelelő választ adni stb. A felső szintű párthatározatokba foglalt gazdaságpolitikai elvek és célok kötelezőek az állami, a gazdasági és a társadalmi szervekben dolgozó pártszervezetekre és kommunistákra. Így valósulnak meg a célok, amelyeket a törvények, a kormányhatározatok, a miniszteri utasítások is rögzítenek. Ezek minden állami gazdasági szervre kötelezőek. A gazdaságpolitikai célok érvényre jutnak a tömegszervezetek, a mozgalmak felső szintű szerveinél a kommunisták útján, és e célok megvalósításának érdekében — sajátos formákban — hoznak határozatokat. állásfoglalásokat, melyeket alsóbb szerveiknél érvényesítenek.

A legfelső pártszervek és az egyes szakterületek irányításáért felelős állami vezetők, minisztériumok között nem csak olyan kapcsolat van, hogy a felelős állami vezetők gazdaságpolitikai munkájuk során figyelembe veszik a vezető pártszervek állásfoglalásait. A központi pártszervek gazdaságpolitikai tevékenységükbe bevonják a különböző állami és társadalmi szerveket, valamint a pártszervezeteket is. Főként nagy jelentőségű gazdaságpolitikai döntések előtt tanácskoznak az adott kérdéshez legjobban értő párttag és párton kívüli szakemberekkel. Gyakran a vezető testületek üléseire is meghívják őket. A gazdaságpolitika kialakításában tehát nemcsak a vezető pártszervek tagjainak, hanem valamennyi pártszervezetnek és a különböző állami, társadalmi szervezeteknek is feladataik vannak.

A gazdaságpolitikai célok nagymértékben meghatározzák az alkalmazandó irányítási módszereket. A párt éppen ezért nagy figyelmet fordít arra is, hogy a gazdaságirányítás módszerei összhangban legyenek gazdaságpolitikai céljainkkal. A XI. kongresszus megállapította, hogy a kialakított gazdaságirányítási rendszer alapelvei beváltak, ugyanakkor azt is hozzátette, hogy: „A bevált alapelveket érvényesítve, gazdaságirányításunkat, mint a szocialista tervgazdálkodás eszközét, jobban mai és holnapi céljaink, feladataink szolgálatába kell állítani

és működését javítani szükséges."[3] Az irányítási módszerek szüntelen fejlesztése a gazdaságpolitikai célok elérését szolgálja. Különösen fontos elvileg tisztázni és a gyakorlatban következetesen érvényesíteni a központi gazdaságirányító szervek és a helyi, vállalati irányítók feladatát és hatáskörét. A gazdasági építőmunka csak akkor lehet hatékony, ha a helyi és a központi gazdaságirányítás összehangolt. Vállalati önállóság nélkül nem lehet a rendelkezésre álló erőforrásokat, lehetőségeket jól kihasználni. Az önállóság növelése azonban nem csökkenti, hanem fokozza a központi irányítás szükségességét. Döntési jogkörök átengedése helyi, vállalati vezetőknek akkor lehetséges, ha a központi irányítás és ellenőrzés hatékony. Kádár elvtárs a XI. kongresszuson a Központi Bizottság beszámolójában erről a következőket mondta: „A gazdálkodó egységek nagyobb önállósága, a hatáskörök, a döntési jogkörök tekintélyes részének decentralizálása még fokozottabban igényli a hatékony központi irányítást és ellenőrzést... Ha azt tapasztaljuk, hogy egy korábban helyes és egy ideig jó irányba ható gazdasági szabályozó vagy rendelkezés a körülmények változása miatt már nem a népgazdasági érdekek érvényesítése irányában ösztönöz, ne késlekedjünk kijavítani, amit kell. Az időről időre történő korrekciók nem gyengítik, hanem erősítik gazdaságirányítási rendszerünket, éppen a rugalmas gazdaságpolitika igényli az ilyen irányítást."[4]

A pártot — egyebek mellett — az teszi alkalmassá a gazdasági építőmunka politikai irányítására, hogy egységes rendszer, melyben jól szabályozott, összehangolt tevékenység folyik a legfelső, a középső és a helyi szervek között. A párt különböző szintű szerveinek összehangoltsága elősegíti a gazdaságirányítás különböző szintjein folyó munka összehangolását is. A párt legfelső szervei irányítják és ellenőrzik az állami gazdaságirányítás központi szerveit, az intézmények, vállalatok pártszervezetei pedig a helyi gazdaságirányítást. A szocialista gazdaságirányítás különböző szintjeinek összehangoltsága nem valósítható meg a párt aktív részvétele nélkül.

A párt növekvő szerepét a gazdaságirányításban az is indo-

[3] Ugyanott, 474—475. old.
[4] Ugyanott, 93—94. old.

kolja, hogy növekszik az emberi tényezők szerepe, jelentősége a gazdasági munka hatékonyságának fokozódásában. A párt politikai irányítása lehetővé teszi a társadalmi osztályok, csoportok és kollektívák tevékenységének szervezettségét, összehangoltságát. A párt akkor tud megfelelni a gazdaság politikai irányításával együttjáró egyre magasabb követelményeknek, ha fokozza munkájának tudományos megalapozottságát. A gazdaságirányító munka egyre több összefüggés figyelembevételét követeli meg. Az egyes gazdasági jelenségek politikai vonatkozásainak felismerése éppen ezért, egyre inkább tudományosan megalapozott szemléletet igényel. Olyan problémák helyes megítélése, mint például a munkaerőhelyzet alakulása, a fogyasztási szerkezet változásai, a jövedelemarányok stb. csak a gazdasági szférákkal összefüggésben nem lehetséges.

A párt gazdaságpolitikai feladatai a mennyiség és a bonyolultság tekintetében is növekszenek. A napirendre tűzendő témák jelentősége, a velük való foglalkozás intenzitása nagyobb erőfeszítéseket igényel. Ez azonban nem jár szükségszerűen együtt a pártfórumokon napirendre kerülő témák számának gyarapodásával. A gazdaságpolitikai tevékenység, melybe a párt más társadalmi szerveket is bevon, elsőrendű politikai munka. A gazdasági szervezetek konkrét vezetése ugyanakkor nem pártfeladat. Szükség van a gazdasági vezetők — a párt politikájával összhangban álló — öntevékenységére, kezdeményezéseire. A pártszervek feladata ennek támogatása.

A feladatok elhatárolására a pártszervek és a szakmai vezetők között feltétlenül szükség van. Ez azonban nem jelenthet külön utakon járást. A párt gazdaságpolitikai tevékenysége, illetőleg az állami, a gazdasági vezetők közvetlen irányító munkája szorosan összefügg és nem helyettesíthetik egymást. A társadalmi és pártszerveknek együtt kell működniük a megfelelő szintű gazdaságirányító szervekkel. Gondoskodniuk kell a gazdasági vezetők bevonásáról saját gazdaságpolitikai döntéseik kialakításakor, a gazdasági vezető szervek és vezetők pedig nagyobb jelentőségű intézkedéseik előtt kötelesek tanácskozni a párt- és társadalmi szervek képviselőivel.

A gazdaságpolitika felső szintű érvényesítésén túl szüksé-

ges, hogy a területi pártszervek helyesen, egységesen értelmezzék a gazdaságpolitikai jellegű határozatokat, kialakítsák a konkrét feladatokat, következetesen és hatékonyan dolgozzanak azok megvalósításáért.

A területi pártszervek gazdaságpolitikai munkája

A területi pártszerveknek (budapesti, megyei, kerületi, városi, járási, községi) fontos szerepük van a gazdaságpolitika kialakításában, helyi érvényesítésében és megvalósításában. Részt vesznek a párt gazdaságpolitikájának kialakításában egyrészt a kongresszusi dokumentumokhoz tett észrevételeikkel, javaslataikkal, másrészt a megvalósítás folyamatában felvetődő ellentmondások jelzésével és az ezek megoldására tett javaslataikkal. A párt gazdaságpolitikáját, az erre vonatkozó központi határozatait nemcsak „átveszik", hanem a helyi viszonyokra alkalmazzák. Ez megköveteli a központi döntések, határozatok és azok indítékainak ismeretét, helyes értelmezését és a helyi körülmények reális ismeretét. Ennek alapján képesek a politikai, társadalmi, gazdaságpolitikai igényeket, szükségleteket a népgazdasági érdekekkel és lehetőségekkel egyeztetni. Így tudnak a reájuk tartozó kérdésekben olyan döntéseket hozni, melyek hatékonyan mozgósítják a helyi erőforrásokat és tartalékokat. E nagyon szerteágazó munkának csak néhány fontosabb területét ismertetjük.

A terület középtávú és éves célkitűzéseinek — tanácsi terveinek — *kialakításában való részvétel.* E munka jelentőségét növeli, hogy a terület egész lakosságának életkörülményeire, viszonyaira kiható kérdéseket kell megítélni és eldönteni. A területi gazdaságpolitikai munkához tartoznak a tanácsi ipar, a szolgáltatás, a lakásépítés, a kereskedelem, az út, a közmű, a közlekedés, az oktatás, a kultúra, az egészségügy stb. fejlesztésének kérdései. Az ezekben kialakított döntések politikai hatásai a legközvetlenebbül mutatkoznak meg. A pártszerveknek az információk birtokában különösen arra kell nagy figyelmet fordítaniuk, hogy a szükségleteket, problémákat a tényleges fontossági sorrendben oldják meg és ehhez a népgazdasági és helyi erőforrásokat hatékonyan használják fel. (Társadalmi munka, vállalati részvétel stb.) E munka során a pártszervek

segítsék elő a szocialista demokrácia fejlesztését, a nyílt város- és területfejlesztési politikát. A tömegszervezetek, a mozgalmak útján támaszkodjanak a lakosság észrevételeire és javaslataira. Ez elősegíti a feladatok megvalósításában is a lakosság aktivitásának növekedését.

A pártszervek feladata az állami és szövetkezeti ipar helyzetével, fejlesztésével összefüggő célok, feladatok kialakítása. A területhez tartozó ipar fejlesztésének és tevékenységének összhangban kell lennie a párt gazdaságpolitikai céljaiban megjelölt feladatokkal, a népgazdasági érdekekkel. (Pl. fejlődési ütem növekedése, a kapacitás kihasználása, a gyártmányszerkezet átalakítása, a gazdaságtalan termékek termelésének csökkentése, az üzem- és munkaszervezés fejlesztése, a takarékosság, az export növelése, a beruházások kivitelezési idejének csökkentése, hatékonyságának növelése stb.) Ezek mellett figyelembe kell venni a helyi sajátosságokat. Nem lehet a népgazdasági szintre átlagosan megjelölt mutatókat mechanikus követelményként alkalmazni. Ez ugyanis vagy túlfeszítést, vagy lazaságot tartalmazhat, mivel az egyes megyék vagy városok iparának szerkezete nagymértékben eltér a népgazdaság ipari szerkezetétől. Van, ahol nagyobb arányú a gyorsan fejlődő ágazatokat képviselő ipar és a fejlődés ütemével akkor sem lehet megelégedni, ha az minimálisan meghaladja a népgazdasági szintű átlagos fejlődést, mert ott a szerkezeti sajátosságból adódóan a lehetőség ennél sokkal nagyobb. Ezért az egy-egy területen levő ipar helyzetének vizsgálatánál az átlagos mutatókat mint tendenciákat helyes és szükséges figyelemmel kísérni, összehasonlítva azt a népgazdasági szinten kialakult tendenciákkal. Ezen viszont túl is kell jutni és a területen levő ipar szerkezeti összetételéhez és sajátosságaihoz alkalmazkodva kell követelményeket állítani, feladatokat meghatározni.

A területi pártszervek további feladata *a mezőgazdaság, a mezőgazdasági üzemek, szövetkezetek termelésének fejlesztésénél adódó feladatok kialakításában való részvétel.* Az eltérő feltételek (termőhelyi adottságok, termelési szerkezet, üzemméretek, hagyományok stb.) miatt a feladatok területenként sajátosak. A területi pártszervek, a mezőgazdaság fejlesztésének kérdéseinél ezt figyelembe véve alakítsák ki gazdaságpolitikai célkitűzéseiket. Segítsék, hogy a területhez tartozó mezőgaz-

dasági üzemeknél, szövetkezeteknél a termőhelyi adottságoknak legjobban megfelelő termelési szerkezet alakuljon ki, figyelmet fordítva arra is, hogy a kedvezőtlen adottságok miatt alacsony jövedelmezőséget elérő szövetkezeteknél ez minél gyorsabban és eredményesebben valósuljon meg. Ezeknél a szövetkezeteknél segítsék a kisegítő tevékenység növelését is. Így gyorsabban javulhat gazdálkodásuk eredményessége, felemelkedhetnek a közepesen gazdálkodók színvonalára. Segítsék a megfelelő üzemméretek kialakítását, az egyesülést ott, ahol ez reális, de lépjenek fel a túlzások ellen. Támogassák az iparszerű termelési rendszereket, a közös vállalatokat, a társulások létrehozásának terjesztését, melyek jelentősen segítik a termelékenység és a hatékonyság növelését. Fordítsanak figyelmet arra, hogy a mezőgazdasági üzemek tevékenységében is jobban érvényesüljenek a népgazdasági érdekek, a fejlesztésnél jobban alkalmazkodjanak a népgazdaság változó szükségleteihez. Csökkenő import mellett is biztosítható legyen a jó belső ellátás, növekedjen az export és annak gazdaságossága. Ezek szükségessé teszik a háztáji gazdálkodás sokirányú segítését is a nagyüzemek részéről.

A területi pártszerv a helyi sajátosságoknak megfelelő gazdaságpolitikai céljait a kommunisták útján érvényesíti. Ezzel párhuzamosan és folyamatosan biztosítani kell, hogy a propaganda, az agitáció és a tömegpolitikai munka segítségével a tömegek is megértsék és magukévá tegyék e célokat. A területi pártszervek eredményes gazdaságpolitikai munkájának másik fontos feltétele, hogy az alsóbb területi pártszervek, a vállalati, szövetkezeti pártszervek és alapszervezetek jól értsék a reájuk háruló feladatokat és képesek legyenek végrehajtásukért hatékonyan dolgozni. Ehhez szükséges irányításuk, segítésük és ellenőrzésük hatékonyabbá tétele, munkastílusuk fejlesztése, a jó tapasztalatok terjesztése. A területi pártszervezetek feladatai közé tartozik a koordinációs joggal felruházott pártszervek és alapszervezetek segítése és ellenőrzése, hogy e feladatukat is megfelelően végezzék. A területi pártszervek a gazdaságpolitikai munka tervezésekor fordítsanak figyelmet a helyes arányok kialakítására. A reális célmeghatározó tevékenység mellett, a napirendek között is nagyobb szerepet kapjon a végrehajtás szervezése és ellenőrzése.

A VÁLLALATI, SZÖVETKEZETI PÁRTSZERVEK ÉS ALAPSZERVEZETEK MUNKÁJA A GAZDASÁGBAN

A gazdaság különböző alapegységeinél (vállalat, szövetkezet) működő pártszervek és alapszervezetek munkájának fő tartalma: megteremteni annak a feltételeit, hogy az alapegység össztevékenysége megfeleljen a párt gazdaságpolitikai céljainak. E követelménynek egyszerűbb és viszonylag könnyebb volt eleget tenni a tervutasításos irányítási rendszer körülményei között, mert a terv legfőbb mutatóit felülről előírták, ez volt az éves terv alapja. A felső szerv jóváhagyása után a terv azt jelentette, hogy a helyi feladatokat egyeztették a népgazdaság érdekeivel. A pártszervezet feladata abban állt, hogy ezek megvalósítására szervezzen, mozgósítson.

Az új gazdaságirányítási rendszerben, 1968 után megnövekedett az alapegységek önállósága. A felsőbb szervek nem írtak elő kötelező mutatókat, a terveket is az alapegység vezetése hagyta jóvá. A népgazdasági és csoportérdekek egyeztetése, a népgazdasági érdekek elsőbbségének érvényesítése tehát jelentős részben — a központi irányításon és szabályozáson túl — helyi feladattá vált. Ez szükségessé tette a pártszervek és az alapszervezetek szerepének növelését a helyi gazdaságpolitikai célok kialakításában, és ez nagyobb és bonyolultabb feladat elé állította őket.

Az új követelményekhez a pártszervezetek egy része nehezen alkalmazkodott A Központi Bizottság beszámolója a X. kongresszuson így utalt erre: „A gazdasági reform viszonyai között a pártszervek, a pártalapszervezetek egy része még nem találta meg munkájának új, megfelelő formáját. Egyes állami, gazdasági vezetők lebecsülik a politikai munka fontosságát, a helyi pártszervezetek szerepét. Miközben növekedett a gazdasági vezetés önállósága és hatásköre, sok helyen nem erősödött ezzel egyidejűleg megfelelően a pártszervezet befolyása az üzem tevékenységét alapvetően meghatározó tényezőkre. Nem tudták kellően elősegíteni a párt politikájának érvényesítését, nem tudtak kellő határozottsággal fellépni a hibák és a fogyatékosságok ellen."[5] A X. kongresszus határozatai megvalósítása so-

[5] A Magyar Szocialista Munkáspárt X. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1971. 104. old.

rán pártszervezeteink gazdaságpolitikai munkája jelentősen fejlődött, de munkájuk eredményességében nagy eltérések is mutatkoztak. Erre mutatott rá a Központi Bizottság 1972. november 14—15. ülésének állásfoglalása: „Egyes pártszervezetek a munka menetében, az országos érdekek védelmezése helyett gyakran a rosszul felfogott, helyi, csoportérdekeket hangoztatók uszályába kerülnek.

Vannak pártszervezetek, amelyek nem elég kezdeményezőek, felülről várnak intézkedést olyan ügyekben és kérdésekben is, amelyekben joguk és kötelességük önállóan eljárni, s amelyeket helyileg meg lehet és meg kell oldani."[6]

Ismétlődően visszatérő és ma is meglevő probléma, hogy a vállalati, szövetkezeti pártszervek és alapszervezetek kisebb része nem tud eleget tenni annak az alapvető követelménynek, hogy területén megfelelően érvényesítse a népgazdasági érdekek elsőbbségét. Ennek több oka van. Az egyik a vállalati önállóság eltúlzása és a párt szerepének lebecsülése. A pártirányítás elvi-politikai jellegét úgy értelmezik, hogy annak nélkülöznie kell az operativitast, a konkrétságot és csak általános eszmei felvilágosításra terjed ki. A pártszervezetek irányító munkájában az elvi-politikai jelleg nem zárja ki, sőt igényli az operativitást, a konkrétságot. Így lehet hatékonyabbá tenni a pártellenőrzést, amelynek egyik feladata, hogy a vállalati önállóság csak addig terjedjen, amíg az ország és a vállalati dolgozók érdekeinek egyaránt megfelel. Az önállóság olyan gyakorlása ellen, amely a népgazdasági érdekeket háttérbe szorítja, a pártszervezeteknek hatékonyan, operatívan fel kell lépniük, súlyosabb esetekben beavatkozást, tiltást is kell alkalmazniuk. Ehhez nem kell felülről várni az intézkedéseket. Nem szabad bátortalanságot tanúsítani még akkor sem, ha a helyi érdekek eltúlzásának a kisebb-nagyobb kollektívák is támogatóivá válnak. A kollektívákat következetes érveléssel meg lehet és meg kell győzni arról, hogy a vállalati érdekek eltúlzásából csak átmenetileg, rövid időre — és mások rovására — lehet előnyöket szerezni, ami a szocialista erkölccsel is ellentétes. Hosszabb távon a kisebb kollektíváknak is hátrányai szár-

[6] A Központi Bizottság 1972 novemberi, az Országgyűlés 1972 decemberi ülésszakának főbb dokumentumai. Kossuth Könyvkiadó 1973. 70. old.

maznak ebből, mert a népgazdaságnak kisebb lehetőségei lesznek az életszínvonal fejlesztésére és más feladatok megoldására.

Előfordul, hogy a pártszervezet vagy annak vezetősége nem, vagy későn ismeri fel a népgazdasági érdekek megsértését és ezért nem tud ellene időben fellépni. A népgazdasági érdekek védelme nem kizárólagos pártszervezeti feladat. Súlyos hibához, rossz politikai légkörhöz vezet az, ha olyan „munkamegosztás" alakul ki, hogy a párt szervei a népgazdasági, egyes gazdasági vagy tömegszervezeti vezetők a szűkebb vállalati érdeket védelmezik. Minden párttagnak — beosztásától függetlenül — és minden vezetőnek is kötelessége a népgazdasági érdekek védelmezése, az érdekek megfelelő összehangolására való törekvés és ennek megértetése, elfogadtatása a beosztottakkal. A pártszervezet nemcsak a népgazdasági érdekek megsértését nem tűrheti el, hanem azt sem, hogy egyes párttagok vagy gazdasági vezetők ezt csak szavakban ismerjék el, de tetteikben mást kövessenek. A pártszervezet részéről minden ilyen esetben alkalmazni kell a megfelelő mérvű felelősségre vonást.

A pártszervezetek és alapszervezetek részéről a felismerés hiánya vagy késése, a hibák elleni fellépés hiánya vagy a bátortalanság helyenként összefügg a tapasztalatlansággal, képzetlenséggel is. Ahhoz, hogy a pártszervek tagjai, a párt aktivistái a növekvő követelményeknek eleget tudjanak tenni. növelni kell hozzáértésüket. Ennek hangsúlyozása mellett fel kell lépni az olyan felfogással szemben is, mely szerint ma már csak azok lehetnek alkalmasak a vállalatoknál, a szövetkezetcknél párttisztségek viselésére, akik mérnöki, technikusi vagy közgazdasági képzettséggel rendelkeznek. A pártszerveknek mindenekelőtt a gazdasági kérdések politikai összefüggéseivel, hatásaival kell foglalkozniuk. Ez pedig elsősorban politikai képzettséget, a politikai munkában szerzett jártasságot és politikai bátorságot igényel.

A párt gazdaságpolitikája helyi érvényesítésében jelentős szerepuk van a gazdasági vezetőknek. A helyi célok jó kialakítása és megvalósítása döntően azon múlik, hogy milyenek a vállalatnál. a szövetkezetnél vezető beosztásban dolgozó káderek és milyenek a kapcsolataik a pártszervezettel. Ezért a gazdasági vezetők politikai nevelését a pártszervezetek gazdaság-

politikai tevékenysége fontos részének kell tekinteni. Abból kell kiindulni, hogy nincsenek ideálisan tökéletes gazdasági vezetőink — hisz a társadalom által velük szemben támasztott követelmények is fokozatosan növekszenek —, de a jó vezetővé válás folyamatát következetes neveléssel és képzéssel el lehet érni. Ezért a pártszervek és alapszervezetek a hatásköri vagy véleményezési listájukon szereplő gazdasági vezetőkkel ne csak a minősítéskor vagy beszámoltatáskor foglalkozzanak, hanem gyakrabban és rendszeresen, lehetőleg a testületi ülésen, mert ez összehasonlíthatatlanul eredményesebb lehet, mint az egyéni beszélgetés. A gazdasági vezető mondja el röviden, hogyan tudja megoldani feladatait, milyen gondjai és problémái vannak. A pártszerv részéről pedig a tapasztalatok alapján adjanak rövid értékelést. Ha szükséges, akkor nyíltan, őszintén bírálják a munkában, vezetői tevékenységében vagy a magatartásban elkövetett hibáit. Szabjanak konkrét és reális követelményeket a további tevékenységéhez. Ugyanakkor erősítsék, bátorítsák a helyes célok következetes megvalósításában, a kezdeményezésben és felelősségvállalásban. A követelmények meghatározásakor helyes kiemelt figyelmet fordítani a szocialista vezetési stílusra. A vezetés párosuljon a demokratizmus erősítésével, és képes legyen a kollektívát felsorakoztatni a célok megvalósítására. A párt- és gazdasági vezetők közötti kapcsolatrendszernek, elvi alapon, a kölcsönös bizalmon és segítőkészségen kell alapulnia még akkor is, ha időnként vitákon keresztül alakítják ki a helyes álláspontot.

A pártszervezetek gazdaságpolitikai munkájuknál kiemelt figyelmet fordítsanak az üzemi demokrácia megvalósulására. Segítsék elő egész tevékenységükkel továbbfejlesztését, amely növeli a társadalmi aktivitást, és a célok megvalósításának egyre fontosabb feltétele, hozzájárul az üzemi légkör javításához és nem utolsósorban a munkásosztály társadalmi szerepének növeléséhez is. Fejlesztésénél döntő, hogy az eddigi formákat megfelelő tartalommal töltsük meg. A közvetett formáknál, a párt, a szakszervezeti és a KISZ-szervezetek és testületeik érvényesítsék megfelelően jogaikat és hatáskörüket. A közvetlen fórumok (termelési tanácskozások, munkaértekezletek stb.) ne feladatkiosztó és elhatározásokat közlő jelleggel működjenek és ne csak formálisan kérjék ki a munkások véleményét,

hanem hasznosítsák is azokat, s valamennyi javaslatra, véleményre érdemben reagáljanak. A munkásoknak látniuk, érezniük kell, hogy véleményüket igénylik, várják, és ha van rá mód, azt figyelembe is veszik.

Összegezve tehát, a pártszervek és az alapszervezetek gazdaságpolitikai munkájának a következő fő feladatokra kell irányulnia.

— A vállalati, szövetkezeti gazdaságpolitikai céloknak, a középtávú és az éves terveknek összhangban kell lenniük a párt gazdaságpolitikájával, érvényesülni kell bennük a népgazdasági érdekek elsődlegességének.

— A termelési folyamat szervezése, a belső mechanizmus biztosítsa a tervekben foglalt célok megvalósítását. Ennek feltétele, hogy segítsék a jó üzemi légkör, az üzemi demokrácia fejlődését, a kollektívák aktivitásának, fegyelmének növekedését, az emberi viszonyok és magatartás szocialista vonásainak erősödését.

— Érvényesüljön és fokozatosan erősödjön a szocialista elosztás elve; akik a közösségért a termelésben, a munkaterületen többet tesznek, azok nagyobb anyagi és erkölcsi megbecsülésben részesüljenek.

— A lehetőségeknek megfelelően fokozatosan javuljanak a dolgozók munkakörülményei, a szociális, a kulturális és az egészségügyi ellátásuk.

— A vezető posztokon a párt politikájának következetes valóraváltásaért küzdő, megfelelő káderek dolgozzanak.

A gazdasági területen működő pártszervezetek eltérő feltételek, sajátos körülmények között dolgoznak. Ilyenek például:

— Az egyes népgazdasági ágak, ágazatok, alágazatok (pl. ipar, mezőgazdaság, építőipar, közlekedés, kereskedelem, szolgáltatás stb.) területén levő gazdasági alapegységek közötti eltérések és sajátosságok.

— A tulajdonformákból adódó sajátosságok (állami vállalatok, szövetkezetek). Az állami vállalatoknál a pártszervezeti állásfoglalás az állam által kinevezett egyszemélyi felelős vezetőn keresztül érvényesíthető. A szövetkezeteknél ugyanezt a különböző szövetkezeti vezetőtestületekben levő kommunisták meggyőzéssel fogadtatják el a testületekkel (vezetőség, küldöttgyűlés, közgyűlés, különböző bizottságok).

— Sok önálló vállalat és szövetkezet gyáregységekkel, telephelyekkel rendelkezik. A vállalati központban levő pártszerveknek a gazdaságpolitikai munkát koordinálniuk kell a más közigazgatási területen levő gyáregységi, telephelyi pártszervekkel.

Az említetteken kívül még sok eltérő feltétel lehetséges, például: telepített üzem-e vagy sem, szétszórt apró telephelyeken működik, területi vagy üzemi pártszerv irányítása alá tartozik, a pártszervezet tagjainak, a hozzátartozó terület dolgozóinak összetétele (bejárók, munkásszálláson lakók aránya, nem szerinti összetétel stb.). Ezek az eltérő feltételek azt jelentik, hogy az azonos tartalmi feladatokat a főbb formák és módszerek azonossága mellett az eltérő körülmények figyelembevételével, sajátos helyi formákban és módszerekkel kell érvényesíteni, óvakodni kell bármiféle sematizmustól.

A pártszervezetek gazdaságpolitikai tevékenysége a vezetési funkcióknak megfelelően három részre tagolható. A következőkben ennek megfelelően tárgyaljuk a pártszervek és alapszervezetek részvételét a helyi gazdaságpolitikai célok kialakításában, a megvalósítás szervezésében és ellenőrzésében. A hármas tagolás nem jelenti a munka merev szétválasztását, ezek szoros összefüggésben vannak egymással. A következőkben ismertetésre kerülő feladatok, formák és módszerek elsősorban az önálló vállalati és szövetkezeti pártszervek és alapszervezetek gazdaságpolitikai munkájára vonatkoznak.

A pártszervezetek részvétele a helyi gazdaságpolitikai célok kialakításában

Csak az a pártszervezet képes a helyi politikai vezető szerv szerepét ellátni, hatékonyan részt venni a helyi gazdaságpolitikai célok meghatározásában, amelyik jól ismeri a vállalat, a szövetkezet gazdasági és politikai helyzetét, valamint az irántuk támasztott népgazdasági igényeket. Ehhez különböző információs források állnak rendelkezésére. A legfontosabbak: az irányító párt- és állami szervektől kapott tájékoztatások, a helyi gazdasági, társadalmi szervek tájékoztatói, a különböző tanácskozásokon elhangzott észrevételek, javaslatok stb. Fontos feladata a pártszervezeteknek ezek szervezett, rendszeres gyűjté-

se, értékelése, feldolgozása. Helyes, ha az információkat rendszeresen ismertetik a vezető testület előtt is, hogy a gazdaságpolitikai kérdésekben szükségessé váló döntéseket ezek mérlegelésével alakíthassák ki. Így reálisabbak, jobbak lehetnek az állásfoglalások és a határozatok.

A helyi gazdaságpolitikai célok, feladatok kialakításában meghatározó szerepe van a közvetlen irányító és a felső pártszervek gazdaságpolitikai jellegű határozatainak. Az a feladat hárul a helyi pártszervekre és alapszervezetekre, hogy — a helyi körülmények, állami intézkedések, tervek stb. ismeretében — ezeknek a határozatoknak a megvalósítására konkrét helyi célokat, az egységes cselekvés alapját biztosító programokat alakítsanak ki.

A helyi célkitűzések, cselekvési programok kialakításának főbb formái;

a) Az intézkedési terv. Egy-egy időszakban a felső pártszervek nagyobb jelentőségű gazdaságpolitikai kérdések egységes és hatékonyabb megvalósítása érdekében előírják ezek készítését. Az intézkedési tervek lehetnek rövidebb vagy hosszabb időre szólóak. Az intézkedési terveknek a felsőbb pártszervek által megjelölt feladatokat, célokat helyileg kell konkretizálniuk és a megvalósítás érdekében konkrét cselekvési programot kell kialakítaniuk. Az intézkedési tervek nemcsak a célok kialakítását, hanem a végrehajtás szervezését és ellenőrzését is magukba foglalják. A hosszabb időszakra szólóakat pedig az éves gazdasági tervben és a belső szabályozásban is figyelembe kell venni. Megemlítjük, hogy egyes vállalati, szövetkezeti pártszerveknél előírás nélkül is évenként rendszeresen készítenek „komplex intézkedési tervet". Ezek részben magukba foglalják az év legfontosabb gazdaságpolitikai céljait, majd ezt követően fejezetenként a gazdasági, a párt- és a tömegszervezetek legfontosabb tennivalóit. Ez a forma alkalmas a helyi szervek tennivalóinak az összehangolására és ahol eléggé konkrétak és „élőek" ezek a tervek, ott elősegítik az eredményes munkát.

b) A pártszervek és az alapszervezetek részvétele a helyi tervek kialakításában. A készítendő terveknek több fajtája van: a távlati fejlesztési koncepciók (távlati terv). a középtávú (ötéves) gazdasági, valamint a szociális terv és az éves terv. A

vállalatok, a szövetkezetek tervei konkrétan fejezik ki a helyi gazdaságpolitikai célokat és azok összhangját a párt gazdaságpolitikájával és a népgazdasági tervekkel. Ezért egyik legfontosabb formája lehet a helyi és népgazdasági érdekek összehangolásának. *A távlati fejlesztési koncepciók* elkészítése a nagyvállalatok egy részénél különösen jelentős. Ilyenek elsősorban a nehéz-, a gép- és a vegyiparhoz, a kohászathoz stb. tartozó olyan vállalatok, melyek jelentős nemzetközi, hazai kooperációban és exportban vesznek részt. Ezeknél nem elég az öteves előrelátás, hiszen egyes beruházásaik kivitelezése. új gyártmányaik, technológiájuk kifejlesztése is két-három évet, vagy hosszabb időt vesz igénybe. A távlati koncepciók jelentik a vállalati stratégiát. Ennek kialakításánál a pártszervek azt ítéljék meg, hogy reálisak-e a célok, megvalósításukhoz rendelkezésre állnak-e az erők és eszközök, összhangban van-e a népgazdaság távlati fejlesztési tervével.

A középtávú (ötéves) gazdasági terv készítését kormányzatunk 1971-től, a negyedik ötéves terv kezdetével tette kötelezővé a vállalatoknál és szövetkezeteknél. Mivel a feladat akkor új volt, a Központi Bizottság Titkársága 1971. január 4-i határozatában útmutatást adott az ezzel összefüggő pártszervezeti feladatokra. Ezek ma is érvényesek, de a jelenlegi gazdasági helyzetünk fokozottabban megköveteli néhány kérdés kiemelését. Ilyenek: a gazdálkodás hatékonyságának növelése; a termelési eszközök jobb kihasználása: a korszerűbb. gazdaságosabb termékek hányadának növelése: a technológia fejlesztése; a takarékosság és a munka termelékenységének gyorsabb növelése; a bérgazdálkodás és ösztönzés olyan fejlesztése, mely elősegíti a munkaidő jobb kihasználását (pl. a teljesítménybérezés arányának növelése); munkaerő felszabadítása és átcsoportosítása: a helyesebb kereseti arányok kialakulása; fokozódjon a beruházások hatékonysága; a jobb előkészítéssel rövidüljön a kivitelezési idő: ütemesen tegyenek eleget a belkereskedelmi és beruházási szállításoknak: növekedjen az export volumene és gazdaságossága.

A középtávú tervek előkészítése hosszabb időszakot igényel (általában fél-másfél évet). Ennek első szakaszában alakítják ki a vállalat. a szövetkezet gazdálkodásának, fejlesztésének koncepcióit. Helyes, ha a pártszervezet már a koncepciók kiala-

kításában részt vesz. Itt lehet és szükséges is követelményeket támasztani a gazdaságpolitikai célok érvényesítése érdekében. A felelős vezető ennek érvényesítésével utasítást ad a konkrét terv kidolgozására. A következő fázis az elkészült tervnek a párt testületi ülésén történő megtárgyalása. Ha a pártszervek és alapszervezetek a koncepciók kialakításában részt vettek, akkor ebben a fázisban, a testületnek elsősorban azt kell vizsgálnia, hogy a tervben észrevételeiket mennyiben érvényesítették. Az elmúlt időszakban sok helyen azt a módszert alkalmazták, hogy az összeállított, kész tervet vitték csak a párt testületi ülése elé, sok számadattal, ami gyakran lehetetlenné tette a fő összefüggések megértését, ezáltal formálissá vált a pártszervezeti részvétel. Másrészt ebben a fázisban már nehéz komoly követelményeket állítani, mert az gyakran az egész terv átdolgozását igényelné. Az előzőleg ismertetett módszernél viszont, amennyiben a terv nem fejezte ki a koncepcióknál állított pártszervezeti követelményeket, jogosan igényelheti a pártszervezet az átdolgozását.

A vállalatok, szövetkezetek, középtávú szociális tervének kidolgozásában is részt vesznek a pártszervek és alapszervezetek. Népgazdasági tervezésünk növekvő figyelmet fordít a társadalmi fejlődés és a gazdasági növekedés egymással összefüggő tényezőire. Ugyanakkor a vállalati tervek az elmúlt időszakban nem tértek ki minden olyan összetevőre, amely a vállalat, szövetkezet és még inkább a dolgozó kollektíva szempontjából fontosak, de nem kifejezetten gazdasági jellegűek, például a dolgozók szakmai és általános műveltségét segítő célkitűzések, az üzemi demokrácia fejlesztése, a munkaverseny és az újítómozgalom céljainak meghatározása stb. Ezt felismerve tette kötelezővé kormányzatunk a vállalatok és szövetkezetek számára, hogy az ötödik ötéves terv időszakára a műszaki, gazdasági célokkal (tervvel) egyidejűleg, azokkal összhangban el kell készíteni a vállalati, szövetkezeti szociálpolitika középtávú fejlesztési programját (tervét).

A vállalati, szövetkezeti szociális terveknek tartalmazniuk kell a dolgozókról való gondoskodást, a közösség emberi viszonyainak fejlesztését szolgáló célokat és megvalósításuk eszközeit. A vállalati szociális tervnek tartalmaznia kell azokat az intézkedéseket, amelyek a munkások helyzetének javítására, a

nők egyenjogúságának érvényesítésére, az ifjúsági törvény végrehajtására, a közművelődés vállalati feladataira vonatkoznak. Tartalmaznia kell továbbá a munkaerő-, a bér- és jövedelemgazdálkodás szociális vonatkozásait; adott esetben pedig a dolgozók szükségessé váló átcsoportosításának szociális feltételeit; a szakmai képzés és továbbképzés programját; a munkavédelemmel és a munkakörülmények fejlesztésével kapcsolatos elképzeléseket; az üzemegészségügyi intézkedési tervet; a munkahelyi emberi viszonyok fejlesztésével, a közösségi neveléssel, a mozgalmi aktivitással kapcsolatos tevékenységeket; a vállalati juttatásokat, kedvezményeket (üzemi étkeztetés, munkásszállás, gyermekintézmények, üdültetés, lakásépítési támogatás, kulturális és sportráfordítások stb.).

A felsorolt vállalati feladatokat az áttekinthetőség érdekében még akkor is önálló szociális tervben kell összegezni, ha ezek közül egyes feladatok a vállalati tervben is szerepelnek. A szociális tervben megjelölt feladatok nem feltétlenül szükséges, hogy mindig költségigényesek legyenek. A szociális tervezés előkészítésében és véglegesítésében nagy szerepet kell biztosítani a párt- és tömegszervezeteknek, valamint a szövetkezet választott bizottságainak és a kollektíváknak. A tervezésben való részvétel módszere azonos a gazdasági tervezésnél ismertetettel. A szociális tervezésnél nagyon fontos, hogy a tervet készítők elgondolásai a kollektívák igényeivel, szükségleteivel találkozzanak. A reális, jó szociális terv vonzó programmal tud a dolgozó kollektívák elé állni, s ha ez reális igényeiknek megfelel, akkor nagymértékben megkönnyíti a vezetés dolgát, mert népszerűvé, mozgósító erejűvé teszi a gazdasági tervet is.

Helyes módszer, ha a gazdasági és szociális tervet egyidejűleg tárgyalják a párt testületi ülésén.

A pártszervezeteknek az éves tervek kialakításakor azt kell figyelemmel kísérniük, hogy az éves előirányzatok megfelelnek-e a középtávú tervnek, vagy a népgazdasági és a helyi körülmények milyen változtatást igényelnek. A népgazdasági célokat kifejezi a következő évre szóló költségvetés és terv, ez alapvető iránymutatást jelent a vállalatoknak és szövetkezeteknek a követendő célokhoz és feladatokhoz. Hasonló tartalmú kérdésekkel kell foglalkoznia, mint a középtávú terveknek, for-

mái és módszerei is azonosak. Az eltérés abban áll, hogy konkrétabban, részletekbe menően kell tisztázni a célokat és intézkedéseket.

A tervek kidolgozása nem pártszervezeti feladat, hanem a gazdasági vezetőké és a szakembereké. A pártszervezet segíti es ellenőrzi a tervezést. hogy az a gazdaságpolitikai céloknak és a népgazdasági érdekeknek megfeleljen. Joga és kötelessége a tervben foglalt olyan tendenciák visszautasítása, módosíttatása, amelyek ezzel ellentétesek.

A tervezésben való részvétel eddig felsorolt formái az önálló vállalati, szövetkezeti pártszerveknél és alapszervezeteknél alkalmazható. Ha a vállalatnál pártbizottság vagy pártvezetőség működik, akkor feladatához tartozik egyrészt az alapszervezetek észrevételeinek, javaslatainak az összegyűjtése és megfelelő érvényesítése, másrészt annak kimunkálása, hogy az alapszervezetek a maguk szintjén (műhely, üzemrész stb) hogyan kapcsolódjanak be az ottani előzetes tervjavaslatok kialakításába, vagy a véglegesített és lebontott tervek végrehajtási módozatainak kimunkálásába. Hasonló feladataik vannak a vállalati központoknál működő pártszerveknek. A tervezés mindegyik formájánál fontos pártszervezeti feladat, hogy segítse az üzemi, szövetkezeti demokrácia kibontakozását azáltal, hogy képviseleti szervei és közvetlen fórumai útján is minél aktívabban működjenek közre az előkészítésben, javaslataikkal segítsék elő a reálisabb célok kialakítását. Ez jelentősen segítheti azt, hogy a célok megvalósításában aktívan vegyenek részt e kollektívák.

A mezőgazdasági termelőszövetkezetek pártszervezetei is az előzőleg ismeretett formákban vesznek részt a tervezésben. a helyi celok kialakításában. Ennek tartalmi kérdéseinél a területi pártszerveknél a mezőgazdaságról szóló feladatokat kell értelemszerűen alkalmazni. Emellett néhány fontos sajátossággal is rendelkeznek. Az *egyik* az, hogy terveiket a közgyű- és vagy a kuldöttgyűlés alakítja ki és hagyja jóvá Nagy feladata a pártszervezetnek az, hogy a közgyűlés ezzel a jogával helyesen éljen. Ne kerüljön a népgazdasági érdek fölé a rövid távú csoportérdek abban a formában sem, hogy eltúlozzák a felosztható jövedelem arányát a fejlesztés rovására, sem úgy, hogy elhanyagolják a mezőgazdasági tevékenységet és helyet-

te a kisegítő tevékenységet növelik. *Másik* sajátossága az, hogy a tervekbe kell foglalni a háztáji gazdálkodás segítését is.

c) A munkahelyi pártszervezetek fontos feladata *részt venni a vállalati, a szövetkezeti szabályzatok és a belső szabályozás kialakításában.* A vállalatoknál, szövetkezeteknél kialakított gazdaságpolitikai célok, tervek megvalósításának fontos feltétele, eszköze és segítője a belső szervezettség, a rend, a fegyelem, a jogok, a kötelességek, a hatáskörök stb. megfelelő szabályozása. Jelentőségük szükségessé teszi, hogy a pártszervezetek is foglalkozzanak velük. Kidolgozásuk a gazdasági vezetés feladata. A pártszervezet feladata itt az, hogy ha azt tapasztalja, hogy nem elég összehangoltan, „olajozottan" működik a szervezet, akkor ösztönözze, bátorítsa a gazdasági vezetést ezek korszerűsítésére, a célokhoz és a változó körülményekhez igazítására. (Esetleg konkrét követelményeket is támaszthat.) Ma is időszerű a szervezeti felépítés korszerűsítése (felesleges szervezetek, munkakörök megszüntetése), a feladatkörök pontosítása, elhatárolása, a hatáskörök — vele együtt a felelősség megosztása, a munkafegyelem szilárdítása stb. Ezek közül itt csak a kollektív szerződéssel és a szövetkezeti alapszabállyal foglalkozunk.

A kollektív szerződés: a vállalat vezetője és a dolgozó kollektíva képviseletében a szakszervezet közötti olyan megállapodás, amely a dolgozó kollektívákat közvetlenül érintő kérdéseket szabályozza. (Munkaviszonnyal, jogokkal, kötelességekkel, bérezéssel stb. összefüggő kérdéseket.) Ennek szoros kapcsolatban kell lennie a középtávú gazdasági és szociális tervvel. Előkészítésénél nagyon fontos, hogy a párt, a gazdasági és a tömegszervezetek vezetése együttesen alakítsa ki továbbfejlesztésének irányait, lehetőségeit. Ezt követően és erre alapozva készítsék el az illetékesek a tervezetet, amelyet a dolgozó kollektívák elé bocsátanak megvitatásra. A pártszervezet feladata, hogy segítse a viták eredményességét, a fejlesztés irányának, lehetőségeinek megértetését, ellenőrizze és biztosítsa, hogy az elhangzott észrevételeket, javaslatokat összegezzék, mérlegeljék és a reális lehetőségeken belul a tervezet véglegesítésénél hasznosítsák is.

A szövetkezetek alapszabályai fontos szerepet töltenek be a szövetkezet életében. Szabályozzák a szövetkezeti tagságból

következő jogokat, kötelességeket, a szövetkezeti szervek feladatait, hatáskörét, egész működését. Helyes és szükséges, hogy szövetkezeti pártszerveink hasonló szerepet vállaljanak, mint amit a kollektív szerződésnél és más szabályozásnál jeleztünk.

Szervező, mozgósító munka a gazdaságpolitikai célok megvalósítására

A pártszervezetek szervező és mozgósító munkája elsősorban politikai jellegű, hisz a célok megértetése, a megvalósításukra való mozgósítás legfontosabb eszköze a meggyőzés és a példamutatás. Ennek formái és módszerei a következőkben foglalhatók össze:

a) A párttagság és a dolgozó kollektívák meggyőzése a gazdaságpolitikai célok helyességéről, ösztönzésük az eredményes végrehajtásra. Ezt a propaganda és a termelési agitáció eszközeivel, az erkölcsi ösztönzés és a példamutatás érvényesítésével lehet elérni. A termelési agitáció céltudatosan összpontosítson néhány helyileg fontos feladat megoldására. A pártszervek a propagandistáknak és a különböző gyűlések előadóinak ehhez konkrét segítséget adjanak. A különböző gyűléseken, tanácskozásokon olyan légkört kell teremteni, hogy a célok, feladatok ismertetése mellett a kollektívák azt érezzék, hogy a jobb megvalósítás érdekében a vezetés igényli a kollektívák észrevételeit, javaslatait és azokat hasznosítja is. Fontos mozgósító eszköz lehet — az anyagi ösztönzés mellett — az erkölcsi ösztönzés, a dicséret és bírálat fokozottabb alkalmazása, a személyekre és a kollektívákra is. A kommunisták szavának akkor van meggyőző és mozgósító ereje, ha a szavak megegyeznek a tettekkel. Pártszervezeteinknek a kommunisták munkájának értékelésénél az eddiginél is nagyobb figyelmet kell fordítaniuk a példamutatásra, mert ez az eredményesebb munkára, a gazdaságpolitikai célok megvalósítására való mozgósításnak egyik leghatékonyabb eszköze.

b) A pártszervezetek gazdaságpolitikai szervező munkájának fontos része saját határozatának lebontása a kisebb egységekre (alapszervezetekre, pártcsoportokra), az egyes kommunistákra, a kommunista gazdasági vezetőkre és a tömegszervezetekben dolgozó kommunistákra. Ma még sok helyen az jelen-

ti a munka gyenge láncszemét, hogy rábízzák az egyes kommunistákra, találják meg maguk a határozatok végrehajtásának legjobb módját. Természetesen ez is egy lehetséges mód, de eredményesebb lehet a végrehajtás, ha azt a szervezettség és az összehangoltság jellemzi. Ebben a legnagyobb feladat az alapszervezetekre és a pártcsoportokra hárul. Itt kell megtalálni azt a módot, amely szerint a gazdaságpolitikai jellegű határozatokból az egyes párttagoknak „testre szabottan" megbízatásokat adnak. (Pl. új brigád szervezése, brigádvállalások irányítása, újítások, új eljárás bevezetése, második műszak szervezésének segítése stb.)

c) *A gazdasági feladatok megvalósítását segítő mozgalmak támogatása.* Ilyenek a munkaverseny, a termelési mozgalmak, az újítómozgalom stb. Ezek fontos szerepet töltenek be a gazdasági célok megvalósításában és a társadalmi aktivitás növelésében is. A pártszervezetek egyik fontos feladata annak elősegítése, hogy ezek megfelelő és növekvő szerepet kapjanak a gazdasági egység tevékenységén belül. E formák közül csak a munkaversennyel, ezen belül is a szocialista brigádmozgalommal összefüggő feladatokkal foglalkozunk. A verseny eredményességének egyik fontos biztosítéka, hogy minden szinten a gazdasági vezetők váljanak a verseny „gazdáivá". Nekik kell évenként a tervre építve kijelölni, hogy a verseny, a brigádmozgalom milyen gazdasági célok megvalósítására összpontosítson. A gazdasági célok mellett meg kell jelölni a szocialista brigádmozgalom számára a társadalmi tevékenységünkkel és a szocialista életmód fejlesztésével összefüggő feladatokat is. Ez utóbbiaknál nagyobb szerepet kell vállalniuk a tömegszervezeteknek és a pártszervezeteknek. A gazdasági vezetők kötelessége az eredményes verseny feltételeinek biztosítása, a megfelelő szervezettség, az anyagellátás stb. Nagyon kedvezőtlenül hat a versenymozgalomra, ha a résztvevőknek a szervezetlenségből adódóan nincs lehetőségük az ütemes, egyenletes munkára. Sajnos gazdasági vezetőink egy része e kötelezettségének még ma sem tesz megfelelően eleget, az ezzel járó feladatokat igyekszik áthárítani a társadalmi szervekre. Helyenként az a probléma, hogy a verseny erkölcsi és anyagi elismerése nincs összhangban a gazdasági egységen belül betöltött szerepével.

Előfordulnak egyoldalú, formális, nem reális értékelések.

Ezek sértik a versenyben résztvevők igazságérzetét, akadályozzák a versenymozgalom egészséges továbbfejlődését. Az erkölcsi elismerésnek nemcsak az ünnepélyes eredményhirdetésben és a különböző formájú népszerűsítésben kell megnyilvánulnia — bár helyenként ezt is nagyon kevéssé alkalmazzák —, hanem abban is, hogy nagyobb szerepet kapjanak az egység előtt álló feladatok kialakításában.

d) A pártszervek és alapszervezetek belső gazdaságpolitikai koordinációja. Az a feladat hárul a vállalati, szövetkezeti pártszervekre és alapszervezetekre, hogy a területükhöz tartozó gazdasági, tömegszervezeti vezetés munkáját a gazdaságpolitikai célok megvalósítása érdekében összehangolják. Ez elengedhetetlen feltétele annak, hogy e szervek és szervezetek tevékenysége megfelelően kapcsolódjon egymáshoz. A megvalósítás során jelentkező problémákról és a megvalósítás helyzetéről tájékoztassák egymást. Ennek egyik formája félévenként a munkatervi feladatok egyeztetése, összehangolása (általában félévenként). A másik a gyakrabban (hetenként, kéthetenként) tartott négyszög-ülések. A pártszervezeteknek kell ezek helyes működtetésében a nagyobb szerepet és felelősséget vállalniuk. Napirendjének zömét az időszerű feladatokról való kölcsönös tájékoztatás adja. Emellett helyes, ha előre tervezett, átfogóbb kérdéseket is tárgyalnak. Például egy-egy fontos határozatot, vagy az intézkedési tervből az egyes szervekre háruló feladatok végrehajtását. Ezzel élőbbé lehet tenni az intézkedési terveket, ösztönzést is jelent a végrehajtás körültekintőbb, folyamatosabb szervezésére és összehangolására. Az összehangoló tevékenységen belül jelentős feladat a gazdasági és a társadalmi szervek rendezvényeinek tartalmi, időbeni összehangolása, politikai előkészítésének segítése. Fontos, hogy e rendezvényeken a párttagok aktívan, példamutatóan vegyenek részt az állásfoglalások kialakításában. Így eredményesebbé, tartalmasabbá tehetők az üzemi tanácskozások.

e) Ipari nagyvállalatok központjaiban működő pártszervek és alapszervezetek külső gazdaságpolitikai koordinációja. A gazdaságpolitikai koordináció lényege, hogy a vállalatot érintő legfontosabb feladatokban (terv, kollektív szerződés stb.) egyeztessék a véleményeket, közös álláspontot alakítsanak

ki a vállalati központ és a gyáregységek titkárai, illetve pártszervei. A Központi Bizottság Titkársága 1972. október 9-i határozata kimondja: „A koordinálási joggal felruházott pártszervezetek még a gazdasági vezetés döntése előtt biztosítsák a pártszervezetek véleménycseréjét, közös állásfoglalásait a határozatban megjelölt alapvető kérdésekben. Ily módon segítsék a vállalathoz tartozó pártszervezetek részvételét a célkitűzések kialakításában. A pártszervek és -szervezetek a maguk működési területén szorgalmazzák az összvállalati feladatokból adódó helyi tennivalók végrehajtását."[7]

A legfontosabb formája az évenként 2—3 alkalommal tartott koordinációs titkári értekezlet. Célszerű az olyan ütemezés, hogy az egyik ilyen titkári értekezlet a következő év tervcéljai kialakítása idején kerüljön sorra. Itt alakítsanak ki közös álláspontot, különös figyelmet fordítva az év folyamán az egyes gyáregységeknél tapasztalt feszültségek feloldását igénylő feladatok meghatározására. A titkári értekezleten kialakított közös állásfoglalást az esetlegesen vitatott kérdésekkel együtt tárgyalja meg a koordináló pártszerv — esetleg a titkárok részvételével — testületi ülésen. Erősítse meg az általa helyesnek tartott állásfoglalásokat és azt mint sajátját képviselje a vállalat vezetése felé, igényelje azok érvényesítését. Ha a koordináció nemcsak tájékoztatást foglal magában, hanem az előbbiek szerint a vállalati célok kialakításában való részvételt is, akkor a gyáregységi pártszervek is érzik ennek szükségességét.

E forma mellett az utóbbi években az együttműködésnek, a kölcsönös tájékoztatásnak több hasznos formája is kibontakozott. Ilyenek például: a gyáregységi titkárokat a nagyvállalat olyan párttestületi üléseire is meghívják, ahol lényeges gazdaságpolitikai kérdést tárgyalnak; időnként együttes testületi ülést tartanak, ha a téma ezt igényli; a koordinált pártszervek titkárait meghívják egy-egy igazgatói tanácsülésre, vagy a nagyvállalatnál rendezett titkári továbbképző tanfolyamokra (az illetékes területi pártbizottság egyetértésével stb.).

A nagyvállalati pártszervnek ezenkívül szoros kapcsolatot kell kialakítania az illetékes területi pártbizottságokkal is. A

[7] Titkári tájékoztató, 1973. 1. sz. 22. old.

pártszervezeti és a gazdasági vezetés is adjon rendszeres tájékoztatást a nagyvállalatot vagy az ottani gyáregységet érintő legfontosabb kérdésekről.

A gazdaságpolitikai célok, határozatok végrehajtásának ellenőrzése

A gazdasági élet pártellenőrzésének több bevált formája van:

a) A gazdasági vezetők beszámoltatása. E formánál lényegesnek tartjuk a következők betartását: A beszámoltatást nem szabad összekeverni a tájékoztatással. A beszámolás ne mindenre kiterjedő legyen, hanem konkrét, körülhatárolt témára vonatkozzon. A beszámolásra a gazdasági vezető és a pártszervezet is alaposan készüljön fel. Körültekintő és nyílt vita után a beszámoltatást minden esetben állásfoglalással, esetleg határozattal szükséges lezárni. Az állásfoglalás azt fejezze ki, hogy a pártszerv egyetért a beszámolóban foglalt elemzéssel, a hibák kijavítására javasolt elgondolásokkal vagy más javaslatai vannak. A pártszervezet állásfoglalása erősíti a gazdasági vezetőt a további munkában. A határozat azt fejezheti ki, hogy a pártszervezet az elfogadott elgondolások megvalósítását hogyan, milyen formában segíti.

A pártszervezetnek joga van a területéhez tartozó bármelyik vezetőt beszámoltatni gazdasági vezetői tevékenységéről, de ezt nem helyes úgy értelmezni, hogy az a pártszervezet dolgozik jól, amelyik minden gazdasági vezetőt mindenről beszámoltat. Időben sem képes — az előbb vázolt követelmények mellett — ennek eleget tenni. Azt tartjuk célszerűnek, ha a beszámoltatás a pártszervezet területéhez tartozó első számú vezetőre és helyetteseire terjed ki. A beszámoltatást csak olyan esetben helyes és szükséges a közbeeső vezetőkre is kiterjeszteni, ha olyan problémák adódnak a területén, melyeknek politikai hatásai kedvezőtlenek. Ilyen esetekben meg kell bízni az első számú vezetőt azzal, hogy legyen felelős a beszámoló előkészítéséért és maga is alakítsa ki véleményét az adott problémáról a párt vezető testülete előtt. Helyes, ha nem az első számú vezető, hanem a helyettese vagy a közbeeső vezetők számolnak be, akkor az a felettes vezető, illetve az első számú vezető jelenlétében történjen. A pártszervezetnél kialakított ál-

lásfoglalás így reálisabb lehet, másrészt ezek érvényesítése, megvalósítása az első számú vezetőn keresztül kell, hogy érvényre jusson, az ő felelőssége mellett.

b) Egy-egy *határozat*, állásfoglalás *végrehajtásának helyzetét* — egy kisebb egységnél, vagy az egész vállalatnál — *a testület tagjainak és az aktíváknak a bevonásával vizsgálják meg.* Ennél nagy figyelmet kell fordítani arra, nehogy átcsússzon a szűkebb szakmai kérdések vizsgálatába, mert ez nem pártszervezeti feladat. Ha a különböző okok, problémák ezt szükségessé teszik, akkor a pártszervezet kérheti a gazdasági irányító szerv vezetőjét ezek kivizsgálására és ennek eredményeinek közlésére. A pártszervezet vizsgálata, elemzése az intézkedések politikai összefüggéseit és hatásait vizsgálja, módszere pedig elsősorban az érintett terület kollektíváival vagy az egyes személyekkel való beszélgetés legyen (ne számszaki, adminisztratív stb.). Ennek a formának az alkalmazása időnként indokolt, akár önállóan, akár a beszámoltatással kombinálva, a reálisabb helyzetfeltárás érdekében. Szükséges, hogy az ilyen vizsgálatokat is állásfoglalással zárják le. Ezt az érintetteknek hozzák a tudomására, sőt a kollektívákat is tájékoztassák, hogy elejét vegyék az alaptalan híreszteléseknek.

c) A gazdaságpolitikai ellenőrzés fogalmába sorolható, bár ennek szélesebb. demokratikusabb formáját jelenti *az alsóbb pártszervek, pártcsoportok, egyes párttagok beszámoltatása a gazdaságpolitikai jellegű határozatok, pártmegbízatások teljesítéséről,* valamint a tömegszervezetek jelzései, észrevételei, vagy a különböző tanácskozásokon e témában elhangzó bírálatok és észrevételek is. A párttagnak a szervezeti szabályzatból következő kötelessége, hogy a munkaterületén segítse a gazdaságpolitikai célok érvényesítését, a problémák megoldását, de az is, hogy ezeket jelezze a pártcsoportnak, illetve az alapszervezeti vezetőségnek. Ha a pártszervezet biztosítja a megfelelő légkört. az észrevételek összegyűjtését, elemzését, akkor az ellenőrzésen belül ez fontos és hatásos forma lehet.

Helyes, ha a vállalati, szövetkezeti pártszervek az ellenőrzésnek ezt a formáját segítik hatékonyabbá tenni. Ebben az esetben növelhető a dolgozó kollektívák és a párttagság aktivitása is. Ennek eredményessé tételével az ellenőrzés más formáit lehet csökkenteni.

A PÁRT IDEOLÓGIAI ÉS TÖMEGPOLITIKAI MUNKÁJA

AZ IDEOLÓGIAI OSZTÁLYHARC SZEREPE A TÁRSADALMI HALADÁSÉRT VÍVOTT KÜZDELEMBEN

A társadalom osztályainak, rétegeinek és egyes tagjainak politikai befolyásolása, meggyőzése bizonyos célok érdekében az osztálytársadalomban és a politikai pártok kialakulása óta része, tartozéka az osztályharcnak. Az osztálytársadalmak története az osztályharcok története abban az értelemben is, hogy meghatározott osztálycélok vagy társadalmi célok érdekében állandó küzdelem folyik a tömegek szellemi befolyásolásáért, meggyőzéséért. Az osztálycélok elfogadtatásáért, a hatalom kivívásáért és megtartásáért vívott küzdelemben az osztályharc egyik alapvető területe az ideológiai harc. Minden társadalomban az uralkodó osztály ideológiai eszközökkel is érvényesíti és védelmezi hatalmát. Ez a folyamat minden történelmi korszakban, napjainkban is jól megfigyelhető.

Az ideológia olyan nézetek, eszmék összessége, amelyek meghatározott osztályérdekeket tükroznek és ennek megfelelően akarják a tömegeket befolyásolni, a fennálló társadalmi viszonyok fejlődését, megszilárdítását vagy megváltoztatását szolgálni. Az ideológia magában foglalhat politikai, jogi. etikai, esztétikai, vallási és filozófiai nézeteket is. Az ideológia osztályérdekeket képvisel, éppen ezért nincs osztályok feletti vagy

osztályok érdekeitől mentes ideológia. Következésképpen az alapvetően ellentétes érdekeltségű osztályok érdekeit kifejező ideológiák közötti harc egyúttal osztályharc is. Az ideológia tehát lehet helyes, tudományos, illetve hamis, torz, illuzórikus, attól függően, hogy az adott osztály érdekeinek a tudományos objektivitás vagy a megtévesztés felel meg.

Valamely osztály ideológiája csak akkor tükrözheti objektíven a valóságot, ha érdekei egybeesnek a társadalmi haladás szükségleteivel. A történelmi fejlődés során — a munkásosztály és ideológiája megjelenése előtt is — az élenjáró a társadalmi haladást képviselő osztályok ideológiája — különböző mélységgel és következetességgel — olyan elemeket tartalmazott, amelyek a társadalmi valóságot helyesen tükrözték vissza, és kifejezték, képviselték az adott kor társadalmi szükségleteit. Napjainkban is léteznek olyan ideológiák, eszmék, nézetek, amelyek bár nem fejezik ki a társadalmi fejlődés szükségleteit, jelentős szerepet vállalnak és töltenek be az emberiség sorsáért, az egyetemes haladásért vívott küzdelemben. Ugyanakkor számos torz, hamis, tudománytalan és illuzórikus elem volt és van ezekben a nézetekben, eszmékben. Ezért a különböző ideológiák elemzésekor, értékelésekor — különösen napjainkban, amikor a nemzetközi ideológiai osztályharc fokozódik és egyre bonyolultabbá válik — meg kell különböztetnünk az objektíve igaz, a tudományos és a hamis, az illuzórikus, a tudatosan vagy nem tudatosan torzító elemeiket.

A marxizmus—leninizmus, a munkásosztály tudományos ideológiája, a valóságot hűen tükrözi vissza. Olyan eszmék, nézetek egységes rendszere, amely a munkásosztálynak mint a kommunizmus megteremtőjének helyzetét, történelmi célját, érdekeit, az egyetemes társadalmi haladás szükségleteit fejezi ki.

Marx, Engels és Lenin a tudományos szocializmus megalkotásakor és továbbfejlesztésekor mindenkor hangsúlyozták, hogy a munkásosztálynak létéből és történelmi küldetéséből eredően nem illúziókra van szüksége, hanem a valóság szigorúan tudományos feltárására.

Lenin „Mi a teendő" című művében Engelst idézve és továbbfejlesztve kifejtette, hogy az osztályharcnak három nagy területe van: a politika, a gazdaság és az ideológia. A mun-

kásosztály küzdelme csak akkor lehet eredményes, ha ez a harc összehangoltan, tervszerű vezetéssel folyik. A marxista—leninista ideológia szerepe ebben az, hogy tudományosan kimunkálja és megindokolja e harc céljait, mozgósítson azok gyakorlati megvalósítására, elméletileg általánosítsa a harc tapasztalatait, küzdje le az ellenséges ideológiai nézeteket és alkotó módon válaszolja meg a társadalmi haladás által napirendre tűzött kérdéseket. A társadalmi fejlődés megérett feladatainak sikeres megoldásához, szükség van az osztályérdekek tudatosítására, a társadalmi valóság felismertetésére, megértetésére. Az ideológia valóságfeltáró, tudatosító, mozgósító szerepe szubjektív feltétele a társadalmi fejlődés megérett szükségletei realizálásának.

Az ideológia — mint osztályviszonyokat és érdekeket kifejező társadalmi tudat — a felépítmény része, s fejlődését, megnyilvánulási formáit sajátos törvényszerűségek jellemzik. Minden társadalmi-gazdasági alakulatban az uralkodó osztály ideológiája az uralkodó ideológia. Az ideológia kialakulása a gazdasági viszonyoktól függ, de hatással van rá a politika, a politikai helyzet is. Ugyanakkor az ideológia is hatást gyakorol a társadalmi lét minden elemére, az őt létrehozó gazdasági alapra és a politikai felépítmény különböző elemeire, intézményeinek működésére.

Az eszmék, nézetek önmagukban, a gazdasági alap és a megfelelő intézmények, szervezetek nélkül nem képesek a fejlődésre, szerepkörük ellátására és így nem is érhetik el céljukat. Az elmélet anyagi hatalommá válik, mihelyt a tömegeket megragadja — mondta Marx. Ehhez azonban az szükséges, hogy a munkásosztály, a dolgozó tömegek olyan szervezetekkel rendelkezzenek, amelyek a forradalmi elméletet eljuttatják, „beviszik" a munkásosztály, a dolgozó tömegek tudatába, szervezik, irányítják gyakorlati harcukat.

A szocialista forradalom győzelmével, amelynek következtében a munkásosztály meghódítja a politikai hatalmat, létrehozza azokat az intézményeket és szervezeteket, amelyek működtetésével a gazdaságban, a politikában és az ideológia terén érdekei érvényesülését biztosítja.

A fejlett szocialista társadalom időszakában, amikor a gazdasági építő és a kulturális nevelő munka egymást kiegészítő,

komplex feladattá válik, még inkább megnő a forradalmi eszmék, nézetek és szervezetek egymásra utaltságának a jelentősége.

Ezt a folyamatot a marxista—leninista elmélettel felfegyverzett párt eszmei-politikai irányításával szervezi, s aktívan részt vesznek benne a szocialista munkásállam intézményei, és a szocialista célokkal azonosuló tömegszervezetek és mozgalmak is.

AZ IDEOLÓGIAI MUNKA BELSŐ FELTÉTELEI

Pártunk mindig nagy figyelmet fordított az ideológiai munkára, annak gyakorlati tapasztalataira, tanulságaira. Rendszeresen elemzi azokat a feltételeket és körülményeket, amelyek közepette az ideológiai osztályharc, a szocialista tudatformálás végbemegy.

A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusa megállapította, hogy az elmúlt beszámolási időszakban a társadalmi viszonyok fejlődésével, a gazdasági építőmunka eredményeivel összhangban növekedett a marxizmus—leninizmus befolyása, erősödtek a szocialista életmód és erkölcs normái, növekedett népünk politikai öntudata, általános és szakmai műveltsége. Mindezt bizonyítják negyedik ötéves tervünk sikeres teljesítésének eredményei, a nemzeti méretűvé vált társadalmi munkaakciók és szolidaritási mozgalmak sikerei, a szocialista munkaverseny kibontakozása, a szocialista brigádmozgalom eredményei. Kialakult a szocialista építőmunka előrehaladását gátló helytelen nézetek és gyakorlati megnyilvánulások ellen fellépő közvélemény.

Pártunk ideológiai munkáját az elmúlt időszakban a marxizmus—leninizmus alkotó alkalmazása és gazdagítása, az eszme széles körű elterjedése jellemezte. Megélénkült az ideológiai munka, nőtt a párttagság eszmei felkészültsége a társadalmi gyakorlatban, a közgondolkodásban erősödött a marxizmus—leninizmus vezető szerepe. A párt a két kongresszus közötti időszakban számos elvi jellegű kérdéssel foglalkozott, és választ adott a társadalmi fejlődés során adódó kérdésekre. Pártunk elemezte, minősítette társadalmi fejlődésünk jelenlegi

színvonalát, s elvileg megalapozta a fejlett szocialista társadalom építésének további feladatait. Megalkotta a párt új programnyilatkozatát, amely 15—20 évre elvi-politikai útmutatást ad minden párttag, az egész nép szocialista építőmunkája számára.

A párt XI. kongresszusa olyan fontos — a mindennapi gyakorlati munkát is eligazító — elvi-politikai kérdésekre adott választ, mint például az állam jellege, tartalma, feladatai a fejlett szocialista társadalom építésének időszakában; a tulajdonviszonyok jellege, formái, a köztuk levő viszony, fejlődésük perspektívája; a gazdasági építőmunka és a szocialista kultúra kölcsönhatásai, az irányításukkal, fejlesztésükkel kapcsolatos feladatok; a szocialista demokrácia, ezen belul az üzemi-munkahelyi demokrácia szerepe, a fejlesztésével kapcsolatos feladatok; a szövetségi politika tartalma és összefüggései az ideológiai harccal, a nemzeti egység fejlesztésének időszerű feladatai; a fejlett szocialista társadalom építésének külső feltételei és az azokból adódó párt-, tömegszervezeti és állami feladatok; a munkásosztály és pártja vezető szerepe fejlesztésének szükségessége, mint a fejlett szocialista társadalom sikeres építésének feltétele; a párt élcsapat- és tömegpártjellege érvényesülésének dialektikája

A kongresszus azt is megállapította, hogy társadalmunkban a jelentős fejlődés mellett jelen vannak még — sőt időközönként fel is élénkülnek — szocialista elveinkkel, erkölcsi felfogásunkkal ellentétes, azzal össze nem egyeztethető megnyilvánulások is, melyek hátráltatják előrehaladásunkat. Ezek okai részben objektív, részben szubjektív természetűek. Az objektív és szubjektív okok megkülönböztetésére azért van szükség, mert az objektív helyzetből adódó negatív jelenségek megszüntetéséhez azokat az objektív viszonyokat kell megváltoztatni, amelyek a nem kívánatos jelenségeket kitermelik. A negatív jelenségek szubjektív okainak ismerete pedig azért fontos, hogy szembe állítva velük marxista—leninista felfogásunkat, helyes gyakorlatunkat, eszmei harcban visszaszorítsuk, s végleg legyőzzük őket.

Az objektív okok nagyrészt a társadalmunkban meglevő ellentmondásokból erednek, amelyek a még nem teljesen felépült szocialista társadalom jelenségei, hiszen jelenleg még

osztálytársadalomban élünk. Noha ezek az ellentmondások nem antagonisztikusak — az osztályok és rétegek a szocialista nemzeti egység keretében, az alapvető érdekek egybeesése alapján dolgoznak együtt —, mégis hibát követnénk el, ha ezeket nem vennénk figyelembe. Az alapvető érdekek egybeesése mellett az osztályok és rétegek között fennálló érdekkülönbségek elsősorban az osztály- és a szociális helyzet különbségéből adódhatnak, de objektív tényezőnek tekinthetjük társadalmunk tudati állapotát is. Ismert marxista tétel, hogy a társadalmi lét fejlődése megelőzi a társadalmi tudat fejlődését. Ugyanakkor arra kell törekednünk, hogy a társadalmi tudat elmaradása a társadalmi léttől ne legyen a megengedhetőnél nagyobb. A párttagoktól, a szocializmus öntudatos híveitől elvárható, hogy tudatosságuk már most megfeleljen a fejlett szocializmus követelményeinek. Eszerint dolgozzanak, éljenek, példát mutatva a tömegeknek, amelyek számára a szocializmus eszméivel való azonosulást elérendő célnak tartjuk.

Objektív ok a kapitalista környezet és az imperializmus tudatos ideológiai bomlasztó tevékenysége. Bár hatása egyre szűkebb területen és közegben érvényesül, gazdasági, politikai, ideológiai szféráival, fellazítási törekvéseivel hatást gyakorolhat, ezért ezeket a tényezőket nem becsülhetjük le.

Negatív hatással vannak a társadalmi tudat fejlődésére a kapitalizmusból visszamaradt olyan eszmei maradványok és magatartásmódok mint a nacionalizmus, a kozmopolitizmus, a cionizmus, az antiszemitizmus, a szovjetellenesség, a szocialista építőmunka eredményeinek lekicsinylése, a túlméretezett szerzésvágy, az egoizmus, a nők lebecsülése, a vallásos világnézet stb.

A kispolgári életszemlélet és életvitel az egyik legszívósabb akadálya a szocialista tudat fejlődésének és általánossá válásának, állandó ellenfele a marxista—leninista eszmének és gyakorlatnak. Gyakran nevelő munkánk, szocialista gyakorlatunk eredményeit is visszafejleszti, fellazítja. A kispolgári szemlélet — tanítja Lenin — „minden lényeges dologban eltér a következetes proletár osztályharc követelményeitől és szükségleteitől".[1] A kispolgár „könnyen csap át szélsőséges forradalmi-

[1] *Lenin* Válogatott művei. III. kot. Kossuth Konyvkiadó 1967. 177 old.

ságba, de nem képes arra, hogy kitartást, szervezettséget, fegyelmet és állhatatosságot tanúsítson". A kispolgár forradalmisága olyan társadalmi jelenség — mondja Lenin —, amelynek „az a sajátossága, hogy gyorsan meghunyászkodásba, kozönybe, képzelgésbe, sőt az egyik vagy másik »divatos« burzsoá áramlatért való »eszeveszett« rajongásba csap át..."[2] A kispolgáriság mai jellemzői és megnyilvánulási formái sokfélék. A demokratizmus elmélyítésére hivatkozva a politikai, ideológiai és gazdasági élet liberalizálására törekszik. A társadalom és a kisebb kollektívák rovására egyéni érdekeit akarja érvényesíteni. Jellemzői: bezárkózik a magánélet szféráiba, a közugyektől távolmarad; az állami fegyelmet nem tartja be; önző, anyagias; állandóan ellenzékieskedik. Tudomásul veszi a társadalomban végbement politikai-gazdasági változásokat, de megőrzi fenntartásait a proletárdiktatúrával, a munkásosztály és a párt vezető szerepével, hazánk internacionalista elkötelezettségeivel szemben. Elfogadja a szocializmust, különösen a számára hasznos vívmányait, de arra törekszik, hogy a kispolgári életformát és felfogást átmentse a szocializmus viszonyai közé is. A kispolgáriság mint magatartási mód nem korlátozódik csak a kispolgárságra. Megnyilvánulásai fellelhetők a társadalom minden osztályának, rétegének soraiban.

A kispolgári ideológia elleni harcban fő módszer az eszmei-politikai meggyőzés, s annak érvényesítése, hogy társadalmi életünk minden területén kellő megbecsülést és támogatást kapjon a szocializmus ügye iránt elkötelezett, felelősségteljes szemléletmód és magatartás.

A szubjektív természetű okok között kell megemlítenünk azt, amikor a helyes politikát tükröző párt-, állami és tömegszervezeti határozatokat, rendeleteket nem következetesen vagy helytelenül hajtják végre. Ezek negatív tudati hatása kézenfekvő, hiszen az emberek pártunk politikáját, a szocialista társadalmat elsősorban a gyakorlati eredmények alapján ítélik meg.

Az ideológiai élet területén megtalálható negatív jelenségek a szocialista építőmunka gyakorlata közben elkövetett hibákból is táplálkozhatnak. Megszüntetésük az igényesebb, a fe-

[2] Ugyanott, 177, 178 old.

gyelmezettebb, a következetesebb munkánkon, a párt-, az állami- és a tömegszervezetek figyelmesebb és rendszeresebb ellenőrző tevékenységén múlik.

Szubjektív természetű oknak tekinthetjük a különböző vezetői gyakorlatban fellelhető politikai jellegű hibákat. Például a határozatok, törvények önkényes értelmezése, az egyéni vagy csoportérdekeknek a társadalmi érdekekkel ellentétes hatású érvényesítése, a rájuk bízott tisztséggel való visszaélés, vagy éppen ellenkezőleg, a felelősség elhárítása, a megérett és szükségessé vált döntések elodázása, erkölcsi természetű hibák a vezetői magánéletben.

E kategóriába tartozik az elméleti-ideológiai munka lebecsülése. A párt-, az állami és a tömegszervezeti munka különböző területein gazdasági, hivatali munkára hivatkozással nem „találnak időt" az elméleti-ideológiai munka számára, vagy nem tulajdonítanak megfelelő jelentőséget az eszmei-politikai meggyőző munkának. Találkozhatunk az ideológiai munka szerepének túlbecsülésével is, amikor annak elégtelenségére hárítják a felelősséget, holott politikai vagy gazdasági döntésekkel, adminisztratív szabályozással kellene feloldaniuk az ellentmondásokat, megoldaniuk a feladatokat.

Összefoglalva tehát megállapíthatjuk: társadalmunk ideológiai állapota objektív helyzetét tükrözi. A szocialista világnézetre jellemző közgondolkodás és gyakorlat mellett ezzel egyidejűleg jelen vannak nem szocialista nézetek és ennek megfelelő gyakorlat is. A feladat az, hogy ezt felismerve küzdjünk a szocialista közgondolkodás és magatartás elterjedéséért, a marxista—leninista ideológia hegemóniájáért.

AZ IDEOLÓGIAI MUNKA KÜLSŐ FELTÉTELEI

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmével a néptömegek történelemformáló ereje — az eddigi forradalmi átalakulásokat is figyelembe véve — még nyilvánvalóbbá vált. A munkásosztály — mint az összes elnyomottak hivatott forradalmi vezetője — elhódította a burzsoáziától a politikai hatalmat s megalkotta az első szocialista államot, mely osztálytartalmát tekintve a proletariátus diktatúrája, a felszabadult

dolgozó nép forradalmi vívmányainak védelmezője, a szocialista-kommunista társadalom építésének legfőbb biztosítéka

A Szovjetunió létrejöttével elkezedődött a legújabbkori történelem, nemzetközi méretekben a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet korszaka. A szocializmus, amelyet a marxista—leninista pártok vezetésével a néptömegek alkottak meg — világrendszerré vált, s egyre inkább a társadalmi haladás meghatározó tényezőjévé válik. A szocializmus már nemcsak eszme, hanem a gyakorlatban megvalósult anyagi valóság. A szocializmus a népek számára példa, követendő út, az imperialista burzsoázia számára rettegés, félelem „A marxizmus—leninizmus, az általa vezérelt világméretű forradalmi folyamat új korszakot nyitott az emberiség történetében és nem túlzás kijelenteni, hogy az emberiség reménye is. Nem lehet elképzelni másként az emberiség jövőjét, csak úgy, hogy a szocializmus eszméje felülkerekedik, győz az emberiség által lakott minden világrészben, mert nyugodt élet, béke, fejlődés az emberiség számára másképpen nem lehetséges."[3]

Az imperializmus minden erejét. hatalmi eszközét — a helyi háborúkat, puccsokat, a politikai és gazdasági elnyomást, a fellazítást, a tudat manipulálását — mozgósítja hatalmának védelmére, a szocialista eszmék terjedésének és gyakorlati megvalósulásának megakadályozására. Az imperialista burzsoázia politikai, ideológiai, gazdasági harca főleg a Szovjetunió ellen irányul, amelynek léte, növekvő ereje és példája a népek előtt áll követendő útként. Többek között azért is valljuk, hogy a proletár internacionalizmus próbaköve a világ első szocialista államához és a forradalmi marxista—leninista pártjához való viszony.

A nemzetközi kommunista és munkásmozgalom az ideológiai osztályharc egyik külső tényezője, egyben harci területe is. A marxizmus—leninizmus eszméi terjednek az egész világon. A kommunista és munkáspártok — az elvi-politikai viták ellenére is — a forradalmi erők élén járnak és nagy sikereket érnek el a szocializmusért, a békéért, az imperializmus ellen vívott harcban. Ugyanakkor a mozgalom feladatainak sokré-

[3] *Kádar János:* Politikánk vezérfonala a marxizmus—leninizmus Beszéd az MSZMP Politikai Főiskola fennállásának 25 évfordulóján. MSZMP Politikai Főiskola Közleményei, 1975. 1. sz. 15. old.

tűsége, az egyes pártok helyzetének, körülményeinek különbözősége, az antimarxista, antileninista áramlatok és elhajlások fennállása, a szociáldemokratizmus egyre erőteljesebb aktivizálódása bonyolulttá is teszik a marxizmus—leninizmus tisztaságáért és alkotó alkalmazásáért folytatott küzdelmet.

A marxizmus—leninizmus kialakulásától, megteremtésétől kezdve internacionalista. Minden kommunista párt internacionalista kötelessége a marxizmus—leninizmus elméletének egyesítése a gyakorlattal, a harc tapasztalatainak elméleti általánosítása és közkinccsé tétele. Az egész nemzetközi munkásmozgalom számára elméleti és tapasztalati tárház a Szovjetunió Kommunista Pártja ideológiai-gyakorlati tevékenységének tanulmányozása, eredményeik hasznosítása. Pártunk XI. kongresszusának határozata erről a következőket mondja: „A Magyar Szocialista Munkáspárt megkülönböztetett jelentőséget tulajdonít a szovjet testvérpárthoz fűződő viszonyának, és a sokoldalú, mély internacionalista kapcsolatokat minden téren fejleszti. A Szovjetunió Kommunista Pártja jár a társadalmi haladás élén, e pártnak van a legfőbb, a legátfogóbb tapasztalata a szocialista építésben, a nép eszmei-politikai egységének megteremtésében, az imperializmussal vívott harcban. A legtöbbet teszi a nemzetközi kommunista mozgalom fejlődéséért, forradalmi elméletünk lenini örökségének megvédéséért és gazdagításáért."[4]

Az elmúlt időszakban kialakultak azok a munkaformák és fórumok, amelyek segítségével megvalósul a nemzetközi méretű eszmei-politikai tapasztalatcsere, a kommunista és munkáspártok harci tapasztalatainak összegezése, elméleti általánosítása. Ilyenek többek között az egyes országok kommunista pártjainak kongresszusai, a kommunista és munkáspártok világértekezletei, regionális tanácskozásai, két vagy több párt konzultációi, a szocialista országok állami, társadalmi vezetőinek, szervezeteinek munkajellegű tanácskozásai a szocialista építőmunka tapasztalatairól, a közös kutatási témák, programok és azok eredményeinek közreadása, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom folyóirata, a „Béke és Szocializmus"

[4] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1975. 492. old.

szerkesztősége által szervezett elméleti konzultációk és azok eredményeinek közreadása.

A Magyar Szocialista Munkáspárt teljesítve internacionalista kötelességét, a marxizmus—leninizmus iránti elkötelezettséggel aktívan vesz részt a reá háruló feladatok teljesítésében, ahogy azt a XI. kongresszuson Kádár János elvtárs a Központi Bizottság beszámolójában mondotta: „A nemzetközi helyzet is szükségessé teszi, hogy fejlesszük együttműködésünket testvérpártjainkkal ideológiai területen is. A testvérpártok ideológiai együttműködése az elmúlt években már szép eredményeket hozott, hozzájárult a szocialista országok, a nemzetközi kommunista mozgalom egységének erősítéséhez, a marxista—leninista ideológia befolyásának növekedéséhez a világ minden részében."[5]

AZ IDEOLÓGIAI MUNKA HELYE, SZEREPE A PÁRT TEVÉKENYSÉGÉBEN

Az ideológiai munka a párt tevékenységének egyik legfontosabb alkotórésze. *Magában foglalja a marxista—leninista elmélet alkotó elsajátítását, alkalmazását, egységének és tisztaságának védelmét, megfelelő továbbfejlesztését, a kommunisták és minden dolgozó ideológiai nevelését, a tudomány, a közoktatás, a közművelődés, a művészeti és tomeghírközlési intézmények, a tomegszervezetek, a tömegmozgalmak ideológiai-politikai tevékenységét.* Az ideológiai munka lényegéhez tartozik a meg nem alkuvó következetes kuzdelem a burzsoá és a kispolgári nézetek megnyilvánulásai ellen, s a marxista—leninista ideológia hegemóniájának érvényesítéséért vívott harc. *Aktív ideológiai munkát kell végeznünk a pártélet minden területén, egész társadalmi életünkben. E munka alapja az a meggyőződés, hogy a marxizmus—leninizmus — mint az egyedül tudományos világnézet — képes a vele szemben álló nézeteket eszmei harcban legyőzni. A küzdelem fő módszere az eszmei-politikai véleménycsere, a meggyőzés.*

A párt ideológiai tevékenységéhez tartozik a dolgozók tuda-

[5] Ugyanott, 109. old.

tának szocialista formálásáért végzett munka, amelyben részt vesz minden pártszervezet, a propaganda és az agitáció, a politikai tájékoztatás, a tömeghírközlési és a kulturális intézmények és eszközök, egymással szoros egységben. Ide soroljuk továbbá a párt különböző szintű szerveinek dokumentumaiban, határozataiban rögzített ideológiai tevékenységet, amely a gyakorlati tapasztalatok elméleti általánosítását tartalmazza; a párt tudományos intézeteinek elméleti eredményeit, a párt vezető szervei mellett dolgozó elméleti munkaközösségek állásfoglalásait, a párt folyóirataiban, a sajtóban közzétett vagy önálló művekként kiadott elméleti tanulmányokat, stb.

Az ideológiai élet pártirányításának elvei, módszerei

Lenin a szocialista tudatformálásra, a tömegek befolyásolására több megjelölést is használ, többek között: a tömegek meggyőzése, a kommunista nevelés, a politikai tudatformálás, az eszmei-politikai ráhatás, a politikai népművelés. Az elnevezések bármelyikét is használta, minden esetben kitapintható a dolgozó tömegek, elsősorban a munkásosztály meggyőzésének célja, szükségessége. A szocialista tömegbefolyásolással kapcsolatos feladatokat mindig a párt közelebbi és távolabbi céljaihoz igazodóan tárgyalta, figyelembe véve az adott időszak társadalmi, politikai helyzetét, a tömegek tudati állapotát, a tudatformáláshoz rendelkezésre álló anyagi, szellemi lehetőségeket. Főleg a szocialista forradalom győzelme utáni időszakban tartotta szükségesnek a szocialista tudatformálás, a kommunista nevelés, a meggyőzés olyan rendszerének működtetését, melyben a politikai tájékoztatás, a propaganda, az agitáció, a kulturális nevelő munka és az ezeket szolgáló intézmények egységesen működnek.

Lenin útmutatásai alapján a szocialista befolyásolás, a tömegek eszmei-politikai meggyőzésének intézményeit és eszközrendszerét a társadalom politikai rendszere egyik alrendszereként foghatjuk fel. Feladataik: a politikai rendszer céljainak, döntéseinek ismertetése, magyarázása, elfogadtatása, mozgósítása azok gyakorlati megvalósítására, részvétel a tapasztalatok összegezésében, a végrehajtást akadályozó tényezők jelzése. A befolyásolási rendszer funkciója tehát az, hogy a

politika aktív, offenzív képviselője legyen, a tömegeket bekapcsolja a politika alakításába, a társadalmi fejlődésért vívott harcba. Legyen a párt és a tömegek közötti kapcsolat fejlesztésének, szervezésének eszköze.

A társadalomban meglevő tudatformáló eszközök és intézmények összehangolt működtetése az egymásraépultség és a kölcsönös támogatás elve alapján valósul meg. E munkát a párt irányítja, koordinálja, úgy, hogy minden intézmény és a szocialista befolyásolási tevékenység területén dolgozók önállóan felelősségteljesen, elkötelezetten dolgozzanak, elkerülve a sablonokat és az egyhangúságot.

A marxizmus—leninizmus alkotó alkalmazása és tisztaságának vedelme szempontjából fontos, hogy a társadalmi folyamatok feltárását marxista modon végezzük el A marxista—leninista elmélet birtokában pártunk mindig kritikusan szemlélte a meglevő gyakorlatot és saját tevékenységét. A szocializmus előrehaladásának gyorsítása azt igényli, hogy ne legyünk elnézőek sem a hibákkal, sem a társadalmi fejlődést akadályozó más fogyatékosságokkal szemben. A párt az elmélet segítségével feltárja a társadalomban meglevő ellentmondásokat és kezdeményezi azok marxista—leninista megoldását. Ettől a feladattól azonban elválaszthatatlannak tartja a helyes gyakorlat megerősítését és elterjesztését, az elért eredmények tudatosítását, a jól végzett munka örömének és a szocializmusba vetett hitnek az erősítését, hirdetését, az elért eredmények marxista—leninista eszmeiségű általánosítását.

Az emberek tudatát objektív létfeltételeik és a különböző szubjektív tényezők befolyásolják E tudatformálási folyamatban fontos helyet foglal el a párt, a társadalmi szervezetek és az állami intézmények eszmei-politikai tevékenysége. A szocialista eszmék bevitele a tömegekbe a szocializmus időszakában is elsőrendű feladat. Ezt indokolja az, hogy a szocialista építésben való részvétel, az elért politikai és gazdasági eredmények elősegítik ugyan, de nem fejlesztik automatikusan a szocialista tudatosságot. A szocializmus — mint erről már szó esett — minden más társadalmi rendtől eltérően nem ösztönösen, hanem tudatosan fejlődik. A fejlett szocializmus építése idején még inkább fontos feladattá válik a marxista—leninista eszmék terjesztése, a pártszervezetek ideológiai munkája.

Az ideológiai élet pártirányításának alapvető feltétele, hogy a párt a marxizmus—leninizmus birtokában legyen, alkotóan tudja alkalmazni azt a valóságra.

A párt ösztönzi az ideológiai élet területén dolgozókat a bátor gondolkodásra, a problémák felvetésére és a megoldásukra tett javaslatok kidolgozására Az ideológiai munka fejlesztésére vitákat szervez (munkaközösségekben és nyilvánosan is).

A párt vezető-irányító szerepe az ideológiai élet területein is eszmei-politikai tartalmú, amely magában foglalja a politikai döntést, a végrehajtásához szükséges személyi és szervezeti feltételek biztosítását, a szervező-mozgósító, az ellenőrző munkát, a tapasztalatok összegezését és jelzését a döntési szinteken, az elvi alapon nyugvó tervszerű koordinálást és munkamegosztást.

Figyelembe véve az adott munkaterületek és a tevékenységi formák sajátosságait, *az ideológiai munka pártirányításának elveit* a következőkben foglalhatjuk össze:

— A párt vezető szerepe az ideológiai élet egészére kiterjed. Nem fogadható el az a felfogás, amely az ideológiai élet sajátosságaira hivatkozva a párt vezető szerepét az eszmei tanácsadásra kívánja korlátozni, kirekesztve abból a döntést, a szervezést, a mozgósítást és az ellenőrzést.

— A párt határozatai a párttagokra és a KISZ-szervezetekre kötelezőek. A párt politikája és határozatai az ideológiai élet területén működő pártszervezetek irányító, szervező, mozgósító, ellenőrző tevékenysége és e területen dolgozó párttagok munkája, magatartása útján érvényesül.

— A párt vezető szerepének tartalma és célja az ideológiai élet területén a marxizmus—leninizmus hegemóniájának az egész társadalmi életre kiterjedő egyre hatékonyabb és kiterjedtebb biztosítása, melynek eredményeképpen az emberek tudatát, erkölcsét, életmódját mindinkább áthatja a marxista—leninista világnézet és az annak megfelelő cselekvés.

A pártirányítás és az ideológiai munka néhány összefüggése

Az ideológiai munka rendeltetése, hogy küzdjön a társadalmi jelenségek alapvetően azonos, marxista—leninista megítéléséért, az ellentétes nézeteket és magatartásokat a meggyőzés

útján megváltoztassa, átformálja. Az ideológiai nézetek és az azokat kísérő cselekvési formák a társadalmi gyakorlatban nyilvánvalóvá, „tettenérhetővé" válnak. Ezért az elmélet szembesítése a gyakorlattal, a tettekkel, állandó feladat minden pártszervezet és párttag számára. Ebből az is következik, hogy az ideológiai élet eszmei-politikai irányításán belül a marxizmus—leninizmus kezdeményező szerepe, az elmélet orientáló funkciója a hangsúlyosabb.

Az ideológiai élet területeivel összefüggő intézmények a szocialista rendszer politikai felépítményéhez kapcsolódnak. Tevékenységük áttételesebben függ össze a hatalmi és a tulajdonviszonyokkal, mint a politikai, a gazdasági munka területei, ezért kölcsönhatásuk közvetettebb, hosszantartóbb folyamat.

Az osztályharc törvényszerűsége, hogy *az ideológiai élet területein nincs békés egymás mellett élés.* Míg a politikában, az államok közötti kapcsolatokban ennek hiánya elzárkózáshoz, szektás politikai gyakorlathoz vezetne, az ideológiai osztályharcban a kompromisszum elvtelenséget, eszmei opportunizmust, az osztályálláspont feladását jelentené. Az elmúlt évben (1975.) Helsinkiben megkötött Európai Béke és Biztonsági megállapodás alapelveinek rendszerbe foglalása is mutatja, hogy a politikában és a gazdaságban a különböző rendszerű államok és társadalmi szervezetek között szükséges és lehetséges az együttműködés, a szövetség a közös érdekek érvényesítésére, az enyhülési folyamat visszafordíthatatlanná tételére. S az is világos, hogy a békés egymás mellett élés elvei megtartásáért vívott harc a szocializmus stratégiai céljainak képviseletét jelenti. Az ideológiai élet területein viszont a békés egymás mellett élés, a semlegesség, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom eszmei lefegyverzéséhez vezetne.

Az ideológiai osztályharcban a küzdelem elsősorban a nézetek és nem személyek ellen folyik. Ez az ideológiai élet pártirányításában azt jelenti, hogy az ideológiai-elméleti viták kezdeményezésének, a folyamatos ideológiai „jelenlétnek", a véleménycserének, a meggyőzésnek — mind a párton belül, mind a párttagok és a pártonkívüliek között — nagy a szerepe.

Az ideológiai tevékenység sajátossága, hogy eredményei közvetlenül, mutatókkal kevéssé mérhetők. Sikerei a párt politikájának tudományos megalapozásában, a társadalmi gyakorlat,

a közgondolkodás és magatartás szocialista szellemű fejlődésében, a szocialista életmód elterjedésében mérhetők le. Ezek azonban csak hosszabb távon összegezhetők.

A pártirányítás, a társadalmi gyakorlat minden szintjén az ideológiai éberség, az elméleti igényesség és érzékenység állandó jelenlétére van szükség.

Az ideológiai élet pártirányításának elveit, alkalmazásának főbb módszereit a párt vezető szervei határozzák meg. A párt eszmei orientáló funkciója a pártdokumentumokban ölt testet. A pártirányításnak ez az elsődleges — a demokratikus centralizmus elveiből eredő — módja nem zárja ki, sőt feltételezi a közép- és alsó szintű pártszervek és az ideológiai alkotó műhelyek pártszervezeteinek, kommunistáinak kezdeményező, felelősséget vállaló magatartását.

A párt XI. kongresszusának egyik fontos útmutatása, hogy az ideológiai élet fejlesztésében mind nagyobb és felelősségteljesebb feladat vár a pártszervekre, a pártalapszervezetekre és az egyes párttagokra. A párt XI. kongresszusán elfogadott szervezeti szabályzat mind az egyes párttag, mind a párt szervezeteinek kötelességei között előírja a marxista—leninista elmélet alapjainak elsajátítását, alkotó alkalmazását, az igényes szervező, mozgósító, ellenőrző munkát.

Az ideológiai élet pártirányítása érvényesítésében, hatékonysága növelésében nagy szerepük van az e területen választott, vagy kinevezett tisztséget viselő párttagok munkájának, magatartásának. Nem engedhető meg az a — párt XI. kongresszusa által is bírált — szemlélet és gyakorlat, hogy felelős beosztásban levő kommunista és párton kívüli vezetők bírálják azokat a negatív jelenségeket, amelyeknek a megelőzése vagy az elhárítása az ő hatáskörükhöz tartozik. A tévedés előfordulhat, azt korrigálni is lehet, de a felelősség áthárítása vagy mellőzése vezetőkészségbeli fogyatékosság s ezért megengedhetetlen.

Az ideológiai élet munkafolyamataiban minden pártszervezet, párttag, választott vagy kinevezett vezető működési területén és hatáskörében következetesen szerezzen érvényt a párt politikájának, határozatai végrehajtásának, mutasson példát a marxista—leninista eszmeiségű gyakorlat és magatartás kialakításában. Ehhez az is kell, hogy az irányító párt-, állami és tö-

megszervezetek tartsák tiszteletben az irányításuk alatt működő pártszervek hatáskörét, segítsék az önálló felelősséggel párosuló tevékenységet.

A nem közvetlenül az ideológiai élet területén működő pártszervezeteknek is feladatuk, kötelességük területükön az ideológiai élet pártirányítása, pártellenőrzése. Sajnos, eléggé általános felfogás és gyakorlat, hogy a területi pártszervezetek az ideológiai-elméleti munkát leszűkítik a propaganda- és agitációs tevékenységre. A helyi ideológiai és kulturális élet különböző területeinek pártirányítását „szakmai" kérdésnek tekintik, és a felsőbb szervektől várják az irányítást, vagy a pártszervek átengedik a terepet az úgynevezett szakembereknek, a tanácsok, a tömegszervezetek és -mozgalmak szakapparátusainak. Ez az ideológiai munka téves értelmezése, mert fetisizálja a hozzáértést, s ezzel fontos ideológiai feladatok vállalásától zárkózik el. Természetesen e munkaterületeken is helyes és szükséges az elvi alapokon szervezett és ellenőrzött munkamegosztás, de ez nem jelentheti a helyi pártszervezet mentesülését e feladattól.

A PÁRTSZERVEZETEK POLITIKAI PROPAGANDAMUNKÁJA

A politikai progaganda lényege

Lenin „Az orosz szociáldemokraták feladatai" című tanulmányában a propagandamunkáról a következőket mondotta: „Az orosz szociáldemokraták szociális tevékenységének lényege az, hogy *propagálják* a tudományos szocializmus tanait, helyes nézeteket terjesztenek el a munkások között a mai társadalmi és gazdasági rendről, ennek alapjairól és fejlődéséről, az orosz társadalom különböző *osztályairól,* ezek egymáshoz való viszonyáról . . ., a munkásosztály szerepéről ebben a harcban, a munkásosztály viszonyáról a hanyatló és fejlődő osztályokhoz, a kapitalizmus múltjához és jövőjéhez, a nemzetközi szociáldemokrácia és az orosz munkásosztály történelmi feladatáról."[6]

[6] *Lenin:* Az orosz szociáldemokraták feladatai. *Lenin* Összes művei. 2 kot. Kossuth Konyvkiadó 1964. 421 old.

A marxista—leninista propaganda lényegét, funkcióját — figyelembe véve a lenini örökséget és a mai feladatokat — a következőkben határozhatjuk meg: *A propaganda feladata a marxizmus—leninizmus tanításainak tudományos igényű terjesztése, magyarázása, oktatása és védelme, a párt és a kormány céljainak, feladatainak ismertetése, elfogadtatása, a társadalom tagjai szocialista gondolkodásának formálása, amely a társadalmi cselekvésben és magatartásban realizálódik.* A propagandamunka soha nem lehet öncélú tevékenység. Teendőit mindenkor a párt általános célkitűzései és időszerű feladatai határozzák meg. A politikai propagandatevékenység az ideológiai munka egyik jelentős területe, az ideológiai osztályharc kúzdőtere.

A politikai propaganda tartalma az ideológiától függ, amely minden esetben osztályjellegű. Ebből következően a marxista propagandamunka a munkásosztály ideológiáját terjeszti, védelmezi, harcol az osztályszempontból ellenséges nézetek és azok gyakorlati megnyilvánulásai ellen. A politikai propaganda hozzájárul az aktív ideológiai élet kialakításához, az elméleti tevékenység színvonalának emeléséhez.

A propaganda és a politika viszonya

A propagandamunka eszmei tartalmát a párt programjában és határozataiban megfogalmazott politikai célok határozzák meg. A politikai propaganda alapvető funkciója a politika céljainak, feladatainak ismertetése, népszerűsítése. A politikai propaganda színvonalának, hatékonyságának egyik tényezője éppen a politikai érzékenység kifejlesztése, amely a politikai célok — beleértve az országos politika alapján kialakított helyi politikai célokat is — ismeretéből alakulhat ki.

A propaganda kötelessége, hogy ismertesse a párt politikájának elméleti alapjait, az adott politikai irányvonal egyes elemeit és azok összefüggéseit. Magyarázza a szocialista építőmunka soron levő elméleti és gyakorlati feladatainak összefüggéseit, segítse a szocialista eszméknek megfelelő gyakorlat kialakulását, járuljon hozzá a szocialista tudatosság szintjének emeléséhez a társadalmi tevékenység minden területén. El-

méleti igényességgel összegezze a politikai propaganda elméleti és gyakorlati tapasztalatait, visszajelezve azt a párt szerveihez, a párt által irányított ideológiai intézményekhez. Hozzájáruljon a tapasztalatok általánosításához, a marxista—leninista elmélet gazdagításához, a politikai döntések jobb megalapozásához. A politikai propaganda e funkciói gyakorlásában valósul meg az elmélet és gyakorlat egységére való törekvés, amelynek megvalósulása a propaganda hatékonysága növelésének fontos tényezője.

A propagandamunka tartalmi színvonala fejlesztésében jelentős szerepe van a társadalomtudományok kutatási eredményei felhasználásának, a politikai propaganda és a társadalomtudományok aktív kapcsolatának. A társadalomtudományoknak kettős funkciójuk van, a társadalom fejlődésének törvényszerűségeit, a valóságot kutató feltárás és a szocialista tudatformálás. A társadalom törvényszerűségeinek kutatása a politika tudományos megalapozásához ad segítséget. A tudatformáló funkció a szocialista közgondolkodás alakítását, a szocialista életmód elemeinek megismertetését, népszerűsítését a burzsoá és a kispolgári nézetek elleni harcot, a marxizmus—leninizmus hegemóniájának megvalósítását jelenti.

A társadalomtudományi kutatás és a propagandatevékenység kapcsolatban vannak egymással. A politikai propaganda nem foglalkozhat valamennyi kutatási eredmény ismertetésével. A politikai propaganda a kutatási eredményekből azokat használja fel, amelyek közvetlenül hasznosíthatók a tudatalakítás, a szocialista közgondolkodás formálásában. Következésképpen a propagandát mindenkor a politika orientálja abban, hogy a társadalomtudományok kutatásainak eredményeiből mikor mit tűzzön napirendre.

A marxista—leninista propaganda fontos feladata, hogy hozzájáruljon a munkásosztály önmegismeréséhez, értékeinek feltárásához és történelmi hivatásának érvényesítéséhez. Fontos feladata, hogy rámutasson, a munkásosztály öntudata nemcsak önmegismerést jelent, hanem a társadalomban elfoglalt helyének, szerepének, az ezzel járó felelősségének, más osztályokhoz, rétegekhez való viszonyának tudatát is.

A politikai propaganda fontos feladata a szemléletformálás.

A helyes szemlélet alapja a marxizmus—leninizmus és a politikai célok ismerete. A munkásosztálynak és pártjának a tényleges érdeke az, hogy a szocialista valóságot reálisan értékelje, olyan szemléletmódot alakítson ki, amely a múltat, a jelent és a jövőt objektíven szemléli. Ez vonatkozik mind az eredmények, mind a hibák objektív figyelembevételére, pártos értékelésére. Semmi szükségünk nincs arra, hogy megszépítsük a társadalmi valóságot. A kommunista párt munkastílusától idegen a tömegek bármiféle manipulálása.

A propaganda lényeges feladata az osztályszemlélet fejlesztése. Noha társadalmunkban már nincsenek antagonisztikusan ellentétes érdekeltségű osztályok, ez nem jelenti az osztályszemlélet fontosságának a csökkenését. Az osztályszemlélet fő jellemző vonásai: a szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus tettekben megnyilvánuló vállalása, a marxista—leninista eszmék hirdetése, védelme, a szocializmus eszméi iránti elkötelezettség, a fegyelmezett, odaadó, lelkes munka és felelősségvállalás a közösség érdekében. A marxista—leninista propagandának funkciójából eredő feladata, hogy a párttagság és a dolgozók tudatában segítse kialakítani a társadalmi élet jelenségeinek osztályszempontú megközelítését. Vagyis ne csak oktassa a marxizmus—leninizmus elméletét, ne csak a betűjét ismertesse meg az emberekkel, hanem szellemét, szemléleti módját, magatartási normáit is.

A párt politikáját a marxizmus—leninizmus elméletének és a szocialista építés gyakorlatának egysége jellemzi. A politika elfogadásához az emberek mindennapi helyzetük, szükségleteik, érdekeik felismerése és érvényesítése útján jutnak el. Ez a tudatos egyetértés elemeit tartalmazza, de inkább érzelmi azonosulást jelent a politikával. A propagandamunka feladata elősegíteni, hogy ez az egyetértés ne csak érzelmileg, hanem értelmileg is létrejöjjön, tudatosodjon, eszmei-világnézeti egyetértéssé fejlődjön, s aktív cselekvésre ösztönözzön. A tudatformálás célja az, hogy az emberek lelkesen, a jövőbe vetett hittel, a szocializmushoz ragaszkodva és érte áldozatokra is készen dolgozzanak. Akkor jó a propaganda, ha a szocialista építés politikai és gazdasági tapasztalataira épül, tudatosítja az emberekben a szocializmus iránti érdekeltségüket. Különösen fontos annak a szemléletnek az erősítése, hogy a munka a mi

társadalmunkban fő, meghatározó tényezővé vált, és az egyének érdekei csak a társadalmi fejlődés útján érvényesülhetnek.

A propaganda lépjen fel a szocialista építés helyes gyakorlatát gátló tényezők ellen, mint például a munkafeltételek elégtelensége, a munkahelyi szervezetlenség és fegyelmezetlenség, az ügyintézés bürokratizmusa, az élet- és munkakörülmények fejlesztésének elhanyagolása, a szocialista demokrácia adta jogok gyakorlásának hiányosságai. Mindezek negatív hatást gyakorolnak a tudatra, az erkölcs fejlődésére, ezért a propaganda sem lehet közömbös irántuk.

A politikai propaganda célja a szocialista tartalmú cselekvés állandó erősítése. A cselekvésben jut kifejezésre az ismeret és a szemlélet egysége.

A politikai propagandamunka tehát komplex feladat a kommunista nevelés, oktatás, az önálló marxista—leninista gondolkodásra való késztetés, s felkészítés az eredményes cselekvésre.

A propagandamunka szervezeti formái, területei

A propagandamunkának egyaránt kell hatnia az emberek értelmére, érzelmére és tevékenységére. Formáit, módszereit, eszközeit ennek megfelelően kell kialakítanunk, és állandóan fejlesztenünk, korszerűsítenünk.

A politikai propagandamunka fő formái a szóbeli és az írásos eszközökkel végzett tevékenység. Területei a következők:

1. *A pártpropaganda, a pártoktatás.*

a) Felső szintű káderképzés. Ezt a feladatot alapvetően a Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Főiskolája teljesíti, amely hároméves nappali és négyéves levelező oktatás keretében egyetemi végzettséget nyújt. Feladata továbbá a párt-, a tömegszervezeti, a -mozgalmi és az állami felső szintű funkcionáriusok és politikai főiskolát végzettek elméleti továbbképzése, a vezetői tevékenységükhöz szükséges új ismeretek továbbítása. Ennek érdekében a párt egész tevékenységét vagy a pártmunka valamely területének szükségleteit kielégítő, továbbképző és speciális ismereteket nyújtó tanfolyamokat szervez. Megkezdődött az egyetemi doktori cím elnyerését lehetővé te-

vő továbbképzés is. Feladatai közé tartozik a vezető propagandisták magas szintű továbbképzésének segítése is. A felsőszintű káderképzésben fontos szerepet tölt be az MSZMP Társadalomtudományi Akadémiája és Pártfőiskolája, ahol pártunk tagjai is tanulnak.

b) A középszintű káderképzés. E feladatot budapesti és megyei szinten az oktatási igazgatóságok, illetve az ezeknek megfelelő intézmények végzik. Alapvető feladatuk a helyi káderek alsó- és középfokú iskolarendszerű képzése és továbbképzése pártiskolákon, továbbképző tanfolyamokon, a marxizmus—leninizmus esti egyetemein, a szakosító és speciális kurzusokon. Feladatuk továbbá a politikai tömegtanfolyamokon tartott oktatás eszmei-politikai segítése, mindenekelőtt a propagandisták képzése és továbbképzése révén.

c) A pártoktatás tömegtanfolyamai. Fő feladatuk a párttagság alapfokú marxista—leninista oktatása és nevelése. A propagandamunka e formái lehetőséget adnak a pártszervezetek vezetőségei számára a párttagsággal szervezett formában történő találkozásra, s így a pártoktatás egyúttal a tájékoztatásnak és a tájékozódásnak fóruma, a pártdemokrácia fejlesztésének, a párttagok aktivizálásának, a pártmunka mozgalmi jellege fejlesztésének eszköze. A pártszervezeti hatáskörökre figyelemmel helyes, ha a párton kívüli, a tömegszervezeti, az állami, a gazdasági vezetőket és aktivistákat bevonjuk a pártoktatásba, biztosítva szervezett ideológiai, politikai képzésüket.

2. *Az állami oktatás különböző területei.* Az egyetemeken, a főiskolákon, a vezető- és továbbképző intézményekben, a fegyveres testületeknél, a középiskolákban szervezett, marxista—leninista oktatás folyik. Ezeket úgy kell tekintenünk, mint a politikai, az állami, a gazdasági vezetők és az ifjúság marxista—leninista képzésének, nevelésének nagyrészt államilag előírt és szabályozott lehetőségét.

3. *A tömegszervezetekben folytatott politikai oktatás.* A társadalmi szervezetek is különféle politikai, káderképző, továbbképző és tömegpolitikai propaganda-tanfolyamokat, -előadásokat szerveznek. A pártszervezetek feladata és kötelessége ezek eszmei-politikai irányítása és koordinálása. Különös figyelmet és segítséget igényel a KISZ- és a szakszervezetek által szervezett politikai oktatás.

4. *Az írásos propaganda- és tömeghírközlési eszközökkel végzett propagandatevékenység.* Ide soroljuk a kiadóvállalatok, a rádió, a televízió, a folyóiratok, a sajtó és a művészetek egyes területeinek tevékenységét, valamint a különböző helyi anyagok készítését, megjelentetését.

A politikai propagandamunka irányítása

A propagandamunka eddigiekben ismertetett céljainak megfelelően a feladatokat és a tartalmat a központi anyagok alapján minden pártszerv a helyi viszonyoknak megfelelően, sajátosan és önállóan alakítja ki és alkalmazza. Meghatározza a társadalmi és a tömegszervezetek, az állami szervek feladatait, kialakítja a munkamegosztás legcélszerűbb formáit. Az irányító pártszervek feladata, hogy ösztönözzék és támogassák a propaganda elméleti alapjainak fejlesztését szolgáló tudományos kutatómunkát. Gondoskodjanak arról, hogy a tudományos eredmények és módszerek helyet kapjanak a propagandamunka gyakorlatában. A különböző szintű pártszervek kötelessége, hogy ellenőrizzék, koordinálják a tömegszervezeti, mozgalmi és az államélet különböző területein a marxista—leninista képzés, továbbképzés eszmei-politikai irányítását, tartalmi céljainak érvényesülését. Ide tartozik az oktató-nevelő munka folyamatában a marxizmus—leninizmus eszméinek érvényesítéséről, a pedagógusok, a propagandisták marxista—leninista és módszertani továbbképzéséről való gondoskodás, valamint az írásos propaganda- és kiadói tevékenység eszmei-politikai irányítása, ellenőrzése.

Az irányítás feladataihoz tartozik a propagandamunka megtervezése. A tervezés kiterjed a propagandamunka tartalmi, tematikus fejlesztésére, a propagandisták képzésére és továbbképzésére, a szervezeti keretek meghatározására és korszerűsítésére, a propagandamunkát segítő társadalmi munkások hálózatának kiépítésére, az írásos anyagok és szemléltető eszközök készítésére, az adott terület tömeghírközlési eszközeinek hasznosítására. Az állami és tömegszervezeti oktatásban a politikai propaganda eszmei-politikai tartalma színvonalas kifejtésének segítése mellett tevékenységüket koordinálni, ellen-

őrizni szükséges. E tervek alapján kell megszervezni évről évre a propagandamunkát, rendszeresen elemezve a tartalmi, módszertani, szervezeti tapasztalatokat.

A szervezett politikai oktatás tervezésének egyik eleme, hogy az öt évre szóló tartalmi célokat és a beiskolázandók körét a pártszervezetek úgy alakítsák ki, hogy az megfeleljen a politikai-mozgalmi céloknak, megteremtse a politikai tisztségviselők képzésének, a különböző szintű vezetők ideológiai-politikai oktatásának feltételeit.

Fontos része a pártirányításnak, hogy biztosítsa a propagandamunka személyi feltételeit is. A színvonalas és hatékony propagandamunkának egyik feltétele, hogy a marxizmus—leninizmust jól ismerő, a párt politikáját értő és azt alkalmazni tudó személyek legyenek az oktatók.

A propagandista a harcoló munkásosztály és pártjának képviselője — tanította Lenin. Az elmélet és a politika alapos ismerete és elsajátítása mellett — amely alapvető feltétele a színvonalas és hatékony propagandának — fontos a továbbítási készség is. Ez olyan képesség, amely lehetővé teszi a propagandisták számára, hogy meggyőzően, bizalmat keltve, önálló gondolkodásra és cselekvésre késztetve tudják az ismereteket közvetíteni. Erre a munkára tudatosan, tervszerűen kell felkészíteni őket. Politikai érzékenységük „ébrentartásának" fontos tényezője a rendszeres tájékoztatás.

A pártszervezetek irányító, ellenőrző tevékenységének fontos eleme a propagandamunka tapasztalatainak folyamatos elemzése, hasznosítása, pártfórumokon történő megtárgyalása. Így válhat a propaganda az aktív pártélet megteremtésének, a párttagok kommunista nevelésének, a pártszervezet ideológiai, politikai egysége biztosításának fontos eszközévé.

A technikai feltételek is nagymértékben befolyásolják az eredményességet. A tananyagok rendelkezésre bocsátása, a propaganda céljait szolgáló kiadványok készítése és terjesztése, a megfelelő tárgyi feltételek (helyiség, szemléltetés stb.) biztosítása mind olyan tényező, amely nélkul eredményes propagandamunka nem lehetséges. Ezért megfelelő figyelmet kell fordítani ezekre is.

A tömegpolitikai munka lényege.
Az agitáció és a politika viszonya

A tömegpolitikai munka a szocialista befolyásolási rendszer egyik legfontosabb eleme, a szocialista közgondolkodás és magatartás alakításáért vívott harc része. A párt politikájának megismertetésére, elfogadtatására és megvalósítására irányuló, a tapasztalatokat összegző politikai tevékenység. A tömegpolitikai munka kapcsolatrendszer a párt és a tömegek között, a kölcsönös bizalom elvére épülő folyamatos párbeszéd a párt politikai céljairól, a végrehajtás tapasztalatairól és a távlatokról. A tömegpolitikai munka a politikai vezetés eszköze, helyes működtetése pedig céljai megvalósulásának a feltétele. Tevékenységi körébe tartozik: a politikai tömegpropaganda (amelyről az előbbiekben már szó volt), az agitáció, a tájékoztatás írásos, szóbeli, szemléltető formája és eszközrendszere, a tömegpolitikai munka irányításával, szervezésével, ellenőrzésével kapcsolatos munka.

A tömegpolitikai munka hatékonyságának egyik legfőbb tényezője — a helyes politikai tartalom mellett — a különböző elemek összehangoltsága, a kölcsönös kapcsolat, az önállóságra és felelősségre épített együttműködés, annak az elvnek az érvényesítése, hogy egyik eleme sem helyettesítheti a másikat, minden tevékenységi területnek megvan az önálló feladata és felelőssége.

Lenin több írásában, beszédében fontos módszertani útmutatásokat adott a tömegpolitikai munkához. Ilyenek: a folyamatosság, az állandó „jelenlét", a konkrétság, a valósághoz igazodó tartalom, az őszinteség és nyíltság, a harcosság, az offenzív jelleg, az eszme, a célok igazába vetett hit, a lelkesedés, a fő politikai célok megértetését segítő elvi-politikai ismeretek „ébrentartása" az egyes pártszervezetek, pártszervek és párttagok önállósága, kezdeményezőkészsége és felelőssége, a rendelkezésre álló szellemi erők és anyagi eszközök összehangolt működtetése. A tömegpolitikai munka és intézményrendszere fontos eszköz a párt kezében, céljai elérése érdekében, de szerepét nem helyes túlbecsülni. Nem helyettesítheti a politikai és az állami

vezetés feladatainak elvégzését. Fontos lenini útmutatás, hogy a politikai tudatformálás irányítása, szervezése szakmai felkészültséget igénylő tevékenység. A politika hatékonyságát elsősorban tartalma biztosítja, de terjesztésének szakszerűsége is befolyásolja, ezért a párt feladata, hogy gondoskodjon a tömegpolitikai munkát irányítók és művelők rendszeres továbbképzéséről.

Az agitáció mint a társadalmi tudat és cselekvés egyik alakító tényezője, összefonódik a társadalom irányításának minden területével és szintjével. Az agitáció a politikai mechanizmus része. Ezen belül bizonyos szabályok szerint önállóan működik és sajátos a feladata. Mondanivalója, tartalma a napi politikai, társadalmi, gazdasági feladatokhoz kapcsolódik, az egyes emberekhez szól, miközben az egész társadalom politikai befolyásolására, meggyőzésére törekszik.

Az agitáció tartalmát mindenkor az a politika határozza meg, amelyet közvetít. Következésképpen a politikai tartalom minősége szabja meg az agitáció színvonalát. Nincs olyan jó agitáció, amely hosszabb távon képes terjeszteni hibás politikát. Az élet ellentmondásait, a politika gyakorlatában előforduló hibákat nem agitációval, hanem politikai döntésekkel lehet feloldani, illetve kijavítani. Az agitáció színvonala, érvrendszerének logikája, bizonyító ereje, sokszínűsége, módszereinek változatossága fokozza a politika tömeghatását. A tartalmában gyenge, módszereiben korszerűtlen agitáció viszont csökkentheti a politika vonzóerejét és hitelét.

Minden társadalmi osztály, réteg, csoport vagy egyén tudatosan és ösztönösen is kialakít valamilyen viszonyt politikánkhoz, intézményeinkhez. E személyes politikai magatartást objektív és szubjektív tényezők együttesen formálják. Mindig a konkrét helyzettől, intézkedéstől, társadalmi problémától, valamint a *befogadók* érdekeltségétől, beállítottságától függ, hogy mikor, milyen tényezők játszanak nagyobb szerepet. Hosszabb távon a politikai magatartás fejlődésében az objektív tényezők a meghatározóak. Ezen belül is elsősorban az, hogy a politika tartalma és gyakorlata megfelel-e az egyes osztályok, rétegek, egyének objektív érdekeinek. A szubjektív tényezők között meghatározó az egyének, csoportok általános és politikai műveltségi szintje, a politikáról és a politikai intézményekről

szerzett tájékozottsága, beállítottsága. Legfontosabb azonban az érdekeltség felismerése, vagyis az arról alkotott vélemény, hogy mennyire valósítja meg a politika az egyéni, a csoport- és az osztályérdekeket.

Az agitáció feladata, hogy segítsen az embereknek tényleges érdekeik felismerésében és a politikához való megfelelő viszony kialakításában. Az agitáció jelentősége igen nagy a politikai bizalom megteremtésében és fenntartásában. A fejlett szocializmus építésének időszakában a politikai felvilágosító, mozgósító munka jelentősége egyre inkább fokozódik.

A politikai agitáció feladatai és rendszere

Lenin „Az orosz szociáldemokraták feladatai" című tanulmányában az agitáció feladatairól a következőket mondta: „A propagandával elválaszthatatlanul egybekapcsolódik a munkások közötti *agitáció*... A munkások közötti agitáció abban áll, hogy a szociáldemokraták részt vesznek a munkásosztály harcának minden spontán megnyilvánulásában, minden összeütközésében... Feladatunk az, hogy egybekössük tevékenységünket a munkásélet gyakorlati, mindennapi kérdéseivel, segítsünk a munkásoknak eligazodni ezekben a kérdésekben... fejlesszük a munkásokban szolidaritásuk tudatát, azt a tudatot, hogy az orosz munkásságnak mint a proletariátus világhadseregének egy részét alkotó egységes munkásosztálynak érdekei közösek és ügye közös ügy... munkásirodalom kiadása és terjesztése, munkáslevelezés megszervezése... agitációs röplapok és felhívások kiadása és terjesztése, bizonyos számú tapasztalt agitátor kiképzése — ezek... az orosz szociáldemokrácia szocialista tevékenységének megjelenési formái."[7]

E lenini gondolatok a politikai agitáció szerteágazó feladatait, sokrétűségét szemléltetik. *A politikai agitáció a proletárdiktatúra viszonyai között folyamatos eszmei-politikai ismeretnyújtás, meggyőzés és mozgósítás annak érdekében, hogy a szocialista céljainkat aktívan támogató közvéleményt alakítsunk ki.*

Az agitáció által közvetített ismeretek az egyén ismereteinek

[7] Ugyanott, 421—422. old.

csak egy részét alkotják, és nem is elsősorban állandóságuk, hanem az adott időpontban elért konkrét hatásuk teszi őket értékessé. Az agitáció által közvetített ismeretek köre változó, aszerint, hogy az élet, az események alakulása milyen újabb igényeket támaszt az agitációval szemben. A korábbi ismeretek nagy része fokozatosan kiszorul az egyének gondolatvilágából, vagy legalábbis elhalványul, kisebb részük pedig tartósan beépül az emberek tudatába. Ez a mozgékonyság az állandó változás e folyamata a párt politikájának állandó elemeihez igazodik.

Az agitáció a maga eszközeivel segíti a politika megértését és megvalósítását. Nem lehet természetesen mindig azonos hőfokon és intenzitással beszélni politikai, társadalmi, gazdasági és más témákról, de feltétlenül törekedni kell a folytonosságra. Az agitációnak egy adott témakörben kialakított folyamatossága természetesen nem azonos a gépies, elszürkült ismétléssel.

Az agitáció alapvető feladata, célja, hogy az embereket felvilágosítsa, társadalmilag hasznos cselekvésre, az adott helyzetben politikai céljainknak megfelelő, azzal összhangban levő magatartásra ösztönözze. Hatásossága érdekében figyelembe kell vennie a célt, a konkrét helyzetet s nem utolsósorban a közvéleményt, a politikai közhangulatot.

Az agitáció a politika tartalmát jól szervezett rendszerben továbbítja. Eszközei sokfélék, változatosak, s mindig az agitáció tartalmához, valamint a társadalmi csoportok, rétegek sajátosságaihoz igazodnak. Az agitációs rendszereket két nagy csoportba sorolhatjuk:

a) A tömeghírközlés (tömegkommunikáció) a sajtó, a televízió, a rádió, a film, a tömegkiadványok. A tömeghírközlési eszközök pótolhatatlan előnye elsősorban tömeghatásukban van. Lényegében az egész ország lakosságához egyszerre tudnak szólni. Ez az előny ugyanakkor azzal az ellentmondással párosul, hogy nincs mindig mód a sokrétű, konkrét igények maradéktalan kielégítésére. Másik nagy előnyük a gyorsaság, az eseményeket követően 24 órán belül már átfogó információt kaphat az érdeklődő. A rádió pedig szinte óránként közli a híreket, tehát a fontosabb eseményekről — gyakorlatilag — azonnal tájékoztatja a közvéleményt. További nagy előnyük a sok-

színűség. Említett korlátaik ellenére sokoldalúan, érdekesen, a televízió vizuális élményeket adóan is a társadalom napi életét ábrázolja, feltárja az események okait, mozgatórugóit. A társadalom legjobb szellemi erőire támaszkodhat, megszólaltathatja a nagy felkészültségű, elismert szakembereket.

b) Az agitációs rendszer másik nagy csoportja a személyes kapcsolaton alapuló, a véleménycserét lehetővé tevő agitációs rendszer. Főbb elemei az egyéni beszélgetések, a párt- és a tömegszervezeti taggyűlések, a politikai szervezetek választott testületeinek munkaértekezletei, a gazdasági és hivatali vezetés munkát értékelő és a feladatokat meghatározó tanácskozásai, a kis csoportokban szervezett véleménycserék, pártcsoportülések, a tömegpolitikai oktatás formái, a politikai vitakörök, a pártnapok, a csoportos beszélgetések, a falugyűlések, az üzemi és a szövetkezeti munkaértekezletek, a termelési tanácskozások, a közgyűlések, a nagygyűlések, a brigádvezetői tanácskozások és a brigádgyűlések stb.

A személyes, szóbeli agitációs rendszerek segítségével szervezik a politikai akciókat, a termelést segítő különböző mozgalmakat, a társadalmi munkaakciókat, a béke és a szolidaritási megnyilvánulásokat. A szóbeli politikai meggyőző és mozgósító tevékenység különösen jelentős a munkahelyeken, ahol az agitáció feladata a konkrét tennivalókra való mozgósítás. A szóbeli agitációs rendszerek feladata a szocializmus iránti elkötelezettség, a szocialista munkaerkölcs és életmód elemeinek erősítése, a jó példák és eredmények terjesztése, az új, korszerű munkaszervezési és ügyvitelszervezési eljárások támogatása, fellépés a lazaság, a fegyelmezetlenség minden megnyilvánulása ellen.

A személyes agitáció leghatásosabb, legeredményesebb módja, ha a párttagság és a különböző tömegszervezetekben aktívan résztvevő több százezres párton kívüli dolgozó, a sok ezer állami, gazdasági vezető, tisztségviselő munka közben, magánéletében, hivatalos helyen és baráti társaságban terjeszti, képviseli, s ha kell, védi a párt politikáját.

Miben különbözik a személyes agitáció a tömeghírközléstől? Elsősorban abban, hogy a szóbeli agitáció esetében a közlő és a befogadó személy között közvetlen a kapcsolat, míg a tömeghírközlési rendszerek esetében a kapcsolatfelvétel mindig va-

lamilyen technikai eszköz közbeiktatásával történik. Lényeges különbség még, hogy az előbbi esetben az információ kevesebb emberhez juthat el, s a nagyobb tömegek érdemi informálása élőszóval hosszabb időt igényel. Ezt azonban ellensúlyozza a személyes kapcsolatokban rejlő lélektani előny és főleg a véleménycsere, a közvetlen vita lehetősége.

A szóbeli agitációs rendszerek szerepe a közvélemény alakításában, a tömeghírközlési eszközök elterjedésével sem csökken, ellenkezőleg, növekszik. Ennek több oka van. Az egyik ok a hír terjedésének sajátosságában rejlik. A hírek, a politikai információk általában két lépcsőben terjednek. A hír először csupán bizonyos reflexiókat vált ki az egyénből. Az embereknek időre van szükségük ahhoz, hogy átgondolják, mit jelent számukra az új hír, információ. A politikai információkat többnyire megvitatják közvetlen munkatársaikkal, barátaikkal, családjukkal. Különösen azok véleményére kíváncsiak, akiket tisztelnek, akiket elismernek, akik a konkrét kérdésben nagyobb tájékozottsággal rendelkeznek. Ebben a második lépcsőben a beszélgetés, a tanácskozás, a vita közben új benyomások támadnak az emberekben, mivel mások nézeteit is megismerik, s ezeket szembesítik saját korábbi véleményükkel és tapasztalataikkal. Ebben a második lépcsőben kialakított következtetés válik maradandóvá.

A tömeghírközlési eszközök gyors és széles körű elterjedése bizonyos fokig módosítja a személyi kapcsolatrendszerek szerepét és működését. A személyes agitáció mondanivalójában csökken a hírközlő elem és megnő a kommentálás jelentősége. A hírszóró eszközök ugyanis a tények nagy többségét gyorsan eljuttatják az emberekhez, ennek következtében az agitátorra inkább a tények rendszerezése, összefüggésük és okaik megvilágítása, a helyes értelmezés elősegítése hárul. E folyamatban figyelembe kell vennünk, hogy az emberek a tömeghírközlési eszközöktől nyert értesülések után egy ideig „magukra maradnak" és már túl vannak a *befogadás,* az értelmezés első szakaszán, amikor a szóbeli agitáció elér hozzájuk. Így a személyes agitációnak rendszerint a kifejlődőben levő véleményeket kell — a tartalomtól függően — elmélyíteni, helyesbíteni vagy megváltoztatni, tehát nem az *alapozás,* hanem

egyre inkább a következtetések kialakításának irányítása válik fő funkciójává.

További fontos tényező, hogy az emberek nemcsak mások véleményére kíváncsiak, maguk is véleményt akarnak mondani, vagy kérdéseik vannak. Ezt az igényüket a tömeghírközlés nem tudja kielégíteni, mivel itt — kivéve egyes műfajokat és műsortípusokat — kevesebb a lehetőség a közvetlen polémiára, a kérdésfeltevésre vagy a visszakérdezésre. A gyűléseken, az egyéni beszélgetések alkalmával kialakult vita elmélyíti és személyes állásponttá érleli a korábban szerzett benyomásokat. Éppen ez a legfontosabb összetevője a tömeghírközlési és a hagyományos agitációs rendszerek egymásrautaltságának.

A vélemények kialakulásának helyes mechanizmusa mind a tömeghírközlési, mind a szóbeli agitációs rendszerek céltudatos, egybehangolt irányítását és legteljesebb együttműködését igényli.

A politikai tájékoztatás

A politikai tudatformáló tevékenység egyik önálló munkaterülete a politikai tájékoztatás. A politikai tájékoztatás meghatározott osztályok, társadalmi csoportok közvetlen politikai érdekeinek a szolgálatában áll. Ebből adódóan minden társadalmi rendszer uralkodó osztálya jogilag is szabályozza a tájékoztatással kapcsolatos tevékenység rendjét. A politikai tájékoztatás és intézményrendszere hatalmi tényezők, a politikai és az ideológiai osztályharc részei, a nemzetközi méretű ideológiai harc kiemelkedő jelentőségű területei.

Politikai tájékoztatási rendszerünk alapvetően jól látja el feladatát. A tömegeket széleskörűen tájékoztatja hazánk és a világ eseményeiről. Ismerteti viszonyainkat, helyzetünket és teendőinket. Szervezeti rendszere és technikai eszközei is alapjában véve kialakultaknak tekinthetők. A továbbfejlesztés iránya a meglevő lehetőségek hatékonyabb kihasználása és főként a helyi politikai tájékoztatás fejlesztése. A helyi tájékoztatás hatékonyságának növelésében elsődleges szerepet játszik a párton belüli tájékoztatás folyamatossága, amelynek legfőbb fóruma az alapszervezeti taggyűlés. A taggyűlésen a párttagság megismerheti a párt határozatait, a helyi politikai célkitű-

zéseket és az ezekből adódó személyes feladatokat. Ahhoz, hogy a párttagság érdemben és felelősségérzettel részt vehessen a pártpolitika kialakításában, a helyi politikai döntésekben és végrehajtásukban, megfelelő feltételeket kell teremteni. E feltételek között jelentős szerepe van a rendszeres tájékoztatásnak.

Különösen fontos, hogy a párt határozatairól rendszeres tájékoztatást kapjanak a párttagok. A párttagsággal járó kötelezettségek teljesítéséhez a párttagságnak tájékozódási előnnyel kell rendelkeznie. Ez nemcsak időbeni előny — természetesen az is —, hanem elsősorban az információ mennyiségét és mélységét illetően bővebb, részletesebb. A határozatokról, döntésekről, állásfoglalásokról, azok meghatározó okairól és a végrehajtás lehetséges módozatairól a párttag részletesebb, az összefüggéseket is bemutató információt kap. Ez az alapja — és feltétele annak —, hogy a felkészült agitátor vitapartner legyen, képviselni és magyarázni tudja a párt politikáját és az azon alapuló helyi politikai döntéseket.

A tájékoztatásban fontos szerepük van a párt belső információs kiadványainak. Ilyenek például a „Titkári tájékoztató", a Központi Bizottság Agitációs és Propaganda Osztály „Tájékoztató időszerű politikai kérdésekről" című kiadványa, a politikai vitakör és a tömegpropaganda tanfolyamok oktatási anyagai. Az egész párttagság számára információs forrás a párt központi napilapja és különböző folyóiratai. Előfordul azonban, hogy egyes helyeken sokszor olyan kérdésekről is tájékoztatást igényelnek, amelyekről már ott van az „asztalfiókban" vagy az alapszervezet könyvespolcán az írásos információs forrás — csak el kellene olvasni. A politikai munka egyik feladata, hogy felkeltse a párttagságban az igényt a források alapján való tájékozódásra. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy nincs szükség szóbeli tájékoztatásra, az egységes értelmezést segítő véleménycsere lehetőségének a megteremtésére.

Nem kevésbé jelentős a párttagság tájékoztatásában a helyi eseményekről tartott rendszeres információ. Ennek több formája ismert. A legfontosabb feladat itt is a taggyűlésé. A taggyűlésen kívül más lehetőségek is vannak arra, hogy a párttagság tájékoztatása rendszeres, folyamatos legyen. Ilyenek a pártcsoport-értekezletek, a párttagokkal folytatott csoportos be-

szélgetések. Ezeken a fórumokon a politika értelmezésének, a döntések végrehajtásának legközvetlenebb tapasztalatai tárulnak fel, s a párt belső életének minden lényeges eleme felszínre kerül. Ezért a fórumok tapasztalatainak ismeretét az irányító pártszervek sem nélkülözhetik.

Fontos feladata a munkahelyi pártszervezeteknek, hogy biztosítsák a dolgozók rendszeres tájékozódását a munkaterületükkel, feladataikkal kapcsolatos eredményekről, gondokról. Ez nem lehet spontán folyamat eredménye, hanem minden vezetői szinten a vezetési folyamat része. Olyan kötelezettség, amely a vezető megbízatásából ered. Egyetlen vezető vagy vezető testület sem tesz szívességet, amikor a dolgozó kollektívát tájékoztatja, hanem vezetői feladatát teljesíti.

A pártszervezetek feladata, hogy a meglevő helyi tájékoztatási csatornák — szóbeli, írásos — jó együttműködését és az úgynevezett egymásraépítettséget biztosítsa, az adott területen működő szervezetek és intézmények tájékoztatását összehangolja.

A helyi tájékoztatás megszervezése a szocialista tudatformálás egyik legkevésbé kiaknázott terulete. A helyi tájékoztatás megszervezése, működtetése politikai jelentőségű ügy A dolgozók aktivitása fejlesztésének egyik segítője A tájékoztatás a szocialista demokrácia, ezen belül az üzemi, munkahelyi demokrácia színvonalának jelzője is. A helyi tájékoztatás megszervezése és színvonala a vezetés felfogását, munkastílusát is tukrozó tényező s mint ilyen a vezetői munka és magatartás értékelésének része.

A tömegpolitikai munka pártirányítása

A tömegpolitikai munka célját, tartalmát a vezető párttestületek határozzák meg. Nemcsak abban az értelemben, hogy időnként napirendre tűzik és megvitatják e tevékenység egy-egy részterületének konkrét tapasztalatait, feladatait, hanem elsősorban úgy, hogy a döntéskor meghatározzák a tartalmi mondanivalót, a továbbítás módját és eszközrendszerét. Ezt helyettük semmilyen mas szerv elvégezni nem tudja, hiszen a döntés indítékait, az elérendő célt, az adott szintű politikai, gazdasági vezetés ismeri. Sajnos elég gyakori még, hogy az

egyes párt- és társadalmi szervek az irányító központoktól kapott információkat — határozatok, állásfoglalások, irányelvek, értekezleti eligazítások — mechanikusan ismertetik a testülettel vagy a tagsággal, mondván, hogy „ez ránk is érvényes", „mintha rólunk szólna". Önmagában az még nem hiba, ha a párt- és a társadalmi szervek felismerik ezekben az információkban saját helyzetüket. Sőt, kifejezetten jó, mert mutatja az irányító szervek helyzetismeretét, intézkedéseinek helyességét. A hiba az, ha ezzel megelégszenek és elintézettnek veszik a saját feladatukat is, s nem váltják „aprópénzre", nem keresik meg azokat a helyi sajátosságokból eredő lehetőségeket (szellemi kapacitás, környezeti adottságok, eszközlehetőségek), amelyek mozgósításával a lehető leggyorsabb és leghatékonyabb lenne a végrehajtás.

Gyakran előfordul, hogy a tagsággal, az érdekeltekkel az adott vezetés csak közli, de nem beszéli meg a feladatokat. Pedig a taggyűlésen vagy más politikai fórumokon egymást meggyőzve a célok helyességéről, a feladatok végrehajtásának lehetséges legjobb módozatairól, az egyes ember, vagy az egyes kollektívák feladatairól, felelősségéről, az egész tömegpolitikai munka hatékonyságát növelné.

A különböző szintű vezetőket is meg kell győzni a párt politikája célkitűzéseiről, a célok helyes értelmezéséről. A funkciók különböző szintjei feltételezik az annak megfelelő politikai tudatosságot, de ez nem mindig adott. Más oldalról pedig a funkciót viselőket is különböző hatások érik, meghatározott helyzetben dolgoznak, s egyéni érdekeik is vannak. Ezért a funkcionáriusokat illetően sem nélkülözhető a politikai meggyőzés, az aktív cselekvésre késztetés a párt politikájának megvalósítása érdekében. Fontos annak az elvnek az elfogadtatása, gyakorlati érvényesítése is, hogy a vezető — bármely szinten dolgozzék is — egyben felvilágosítója, tudatformálója a tevékenységi területén dolgozóknak.

A tömegpolitikai felvilágosító munkában az eddigieknél lényegesen nagyobb szerepet kell biztosítani az értelmiségnek.

A politikai meggyőző munka sikerének feltétele, hogy a valósághoz igazodó reális célokra épüljön. A valóságismeret biztosításának egyik módja, eszköze a jól szervezett politikai információ, a politikai közvélemény tartalmi, szerkezeti változá-

sainak tanulmányozása, a politikai hangulat és változásai alakulásának naprakész ismerete. A politikai hangulat ismerete a vezetési tevékenység minden fázisában szükséges és nélkülözhetetlen. A pártszervek megfelelő informáltsággal jelentősen növelhetik a vezetés színvonalát, biztonságát. A párton belüli információ szervezettsége, tartalmi színvonala és megbízhatósága az adott pártszervezet vagy pártszerv munkája színvonalának tükre is.

A politikai közvélemény tartalmi, szerkezeti változásainak tanulmányozása közvetlen pártirányítással és ellenőrzéssel történik. A politikai közvéleménykutatás kiterjed a politikai döntések visszhangjával, értékelésével, a politikai élet egyes eseményeivel kapcsolatos vélemények elemzésére, az egyes elemekről kialakult ismeretszint vizsgálatára, a társadalom különböző rétegei tudati állapotának feltérképezésére. Ez azonban nem helyettesíti a politikai szervezetek által megszervezett és irányított politikai információ egyetlen funkcióját sem, nem pótolja a politikai hangulatról készített elemzéseket sem. Köztudomású, hogy a politikai hangulat elsősorban a napi politikai eseményekhez kötődő reflexiókból tevődik össze. Természetesen e vonatkozásban is szükséges a megnyilatkozások, vélemények differenciált, osztályok, rétegek, foglalkozási ágak és korosztály szerinti megismerése, elemzése. A politikai hangulat alakulásának naprakész ismerete a helyi politikai vezetés munkájához, döntéseinek megalapozásához, a konkrét politikai tudatformáláshoz elengedhetetlen feltétel. A politikai közvéleményről és hangulatról szerzett ismeretek a politikai vezetés döntéseinek információs forrását jelentik. Azok differenciált figyelembevétele mind a döntések előtt, mind a döntések után a vezetés hatékonyságának tényezője. Előfordulhat azonban, hogy a pártvezetésnek a közvélemény, a politikai hangulat igényei ellenére kell döntenie, s ezt csak később fogadják el és értik meg.

A tömegpolitikai munka pártirányításának egyik fontos területe a munkamegosztás és koordinálás. A munkamegosztásban részt vevő szervezetek, mozgalmak az általuk tömörített és képviselt dolgozók között rendeltetésüknek megfelelő tevékenységet fejtsenek ki a politika közvetítése, elfogadtatása, a tapasztalatok összegezése és felhasználása céljából. A párton

belül is szükség van a munkamegosztásra. Egyrészt a szervezetek különböző szintjei között, másrészt a párttagság egészében annak hangsúlyozásával, hogy a párt eszméinek, politikájának képviselete, hirdetése, elfogadtatása, védelme, végrehajtása minden párttag feladata. Nyilvánvaló azonban, hogy a tudatformáláshoz kapcsolódó irányítási feladatok ellátásához olyan ismeretek szükségesek, amelyekkel az egész párttagság nem rendelkezhet. Ennek belátásán alapul a párt- és más politikai, állami szervezetek különböző szintű apparátusainak a szakmai feladatokhoz igazodó munkamegosztása.

A munkamegosztást nemcsak a Központi Bizottságban, hanem a pártszervezetek minden szintjén végre kell hajtani. Eléggé gyakori még, hogy a tömegpolitikai munka leszűkül a szakszervezetekre, a Kommunista Ifjúsági Szövetségre és a Hazafias Népfront-mozgalomra. Kétségtelenül ezek a legnagyobb tömegeket átfogó szervezetek. De jelentős feladatokat lehet és szükséges rábízni az olyan szervezetekre, mozgalmakra is, mint a Magyar—Szovjet Baráti Társaság, a Magyar Honvédelmi Szövetség, a Műszaki Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat, a különböző sportegyesületek.

A tömegpolitikai munkában egyre nagyobb szerepük van a tanácsoknak és a tanácsok mellett működő munkabizottságoknak. A XI. kongresszus dokumentumaiból ismert, hogy Magyarországon 1711 választott tanács működik, 500 000 aktivista dolgozik a választott tanácsok mellett. Évente öt és fél millió beadvány alapján másfél millió ügyben hoznak érdemi döntést és 30 millió esetben adnak tanácsot ügyfeleik számára. Ez óriási lehetőség és eszköz a szocialista közgondolkodás, valamint szocialista rendszerünk iránti tisztelet és ragaszkodás fejlesztésében.

A tömegpolitikai tevékenység folyamatosságához és eredményességéhez szükség van a párt, a társadalmi, az állami, a gazdasági szervezetek mozgósítható kapacitásának számbavételére, az erők elosztására.

A felsorolt tenyezók a társadalom szervezeteinek különböző szintjein és faktoraiban más-más minőséggel és mennyiséggel vannak jelen. Ezenkívul a végrehajtásra váró feladatok is differenciált munkát igényelnek Az üzem- és munkaszervezésről szóló párt- és kormányhatározat végrehajtása és az ezzel kap-

csolatos tudatformáló munka például más feladatot jelent egy ipari üzemben, mint egy közművelődési intézményben. Mást jelent az ipari minisztériumokban, mint a tudományos intezetekben. A feladat aszerint differenciálódik, hogy az adott szervezet vagy intézmény a társadalmi tevékenység milyen szintjén foglal helyet, alapfunkciója hogyan kapcsolódik az említett párt- és kormányhatározatokhoz.

Az ideológiai és tömegpolitikai munka a fejlett szocialista társadalom sikeres építésének egyik feltétele s egyben harci terepe. E munka és harc eredménye, hogy hazánkban is mind jobban terjed a marxista—leninista világnézet, a szocializmus eszméinek a gyakorlat által igazolt, megerősített igazsága. Az aktív, hatékony ideológiai-elméleti munka, a párt politikájának széles körű ismertetése, elfogadtatása és a végrehajtásra való mozgósítás állandó feladat. Felszabadult hazánk 31 évi tapasztalata és a nemzetközi munkásmozgalom tanulságai arra figyelmeztetnek, hogy a dolgozók, elsősorban a munkásosztály aktív, cselekvő támogatása nélkül a politika csak óhajok gyűjteménye marad. Az ideológiai és tömegpolitikai munka célja, értelme éppen az, hogy tudományosan megalapozza gyakorlatunkat, s a mindennapi cselekvéshez útbaigazítást, meggyőződést nyújtson.

A kultúra egyidős a társadalmi léttel, fejlettsége szorosan összefügg a termelőerők és a társadalmi viszonyok mindenkori állapotával. A kizsákmányoló osztálytársadalmakra jellemző egyik ellentmondás az, hogy az uralkodó osztály a társadalmi gazdagságot teremtő tömegeket megfosztja a kultúra anyagi és szellemi vívmányaitól, illetve azokból csak olyan változó és korlátozott mértékben részesíti, amely érdekeinek megfelel. A történelmi fordulatot a marxizmus és a munkásmozgalom hozta, amely kimondta, hogy a kultúra demokratizálásához először a társadalmat kell megváltoztatni, s az új szocialista társadalom pedig, miközben kedvezőbb feltételeket teremt a kultúra elterjedéséhez, megteremti saját kultúráját is.

A szocializmus és a kultúra viszonyát már Lenin elemezte, s a Szovjetunió és a többi szocialista ország társadalmi gyakorlata gazdagította. A szocialista forradalom során megvalósuló kulturális forradalom megszüntette a volt uralkodó osztályok műveltségi monopóliumát, megteremtette az új, szocialista értelmiséget, kibontakoztatta az egész dolgozó nép kulturális alkotó erejét, a marxizmus—leninizmus világnézete általánossá vált. Kialakulóban van és egyre inkább gyökeret ver az új szocialista erkölcs és magatartás. A kultúra és a civilizáció, a szellemi és a fizikai munka, a falu és a város között történelmileg kialakult ellentmondások fokozatosan feloldódnak. Mindennek,

révén a kulturális forradalom áthatja az egész szocialista társadalmat.

A kulturális terület fejlesztése — a gazdasági, a politikai és a társadalmi élet fejlődésével szoros összefuggésben — nélkulözhetetlen feltétele a szocializmus építésének. A kulturális forradalom feltételezi a tudomány, az oktatás, a közművelődés, a művészetek és a tömegek szoros kapcsolatát, kölcsönhatását. E folyamat elválaszthatatlanul kapcsolódik a fejlett szocialista társadalom építésének egészéhez. A kultúrának rendkívül nagy szerepe és jelentősége van a szocialista tá sadalmi tudat, a szocialista erkölcs és életmód alakításában, a szocialista emper formálásában. Kiterjedt oktatási hálózat, tudományos intézmények, megfelelő színvonalú műveltségi háttér nélkül elképzelhetetlen a fejlett szocialista társadalom műszaki és gazdasagi bázisának megteremtése Oktatási, közművelődési feladataink megvalósítása egyszersmind fontos hozzájárulás társadalompolitikai céljaink valóra váltásához is.

A munkásművelődés elősegítése a munkásosztály politikai vezető szerepét erősíti és a közműveltség, a művelődés a szocialista demokratizmus továbbfejlesztésének mindenkori tényezője, az osztályok és rétegek közötti különbségek csökkentésének egyik jelentős területe. A kulturális forradalom — különös tekintettel a békés egymás mellett élés körulményeire — még nagyobb jelentőségre tesz szert a két világrendszer versenyében és főleg az ideológiai harcában. A legszélesebb értelemben vett kulturális munka, a kulturális forradalom kibontakoztatása nem választható el, még kevésbé állítható szembe a szocialista építés más feladataival, azokkal együtt kell őket megoldanunk

Napjainkban a gazdasági építő munka mellett előtérbe került a proletárdiktatúra egyik fontos funkciója, a kulturális nevelő munka, amely a pártmunka szerves része. A kultúra (a tudomány, az oktatás, a közművelődes, a művészetek) pártirányítása az osztályharc, a szocialista építés politikailag, ideológiailag exponált kérdése volt, és kulcsfontosságú kérdés ma is. E terület pártirányításának jogosultságát minden szocializmusellen erő tagadja és támadja. A fejlett tőkésországok e területen is képmutatásukkal tűnnek ki. Ismeretes, hogy az ún fogyasztói társadalmak a maguk rafinált manipulációs rendsze-

révél tudatosan, az uralkodó osztályok érdekeinek megfelelően irányítják a kulturális életet, s a számukra megfelelő kultúrát, életformát a legszélesebb tömegekre próbálják rákényszeríteni. A revizionista nézetek a kultúra kizárólag „közvetett" irányításának elvét vallják, nevezetesen azt, hogy a párt a kultúra irányítására illetéktelen, a párt vezető szerepe csak a politikai, a gazdasági és a társadalmi élet területeire érvényes, s az így alakuló valósághoz a kultúra „majd hozzáigazodik".

A tudományosan megalapozott tervszerű társadalomszervezés a szocializmus vívmánya. A szocializmus vezető ereje a munkásosztály, amely hatalmát pártja segítségével gyakorolja. A hatalom gyakorlása kiterjed a társadalmi élet egészére, következésképpen a kulturális élet területére is. Erről a párt éppen a munkásosztály és a dolgozó tömegek érdekében nem mondhat le.

KULTURÁLIS POLITIKÁNK ALAPELVEI

Kulturális politikánk alapelveit — az addig elért eredményekre és tapasztalatokra alapozva — a Központi Bizottság 1958. évi művelődéspolitikai irányelvei fogalmazták meg. Azóta ezeket az alapelveket pártunk kongresszusai megerősítették, több párthatározat, állásfoglalás — köztük a Központi Bizottság 1969. évi tudománypolitikai, az 1972. évi oktatáspolitikai és az 1974. évi közművelődési határozata — konkrétan alkalmazta, a gyakorlat pedig igazolta ezeket. Lényegük a következőkben foglalható össze:

A kulturális politika a párt általános politikájának szerves része. *A pártpolitika egyéb területei és a kultúrpolitika kölcsönhatásban vannak egymással.* Következésképpen a kulturális politika tartalma, iránya, módszerei nem szabhatók meg önkényesen. Az általános politikának kultúrpolitikai következményei is vannak. *A politika egésze és a kultúrpolitika között* — leszámítva természetesen a sajátosságokból adódó különbségeket — *tartós és lényeges eltérés nem lehet.* Éppen ezért pártunk általános politikájának, illetve kül- és belpolitikájának, gazdaságpolitikájának, másfelől kulturális politikájának fő vonala nem választható szét, nem állítható egymással

szembe. Ennek hangsúlyozása azért is indokolt, mert akadnak még, akik a kulturális munkát, a kulturális politika képviseletét, végrehajtását „reszortfeladat"-nak tartják, nem hangolják össze a politikai élet más területein — pl. a gazdaságirányítás terén — végzett munkával, vagy elhanyagolhatónak, a párt általános politikájának megvalósítása szempontjából mellékesnek tekintik.

A kulturális politika a párt általános politikájának sajátos része, mert elsősorban a felépítményben, a társadalmi tudatban felvetődő kérdéseket öleli fel, s így sok olyan speciális problémával kell foglalkoznia, amelyek más területen nem (vagy nem így) kerulnek felszínre. Társadalmunk tudata a marxizmus—leninizmus állandó és jelentős térhódítása ellenére még nem egységes, hiszen még nem szorultak ki teljesen a polgári, a kispolgári, a vallásos nézetek. *A köznapi tudatot, annak helyzetét, erőviszonyait pedig nem lehet mereven elválasztani a kulturális élet ideológiai helyzetétől.* A mindennapi tudatnak a nagyarányú gazdasági, politikai változásokhoz mért viszonylagos elmaradása, ellentmondásossága a kulturális életben válik nyilvánossá, s így nyilvánvalóvá.

A különböző tudattartalmak tisztázását például a művészetekben az is nehezíti, hogy az ideológiai elemek igen szorosan — nehezen kibonthatóan — épülnek be egy-egy műbe. Egyes művészeti ágak (zene, képzőművészet), tudományágak (nyelvészet), illetve a természettudományok az ideológiai tartalmat igen kozvetetten hordozzák magukban. Mindezt az ideológiai fellazítás is igyekszik a polgári és a szocialista világnézet békés egymás mellett élése lehetőségének az elhitetésére felhasználni. Ezeket, s a még sorolható sajátosságokat kulturalis politikánk, pártmunkánk figyelembe veszi, hogy a közvetlen célokat helyesen határozhassa meg és azokat megfelelő módszerekkel és eszközökkel valósíthassa meg.

Kulturális politikánk alapelve a kultúra pártosságának szüntelen erősítése és kibontakoztatása. A kultúra pártosságán a munkásosztály, a nemzetközi munkásmozgalom történelmi harcával és céljaival való azonosulást, annak nyílt vállalását értjük. A párt értelmezése szerint a kultúra, a munkásmozgalom és a politika főként a stratégia szintjén kapcsolódik össze. A kultúra pártossága tehát abban áll, hogy a munkásmozgalom-

nak, a pártnak elsősorban a stratégiai célkitűzéseivel azonosuljon és az emberiség alapvető kérdéseiben — kapitalizmus vagy szocializmus, imperializmus vagy nemzeti függetlenség, háború vagy béke — ennek szellemében foglaljon állást. Emellett azonban, ahol erre lehetőség van, a napi politika taktikai szintjén is kapcsolódjék a politikához. A párt azonban a stratégiai kapcsolódást tarja elsődlegesnek, ez az, ami a valóság mozgásának fő tendenciáira irányítja a tudomány, a művészetek, a kultúra figyelmét.

A pártosság érvényesítése megköveteli, hogy *a marxista—leninista világnézet a kultúra területén is általánossá váljék.* Ennek érdekében kulturális politikánk a szocialista tendenciákat minden lehetséges eszközzel támogatja. Biztosítja a legkedvezőbb terjesztést, propagandát, kritikai támogatást, a lehető legnagyobb és sokoldalúbb nyilvánosságot a hazai és nemzetközi szocialista értékeknek. Ennek az elvnek és gyakorlatnak a révén a marxizmus—leninizmusnak kulturális életünkben vitathatatlan vezető szerepe, uralmi helyzete van.

A párt kulturális politikája — a szocialista kultúra további kibontakoztatásáért folytatott harcában — figyelembe veszi az ország általános ideológiai helyzetét. Az elméleti és gyakorlati munka során, a valósággal szembenézve nyilvánvaló, hogy az ideológia, a kultúra terén nálunk ma még nincs monopolhelyzete (kizárólagossága) a marxizmusnak. Az ország ideologiai helyzete a marxizmus—leninizmus jelentős térhódítása, elért vezető pozíciója (hegemóniája) mellett is még meglehetősen ellentmondásos, heterogén. Ezért napjainkban közvetlen célként nem azt jelöljük meg, hogy a marxizmus számára monopolhelyzetet teremtsünk, hanem — éppen a marxizmus jövőbeni általánossá válása érdekében — arra törekszünk, hogy meglevő hegemóniáját kiterjesszük, irányító és vezető képességét biztosítsuk, erősítsük és szüntelenül fejlesszük. Ha adott körülményeink között a kulturális életben a marxizmus számára kizárólagosságot akarnánk teremteni, akkor az ország általános — még megosztott — ideológiai helyzete és a kulturális élet között olyan feszültség támadna, amelyet nem lehetne ellensúlyozni mással, mint elsősorban tiltó, kirekesztő, adminisztratív eszközökkel. Márpedig — ahogyan ezt az ötvenes évek elejének tapasztalatai mutatták — az elsősorban formális eszkö-

zékkel biztosított monopolhelyzet csak formális eszmei egységhez vezethet. A csupán kirekesztett, de vitában le nem győzött nézetek lappangva tovább élnek vagy marxista álarcot öltenek, s az első adódó alkalommal felerősödve, álarcukat levetve a vita híján készületlen szélesebb közvéleményre is erőteljesebben hatnak. Mindezekből a megfontolásokból következik tehát, hogy a kulturális irányítás nem a marxizmus—leninizmus monopolhelyzetének formális, hanem tényleges biztosítására törekszik. Adott körülmények között ez a közvetlen célkitűzés biztosítja a legmegfelelőbb eszközöket és módszereket a változatlan távlati cél eléréséhez, a marxizmus általánossá válásához.

Ismeretes, hogy kulturális politikánk a szocialista értékek megkülönböztetett támogatása mellett helyet, nyilvánosságot ad nem marxista, de haladó, polgári humanista kulturális értékeknek is. Rendkívüli nyomatékkal hangsúlyozzuk azonban az ezekkel folytatott ideológiai vita elengedhetetlenségét, értékeik kritikai felhasználása mellett.

A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának határozata — az eddig elért eredmények alapján — a társadalomtudományok területén a marxizmus—leninizmus érvényesítését már közvetlen célként jelölte meg. E feladat megvalósításában bizonyos sorrendiséget kell érvényesíteni. Elsősorban az ideológiai szempontból legfontosabb kutatóhelyeken és a társadalomtudományok oktatásában kell biztosítani, hogy a marxizmus—leninizmus elvei alapján dolgozzanak. Másrészt gondosan ügyelnünk kell az eszközök és a módszerek megválasztására. Nem olyan feladat ez, amit kizárólag adminisztratív eszközökkel — kádercserékkel, publikálási szabályozással — kell vagy lehet megvalósítani. Átgondolt káderpolitikára, képzési, továbbképzési tervekre, a vezetői és középvezetői utánpótlás feltételeinek megteremtésére, erőteljes elvi-ideológiai vitákra, politikai előkészítő munkára, a pártszervezetek megerősítésére, a pártépítés folyamatosságára van szükség a feladat teljesítéséhez.

A marxizmus érvényesítése a művészeti alkotó folyamatban ma még nem jelölhető meg közvetlen célként. A XI. kongresszus részletesen foglalkozott a művészi alkotómunka feladataival, a szocialista tartalmú közéletiség erősítésével, a mar-

xizmus pozícióinak megszilárdításával a művészeti életben. A művészi alkotások világában azonban minden humanista értéknek továbbra is helyt adunk, természetesen változatlanul megkövetelve a marxista kritika orientáló, bíráló jelenlétét. Kulturális politikánk ugyanakkor kategorikusan kirekeszt mindent, ami társadalmi rendszerünket, politikánkat támadja. Nem tűri meg az antimarxizmus semmiféle — bármilyen rafináltan jelentkező — formáját. Nem ad nyilvánosságot semmi olyannak, ami sérti a szocialista közerkölcsöt, érzületet.

A párt kulturális politikájának mindenkori célja, tartalma, hogy a társadalom kultúráját mind teljesebben áthassa a marxista—leninista világnézet, elősegítse a szocialista tudat, erkölcs, életforma kialakulását. Másrészt, hogy *ez a kultúra mind nagyobb tömegekben* — elsősorban a munkásosztályban — *anyagi erővé*, azaz magatartássá váljék. A kulturális politika tehát nem korlátozódik a kultúra műhelyeinek, alkotóinak közvetlen orientálására. Feladata a kultúra és a tömegek közötti kapcsolat javítása, a kölcsönhatás útjában álló akadályok elhárítása. Kulturális politikánk nem ismeri el az „elitkultúra" és a „tömegkultúra" megkülönböztetésének burzsoá elméletét és szembeállításuk burzsoá gyakorlatát. Tudjuk, hogy a kulturális igény társadalmunkban rendkívül eltérő, egyes rétegeknél alacsony szintű, de ezt átmeneti állapotnak tekintjük, hiszen feladatunk éppen az, hogy a kultúra minden értékét a tömegek számára hozzáférhetővé tegyük.

A kulturális politika figyelme egyaránt kiterjed az alkotó értelmiségre, a kulturális közvetítő rendszerre és a kultúrát befogadó tömegekre, tehát a folyamat egészére. Azt szorgalmazza, hogy az alkotók szüntelenül keressék azokat a lehetőségeket, fejlesszék azokat a módszereket, amelyekkel a tömegekre hatni tudnak. Az egész kulturális közvetítő rendszert — az oktatási intézményeket, a tömegkommunikációs eszközöket, a közművelődési és ismeretterjesztő apparátust, a kulturális alkotó műhelyeket, fórumokat — arra orientálja, hogy feladatkörüknek megfelelően a legszélesebb körben terjesszék a kultúrát, törekedjenek a kulturális ellátottság egyenlőtlenségeinek csökkentésére, ügyelve a tömegek kulturális igényeinek sokrétű kielégítésére és új, tartalmas igények felkeltésére. A kulturális politika a rendelkezésre álló eszközökkel — a töme-

gek növekvő igényeire építve — szüntelenül javítja a kultúra befogadásának feltételeit, a tömegek általános műveltségének, művészi kultúrájának gazdagítására törekszik, ugyanakkor azt akarja elérni, hogy a mind jobban aktivizálódó kulturális közvélemény helyes ítéletei, véleménye, javaslatai visszahassanak a közvetítő apparátus munkájára, végső soron a kulturális alkotómunkára, hogy a tömegek kulturális igénye befolyásoló tényezője legyen a kulturális összfolyamatnak.

Kulturális politikánk internacionalista. A kulturális forradalom végigvitele a szocialista fejlődés általános, közös törvényszerűsége. Kulturális életünk a testvéri szocialista országok, mindenekelőtt a Szovjetunió tapasztalatainak általánosítására is épül, sokoldalú internacionalista kapcsolataink, ezen belül ideológiai-kulturális együttműködésünk alapján is fejlődik. A szocializmus nemcsak szocialista termelési viszonyokat, rohamosan fejlődő termelőerőket jelent, hanem ennek alapján egy új kultúra, egy új típusú közösségi életmód és életforma kialakulását és meggyökerezését is. Ennek fejlődése arányában nő a szocialista életmód, az új közösségi létformák kialakulásának és kimunkálásának jelentősége. A nemzetközi méretekben folyó ideológiai harcban, a szocialista kultúra, a művelődés, a szocialista életmód propagandája annál hatékonyabb, minél inkább a kölcsönös tapasztalatokra épül, minél inkább kiaknázza az ideológiai és propagandamunka összehangolásában rejlő lehetőségeket, erőket. Hazánkban a szocialista kulturális forradalom további kibontakoztatása tehát különösen időszerűvé teszi a testvéri szocialista országokkal, elsősorban a Szovjetunióval kialakult ideológiai-kulturális együttműködés elmélyítését, fejlesztését, a kulturális értékek cseréjének fokozását, a szocialista művelődés, a közösségi élet, a szocialista életvitel fejlesztésében elért eredmények kölcsönös megismerését és terjesztését.

Kulturális életünk internacionalizmusa egyszersmind a két világrendszer közötti ideológiai harcnak is része. A Szovjetunió és a szocialista országok eredményes békepolitikája, a különböző társadalmi rendszerek békés egymás mellett élésének Helsinkiben elfogadott elvei számunkra ehhez kedvező feltételeket teremtettek. Nyilvánvalóvá válik, hogy a tudomány, az oktatás, a közművelődés, a művészetek terén elért szocialista

eredményekkel, értékekkel szemben a tőkés társadalom milyen korlátozásokkal és torzításokkal védekezett és védekezik. Ez a Helsinkiben kötött megállapodás érvényesítésével az eddigieknél sokkal nehezebben lesz megvalósítható. Másrészt az is nyilvánvaló, hogy a burzsoázia a maga változatlan szocializmusellenes céljait a békés egymás mellett élés körülményei között mindinkább a fellazítási politika, az ideológiai behatolás fokozásával, eszközeinek, módszereinek tökéletesítésével, többek közt a helsinki megállapodások egyoldalú értelmezésével törekszik elérni. Ez az ideológiai fellazítás nagyrészt a kulturális területre irányul és magában foglalja a kultúra burzsoá „szabadságának" propagandáját, a burzsoá társadalomtudományok — főként a neopozitivizmus — módszereinek propagandáját, a dekadens burzsoá művészet divathullámainak és a burzsoá szórakoztatóipar ízléstelen, kommerciális termékeinek a terjesztését. Ezekkel a törekvésekkel szemben kulturális életünk minden területén, kulturális közvéleményünk minden rétegében, valamint a rendelkezésre álló nemzetközi fórumokon fokozott éberségre és határozott vitára van szükség. Ugyanakkor mindannak kategorikus kirekesztésére, ami társadalmunk törvényeivel ellenkezik.

A békés egymás mellett élés keretei között a polgári társadalommal is fenntartunk minden olyan kapcsolatot, amely a népek kölcsönös szellemi és anyagi gazdagodását, a népek közötti bizalom növekedését, a béke fenntartását szolgálják Figyelembe véve ugyanakkor azt is, hogy ezek a kapcsolatok egyszersmind a marxista—leninista ideológiának, a szocializmus történelmi fölényének bizonyítási fórumai, aktív, összehangolt ideológiai propagandák színterei is.

AZ ESZMEI-POLITIKAI IRÁNYÍTÁS

Kulturális politikánk céljaiból, alapelveiből következően a kultúra pártirányítása elsősorban eszmei-ideológiai-politikai természetű (noha természetesen kiterjed a kulturális élet adminisztratív és anyagi szabályozó rendszerének kialakítására és érvényesítésére is). A kultúra pártirányításának fontos eszkö-

ze, formája a pártszervezetek ellenőrző, beszámoltató tevékenysége, valamint káderpolitikai munkája.

A pártirányítás legfontosabb módja, hogy a párt Központi Bizottsága és a párt vezető szervei, a mellettük dolgozó tanácsok, testületek, kollektívák bizonyos időközönként napirendre tűzik, elemzik a tudomány, a művészet, az oktatás, a kultúra helyzetét, ideológiai kérdéseit, erőviszonyait, és kezdeményezően körvonalazzák a célokat, feladatokat. Ez az *elvi irányító tevékenység* közvetlenül kifejezésre jutott azoknak a kulturális-ideológiai dokumentumoknak egész sorában, amelyek a művelődéspolitikai irányelvek óta a kongresszusi állásfoglalásokban, a Központi Bizottságnak a tudomány, az állami oktatás, valamint a közművelődés helyzetéről és fejlesztésének feladatairól hozott határozataiban, a Kulturális Elméleti Munkaközösség anyagában napvilágot láttak.

A pártvezetés irányító szerepe egyáltalán nem zárja ki, sőt feltételezi az alsó, a közép- és a felső szintű tudományos-kulturális ideológiai műhelyek — elsősorban az azokban dolgozó kommunisták — kezdeményező és problémamegoldó tevékenységét. A tudományos és kulturális intézmények pártszervezeteinek, minden kommunistának és pártszervezetnek joga és kötelessége a maga helyén a párt kultúrpolitikájának sikerét előmozdítani és aktívan részt venni nemcsak a feladatok megoldásában, de a meghatározásában is.

Az elvek érvényre juttatásának, az irányításnak fő formája a meggyőzés, az *ideológiai vita*. A vitákat, az élénk szellemi életet az teszi szükségessé, hogy számos, újonnan felvetődő kérdés helyes, marxista megválaszolása csak viták útján lehetséges. A kulturális életben még meglevő jobboldali, revizionista, polgári, kispolgári, valamint szektás-dogmatikus nézetek is csak nyílt, elvi vitákban küzdhetők le. Az irányítás elvi-ideológiai jellege többek között abban jut kifejezésre, hogy a párt közvetlenul, vagy a rendelkezésére álló közvetítések révén kezdeményezi, orientálja, szabályozza a vitákat, részben törekvései meggyőző érvényesítési fórumainak tekinti azokat, illetve esetenként a viták tanulságait kultúrpolitikai érvényre emeli.

Az eszmei-politikai irányítás, ezen belül az ideológiai viták eredményességének a kulturális területen különösen hangsúlyozandó feltétele *a kommunisták ideológiai egysége*. Ismeretes,

hogy kulturális-művészeti közéletünket élénk vitaszellem jellemzi, és ez a hasznos eszmecsere egyik módja. Az is természetes, hogy a felvetődő új kérdések megközelítésénél szükségesek is a kommunisták egymás közötti vitái. Az azonban nem engedhető meg — márpedig előfordul —, hogy az ideológiai vonatkozású párthatározatokat vagy az állásfoglalásokat a kommunisták eltérően értelmezzék, s ahelyett, hogy az adott határozatot a kommunisták egységesen elfogadnák, s a határozat és az attól eltérő nem marxista nézetek között alakulna ki a vita — a határozat, az állásfoglalás válik a párton belüli vita tárgyává. A kulturális, az irodalmi és a művészeti életben a határozatok, állásfoglalások ideológiai vonatkozásainak a párton belüli egységes értelmezését — a XI. kongresszus határozatának szellemében — minden szinten, az alapszervezetekben is meg kell követelni, s a kommunisták között folytatott szóbeli és sajtóbeli vita megkövetelt alapelvévé tenni. Vissza kell szorítani az olyan magatartást, amely a kommunisták vitáiban a fő frontot a marxisták között húzza meg, és megfeledkezik arról, hogy az mindig a marxisták és a nem marxisták között húzódik. A párton belüli egység érdekében minden kommunista kötelessége, hogy a vitákban elsősorban a nem marxista tendenciáktól határolja el magát, mert ennek elmulasztása a szövetségi politikára és a párton belüli egységre egyaránt káros.

A kulturális életben a marxizmus—leninizmus általánossá tétele, a vonatkozó párthatározatok egységes értelmezése és végrehajtása szempontjából rendkívül nagy jelentőségűek *a szovetségesekkel folytatott következetes ideológiai vita.* A XI. kongresszus beszámolója hangsúlyozza: „Ezeken a területeken és ezekben a kérdésekben a tisztázódásnak elsősorban ideológiai vitákban kell történnie. Nem szabad megfeledkezni arról, hogy azok, akik az irodalom, a művészetek terén eszmei vitapartnereink, az esetek nagy többségében politikai szövetségeseink. Ez a politikai szövetség nem zárja ki, sőt igényli az ideológiai vitát. A vitákat olyan módszerekkel kell folytatnunk, hogy közben a politikai szövetség erősödjék. El kell érni, hogy szövetségeseink a marxizmus—leninizmus eszméi alapján az ideológia területén is közelebb kerüljenek hozzánk."[1]

[1] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusanak jegyzőkönyve. Kossuth Konyvkiadó 1975. 107. old.

A kulturális területre is maradéktalanul érvényes az, amit Kádár János elvtárs a Központi Bizottság 1972. novemberi ülésén mondott: „A párt szövetségi politikájával összefuggésben még tisztábban és világosabban, még félreérthetetlenebbül le kell szögeznünk: a különböző ideológiát képviselő rétegekkel, emberekkel, csoportokkal politikailag szövetségesek lehetunk, de az ideológiában szintézist nem csinálunk ... A politikai szövetségnek az a rendeltetése, hogy szövetségeseink közelebb kerüljenek hozzánk az ideológia területén is, és itt csak egyféle közeledés képzelhető el, az, hogy a marxizmus—leninizmus eszmerendszerét szövetségeseink fogadják el, vagy sajátítsák el olyan mértékben, ahogyan az lehetséges."[2] Sem az egyes művészi irányzatokkal, tudományos iskolákkal való rokonszenv, sem az egyes — mégoly kiváló — alkotók iránti tisztelet, sem a Kossuth-díj, sem a születésnapi évforduló nem lehet a kommunista tudósok, teoretikusok, esztéták, kritikusok számára indok arra, hogy ebben a vitában elvi engedményeket tegyenek, vagy bármilyen okból elhallgassák, ne tegyék szóvá azt, ami az alkotásban, vagy más megnyilatkozásban nem egyeztethető össze a marxizmus—leninizmussal. Másfelől — ahogyan ezt a kongresszus is hangsúlyozta — a vitákat olyan módszerekkel kell folytatnunk, hogy közben a politikai szövetség erősödjék. Azaz a viták során az elvi következetesség mellett az is kötelessége minden kommunistának, hogy visszaigazolja a politikai szövetséget, a nézetek akárcsak részleges egybeesését, és főleg minden, a marxizmus irányába tett közelítő lépést. Ez a módszer nem zárja ki, hanem lehetővé teszi az éles vitákat is, de ugyanakkor politikailag nem taszít, nem polarizál, hanem erősíti a politikai szövetséget.

A kulturális és művészeti életben a szövetségi politikát szükségképpen és gyakran a jelentős, kiemelkedő alkotó egyéniségekkel való kapcsolattartásunk fejezi ki. Ezzel kapcsolatban figyelembe kell vennünk, hogy a kiemelkedő alkotó egyéniségek általában nemcsak önmagukat, személyüket reprezentálják, hanem éppen műveik révén, a magyar társadalom, a nép különböző rétegeit, azok ideológiai hangoltságát, közérzetét képviselik. Általuk sok falusi tanítóval, parasztemberrel, értelmi-

[2] Kádár János Válogatott beszédek és cikkek Kossuth Könyvkiadó 1974 419. old.

ségivel stb. is vitázunk, s ily módon szélesebb rétegeket győzhetünk meg, világosíthatunk fel, végül is erősítve a politikai szövetséget, ideológiai egyetértésünk feltételeit.

Ugyanakkor számításba kell venni azt is, hogy akadnak még tudatos ellenségeink is, akik a reakciós ideológiát, a hazugság és a rágalmazás minden változatát, eszközét felhasználva támadják szocialista társadalmunkat. Velük természetesen nem vitázunk, nem törekszünk a meggyőzésükre. Ezeknek nemcsak a nézeteiket szigeteljük el és bélyegezzük meg, hanem velük szemben személy szerint is alkalmazzuk, érvényesítjük a Magyar Népköztársaság törvényeit. A politikailag nem kifejezetten ellenséges, de az alapvető kérdésekben antimarxista ideológiai megnyilatkozásokkal sem folytatunk közéleti vitát. Az ilyen kulturális termékeknek nem adunk nyilvánosságot. E nézetekkel szemben a vitát azokon a fórumokon, szakmai körökben, tudományos intézményekben, alkotó műhelyekben folytatjuk, amelyek erre alkalmasak, tekintet nélkül arra, hogy ezek a nézetek silány formában vagy a művészet, a tudomány köntösében jelentkeznek.

A kulturális terület pártirányításában elengedhetetlen a XI. kongresszus pártellenőrzésre vonatkozó határozatának következetes érvényesítése. E tekintetben nagy a központi és a területi pártszervek felelőssége és feladata, annál is inkább, mert kulturális életünk szerkezete, az irányítás mechanizmusa a központi elvi irányítás és a decentralizált végrehajtás dialektikus kapcsolatára épül. A kulturális fórumok, az intézmények élén felelős vezetők állnak, akik működési területükön nagymértékű önállósággal rendelkezve megvalósítják, illetve alkalmazzák a párt kulturális politikájának alapelveit. A kulturális alkotások nyilvánosságra hozatalát illetően az alkotóműhelyek válogatnak, minősítenek. Gyakorlatilag az intézmények (azok vezetői) döntenek arról, hogy melyik mű és milyen arányban kap nyilvánosságot. Nagyrészt tőlük függ, hogyan valósítják meg a szocialista tendenciák támogatásának elvét. Feladatuk a nem szocialista, de az értékes kulturális művekkel kapcsolatos vitaindítás is. Az alkotóműhelyek ugyanis vitafórumok is, vagyis a tudományos műhelyeknek, a dramaturgiáknak, a szerkesztőségeknek befolyásoló, orientáló feladatuk is van. Itt dől el nagyrészt az, hogy a kultúrpolitikai célok érdekében hogyan

alkalmazzák az anyagi szabályozó rendszert, a honorárium- és árpolitikát. Éppen ezért az ezekben dolgozó pártszervezeteknek, állami vezetőknek nagy a közvetlen kultúrpolitikai, ideológiai és politikai felelősségük.

Hangsúlyoznunk kell tehát, hogy a központi és a vezető pártszervek munkája e téren sem azonosítható a terület pártirányításával, ez csak az alapszervezetek, minden egyes kommunista aktív munkája révén válhat teljessé. A XI kongresszus határozatát kell érvényesíteni: „Minden pártszervezet kapcsolja össze eszmei, politikai irányító és nevelő tevékenységét a határozatok végrehajtásának folyamatos szervezésével, a fő feladatok teljesítésének állandó ellenőrzésével. A párthatározatok jó végrehajtását tekintsék alapvető feladatnak."[3] A kulturális élet különböző területein a konkrét feladatok, a kongresszusi határozatok végrehajtása igen nagy mértékben az alapszervezetek munkáján múlik. El kell érni, hogy a kulturális-művészeti területen dolgozó alapszervezeteknek a befolyása, tekintélye növekedjen, s ennek feltétele az is, hogy megfelelő módszerekkel, de határozottabban, elvszerűbben éljenek beszámoltatási és ellenőrzési jogukkal.

A kultúra pártirányításának egyik fontos eszköze a káderpolitika. Annak ellenére, hogy a politikai, szakmai rátermettségi követelmények ezen a területen is megnőttek, nincs biztosítva a megfelelő utánpótlás. A különböző szintű kultúrpolitikus-, kultúrmunkás-utánpótlásról, illetve továbbképzésükről, nevelésükről az eddigieknél tervszerűbben, céltudatosabban kell gondoskodnunk. Az irányítás egyik legfontosabb feladata, hogy a kulturális terület (tudomány, oktatás, közművelődés, művészeti élet) káderhelyzetét és szükségleteit az adott szinteken felmérje és a feladatokkal összehangolt, rövid, közép- és hosszú távú káderfejlesztési tervet készítsen. Biztosítandó, hogy a különböző (budapesti, megyei stb) kultúrpolitikai tanfolyamok anyaga egységes legyen, azokon megfelelő felkészültségű pártmunkások, kultúrmunkások vegyenek részt, s az egyetemek és főiskolák is tudatosan segítsék az utánpótlás nevelését. E vonatkozásban is a központi, a területi pártszerveknek és a vezető állami szerveknek és természetesen a

[3] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. 485—486 old.

terület alapszervezeteinek együttes felelőssége hangsúlyozandó. Az érdemleges szervezeti és személyi döntések meghozatala során, figyelembe véve a káderhatáskörök módosulását, jobban kell támaszkodni a területi pártszervek, az intézményi pártszervezetek, a kommunista aktívák véleményére, a tőlük nyert információkra.

A PÁRTSZERVEK ÉS PÁRTSZERVEZETEK FELADATAI

A pártirányítás kulturális életünk legfőbb tartalmi kérdéseire terjed ki és a különböző szintű pártszervek, testületek, pártalapszervezetek, illetve a területen dolgozó kommunisták tevékenységén keresztül érvényesül. Lényeges eleme a szoros munkakapcsolat és a kölcsönös, rendszeres információ az illetékes állami irányító szervekkel, valamint a kulturális munkában érdekelt társadalmi és tömegszervezetekkel.

A párt vezető testületei (a kongresszus, a Központi Bizottság, a Politikai Bizottság, a Titkárság) rendszeresen elemzik a kultúra, a tudomány, az oktatás, a közművelődés, a művészetek elvi-politikai kérdéseit, kijelölik a rövidebb és hosszabb távú célokat, meghatározzák a feladatokat és a végrehajtás módját, a kulturális élet adminisztratív és anyagi szabályozórendszerének fejlesztési irányait, értékelik a tapasztalatokat.

Az *Agitációs és Propaganda Bizottság*, a Központi Bizottság tanácsadó szerve, elemző munkájával, tanácsaival segíti a párt vezető testületeit a kulturális életre vonatkozó határozatok előkészítésében, meghozatalában. Állásfoglalásaival orientálja a párt- és az állami szerveket, valamint a társadalmi és tömegszervezeteket a kulturális munkára vonatkozó határozatok végrehajtásában, rendszeresen áttekinti és ellenőrzi e határozatok megvalósítását, értékeli a munka során szerzett tapasztalatokat.

A Központi Bizottság mellett működő *Kultúrpolitikai Munkaközösség* (amely a tömegtájékoztatás, a társadalomtudományok, az oktatás, a közművelődés, a művészeti élet vezető kommunistáiból álló tanácsadó testület) rendszeresen megvitatja a Központi Bizottság Tudományos, Kozoktatási és Kulturális Osztálya irányításával készülő előterjesztéseket a fon-

tosabb kultúrpolitikai kérdésekről, azokat a vezető pártszerv döntése előtt véleményezi, illetve esetenként állásfoglalásait — a párt vezető testületeinek jóváhagyásával — nyilvánosságra hozza.

A kulturális élet pártirányításának demokratikus vonásait erősítik az egyes területeken alkalomszerűen, illetve rendszeresen működtetett *kommunista aktívák*. Ezek közül kiemelendők a művészeti szövetségek kommunista aktívái, amelyeket a Központi Bizottság Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztálya a Budapesti Pártbizottsággal egyetértésben — a Politikai Bizottság 1972. októberi határozatának értelmében — rendszeresen működtet.

Kulturális életunknek az utóbbi évtizedben bekövetkezett nagyarányú decentralizálódása következményeként rendkívül megnövekedett és tartalmilag gazdagodott *a megyei pártbizottságok irányító szerepe és felelőssége*. A megyei pártbizottságok a párt vezető testuleteinek a kulturális területre vonatkozó határozatai alapján — a sajátos adottságok figyelembevételével — kimunkálják a hatáskörükbe tartozó pártszervek elvi-tartalmi teendőit a kulturális munkában, meghatározzák a megyei állami szervek és tömegszervezetek feladatait, irányítják, segítik az alsóbb szintű pártszerveket, a járási, a városi, a kerületi pártbizottságokat a határozatok feldolgozásában és végrehajtásában. Ellenőrzik a pártapparátus és az alapszervezetek előkészítő és végrehajtó munkáját. A megyei pártbizottságok ebben a munkában különösen a tanácsadó szerveikre, az Agitációs és Propaganda Bizottságaikra támaszkodnak.

A területi pártszervek feladata, hogy *koordinálják és orientálják az üzem, a vállalat kulturális munkáját, befolyásolják a vezetést a kulturális célra rendelkezésre álló összegek elosztásában*. Szükség esetén az a feladat is rájuk hárul, hogy megértessék az állami vezetéssel a kulturális munkának a közvetlen termelési előnyökön túlmutató általános jelentőségét is. A pártszerveknek ugyanakkor közvetíteniük kell a kultúrpolitikai tapasztalatokat, eszmecseréket a felsőbb pártszervekhez, illetve értelmezniük kell azok kultúrpolitikai határozatait, irányt, ösztönzést, segítséget kell adniuk az alapszervezeteknek a határozatok végrehajtásához, következetes ellenőrzés formájában is. Arról sem szabad megfeledkezniük, hogy egy-

egy nagyobb üzemnek, vállalatnak, illetve termelőszövetkezetnek esetenként milyen jelentős szerepe van — vagy lehetne — a kerület, a városrész, a község kulturális életében. Ilyen esetekben a pártszervek (vagy az alapszervezet) nem lehetnek közömbösek, elzárkózók. Lehetőségeikkel együttműködésen alapuló segítséget kell nyújtaniuk az illetékes tanácsoknak.

Elsősorban és közvetlenül a kulturális műhelyek, fórumok pártszervezeteire, tehát az alapszervezetekre hárul a felelősség azért, hogy hatékonyan biztosítsák az adott területen a párt kulturális politikájának érvényesülését. Feladatuk az elvi-politikai irányítás helyi eszközeinek, formáinak kimunkálása, az elvek érvényesítése, az ideológiai viták, az ellenőrző és beszámoltató tevékenység, valamint a közvetlen káderpolitika feltételeinek a megteremtése.

Tévedés volna azt hinni, hogy a kultúrpolitikai munka elvégzése kizárólag a kulturális területen dolgozó alapszervezetek feladata. Arról, hogy a *kulturális politika* az általános politika, *a kulturális nevelő munka* a pártmunka szerves része, az is következik, hogy ezzel foglalkozni, ezt művelni *minden alapszervezetnek* — tehát az üzemi, a vállalati, a termelőszövetkezeti, a hivatali alapszervezeteknek is — *kötelessége*. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a kultúrpolitikai tevékenység az említett munkahelyeken a termelési, gazdasági feladatok, tennivalók fölé kerüljön, s még azt sem, hogy azokkal mennyiségileg megegyező legyen. Azonban fel kell ismernünk és tudatosítanunk kell azt, hogy a kultúrpolitikai munka a politika más területein végzett munkával elvileg egyenrangú és azoktól mereven nem választható el.

Ennek ismeretében kell leküzdenünk a kultúrpolitikai munka — sok helyütt még meglevő, legtöbbször nem tudatos, de nem menthető — lebecsülését. Párttagok között is akadnak olyanok, akik nem ismerik fel kellőképpen a kultúra társadalmi-ideológiai jelentőségét, vagy ha igen, az a véleményük, hogy ez kizárólag a felső pártszervek dolga. Az ilyen nézetekkel szemben hangsúlyoznunk kell, hogy igazi pártirányításról csak akkor beszélhetünk, ha a vezetés demokratikusan kialakított céljait — a kulturális fórumok kommunistái mellett — az egész párttagság magáévá teszi és az élet minden területén aktívan képviseli. Ez nagyrészt megtörténik, hiszen az eredmények is

ezt igazolják, de ne hallgassuk el, hogy a kultúra jelentőségét — sokszor a megszaporodott gazdasági feladatokra hivatkozva — a párttagok és a pártszervezetek sem ismerik fel kellően, s ennek folytán elhanyagolják az irányítási elvek tanulmányozását, érvényre juttatásukat. A párt kulturális politikájának helyi képviselete, a pártszervezetekig és a párttagokig érvényes alkalmazása biztosíthatja csak a pártirányítás hiánytalan megvalósulását.

Ehhez az szükséges, hogy minden alapszervezet, tehát a termelő egységek, a hivatalok alapszervezetei is időnként a taggyűlés napirendjére tűzzenek művelődéspolitikai kérdéseket. Elengedhetetlen az egész kulturális-ideológiai életünkre kihatő állásfoglalások alapos elemzése, olyanoké például, mint a Központi Bizottság közművelődésről hozott határozata. Ezek megértése, megvitatása, a velük kapcsolatos esetleges téves, helytelen nézetek leküzdése egyik fontos feltétele a párt eszmei-politikai egységének. A tapasztalatok visszajelzése pedig a felsőbb pártszervek számára a végrehajtáshoz, a további teendők kijelöléséhez ad nélkülözhetetlen segítséget. A pártszervezetek feladata — a pártszervek segítségével — feltárni az országos érvényű határozatok helyi vonatkozásait, meghatározni az alapszervezeti szinten történő végrehajtás konkrét feladatait.

Az alapszervezeteknek sokféle, még kihasználatlan lehetőségük van arra, hogy területükön eredményes kulturális nevelő munkát folytassanak. Az alapszervezet általános politikai-ideológiai munkája szempontjából igen lényeges, hogy mennyire terjed ki figyelme, befolyásoló ereje a párttagok és a pártonkívüliek szakmai-politikai képzésére, a szocialista brigádok kulturális vállalásainak tartalmára, azok megvalósításának segítésére és ellenőrzésére, a területén végzett KISZ-munka és szakszervezeti kulturális munka kérdéseire. Emellett fontos feladatuk, hogy a pártdemokráciával, az üzemi demokráciával jól élve részt vállaljanak az üzem, a vállalat, a termelőszövetkezet egész kulturális-közművelődési tevékenységének befolyásolásában, megfelelő tájékozottsággal rendelkezzenek e tevékenység tartalmáról, formáiról, a kulturális alap felhasználásáról, s hogy a maguk területének képviseletében mindezek alakításába bele is szóljanak.

A pártszervezetek az elvi-politikai irányítás eszközeivel kezdeményezzék, szervezzék a párt célkitűzéseinek teljesebb megvalósulását a kultúra, a művelődés területén, rendszeres ellenőrzéssel, követelményekkel szerezzenek érvényt hatáskörükben a művelődéssel kapcsolatos központi, megyei határozatoknak. Mérjék fel a művelődés területén adódó helyi szükségleteket. Adjanak a helyi ideológiai-politikai és kulturális igényeknek, szükségleteknek megfelelő programot. A művelődési munkát nagyobb eszmei-politikai igényességgel ítéljék meg, lépjenek fel a kulturális életben jelentkező, a szocializmustól idegen ideológiai-politikai megnyilvánulások ellen. Szervezzék és irányítsák a művelődéspolitikai célok megvalósítása érdekében szükséges társadalmi munkamegosztást, igényeljék a tömegszervezetek, a munkahelyi vezetés és a kommunista értelmiség részvételét a helyi feladatok megoldásában. A közművelődés politikai, ideológiai hatásának megfelelő igényességgel végezzék a művelődést irányító káderek és népművelők felkészítését, nevelését, foglaljanak állást személyi kerdésekben, gondoskodjanak az utánpótlás neveléséről.

A pártszervezetek egész tevékenysége segítse elő a műveltségi színvonal emelését, a szocialista életforma terjedését és gazdagodását. A politikai munkában, a társadalmi, a gazdasági és az ideológiai területekre vonatkozó döntéseikben és azok végrehajtása során teremtsenek szoros kapcsolatot a művelődéspolitikával, lépjenek fel az olyan szemlélet ellen, amely ezt a munkát reszortfeladatnak, mellékes kérdésnek minősíti. Állandó követelményeket támasszanak a pártmunkások, a párt tisztségviselői, a vezetők és a párttagok műveltsége és rendszeres művelődése iránt. A pártalapszervezetek időnként értékeljék tagságuk felkészültségét, a műveltségét, adjanak a politikai szükségleteknek megfelelően művelődésre ösztönző pártmegbízatásokat. A párttagok személyes példamutatásukkal fejlesszék a szocialista értékrendet elismerő, kifejező társadalmi megítélést és légkört, rendszeres művelődésükkel járuljanak hozzá környezetük formálásához, a szocialista életcélok terjesztéséhez.

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT KÁDERPOLITIKÁJA. A SZEMÉLYZETI MUNKA PÁRTIRÁNYÍTÁSA

A KÁDERMUNKA HELYE, SZEREPE A PÁRT TEVÉKENYSÉGÉBEN

A munkásosztály és forradalmi pártja a hatalom megszerzéséért folytatott időszakban csakúgy, mint a hatalom birtokában, a szocializmus, a kommunizmus építésének idején arra törekszik, hogy megteremtse politikája sikeres megvalósításának személyi feltételeit. A kádermunka tehát meghatározó jelentőségű tevékenység.

A helyes káderpolitika, a sikeres kádermunka jelentősége különösen megnő a fejlett szocializmus építésének időszakában. A feladatok megnövekednek, a körülmények bonyolultabbá válnak, s a sikeres előrehaladás egyik kulcsfontosságú kérdése, feltétele a hivatásának teljesítésére alkalmas vezetői állomány megszervezése, kiépítése. A munkásosztály és pártja számára a káderkérdés ebben az időszakban is mindenekelőtt a hatalom gyakorlásával függ össze. A Magyar Szocialista Munkáspárt kormányzó párt, a munkásosztály a párt vezetésével gyakorolja a hatalmat.

A kádermunka az egyik fontos eszköze a párt vezető szerepe érvényesítésének. Az élet különböző területein, az irányítás különböző pontjain dolgozó vezetőktől nagymértékben függ a

párt politikájának végrehajtása, a párt vezető szerepének érvényre juttatása. A párt egyrészt kidolgozza, megismerteti és elfogadtatja a káderpolitikát, számon kéri és ellenőrzi annak végrehajtását. Másrészt a hatalom szempontjából fontos posztok betöltéséről elsősorban a párt különböző szintű vezető szervei döntenek.

A párt számára a kádermunka a tömegekhez fűződő viszonya szempontjából is nagy jelentőségű. A dolgozók gyakran az általuk közvetlenül ismert kommunista vezetőkön keresztül ítélik meg a pártot. A politikát is úgy érzékelik a legközvetlenebbül, hogy a munkahelyük és lakóhelyük állami és társadalmi vezetői mit képviselnek, milyen módszerekkel valósítják meg törekvéseiket, milyen a munkájuk és a magatartásuk. A vezető erősítheti a párt és a tömegek kapcsolatát, de árthat is annak.

A káderpolitikának növekvő jelentősége van a szocialista demokrácia fejlesztésének, kiteljesítésének időszakában. A szocialista demokrácia igényli a dolgozó milliók bevonását a hatalom gyakorlásába, az országos és a helyi célok kialakításába, megvalósításába. Ugyanakkor feltételezi a politikai irányvonal, a központi akarat következetes érvényesítését. Növekszik a helyi szervek és az intézmények önállósága, döntési lehetősége. Növekszik a felelősség a társadalom, a szocializmus érdekeinek elsődleges érvényesítéséért. Lelkesítő céljaink valóra váltása most azon múlik, hogy a vezetők — ki-ki a maga területén — tudnak-e élni az önállósággal, a dolgozó tömegeket be tudják-e vonni az ügyek intézésébe, a célok kialakításába, képesek-e magukkal ragadni és mozgósítani őket a célok megvalósítására úgy, hogy közben a helyes politikai irányvonalat érvényesítik, a szocializmus, a társadalom érdekét szolgálják.

A kádermunka jelentőségének növekedését így fogalmazza meg a XI. kongresszus határozata: „A párt vezető szerepének erősítése, politikájának helyes megvalósítása szükségessé teszi a kádermunka elveinek hatékony, színvonalasabb és következetesebb érvényesítését."[1]

[1] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1975. 487. old.

A káderpolitika tartalmát minden időszakban a párt politikai irányvonala határozza meg. A káderpolitika elvei és gyakorlata törvényszerűen az adott politikai irányvonalhoz igazodnak, akár helyes az, akár hibás. Amikor a politikai irányvonal meghatározó szerepét hangsúlyozzuk, utalnunk kell arra is, hogy itt nem egyszerű alárendeltségről van szó. A káderpolitika — ennek következtében a vezetői állomány — a párt politikai irányvonala alapján alakul ki, de egyúttal erőteljesen vissza is hat a politikai irányvonal alakulására, hiszen a politikát az emberek alakítják ki.

A káderpolitika nem egyszer s mindenkorra adott és változatlan. Ha a helyzet, a körülmények, a társadalom, a gazdaság állapota változik, ennek megfelelően fejlődik, ezekhez igazodik a politika, így a káderpolitika is. A szocializmus építésének előrehaladásával új igények adódnak s ennek törvényszerűen tükröződnie kell a káderpolitikában is. Ugyanakkor nemcsak az objektív körülmények változása módosíthatja a kádermunkát, hanem különféle szubjektív tényezők is befolyásolhatják azt.

A Magyar Szocialista Munkáspárt az ellenforradalom szétzúzásának folyamatában és a munkáshatalom megszilárdítása során, kétfrontos harcban a szektás dogmatizmussal és a revizionista torzításokkal, kikovácsolta a marxista—leninista politika irányvonalát. E helyes politikai irányvonal alapján kidolgozta az azóta is érvényes, az élet által igazolt káderpolitikáját. A káderek kiválasztásában, elosztásában és nevelésében következetesen a lenini elveket alkalmazza. Ez természetesen nem jelenti azt, mintha a kádermunka mindennapi gyakorlata most már mentes lenne bármiféle hibától. A meglevő hibák és torzulások azonban már nem a párt politikai irányvonalából, a káderpolitika alapelveiből erednek, hanem egyes vezetők hibás szemléletéből, a párt káderpolitikájának meg nem értéséből, az irányító szervek ellenőrző munkájának hiányosságaiból.

A Magyar Szocialista Munkáspárt a káderpolitika részleteit, a kádermunka módszereit rendszeresen felülvizsgálta és a társadalmi fejlődéshez, az új feladatokhoz, követelményekhez igazította. A káderpolitikáról, a kádermunka feladatairól 1958-

ban állásfoglalás, 1967-ben átfogó politikai bizottsági határozat szuletett, 1973 novemberében a Központi Bizottság tűzte napirendjére a témát és határozatot hozott.

A párt káderpolitikájában az ellenforradalom leverése után kialakított tapasztalatok, valamint a fejlődés, az új követelmények alapján megfogalmazott elvek és célok ötvöződnek. A káderpolitika — ahogyan a Központi Bizottság 1973. novemberi határozata is megállapítja — összhangban van a párt fő politikai vonalával, alapelvei helytállóak. Helyességét az élet, szocialista fejlődésünk eredményei igazolják.

A káderpolitika és a kádermunka alapelveit a következőkben lehet összefoglalni:

a) A kádermunka alapvető feladata, fő törekvése a munkásosztály hatalmának, a párt vezető szerepének erősítése. Ezért e munkában arra kell törekedni, hogy minden vezető poszton, a munkásosztály hatalmát erősíteni tudó és akaró, a párt vezető szerepének érvényesítésére képes vezetők dolgozzanak. A munkásosztály célja a fejlett szocializmus építése, ezt kell szolgálnia minden vezetőnek *A munkásosztály vezető szerepe akkor érvényesül, ha a társadalom fejlődése megfelel a munkásosztály céljainak, megvalósulása a fejlett szocializmus felé halad.* A vezető szerepet nem lehet leszűkíteni és arra korlátozni, hogy minden vezető beosztást olyanok töltsenek be, akik munkáscsaládból származnak, vagy eredeti foglalkozásukat tekintve munkások voltak. Nem ez a munkásosztály vezető szerepének egyeduli ismérve. A kádermunka vonatkozásában a vezető szerep érvényesítése azt jelenti, hogy a politika, a hatalom szempontjából fontos vezető posztokon — származástól függetlenül — olyan emberek dolgozzanak, akik értik, elfogadják, odaadóan és eredményesen szolgálják a párt politikáját, a munkásosztály céljainak valóra váltását. Ha ez a célkitűzés megvalósul, a kádermunka teljesítette alapvető hivatását. Ugyanakkor politikailag továbbra is rendkívül fontos figyelemmel kísérni, biztosítani, hogy a vezető testületekben és a vezetői állományban megfelelő arányban legyenek képviselve a munkások, illetve azok, akik eredeti foglalkozásuk szerint munkások voltak.

b) A káderpolitika alapelve az, hogy a vezetőknek meg kell felelniük a politikai alkalmasság, a szakmai hozzáértés és a ve-

zetői rátermettség hármas követelményének. A hármas követelmény a káderpolitika gerince és elemei szoros egységet alkotnak. Ezeket együttesen, a munkaterület és a beosztás sajátosságai alapján differenciálva kell alkalmazni. E követelmények egyik eleme sem helyezhető előtérbe a másik rovására. Ha bármelyik követelménynek a jelölt nem tud eleget tenni, nem szabad vezetői munkakörbe állítani. A gyakorlati alkalmazás során azonban — a többi követelmény minimumát is megkövetelve — egyik vagy másik követelmény előtérbe kerülhet.

A politikai alkalmasság, a megbízhatóság követelménye politikai elkötelezettséget, aktivitást, magas szintű képzettséget, a társadalmi-politikai kérdések iránti érdeklődést jelent. Nem téveszthető össze a politikai lojalitással. Egy vezetőnél nem elég, hogy megértő, lojális legyen a szocialista rendszer iránt. Joggal meg lehet követelni a rendszer iránti hűséget, a párt, a kormány politikájának meggyőződéses hirdetését, szolgálatát és végrehajtását. E követelmény alapján a vezetői munkakörökben csak olyan személyek dolgozhatnak, akik

— politikailag kipróbáltak és meggyőződéssel szolgálják a munkásosztály hatalmát, a nép érdekeit, a párt politikáját;

— a munkakörukhöz szükséges elméleti-politikai képzettséggel rendelkeznek és rendszeres továbbképzésben vesznek részt;

— értik és ismerik a párt, a kormány politikáját, az irányításuk alatt álló területen biztosítják annak végrehajtását;

— döntéseiknél és intézkedéseiknél figyelembe veszik azok politikai hatását, cselekedeteikben a társadalmi érdekek, politikai összefüggések elsődlegesek és meghatározók;

— aktív közéleti tevékenységet folytatnak;

— erkölcsileg feddhetetlenek, életmódjuk, magatartásuk megfelel a szocialista erkölcs követelményeinek, tevékenységükben a szavak és a tettek egységet alkotnak;

— érvényre juttatják és fejlesztik munkaterületükön a szocialista demokratizmust;

— helyesen élnek a rájuk bízott hatalommal, őrködnek a közélet tisztasága felett.

A párt a vezetői beosztással összeegyeztethetetlennek tartja a hatalommal való visszaélést, a mások véleményének semmibe vételét, a jogos bírálat megtorlását. Elítéli a vezetői tevékeny-

ségben előforduló egoizmust, az anyagiasságot, a harácsolást, a kapcsolatok és lehetőségek erkölcstelen kihasználását. Megengedhetetlennek tartja a szocialista magatartással ellentétes jelenségekkel szembeni békülékenységet.

A szakmai hozzáértés követelménye a jelenlegi viszonyok között azt jelenti. hogy a vezető:

— munkakörének megfelelően rendelkezzék a megfelelő szakmai iskolai végzettséggel vagy ennek megfelelő képzettséggel;

— legyenek korszerű szakmai, gyakorlati tapasztalatai;

— rendszeresen fejlessze szakmai tudását. tartson lépést a tudomány és a technika fejlődésével.

A tudományos-technikai forradalom, a gazdasági élet állandó változása és fejlődése miatt fontos követelmény a vezetők szakmai alkalmassága. Ezt azonban nem lehet mechanikusan azonosítani az iskolai végzettséggel. El kell ismerni a gyakorlatban, valamint az önképzés útján szerzett ismereteket is.

Bármennyire fontos a szakmai hozzáértés, ezt a követelményt sem szabad eltúlozni, és a másik két követelmény rovására előtérbe állítani. Nem szabad megengedni, hogy a szakmai hozzáértés eltúlzása miatt politikai vagy erkölcsi szempontból alkalmatlan személyek vezető funkcióba kerüljenek.

A fejlett társadalmi-gazdasági viszonyok között az irányító posztokon dolgozóknál nagy jelentőségű *a vezetői készség követelménye*. A társadalmi haladással, az irányítás rendszerének fejlesztésével, a szocialista demokrácia kiszélesítésével fokozódik a magas színvonalú vezetés jelentősége. Ez megköveteli, hogy a vezető rendelkezzék;

— áttekintő, elemző és általánosító készséggel;

— a fejlődés követelményeinek, az új felismerésének és alkalmazásának képességével;

— döntési, felelősségvállalási és kezdeményezőkészséggel;

— a végrehajtás megszervezésének és ellenőrzésének a képességével;

— az emberekkel való foglalkozás, a beosztottak tevékenysége összefogásának és irányításának, tehetségük kibontakoztatásának képességével;

— az utánpótlás kiválasztásának, nevelésének készségével.

Társadalmi körülményeink olyan vezetőket igényelnek, akik

szocialista módon képesek vezetni. A dolgozókhoz való figyelmes, emberi viszony, véleményük kikérése, megértése és érvényesítése, bevonásuk a vezetésbe — ez a szocialista vezetés tartalma és követelménye.

A vezetői készség kétségtelenül függ bizonyos adottságoktól, korábban kialakult személyes tulajdonságoktól. A vezetői tevékenység számos eleme azonban tudományos módszerekkel tanítható és elsajátítható. A vezetői készség fejleszthető ismeretszerzéssel, bizonyos képességek kibontakoztatásával.

c) *A párt a kádermunkában azt az elvet követi, hogy hazánkban minden tisztséget — a pártfunkció kivételével — pártonkívüli is betölthet,* amennyiben a fenti követelményeknek mindenben megfelel, a szocializmus építésének programját elfogadja és annak érdekében dolgozik. Ez társadalmilag igazságos, politikailag helyes, gyakorlati szempontból célszerű elv. A társadalmi igazságérzet azt diktálja, hogy ha a szocialista társadalom egész népünk alkotó munkájának eredménye, ha azért a pártonkívüliek is odaadással dolgoznak — akkor ne csak a munkából részesüljenek, hanem lehetőségük legyen bármely vezető poszt betöltésére is. Feladataink megoldásához szükségünk van minden becsületes, alkotni vágyó tehetség munkájára. Káros hatású lenne és mesterségesen leszűkítené a káderutánpótlás bázisát, ha a vezető posztokat csak a párttagok számára akarnánk fenntartani. A politikai célszerűség is ennek az alapelvnek a betartását igényli. A párt szövetségi politikájának hitelét fokozza, végrehajtását elősegíti, ha vezető posztokat megfelelő számban pártonkívüliek is betöltenek.

A párt sorainak tisztaságát szintén ennek az elvnek a következetes érvényesítésével óvhatjuk meg igazán. A Magyar Dolgozók Pártja gyakorlatának tapasztalatai mutatták, hogy ha a vezető beosztások betöltését párttagsághoz kötnénk, a pártba felvételre jelentkezők egy részét minden bizonnyal nem a meggyőződés, hanem a vezető tisztségek elnyerésének igénye késztetné a belépésre.

A pártonkívüliek vezető beosztásba állításának elvében rejlő lehetőségeket a jövőben az eddiginél nagyobb mértékben kell kihasználnunk. Az elv hangsúlyozása és érvényesítése mellett szükséges leszögezni, hogy párton kívüli jelölt esetében a követelmények — beleértve a politikaiakat is — ugyanazok,

mint a párttagoknál. Megkülönböztetést vagy engedményt a pártonkívüliekkel szemben ebben a vonatkozásban sem lehet tenni, mert ez más előjelű torzuláshoz vezetne. Ugyanakkor ezt az elvet nem lehet valamiféle statisztikai szemléletté torzítani, öncélúan törekedve az arányok ilyen vagy olyan természetű alakítgatására. Az elv csak a konkrét esetek eldöntésében lehet irányadó. Amenyik jelölt jobb, megfelelőbb, amellett kell dönteni, akár párttag, akár pártonkívüli az illető.

d) A párt káderpolitikájának nagyon fontos elve, hogy *a vezetők megítélésének alapja a végzett munka és a magatartás.* Ez a legfőbb biztosítéka annak, hogy az értékelés objektív, a valóságos helyzettel megegyező legyen. Az értékelés kiindulópontja, meghatározója csak az lehet, hogy az illető hogyan valósítja meg a párt, az állam politikáját, hogyan dolgozik, milyen a magatartása. Az értékítélet csak a valóságos tényeken alapulhat. Az objektivitásra törekvés, az elvszerűség azt követeli, hogy a vezető az emberek megítélésénél kapcsolja ki e szubjektív érzéseit.

A párt a kádermunkában elítéli a szubjektivizmust és következetesen küzd ellen. Mindemellett tisztában kell lennünk azzal, hogy a személyi kérdések megítélésében és eldöntésében állandóan meglevő veszély a szubjektivizmus. Ugyanis az egyéneknek kell más egyénekről véleményt formálniuk és dönteniük, s ez lehetővé teszi, növeli az elfogultság, az egyoldalúság veszélyét. Mivel a szubjektivizmus e munkában állandóan jelenlevő veszély, ezért állandó következetes harcot kell vívni ellene és minden eszközzel meg kell akadályozni, hogy meghatározó lehessen a döntések meghozatalában. Olyan körülményeket és viszonyokat kell teremtenünk, hogy a kádermunka körébe tartozó minden kérdést — a lehetőségek határain belül — a maximális objektivitás alapján döntsenek el. A szubjektivizmus elleni harc legjobb és legbiztosabb fegyvere *a demokratizmus és a kollektivitás erősítése a kádermunkában.* A vezető testület vagy egy kollektíva sokoldalú véleménye e veszélyt mindenképpen csökkenti és jobb lehetőséget teremt az objektív megítélés számára.

A Központi Bizottság 1973. novemberi határozata a szocialista demokrácia fejlődéséből következően szükségesnek tartja a kádermunka demokratikus vonásainak erősítését. A törekvés lé-

nyege az, hogy szélesebb körtől kell véleményt kérni és azt érvényesíteni annak érdekében, hogy személyi kérdésekben a megítélés, a döntés megalapozottabb legyen. A demokratikus vonások erősítése segíti a szubjektivizmus háttérbe szorítását, a káderpolitikai elvek hatékonyabb érvényesítését.

A demokratikus vonások fejlesztésének legfontosabb útja a választott testületek szerepének növelése a személyi kérdések eldöntésében. Gondos, megalapozott káderjavaslatokat kell a testületek elé terjeszteni, megfelelő információkat és ismereteket kell a testület tagjai rendelkezésére bocsátani annak érdekében, hogy a formális jóváhagyás helyett megalapozott, felelősségteljes döntéseket hozhassanak. E törekvés az alternatív javaslatok gyakoribb előterjesztését igényli.

Magasabb vezetői beosztások esetében is kötelező a pártalapszervezeti vezetőség véleményének megismerése. Meg kell ismerni a munkatársak, a beosztottak véleményét is, biztosítani kell, hogy nagyobb beleszólásuk legyen a vezetőkről kialakítandó értékelésbe. Az üzemi demokrácia fejlesztésével összhangban biztosítani kell, hogy az állami üzemek dolgozói érdekképviseleti szerveik útján nagyobb beleszólási lehetőséget kapjanak vezetőik kiválasztásába és megítélésébe. Ennek érdekében kiterjedtebbé válik a szakszervezeti szervek véleményezési jogköre és állásfoglalásukban a dolgozó kollektíva észrevételei is érvényre jutnak. A fiatalok esetében a KISZ is véleményezési joggal rendelkezik, s az eddiginél nagyobb mértékben kell ezzel a lehetőséggel is élni.

e) A párt káderpolitikájának és kádermunkájának elengedhetetlen jellemzője a nyíltság, az őszinteség, a humanizmus és az emberek iránti bizalom. A párt ennek jegyében vallja, hogy a kádermunkában nincs helye semmiféle titokzatosságnak. A személyi nyilvántartás iratanyaga nyílt, a saját személyere vonatkozókat bárki megnézheti az illetékes vezető tudtával, abba semmi olyat nem szabad elhelyezni, amit nem lehet az érintett tudomására hozni. A vezető beosztások betöltésével kapcsolatos személyi kérdések felvetődése, mérlegelése és eldöntése nem szűk körben, titokban, hanem az érintettek tudtával, véleményének ismeretében és felhasználásával történik. A kádermunka nyíltságát illetően hangsúlyoznunk kell e tevékenység bizalmas jelleget és a szükséges diszkréciót is. A

személyi kérdések még a legdemokratikusabb módszerek igénybevételével sem lehetnek utcai, lépcsőházi, kávéházi beszélgetések vagy nagygyűlések témái.

A párt káderpolitikáját — ugyanúgy, mint egész tevékenységét — a humanizmus, az emberekért érzett felelősség vezérli. A párt a kádermunkában is az emberek iránti bizalom elvéből indul ki, ezért szakított a hátuk mögötti nyomozgatással. Arra az álláspontra helyezkedik, hogy minden kérdést az érintettel együtt kell tisztázni. Ezért elvi okokból ellenségei vagyunk az érintettek háta mögött terjedő mendemondáknak. A kádermunkában a kiinduló elv az, hogy az emberek nevelhetők, ki tudják javítani hibáikat, be tudják hozni elmaradásukat. Nyíltan bírálni kell fogyatékosságaikat, utána időt és segítséget kell adni kijavításukhoz. Ezért vallja a párt, hogy a kádermunka meghatározó és legfontosabb eleme a rendszeres, folyamatos nevelő munka. A kádermunka elsőrendű törekvése az, hogy segítéssel, bírálattal, neveléssel alkalmassá vagy még alkalmasabbá tegye a vezetőket feladataik ellátására.

A párt — mint egész tevékenységében — a kádermunkában is az őszinteség híve. A megjegyzéseket, a bírálatot az érintett személlyel kell közölni, s vele az egész igazságot kell megismertetni. Mindenütt gondoskodni kell a pártszerű kritikai-önkritikai légkör megteremtéséről, amelyben nem szégyen és kellemetlen nyíltan beszélni a munka értékeléséről, ha szükséges a hibákról és a mulasztásokról is. Minden vezetővel közölni kell a munkájáról, magatartásáról kialakult teljes értékelést. A vezetőről kialakított értékelés nem állhat két részből: egyrészt abból, amit az érintett tudomására hoznak, másrészt abból, amit előtte elhallgatnak, de a háta mögött terjesztenek, ha személye szóba kerül.

f) A párt a vezetői utánpótlás legfontosabb forrásának ma már az egyetemet és főiskolát végzett, rendszerük által nevelt embereket tartja. A vezetővé válás folyamatát természetesen nem úgy kell felfogni, hogy a fiatal szakember az egyetem padjaiból kikerülve azonnal elmegy „országot irányítani". A folyamat helyesen úgy képzelhető el, hogy a fiatal diplomás a szakmájában dolgozni kezd, megismeri az életet és saját szakmáját, tanúbizonyságot tesz vezetői képességeiről, bizonyítja fejlődőképességét, aztán elindul a vezetővé válás útján. A tü-

relmetlenség, a fokozatok átugrása ebben az esetben általában csak árt az ügynek és az egyén fejlődésének is.

A vezetői utánpótlás alapvető forrása mellett céltudatosan elő kell segíteni a munkában és a társadalmi életben kitűnt, szervező- és vezetőkészséggel rendelkező tehetséges fizikai munkások, termelőszövetkezeti parasztok vezetővé válását. Arra most nincs társadalmi igény és szükség, hogy közvetlenül a termelésből tömegesen kerüljenek vezető beosztásba a munkások és a parasztok. Az osztálypolitika részét jelentő politikai, hatalmi kérdésnek kell azonban azt tekinteni, hogy tehetséges munkások, parasztok tervszerű képzéssel, neveléssel, előkészítéssel fokozatosan és folyamatosan vezető beosztásokba kerüljenek.

A vezető posztok betöltésénél, az előléptetésnél ez eddiginél jobban számításba kell venni az erre alkalmas nőket. Ez fontos politikai és társadalmi érdek. Le kell küzdeni a fejlődésüket, előléptetésüket gátló előítéleteket és más akadályozó nézeteket. A kinevezéseknél azonos feltételek megléte esetén a nőket előnyben kell részesíteni. A vezetésbe történő bevonásuk előkészítése érdekében a politikai és a szakmai képzésük szükséges feltételeit meg kell teremteni.

A társadalmi érdek és a vezetés folyamatossága megkívánja a növekvő követelményeknek megfelelő fiatalok nagyobb arányú bevonását a vezetésbe. A kádermunkában fontos elv a különböző korosztályú vezetők egysége. A vezetés folyamatosságát és az élet által követelt törvényszerű megújulást csak úgy lehet biztosítani, ha az adott vezető állományban együtt vannak jelen a tapasztalt idősebb és a felnövekvő új, fiatal káderek. Az idősebbek tapasztaltsága és megfontoltsága, a fiatalok dinamizmusa és az új iránti fogékonysága így ötvöződhetnek hasznos erővé. A fiatalok vezetővé nevelése érdekében következetesebben kell fellépni az előítéletek, a pozícióféltésből eredő hátrányos megkülönböztetések ellen. Ez fontos politikai kérdés is. Az úgynevezett nemzedéki probléma a társadalmilag káros összes következményével együtt csak akkor és ott fordul elő, ahol és amikor ez az elv a gyakorlatban nem érvényesül. Ebből a meggondolásból vallja a párt, hogy a vezetői tevékenység általános megítéléséhez az is hozzátartozik, hogyan nőnek, fejlődnek a fiatalok, hogyan érik az utánpótlás.

g) A káderpolitikának továbbra is fontos elve *a vezetés állandóságának, folyamatosságának a biztosítása.* A stabilitás jótékony hatással van a vezetés színvonalának növekedésére, a tapasztalatok hasznosítására, s növeli a vezetők biztonságérzetét. Emellett azonban a vezetői állomány egészséges fejlődése, színvonalának növelése, összetételének kedvező irányú változása érdekében szükség van a káderek ésszerű és folyamatos cserélődésére. A stabilitás és a szükségszerű cserélődés megvalósulásának legjobb útja annak az alapelvnek a következetes érvényesítése, hogy mindenki a képességeinek megfelelő munkahelyen és beosztásban dolgozzon. A párt szükségesnek tartja annak az elvnek a következetes érvényesítését, hogy minden vezető addig dolgozzon a beosztásában, amíg feladatát maradéktalanul ellátja és hasznára van az ügynek. Ha a követelményeknek nem képes megfelelni, akkor fel kell mentení és olyan, a képességeinek megfelelő beosztásba kell helyezni, ahol még eredményesen tud dolgozni. Politikailag káros a vezetőt beosztásában tartani, vagy hasonló vezető beosztásba helyezni, amikor bebizonyosodott, hogy a feladatát nem tudja ellátni.

Szükséges a párt-, a tömegszervezeti, az állami és a gazdasági vezetők tervszerű és folyamatos cseréje is. Az ismeret- és tapasztalatszerzés, a kezdeményezőkészség fejlesztése, az irányító munka színvonalának emelése indokolja a felkészült és tapasztalt vezetők átirányítását más munkaterületre és beosztásokba.

h) A kádermunka nem elkülönült tevékenység, hanem a vezetés szerves része, minden vezető állandó feladata. Ezért a kádermunka fő felelőse mindenütt az adott terület vezetője. Önálló, a helyi vezetésnek nem alárendelt, külön döntési joggal felruházott káderapparátus működtetése — ha rendkívüli viszonyok között átmenetileg lehet is létjogosultsága — konszolidált körülmények között nem indokolt. Ha a vezető az adott terület, egység egész munkájáért, az ott végzett mindenfajta tevékenységért felelős, akkor furcsa dolog lenne éppen a személyi kérdéseket kivonni a hatásköréből. Ezzel nyilvánvaloan csökkenne a felelőssége és munkájának hatékonysága is. Ebben az esetben az emberek megítélése elkülönülne tényleges tevékenységüktől, hiszen munkájukat a vezetőjük ismeri a legjob-

ban. A megítélésben így az önkényes, a munkától elválasztott értékelések kapnának teret.

A kádermunka decentralizálása az elmúlt évek gyakorlatában igazolta létjogosultságát A decentralizálási folyamat nem kívánatos kísérőjelensége azonban, hogy nem megfelelő a kádermunka centralizmusa olyan kérdésekben sem, amikor pedig az szükséges lenne. Ezért a decentralizálási elv érvényesítése mellett minden területen elsősorban a vezető felelős a kádermunkáért, a felettes szerveknek pedig a centrális elemeket kell erősíteniük. A kádermunka fejlesztése nem nélkülözheti az alárendelt szakterületek kádermunkájának ellenőrzését, a személyi kérdések eldöntésének koordinálását, a központi kádergazdálkodást, a tervszerű kádercserék kezdeményezését és szervezését, a tervszerű utánpótlás-nevelést és -képzést, a hibákkal és torzulásokkal szembeni fellépést. A kádermunka sajátos körülményei között is érvényesülnie kell a demokratikus centralizmusnak.

A KÁDERMUNKA GYAKORLATÁNAK FONTOSABB KÉRDÉSEI

A párt káderpolitikájának gyakorlati végrehajtása bonyolult és sokrétű folyamat. A nehézséget, a bonyolultságot elsősorban az okozza, hogy a meghatározó elveket az egyének sorsának, életútjának alakulása, befolyásolása révén kell érvényre juttatni. Minden egyén — képességeiben, jellemében, egyéniségének megnyilvánulásaiban — sajátos komplexum, amely mindig egyedi megközelítést és elbírálást igényel. Ezért a kádermunka — ugyanakkor, amikor az általános elvek megvalósulásának folyamata — az egyéni tulajdonságok és sajátosságok maximális figyelembevételét igényli.

A vezetők kiválasztása

A kádermunka felelősségteljes mozzanata a személyi javaslatok kialakítása, a káderek tervszerű kiválasztása. A megközelítési mód soha nem lehet az, hogy a döntésre hivatottak a jelöltet személy szerint ismerik-e, tetszik vagy nem tetszik nekik az illető. A megítélés alapja csak az lehet, hogy a széles körből

összegyűjtött vélemények alapján alkalmasnak ítélik-e leendő feladatainak ellátására. Helytelen és káros, ha egy vezető arra törekszik, hogy csak az általa ismert személyek közül javasoljanak valakit valamilyen beosztásra vagy ha az új vezető ilyen meggondolásból cseréli ki apparátusának jelentős részét. A személyi kérdések megoldásánál ki kell lépni a szűk ismeretségi körből. Nyilvánvaló, hogy az ismeretségi körön kívül is lehetnek és vannak olyan káderek, akik ugyanúgy vagy még inkább alkalmasak az adott beosztásra. A káderek kiválasztása tehát csak a követelmények szigorú érvényesítésével történhet azon az elvi alapon, hogy a jelöltek közül annak a javára kell dönteni, aki alkalmasabb az adott beosztás betöltésére.

A káderek kiválasztásakor nagy súllyal esik latba az érintett vezetők véleménye. Ez természetes, hiszen a vezető felelős az adott területen végzett munkáért, s így munkatársai tevékenységéért is. Ugyanakkor a vezetők kinevezése vagy leváltása előtt célszerű figyelembe venni a közvetlen munkatársak, a beosztottak véleményét is, mivel ők az illetőnek olyan tulajdonságait ismerik meg, amelyeket „felülről" nehezebb észrevenni.

Mérlegelni kell a vezető posztra állított vagy erre kiszemelt emberek viszonyát a rájuk bízott hatalamhoz. Vannak okos, jól képzett emberek, akiknek a kezébe nem szabad hatalmat adni, mert attól megmámorosodnak, elvesztik a realitások iránti érzéküket és végső soron a rájuk bízott ügyet is, önmagukat is tönkreteszik. Az a jó vezető, aki a hatalmat nem önmagáért szereti, hanem szükséges eszköznek tekinti, és védett azokkal a mellékhatásokkal és veszélyekkel szemben, amelyek még a legkisebb hatalommal is együtt járhatnak. Természetesen nem szabad a vezetői hivatás teljesítéséhez nélkülözhetetlen erélytől és határozottságtól félni, ha az a jó ügy érdekében történik. Ugyanakkor azt is mérlegelni kell: képes-e a jelölt személy a vezetés demokratikus módszereit alkalmazni Ez nemcsak szándék, hanem tudás, alapos felkészültség, képzettség kérdése is. A szakszerűség a hozzáértés és a vezetés demokratikus módszere tehát összefügg egymással, ezek nem helyettesítik, hanem kiegészítik egymást.

A kiválasztás megalapozottsága érdekében célszerű — ahol erre lehetőség van — az alternatív javaslatok rendszerét széle-

síteni. A javaslatok körének szélesítése érdekében egyes területeken igénybe lehet venni a pályázat rendszerét is. Törekednünk kell a helyi jelöltek felkutatására és funkcióba állítására. Politikailag hasznosabb, gyakorlatilag célszerűbb a vezető beosztásokat a munkában és a közéletben gyakorlatot szerzett, tekintélyt élvező helyi káderekkel betölteni. Más helyről hozni a vezetőt csak abban az esetben célszerű, ha nincs megfelelő helyi jelölt. Ilyen esetben viszont le kell szerelni a helyes döntést akadályozó szűk látókörű megnyilatkozásokat.

A vezetők minősítése és nevelése

Fontos és ismétlődő mozzanata a kádermunkának a vezetők minősítése. A párt vezető szerveinek határozatai, valamint az állami rendelkezések értelmében a vezetők munkáját és magatartását három-négy évenként minősíteni kell, illetve a minősítést szükség szerint megfelelően ki kell egészíteni. A minősítés a vezetők értékelésének alapvető dokumentuma. Ezért minden sablontól és formalizmustól mentesen az illető munkájának, magatartásának őszinte és reális értékelését kell tartalmaznia. Magában kell foglalnia az érintett káder erényeit és hibáit egyaránt. Hiba, ha a minősítésben csak a pozitív tulajdonságok szerepelnek, és a gyengeségek, mulasztások csak akkor kerülnek szóba, amikor már le kell váltani az illetőt. Ha az előírt követelményeket a minősítés nem teljesíti, bürokratikus formasággá torzul. A minősítés tartalmának meghatározása az erre illetékes vezető, vagy testület szuverén joga. Az viszont mindenütt kötelező, hogy azt teljes terjedelemben írásban rögzítsék és az érintett tudomására hozzák. Egyetértési kötelezettség az érintettel nincs. A minősítés tartalma nem lehet alku tárgya. A minősítés tartalmához — főleg a ténybeli dolgokhoz — az érintett megjegyzést tehet, de aláírása csak azt igazolja, hogy az értékelést teljes terjedelmében tudomására hozták.

Ha az alapminősítés elkészült, az újra esedékes időpontban csak a minősítés kiegészítését kell elvégezni. Ennek tartalmaznia kell, hogy az alapminősítés értékelésében történt-e változás, és ha igen, akkor miben. Választ kell adnia arra is, hogy a vezető figyelmébe ajánlott dolgokban milyen előreha-

ladás történt. Az általános értékelés megismétlése ilyen esetben nem szükséges.

A minősítés természetesen nem csodaszer, de ha a felsorolt igényeknek megfelel, akkor hasznos eszköze lehet a káderek nevelésének, az őszinteség és a bizalom légköre megőrzésének.

Nagy hiba lenne azonban a nevelő munkát csak a minősítésre korlátozni. A minősítés három-négy évenként ismétlődő egyszeri aktus, amely nem helyettesítheti a káderek munka közbeni folyamatos nevelését. A kádermunka lényege az állandó segítés, a bírálat, a nevelés annak érdekében, hogy a vezetők egyre alkalmasabbak legyenek feladataik ellátására. A minősítésben foglalt értékelés tehát ne jelentsen újdonságot az érintettnek, hanem összefoglalása legyen mindannak, amit időközben már a tudomására hoztak.

A rendszeres nevelő munka feladata, hogy elősegítse a vezető posztokon dolgozók szocialista típusú vezetőkké válását. Ugyanakkor minden vezetőnek legelemibb feladata, hogy az irányítás teendőinek ellátása mellett folyamatosan erősítse beosztottaiban és munkatársaiban a szocialista emberre jellemző vonásokat. E cél elérése érdekében a nevelés eszközeként — kell felhasználni a végzett munka rendszeres értékelését, a dicséretet, a jutalmazást, a kitüntetést, az anyagi ösztönzést, de nem kevésbé a felelősségre vonást is.

A káderek neveléséhez elengedhetetlen eszköz a vezető példamutatása. Ha a tettek a szavakkal nem egyeznek, a vezető elveszti hitelét, a munka értékelésének nevelő ereje hatástalanná válik. Legalább ilyen fontos a munkahelyi kollektívában kialakult légkör is. Ez pedig sok tekintetben a vezető által kialakított munkahelyi szellemtől függ.

Bátrabban kell alkalmazni a bírálatot, mint a káderek nevelésének egyik legfontosabb eszközét. A hanyag, felelőtlen munkát nem szabad szó nélkül hagyni, azt bírálni, ostorozni kell. Fontos, hogy a vezető munkatársait idejében figyelmeztesse hibáira, és ne akkor, amikor már késő. Ugyanakkor a vezetők is fogadják el munkatársaik bíráló megjegyzéseit és okuljanak belőlük. Beosztásra, korábbi érdemre való tekintet nélkül erélyesen kell fellépni a bírálat elfojtóival, megtorlóival szemben. Aki nem tudja elviselni a bírálatot, az súlyos politikai károkat okoz, s alkalmatlanná válik a vezető beosztásra.

Az emberekbe vetett hit és a fejlődésük iránti bizalom a káderek állandó, folyamatos nevelését és képzését igényli. Ezért szükséges, hogy a káderek nevelését célzó tudatos törekvés állandó és szerves része legyen a vezető tevékenységnek.

A pártszervek káderhatásköre

A párt vezető szerepének érvényesítését szolgálja a pártbizottságok káderhatáskörének módszere. Személyi kérdésekben hatásköri listával és döntési joggal rendelkezik minden pártbizottság, és pártvezetőség. A párt irányító szerepe a kádermunkában — többek között — úgy valósul meg, hogy a fontos vezető posztok valamelyik vezető pártszerv hatáskörébe tartoznak. Ezzel elősegítik, hogy az élet különböző területein, a vezető posztokon a káderpolitikai elveknek, a munka növekvő követelményeinek megfelelő vezetők dolgozzanak, akik területükön képesek érvényre juttatni a párt politikáját.

A párthatáskörbe tartozás nem korlátozódik csak a funkcióba állításra vagy leváltásra. A kádermunka minden fontos mozzanatát érinti: a kinevezést, a minősítést vagy a leváltást, a kormánykitüntetés adományozását, a fegyelmi büntetést, a hosszabb időtartamú iskolára küldést, a szokásos hivatali kötelezettségtől eltérő, hosszabb időtartamú külföldi utazásokat, valamint a nagyobb összegű jutalmazásokat. Mindezekben az illetékes pártszervnek állást kell foglalnia. Az állásfoglalás joga a testületet illeti meg, személyek azt nem sajátíthatják ki maguknak.

Minden — személyi ügyekben intézkedésre jogosult — állami, gazdasági szerv tudja, hogy a jogkörébe sorolt mely beosztások tartoznak a párt hatáskörébe. Ennek szigorú betartása törvény minden állami, gazdasági vezető számára, amit megfelelő állami rendelkezések írnak elő. Az illetékes pártszerv előzetes állásfoglalása nélkül, vagy véleményének ellenére nem dönthetnek olyan beosztásokat érintő személyi ügyekben, amelyek párthatáskörbe soroltak, s nem állíthatják a pártszerveket kész helyzet elé sem. Általában az illetékes állami, gazdasági szerv kezdeményez és az adott pártszervhez fordul; ebből természetesen nem következik az, hogy a pártszerv nem kezdeményezheti az általa szükségesnek tartott döntés meghoza-

talát. A párthatáskörbe tartozás nem értelmezhető úgy, hogy ezzel a pártszerv minden felelősséget magára vállal. A párthatáskör nem érinti az állami, gazdasági szerv vagy vezető felelősségét.

A pártalapszervezetek működési területük legfontosabb állami, gazdasági, kulturális vezetőinek személyi ügyeiben véleményezési joggal rendelkeznek. Ez azt jelenti, hogy az irányító szervek a véleményezési listán szereplő vezetők személyi ügyeiben kötelesek kérni, megismerni az illetékes pártalapszervezeti vezetőség véleményét. Az alapszervezeti vezetőség eltérő véleménye halasztó hatályú, az állami, a gazdasági szerv akarátát addig nem érvényesítheti, amíg az irányító pártszerv az ügyben végleges döntést nem hoz. Ilyen értelemben a pártalapszervezet véleményezési jogköre vétójognak minősül. A pártalapszervezetek véleményezési joga a kinevezésre vagy felmentésre, valamint a fegyelmi eljárás kezdeményezésére terjed ki, a személyi kérdésekben történő egyéb intézkedésekre nem. Az alapszervezet saját kezdeményezésére véleményt mondhat a felsőbb pártszervek hatáskörébe tartozó személyek munkájáról, magatartásáról is. Ugyanakkor helyes, ha a felsőbb szervek kikérik az alapszervezet véleményét ezekben a kérdésekben. A véleményezési jogot az alapszervezeti vezetőség, illetve a tíz tagnál kevesebbet számláló alapszervezeteknél (ahol nincs vezetőség) a taggyűlés gyakorolja. Egyedi esetekben, ha múlhatatlanul szükséges véleményt mondani és nincs mód a vezetőség gyors összehívására, a titkár is véleményezhet, de utólag be kell számolnia a vezetőségnek és jóváhagyást kell kérnie tőle. E jog helyes gyakorlásának előfeltétele, hogy pontosan meghatározzák és írásba foglalják, milyen funkciók tartoznak a pártalapszervezet véleményezési jogkörébe. Az úgynevezett *funkciójegyzékre* csak a helyileg legfontosabb, tényleges hatáskörrel rendelkező első számú vezetői beosztások kerüljenek. A véleményezési jog gyakorlása — ha becsülettel akarják ellátni — jelentékeny kötelezettségeket ró a pártalapszervezetekre. A *funkciójegyzéket* a vezetőség készíti el. de mindig az adott egység, intézmény vezetőjének előzetes meghallgatása alapján, és lehetőleg vele egyetértésben. Akkor lép hatályba, ha az irányító pártbizottság jóváhagyta és közölte ezt az illetékes állami, gazdasági vezetőkkel.

A káderutánpótlási és képzési tervek készítése

A Központi Bizottság 1973. novemberi — a kádermunkáról szóló — határozata értelmében a központi és megyei pártszerveknél, az országos jellegű állami, gazdasági és szövetkezeti szerveknél rendszeresíteni kell a káderutánpótlási és képzési terveket. E tervek ötéves ciklusra szólnak, időtartamukban és célkitűzéseikben a középtávú népgazdasági tervhez igazodnak.

A terveknek tartalmazniuk kell a hatáskörbe tartozó vezetők szakmai-politikai képzésével és továbbképzésével kapcsolatos elképzeléseket. A meglevő képzettség szintjét, valamint a munkaköri követelményeket alapul véve kell az érintettekkel a személyükkel kapcsolatos terveket egyeztetni, majd tervbe foglalni azt, hogy milyen szakmai vagy politikai tanulmányokat célszerű és szükséges a következő években folytatniuk. A rendelkezésre álló lehetőségeket figyelembe véve kell kialakítani az érintett vezetők ötévenként esedékes továbbképzésének formáit. Az iskoláztatás megtervezésénél figyelemmel kell lenni arra, hogy a vezető tanulása — az ezzel esetleg együttjáró hosszabb távolléte — ne akadályozza az adott egység munkáját. Képzési, iskoláztatási tervet azoknak az alsóbb szerveknek, intézményeknek is célszerű készíteniük, ahol a káderutánpótlási és képzési terv készítése nincs előírva.

Az előírt terveknek tartalmazniuk kell a vezetők utánpótlására vonatkozó személyi elképzeléseket, valamint az oktatásukra, a képzésükre, a megbízatásokkal való ellátásukra, a fejlődésük ellenőrzésére irányuló előírásokat. Az utánpótlásként tervbe vettek névsorának összeállításánál azokat kell — a konkrét beosztás és az időpont megjelölése nélkül — figyelembe venni, akik a megfelelő képzés és kipróbálás után az adott terület vezető állományának utánpótlását adhatják. A tervnek ez a része bizalmas jellegű. Az érintettekkel természetesen tisztázni kell — minden ígérgetés nélkül —, hogy miért kell tanulniuk, megbízatásokat teljesíteniük, szélesebb körben azonban ezt nem szabad nyilvánosságra hozni.

Az utánpótlási és képzési tervek rendszeresítésében a Központi Bizottságnak az a meggyőződése tükröződik, hogy a kádermunka fejlesztésében a legfontosabb feladat a káderutánpótlás tervszerűbbé és szervezettebbé tétele.

Az állami tevékenységben a személyzeti munka ugyanolyan fontos helyet foglal el, mint a párt tevékenységében a kádermunka. Jelentőségét nem utolsósorban az adja meg, hogy köre olyan területre terjed ki, ahol az emberek óriási tömege dolgozik. Az állami szervekben, a gazdaságban, a tudomány és a kultúra területén dolgozik a vezető beosztást ellátók abszolút többsége. Több tíz- és százezer vezető vagy vezető beosztásra utánpótlásként számításba vehető munkatárs kiválasztása, nevelése, továbbképzése a személyzeti munka tevékenységi területéhez tartozik. Következésképpen a személyzeti tevékenység politikai munka, tehát a párt- és állami vezetésnek a személyzeti munkát erre a rangra kell emelnie.

A párt kádermunkája és a személyzeti munka lényegét és fő vonásait tekintve sok azonosságot, hasonlóságot mutat, ugyanakkor módszereikben nem elhanyagolható különbségek is vannak. A célokat és alapelveket tekintve az azonosság teljes. A személyzeti munkának is a párt által kidolgozott káderpolitika következetes érvényesítése a feladata. Gyakorlatát, módszereit — természetesen az állami tevékenység sajátosságait figyelembe véve — ugyanazok az alapelvek határozzák meg. Ilyen értelemben a személyzeti munkát a párt kádermunkájához — és általában a párt tevékenységéhez — közvetlenül kapcsolódó tevékenységi formának lehet tekinteni. Azonban mégsem azonos a kádermunkával, hiszen itt állami eszközökkel végzett tevékenységről van szó, ami a munkaformákat és módszereket illetően több sajátosságot jelent.

A személyzeti munkát a párt káderpolitikáját tükröző állami rendeletek, utasítások szabályozzák. Ezek törvényerejűek, végrehajtásuk büntetés terhe mellett kötelező. Állami rendeletek szabályozzák a vezetőkkel szemben támasztott követelményeket, a képesítési előírásokat, a képzési terveket, a személyi anyagok nyilvántartásának rendjét, a személyzeti apparátus feladatait és szervezetét. A személyzeti munkában a döntések alkalmával a kollektivitás helyett az egyszemélyi felelősség elve érvényesül. A kinevezésekről és a leváltásokról minden szinten az erre illetékes vezető egyszemélyben dönt és ezért a felelősséget is ő viseli.

A személyzeti munka feladatai végrehajtásának elősegítésére minden 500 főnél többet foglalkoztató egységben főfoglalkozású személyzeti vezető vagy személyzeti osztály (csoport) működik. A kisebb létszámú vállalatoknál, intézményeknél is — bár kapcsolt munkakörben — személyzeti megbízott tevékenykedik. Párt- és állami állásfoglalás alapján a legnagyobb vállalatoknál terjedőben van a személyzeti igazgatói rendszer.

A személyzeti apparátus közvetlenül a terület vezetőjének alárendelt, annak közvetlen irányítása alatt dolgozik. A személyzeti vezető vagy apparátus a terület vezetőjének érdemi segítője feladatai elvégzésében. Előkészíti a személyi döntéseket, megszervezi, hogy a személyi javaslatokat — amennyiben hatáskörükbe tartozik — az illetékes párt- és társadalmi szervek előzetesen véleményezzék. Fontos feladata az irányító munkakörben dolgozók politikai alkalmasságának, szakmai rátermettségének, vezetőkészségének vizsgálata és fejlesztése. A vállalat, az intézmény vezetője a kinevezéseknél, felmentéseknél, előléptetéseknél, áthelyezéseknél, kitüntetéseknél minden esetben köteles előzetesen kikérni a személyzeti vezető véleményét. Véleménykülönbség esetén a személyzeti vezető a felettes párt- vagy állami szervhez fordulhat. A személyzeti vezető tevőlegesen részt vesz a vezetők és a káderutánpótlás nevelésében. Előkészíti a vezetők minősítését, részt vesz azoknak az érintettekkel történő megbeszélésében és írásba foglalásában. Segíti és ellenőrzi a minősítés során megjelölt feladatok végrehajtását. Tervezi és szervezi az iskoláztatást, valamint a vezetők továbbképzését. A személyzeti apparátus vezeti és kezeli a személyzeti nyilvántartást, időnként statisztikai felméréseket és értékeléseket készít a káderhelyzet alakulásáról. Fontos feladata, hogy a terület vezetőjének megbízása alapján ellenőrizze az alsóbb egységek és vezetők személyzeti munkáját. Gondoskodnia kell arról, hogy a személyzeti apparátus tevékenysége a politikai munka színvonalára emelkedjen, hatékonyabb segítséget adjon a vezetőknek a káderpolitika érvényesítéséhez.

A személyzeti apparátus csak akkor válhat a gazdasági vezetés érdemi segítőjévé, ha megfelelő tájékozottsággal rendelkezik az adott intézmény, vállalat tevékenységéről. Ezért indokolt a személyzeti vezető bevonása az operatív vezetésbe. Helyes,

ha rendszeresen részt vesz a vállalat, intézmény vezetőinek tanácskozásain. A személyzeti vezető helyzetének erősítését, tekintélyének növelését célozza az a rendelkezés, hogy kinevezéséhez, illetve felmentéséhez az irányító szerv vagy személy előzetes jóváhagyása szükséges.

Ezek a jelentős feladatok indokolják a személyzeti apparátusban dolgozókkal szemben támasztott magas követelményeket. A személyzeti apparátusban csak politikailag megbízható, kipróbált, nagy mozgalmi és élettapasztalattal, emberismerettel rendelkező, az adott szakmai területen is kellő jártassággal rendelkező munkatársak dolgozhatnak. A káderpolitika egyik fontos alapelvének megfelelően a személyzeti munka területén is dolgozhatnak pártonkívüliek, amennyiben a követelményeknek maradéktalanul megfelelnek. Feladataik színvonalas ellátásához a személyzeti apparátus dolgozóinak rendszeres továbbképzése, politikai, pedagógiai, pszichológiai, szociológiai ismeretekkel való felvértezése szükséges.

Az állami személyzeti munkában is érvényesül a pártirányítás. A munka sajátosságainak megfelelően, ez két úton valósul meg:

1. az állami irányító szervek útján (az állami rendeletek tartalmában a párt káderpolitikája tükröződik);

2. a pártbizottságok közvetlen irányító és ellenőrző tevékenysége utján.

Mindkét irányítási oldal fontos önmagában is, de emellett kölcsönösen feltételezik és kiegészítik egymást. A párt a személyzeti munka irányításában több körülményt érvényesít és vesz figyelembe. Fejlődésünk jelenlegi szakaszában jelentősen megnőtt az állami, gazdasági vezetők önállósága, jogköre és ezzel együtt felelősségük is. Ez azt jelenti, hogy a gondjaikra bízott kérdésekben teljes felelősséggel maguk dönthetnek, illetve intézkedhetnek. Ez a személyi kérdések eldöntésére is vonatkozik. A pártszervek szerepét, személyi kérdésekben gyakorolt jogkörét úgy kell felfogni, mint segítséget a helyes döntések meghozatalában. Nagyobb az elvszerű, a megalapozott és helyes döntések valószínűsége személyi kérdésekben is, ha a vezetők igénylik és figyelembe veszik a pártszervezet állásfoglalását és véleményét. Ez azonban a legkisebb mértékben sem

csökkenti a vezetők önállóságát, egyszemélyi felelősségét a személyi kérdések eldöntésében.

A párt káderpolitikájának megfelelő személyzeti munka kialakításáért és megvalósításáért a párt- és állami szervek, illetve a vezetők egyaránt felelősek, de felelősségük viszonylagosan elhatárolható. Általánosságban azt lehet mondani, hogy a pártszervek politikailag, az állami, gazdasági vezetők pedig jogilag felelősek a személyzeti munkáért.

A személyzeti munkában a felelősség ilyen természetű elhatárolása nem jelentheti a feladat merev kettéválasztását. A pártszervek az állami és gazdasági vezetőknek a személyzeti munkában nem „ellenpólusai", hanem segítői, támogatói és egyben ellenőrzői.

A személyzeti munkát állami rendeletek és előírások szabályozzák, s a tennivalókat ezek alapján végzik. A rendeletekben a párt elvei és törekvései tükröződnek, ezért a személyzeti munka pártirányításánál és ellenőrzésénél ezeket figyelembe kell venni. A pártszervek akkor foglalkoznak helyesen a személyzeti munkával, ha az állami rendeletek következetes végrehajtását ösztönzik és segítik. A pártszerveknek tehát ismerniük kell az állami előírásokat. Ez az egyik feltétele annak, hogy eredményesen segítsék a személyzeti munka fejlődését.

A párt szervezeti szabályzata minden pártszervezet számára biztosítja a jogot, hogy működési területén ellenőrizze a párt politikájának megvalósítását és erről a vezetőket beszámoltassa. Ez vonatkozik a személyzeti munkára is, s mivel ennek első számú felelőse az adott munkaterület vezetője, a káderpolitika végrehajtását is tőle kell számon kérni. Elvileg és gyakorlatilag is hibás, ha valahol csak a személyzeti apparátustól kérik számon a párt elveinek valóra váltását a személyi ügyek eldöntésében. Természetesen saját feladatkörének határai között a személyzeti apparátus is felelős ezért, s a pártellenőrzésnek erre is ki kell terjednie.

A párt vezető, ellenőrző tevékenysége arra irányul, hogy a személyzeti munka tartalma, gyakorlata kedvezően befolyásolja a társadalom politikai, gazdasági és kulturális céljainak megvalósítását. A párt a személyzeti munkát elsősorban politikai eszközökkel és módszerekkel irányítja és ellenőrzi.

A területi pártszervek rendszeresen — általában kétévenként

— átfogóan elemzik a személyzeti munkát, abban a párt alapelveinek megvalósulását, és meghatározzák működési területükön a további tennivalókat. A vállalati, intézményi pártbizottságok rendszeresen beszámoltatják a kommunista vezetőket a párt- és kormányhatározatok végrehajtásáról. A választott pártszervek ezen túlmenően a szükségletnek megfelelően napirendre tűzik és értékelik a személyzeti munka egy-egy fontosabb kérdését, területét. A pártirányítás helyes és követendő módszere az, hogy a nem párthatáskörbe tartozó konkrét személyi döntésekbe nem avatkoznak be, hanem a káderpolitika megvalósulását elemzik, a tendenciákat értékelik.

A pártirányítás jut kifejezésre abban is, hogy a vezető káderek politikai, ideológiai képzéséről és továbbképzéséről a pártszervek gondoskodnak. A pártiskolákon és a pártoktatás kiterjedt rendszerében minden vezető számára megtalálják a megfelelő tartalmú és színvonalú tanulás lehetőségét, kezdeményezik bekapcsolódását valamelyikbe.

A pártirányítás fontos feladatai közé tartozik a személyzeti apparátus tevékenységének figyelemmel kísérése és segítése. Az állami vezető mellett az illetékes pártszerv is gondoskodik arról, hogy a személyzeti apparátusban arra alkalmas és rátermett munkatársak dolgozzanak. Időről időre más területekről történő átcsoportosítással segít felfrissíteni és megerősíteni ezt az apparátust. Különös gonddal kell törődni a személyzeti munka területén dolgozók politikai képzésével és rendszeres, színvonalas politikai tájékoztatásával.

Minden pártbizottság feladata, hogy a személyzeti munka kérdéseivel foglalkozzék. Természetes, hogy a megközelítés módjában, gyakoriságában és intenzitásában különbségek vannak a vállalatoknál működő és a területi pártbizottságok között. Nyilvánvaló, hogy egy üzemi pártbizottság közvetlenebbül és konkrétabban tud hatni a személyzeti munkára, kézzelfoghatóbban tud ebben segíteni a vezetőknek és a személyzeti apparátusnak. A területi pártbizottság ritkábban és nagyobb összefüggésekben foglalkozhat csak e munka tapasztalataival, de minden pártbizottság elsőrendű kötelessége, hogy ez irányú munkája átgondolt és rendszeres legyen.

III. A PÁRT ÉS A TÖMEGEK. A PÁRT ÉS A TÖMEGSZERVEZETEK

A PÁRT SZÖVETSÉGI POLITIKÁJA ÉS TÖMEGKAPCSOLATA

A kommunista párt és a tömegek közötti szoros kapcsolat, a jó politikai együttműködés a forradalmi mozgalom kibontakozásának, erejének egyik alapvető feltétele. Történelmi tanulsag, hogy amikor erősek a párt tömegkapcsolatai, akkor sikeresen halad előre a munkásosztály. a dolgozó nép ügye, amikor meglazulnak, lelassul a fejlődés, sőt veszélybe kerülhetnek az addig elért eredmények is. A magyar kommunista mozgalom majdnem hat évtizedes küzdelmes útja során gazdag tapasztalatokat szerzett a tömegkapcsolatok építésében és szervezésében.

A párt és a tömegek közötti kapcsolat célja: a dolgozó tömegek tömörítése a párt körül, felsorakoztatása a munkásosztály ügye mellé. A párt és a tömegek között létrejött viszony konkrét tartalma a társadalmi fejlődés szakaszainak, állomásainak megfelelően állandóan változik, módosul. A kapitalizmus viszonyai között a hatalomért folytatott harc, a munkásosztály győzelmének kivívása a soron levő feladat, ezt szolgálja a párt tömegkapcsolata. A proletárdiktatúra létrejöttével minőségileg új szakasz kezdődik a forradalmi mozgalom fejlődésében, s ez még nagyobb mértékben igényli a párt tömegkapcsolatának kiszélesítését. A hatalom birtokában a munkásosztálynak teljesen új, korábban ismeretlen feladatok megoldására kell vál-

lalkoznia. Fel kell építenie a szocialista, majd a kommunista társadalmat. Ezt képtelen egyedül megvalósítani. Minden dolgozó kézre szükség van. Ez a felismerés azonban nem egy csapásra, hanem a társadalmi fejlődés menetében, fokozatosan válik általánossá.

Pártunk a munkásosztály, a dolgozó nép bizalmát és támogatását élvezve, történelmi jelentőségű győzelmeket ért el a felszabadulás utáni években. Az 1956-os ellenforradalom előtti időszakban azonban a párt politikájának hibái, a vezetés lenini elveinek megsértése, a személyi kultusz következményei miatt az emberek bizalma mélyen megrendült, a párt tömegkapcsolatai meglazultak.

Az ellenforradalom leverését követően a gyors konszolidáció a társadalom életében, a párt újjászervezése, a munkáshatalom megszilárdítása, a mezőgazdaság szocialista átszervezése a lenini szövetkezeti elvek alkotó alkalmazásával, a szocializmus alapjainak lerakása, valamint a gazdaságirányítás megreformálása pártunknak olyan nagy jelentőségű lépései voltak, amelyek megteremtették újra a párt iránti tartós szilárd bizalmat.

A Magyar Szocialista Munkáspárt a kommunista pártok elveit és saját történelmi tapasztalatait figyelembe véve, 1956 óta különös gondot és szüntelen figyelmet fordít a tömegkapcsolatok ápolására.

A TÖMEG A TÁRSADALMI VALÓSÁG FORMÁLÓJA

A párt 1956 után abból a marxista tanításból indult ki, hogy a párt és a tömegek közötti együttműködés mélységét, szilárdságát mindenekelőtt a munkásosztály és annak élcsapata, a forradalmi párt közötti viszony határozza meg. A pártnak ahhoz, hogy szilárd tömegbázisa legyen, kapcsolatát elsősorban a munkásosztállyal kell elmélyítenie. A munkásosztállyal — mint a legnagyobb létszámú osztállyal — kialakított szoros kapcsolat, az iparilag fejlett országokban lényegében a tömegekhez fűződő viszonyt is meghatározza. A Kommunista Kiáltvány ezt írja: „Minden eddigi mozgalom kisebbségek mozgalma vagy kisebbségek érdekében folytatott mozgalom volt. A proletármozgalom az óriási többség önálló mozgalma az óriási többség ér-

dekében."[1] A forradalmi harc sikere szempontjából természetesen a munkásosztály létszáma sem közömbös, a meghatározó azonban az, hogy a proletariátus a leghaladóbb, a legszervezettebb társadalmi osztály. A párt és a munkásosztály közötti szoros kapcsolatot az teszi lehetővé, hogy a kommunista mozgalom és a munkásosztály tagjainak objektív érdekei teljesen egybeesnek. A kommunistáknak — írja a Kommunista Kiáltvány — nincsenek az egész proletariátustól elütő érdekei. Majd így folytatja: „A kommunisták a többi proletár párttól csak abban különböznek, hogy egyrészt a proletárok különböző nemzeti harcaiban az egész proletariátus közös, a nemzetiségtől független érdekeit hangsúlyozzák és érvényesítik, másrészt abban, hogy a proletariátus és a burzsoázia között folyó harc különböző fejlődési fokain mindig az összmozgalom érdekeit képviselik."[2] A munkásosztály és a kommunista párt szilárd kapcsolatának tehát objektív társadalmi alapja van.

A párt tömegkapcsolatai azonban nem korlátozódnak a munkásosztályra. A pártnak biztosítania kell, hogy a munkásosztály, valamint a többi dolgozó osztály és réteg között is tartós, jó politikai viszony alakuljon ki. Marx és Engels az emberi társadalom fejlődését tanulmányozva arra a korszakalkotó felismerésre jutott, hogy a termelés alapján létrejött osztályok közötti harc egy olyan fejlettségi szakaszba érkezett, amikor az elnyomott osztály — a munkásosztály — és a többi kizsákmányoltak alapvető érdekei a burzsoázia elleni harcban egybeesnek. Engels a Kommunista Kiáltvány 1883-as német kiadásának előszavában írja: „... az egész történelem osztályharcok története volt, kizsákmányolt és kizsákmányoló, elnyomott és elnyomó osztályok között a társadalmi fejlődés különböző fokain folytatott harcok története; hogy ez a harc azonban most olyan fokot ért el, amelyben a kizsákmányolt és elnyomott osztály (a proletariátus) már csak úgy szabadíthatja fel magát az őt kizsákmányoló és elnyomó osztály (a burzsoázia) alól, ha egyidejűleg az egész társadalmat mindenkorra megszabadítja a kizsákmányolástól, az elnyomástól, és az osztályharcok-

[1] *Marx—Engels:* A Kommunista Párt Kiáltványa. Kossuth Könyvkiadó, 1971. 54. old.
[2] Ugyanott, 57. old.

tól . . ."[3] Ez a felismerés lehetővé tette, de egyúttal meg is követelte, hogy a kommunista párt — melynek hivatása a burzsoázia elleni osztályküzdelem vezetése, irányítása — a munkásosztály mellett szervezze minden dolgozó aktív részvételét az osztályharcban. A munkásosztály a középrétegek, a kispolgárság támogatásáról sem mondhat le a hatalomért vívott küzdelemben. Nemcsak azért, mert a kapitalizmus viszonyai között e nagy számú társadalmi réteg — ha átmenetileg is, bizonytalankodva is — növelheti a munkásosztály szövetségeseinek erejét, hanem azért sem, mert ha lemond e tömegek megnyeréséről, azok könnyen a burzsoázia tartalékává, potenciális szövetségesévé válhatnak. Természetesen a munkásosztály nem mindenáron akarja biztosítani a középrétegek támogatását. Elvi engedményeket nem tehet, mert akkor politikailag értelmetlenné válik a szövetség.

A PÁRT SZÖVETSEGI POLITIKÁJA, A TÖMEGKAPCSOLAT MEGTEREMTÉSÉNEK FŐ FORMÁJA

A Magyar Szocialista Munkáspárt szövetségi politikájának célja, hogy biztosítsa az ország vezető ereje, a hatalmat gyakorló munkásosztály és a társadalom másik dolgozó osztálya, a parasztság, valamint a többi társadalmi réteg közötti jó viszonyt, a politikai együttműködést. Lenin azt tanítja, hogy a proletárdiktatúra nemcsak erőszak a volt uralkodó osztályok elnyomására, hanem egy olyan osztályszövetség is, amely szervezi a társadalom többi dolgozó osztálya és rétege: a parasztság, az értelmiség, a kispolgárság aktív közreműködését a szocialista társadalom felépítésére. A párt helyes szövetségi politikája biztosítja a munkásosztály történelmi küldetésének megvalósulását, valamint az egész nép, a nemzet politikai, gazdasági, kulturális felemelkedését. A társadalmi termelésben a különböző osztályok és rétegek között — érdekeik által — meghatározott viszony jön létre. Ez kihat a termelési kapcsolatokon túl az ideológiai és a politikai viszonyokra is. Az osztályok és rétegek helyzete, rövid távú érdeke a társadalmi fejlődés során válto-

[3] Ugyanott, 13—14. old.

zik, módosul. Így az osztályok együttműködésének iránya és objektív lehetősége — tehát a politikai egység tényleges tartalma — egy-egy történelmi szakaszban más és más. Ma az osztályszövetség alapja és célja a fejlett szocialista társadalom felépítése.

A szövetségi politika érvényesítése megköveteli a munkásosztály vezető szerepének maradéktalan biztosítását. Elsősorban a munkásosztály érdeke és törekvése a fejlett szocialista társadalom felépítése. Így a munkásosztály az a társadalmi erő, amely történelmi küldetésének megvalósítása során képviseli, érvényesíti a társadalom másik osztálya, a szövetkezeti parasztság, valamint a társadalom többi rétegei: az értelmiség, valamint a kispolgárság objektív érdekeit. Az érdekeknek ez az egybeesése azonban a munkásosztály vezető szerepének csak a lehetőségét teremti meg. A munkásosztálynak a történelmi fejlődés során alkalmassá is kell válnia a különböző érdekek egyeztetésére, az erők összefogására, tehát a vezető szerep betöltésére.

Hazánkban minden feltétel adott a munkásosztály történelmi hivatásának teljesítéséhez. A munkásosztály társadalmunk olyan szervezett ereje, amelynek megalapozott világnézete van. Tudományos ideológiája, a marxizmus—leninizmus nemcsak a lezajlott társadalmi események értékelésére és a hatalmon levő osztály törekvéseinek kifejezésére alkalmas, hanem konstruktív irányt mutat a jövőre, egy új társadalmi rend felépítésének programját adja. Gramsci szavaival élve épít „az előrelátott eredményre". A munkásosztály olyan vezető erővel, szervezett élcsapattal rendelkezik, mint a marxista—leninista párt. A pártra hárul a feladat, hogy időről időre kidolgozza a társadalom tennivalóit és egyúttal megfogalmazza az osztályszövetség konkrét célját; kijelölje megvalósításának legcélszerűbb módszereit, felvilágosítsa és mozgósítsa a tömegeket e célok elérésére.

A munkásosztály szervezetileg és politikailag is a legegységesebb osztály. Tagjainak döntő többsége a társadalmi termelés legfontosabb területén, az iparban, a szervezett nagyüzemekben dolgozik. A munkásosztály társadalmunk legnépesebb osztálya lett. A nemzeti jövedelem termelésében is a munkásosztály részesedése a legjelentősebb. Műveltsége és szakmai

kultúrája — az ország lakosságával együtt — sokat fejlődött. Felkészültségének gyors növekedése segíti politikai aktivitásának, közéleti szerepének kibővülését.

A munkásosztály mind erőteljesebben juttatja érvényre vezető szerepét a politikai, az ideológiai, a gazdasági élet minden területén, ami abban mutatkozik meg, hogy állama útján gyakorolja a hatalmat, szervezi a szocializmus építését. Legjobbjai a társadalmi élet különböző irányító posztjain vezető funkciókat töltenek be. A munkásosztály vezető szerepének érvényesítését segíti, hogy forradalmi elméletét, a marxizmus—leninizmust, a társadalom nagy többsége magáévá teszi, elfogadja célkitűzéseit, a szocializmust, és annak felépítésén dolgozik.

A Magyar Szocialista Munkáspárt mindig nagy figyelmet fordított a munkásosztály politikai, ideológiai és szervezeti egységének növelésére, vezető szerepének elmélyítésére. A legutóbbi esztendőkben a párt Központi Bizottsága több alkalommal: 1972 novemberében, 1973 áprilisában, 1974 márciusában, majd a XI. kongresszuson leszögezte, hogy a munkásosztály helyzetének folyamatos vizsgálata, szerepének további erősítése, valamint a róla történő szüntelen és sokoldalú gondoskodás egész társadalmunk jól felfogott érdeke, s egyben nélkülözhetetlen feltétele szocialista céljaink megvalósításának.

A munkásosztály különböző osztagai a politikai öntudat és szervezettség más-más fokán állnak. Politikailag a legszilárdabb, a legöntudatosabb réteg a munkásosztályon belül a nagyüzemi munkásság. Ezért a párt a nagyüzemi munkásság politikai elkötelezettségének elmélyítésére, anyagi helyzetének javítására különösen nagy figyelmet fordít.

A munkásosztály társadalmi szerepének kibontakoztatása csak a társadalom többi osztálya és rétege egyidejű politikai, gazdasági felemelkedésével mehet végbe. Pártunk elutasítja azokat a nézeteket, amelyek a munkásosztály vezető szerepének érvényesülését más rétegek kárára kívánják biztosítani. Politikailag helytelen az is, amikor a munkásosztály vezető szerepének érvényesülését csupán az egyes munkásember, vagy a munkásosztály életkörülményeinek és életszínvonalának alakulásán mérik. Ez a demagógia veszélyes, mert egyrészt tagadja a szocialista elosztás elvét, azt, hogy az embereknek

az anyagi javakból a végzett munkájuk alapján kell részesedniük, másrészt a munkásosztály vezető szerepét megfosztja politikai tartalmától, és csak a gazdasági viszonyokra — azokon belül is csak az elosztási viszonyokra — korlátozza.

A munkásosztály vezető szerepének eltorzított és leegyszerűsített értelmezésével találkozunk akkor, amikor csak a vezető tisztségekben levő munkások számarányának alakulásán mérik a munkásosztály társadalmunkban betöltött szerepét. Ez a másodlagos vonásokat számonkérő szemlélet kétségbe vonja, hogy a munkásosztály elméletét, a munkásosztály célját más társadalmi osztályhoz tartozók is elfogadhatják és képesek küzdeni érvényesülésükért. Tapasztalható olykor a munkásosztály vezetőkészségét vitató nézet is. A tudományos-technikai forradalom egyre magasabb műveltséget, egyre jobb irányítókészséget követel — mondják —, s ennek az igénynek tömegesen csak az értelmiség képes eleget tenni. Ez a termelési folyamatok és a társadalmi élet törvényszerűségeit összekeverő felfogás nem tagadja a munkásosztály vezető szerepét napjainkban, de csak átmeneti jelenségnek tartja, alapnak, mely kikerülhetetlenul átalakul a „technokrata elit" hatalmává. Ezzel rokon felfogás — s elég gyakori —, amikor az egyes munkás rossz emberi tulajdonságait, az elmaradott munkásrétegek életformáját általánosítják és az egész munkásosztály tulajdonságának tüntetik fel. E nézetek tarthatatlanságát, káros voltát itt nem kell bizonyítani, de a tömegpolitikai munka során napról napra fel kell ellenük lépni, mert lassítják a munkásosztály egészséges osztálytudatának, önérzetének fejlődését, zavarják a szövetségesekkel való viszonyt.

A párt szövetségi politikájának legfontosabb törekvése a szilárd munkás-paraszt szövetség biztosítása. A két osztály szövetsége alkotja rendszerünk politikai alapját. A dolgozó parasztság felismerte, hogy ezeréves történelmünk során a munkásosztály szövetségeseként most először vesz részt a hatalom gyakorlásában, társadalmi szerepe növekszik, egyre inkább kibontakozik. Ahogyan körében tudatosul, hogy a hatalom egyformán jelent jogokat és kötelességeket, úgy válik az egyes ember is mindinkább közéleti tényezővé, a nagyobb közösségért tenni akaró állampolgárrá. Nem véletlen, hanem törvény-

szerű tehát, hogy a parasztság legrátermettebb képviselői helyet kapnak a különböző hatalmi szervekben, irányító szerepet töltenek be a gazdaságban, a politikai és a kulturális életben. A parasztság a mezőgazdaság szocialista átszervezésével, a nagyüzemi szervezetek kialakulásával, az anyagi ösztönzés és a kollektív érdekeltség formáinak fejlődésével, politikai tudatosságának növekedésével, a munkásosztály mellett egyben a társadalom legszervezettebb politikai erejévé vált. Létszáma csökken, termelőmunkájának eredményeként viszont gazdasági szerepe fokozódik. A magyar mezőgazdaság termelése ma — mintegy egymillió holddal kisebb területen, jóval kevesebb munkaerővel — 60%-kal nagyobb, mint a második világháború előtt volt. Így tehát a mezőgazdaság jelentős mértékben részt vállal a nemzeti jövedelem termeléséből. Segítette a munkás-paraszt szövetség megszilárdulását az is, hogy gazdasági fejlődésünk eredményeként nőtt a két társadalmi osztály gazdasági egymásrautaltsága, kölcsönös érdekeltsége.

A magasabb életszínvonal mind a munkásosztálytól, mind a parasztságtól hatékony termelőmunkát követel. A gyorsan fejlődő iparnak több mezőgazdasági alapanyagra és a nemzetközi piacon mezőgazdasági árukért is vásárolható eszközökre van szüksége. A korszerű mezőgazdaság pedig több gépet, műtrágyát, szállítóeszközöket igényel, ami viszont szilárd ipari hátteret követel. Ez az egyre szorosabb gazdasági kapcsolat tovább növeli a kölcsönös érdeklődést egymás élete, körülményei iránt. Az ország gazdasági fejlődése és a saját szorgalmas munkája nyomán is gyors ütemben javul a parasztság életszínvonala. Kiegyenlítődött és a jövőben arányosan fejlődik a munkásság és a parasztság munkából származó reáljövedelme. Kiterjedt a szociális juttatások köre, jelentősen bővült az egészségügyi ellátás, emelkedett a családi pótlék és kedvezően változnak a nyugdíjfeltételek.

Kádár János elvtárs pártunk XI. kongresszusán mondta: „Parasztságunk, amely a szövetkezeti mozgalom útján jutott el a szocializmushoz, társadalmunk aktív építője. A szövetkezeti parasztság szocialista fejlődését meggyorsították az ország általános, társadalmi, gazdasági, kulturális előrehaladásában, valamint a szövetkezetek tevékenységében és fejlesztésében elért eredmények.

A munkásosztály és a parasztság együtt vetette meg a szocialista ipar és mezőgazdaság alapjait, együtt védte meg a népi hatalmat, és együtt halad a jövőbe vezető úton. A szocialista építés során kivívott nagy, közös győzelmek szilárddá kovácsolták és tovább erősítették a munkás-paraszt szövetséget. Pártunk nagy fontosságot tulajdonít e szövetség fejlesztésének munkásosztályunk, parasztságunk, egész népünk, nemzetünk javára."[4]

A párt szövetségi politikája épít a társadalom többi rétegének aktív segítőkészségére, támogatására is. Az értelmiségi munkát végzők aránya a népességen belül állandóan nő. Az értelmiségi dolgozók száma azonban nem fejezi ki azt a szerepet, amelyet ez a réteg a szocialista építőmunkában betölt. Az értelmiség, mint a tudomány művelője, a termelési folyamatok irányítója, közvetlenül is befolyásolja az ország gazdasági fejlődését. A kultúra értékeinek megőrzésében, terjesztésében és fejlesztésében a felnövekvő nemzedék nevelésében, a gyógyításban nélkülözhetetlen a tevékenysége. Politikai magatartása. mind egyértelműbb, szilárdabb elkötelezettsége a szocialista eszmékkel, azonosulása erkölcsi normáinkkal a társadalmi fejlődés jelentős tényezője.. A szocialista állam az értelmiség iránti megbecsülését elsősorban azzal fejezi ki, hogy bevonja a gazdasági, politikai, kulturális élet irányításába. Támaszkodik alkotó munkájára, kedvező feltételeket teremt a kutató, értékalkotó tevékenységéhez.

Az értelmiség túlnyomó többsége felismeri, hogy a munkásosztály az egész nemzet, s benne az értelmiség érdekeit is képviseli. Politikai arculatát nagyban meghatározza, hogy 90%-uk a szocializmus viszonyai között szerezte diplomáját és többségük munkás- vagy parasztszármazású.

A kispolgárság társadalmunk legkisebb rétege. Beilleszkedett társadalmi rendünkbe, tevékenysége, szabályozott viszonyok között, közhasznú. A rájuk is vonatkozó politikai követelményeket egyre többen elfogadják, magukénak érzik. A párt szövetségi politikájában ezért tartósan számíthat és számít is a kispolgárság közreműködésére.

Fontos elvünk, hogy a politikai egyetértést szolgáló törekvé-

[4] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve Kossuth Könyvkiadó, 1975. 86. old.

seink nem zárják ki a szükséges ideológiai vitákat, eszmecseréket. A párt eszmei hovatartozásra való tekintet nélkül kéri és igényli minden jószándékú állampolgár aktív részvételét a szocializmus építésében. Felfogásunk szerint a vallásosak, a kispolgári nézeteket vallók, amennyiben megtartják az állam törvényeit, szorgalmasan dolgoznak, részt vállalnak a szocializmus építéséből, hasznos tagjai társadalmunknak. Még a marxizmustól kifejezetten idegen nézetek sem feltétlenül akadályozói a politikai együttműködésnek, ha ezeket valaki nem fordítja ártó politikai szándékkal szocialista fejlődésünk ellen. Számos, pozitív példa tanúsítja, hogy a marxizmussal ellentétes ideológiákat valló emberek is eredményesen együtt tudnak munkálkodni népünk, szocialista hazánk érdekében. A helytelen ideológiai megnyilvánulásokkal szemben azonban ideológiai síkon és módszerekkel kell fellépni. A párt bízik abban, hogy a politikai együttműködésen túl mind többen ismerik fel a marxizmus—leninizmus tudományos értékét, helyeslik erkölcsi követelményrendszerét, és ezért azonosulnak vele. Ennek érdekében a párt tudatos felvilágosító, meggyőző munkát végez. A marxizmus képviseletével egy időben nyíltan fellépünk azok ellen az eszmeáramlatok ellen, amelyek szemben állnak a szocializmus törekvéseivel és megnehezítik a politikai együttműködést a különböző világnézetet valló emberekkel. Elutasítjuk a burzsoá eszméket, a nacionalizmust, a polgári és kispolgári erkölcsöt, a divatos, de retrográd eszmeáramlatokat. Normánk, hogy elvi vitákat nem az egyes emberek ellen, hanem nézeteikkel szemben folytatunk Ideológiai felvilágosító munkánk célja a marxista—leninista nézetek elfogadtatása. Vállaljuk a nyílt vitát, a közvélemény előtt folytatott eszmecserét, mert mélyen hiszünk a marxizmus—leninizmus igazában.

Pártunk szövetségi politikájának lényeges vonása, hogy az osztályérdekek mellett nemzeti érdekeket is szolgál, előmozdítja az egész ország felemelkedését. Szocialista rendszerünk számit az állampolgárok hazaszeretetére, arra a közösségi érzésre, amely a családhoz, a munkahelyhez való ragaszkodáson túl, a hazához való tartozást is jelenti. Ugyanakkor nyíltan valljuk, hogy a nemzeti célok együttal következetes proletár nemzetköziséget és elkötelezettséget is igényelnek. Ezért a proletár nemzetköziség politikánk szerves része volt és marad.

A párt és a tömegek között meglevő viszonyt számtalan tényező befolyásolja.

1. *A párt politikájának tartalma.* A párt alapvető feladata, hogy kidolgozza a munkásosztály, a nép érdekeit legjobban szolgáló politikát. A hatalom megszerzésének módja, a szocializmus felépítésének lehetősége sokféle. A sokszínűség az általános törvényszerűségekre épül. A forradalmi folyamatok mindig nemzeti keretek között bontakoznak ki. A nemzeti sajátosságok, az objektív gazdasági lehetőségek azt követelik a kommunista párttól, hogy a marxizmus—leninizmus alapvető tanításait, a nemzetközi kommunista mozgalom általános tapasztalatait önállóan, népe sorsa iránt érzett felelősséggel alkalmazza. A szocializmus építése során korábban elkövetett hibák káros következményei arra figyelmeztetik a kommunista pártokat — így a Magyar Szocialista Munkáspártot is —, hogy politikájuk kimunkálásánál és valóra váltásánál fordítsanak nagy figyelmet hazájuk konkrét helyzetére.

A kínálkozó lehetőségek közül a pártnak minden esetben az optimális, a legjobb megoldást kell választania. Ez azonban nem könnyű. A politika kidolgozása során sok érdeket kell egyeztetni, szintetizálni. Az ellentétek megoldása, az érdekegyeztetés pedig olykor kompromisszumokkal jár. Az érdekviszonyok szövevényén belül *a pártnak minden esetben az alapvető érdekeket, a társadalom egészét érintő, a szocializmus építését szolgáló érdekeket kell érvényesítenie.* A szocializmus építése közben a fejlődés eredményeként az érdekviszonyokon belül az érdekek megjelenésének formája is változik, módosul. Ezért a pártnak nagyfokú rugalmasságot kell tanúsítania, állandóan készen kell lennie a gyakorlat új jelenségeinek a vizsgálatára és új döntések meghozatalára. A rugalmas, a változó körülményekhez igazodó politikának ugyanakkor mindig biztosítania kell a folyamatosságot is.

Melyek a Magyar Szocialista Munkáspárt politikájának tartós vonásai, alapjai? A hűség a marxista—leninista elvekhez, a szocialista építés általános törvényszerűségeinek érvényesítése, úgy mint az internacionalizmus, a nemzeti és nemzetközi érdekek egyeztetése, a munkásosztály és a párt vezető szerepének

megvalósítása, a munkáshatalom erősítése, a szocialista demokrácia kibontakoztatása, a munkás-paraszt szövetségre épülő szocialista nemzeti összefogás megteremtése, a tervgazdálkodás, a sokoldalú gondoskodás a dolgozó népről, életkörülményeinek rendszeres javítása, kulturális felemelkedésének előmozdítása. Pártunk nagy fontosságot tulajdonít a szocialista életfelfogás, erkölcs elterjesztésének. Ezek politikánk szilárd pillérei.

A politika tartós alapjai mellett mindig nagy figyelmet kell fordítani a változó, az átmenetileg érvényes elemek kimunkálására is. A politika különböző elemeit nem lehet érvényességi idejük alapján rangsorolni. Mint ahogyan nem fogadható el az a magatartás sem, amely önkényesen osztályozza a politika részeit, és csak azt fogadja el belőle, mely egyénileg kedvező vagy rokonszenves. Régi tanulság: nem lehet úgy egyetérteni az egésszel, hogy a részeket külön-külön nem fogadjuk el, vagy tagadjuk. Ebben nem a kritika elutasítása, hanem a politikához való kívánatos viszony, magatartás normája fogalmazódik meg. A politikai folyamatok kritikai elemzése nemcsak megengedett, hanem szükséges is. A kormányzó pártoknak vállalniuk kell saját gyakorlatuk minősítését. A torzulások, a hibák kijavítását a fejlődés igényli, ezért bátran cselekedni kell a hiba kiigazítása érdekében. Ez óvhatja meg a kommunista pártokat a nagyobb, a hatalmat gyengítő vagy veszélyeztető hibáktól és attól, hogy a tömegek eltávolodjanak a párttól. A politikai folyamatok elemzésének készsége nem alakult ki egyik napról a másikra. Ez nemcsak nagy hozzáértést, tudást, elemző és általánosító készséget igényel, hanem pártos szemléletet, határozottságot és politikai szilárdságot is. A politikai döntéseket nem a kívánalmak, hanem a szükségletek és az erőforrások egybevetése után lehet csak reálisan megalapozni. A pártot tehát nem a vágyai vezérlik, óhajai és a valóság közé világos határt von realizmusa. Természetesnek kell azt is tekinteni, hogy a politikai döntések optimális esetben sem mentesek a tévedések lehetőségétől. Tapasztalataink azt bizonyítják, hogy a párt és a tömegek kapcsolatának alakulását nem az befolyásolja elsősorban, hogy maguk a politikai döntések hordoznak-e magukban hibás elemeket vagy sem, hanem az, hogy

a pártnak van-e ereje felismerni az esetleges tévedést, van-e képessége a hibák kijavítására.

Az eredményes politika érdekében az egyik legfontosabb feladat a soron következő teendők helyes kiválasztása. A politika, amely átfogja a szocializmus építésének teljes mezőnyét, a különböző társadalmi teendőket nem hangsúlyozhatja egyformán. Ahogyan a szocializmus építésének egyik vagy másik területén hangsúlyosabbá válnak, illetve megnövekednek a feladatok, úgy a politika különböző oldalai hol előtérbe kerülnek, hol átmenetileg másodlagossá válnak. Most — és az előttünk álló egész történelmi időszakban — különösen a gazdasági építőmunka és a kulturális nevelő tevékenység képezi politikánk legfőbb vonását. Ezért a gazdaságpolitikai és kultúrpolitikai teendők kidolgozása, megoldása alkotja az egész pártmunka fő irányát. Ez az erőkkel, a szellemi és az anyagi eszközökkel való ésszerű, célirányos gazdálkodást igényli.

A politika kidolgozásánál a pártnak nagy figyelmet kell fordítania a tömegek véleményére, hangulatára, A közvéleményt figyelembe kell vennie, az egyetértő és elutasító véleményeket egyaránt, de a döntések meghozatalakor a politikát támogató nézetekre kell építenie. Nem könnyű azonban a ténylegesen meglevő egyetértő véleményeket összegezni. Reális veszély, hogy vezető szervekben és posztokon „szívesebben" látják, „jobban" meghallják azokat a véleményeket, amelyek dicsérőek, támogatóak. Tapasztalható olykor, hogy az elmarasztaló, negatív véleményeket lekicsinylik, rossz jelenségnek, kevésbé fontosnak minősítik, mivel ezek kellemetlenek. Ezért realitásérzékre és kellő mértéktartásra van szükség a vélemények minősítésekor. Elkerülhetetlen a közvélemény vizsgálata a társadalmi források alapján. A politikai vezetés számára nélkülözhetetlen, hogy minden osztály, réteg véleményét ismerje, de a döntéseknél az alapvető osztályok véleményét kell elsősorban figyelembe vennie. A politikai közhangulat vizsgálatát a párt- és társadalmi szervezetekben dolgozó aktívák végzik, sok személyes élmény és információ alapján. Véleményük esetenként torzulhat is, de általában, tendenciájában kifejezi a társadalmi rétegek tényleges véleményét. A politikai vezetők is rendelkeznek személyes benyomásokkal, tapasztalatokkal. Ezek természetesen fontosak, de nem helyettesíthetik a széles körű, fo-

lyamatos információt. Amennyiben a vezetők személyes tapasztalatai és a „jelzőrendszer" információi eltérőek, nagy figyelemmel, további vizsgálatok alapján kell a következtetéseket levonni.

Politikai tapasztalataink bizonyítják, hogy az emberek gyakran nem ismerik fel tényleges érdekeiket. Kívánságaik nem mindig reálisak, kritikájuk nemegyszer tájékozatlanságból ered. Ezen nem kell csodálkozni, ez természetes, mert az emberek elsősorban saját munkahelyük, családjuk, tehát kis közösségeik tapasztalataival, élményeivel rendelkeznek, és azok gyakran az általánostól eltérően alakulhatnak. A pártnak tudnia, ismernie kell az emberek véleményét, de a döntéseket sohasem az indokolatlan igényekhez igazítva, hanem a társadalom objektív érdekeinek figyelembevételével kell meghoznia.

2. *A párt és a tömegek kapcsolatát befolyásolja a munkásosztály, a dolgozók politikai tudatosságának színvonala.* A párt helyesen kidolgozott politikája önmagában még nem eléggé mozgósító erejű, a dolgozó tömegeknek fel is kell ismerniük, hogy a politikai törekvések megfelelnek érdekeiknek. E felismerés alapvető feltétele, hogy a tömegek politikai tudatossága és műveltsége mindinkább növekedjen, lépést tartva az általános fejlődés követelményeivel. Enélkül nem lehet az egyes embereket és a társadalmi csoportokat és rétegeket felsorakoztatni a politika mellé, enélkül nem érthetik meg a politika, a gazdaság, a nemzetközi és hazai viszonyok bonyolult összefüggéseit. „A hegeli jogfilozófia kritikájához. Bevezetés" című művében 1844-ben ezt írta Marx: „... az anyagi hatalmat anyagi hatalommal kell megdönteni, ám az elmélet is anyagi hatalommá válik, mihelyt a tömegeket megragadja."[5] A szocialista forradalomban különlegesen fontos, hogy a forradalmi eszme a legszélesebb tömegekhez eljusson.

A marxizmus—leninizmus az egyetlen elmélet, amely hosszú távra előre meghatározza a tömegek cselekvési programját. Minden más elmélet, eszme vagy az uralmon levő osztályok politikai gyakorlatának igazolására szolgált, vagy csupán tiltakozott a fennálló társadalmi rend ellen. Történelmi átalakuláshoz tudományos programot csak a marxizmus—leninizmus adott.

[5] *Marx:* A hegeli jogfilozófia kritikájához. Bevezetés. *Marx—Engels* Művei. 1. kot. Budapest, 1957. 384—385. old.

Ebből adódik a tudományos szocializmus ideológiájának fontos társadalmi szerepe, nevezetesen az, hogy cselekvésre, társadalmilag hasznos tettekre, magatartásra mozgósít. A proletárdiktatúra győzelme előtt a forradalmi elmélet szerepe az, hogy ösztönözze a tömegeket a hatalomért vívott harcra. A szocializmus építésének időszakában a forradalmi ideológia társadalmi funkciója bővül. Meg kell szilárdítani a kialakult új rendszert, és programot kell adni az építőmunka számára. Ez több irányú feladat. Továbbra is segíteni kell, hogy a munkásosztály öntudata a korábbinál gyorsabb ütemben növekedjen. Történelmi tapasztalataink birtokában mondhatjuk: a proletárhatalom győzelme pillanatában a munkásosztály tagjainak egy része — bár aktívan részt vett a politikai folyamatokban — csak ösztönszerűen érezte az átalakulás lényegét, történelmi jelentőségét. Csak fokozatosan, az osztályharc, az építőmunka lendületében és annak hatására ébredt tudatára, ismerte fel a sajátos, objektíve meghatározott alapvető érdekeit.

Van egy másik tényező is, amit számításba kell vennünk. A győztes szocialista forradalom hatalmas méretű gazdasági átalakításba kezdett. Ennek eredményeként gyorsan nőtt a munkásosztály létszáma, egyrészt háztartásbeli nők, másrészt paraszti és kispolgári rétegek kerültek az üzemekbe. E nagy számú új réteg tudata attól még nem változik meg automatikusan, hogy a munkásosztályhoz tartozik. A volt kistulajdonosok pedig eleinte nem is nyugodtak bele „sorsukba". Magatartásukra az egoizmus a jellemző. Az osztálytudat kialakítása szívós felvilágosító, nevelő munkát követel. A tudatformáló tevékenység további területe a társadalom többi osztályának és rétegének a megnyerése. Ez a folyamat összekapcsolódik az egészséges nemzeti öntudat kialakulásával.

A párt tömegkapcsolatainak alakulása szempontjából figyelembe kell vennünk a társadalmi tudat fejlődésének eddigi útját, s annak bizonyos sajátosságait.

Hazánkban a születő proletárhatalom nagy háborús károkat, korszerűtlen termelési eszközöket, alacsony színvonalú termelési kultúrát örökölt, jelentősebb ásványi kincsek, értékek nélkül. Az újjáépítés, az ország elmaradottságának leküzdése, az iparosítás, az egész néptől, a hatalomra jutott munkásosztály tagjaitól is, áldozatokat követelt. Ez magában hordta annak a

lehetőségét, hogy egyes rétegek lelkesedése, optimizmusa egy idő után csökkenjen. A politikai tudatosság alacsonyabb fokán élő, cselekvő emberek a munkáshatalom kivívása után olyan illúziókat tápláltak, hogy helyzetük minden tekintetben gyorsan megváltozik. S mivel ez rögtön nem következett be, voltak, akik úgy érezték, csalódtak a szocializmusban.

Ismert, hogy az ötvenes évek első felében a nemzetközi helyzet kiéleződése tovább növelte a terheket. Ugyanakkor az országban a párt politikája súlyosan eltorzult. Ez jelentős rétegekben zavarta, késleltette a helyes kép kialakítását a szocializmusról.

Az eredményekben gazdag — de próbatételektől sem mentes — elmúlt húsz esztendő munkája, fejlődése helyreállította a párt iránti bizalmat, s megnövelte pártunk tömegbefolyását. A szocializmusról a tömegek hiteles és vonzó tapasztalatokat szereznek. Az eredmények legfőbb forrása, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt — a jelenlegi kedvező nemzetközi feltételek között — hazánk viszonyaira alkotóan alkalmazza a marxizmus—leninizmus tanításait. Pártunk, mint kormányzó párt, szövetségeseivel együtt, az állam segítségével gondoskodott és gondoskodik róla, hogy a szocializmus építésének programja és követelményei minden területen megvalósuljanak. Politikánk tehát nem szűk pártérdekeket képvisel, hanem a munkásosztály, egész dolgozó népünk érdekeit fejezi ki. Az emberek nagy tömegeit személyes sorsukban érintő pozitív társadalmi változások összességükben szilárd alapot jelentenek a tudatformáláshoz.

Figyelembe kell azonban vennünk, hogy a forradalom győzelme után a társadalom tagjai közül sokan olyan személyiségjegyekkel rendelkeznek, amelyek nem felelnek meg a szocializmus követelményének, közösségi, humánus szellemének. Az önzés, a harácsolási hajlam, a közügyektől való elzárkózás, az irigység, a gőg, a protekcionizmus — hogy néhány kirívó vonást említsünk — a burzsoá társadalom termékei. Ezek leküzdése, az új szocialista értékrend elfogadtatása, a szocialista személyiségtípus kialakítása, nevelő munkánk nagy és hosszú távra szóló feladata. Ezt nem lehet a gazdasági tényezőktől elvonatkoztatva elérni. Itt a fokozatosság, a türelem, a pozitív példaadás alapvetően fontos. A pártnak eszmei nevelő munká-

ja során forradalmi mozgalmunk előremutató értékeire és a napjainkban születő és formálódó legjobb munkástulajdonságokra kell építenie.

A párt tömegkapcsolatának fejlesztése azt igényli, hogy a társadalmi tudat formálása állandóan két síkon menjen végbe: elsősorban a párttagság elméleti felkészültségét kell magasabb színvonalra emelni és ennek eredményeként a párt ideológiai egységét tovább erősíteni. A párttagság a magatartásával és a politikai szándékának, törekvéseinek ismertetésével alakítja az emberek véleményét, orientálja cselekvését. Ezért a párttagságnak alaposabb, szilárdabb ismeretekkel kell rendelkeznie, mint a pártonkívulieknek, mert csak így lesz képes érvelni, bizonyítani és a vitákban helytállni. A párttagságban kell kialakítani először azokat a vonásokat, amelyeket később az egész társadalomban kívánatosnak tartunk. A lakosság magatartásának formálásában — mivel hosszú folyamatról van szó — elsősorban a politikai szempontból leginkább kívánatos tulajdonságok kialakulását kell ösztönöznünk. A szocializmus iránti elkötelezettség, a munka szeretete és megbecsulése, a szocialista hazafiság és internacionalizmus kialakítása, az együttélés helyes normáinak elfogadtatása az az út, amelyen el kell indulni, s amelyen eltökélten haladni kell.

A jó politika és annak sikeres megvalósítása milliók ügye, mert milliók sorsát érinti, fordítja kedvezőre. De a politika valamennyi összetevőjével a maga teljességében az egyes ember képtelen egyformán behatóan foglalkozni. A politika ugyanis számos nagy területet ölel fel, a társadalmi, a gazdasági, a szociális, a kulturális problémák széles körén át a nemzetközi életig és tevékenységig. Ezen belül is megannyi konkrét kérdés található és ötvöződik egymással. S mindebben valamilyen módon — és mélységig — a különféle szaktudományok egész sora érdekelt. A politika fogalma tehát nagyon összetett. Legfőbb, leglényegesebb tömeghatása mégis egyszerűen megfogalmazható és jól érzékelhető is a társadalmi légkörben. A következetes, elvszerű politika a legnagyobb hatást azzal váltja ki, hogy bizalmat teremt. A bizalom az a kapocs, amely az egyént mindjobban a közügyekhez fűzi. A bizalom pozitív magatartásra hangol, tudatos közérdekű cselekvésre késztet. A cikcakk nélkuli, világos és reális politika fokozatosan kialakítja azt a fon-

tos érzést az egyénben, hogy „jól mennek a dolgok", érdemes bennuk részt venni, becsület dolga helytállni.

3. *A tömegkapcsolatokat befolyásolja a párt munkamódszere, munkastílusa.* Ez természetesen mindig szoros kapcsolatban áll a párt által követelt politika tartalmával és gyakorlatával.

A Magyar Szocialista Munkáspárt politikai gyakorlatának kialakításakor abból a marxista—leninista meggyőződésből indul ki, hogy *a kormányzó párt alapvető feladata a munkásosztály, a nép szolgálata. Nem uralkodik, hanem szervezi, osztönzi, segíti a tomeg öntudatra ébredését, harcát, alapvető érdekeik megvalósulását.* Kádár János elvtárs a Politikai Főiskola fennállásának 25. évfordulóján mondott beszédében erről ezt mondta: „A Magyar Szocialista Munkáspárt nagy és történelmi jelentőségű feladatok teljesítésére kötelezte el magát. Itthon felel a szocialista társadalom építésének a vezetéséért, nemzetközileg pedig felel azért, hogy kellőképpen hozzájáruljon a haladás és a béke ügyének előmozdításához.

Mi azt tartjuk, hogy e történelmi feladat megfelelő elvégzéséért a Magyar Szocialista Munkáspárt felelősséggel tartozik a magyar munkásosztálynak, amely szülte ezt a pártot, a magyar népnek, amely bízik ebben a pártban, felelősséggel tartozik a nemzetközi munkásosztálynak, a szabadságukért küzdő népeknek, s mindazoknak az embereknek, akik a haladásért küzdenek a világ bármely országában."[6]

Ezt a szolgálatot elsősorban úgy kell felfogni, hogy a társadalom irányítása alapvetően meggyőzést és nem adminisztratív szabályozást jelent. Természetesen a társadalmi fejlődésnek ezen a fokán a társadalmi élet vezetése és szervezése nem nélkülözheti az állampolgárok jogait és kötelezettségeit megjelölő adminisztratív rendelkezéseket. Nem mellőzheti azokat a rendszabályokat, büntető szankciókat sem, amelyeket a társadalom érdeke és az állampolgárok személyes szabadsága és biztonsága ellen vétőkkel szemben az állam alkalmazni kénytelen. Ez azonban nem csökkenti — ellenkezőleg, hangsúlyozza — a meggyőző, felvilágosító tevékenység társadalmi szerepét. A pártot akkor követik igazán a tömegek, ha megértik a poli-

[6] *Kádár János:* A fejlett szocialista társadalom építésének útján. Kossuth Könyvkiadó 1975. 9. old.

tikai döntések célját, értelmét. Ennek eszköze pedig nem a parancsolgatás, hanem a türelmes felvilágosító, nevelő munka.

A párt munkastílusának másik lényeges vonása, hogy mind politikájának kidolgozásakor, mind a tervek valóra váltásakor együtt gondolkodik, együtt cselekszik a tömegekkel. Ez a pártól nagy körültekintést igényel. A döntések meghozatalánál számba kell venni azok várható tömeghatását. Egyetértenek-e az emberek vagy megvan-e a feltétele az egyetértés megteremtésének. A kijelölt feladatokkal lehetőséget kell adni az emberek aktív tevékenysége számára. A pártnak ezért nem a szakés részkérdésekben kell döntenie, hanem a politikai célok megvalósítását legjobban segítő lényeges feladatokat kell meghatároznia, azokat, amely az egész társadalom aktivitásához vezetnek. A tömegek cselekvését a pártnak szerveznie kell. A közéleti demokratizmus kibontakoztatása az a módszer, mely erre leginkább lehetőséget ad.

A párt munkastílusának fontos eleme a nyíltság. A párt ezért mind az eredményeket, mind a gondokat, a sikerek és a kudarcok okait, a tervét, az elképzelését őszintén a közvélemény elé tárja. Gyakorlati tapasztalataink bizonyítják, hogy a tömegek megértik a nehézségeket, vállalják a szükséges áldozatokat, ha ismerik azok kiváltó okait és látják a kibontakozás útját. A politika nyíltsága megköveteli a pártos tájékoztatást. A párt ezért nagy figyelmet fordít a párttagság és a közvélemény pontos, gyors tájékoztatására. Tájékoztatási politikánk az osztályharc szigorú törvényeire épül. Ezért elvetjük azt a felfogást, amely a „tárgyilagosság" hamis jelszavával, a nép érdekeivel ellentétes információk közzétételét igényli. Elutasítjuk a háborús uszítást, a faji propagandát, a nacionalizmust stb. A tájékoztatás során tudatosan különbséget teszünk a lényeges és a kevésbé fontos kérdések között. Azokat az információkat tartjuk fontosnak, amelyek az építőmunkát, a közéletiséget, a nép látókörének szélesítését, kulturális érdeklődésének és ismereteinek növelését szolgálják. Nem adunk helyet a kispolgári kíváncsiságot tápláló intimitásnak, az öncélú „jólértesültségnek", pletykáknak. A tájékoztatással szemben támasztott igényeink megkövetelik a pontosságot. Nem az a cél, hogy minél gyorsabban informáljuk az embereket — bár erre is törekszunk —, ha-

nem, hogy az információk pontosak legyenek, megfeleljenek a valóságos helyzetnek.

A párt nagy figyelmet fordít arra, hogy a szavak és a tettek összhangban legyenek. A tömegek saját tapasztalataik alapján ellenőrizhessék, hogy a párt azt teszi, amit mond. Több évtizedes gyakorlatunk tanulsága: ha az emberek mindennapi élményei nem igazolják a politikai jelszavakat, akkor nem a szavaknak, hanem saját tapasztalataiknak hisznek. Lenin arra a kérdésre, hogy mi erősíti a proletár párt fegyelmét, válaszul ezt írja: „... a proletár élcsapat politikai vezetésének helyessége, politikai stratégiájának és taktikájának helyessége, feltéve, hogy a legszélesebb tömegek *saját tapasztalataik alapján* meggyőződtek ennek a vezetésnek a helyességéről."[7]

Az eddigi küzdelmek a szocializmus minden tudatos építőjét megtanították arra, hogy a politikai hatalom kivívása után a bonyolultabb feladatok következnek: kiépíteni és megszilárdítani a munkásosztály hatalmát, győzni a gazdasági építésben és átalakítani a közgondolkodást.

E feladatok bonyolultsága főképpen abban áll, hogy nem egycsapásra, hanem egy történelmi korszak folyamán lehet megoldani őket, alkotva az újat, s fokozatosan megszabadulva az előző társadalmi rend jegyeitől. Olyan viszonyok között, amikor nincsenek kész sémák a fejlődésre és a haladást szolgáló alapvető anyagi eszközöket is magunknak kell megteremtenünk. Ezért mi a harcot, a napi gondokkal való szembenézést természetes állapotnak tekintjük. Ennek velejárója a társadalmi jelenségek, folyamatok érzékeny és értő vizsgálata. Ebben a párt támaszkodik a tömegek tapasztalataira.

A párt és a tömegek között kialakult kapcsolat formái a forradalmi folyamat előrehaladásával változnak, gazdagodnak, mivel a „tömeg" fogalma mögött rejlő erő is állandóan mozgásban van, fejlődik, növekszik. Lenin a Kommunista Internacionáléról írott tanulmányában elemzi, hogy a forradalom hadszínterén néhány ezer forradalmi munkás már tömeget képez, de a forradalom előkészítésének későbbi szakaszában már a kizsákmányoltak többségét lehet csak tömegeknek tekinteni. Ma ha-

[7] *Lenin:* A „baloldaliság", a kommunizmus gyermekbetegsége. *Lenin* Összes művei. 41. köt. Kossuth Könyvkiadó 1974. 7. old.

zánkban nyilvánvaló, hogy a szocializmust építő dolgozó nép egységét kell a tömeg fogalmán értenünk. A forradalmi mozgalom tömegbázisának fejlődése a tömegekkel való kapcsolattartás közvetett formáit ugyanolyan jelentőssé tette, mint a közvetlen érintkezéseket.

A párt és a tömegek közötti közvetlen kapcsolat legfontosabb formája a pártnak, mint a társadalom vezető erejének nyilvános politikai állásfoglalása. A párt közzétett okmányai, mint például a kongresszusok jegyzőkönyvei, a Központi Bizottság üléseiről megjelent közlemények, az emberek számára ellenőrizhetően világossá teszik a párt törekvését, helyzetértékelését, útmutatásait. Pártunk mindig is nagy figyelmet fordított arra, hogy a legfontosabb döntései a legszélesebb nyilvánosságot kapják.

A kapcsolattartás fontos formája, hogy a párt vezetői, aktivistái szóban, gyűléseken és a személyes találkozások alkalmával, írásban a sajtó, a folyóiratok hasábjain ismertetik és magyarázzák a párt politikáját, válaszolnak a dolgozók kérdéseire. Ezek a találkozások lehetőséget adnak arra is, hogy a párt tisztségviselői közvetlenül megismerjék az emberek véleményét és a tanulságokat általánosítva hasznosítsák a politikai döntéseknél. Pártunk nyíltan vallja, hogy miközben vezeti a tömegeket, állandóan tanul is tőlük.

A párt és a tömegek közötti viszonyt közvetlenül befolyásolja a kommunisták, az egyes párttagok magatartása. Az emberek a párttagok magatartásán is mérik a párt erejét, fegyelmét, következetességét. Ezért pártunk minden tagjától példamutató magatartást, a kommunista erkölcsi normák betartását követeli. A párt nem igényli tagjaitól, hogy őszintétlenül, álszerényen, szerzetesi életet éljenek, de azt igen, hogy semmiféle külön jogot ne élvezzenek a többi állampolgárokkal szemben. A tömegkapcsolat alakulása szempontjából is jelentős pártunknak az az állásfoglalása, hogy pártonkívüliek — pártfunkción kívül — minden tisztséget betölthetnek. A Központi Bizottság 1972. novemberi határozatában rögzítette, hogy „a pártszervezetek, pártfunkcionáriusok, a párttagok legyenek eszmeileg szilárdak, erkölcsileg feddhetetlenek, vagyis legyenek mentesek azoktól a hibáktól, amelyek ellen harcolniuk kell: a politikai kishitűségtől csakúgy, mint az áradikalizmustól, a hata-

lommal való visszaéléstől, a bürokráciától, az illetéktelen befolyásolástól, az elvtelen hízelgéstől, a pazarlástól, az önző anyagiasságtól, az úrhatnámságtól és más, a párt eszméitől, erkölcsi felfogásától idegen jelenségektől."[8]

A párt és a tömegek közötti kapcsolat közvetett formái közül a legfontosabb a politikai tömegszervezetek, -mozgalmak, valamint a szocialista állam hatalmi és igazgatási szerveinek a munkája. Ezek a politikai szervezetek egyrészt továbbítják, ismertetik a párt szándékát, másrészt lehetőséget teremtenek arra, hogy minden ember elmondhassa véleményét, közéleti tevékenységével segíthesse az ország fejlődését. A párt és a tömegek között létrejött széles körű párbeszéd és együttműködés e politikai szervezetek nélkül elképzelhetetlen lenne.

[8] Közlemény a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1972. november 14—15-i üléséről. Kossuth Könyvkiadó 1972. 35. old.

A TÖMEGSZERVEZETEK ÉS A TÖMEGMOZGALMAK PÁRTIRÁNYÍTÁSA

A TÖMEGSZERVEZETEK ÉS A TÖMEGMOZGALMAK HELYE, SZEREPE A SZOCIALISTA TÁRSADALOM RENDSZERÉBEN

A szocialista társadalom rendszerében működő tömegszervezetek és tömegmozgalmak a dolgozók nem párt jellegű társadalmi szervezetei. *A dolgozók társadalmi szervezetei a különböző osztályok, rétegek vagy csoportok meghatározott érdekeit képviselik.* A közös célok elérésére létrehozott olyan önkéntes társadalmi szervezetek, amelyeknek meghatározott szervezeti és erkölcsi normákon alapuló belső rendjuk és közösségi fegyelmük van. Valamennyinek közös ismérve: az érdekek és a célok közössége; az önkéntesség és a társadalmi jelleg; a viszonylagos tartósság és az önállóság; a szervezettség és a belső rend szabályozottsága. Az embereknek olyan közösségei, amelyek e jegyekkel legalább részben nem rendelkeznek, nem tekinthetők a dolgozók társadalmi szervezeteinek. Általában nem sorolhatók ide az emberek alkalomszerű csoportosulásai és a munkavállalói jogviszonyaik alapján létrejött tartós közösségei: a dolgozók termelési mozgalmai; a tágabb értelembet vett társadalmi tevékenységi keretek, mozgalmak, munkaközösségek (pl. a vállalati kollektívák, az újító mozgalom, a szakkörök).

A dolgozók nem párt jellegű társadalmi szervezetei a szervezeteknek egy önálló, sajátos típusát alkotják, ezen belül azonban — társadalmi bázisukat, alaptevékenységüket, önállóságukat és szervezettségüket tekintve is — különböző jellegű csoportokból állnak. Szervezettségük alapján négy nagyobb csoportot alkotnak a tömegszervezetek, a tömegmozgalmak, az egyéb társadalmi szervezetek és társadalmi szervek.

A tömegszervezetek általában egyéni tagsággal, a tagság társadalmi tevékenységét közvetlenül átfogó helyi szervezetekkel, a helyi, területi és a központi vezető szervek meghatározott rendszerével, kötelezően előírt működési szabályzattal, az alaptevékenység viszonylag szilárd szervezeti kereteivel rendelkeznek és rendszeres szervezeti életet élnek.

A tömegmozgalmak kizárólag központi, területi és helyi irányító szervekkel, állandó vagy ideiglenes társadalmi bizottságokkal és tevékenységi fórumokkal rendelkeznek. Egyes esetekben sajátos helyi csoportjaik, területi és központi érdekképviseleti szerveik vannak.

Az egyéb társadalmi szervezetek közé elsősorban a szövetségi, a társulati, az egyesületi és a klub jellegű szervezetek, mozgalmak tartoznak. Szervezettségüket illetően gyakran megtalálhatjuk ezekben mind a tömegszervezetek, mind a tömegmozgalmak bizonyos ismérveit, illetve azok kombinációit. *A társadalmi szervek* általában képviseleti, tanácsadó és ellenőrző testületekként működnek, tanácsok és bizottságok formájában.

A társadalmi szervezeteket a következőképpen is csoportosíthatjuk: a legjelentősebb csoportokat azok a tömegszervezetek alkotják, amelyeknek céljai és feladatai teljesen vagy főleg politikai jellegűek. Tevékenységük folyamatos, a szervezeti élettel összekapcsolt és alapjaiban szabályozott rendszert alkot. Szervezettségük a dolgozók más szervezeteihez viszonyítva magasabb fokú (pl. a szakszervezetek és a KISZ). Önálló csoportot alkotnak azok a tömegmozgalmak, amelyek politikai jellegűek, de az előző csoporthoz viszonyítva kevésbé szervezettek, de az ő tevékenységükre is a mozgalmi formák és módszerek jellemzőek (pl. a Hazafias Népfront és az MSZBT). A tömegmozgalmak között igen sajátos helyet foglal el a szocialista gazdasági viszonyok egyik formáját megtestesítő szövetkezeti mozgalom, amely nemcsak gazdasági társulás, hanem

olyan társadalmi-politikai tömörülés, amely a gazdálkodáson kívul jelentős nevelő, szervező és érdekvédelmi funkciót is ellát (pl. a termelőszövetkezetek, az általános fogyasztási és értékesítő szövetkezetek).

A legnagyobb csoportot azok a politikai, tudományos, művészeti és szakmai társadalmi szervezetek alkotják, amelyeknek tevékenysége részben vagy teljesen az állami szervekhez kapcsolódik, továbbá az adott társadalmi csoport szakmai munkájához kötődik, s azok speciális érdekeit képviselik (pl. a TIT és a METESZ tagegyesületei). Végül önálló csoportot alkotnak azok a társadalmi szervezetek, amelyek a dolgozók bizonyos rétegeinek érdeklődési köre alapján, az ún. másodlagos érdekek képviseletére jöttek létre és tevékenységük nem politikai jellegű (pl. a Magyar Autóklub, a Magyar Vadászok Országos Szövetsége stb.).

Az említett szervezetek és mozgalmak nem egyformán illeszkednek a társadalom szervezeti rendszerébe. A dolgozók társadalmi szervezetei és mozgalmai a szocialista társadalom felépítményének a részei. A politikai rendszerbe azonban csak azok a szervezetek és mozgalmak tartoznak, amelyeknek a tevékenysége közvetve vagy közvetlenül a hatalom gyakorlásához, a proletárdiktatúra funkcióinak megvalósításához, s az általuk szervezett tömegek elsődleges érdekeinek képviseletéhez kapcsolódik. A proletárdiktatúra politikai rendszerébe tartozó társadalmi szervezetek és mozgalmak alapvető célja azonos. a fejlett szocialista társadalom felépítése. Feladataik, funkcióik, jelentőségük és hatásuk a társadalom fejlődésére eltérőek.

A Magyar Szocialista Munkáspárt tevékenysége során számít valamennyi tömegszervezetre és tömegmozgalomra, s rendkívul fontos szerepet és jelentőséget tulajdonít a szakszervezeteknek, a Kommunista Ifjúsági Szövetségnek, a Hazafias Népfrontnak, a szövetkezeti mozgalomnak, a tudományos, a kulturális és a sportszervezeteknek.

A tömegszervezetek és a tömegmozgalmak funkcióját alapvetően a szocializmus építésének körülményei, feladatai határozzák meg. Létrejött és egyre szilárdabb a munkáshatalom, s a tömegek a hatalom gyakorlásának egyre aktívabb és tudatosabb részeseivé válnak. A politikai hatalom jellegének megfelelően átalakult és sokoldalúan fejlődik a társadalom politikai

rendszere. A munkásosztály pártja a társadalom vezetőjévé vált, befolyása, vezető szerepe törvényszerűen fokozódik, egyre jobban érvényesül a társadalom minden területén. Létrejött a szocialista államszervezet, amelynek fejlődése a fejlett szocializmus építésének időszakában felgyorsul. Gyökeresen megváltozott az állam és a dolgozók társadalmi szervezeteinek viszonya, létrejött politikai egységük, kialakult sokoldalú együttműködésük. A szocialista állam alkotmányosan elismeri a dolgozók társadalmi szervezeteit, mozgalmait, politikailag, jogilag és anyagilag egyaránt segíti működésüket, igényli, hogy elősegítsék az állami munka eredményességét. A társadalmi szervezetek és mozgalmak önálló tevékenységükkel ennek az igénynek megfelelnek. A fejlett szocializmus építésének elkövetkezendő időszakában az állami és a társadalmi szervek viszonya tovább fejlődik, együttműködésük erősödik, a társadalmi szervezetek szerepe az államéletben is jelentősen megnövekszik.

A gazdasági-társadalmi viszonyok fejlődésével tovább csökken az osztályok és a rétegek közötti különbség. Erősödik és kiterjedtebbé válik a dolgozó osztályok és rétegek érdekazonossága. Fokozódik az egyes osztályok, rétegek eszmei közeledése a munkásosztályhoz, s ezáltal tovább szilárdul a politikai egység, meggyorsul a szocialista nemzeti egység teljes kibontakozása. A fejlődés egységesítő hatással is van a tömegszervezetekre és a tömegmozgalmakra, ennek ellenére azonban hosszabb ideig megmarad a társadalom különböző osztályokra és rétegekre, a különböző érdekeltségű csoportokra tagoltsága.

A fejlett szocialista társadalom építése jelentősen megnöveli a tömegek társadalmi tudatosságát és aktivitását, megteremti történelmi küldetésük teljes kibontakoztatásának feltételeit. A társadalmi szervezetek e célok elérése érdekében jelentős feladatot vállalnak. A Magyar Szocialista Munkáspárt programnyilatkozata erről így ír: „A szocialista társadalom fejlődésében nélkülözhetetlen szerepet töltenek be a társadalmi szervezetek. Feladatkörük és tevékenységük részben kapcsolatos az osztályok és a rétegek sajátos helyzetével és érdekeivel, amelyeknek képviselete és országos érdekek alapján való egyeztetése az osztálykülönbségek teljes megszűnéséig szükséges. Működésük másrészt a közösségi élet sokrétű kibontakoztatását, a tudományos és kulturális öntevékenységet, a

sport szervezeti fejlesztését szolgálja."[1] A Központi Bizottság beszámolójában pedig hozzáteszi: „A társadalmi és tömegszervezetek nélkülözhetetlen szerepet töltenek be a párt és a nép kapcsolatainak szélesítésében, a tömegek alkotó tevékenységének kibontakoztatásában, a szocialista demokrácia fejlesztésében, amellett jelentős és növekvő nemzetközi munkát végeznek . . ."[2]

A tömegszervezetek és a tömegmozgalmak a párt és a tömegek kapcsolatának, a párt vezető szerepe érvényesülésének szervezett bázisai, aktív részesei. A fejlett szocializmus felépítése a dolgozó tömegek, a társadalom alkotó erejének tudatos és cselekvő részvételével, a munkásosztály pártja vezetésével mehet csak végbe, így válhatnak a tömegek a történelmi fejlődés tudatos és aktív tényezőivé. Mindez természetesen nem jön létre önmagától. A párt feladata, hogy helyes politikájával kivívja a tömegek bizalmát, jó kapcsolatai révén elnyerje aktív támogatását. A párt alapvetően két úton teremti meg tömegkapcsolatát. Közvetlenül politikája által a párttagok, a pártszervezetek és a pártszervek tömegek között kifejtett tevékenysége útján. Közvetve a szocialista állam és a dolgozók társadalmi szervezetei útján. A társadalmi szervezetek részben a párt és a tömegek kapcsolatának szervezett keretei, amelyeket a párt felhasználhat a tömegek felvilágosítására és megnyerésére. Részben olyan aktív tényezők, amelyek a párt harcostársaiként önállóan is képviselik a szocialista eszméket, tevékenységükben érvényre juttatják a párt politikáját, ápolják, fejlesztik a párt és a tömegek kapcsolatát.

A proletárdiktatúra politikai rendszerében működő *tömegszervezetek és tömegmozgalmak* kétoldalú feladatot látnak el: *a fejlett szocializmus építésére nevelik, szervezik és mozgósítják a tömegeket és képviselik, védelmezik a soraikba tömörült tömegek érdekeit, törvényes jogait.* Tevékenységük e két oldala együttesen valósul meg, és betölti a társadalmi szervezetek objektív helyzetéből adódó *transzmisszió* szerepét is. E két tevékenységi kör viszonylag önálló funkció, ha azonban valamelyik tartósan hiányzik, nem érvényesülhet megfelelően a

[1] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1975. 517. old.

[2] Ugyanott, 114. old.

másik sem. Ennek figyelmen kívül hagyása vagy a kettős tevékenység mesterkélt szétválasztása kétféle hibát okozhat. Az egyik az, amikor a társadalmi szervezetek tevékenységét a nevelésre, a szervezésre és a mozgósításra korlátozzák, miközben a *transzmisszió* szerepét leszűkítik, egyoldalú és elkülönült közvetítő funkcióvá teszik. A másik az, amikor a társadalmi szervezetek feladatát az érdekvédelemre korlátozzák, amelynek következtében konfliktusba kerülnek saját tömegeik össztársadalmi érdekeivel is. A történelem igazolja, hogy a tömegszervezetek és -mozgalmak kettős szerepe a maga teljes gazdagságában csak e szélsőségek elkerülése esetén bontakozhat ki.

A tömegszervezetek és -mozgalmak részt vesznek a politika kidolgozásában, végrehajtásában, a társadalom irányításában is. A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusa megállapította: „A munkáshatalmat erősíti, a szocialista építés hatékonyságát növeli, ha minden... társadalmi szervezet rendeltetésszerűen, önálló arculattal működik, s mind nagyobb felelősséggel vesz részt a politikai irányvonal kialakításában és megvalósításában."[3]

A társadalmi szervezetek közvetlenül ismerik a dolgozók helyzetét, érzékelik érdekeiket, igényeiket és azok ellentmondásait, a munkavégzés problémáit, magatartásukat, reagálásukat a különböző intézkedésekre. Így módjuk van arra, hogy a tapasztalatokat összegezzék és a párthoz eljuttassák. Ismereteik birtokában lehetőségük van arra, hogy egyre többet kezdeményezzenek vagy a párt kezdeményezése alapján mind több kérdésben előzetesen állást foglaljanak. Tevékenységük hasznos hozzájárulás lehet ahhoz, hogy a párt reálisan érzékelje és értékelje a társadalom minden osztályának, rétegének helyzetet, érdekeit. Feladatuk megnövekszik a párt politikájának megismertetésével, elfogadtatásával és végrehajtásával. Tevékenységük nem egyszerűen közvetítés, hanem a pártpolitika alkalmazása az adott szervezet vagy mozgalom jellegének, helyzetének, munkaterületének megfelelően. Olyan széles körű és hatékony felvilágosító és szervező munkát kell kifejteniük, amelynek során a tömegek megismerik, elfogadják és

[3] Ugyanott, 488—489. old.

támogatják a politikát. Tevékenységük során módjuk van arra, hogy összegyűjtsék a tömegek tapasztalatait, észrevételeit, amelyeket az újabb politikai állásfoglalások kidolgozásánál hasznosítani lehet.

A tömegszervezetek és a tömegmozgalmak fontos feladata a tömegek nevelése, a nagy műveltségű, korszerű szakismeretekkel rendelkező, a munkáját hivatásként végző közösségi ember formálása. Közvetve és közvetlenül elősegítik a tömegek tudományos világnézetének kialakítását, ideológiai-politikai ismereteinek bővítését, magas fokú társadalmi tudatosságának megteremtését. Közreműködnek a tömegek képzésében, a tudomány legújabb eredményeinek széles körű elterjesztésében. A tömegek öntevékenységének kibontakoztatásával sokoldalúan hozzájárulnak a dolgozók esztétikai és fizikai neveléséhez, egyéni képességeik mind teljesebb kibontakoztatásához.

A társadalmi szervezetek fontos szerepet töltenek be a szocialista demokratizmus kifejlesztésében. A szocialista demokratizmus képviseleti szerveiként közvetlenül bevonják a dolgozókat a legkülönbözőbb kérdések előzetes megvitatásába, a hatáskörükbe tartozó ügyek eldöntésébe és megoldásába. Az üzemi és a szövetkezeti demokrácia érvényesítésében széles körű lehetőségeik vannak. Nevelő munkájukkal, egész tevékenységükkel hozzájárulnak a tömegek felkészítéséhez, a közügyek iránti érdeklődésük felkeltéséhez, aktivitásuk fokozásához. Aktív szerepük van az állami szervek társadalmi-politikai befolyásolásában, segítésében és ellenőrzésében. Bevonják a tömegeket a közügyek intézésébe s ezzel hozzájárulnak az egész társadalom fejlődéséhez.

A tömegszervezetek és a tömegmozgalmak fontos feladatot látnak el a dolgozók érdekvédelmében, érdekeik felismertetésében, egyeztetésében és konfliktusmentes megoldásában. Hazánkban a dolgozó osztályok és rétegek alapvető érdekei megegyeznek, s a szocialista termelési viszonyok további fejlődésével, az osztálykülönbségek csökkenésével az érdekek egyre inkább közelítenek egymáshoz. „Ugyanakkor azt is tudnunk kell, hogy viszonyaink között is adódnak ellentmondások a fejlesztés távlati és a lakosság napi érdekei, a munkások és a parasztok érdekei, a társadalom általános érdekei és a csoportérdekek,

valamint az egyének érdekei között."[4] Mindaddig, amíg az érdekkülönbségek fennállnak, az ellentmondások nem kerülhetők el, de konfliktus nélkül egyeztethetők, feloldhatók. Ennek az a feltétele, hogy az ellentmondásokat időben felismerjük, az eltérő érdekeket egyeztessük, s a társadalom alapvető érdekeivel összhangban megtaláljuk a megfelelő megoldást. A társadalmi szervezetek az össztársadalmi, a csoport- és az egyéni érdekeknek is hordozói. A törvény által biztosított jogaik alapján fel kell lépniük minden olyan esetben, amikor az államigazgatás bürokratizmusa, vagy az egyes tisztségviselők cselekedete gátolja a dolgozók érdekeinek érvényesülését, sérti az emberek törvényes jogait. Mindehhez elengedhetetlen, hogy a társadalmi szervezetek helyesen értelmezzék tömegeik össztársadalmi, csoport- és egyéni érdekeit. Határozottan szálljanak szembe az olyan jelenségekkel, magatartással, amelyek az össztársadalmi érdekeket sértik, háttérbe szorítják, vagy azokra alaptalanul hivatkozva, a megoldható csoport- és egyéni érdekek kielégítését elodázzák.

A párt programnyilatkozatából világosan kitűnik, hogy a társadalmi szervezetek tevékenysége a szocialista társadalom építésének egész időszakában szükséges. A társadalom fejlődésével azonban feladatuk változik. A változásnak minden esetben a társadalom alapvető folyamatainak mozgását kell követnie, ezek igényeihez kell igazodnia. Az igényeket viszont csak a társadalmi törvények alapos ismerete alapján, a társadalmi folyamatok mozgásának és hatásának előrelátásával, az adott szervezet és tevékenysége társadalmi összefüggéseinek sokoldalú vizsgálatával lehet kielégíteni. A társadalom tényleges helyzetétől, igényeitől való elszakadás azzal a veszéllyel jár, hogy a szervezet tevékenysége eltorzul és funkcióját nem képes betölteni.

[4] A Magyar Szocialista Munkáspárt X. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1971. 94. old.

A munkásosztály forradalmi pártja az egész társadalomnak, tehát a tömegszervezeteknek és a tömegmozgalmaknak eszmei-politikai vezetője is. A párt a társadalmi szervezetekkel való kapcsolatában a helyes viszonyra épít. E kapcsolatot alapvetően az határozza meg, hogy a párt a munkásosztály és a dolgozó nép élcsapata, a társadalmi szervezetek pedig a dolgozók legnagyobb szervezetei és mozgalmai. Valamennyit az objektív érdekközösség, az alapvető célok azonossága, a szocializmus építése iránti elkötelezettség és felelősségvállalás fűzi össze. A tömegszervezetek és tömegmozgalmak a pártot elismerik a társadalom vezető erejének. A párt elismeri a társadalmi szervezetek szükségességét, létjogosultságát, igényli és aktívan támogatja hasznos tevékenységét. A párt- és a társadalmi szervezetek viszonyát hazánkban a párt eszmei-politikai irányításával megvalósuló elvi együttműködés, a politikai akcióegység, az egyes szervezetek jellegének megfelelő munkamegosztás, valamint a szervezeti és tevékenységi önállóság jellemzi.

Elveink és tapasztalataink egyaránt ellentmondanak azoknak a „baloldali" nézeteknek, amelyek a párt- és a társadalmi szervezetek viszonyát az alá- és fölérendeltségben jelölik meg, lényegének pedig a diktálást és a kiszolgálást tekintik. Nem ismerjük el azokat a jobboldali nézeteket sem, amelyek e viszony alapjának a társadalmi szervezetek politikai függetlenségét tekintik, lényegének pedig a társadalmi szervezetek ellenzékbe vonulását, a párt- és az egyéb szervezetek egymással szembeni versengését igyekeznek feltüntetni. A politikai függetlenség elkülönülést, a munkásosztálytól, pártjától és a szocialista államtól független politika folytatását, a szocializmus iránti elkötelezettség feladását jelentené. Következésképpen szembenállást jelentene a tömegek legalapvetőbb érdekeivel is. A társadalom politikai mechanizmusában a párt-, az állami és a társadalmi szervezetek egységes rendszert alkotnak, amelyben feltételezik és kiegészítik egymás tevékenységét. A társadalmi mechanizmus minden elemének sajátos arculata, helye és feladatköre van, s az ennek megfelelő munkamegosztás-

ból és a szocializmus iránti elkötelezettségből eredő teljes együttműködés érvényesül.

A tömegszervezetek és a tömegmozgalmak pártirányítását alapvetően két ok teszi szükségessé. A párt mint az egész társadalom vezetője nem mondhat le a tömegek megnyeréséről, tehát az őket tömörítő tömegszervezetek és tömegmozgalmak eszmei-politikai irányításáról. Ugyanakkor a társadalmi szervezetek sem nélkülözhetik a párt útmutatását, sokoldalú támogatását. A pártirányítás ily módon szükségszerű folyamat, de helyes érvényesülésének megvannak a követelményei és feltételei. A párt csak akkor tud ezeknek eleget tenni, ha — többek között — irányító tevékenységét helyes elvekkel szabályozza, és megtalálja az irányítás leghatékonyabb formáit és módszereit.

A pártirányítás főbb elvei

A párt eszmeileg-politikailag irányítja a társadalmi szervezeteket, aktívan segíti rendeltetésszerű működésüket, tiszteletben tartva önállóságukat. Ez azt jelenti, hogy a párt az irányítást a célok és a feladatok helyes meghatározásával, a dolgozó tömegek érdekeit, felemelkedését szolgáló javaslatok kidolgozásával biztosítja. A párt mutatja meg a társadalom fejlődésének fő irányát, kidolgozza a célokat és az építőmunka alapvető feladatait. Folyamatosan figyelemmel kíséri a társadalom gazdasági, ideológiai, politikai és szociális helyzetét, ezek főbb folyamatait, s ennek ismeretében meghatározza a munka fő politikai vonalát. Rendszeresen tanulmányozza az egyes osztályok, rétegek helyzetét, meghatározza a köztük végzendő munka tartalmát, az általános feladatokat. A tömegszervezetek és a tömegmozgalmak tapasztalataira támaszkodva időnként megvizsgálja a társadalmi szervezetek tevékenységi körét, munkájuk eredményességét és javaslatot dolgoz ki munkájuk hatékonyabbá tételére.

Az eszmei-politikai befolyásolás nem szervezeti utasítások, vagy a kommunista többség útján, hanem a pártirányítás jellegének megfelelő eszközökkel és módszerekkel történik. Ezért a párt az útmutatást jelentő állásfoglalások kidolgozását állandóan összekapcsolja a tömegek eszmei-politikai nevelésével, a

politika elfogadtatása és támogatása érdekében kifejtett felvilágosító és szervező munkával. A pártirányítás nem sérti, hanem elősegíti a tömegszervezetek és a tömegmozgalmak rendeltetésszerű működését, önállóságát. Ezt bizonyítja az, hogy a párt csak irányítja, de nem helyettesíti a társadalmi szervezeteket, elkeruli az aprólékos beavatkozást és a feladatok átvállalását. A párt állásfoglalásai nem a társadalmi szervezetek konkrét feladatait határozzák meg, hanem elvi-politikai útmutatást nyújtanak számukra. „A párt elvi, politikai állásfoglalásai alapján az ügyekben a szükséges konkrét intézkedéseket, a megvalósítás módozatait... a társadalmi szervezetek vezető testületei önállóan dolgozzák ki, maguk határoznak, és határozataikért, azok végrehajtásáért a törvényes kötelmek, saját szabályzataik szerint felelősek megbízóiknak, illetve tagságuknak."[5] Az önálló feladat kimunkálásában, azok sajátos megoldásában a párt nem korlátozza, hanem arra ösztönzi őket, hogy valamennyi maximálisan igazodjon a saját tagságához, ismerje fel sajátos feladatait és kezdeményezően alkalmazza a legmegfelelőbb formákat és módszereket. A párt nemcsak a végrehajtásban támaszkodik a társadalmi szervezetekre, hanem a társadalom irányításának aktív részeseivé teszi őket, s igényli részvételüket a politika kidolgozásában, a végrehajtásban, s ennek társadalmi ellenőrzésében is.

Az önállóság nem politikai függetlenség. Szocialista viszonyaink között a társadalmi szervezetek önállósága a munkásosztály és pártja vezetésének elfogadásán, a szocializmus iránti elkötelezettségén alapul. A tömegszervezetek és a tömegmozgalmak önállósága szervezeti és tevékenységi önállóság, amely a következőkből áll: a párt irányításával, alkotmányos alapon működnek, önálló jogi személyek. Szervezeti felépítésuk és hatáskörük sajátos. Jellegüknek, rendeltetésüknek megfelelő önálló funkcióval, feladatokkal és jogkörökkel rendelkeznek, önálló politikai és erkölcsi felelősséget viselnek. Rendeltetésszerű működésük során tevékenységüket önállóan fejtik ki és rendelkeznek az ehhez szükséges eszközökkel.

A társadalmi szervezeteket a párt közvetetten irányítja. „A tömegszervezeteket és tömegmozgalmakat a párt eszmeileg és

[5] Ugyanott, 107. old.

politikailag az ott dolgozó párttagok útján irányítja."[6] „A... kommunisták felelősek a párt politikájának a tömegek meggyőzése útján történő megvalósításáért, a tömegek körében szervezett tapasztalatok hasznosításáért, az adott szerv rendeltetésszerű működéséért."[7]

A párt vezető szervei és szervezetei kizárólag a kommunistákra hoznak kötelező határozatokat, állásfoglalásaik a társadalmi szervezetekben dolgozó kommunistákra, kommunista csoportokra és pártszervezetekre kötelezőek. Kivételt jelent a KISZ, amelynek egészére, vezető szerveire és szervezeteire, tagjaira a párt határozatai kötelezőek, tevékenységét tehát a pártszervek és pártszervezetek közvetlen irányításával végzi.

A kommunisták kötelessége, hogy a párt politikáját az adott szervezetekben vagy mozgalmakban tömörült dolgozókkal megismertessék, s meggyőzéssel azt elfogadtassák Felelősek azért, hogy az adott szervezetben a párt állásfoglalásait helyesen értelmezzék és munkájukban azt érvényre juttassák. Feladatuk, hogy rendszeresen tanulmányozzák a tömegek helyzetét és hangulatát, képviseljék a dolgozók és a szervezet reális igényeit, tárják fel a munka esetleges gyengeségeit. Tapasztalataikat folyamatosan hozzák a párt tudomására és hasznosítsák a szervezet további munkájában.

A közvetettség továbbá azt is jelenti, hogy *a vezető pártszervek és pártszervezetek a kommunistákat számoltatják be és nem a társadalmi szervezetek vezető testületeit vagy szerveze-teit.* A kommunisták beszámolásra kötelezhetők, a társadalmi szervezetek vezető szervei, szervezeti és párton kívüli vezetői csupán tájékoztatásra kérhetők fel.

A tömegszervezetekben és a tömegmozgalmakban dolgozó kommunisták felelőssége kettős. Felelősek a párt politikájának végrehajtásáért, ugyanakkor felelősek az adott szervezet vezető szervei és tagsága előtt a szervezet működési szabályzatának betartásáért, határozatainak végrehajtásáért. A kettős felelősség ellenére a kommunisták nem kerülhetnek szembe a párt politikájával, határozataival. Joguk és kötelességük, hogy véleményüket az illetékes pártszervek tudomására hozzák, a vég-

[6] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve 534 old

[7] Ugyanott, 534—535. old.

rehajtás nehézségeit feltárják, vagy egy-egy állásfoglalás felülvizsgálatát kérjék. Különvéleményt azonban a társadalmi szervezetekben nem képviselhetnek, a párt határozatait minden esetben és mindaddig kötelesek képviselni, amíg azok érvényben vannak.

A párt elsőrendű szerepet tulajdonít a társadalmi szervezetekben dolgozó kommunisták politikai munkájának és egész tevékenységének. Elvárja tagjaitól, hogy az e téren végzett munkát fontos közéleti tevékenységnek, a más területen végzett pártmunkával azonos értékűnek tekintsék. A párt elvárja tagjaitól, hogy személyes munkájukkal, magatartásukkal elnyerjék a pártonkívüliek bizalmát, kiérdemeljék a tisztségviselői megbízatást. A pártszerveknek és pártszervezeteknek pedig kötelességévé teszi, hogy rendszeresen foglalkozzanak a kommunisták átirányításával, felkészítésével, munkájuk ellenőrzésével és értékelésével.

A tömegszervezetek és a tömegmozgalmak pártirányítása testületi irányítás. Ez azt jelenti, hogy az eszmei-politikai irányítást a pártszervek és pártszervezetek gyakorolják, s nem egyes személyek. A testületi irányítás nem zárja ki, hanem feltételezi a személyes kapcsolatokat a párt tisztségviselői, apparátusának tagjai és a társadalmi szervezetekben dolgozó kommunisták, párton kívüli aktivisták és munkatársak között. A személyes kapcsolat azonban nem helyettesítheti a pártszervet, hanem annak irányítása alatt a kölcsönös tájékoztatást, a felvetődött részkérdések megvitatását, a feladatok megoldásának megbeszélését, a végrehajtás segítését, a káderek nevelését és a pártszervek felhatalmazása alapján végzett munka ellenőrzését kell szolgálnia.

A tömegszervezetek és a tömegmozgalmak pártirányítása a területi és üzemi elvnek megfelelően történik. Ez azt jelenti, hogy a társadalmi szervezetek eszmei-politikai irányítását mindenütt a területileg és munkahelyileg illetékes pártszervek és pártszervezetek gyakorolják. A pártnak ők felelősek a politika helyes alkalmazásáért, a szükséges elvi-politikai útmutatás megadásáért, végrehajtásáért, s a szervezetek rendeltetésszerű működéséért és összmunkájáért. A területileg és helyileg illetékes pártszervek irányítják a kommunisták elosztását, előzetesen állást foglalnak a vezetők személyi javaslatait illetően.

Gondoskodnak a párttagok felkészítéséről, segítéséről és ellenőrzéséről. Döntenek a kommunista csoport létrehozásának és működésének kérdéseiben. A vonatkozó határozatok szellemében a párt káderhatáskörét gyakorolják. A vezető pártszervek irányítják a hatáskörukbe tartozó pártszervezeteknek és társadalmi szervezetek vezetésére irányuló tevékenységét. A szervezetek sajátosságaiból adódóan, a párt- és a társadalmi szervezetek, mozgalmak felépítése és jogköre még egy adott területen sem azonos. A szervezetek felépítésében és működésében meglevő eltérések azonban nem oldják fel a pártirányítás területi és üzemi elvét.

A tomegszervezetek és a tömegmozgalmak pártirányítása differenciált. A társadalmi szervezetek és mozgalmak egymástól különböznek. Valamennyi sajátos közegben, tevékenységi területen működik, speciális feladatokat lát el, sajátos szervezeti keretek között, különböző formák és módszerek alkalmazásával dolgozik. A párt — hogy az eszmei-politikai irányításuk hatékony legyen — figyelembe veszi a társadalmi szervezetek sajátosságait, hagyományait és belső szokásait, s ennek megfelelően alakítja ki az irányítás tartalmát, formáit és módszereit. Eltérő formákat és módszereket alkalmaz aszerint, hogy az adott szervezet pártirányítása közvetlen vagy közvetett. Az irányítás rendszeressége, folyamatossága és intenzitása vonatkozásában különbséget tesz aszerint, hogy az egyes szervezetek milyen szerepet töltenek be politikai rendszerünkben, s az adott időszakban milyen igénynek kell megfelelniük. A differenciáltság az irányítás gyakorlatának folyamatában jelentkezik, annak hatékonyságát szolgálja. Nem jelentheti egyetlen társadalmi szervezet esetében sem a pártirányítás általános elveinek figyelmen kívül hagyását.

A pártirányítás főbb formái és módszerei

A tömegszervezetek és -mozgalmak pártirányítása komplex folyamat. Elemei: az eszmei-politikai útmutatást nyújtó állásfoglalások kidolgozása; a feladatmeghatározás és a javaslatok, ajánlások kimunkálása; a társadalmi szervezetek működéséhez, tevékenységéhez szükséges személyi feltételek biztosítása; a megfelelő munkamegosztás; tevékenységük politikai koordiná-

lása; működésük és tevékenységük rendszeres figyelemmel kísérése: a soraikban végzett felvilágosító és szervező munka; a politikai ellenőrzés. Ezeknek az elemeknek együttesen, egymással kölcsönhatásban kell érvényesülniük, ez a hatékony irányítás egyik lényeges követelménye.

A pártirányítás tartalma, elvei, formái és módszerei között szoros a kapcsolat, amelyben a tartalom és az elvek a meghatározók. A társadalmi szervezetek pártirányításának formái, módszerei részben általános, részben sajátos elemekből tevődnek össze, amelyek igen sokrétűek, mivel az irányítás tartalmán, elvein túl a konkrét feladatokhoz, a szervezetek sajátosságaihoz, a helyi körülményekhez is igazodnak. A Magyar Szocialista Munkáspárt gyakorlatában ezeknek gazdag tára alakult ki, amelyből kiemelünk néhányat.

— A párt gyakorlatában egyre általánosabbá válik, hogy az eszmei-politikai útmutatást tartalmazó állásfoglalások kialakításába, a döntések előkészítésébe, a feladatok kidolgozásába bevonja a társadalmi szerveket. A társadalmi szervek kommunista vezetőit bevonják a választott pártszervekbe vagy a pártszervek állandó munkabizottságaiba. Felkérik a társadalmi szervezetek vezetőit, aktivistáit, hogy vegyenek részt a jelentősebb vizsgálatokban, a vezető pártszervek elé kerülő javaslatok kidolgozásában. Ajánlásokat tesznek egy-egy kérdés önálló vizsgálatára és szorgalmazzák a kezdeményezést. A párt igényli, hogy a kidolgozott javaslatokat, a jelentősebb irányelveket még a döntés előtt vitassák meg, foglaljanak azokban állást. E formák és módszerek lehetővé teszik, hogy a pártszervek széles körben felhasználják a társadalmi szervezetek gazdag tapasztalatait, döntéseiknél tekintetbe vehessék helyzetüket és sajátosságaikat.

— A párt kiemelkedő jelentőséget tulajdonít annak, hogy vezető szervei és szervezetei a társadalmi szervezetek rendeltetésszerű működését helyes kádermunkával is biztosítsák. Ennek érdekében konkrét útmutatást nyújtanak az önállóan végzett kádermunkájukhoz és a gyakorlatban sokoldalúan segítik azt. A kommunisták átirányításával, a szervezetek nagyszámú aktivistáinak nevelésével széles bázisát teremthetik meg vezető káderutánpótlás céljára. A pártszervezetek káderhatáskörüknek megfelelően segíthetik a káderek kiválasztását, kezde-

ményezhetik az arra alkalmas emberek megválasztását. A pártszervezeteknek módjuk van arra, hogy a javaslatokban előzetesen állást foglaljanak. A tisztségviselők megválasztása, felmentése, visszahívása vagy leváltása a társadalmi szervezet fórumainak, vagy azok felsőbb szerveinek joga, amelyet nem helyettesíthet a pártszervek állásfoglalása. A kádermunkának e téren is fontos része a káderek ideológiai és politikai képzése. A pártszervezetek és pártszervek ezt úgy segítik hatékonyan, ha aktívan támogatják a társadalmi szervezetek önálló, szervezett vezetőképzését, illetve ha a kádereiket rendszeresen bevonják a pártoktatásba. Továbbá, ha a társadalmi szervek vezetőit bekapcsolják a pártszervek munkájába, velük rendszeres összevont vagy kétoldalú tanácskozást folytatnak.

— A kádermunka szempontjából is nagy jelentőségű feladat, hogy a társadalmi szervezetekben dolgozó kommunistákkal az illetékes pártszervek rendszeresen foglalkozzanak. A társadalmi szervezetekben általában nem hoztak létre kommunista csoportokat, helyükbe a *kommunista aktívaértekezletek* léptek. Olyan feladatok esetén, amikor szinte valamennyi társadalmi szervezet részvétele szükséges, összehívják a társadalmi szervezetekben dolgozó kommunisták összevont aktívaértekezletét. Más esetben az adott kérdésben érdekelt két-három szervezet kommunista tagjai számára tartanak összevont tanácskozást. Egy-egy szervezet tevékenységének vizsgálata során, feladatainak mérlegelésekor viszont csak az adott szervezetekben dolgozó párttagokkal tanácskoznak.

— A feladatok megoldása, a társadalmi szervezetek rendeltetésszerű működése szempontjából egyaránt elengedhetetlen a helyes munkamegosztás, a sokoldalú tevékenység *politikai koordinálása* a párt- és társadalmi szervezetek, az állami és társadalmi szervek, valamint a különböző társadalmi szervezetek és mozgalmak között. Ez az irányításnak olyan sajátos módszere, amely előfeltétele annak, hogy az erőket mindenütt a fő feladatra koncentrálhassák, saját feladatát mindenki elvégezhesse, a különböző szervezetek tevékenysége ne keresztezze egymást és ne alakuljanak ki fölösleges párhuzamosságok. A nagyobb politikai akciók előkészítésére és lebonyolítására az érdekelt állami és társadalmi szervekkel közös akciótervet készítenek, akcióbizottságot alakítanak. A pártszervek gyakorla-

tában egyre általánosabb, hogy egy-egy társadalmi szervezet kiemelkedőbb akciója előtt napirendre tűzik annak terveit és konkrétan megjelölik a pártszervezetek és a többi társadalmi szervezetekben dolgozó párttagok azzal összefüggő feladatait. A helyes munkamegosztást és a feladatok összehangolását jól szolgálják a párt- és a tömegszervezetek, a tömegmozgalmak vezetőinek rendszeres koordinációs megbeszélései. A politikai koordinálásnak fontos szerepe van az állami és társadalmi szervek vagy a különböző társadalmi szervezetek között felvetődő viták, nézeteltérések rendezésében. A kommunistáknak a munka során adódó vitás kérdésekről, az eltérő álláspontokról a pártot tájékoztatniuk kell. Segíteniük kell abban, hogy ezeket az illetékesek elvi alapon tisztázhassák. Amikor azonban — bármilyen okból — nem tudnak megegyezni, a pártszervek kötelesek beavatkozni. Ilyen esetben az a helyes eljárás, ha a pártszervek testületei vagy a taggyűlések napirendre tűzik a vitás kérdést és önállóan, vagy a felsőbb pártszervek véleményének előzetes kikérése alapján kollektívan foglalnak állást.

— A tömegszervezetek és tömegmozgalmak eszmei-politikai irányításának, sokoldalú segítésének nélkülözhetetlen része a *folyamatos pártellenőrzés*. Ennek legáltalánosabb formája a különböző szervezetekben dolgozó kommunisták rendszeres beszámoltatása a vezető testületek ülésein, fórumain. Széles körben alkalmazható a jól megszervezett információ, az időnkénti tájékoztatáskérés is. Az ellenőrzésnek azonban számos, ma még kevésbé alkalmazott formái, módszerei is vannak. A pártszervek és pártszervezetek gyakrabban értékelhetnék a társadalmi szervezetek alsóbb szervezeteinek helyzetét, munkáját, a területi pártszervek pedig az alsóbb pártszervek erre vonatkozó beszámoltatását többször napirendre tűzhetnék. Az ellenőrzésnek e formái különösen hasznosak azokon a területeken, ahol a társadalmi szervezeteknek a párttal azonos szintű szervei nincsenek.

A NÉPFRONTMOZGALOM ÉS PÁRTIRÁNYÍTÁSÁNAK SAJÁTOSSÁGAI

A HAZAFIAS NÉPFRONT-MOZGALOM KIALAKULÁSA ÉS FELADATAI A NEMZETI EGYSÉG MEGTEREMTÉSÉBEN

A forradalmi munkásosztály a dolgozó osztályokkal és rétegekkel szövetségben kuzd a szocializmus győzelméért. Olyan társadalmi berendezkedésért harcol, amely a dolgozó tömegek alapvető és közös érdekeit szolgálja. Ez az érdekazonosság az alapja a munkásosztály és forradalmi pártja szövetségi politikájának. A szövetségi politika sikeres alkalmazásának fontos feltétele, hogy ezt az érdekazonosságot felismerjék a szövetségesek is. A szövetségi politika gyakorlata feltételezi, hogy a munkásosztály pártja helyesen jelölje meg az adott időszak történelmi feladatait, a munkásosztály azokat egységesen magáévá tegye, és a szövetségesek is magukénak vallják a munkásosztály történelmi törekvéseit. A nemzetközi és a hazai munkásmozgalom története az elmúlt évtizedek során sokoldalúan bizonyította, hogy a munkásosztály és a dolgozó tömegek összefogása a szocialista forradalom és építés eredményes végbevitelének nélkülözhetetlen törvényszerűsége.

A szövetségi politika egyik megjelenési formája a népfrontpolitika, amelyet a kommunista pártok 1935-ben, a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusán fogadtak el. Ahogyan a

munkásosztály történelmi harca előrehalad, természetesen úgy változnak a párt vezette népfront feladatai, munkamódszerei is, de a lényeg változatlan: az alapvető társadalmi osztályok és rétegek összefogása az adott korszakban a nagy társadalmi és nemzeti feladatok megoldására.

Magyarországon *a népfrontpolitika a fasizmus elleni harc jegyében született,* kialakulása hosszú történelmi fejlődés és küzdelem eredménye volt. A Kommunisták Magyarországi Pártja már 1936—1937-ben egységfrontba hívta a munkások, a parasztok és az értelmiségiek tömegeit. Ekkorra megértek a népfrontpolitika kialakításának objektív feltételei, mivel a dolgozó tömegek többsége elítélte a magyar fasizmus nemzetvesztő politikáját, de a népfront megvalósításához hiányoztak a szubjektív feltételek. Noha a fasiszta diktatúra egyre kegyetlenebbé vált, a háborús veszély egyre fenyegetőbb volt, a legálisan működő baloldali és polgári pártok nem támogatták a népfrontpolitikát. A Kommunista Párt — a nehézségek és az üldöztetés ellenére — a nemzeti demokratikus erők összefogására törekedett, és a független, szabad. demokratikus Magyarország megteremtéséért küzdött. 1941-től a szovjetellenes, igazságtalan háború terhei napról napra fokozták a tömegek elégedetlenségét. Növekedett azoknak a száma, akik békét, függetlenséget és demokratikus jogokat követeltek. A Kommunisták Magyarországi Pártja továbbra is élharcosa volt az e célokért folyó küzdelemnek. Szívósan küzdött a demokratikus erők összefogásáért, az antifasiszta politikai tömegharc kibontakozásáért. Tevékenységének jelentős eredménye volt 1944-ben a *Magyar Front létrehozása, amely a magyar demokratikus pártok antifasiszta harci szövetsége volt.* E szervezet programja 1944. június végén elkészült, s a magyar néphez intézett történelmi jelentőségű kiáltványa — többek között — kimondja, hogy a német hódítók és cinkosaik kiverése, béke a szövetségesekkel és egy egészében demokratikus, szabad Magyarország alapjainak lerakása a közvetlen feladat.

Az antifasiszta, antifeudális és antiimperialista harc jelszavait tűzte zászlajára a kommunista párt 1944. szeptember végén közzétett kiáltványa is. A párt a program megvalósításáért harcba hívta az egész nemzetet. A felszabadult Szegeden 1944. december 3-án a *Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba* tömö-

rült demokratikus pártok e programjavaslatot kisebb módosításokkal elfogadták és álláspontjukat nagygyűlésen kinyilatkoztatták.

A kommunista párt programja alkalmas volt a széles nemzeti összefogás kialakításához. Az ország nemzeti függetlensége iránti vágy a munkásosztály vezetésével egy frontba tömörítette a munkásokat, a parasztokat, a németellenes burzsoáziát, a katonatisztek egy csoportját. Ez utóbbiakkal a megegyezés ideiglenes volt. A felszabadult országrészeken megalakult kommunista pártszervezetek, népi forradalmi szervek, nemzeti bizottságok és más demokratikus szervezetek az Ideiglenes Nemzeti Kormány, a Függetlenségi Front programjának szellemében működtek.

1944 ősze és 1945 nyara között Magyarországon olyan népi demokratikus forradalom bontakozott ki, amely a Szovjetunió felszabadító harcának nyomán született, és a munkásosztály vezetésével, a demokratikus erők összefogásával ment végbe. Vívmányai közül a legjelentősebb, hogy az ország visszanyerte függetlenségét, széttörtek a fasizmus hatalmi és szervezeti bázisai, törvény biztosította a demokratikus szabadságjogokat, beteljesült a parasztság évezredes álma, a földosztás. Megkezdődött az újjáépítés is. A nagytőkések és a nagybirtokosok államhatalmát felváltotta egy új államhatalom. E nagy társadalmi átalakulás része volt annak a forradalmi folyamatnak, amely a szocialista forradalom győzelméhez vezetett.

A Magyar Front nem tudta kiszakítani az országot a fasiszta háborúból, de a kommunisták és haladó erők összefogása megalapozta a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front működését, a jelzett fejlődési folyamat kibontakozását Természetes, hogy a földrefomért, az államosításért, a szocialista átalakulásért folyó harc polarizálta a volt szövetségeseket is, de a harc új eredményei a baloldali tömegbefolyást erősítették.

Kiemelkedő esemény volt 1948-ban — a két munkáspárt egyesülése után — a munkáshatalom győzelme. A nemzet elismert politikai vezetője a munkásosztály és pártja lett Új tartalmat kapott a szövetségi politika. Az 1949-ben megalakult Magyar Függetlenségi Népfrontba tömörültek a Magyar Dolgozók Pártja mellett a Független Kisgazdapárt, a Nemzeti Parasztpárt, a szakszervezetek és más tömegszervezetek. A nép-

frontmunka kibontakozását akadályozta, hogy a pártban sajnálatosan eluralkodott a dogmatizmus, kialakult az a felfogás, hogy a népfrontmozgalom már betöltötte szerepét a demokratikus átalakulásban, nincs rá szükség a szocialista építés viszonyai között, tevékenysége a választások időszakára korlátozódik. Ez a súlyos hibá gyengítette a párt tömegkapcsolatait. A népfrontban a jobboldali revizionisták ellenzéki csoportosulást akartak kialakítani, tagadták a párt vezető szerepét és nacionalista uszítást folytattak. A népfront egyes szervei 1956-ban a népi demokratikus államrend megdöntésére spekuláló ellenforradalmi erők gyülekezőhelyévé, politikai fórumává váltak. A szocialista forradalom győzelme után tehát a népfront alapvetően pozitív szerepe mellett tevékenységének egyes szakaszait eltorzította a tömegeket lebecsülő szektás, illetve az osztályharcot tagadó revizionista politika. Az előbbi elhalásra ítélte a népfrontot, az utóbbi pedig a szocializmussal szemben ellenzéki bázisként akarta felhasználni.

Az ellenforradalom leverése után *a Magyar Szocialista Munkáspárt a marxizmus—leninizmus elveit híven követve formálta és töretlenül alkalmazta szövetségi politikáját. A párt a munkásosztály vezetésével egységbe hívta társadalmunk minden osztályát, rétegét, kommunistákat és pártonkívülieket, hívőket és nem hívőket, mindazokat, akik vállalják a közös célt, a szocialista Magyarország felépítését.* A párt bírálta a tömegszervezetek és tömegmozgalmak formális létét, elvetette a munkájukban való közvetlen beavatkozás és utasítgatás módszerét és biztosította politikai működésüket.

A Magyar Szocialista Munkáspárt kongresszusi és testületi határozatai visszatérően foglalkoztak a Hazafias Népfrontmozgalom szerepével és jelentőségével is. Már 1957-ben határozatot hoztak, amely kimondotta: „A kormányzás egypártrendszerének fenntartása mellett szükség van egy erős és széles népfrontra, amely az ország hazafias, haladó erőit tömöríti a munkásosztály, a párt és a kormányzat köré."[1]

Azóta népünk nagy történelmi sikereket ért el a szocializmus építésében. A megtett út fontos tanulsága, hogy a fejlett szocializmus felépítése a munkásosztály, a párt vezetésével az

[1] A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956—1962. Kossuth Könyvkiadó 1973. 154. old.

egész nép ügyeként és műveként valósítható meg. *Hosszú távon szükség van tehát a nemzet alkotó erőinek tömörítésére, az újabb és egyre nagyobb feladatokhoz kötődő, megújuló politikai cselekvési egység megteremtésére.*

A népfrontmozgalom fejlődésének főbb állomásai is szemléltetik, hogy *a munkásosztály szövetségi politikája a munkáshatalomért vívott harc korszakában és a szocializmus építésének teljes történeti szakaszában érvényes politikai irányvonal.* Ugyanakkor a munkásosztály történelmi céljaival összefüggésben változnak és növekednek a népfrontmozgalom feladatai is.

A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusa elfogadta a fejlett szocialista társadalom felépítésének programját. A népfrontmozgalom napjainkban e cél teljesítésére mozgósítja a társadalom erőit. A Magyar Szocialista Munkáspárt nagy jelentőségű politikai célkitűzései alkalmasak arra, hogy erősítsék a társadalmi összefogást, szorosabbra kovácsolják a szocialista nemzeti egységet, amelynek formálódása eddigi fejlődésünk eredménye, és további fejlődésünknek feltétele. A Hazafias Népfront-mozgalom napjainkra már széles politikai tömegmozgalommá fejlődött. A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának határozata kimondja: „A szocialista nemzeti egység teljes kibontakoztatása azt igényli, hogy fokozódjék a Hazafias Népfront társadalmi, politikai szerepe"[2]

A szocialista nemzeti egység legátfogóbb kerete Magyarországon a Hazafias Népfront, amely jellegét tekintve *politikai tömörülés*, amelyben a párt vezetésével együtt munkálkodnak hazánk legfontosabb társadalmi és tömegszervezetei. *Tömegmozgalom*, amelyben megvalósul a társadalom valamennyi osztályának és rétegének összefogása a fejlett szocializmus építése céljából. A mozgalomban részt vehet s egyre növekvő számban részt is vesz minden magyar állampolgár, aki a népfront céljaival egyetért és munkát vállal azok megvalósításában. Működési szabályzata szerint: „A Hazafias Népfront-mozgalom legfőbb célja a szocialista társadalom felépítése és ennek érdekében a magyar nép szocialista nemzeti egységének erősítése, a szocialista hazafiság, a szocialista demokrácia fejlesztése, az or-

[2] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1975. 491. old.

ság önállóságának és függetlenségének megőrzése, a béke védelme."[3]

A népfront *jellegét* tekintve tehát politikai tömörülés és politikai tömegmozgalom. E két ismérv együttes érvényesüléséből következik, hogy a népfront *a nemzeti összefogásnak egy olyan mozgalmi formája, amely a párt vezetésével, a társadalmi szervezetek részvételével, a szocializmust igenlő tömegek összefogásával egységfrontot teremt társadalmi, politikai céljaink megvalósítására.*

A társadalmi és tömegszervezetek elsődlegesen a saját működési területükön végzett munkájukkal, saját feladataik teljesítésével illeszkednek a népfrontba. Másrészt e szervezetek és a népfrontmozgalom közös tevékenységi területen hajtanak végre együttes akciókat. Politikai erejét az adja, hogy a munkásosztály vezetésével, a munkás-paraszt szövetség alapján megvalósuló *osztályszövetség* és a társadalmi összefogás politikai keretét jelenti. „A szocialista építés kiteljesedésével szélesedik, szocialista tartalommal telítődik a magyar nép minden haladó és alkotó erejét, párttagot és pártonkívülit, a különböző nemzetiségeket, minden nemzedéket, ateistát és hívőt tömörítő társadalmi összefogás"[4] — állapítja meg a XI. pártkongresszus határozata. A népfront legfőbb hivatása ennek a céljában és tartalmában szocialista nemzeti egységnek a tudatos fejlesztése és erősítése. Történelmi tények bizonyítják, hogy a *szocialista nemzeti egység formálódása fejlődésünk eredménye és további fejlődésünk feltétele is.*

A Hazafias Népfront *szervezett keretek között működő tömegmozgalom.* A népfront mozgalmi jellegéből következik, hogy nincs egyéni tagsága, feladatait többségében a társadalmi tisztségviselők és aktivisták közreműködésével oldja meg, munkamódszereiben számít az öntevékenységre, a kezdeményezésre, a társadalmi munkavállalásra. *Szervezettségének* fontos tényezője, hogy munkájával tudatosan és szervezetten kapcsolódik az ország legfontosabb feladataihoz, egységesen vesz reszt azok végrehajtásában.

[3] A Hazafias Népfront V. kongresszusának jegyzőkönyve. Hazafias Népfront Országos Tanácsa Budapest 1972. 245 old.

[4] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. 465. old.

Az ország minden lakóterületén a lakosság által négy évre választott népfrontbizottság működik. A Hazafias Népfront országos, megyei, városi, nagyközségi, községi szervei pedig összefogjak és irányítják a mozgalmat. A helyi népfrontbizottságok tagjait a falvak, városok, városi kerületek lakói saját soraikból, nyilvános gyűléseken választják meg ötévenként. A lakosság létszámától függően a helyi népfrontbizottság 10—80 tagból áll. A népfrontbizottság megválasztásakor bárki javaslatokat tehet a bizottság tagjaira, akár társadalmi szervezet, gyár, intézmény, akár a maga nevében. A helyi népfrontbizottságok saját soraikból 5—15 tagú elnökséget, valamint elnököt és titkárt választanak. A magasabb szintű népfrontbizottságokat küldöttértekezleteken választják meg. Megyéjük küldötteit a megyei népfrontértekezletek választják meg a Hazafias Népfront országos kongresszusára. A kongresszusok állapítják meg a népfrontmozgalom működésének alapelveit és megválasztják a mozgalom állandó vezető testületét, a Hazafias Népfront Országos Tanácsát. Soraiból az Országos Tanács elnökséget, illetve elnököt, alelnököt, főtitkárt és országos titkárokat választ.

A népfrontmozgalomnak valamivel több mint 4000 bizottsága működik. A népfrontbizottsági tagok száma mintegy 120 000, a fizikai munkások részvételi aránya 25%, a nőké 30%, a harminc éven aluli fiataloké pedig 20%. A párt XI. kongresszusának határozata azt ajánlja, hogy a népfront a jövőben több fizikai dolgozót, fiatalt és nőt készítsen fel közéleti munkára. A választott testületek tevékenységét mintegy 5000 munkabizottság egészíti ki. A népfrontmozgalom munkáját segíti a 15 656 lakó- és utcabizottság is. Csupán ezek a szervezeti keretek mintegy félmillió állampolgár számára nyújtanak lehetőséget a közéletbe való bekapcsolódásra.

A NÉPFRONTMOZGALOM FŐBB TEVÉKENYSÉGI TERÜLETEI

A mozgalom politikai jellege igényli, szervezeti felépítése pedig lehetőséget nyújt arra, hogy a népfront a társadalom, a közélet legfontosabb kérdéseivel foglalkozzék. A Magyar Népköztársaság Alkotmánya rögzíti, hogy „A Hazafias Népfront tömöríti a társadalom erőit a szocializmus teljes felépítésére, a politi-

kai, gazdasági és kulturális feladatok megoldására, közreműködik a népképviseleti szervek megválasztásában és munkájában."[5] Az alkotmány idézett meghatározásából is kitűnik, hogy a népfront politikai mozgalmi feladatai kiterjednek a társadalmi élet szinte valamennyi területére.

A Hazafias Népfront politikai tömegmozgalom és ezért *valamennyi megnyilvánulása politikai telítettségű. Alapvető politikai funkciója, hogy a felvilágosítás és a meggyőzés eszközével közreműködjék a munkásosztály politikájának tudatosításában, a politika alakításában és megvalósításában. E funkciója gyakorlása során nyílt társadalmi fórumot biztosít,* amelyen az állampolgárok kifejtik javaslataikat; véleményt cserélnek a politikai, a gazdasági és a kulturális élet vezetőivel; kritikai észrevételeket is tesznek. A népfrontszervek által szervezett fórumok tájékoztatnak, mozgósítanak és segítik felszínre hozni a társadalmi élet ellentmondásait, a társadalmi és egyéni érdek ütközéseit, a fejlődést gátló akadályokat és alkalmat nyújtanak az ellentmondások feloldásának, az akadályok elhárításának keresésére, ezeket jelzik az illetékes szerveknek. Az egész társadalmat érintő politikai törekvésekről a párt és a kormány rendszeresen kikéri a népfront szerveinek véleményét. Ez a megoldás elősegíti a döntések helyességét és társadalmi támogatását. *A mozgalom alapvető politikai funkciójából következően tevékenységének fontos területei: a politikai felvilágosítás, nevelés,* az országos és helyi politikai célok teljesítésére irányuló *mozgósítás,* továbbá az úgynevezett népfrontos *közjogi funkciók* gyakorlása. E funkcióinak gyakorlása során:

a) A népfront nagy figyelmet fordít *a szocialista nemzeti tudat formálására, az alkotó szocialista hazafiság erősítésére, a nemzetköziség fejlesztésére.* A népfrontmozgalom hivatásának tartja, hogy *közüggyé* tegye nemzeti fejlődésünk nagy kérdéseit, a fejlett szocialista társadalom építését, a sokoldalú együttműködést és barátságot a szocialista országokkal, amely nemzeti fejlődésünk nélkülözhetetlen feltétele és biztosítéka. A szocialista hazafiság tudata és érzése dolgozó népünket összekötő erős kapocs. Tettekre, helytállásra lelkesít szocialista és nem-

[5] A Magyar Népköztársaság Alkotmánya. Kossuth Könyvkiadó 1974. 9. old.

zeti céljaink megvalósításában, függetlenségünk, szocialista rendszerünk, békés munkánk védelmében.

b) A közügyekben való részvétel *műveltséget és tájékozottságot* igényel és egyben gazdagítja az egyén műveltségét. A társadalmi fejlődés jelenlegi időszakában különösen fontossá vált a szocialista közgondolkodás erősítése, a szocialista kulturális értékek terjesztése. A Hazafias Népfront szervei e cél szolgálatában mintegy 2600 tömegpropaganda fórumot működtetnek. Az állami és társadalmi szervekkel együttműködésben gondozzák az Olvasó Népért mozgalmat. A bejáró, ingázó munkások bevonása a művelődésbe, a háziasszonyok, a gyermekgondozási segéllyel otthon maradt anyák műveltségének bővítése, a tanyákon, a kis településeken élők bekapcsolása a kulturális élet vérkeringésébe, a népfront mozgalmi munkájának részévé vált. Jelentős a közreműködése az állampolgári ismeretek terjesztésében, a szülők között végzett pedagógiai propagandában is.

c) A Hazafias Népfront általános politikai, közművelődési és tájékoztatási funkcióihoz szorosan kapcsolódik a népfront *tömegmozgósítási* tevékenysége, amely révén széles körű társadalmi összefogást, akciókat kezdeményez és szervez országos és helyi ügyekben. Fokozza a közéleti tevékenység igényét, elősegíti az egyéni és a közérdek egybeesésének felismerését. *A tömegmozgósítás* során a Hazafias Népfront olyan feladatokat ragad meg, amelyek a lakosság egészét vagy nagy többségét érintik, s amelyek iránt nagy érdeklődés kelthető. Ilyenek például: a lakóhely fejlesztési terveinek vitája, a szociális és kulturális célokat szolgáló létesítmények szervezése, a környezetvédelem javítása. A lakóterületen a kommunális intézmények, a helyi ellátás és a szolgáltatás fejlesztése iránt nagy az érdeklődés.

A helyi politikai tevékenység fontos társadalmi erőforrásokat tárhat fel. A helyi népfrontbizottságok segítenek abban, hogy a város- és községpolitika nyílt legyen, a település lakosságára és szerveire kiterjedő reális érdekeltségi rendszer érvényesüljön. A népfrontbizottságoknak nagy szerepük van a *helyi közösségek* kialakításában, abban, hogy az állampolgárok és a helyi szervek az országos célokért végzett munka mellett

együtt dolgozzanak a lakóhelyi életfeltételek szebbé és jobbá tételéért.

d) Egyre erőteljesebb igény van az iránt, hogy a népfront működjön közre a *helyes gazdaságpolitikai szemlélet alakításában, a gazdasági céljaink megvalósításáért folytatott mozgósításban.* Az ötödik ötéves terv sikeres megvalósításának feltétele, hogy mindazok, akik a szocialista nemzeti egység keretében együtt munkálkodnak, egy frontban dolgozzanak a tervcélokért is. A népfront gazdaságpolitikai munkája során az ipargazdasági, mezőgazdasági, területfejlesztési, bel- és külkereskedelmi témákról vitákat szervez, vizsgálja a környezetvédelem, az életszínvonal, a szociális ellátás kérdéseit. A gazdaságpolitikai célokhoz kötődően társadalmi munkaakciókat szervez.

e) A népfrontmozgalom teendői között kiemelkedő helyet foglalnak el, és *a közvetlen demokrácia, különösen pedig a képviseleti demokrácia* érvényesülése szempontjából alapozó jelentőségűek az alkotmányban, a választójogi jogszabályokban, valamint az országgyűlésre és a tanácsokra vonatkozó jogszabályokban megfogalmazott, úgynevezett *közjogi funkciók.* E funkciók gyakorlása révén *a népfrontszervek elősegítik a népképviseleti-állami szervek tagjainak választását, rendszeresen támogatják a tanácstagok és az országgyűlési képviselők küldötti tevékenységét, valamint a választott népképviseleti szervek működését.* A tanácstagok és a képviselők jelölésének politikai feltétele, hogy elfogadják a Hazafias Népfront választási programját. Az Országos Választási Elnökség tagjait a Hazafias Népfront Országos Tanácsának elnöksége, míg a megyei, a városi és a községi választási elnökségek, az országgyűlési választókerületi bizottságok tagjait pedig az illetékes népfronttestületek jelölik ki. A választásokat előkészítő jelölőgyűléseket a népfrontbizottságok szervezik. A jelölőgyűlések joga a jelöltek kiválasztása. A tanácstagjelöltekre és a képviselőjelöltekre a Hazafias Népfront szervei, az egyéb társadalmi szervezetek, a vállalatok, intézmények dolgozó kollektívái és az egyes polgárok tehetnek javaslatot. A jelöltek nyilatkozatát a jelölés elfogadásáról, valamint arról, hogy a népfront által meghirdetett választási program szellemében kívánnak dolgozni, ugyancsak az illetékes népfronttestületek szerzik be.

A népfronttestületek mindvégig figyelemmel kísérik a megválasztott tanácstagok és képviselők munkáját, szervezik a fogadóórák, beszámolók stb. teljesítését, ha pedig érdemtelenné válna megtisztelő funkciójára, a népfronttestuletek kezdeményezhetik a tanácstag vagy a képviselő visszahívását. A népfrontbizottságok segítik a képviselő- és a tanácstagi csoportok munkáját. Tájékoztatást nyújtanak a képviselők és tanácstagok közérdekű feladatainak teljesítéséhez.

f) A szocialista demokratizmus egyik fontos eleme és módszere, hogy nagy tömegek vesznek részt a különböző fontos feladatok, kérdések megvizsgálásában, kidolgozásában és elhatározásában, *a törvények alkotásában.* A népfront száz helyen szervezett társadalmi vitát a családjogi törvény módosításáról, fóruma lett az emberi környezet védelméről, vagy a közművelődés fejlesztéséről gondoskodó törvény előkészítésének, s különböző szervei részt vettek az ötéves népgazdasági terv előkészítésében is.

Irányelvek határozták meg, mely kérdésekben és hogyan működnek együtt a megválasztott *tanácsok és a Hazafias Népfront bizottságai.* Általánosan elfogadott elv — s ezt a gyakorlat széles körben igazolta —, hogy a népfront politikai tömegmozgalomként nagy segítséget tud adni a tanácsoknak döntéseik előkészítésében csakúgy, mint a közérdekű elhatározások végrehajtásában.

g) A társadalmi fejlődés és korunk nemzeti felemelkedése szorosan összekapcsolódik a nemzetközi helyzettel és annak alakulásával. A nemzetközi helyzet folyamatos ismertetése, a magyar—szovjet barátság továbbfejlesztése, a békemozgalmi tevékenység, az imperializmus ellen küzdő népek iránti szolidaritás erősítése elválaszthatatlan része a Hazafias Népfront munkájának. *Az Országos Béketanács, a Magyar—Szovjet Baráti Társaság, a Magyar Szolidaritási Bizottság, a Magyar ENSZ Társaság akciói, kezdeményezései rendszerint a népfront területi és helyi bizottságainak szervezésében és segítségével valósulnak meg.* A népfront nemzetközi tevékenysége kétoldalú: egyrészt tájékoztatás, orientáció és magyarázat a nemzetközi élet és a külpolitika időszerű kérdéseiről; más észt a mozgalom nemzetközi kapcsolatainak ápolása. Ami az első területet illeti, a mozgalom gyakran szervez országos akciókat a nemzetközi

béke és biztonság erősítése érdekében. Ennek a munkának a jegyében megismerteti a népfront aktivistáit az időszerű nemzetközi problémákkal, a Magyar Népköztársaság külpolitikájának alapelveivel, a kormány külpolitikai állásfoglalásaival. A Hazafias Népfront és a vele szorosan együttműködő Országos Béketanács tevékenységét a nemzetközi eseményekre való gyors reagálás jellemzi. A Hazafias Népfront nemzetközi kapcsolatai egyre bővülnek, 49 ország 57 szervezetével van kapcsolata.

A népfront működését a városi és falusi lakóterületen fejti ki (munkahelyi vagy szakmai szervei nincsenek). A népfront minden összejövetele, rendezvénye nyilvános. Ez is a mozgalmi jelleg egyik velejárója, mert a Hazafias Népfront így tudja politikai tevékenységét kiterjeszteni a társadalom egészére, a lakosság minden rétegére. A népfront a közéleti tevékenység serkentője azzal, hogy lehetőséget ad a munkában való részvételre mindenkinek, aki tehetségét, jó szándékát a közösség javára akarja fordítani a politikai életben. A népfrontmozgalom fontos hivatása, hogy a lakosság legszélesebb rétegeihez eljusson, hogy mozgalmi eszközökkel segítse a lakosság és az állami szervek kapcsolatainak egészséges alakulását. A felsorolt tevékenységi területeken kifejtett munkával formálja és szervezi a lakosság politikai és cselekvési egységét. Sikeres munkáját a következő tényezők segítik:

1. A magyar társadalom eszmei-politikai vezetője a párt, amelynek politikája meghatározza társadalmunk egész életét, fejlődését. A Magyar Szocialista Munkáspárt a népfrontmozgalomnak is vezető ereje, a párt az a központi tudatos szervező erő, amely köré tömörülnek a népfrontmozgalom pozitív erői is. A munkásosztály, a párt részvétele és vezetése nélkül nem beszélhetünk sem szövetségi politikáról, sem népfrontról. Ezért sem lehet a népfront csupán a parasztság, az értelmiség és a kispolgári rétegek mozgalma. A párt vezető szerepének és erejének érvényesülése azon mérhető, hogy milyen széles a szövetségesek köre és milyen szilárd ez a szövetség. A politikai szövetség mai helyzetében, szilárdságában meghatározó szerepe van a Magyar Szocialista Munkáspárt következetes elvi politikájának, vezetési stílusának, őszinteségének, amely erősíti a munkás-paraszt szövetséget, a szövetségesek bizalmát a párt iránt.

2. A Hazafias Népfront *szorosan együttműködik a különböző szervekkel, tömegszervezetekkel és társadalmi mozgalmakkal.* A szoros együttműködés ésszerű és gyümölcsöző munkamegosztást teremtett a szakszervezetekkel, a Kommunista Ifjúsági Szövetséggel, a Magyar Nők Országos Tanácsával, a nemzetiségi szövetségekkel. Fontos, közös érdeklődésre számottartó kérdésekben kialakult a közös eszmecsere a Római Katolikus Egyházzal és más magyarországi egyházakkal is. A népfront szerveiben képviseltetik magukat a társadalmi szervezetek, az állami, a tanácsi szervek is.

3. A népfront testületei és aktívahálózata a társadalom minden rétegét felölelik. Az V. népfrontkongresszus óta nőtt a mozgalomban tevékenykedő munkások, nők és fiatalok aránya. Aktíváival eljut a kis településeken élő rétegekhez. Nőtt a mozgalom politikai aktivitása a városokban, a városkörzeti bizottságok hálózatának kiépülése újabb tömegeket mozgósít politikai céljaink teljesítésére.

4. A munkát segíti, hogy a népfront választott testületeinek működése és egymáshoz való viszonya a demokratikus vezetés elvére épül. A népfront országos szervei kimunkálják állásfoglalásaikat a legfontosabb bel- és külpolitikai kérdésekben, s ezekről folyamatosan tájékoztatják a helyi népfrontbizottságokat. Az Országos Tanács és az elnökség országos akciókat kezdeményez, mindenkor a legfontosabb politikai, mozgalmi feladatokra irányítja a figyelmet. Az országos népfrontszervek feladata az is, hogy a mozgalmi módszerek elemzésével, a jó tapasztalatok általánosításával segítséget adjanak az alsóbb szintű bizottságoknak és a Hazafias Népfront függetlenített apparátusának. Az országos és megyei népfrontszervek kezdeményezéseiben jut tehát érvényre a mozgalom általános irányvonala, a helyi bizottságokban pedig mindinkább növekszik az általános irányvonallal összhangban levő helyi, önálló kezdeményezések lehetősége.

5. A Hazafias Népfront tevékenységéhez befolyásos sajtóval rendelkezik. A több mint százezer példányban megjelenő napilappal — a Magyar Nemzettel —, két hetilappal, összesen több mint 700 000 példányban, és egy önálló folyóirattal a népfrontmunka helyi, gyakorlati elemzéséhez.

A Hazafias Népfront-mozgalom feladatait a párt irányításával látja el. A párt irányítása a népfront minden szintű szervére és azok működésére kiterjed. A népfrontmozgalom pártirányítása megfelel a tömegszervezeti pártirányítás általános, elvi követelményeinek, tiszteletben tartja a mozgalom sajátosságait, önállóságát, működési szabályzatát. Az irányítás elsősorban eszmei-politikai útmutatást jelent és a mozgalomban dolgozó kommunisták felelős közreműködésével valósul meg.

A népfront programja, tevékenysége a munkásosztály politikai célkitűzéseihez kapcsolódik. A párt, amikor a munkásosztály osztályérdekeit képviseli, egyidejűleg — a szövetségi politika jegyében — közös nemzeti érdekeket szolgál. Ahhoz, hogy a társadalom osztályaiban és rétegeiben a saját érdek és a nemzeti érdek egybeesése tudatosodjék és ösztönző, cselekvő erővé váljék, hatékony eszmei-politikai nevelő munka szuksekes. *A kommunisták kötelessége, hogy a közös érdekek és célok alapján ezt a politikai egységet meggyőző munkával erősítsék,* olyan párbeszédet folytassanak a szocialista építés fő politikai kérdéseiről, amely az egység irányában hat. Mindez a népfrontban dolgozó párttagoktól elvi szilárdságot, kiemelkedő politikai felkészultséget és a tömegpolitikai munkában való jártasságot követel.

A népfrontban tevékenykedő *kommunistákat fel kell készíteni* feladataik ellátására, arra, hogy munkájukban tudatosan kövessék a munkáspolitika és szövetségi politika egységének elvét, segítsék az erők összefogását és mozgósítsanak a szocialista célok megvalósítására. A politikai cselekvés *tudatosságának* erősítése, *a szocialista kozgondolkodás* elterjesztése, az emberekben a szocialista erkölcsi tulajdonságok fejlesztése közelebb visz minket végcélunkhoz, társadalmunk szocialista világnézeti egységének megteremtéséhez.

A Hazafias Népfront országos szervei a párt Központi Bizottságának politikája alapján dolgoznak. A területi és a helyi szervek pártirányítását a megyei, a városi, a járási és a községi pártbizottságok végzik. A népfrontban a párttagok nem egy pártszervezethez tartoznak, ezért ajánlatos részükre időszakosan kommunista aktívauléseket, tájékoztatókat tartani az

időszerű feladatokról, továbbá pártmegbízatásukról őket beszámoltatni. *A pártszervek és a népfrontban dolgozó kommunisták felelősek a népfrontszervek rendeltetésszerű működéséért.*

A párt választott testületei áttekintik a népfront szerveinek tevékenységét, és értékelik az e szervekben dolgozó kommunisták munkáját, megjelölik az adott legfontosabb feladatokat.

A párt nemcsak feladatokat ad a népfrontnak, hanem döntései előtt a véleményét is kéri. A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága e vonatkozásban példát mutat, hiszen az Országos Tanács elé terjesztette a kongresszusi irányelveket és más közérdekű politikai témákat. A helyi politika formálásánál a területi pártszervek is alkalmazhatják ezt a módszert. Ezzel nyílt politikai fórumot teremtenek, s egyben növelik a párt politikai befolyását.

A pártirányítás ismertetett rendszere nem mellőzi a Hazafias Népfront országos vezető szerveinek irányító felelősségét. Az országos és területi szervek állásfoglalásai orientálják az alsóbb szintű népfrontbizottságokat.

A pártirányítás fontos eleme a párt káderpolitikájának megfelelő színvonalas, következetes kádermunka. A népfront testületeiben együtt dolgoznak párttagok és pártonkívüliek, munkások, szövetkezeti parasztok, értelmiségiek, kisiparosok, kiskereskedők, különböző nemzetiségek és egyházi személyek. Célunk, hogy azokat az állampolgárokat válasszák a testületekbe, akik odaadóan készek dolgozni a szocializmus, a béke ügyéért.

A szocializmus, a munkáshatalom megtestesíti a magyar nép mindennapi és távlati érdekeit. A népfrontmozgalom egész tevékenységével a munkáshatalmat erősíti, azért fáradozik, hogy a nemzet alkotó erői együttesen támogassák a munkásosztály politikai céljait és közösen munkálkodjanak a fejlett szocialista társadalom megvalósításáért.

A SZAKSZERVEZETEK PÁRTIRÁNYÍTÁSA

A munkásosztály harcában a szakszervezeteknek meghatározott és sajátos feladataik vannak. A szakszervezetek alapvető hivatása a dolgozók érdekeiért folytatott harc. Szerepük a munkásosztály harcában az adott történelmi körülményeknek megfelelően változott és fejlődött. A szakszervezetek történelmi jelentősége abban áll, hogy hozzájárultak a munkásság osztállyá szerveződéséhez, a kizsákmányolással szembeni szervezett harc kialakulásához, a dolgozók osztálytudatának, aktivitásának fejlődéséhez. Az osztályharcos szakszervezetek a politikai hatalomért folytatott harc részesei. Fellépésük, követeléseik és akcióik gyengítik a kizsákmányoló osztály társadalmi, politikai rendszerét.

A munkásosztály hatalomra kerülésével a szakszervezetek tevékenységének politikai tartalma megváltozik, feladatkörük kiteljesedik. A tartalmi változás elsősorban abban ismerhető fel, hogy tevékenységükben a szocialista társadalom-építése és a dolgozók érdekeinek védelme elválaszthatatlan egységet alkot. Az épülő szocialista társadalomban a szakszervezetek feladata valóságos igényekre épül és összhangban van az objektív gazdasági és társadalmi viszonyokkal. A Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottsága 1966. május 10-i nagy jelentőségű határozatában hangsúlyozta: „A Magyar Szocialista Munkáspárt a dogmatizmus és a revizionizmus elleni harcban

helyreállította a szakszervezetek pártirányításának lenini elveit. A szakszervezetek a lenini elvek érvényre jutásával, a pártirányítás erősödésével, az önállóság fejlesztésével képessé váltak növekvő szerepük betöltésére."[1] Pártunk XI. kongresszusa is elismerte a szakszervezeti munka fontosságát, eredményességét és hangsúlyozta: „A párt a szocialista társadalom építésében továbbra is erőteljesen támaszkodik a szakszervezetekre . . ."[2] A kongresszuson elfogadott programnyilatkozat pedig hosszabb távra is megjelöli a szakszervezeti mozgalom továbbfejlődésének fő útját: „Kiemelkedő társadalmi szerepük tovább növekszik a munkásosztály hatalmának erősítésében, az építőmunka feladatainak meghatározásában és megvalósításában, a fejlett szocialista társadalom megteremtésében."[3]

A SZAKSZERVEZETEK HELYE A SZOCIALISTA TÁRSADALOM RENDSZERÉBEN

A szakszervezetek helyét és szerepét a szocialista társadalom viszonyai között a következő főbb tényezők határozzák meg:

a) A *munkáshatalom* a szakszervezetek működése számára teljesen új helyzetet teremt, mivel *azonos az állam és a szakszervezetek osztályalapja és osztálycélja.* A szakszervezeteknek az államhoz való viszonyát mindig az államhatalom osztálytartalma, osztályjellege határozza meg. Kapitalista viszonyok között az osztályharcos szakszervezetek azért állnak szemben az állammal, mert az a kizsákmányoló osztály érdekeit képviseli. Szocialista viszonyok között viszont a szakszervezetek azért segítik, erősítik és védik a munkáshatalmat, mert a saját osztálycéljaikat megvalósító államban tevékenykednek. A szocialista állam biztosítja a szakszervezetek jogait és igényli tevékenységüket.

b) A szocializmusban a munkásosztály hatalmon van, a szakszervezetek tehát a *hatalmon levő osztály szervezetei.* Létük,

[1] Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1963—1966 Kossuth Könyvkiadó 1968 286. old

[2] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve Kossuth Könyvkiadó 1975. 489. old.

[3] Ugyanott, 517. old.

hivatásuk ezért szorosan összefügg a munkásosztály vezető szerepének érvényesülésével, történelmi küldetésének teljesítésével.

c) A szocializmusban a termelési eszközök társadalmi tulajdonba vételével, a kizsákmányolás megszüntetésével, *új tulajdonviszonyok és érdekviszonyok alakulnak ki.* Ennek következtében a szocializmusban megváltozik a dolgozók helyzete, nem kizsákmányolt proletárok többé, hanem a termelési eszközök tulajdonosai s egyben munkavállalók is. A hatalmi és a tulajdonviszonyok megváltozása következtében a szocializmusban nincsenek antagonisztikus ellentmondások. A szocialista társadalom azonban még nem osztály nélküli társadalom, s így érdekkülönbségek keletkezhetnek, de ezek nem kibékíthetetlenek, s ezek a társadalmi érdek elsődlegessége alapján oldandók fel. Az alapvetően új viszonyok között megváltozik a szakszervezetek érdekvédelmi szerepének a tartalma is. A szakszervezeti érdekvédelem és érdekképviselet a munkavállalói, a napi, a szakmai érdek és a társadalmi érdek érvényesülésének összehangolása lesz.

d) *A munkásosztály forradalmi pártja* mint a társadalom *vezető ereje általánosan elismertté válik.* A szakszervezetek viszonya a forradalmi párthoz egyértelmű, tudatosan elfogadják a párt vezető szerepét. Ugyanakkor a szakszervezetek részt vesznek a párt politikájának kialakításában és gyakorlati megvalósításában. A párt igényli a szakszervezetek tapasztalatait, javaslatait a társadalom céljainak meghatározásánál, s általában minden lényeges kérdés eldöntése előtt. Bevonja a szakszervezeteket a politika megvalósításának ellenőrzésébe is Ez is jól mutatja a szakszervezetek jelentős szerepét a társadalom életében.

e) A szakszervezetek *a bérből és fizetésből élők óriási többségét* — hazánkban jelenleg több mint a kilenctizedét — *tömörítik soraikba. A szakszervezetek önálló — nem párt jellegű — tömegszervezetek, amelyek tagságukat szocialista szellemben, a szocializmus építésének feladataira szervezik, nevelik.* A szakszervezetek társadalmi szerepe mind kiterjedtebb lesz, részt kérnek, és vállalnak minden jelentős társadalmi feladat megoldásából

Mint ahogy erről az előző fejezetben szó esett, a proletár-

diktatúra rendszerében működő szervezetek azonos osztálycélokért tevékenykednek, különböző funkciókkal és sajátos módon. A szakszervezetek funkciói is sajátosak. Ezeket más szervezet nem látja el, ezért a szakszervezetek léte szükséges és nélkülözhetetlen.

Lenin a szakszervezetek társadalmi helyét elemezve nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a munkásosztály élcsapatának, a pártnak állandó és szerves kapcsolatot kell tartania „a munka egész hadseregével, vagyis a munkás- és parasztтömegek óriási többségével"[4]. „... szocialista építésünk katasztrófája is elkerülhetetlen, ha a kommunista párt és a tömegek közti átviteli szerkezet — a szakszervezet — helytelenul van felépítve vagy helytelenül dolgozik."[5] A szakszervezet tehát a párt és a tömegek közti sokoldalú kapcsolat intézménye, szervezete. Feladata, hogy sajátos funkciói útján közvetítse, elfogadtassa a párt politikáját, jelezze a párt számára e politika megvalósításának tapasztalatait, a dolgozók törekvéseit, gondjait, érdekeit. A szakszervezet olyan osztályszervezet, amely a forradalmi párt politikáját sajátjának tekinti, és azonos osztályalapról szemlélve jelzi e politika megvalósulásának esetleges torzulásait, hiányosságait. E jelzésekből a párt levonja a szükséges következtetéseket.

A szakszervezetek valamennyi bérből és fizetésből élő dolgozó önkéntes társadalmi szervezetei, s ezért részvételük nélkülözhetetlen a társadalmi és termelési feladatok megvalósításában. A szakszervezeteknek alapvető teendőjük, hogy a tömegek önkéntes és tudatos cselekvését szervezzék és őket a társadalom építésének munkájába bevonják. E munka politikai jelentőségét az adja meg, hogy a fejlett szocializmus építése nem valósulhat meg a dolgozó milliók tudatos cselekvése és közvetlen részvétele nélkül.

A szakszervezetek a dolgozók elismert érdekvédelmi, érdekképviseleti szervezetei. Részt vesznek minden olyan törvény, rendelet vagy szabályzat kidolgozásában, amely a dolgozók élet- és munkakörülményeivel kapcsolatosak. A szakszervezetek kifejtik, képviselik és védelmezik tagjaik érdekeit, ugyan-

[4] *Lenin* Válogatott művei. III. köt. Kossuth Könyvkiadó 1967. 372. old.
[5] Ugyanott, 372—373. old.

akkor nevelik őket a valóságos társadalmi érdek felismerésére és megvalósítására.

A magyar szakszervezetek jelentős nemzetközi tevékenységet is folytatnak. A proletár nemzetköziség szellemében nevelik tagságukat. A Szakszervezeti Világszövetség tagjaiként síkraszállnak a nemzetközi munkásmozgalom egységéért, a világ dolgozóinak demokratikus jogaiért, élet- és munkakörülményeik javításáért, a békéért, a békés egymás mellett élés politikájának erősítéséért.

A PÁRT ÉS A SZAKSZERVEZETEK

A párt abból a lenini tanításból indul ki, hogy a „szakszervezeti kérdés" a szocializmus építésének körülményei között nem egyszerűen szakszervezeti ügy, hanem több annál: a munkáshatalom erősítésének, az egész szocialista előrehaladásnak fontos feltétele. A párt a szocialista építés egész szakaszában — a fejlett szocialista társadalom építésében is — rendszeresen igényli a dolgozó tömegek széles körű aktivitását és tudatosan támaszkodik alkotó részvételükre. A szakszervezetek — mint a bérből és fizetésből élő dolgozók túlnyomó többségét tömörítő tömegszervezetek — összekötik a pártot a munkásosztállyal, a dolgozó tömegekkel. A párt számára — a szocialista célok megvalósítása érdekében — nélkülözhetetlen, hogy a szakszervezetekbe tömörült dolgozók millióit megnyerje politikájának.

A szakszervezetek pártirányítása a lenini elvekre épül. A lenini útmutatások, tanítások helyességét az elmúlt harminc esztendő tényszerűen is igazolta. Bebizonyosodott, hogy a szakszervezetek pártirányításának alapja csak a párt helyes, torzításoktól mentes marxista—leninista politikája lehet, a párt és a szakszervezet kapcsolata csak ennek alapján fejlődhet egészségesen. A Magyar Szocialista Munkáspárt a történelmi tanulságokat és tapasztalatokat figyelembe véve a követelmények tükrében állandóan fejleszti, gazdagítja a szakszervezetek pártirányításának tartalmát, módszereit és javítja a szakszervezetek eredményes működésének feltételeit. A Politikai Bizottság 1974. június 17-i határozata — értékelve az 1966 évi határozatának végrehajtását — ismételten és félreérthetetle-

nül leszögezi, hogy a párt szakszervezeti politikájának alapját a Politikai Bizottság — kongresszusokon is megerősített — 1966. május 10-i határozata képezi. Következetes végrehajtása, a szakszervezeti munka fejlesztése, a pártszervezetek, a szakszervezetekben dolgozó kommunisták, az állami, gazdasági vezetők közös feladata és felelőssége.

A SZAKSZERVEZETEK PÁRTIRÁNYÍTÁSÁNAK FŐBB ELVEI

a) A szakszervezetek önállóan dolgoznak a párt eszmei-politikai, ideologiai irányításával. A proletárdiktatúra mechanizmusa megteremti a szakszervezetek önálló és felelős tevékenységének feltételeit. A szakszervezetek önállósága azonban nem politikai függetlenség. Nincs külön politikai programjuk, a munkásosztály forradalmi pártjának céljait vallják magukénak. Tudatosan követik azokat az osztálycélokat, amelyeket a párt határoz meg. A szakszervezetek számára biztonságot nyújt a párt vezető szerepe, mert a szocialista építés bonyolult viszonyai között ez nyújt számukra határozott irányt, biztonságos fejlődést. A szakszervezetek legfelsőbb fóruma a kongresszus, önként vállalt kötelezettségként fogadta el alapszabályában: „A magyar szakszervezetek az MSZMP eszmei, politikai irányításával egységes, szervezetileg önálló szakszervezetként tevékenykednek, alapszabályuk és vezető szerveik határozatai alapján."[6] Az önállóság tehát nem „semlegesség", vagy „függetlenség", hanem elkötelezettség a párt politikája iránt. Másrészt viszont a szakszervezetek tevékenységüket saját döntéseik alapján szervezik meg, és e tevékenységükben érvényre jut politikai szerepük.

A szakszervezetek pártirányítása elvi, eszmei-politikai jellegű. A pártirányítás a szakszervezetekben állandó és folyamatos politikai befolyásolást jelent. A pártirányítás sokoldalú folyamat, amely magában foglalja a vezető pártszervek határozataiban megtalálható célokat, a politika megvalósításának ellenőrzését, a bátorítást, az ihletést, a segítséget, valamint a célok megvalósításának tapasztalataiból adódó újabb iránymutatást

[6] A szakszervezetek alapszabálya. A Munka, 1975. 1. sz. 26—31. old.

is. A pártirányítás legfőbb dokumentumai a párt kongresszusainak, a Központi Bizottságnak, a Politikai Bizottságnak a határozatai. Ezenkívül a pártirányítás minden szinten kiegészül a hatáskörileg illetékes pártszervek határozataival, állásfoglalásaival, s a pártszervek részéről adott információkkal, amelyek orientálják a szakszervezetekben dolgozó kommunistákat A pártirányítás lényeges eleme, hogy az nem jelenti a szakszervezeti vezető szervek hatáskörének csorbítását, hanem ellenkezőleg, lehetővé teszi számukra a feladatkörükbe tartozó kérdésekben az önálló és felelős döntést.

A pártirányítás hatékonysága megkívánja, hogy a pártszervek a határozatok alapján értékeljék, elemezzék a szakszervezeti munka tartalmát, színvonalát. Elsősorban az elemzés, s az ebből adódó következtetés jelenti az eszmei, elvi, politikai iránymutatást a szakszervezetben dolgozó kommunisták számára. A pártszervek akkor cselekszenek célszerűen, ha a szakszervezetek határozatainak előkészítéséhez politikai-elvi segítséget adnak, hogy azok a lehető legpontosabban, legkörültekintőbben határozzák meg a feladatokat, a cselekvés irányát, a konkrét tevékenységet. A szakszervezetek hatáskörébe tartozó tennivalókról a szakszervezeti szervek döntenek, nem pedig a pártvezetőségek vagy a pártbizottságok. Ezzel a pártszervezetek önállóságot, és tevékenységi lehetőséget adnak a szakszervezetek számára, és nem vállalják át azokat a feladatokat, amelyeket nem a pártszervezeteknek, hanem a szakszervezeteknek kell elvégezniük.

A párt határozatai a szakszervezetekben dolgozó kommunisták számára kötelezőek. A szakszervezetekre mint párton kívüli és önálló szervezetek vezető szerveire azonban nem kötelezőek. Ez nagyon lényeges vonás, amely kiemeli a kommunisták felelősségteljes szerepét a szakszervezeti vezető szervekben. A kommunistákat az eszmeiség és a pártfegyelem kötelezi arra, hogy a párt határozatait — elsősorban meggyőző munkával — érvényre juttassák a szakszervezetekben. A szakszervezeti vezető szervekben dolgozó kommunisták kötelessége, hogy a szakszervezeti határozatokban alkotó módon érvényesítsék a párt politikáját, eszmei-politikai iránymutatását. A pártirányítás tehát önálló, alkotó munkát feltételez, és nem a párthatározatok másolását, vagy az arra való hivatkozást. Más szóval: eszmei

meggyőzést, ésszerűséget, a tömegszervezetek jellegének és tevékenységének megfelelő konkrét vezetési stílust és munkamódszert igényel.

A párt iránymutatása kifejezésre jut a felsőbb szakszervezeti vezető szervek önálló határozataiban is. A magyar szakszervezetek kongresszusai, a SZOT, a SZOT Elnöksége, az iparági szakszervezetek vezető szerveinek határozatai irányt mutatnak a középszintű és alapszervezeti szakszervezeti vezető testületek részére, s ezzel a szakszervezeti tevékenység egészében — ezen az úton is — érvényre juttatják a párt elvi-politikai irányítását.

A szakszervezeti vezető szervekben dolgozó kommunistáknak kötelességük, hogy az illetékes pártszerveknek beszámoljanak a szakszervezetekben végzett munkájukról. Ezt előírja számukra a párt szervezeti szabályzata is. Szükség esetén a szakszervezetekben dolgozó kommunisták egységes fellépésének elősegítésére a pártszervek kommunista csoportokat hozhatnak létre. A pártszervek és pártszervezetek a kommunistákat beszámoltathatják, de felkérhetik tájékoztatásra a párton kívüli szakszervezeti vezetőket és a szakszervezeti vezető testületeket is. A pártszervezetek akkor járnak el helyesen, ha a beszámoltatást a fontosabb szakszervezeti határozatok ismeretében végzik. A szakszervezetekben dolgozó kommunistáknak segíteniük kell ebben a pártszervezeteket. E határozatok követelményt támasztanak a szakszervezeti vezetőségekben dolgozó kommunisták számára, amelyek teljesítéséért nemcsak testületileg, hanem személy szerint is felelősek. Ez a pártszervezetek részére megkönnyíti a szakszervezetek pártirányítását, és munkájuk megítélését, elbírálását is.

A pártszervek és pártszervezetek napirendre tűzhetnek a szakszervezeti tevékenységgel kapcsolatos minden témát, ha politikai szempontból szükségesnek tartják. Határozataik nemcsak a vezető szervekben dolgozó kommunistákra, hanem a szervezeti hálózat alsóbb szintjén tevékenykedő párttagokra is kötelezőek.

b) A szakszervezetek a munkásosztály, a bérből és fizetésből élő dolgozók önálló szervezetei, amelyek alapszabályuk és választott vezető szerveik határozatai alapján dolgoznak. A szakszervezetek önállósága és tömegszervezeti jellege megkívánja,

hogy demokratikusan választott vezető szerveik döntsenek a funkciókból eredő konkrét feladatokról, valamint a megvalósítás módjáról. A szakszervezetek vezető szervei önállóan határoznak mindennapi tevékenységük irányításáról és megszervezéséről. *A felsőbb szintű határozatok kötelezőek az alsóbb szintűekre.*

A választott szakszervezeti vezető szervek felelőssége kettős. Beszámolási kötelezettséggel tartoznak elsősorban a tagságnak, másrészt a felsőbb szintű szakszervezeti vezető szerveknek. A szakszervezetek mindennapi tevékenységét választott vezető testületek irányítják. Ők szabják meg a feladatokat, szervezik a végrehajtást és a napi munka ellenőrzését.

A szakszervezetek önállósága azt is jelenti, hogy a dolgozókat érintő kérdésekben önálló álláspontot kell kialakítaniuk. Ennek a helyzet reális elemzésén, a társadalmi célok, a társadalmi érdek ismeretén és szolgálatán kell alapulnia. Jól kell ismerniük a dolgozók munkavállalói érdekeit, anyagi, szociális és kulturális ellátottságuk színvonalát és önállóan kell állást foglalniuk abban, hogy milyen érdekeket tartanak jogosnak vagy jogtalannak, milyen érdekek megvalósítására vállalnak kötelezettséget. Önállóan kell elemezniük a dolgozók hangulatát, véleményét, tudati állapotát, és ennek megfelelően kell formálniuk azt. Következetesen érvényesíteniük kell azt az elvet, hogy a szakszervezetek jogai és kötelességei egymástól elválaszthatatlanok. Ebben a szellemben kell nevelniük a tagságot. Mindez nagy felelősséget ró rájuk, hiszen az önálló állásfoglalásnak olyannak kell lennie, amely előbbre viszi a fejlődést, a szocializmus ügyét.

c) A szakszervezetek politikai, érdekvédelmi, gazdasági és kulturális feladatainak jó ellátása azt igényli, hogy a párt tagjai mind nagyobb számban vállaljanak aktív munkát a szakszervezetekben. A kommunisták politikai munkája, meggyőző, szervező tevékenysége a legfontosabb ösztönzője és biztosítéka a szakszervezeti mozgalom eredményeinek, fejlődésének. Ez az elv a pártnak azt a szándékát mutatja, hogy a szakszervezetek feladatai ellátásához biztosítsa a kommunisták személyes részvételét. A párt számára fontos, hogy szakszervezetekben minél több kommunista dolgozzék, mert ez biztosítékot jelent arra, hogy a szakszervezetek tevékenységében következetesen ér-

vényre jut a párt irányvonala. A párt igényli a kommunistáktól, hogy élen járjanak a munkában, a fegyelem, a rend megszilárdításában, magatartásukkal példát mutassanak a többi dolgozónak. A kommunisták részvétele a szakszervezeti munkában a szakszervezeti alapszabály, a szakszervezeti demokratizmus megtartásával történik. A pártszervek és alapszervezetek a hatáskörükbe tartozó területen javaslatot tesznek a szakszervezeti tisztségek betöltésére. E személyek jelölését a szakszervezeti választásokon a szakszervezetekben dolgozó kommunisták útján érik el, hiszen a jelölést már a szakszervezeti szervek intézik, a *megválasztás, a döntés joga a tagságé*. A pártszervezetek közvetlen utasítással nem helyezhetnek párttagokat szakszervezeti tisztségekbe. A párttagok úgy lehetnek szakszervezeti tisztségviselők, ha személyes magatartásukkal, munkájukkal elnyerik a dolgozók bizalmát, elismerését és ezt megválasztásukkal kifejezésre juttatják.

A pártszerveknek a hatáskörükbe tartozó szakszervezeti vezetők megítélése esetében is úgy kell érvényesíteniük álláspontjukat, hogy a szakszervezeti alapszabályban foglaltak, a demokratizmus érvényesüljön. Ha valamelyik vezető munkáját rossznak ítélik, elmarasztalják, kifogásaikat, észrevételeiket a felsőbb szakszervezeti szervnek jelezzék. Ez a szerv jogosult megvizsgálni és eldönteni, hogy milyen módon oldják meg szakszervezeti keretekben az ilyen személyi problémákat. Amennyiben a felsőbb szakszervezeti szerv nem ért egyet az illetékes pártszervvel, úgy a vitát felsőbb pártszerv előtt kell folytatni, mindaddig, amíg megnyugtató megoldást nem találnak. Végül pedig mindenképpen a szakszervezeti tagságnak kell jóváhagynia a felsőbb szerv intézkedését.

A szakszervezetekben végzett pártmunka egyenértékű a másutt végzett pártmunkával. A pártszervezetek kötelessége, hogy a szakszervezetekben pártmegbízatást teljesítő kommunistákat rendszeresen felkészítsék, tájékoztassák és munkájukban segítsék. A pártmegbízatások teljesítését — a felsőbb szakszervezeti szerv határozatának végrehajtásával együtt — kérjék tőlük számon vezetőségi üléseken, taggyűléseken. Az év végi beszámoló taggyűléseken értékeljék és minősítsék a szakszervezetekben dolgozó párttagok munkáját.

d) A párt a szakszervezeteknek a dolgozók körében szerzett

tapasztalatairól rendszeresen tájékozódik és azt felhasználja politikája kialakításához, s a politika helyességének ellenőrzéséhez.

A párt azt a lenini tanítást tartja szem előtt, hogy a pártnak nemcsak vezetni, tanítani kell a tömegeket, hanem tanulni is kell tőlük. Amikor a pártszervek döntéseik, határozataik előtt, vagy azok megvalósítása során a tapasztalatokat értékelve igénylik a szakszervezetek véleményét, ezzel intézményesen biztosítják a dolgozók véleményének az összegezését. A párt saját tapasztalatait egybeveti a szakszervezetek tapasztalataival és így önmagát is ellenőrzi.

A szakszervezeteknek tehát módjukban áll a párt döntései előtt a legfelsőbb politikai szinten is képviselni a dolgozók szakmai-munkavállalói érdekeit. Ezzel hozzájárulnak ahhoz, hogy a párt optimális összhangot teremtsen az össztársadalmi-politikai érdekekkel. A szakszervezetek társadalmi funkciójukat teljesítik akkor, amikor a párt politikájának megvalósítása során adódó nehézségeket, problémákat és gondokat időben jelzik, s javaslatokat tesznek azok elhárítására. A szakszervezetek tehát nem egyszerűen a pártpolitika megvalósításának eszközei, hanem *kialakításának* is részesei.

e) A pártszervezetek — a párt káderpolitikai elveinek maradéktalan megvalósítása érdekében — a szakszervezeteket a kádernevelés és -utánpótlás egyik legfőbb bázisának tekintik. Segítséget nyújtanak ahhoz, hogy a szakszervezetek vezető szerveibe, szakszervezeti tisztségekbe tömegesebben kerüljenek fizikai munkások, fiatalok, nők. Biztosítják, hogy a szakszervezetekben bizonyíthassák tehetségüket, rátermettségüket, az ügy iránti odaadásukat. A pártszervezetek tudatos és tervszerű kádernevelő munkát végeznek közöttük, biztosítják a megfelelő kádercserét a párt- és a szakszervezetek között.

A SZAKSZERVEZETEK ÉS A SZOCIALISTA ÁLLAM

A proletárdiktatúra mechanizmusában a szocialista állam és a szakszervezetek egyaránt a munkásosztály céljait szolgálják. Közös vonásuk — s együttműködésüknek ez az elvi alapja —, hogy a munkásosztály céljaiért tevékenykednek, ideológiájuk

a marxizmus—leninizmus, és mindkét szervezetben érvényre jut a munkásosztály forradalmi pártjának irányító szerepe.

Jellegüket és rendeltetésüket tekintve azonban különböznek egymástól. A szocialista állam a szocializmus felépítésének feladatait államhatalmi és államigazgatási eszközökkel valósítja meg, szervei törvényekkel, rendeletekkel és utasításokkal irányítják az állami, társadalmi életet, a gazdálkodást. A szakszervezetek viszont önállóan működő tömegszervezetek, amelyek sajátos társadalmi funkcióik ellátásával segítik a társadalmi feladatok megoldását. A szocialista állam törvényei biztosítják a szakszervezetek számára mindazokat a jogokat és társadalmi funkciókat, amelyekért a mozgalom létezése óta harcolt. A szocialista állam igényli a szakszervezetek közreműködését mindazokban a feladatokban, amelyekben a szakszervezetek érdemlegesen részt vehetnek. A szocialista állam tiszteletben tartja a szakszervezetek önállóságát, alapszabály szerinti működését, nem szól bele vezető szerveik tevékenységébe, a szakszervezeti munka tartalmi kérdéseibe, a szakszervezetek pénzgazdálkodásába. A szocialista állam nem ellenőrzi a szakszervezeteket és nem számoltathatja be őket tevékenységükről. Hazánkban a szocialista állam átengedi a szakszervezeteknek a szociális gondoskodás körébe tartozó olyan intézmények irányítását, mint például a társadalombiztosítás, az üdültetés stb. Ezek igazgatása, mindennapi működésének szervezése a szakszervezetek feladata. E tevékenységből állami feladat marad a törvényhozás, a pénzgazdálkodás felügyelete.

A szakszervezetek részt vesznek az államhatalmi szervek tevékenységében, módjuk van törvényeket, rendeleteket javasolni vagy módosításukat kérni. A szakszervezetek bizonyos fokú társadalmi ellenőrzést gyakorolnak a gazdálkodó szervek, állami vállalatok tevékenysége fölött. E jogukat a Munka Törvénykönyve tartalmazza. Az állam tehát szükségesnek tartja a társadalmi ellenőrzés meghatározott körét a szakszervezetek részére biztosítani.

Az állam és a szakszervezetek eltérő funkciójából adódik, hogy munkamódszerük is különböző. Az államigazgatásban az egyszemélyi felelős vezetés elve érvényesül. Az állami irányítás alapvető módja a szabályozás, az utasítás, a törvényalkotás és szükség esetén a mulasztások ellen szankciók alkal-

mazása. A szakszervezeti munkában választott vezető testületek döntenek, s határozataik megvalósításának alapvető módszere a meggyőzés, a nevelés.

Az állami, a gazdasági szervek és a szakszervezetek együttműködése az utóbbi években egészségesen fejlődött, de még mindig elmarad a követelményektől és a lehetőségektől. A magyar szakszervezetek XXIII. kongresszusa határozatában jogosan igényli azt, hogy: „Az állami szervekben tovább kell erősödnie annak a meggyőződésnek és gyakorlatnak, hogy a közös ügy érdekében elengedhetetlen a sokoldalú együttműködés a szakszervezetekkel. Ennek feltétele, hogy minden állami és gazdasági vezető ismerje meg jobban a szakszervezetek törvényes jogait, hiszen e jogok megtartása a szocialista gazdaságvezetés politikai és jogi kötelessége"[7] A kongresszus határozata leszögezi: „A szakszervezetek minden erejükkel segítik a munkáshatalom, a munkásállam politikai-gazdasági erősödését."[8]

A szakszervezeti és államigazgatási szervek együttműködését a következő elvek szabályozzák:

a) A szakszervezeteknek véleménynyilvánítási joguk van, az állami szerveknek pedig kötelezettségük a vélemény kikérése mindazoknál az intézkedéseknél, amelyek a dolgozók élet- és munkakörülményeit szabályozzák. A szakszervezetek — határozataik meghozatala előtt — szintén kikérik az illetékes állami szervek véleményét, amennyiben e határozatok tartalma azok tevékenységéhez kapcsolódik.

b) Véleményeltérés esetén a döntés előtt egyeztetni kell az álláspontokat. Az érdekeltérések és érdekellentétek feloldásának ez az optimális módja. Amennyiben nem sikerül megegyezésre jutni, a kérdést az illetékes pártfórum elé kell terjeszteni.

c) A szakszervezeteknek joguk van arra, hogy a nyilvánosság előtt is vitatkozzanak az államigazgatási szervek vezetőivel. Ennek célja az érdekellentétek feloldása. A vita és a nyilvánosság alapvető kritériuma, hogy a dolgozók érdekeit szolgálja és erősítse a szocializmus politikai, társadalmi és gaz-

[7] A szakszervezetek XXIII. kongresszusának határozata. Munka, 1975. 1. sz 18—26 old.

[8] Ugyanott.

dasági pozícióit. *A nyilvánosság a szocialista demokratizmus egyik eleme.* A tagságnak igénye és joga, hogy megtudja, miről tárgyaltak és milyen álláspontot képviseltek az általa választott vezető szervek a lényeges kérdésekben. Ez egyben lehetőség arra is, hogy a tagság lássa azokat az összefüggéseket, amelyek személyes életkörülményei és a társadalmi célok között vannak.

d) A szakszervezeteknek határozottan fel kell lépniük mindazokkal szemben, akik a dolgozók élet- és munkaviszonyaival kapcsolatos törvényeket megsértik, vagy akik a törvényeket és reális lehetőségeinket figyelembe nem véve, jogtalan követelésekkel állnak elő. A szocialista rendszer intézményesen biztosítja az érdekvédelmi funkció ellátását. A pártszervezetek is bátorítják erre a szakszervezeti tisztségviselőket és védelmüket élvezik, ha a jogos és reális igények kielégítése érdekében fellépnek.

A vállalatok és intézmények nem államigazgatási és nem államhatalmi szervek, státusuk és jogállásuk más, ezért szerepük és funkciójuk is más. A már ismertetett elvek azonban értelemszerűen érvényesek a vállalatok és intézmények vezetésére is.

A szakszervezetek, illetve az állami-gazdasági szervek közötti együttműködésnek, az érdekek képviseletének és védelmének négy szintje van:

1. *A SZOT és a Minisztertanács, valamint az országos hatáskörű szervek országos szintje.* Ezen a szinten történik az *összes dolgozó* érdekeinek képviselete és egyeztetése, a munkaügyi törvények és rendeletek meghozatala, a bérek és jövedelmek szabályozása, az egészségvédelem, a művelődés stb. kérdéseinek legátfogóbb rendezése. Az állami és szakszervezeti szervek közötti kapcsolatnak ezen a szinten is általánosan elfogadott formája, hogy az állami szervek előterjesztéseiről az illetékes szakszervezeti szerv véleményt mond. Vannak olyan esetek is, amikor a SZOT dolgozza ki az előterjesztéseket, és ezekben közösen döntenek. (Pl. a SZOT és a Minisztertanács határozata a munkaversenyről, az újítómozgalomról, az üzemi demokráciáról.) Célravezető módszer, hogy a miniszterelnök és helyettesei a SZOT Titkárságának tagjaival félévenként, vagy szükség esetén ettől eltérő időpontban megbeszéléseket tarta-

nak. A kölcsönös tájékoztatáson túl megvitatják a problémákat, a jövőt illető javaslatokat. Ezeken a megbeszéléseken tisztázhatók a különböző rétegeket érintő leglényegesebb kérdések, az érdekeltérések, feltárhatók a feszültségek, s lehetővé válik a különböző nézetek és érdekek egyeztetése, az intézkedések előkészítése.

2. *A szakmák elnökségei és a miniszterek közötti ágazati szint.* Itt a két fél keret jellegű szabályozással él, többnyire az egyetértési jog alapján. Ezen a szinten a megtárgyalandó fő kérdések a bér és a jövedelem konkrét szabályozása, a kollektív szerződések irányelvei, a kulturális és a szociális ellátottság színvonala, a munkaviszonnyal kapcsolatos jogi szabályozások stb. A szakszervezetek ezen a fokon az *ágazati és a szakmai sajátosságokat* és a dolgozók általános érdekeit egyaránt képviselik és érvényesítik, törekedve arra, hogy megteremtsék az egyéni, a vállalati, az ágazati, a szakmai és a társadalmi érdekek lehető legjobb összhangját.

3. *A szakszervezetek megyei tanácsai és a megyei tanácsok területi szintje.* E két szervnek a *közigazgatási terület sajátosságaiból* adódó kommunális, szociális, kulturális, közlekedési stb. szolgáltatásokra vonatkozó intézkedésekben kell megtalálnia a különböző érdekek legjobb összhangját. Alapvető módszer, hogy a tanácsi tervezeteket a Szakszervezetek Megyei Tanácsa (SZMT) tárgyalja meg, és testületi álláspont alapján igyekszik megoldani a bérből és fizetésből élők jobb ellátását, biztosítani életkörülményeik folyamatos javulását. A Szakszervezetek Megyei Tanácsa hatáskörébe tartozik minden szabályozás, amely a megyei tanácsok vállalataiban és intézményeiben dolgozókat érinti. A Szakszervezetek Megyei Tanácsa megyei szinten 19 ágazat, szakma gondjait koordinálja, egyezteti és képviseli.

4 *A munkahelyek szintje.* A dolgozók *szakmai és napi érdekei* a legkonkrétabban és a legsajátosabban ezen a szinten jelentkeznek. Gazdaságirányítási rendszerünk, az ehhez kapcsolódó törvények lehetővé teszik, hogy a gazdasági vezetők és a szakszervezeti bizottságok a helyszínen oldják meg a dolgozók érdekeinek megfelelően a munkaviszonnyal kapcsolatos problémákat. Ehhez jogilag is adottak a feltételek, s segíti ezt a kollektív szerződés is.

Az ismertetett négy szint intézményesen és összefüggésében biztosítja, hogy az országos és a helyi döntések kialakításában a dolgozók a szakszervezetek érdekképviselete útján részt vegyenek, s igényeik kielégítést, gondjaik mind teljesebb megoldást nyerjenek.

E széles körű lehetőségre való tekintettel a szocializmusban a szakszervezetek eltekintenek az olyan harci formáktól és eszközöktől, melyeket kapitalista viszonyok között alkalmazni szükséges. Így például nem kezdeményeznek sztrájkokat, tüntetéseket stb. A szocializmus törvényei ugyan nem tiltják a sztrájkhoz való jogot, de a szakszervezetek jogköre és társadalmi funkciója garancia arra, hogy a netán jelentkező érdekeltéréseket, ellentmondásokat ezen a négy szinten tárgyalások, megállapodások útján érdemben rendezzék, tehát a sztrájk semmiképpen sem lenne jobb megoldás, hiszen a munkásállam is céljának tekinti a jogos és megérett igények kielégítését. Hozzátesszük még, hogy a sztrájk ugyanakkor nem erősítené, hanem gyengítené a rendszer osztályalapját, a munkáshatalmat, nem teremti meg a jogos igények kielégítésének anyagi alapját, sőt csökkentené azt.

Szocialista körülmények között is előfordulhat — elsősorban vállalati szinten —, hogy az érdekeltérések kiéleződnek. Ilyen helyzet akkor alakulhat ki, ha a gazdasági, a párt- és a szakszervezeti szervek érzéketlenné válnak a dolgozók közvetlen problémái és jogos igényei iránt. Kialakulhat ilyen veszély akkor is, ha a helyi szervek csak a társadalmi, illetve túlságosan csak a vállalati érdekeket képviselik, a dolgozók közvetlen érdekeit másodlagosnak tekintik. Ez esetben a felsőbb párt-, szakszervezeti és állami szerveknek a törvények következetes érvényesítésével meg kell találniuk a problémák rendezésének a módját.

A szocializmusban azért lehet a munka- és életviszonyokkal kapcsolatos érdekellentéteket nagy társadalmi konfliktusok nélkul megoldani, mert jellegüket tekintve ezek nem antagonisztikusak, megoldásukra a szakszervezeteknek megfelelő jogai és eszközei vannak. A szakszervezetek a munkáshatalom politikai rendszerének szervezetei, s ezért lehetőségük van hatékony intézkedésekre, illetve ilyenek kezdeményezésére. Ez-

zel magyarázható az is, hogy miért nem ellenzékiek a szakszervezetek szocialista viszonyok között.

A szakszervezetek akkor felelnek meg társadalmi hivatásuknak, ha hozzájárulnak a munka- és életviszonyokkal kapcsolatos ellentmondások, érdekellentétek megoldásához, ha mozgalmi eszközökkel rendszeresen segítik a törvények, rendeletek következetes végrehajtását, mert ez ad a dolgozók számára biztosítékot arra, hogy érdekeiket minden szinten megfelelően képviselik. Ez pedig további aktivitásra, cselekvésre készteti őket.

A SZAKSZERVEZETEK SZEREPE ÉS ALAPVETŐ FUNKCIÓI

A szakszervezetek szerepére és alapvető funkcióira a szocializmusban először Lenin mutatott rá. Meghatározó számunkra az az elvi útmutatása, hogy a szakszervezeteknek a szocializmusban is szervezniük, tömöríteniük kell a dolgozókat, tanítaniuk kell őket a gazdálkodásra, az igazgatásra, mozgósítva a tömegeket a szocializmus építésében való aktív részvételre. Figyelmeztetett arra is, hogy a szocializmus körülményei között is szükség van a szakszervezetekre mint érdekvédelmi szervekre. A történelmi fejlődés igazolta e tanítások helyességét.

A Politikai Bizottság 1966. május 10-i határozatában is kifejeződik ez, amikor a szakszervezeti munka két alapvető oldalaként említi a szakszervezetek tevékenységének alapvető funkcióit, amelyek meghatározzák a szakszervezeti munka fő irányát és tartalmát. „Munkájuknak változatlanul két oldala van: szervezni és nevelni a dolgozókat társadalmunk politikai, gazdasági erejének növelésére. Biztosítani a munkások anyagi, szociális és kulturális igényeinek kielégítését, védelmezni a dolgozók törvényekben, rendeletekben biztosított jogait. E két oldal nem választható el egymástól, a mindennapi munkában egységesen kell jelentkeznie annak érdekében, hogy a szakszervezetek tevékenysége kifejezze a dolgozók össztársadalmi és szakmai érdekeit."[9]

[9] A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1963—1966. 286. old.

Pártunk XI. kongresszusa értékelte a szakszervezeti munkát, és határozatában megállapította, hogy „a szakszervezetek tekintélye és befolyása nőtt, hozzáértőbben gyakorolják funkcióikat."[10] Ezt figyelembe véve a kongresszusi határozat újból és félreérthetetlenül meghatározta a szakszervezetek alapvető funkcióit. „Támogatják és védik a munkáshatalmat, segítik a társadalom építését, a dolgozók szocialista szellemű nevelését, képviselik tagságuk, a bérből és fizetésből, valamint a nyugdíjból élő dolgozók érdekeit."[11]

A XI. kongresszuson elfogadott nagy jelentőségű programnyilatkozat — a jövő feladatait is figyelembe véve így fogalmazta meg a szakszervezetek alapvető funkcióit: „A szakszervezetek a munkáshatalom részesei és döntő fontosságú támaszai. Feladatuk egyrészt, hogy neveljék és szervezzék a dolgozókat társadalmunk politikai és gazdasági erejének növelése érdekében; másrészt, hogy az ország anyagi lehetőségeivel összhangban képviseljék tagjaik érdekeit az anyagi, szociális, kulturális igények kielégítésében."[12]

A szakszervezeteknek tehát a következő alapvető követelményeknek kell megfelelniük:

a) A szakszervezetek alapvető funkcióinak összhangban kell lenniük a proletárdiktatúra fő funkcióival és azok érvényesülését kell szolgálniuk.

b) A szakszervezeti tevékenység az alapvető funkciókra épüljön.

c) A szakszervezetek őrizzék meg és fejlesszék tovább haladó történelmi hagyományaikat.

d) A párt és az állam funkcióit sajátosan kiegészítve szolgálják a szocialista építés ügyét, érdekeit.

A szakszervezetek kettős funkciójával kapcsolatos felfogás megértése és különösen az értelmezése még nem teljesen egységes. Ennek oka egyrészt az, hogy a munkáshatalom első éveiben a szakszervezetek funkcióinak egyoldalú felfogása volt a jellemző, és ez még napjainkban is hat. A másik ok az, hogy eddig még nem sikerült kellő alapossággal megértetni a

[10] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. 489. old.

[11] Ugyanott.

[12] Ugyanott, 517—518. old.

párttagsággal a szakszervezetek helyét és szerepét a szocializmus építésének időszakában.

A Politikai Bizottság — éppen ezért — 1974. évi határozatában a pártszervezetek fontos feladatává teszi, hogy széles körű felvilágosító munkával értessék meg a párttagsággal a szakszervezetek helyét és szerepét, magyarázzák meg, hogy a szakszervezetek mozgósító, nevelő és érdekvédelmi tevékenysége társadalmilag szükséges és nélkülözhetetlen. Értessék meg a párttagsággal, hogy a szakszervezetek érdekvédelmi munkája, a törvényesség érdekében történő intézkedései erősítik a munkáshatalom pozícióit, a párt és a tömegek kapcsolatát, hozzájárulnak a párt politikájának torzításmentes végrehajtásához.

Jobban meg kell értetni azt is, hogy a szakszervezetek kettős funkciója okjektív társadalmi igényekre épül. Az alapvető funkcióból eredő konkrét feladatok köre állandóan — a társadalmi szükségleteknek megfelelően — változik, bővül. A szakszervezetek például 1950-ig is foglalkoztak szociálpolitikával, de az e területhez tartozó társadalombiztosítás, nyugdíjellátás, szervezett üdültetés lebonyolítását csak 1950-től látják el közvetlenül.

A szakszervezetek már érdemi módon vesznek részt az éves és az ötéves tervek életszínvonal-előirányzatainak a kialakításában is, s így a bérpolitikával kapcsolatos feladatai is bővültek, s nem kevésbé az érdekvédelem jogi eszközei is. Bővült a szakszervezetek egyetértésével szabályozható kérdések köre, valamint a véleményezési jogkör a tervek és a gazdasági vezetők megítélésénél. Növekedett az önálló döntési jogkör a vállalati kulturális és szociálpolitikában, az ezekkel kapcsolatos tényezők meghatározásában, valamint a vétójog gyakorlásában. Napjainkban konkrétabban és alaposabban foglalkozik a szakszervezet az üzemi demokrácia fejlesztésével, a dolgozók tudatának formálásával, a termelési aktivitás fejlesztésével, a felnőttoktatással, a szocialista kultúra eredményeinek megismertetésével, a művészek és a művészeti élet politikai befolyásolásával.

A szakszervezetek két alapvető funkciója *szorosan összefügg egymással* és az adott időszak követelményeinek megfelelően *együttesen érvényesül*. Ezt az összefüggést bizonyítják a magyar szakszervezetek történelmi tapasztalatai is. Napjainkban

mindkét alapvető funkció érvényesülése fontos társadalmi érdek.

A szakszervezetek funkciójának kettőssége azt is jelenti, hogy voltaképpen *minden egyes szakszervezeti feladatnak megtalálhatjuk a kettős oldalát*, azaz érdekvédelmi és nevelő jellegét. Amikor például a munkavédelem feladatait az érdekvédelmi funkcióval hozzuk összefüggésbe, akkor arra gondolunk, hogy a szakszervezetek megkövetelik a gazdasági vezetőktől a dolgozók egészségét és testi épségét védelmező szabályok, törvények betartását. A munkavédelemnek ugyanakkor van egy másik oldala is, mert a dolgozókat a felvilágosítás, a nevelés útján győzzük meg e rendelkezések betartásának észszerűségéről, szükségességéről. Amikor a szakszervezetek például a munkaidő csökkentésével foglalkoznak, érdekvédelmi feladatot látnak el, ugyanakkor a szabad idő kulturált, célszerű felhasználásának fontosságáról nevelő munkával győzik meg a dolgozókat.

A szakszervezetek a dolgozók „iskolái"

A kapitalizmus viszonyai között a szakszervezetek — kisebb vagy nagyobb mértékben — az osztályharc iskolái. A szocializmusban minőségileg másról és többről van szó. A szocializmus építése során a dolgozók összessége számára a szakszervezetek tágabb értelemben vett iskolává válnak. Tevékenységükkel elősegítik, hogy a dolgozó tömegek fokozatosan szocialista módon dolgozó, gondolkodó emberekké formálódjanak. Lenin az egész szocialista építés időszakára nézve fogalmazta meg a szakszervezet hivatását, azt, hogy „a szakszervezet... nevelő szervezet, a tömörítés, az oktatás szervezete, iskola, az igazgatás iskolája, a gazdálkodás iskolája, a kommunizmus iskolája."[13]

A szakszervezetek, amikor soraikba tömörítik a bérből és fizetésből élő dolgozók óriási többségét — hazánkban jelenleg több mint négymillió dolgozót — az összefogás, az egyesítés iskolájának a szerepét töltik be. A szakszervezet olyan szer-

[13] *Lenin:* A szakszervezetekről. *Lenin* Összes művei. 42. kot. Kossuth Könyvkiadó 1974. 196. old.

vezeti, mozgalmi keretet alkotott, amely valóban iskola a dolgozók milliói számára, amelyhez tartozva jobban megértik a szocializmus céljait, feladatait, és ennek nyomán fejlődik, fokozódik társadalmi-termelési aktivitásuk is.

A szakszervezetek felelősen közreműködnek — a párt- és a KISZ-szervezetekkel közösen — az üzemi demokrácia fejlesztésében, bevonják a dolgozókat a vezetésbe, a gazdálkodás, az igazgatás intézésébe, és felkészítik őket a feladatok jobb teljesítésére. Hazánkban az üzemi demokrácia törvényesen és intézményesen biztosítja a dolgozók részvételét a vezetésben, beleszólásukat a gazdálkodásba. Az üzemi demokrácia egyrészt a közvetlen fórumokon — termelési tanácskozás, szocialista brigádértekezlet, üzemi gyűlés, kollektív szerződések, összdolgozói viták stb. — másrészt a párt-, a KISZ-szervezetek tevékenységében és a vállalati és üzemi szakszervezeti tanácsok, bizottságok útján valósul meg. A párt XI. kongresszusa és a magyar szakszervezetek XXIII. kongresszusa után az üzemi demokrácia továbbfejlesztése érdekében nagy jelentőségű kísérletek kezdődtek meg az üzemekben olyan új formák rendszeresítésére, mint a munkásküldöttek tanácskozása, a bizalmi testületek jogkörének bővítése stb.

A szakszervezetek tevékenysége jelentős a dolgozók szocialista szellemű nevelésében, s ebben az értelemben a szakszervezetek a nevelés iskolái is. Érveléssel, meggyőzéssel terjesztik a párt politikáját, álláspontját, és fellépnek a téves, a káros nézetek, eszmék, álláspontok ellen. A fejlett szocialista társadalom építése újabb jelentős feladatokat állít a szakszervezetek elé a dolgozók szocialista nevelésében, tovább kell erősíteni a szakszervezetek politikai és nevelő szerepét, munkájának mozgalmi jellegét. A Politikai Bizottság 1974. évi határozatában ezért kiemelten hangsúlyozta: A szakszervezeti mozgalom vezető testületei biztosítsák, hogy a nevelés a szakszervezetek általános tevékenységének olyan szerves, elválaszthatatlan részévé váljon, amely átszövi a szakszervezetek egész munkáját.

A szakszervezetek a dolgozók érdekeinek képviselői és védelmezői

Az érdekképviselet, illetve az érdekvédelem fogalma egymással elvileg és gyakorlatilag elválaszthatatlanul összefügg. Lényegében ugyanannak a dolognak kétféle megnyilvánulását jelenti, tartalmát tekintve mégsem teljesen azonos. Érdekképviseleten elsősorban az érdekek összhangjának megteremtését, illetve az összhang megsértésének megelőzését értjük. Az érdekvédelem viszont kifejezetten védelmi jellegű tevékenység, amely az összhang megsértése nyomán keletkező sérelmek elhárítását célozza.

A szakszervezetek jogi garanciákkal rendelkeznek érdekképviseleti és érdekvédelmi szerepük megfelelő betöltése érdekében. Az állami szerveket, vállalatokat a Munka Törvénykönyve és más jogszabályok jogilag is kötelezik arra, hogy a szakszervezetek érdekképviseleti és érdekvédelmi szerepét elismerjék, és gondoskodjanak arról, hogy a dolgozók érdekeit érintő kérdések rendezésében részt vegyenek. A szakszervezetek jogai lényegében a dolgozók jogai, amelyeket a dolgozók nevében és képviseletében gyakorolnak.

A vállalati szakszervezeti szerveket a következő főbb jogok illetik meg:

Egyetértési jog. Ez azt jelenti, hogy meghatározott kérdésekben a szakszervezet nélkül vagy ellenére nem születhet döntés. Egyetértési joggal rendelkezik a szakszervezet a vállalati kollektív szerződés, a vállalati munkavédelmi szabályzat megkötésében; a kollektív szerződésben nem szabályozott, de a dolgozók munkaviszonyát érintő minden vállalati szabályozásban, illetve a végrehajtási elvek meghatározásában:

Véleményezési jog. A szakszervezeteknek véleményezési joguk van a gazdasági vezetők megítélésében; a vállalati terv és a dolgozókat érintő lényegesebb végrehajtási intézkedésekben, ezek elfogadása előtt;

Javaslattételi jog. Ez a jog a dolgozók munkaviszonyát érintő bármely kérdésben megilleti a szakszervezeteket. A gazdasági vezetők a szakszervezetek javaslatait kötelesek érdemben elbírálni és véleményükről a szakszervezeteket tájékoztatni;

Ellenőrzési jog. A szakszervezetek a dolgozók élet- és munkakörülményeit érintő minden kérdésben ellenőrzést gyakorolhatnak. A fogyatékosságokra felhívják az érdekeltek figyelmét és intézkedést igényelnek a hibák kijavítására.

Jogosultak eljárást kezdeményezni. Erre akkor kerül sor, ha a feltárt hibákat a szakszervezet jelzése ellenére sem szüntetik meg. Ilyen esetben, s e joguk alapján munkaügyi döntőbizottsági, bírósági, hatósági vagy fegyelmi eljárást kezdeményezhetnek. A szakszervezetek által kezdeményezett eljárást le kell folytatni és az eredményről őket tájékoztatni kell.

Vétójog. E jog birtokában megakadályozhatják az olyan vállalati intézkedések kiadását vagy végrehajtását, amelyek sértik a munkaügyi, illetve a munkaviszonnyal kapcsolatos jogszabályokat, vagy a szakszervezetekkel kötött megállapodásokat, illetve ellentétesek a szocialista erkölcs normáival. A vétójoggal élhetnek egyéni és kollektív érdekek sérelme esetén is. A kifogásolt intézkedést a felettes szakszervezeti és állami szervek együttesen, záros határidőn belül bírálják el.

Önálló döntési jog. A szakszervezeteket ez a jog a vállalati szociális és kulturális alapok felhasználása tekintetében illeti meg azzal a megszorítással, hogy döntéseik előtt ki kell kérniük a gazdasági vezető véleményét. Ennél szélesebb a döntési jogkörük a társadalombiztosítás, az üdültetés és a munkavédelem területén, tekintettel arra, hogy ezek igazgatását önállóan látják el.

A szakszervezetek érdekvédelmi szerepük betöltésénél abból indulnak ki, hogy a szocialista hatalmi és tulajdonviszonyokban gyökerező egyéni, csoport- és társadalmi érdekek végső soron és általában egybe esnek, de az egyes érdekek között lehetnek eltérések és ellentmondások, köztük az összhang nem alakul ki önmagától és automatikusan. Szükséges tehát a szocializmus építése érdekében valamennyi érdek tudatos kifejezése és a kellő összhang megteremtése. Ennek során csak olyan egyéni és kollektív törekvéseket támogathatnak, amelyek a társadalmi érdekkel nem ellentétesek.

A PÁRT IFJÚSÁGPOLITIKÁJA. A KISZ TEVÉKENYSÉGE ÉS PÁRTIRÁNYÍTÁSA

AZ IFJÚSÁG HELYE A TÁRSADALOMBAN. AZ IFJÚSÁGPOLITIKA FOGALMA

Közismert tény, hogy minden állam, társadalmi osztály, s az osztály érdekeit képviselő párt mindig és mindenütt nagy gondot fordított az ifjúság nevelésére, megnyerésére, s így van ez napjainkban is. Ez természetes, hiszen az ifjúság egyrészt az utánpótlás bázisa a társadalom számára, másrészt pedig az osztály céljaiért folytatott harc fontos tényezője. A tőkés társadalmakban és a fejlődő országokban napjainkban is éles küzdelem folyik a különböző osztályok és pártok között az ifjúság politikai befolyásolásáért, de a szocialista országokban hatalmon levő munkásosztály és pártjai számára sem közömbös, hogy miként formálódik a felnövő nemzedék eszmei-politikai, erkölcsi arculata.

Az antagonisztikus osztálytársadalmakban az egymással szemben álló társadalmi osztályoknak az ifjúságra gyakorolt nevelő hatása ellentétes irányú. Ez a harcban álló osztályok ellentétes érdekeiből, törekvéseiből következik. Az uralkodó osztály olyan szellemben, olyan világnézeti, politikai és erkölcsi eszmék, elvek szerint neveli az ifjúságot, hogy az új nemzedék igazságosnak, örök érvényűnek tartsa a fennálló ren-

det, támogassa, védelmezze azt. A társadalmi haladást képviselő osztályok viszont arra törekednek, hogy a fiatalok megértsék a fennálló rend megdöntésének történelmi szükségszerűségét, s a haladás és a forradalom híveivé, harcosaivá váljanak.

A fiatalok politikai magatartását — mint minden nemzedékét — végső soron osztályhelyzetük, társadalmi helyzetük határozza meg. Ez a törvényszerűség azonban nem érvényesul automatikusan. A történelem számos példával bizonyítja, hogy az egyes fiatalok — sőt az ifjúság kisebb-nagyobb csoportjai, rétegei is — osztályhelyzetükkel ellentétes politikai álláspontot is képviselhetnek. A kizsákmányoló osztályok több ifjú tagja osztályát megtagadva a forradalom harcosává vált. Ugyanakkor előfordult, hogy az elnyomott és kizsákmányolt osztályokhoz tartozó fiatalok egy része elzárkózott az osztály céljaiért folytatott küzdelemtől. Az osztályhelyzet felismerésében, megértésében, valamint az ebből adódó következtetések levonásában rendkívül nagy szerepet játszik a nevelés, a fiatalok eszmei-politikai, erkölcsi befolyásolása. Az egyes osztályok befolyásukat az ifjúságra különböző intézmények, szervezetek segítségével igyekeznek biztosítani. A különböző osztályok pártjai egyrészt a párt ifjúsági szervezetein, másrészt — ha ezt tehetik — a társadalom intézményrendszerén keresztül gyakorolnak politikai befolyást az ifjúságra.

A kommunista pártok ifjúságpolitikája Marx, Engels és Lenin ifjúságról szóló tanításaira épül. Ők világították meg az ifjúság valóságos helyét és szerepét a társadalomban, az osztályharcban. A magyar kommunisták pártja a múltban és ma is a marxizmus klasszikusai által megfogalmazott alapelveket követve, azok szellemében alakította és alakítja ifjúságpolitikáját. A párt ifjúságpolitikájának alapelvei az ifjúság társadalomban elfoglalt helyének marxista—leninista felfogásából következnek. Ezek az alapelvek a következők:

a) Minden fiatal a társadalom valamely osztályához, rétegéhez, csoportjához tartozik, annak alapján alakulnak ki életfeltételei, formálódik világszemlélete. Az ifjúság társadalmi helyét, szerepét, eszmei és politikai arculatát mindig osztályalapokról kell vizsgálnunk. A különböző ifjúsági rétegekre az adott osztály társadalmi jellemzői a mérvadóak és ezt egészíthetik ki az ifjúság életkori sajátosságai. Téves tehát az a nézet,

mely szerint az ifjúság a társadalom egészén belül teljesen önálló, öntörvényei szerint élő réteget alkot. A kapitalista világ ideológusai azt vallják, hogy az ifjúság legfontosabb jellemzője az egy nemzedékhez tartozás. Abszolutizálják a nemzedéki különbségeket, örök nemzedéki ellentétekről beszélnek, s el akarják homályosítani az ifjúság megítélésében a konkrét társadalmi vonatkozásokat. Ez az ideológia táplálja azt az avantgard szemléletet is, mely szerint a fiatalok — ezen belül is elsősorban a diákfiatalok — alkotják a társadalom forradalmi erejét. Ez a nézet különösen felerősödött a hatvanas évek ismert nyugat-európai diákmegmozdulásai kapcsán. Legtöbbször az osztályhelyzet meghatározó erejének tagadását fedezhetjük fel az ifjúság körében fellelhető ultrabalos, álradikális nézetek és mozgalmak mögött is. A marxista pártok elhatárolják magukat ezektől a burzsoá nézetektől és *az ifjúság megítélésében, eszmei-politikai hovatartozásában nem az életkori sajátosságokat, hanem az osztályhelyzetüket tartják meghatározónak.*

b) Az ifjúság mint meghatározott korcsoport, sajátosságokkal is rendelkezik. Ez azonban nem jelentheti azt, hogy az ifjúságot a felnőtt társadalom lekicsinyített, valamelyest még éretlen, de lényegében azonos másának tekintsük. Az ifjúság társadalmi helyzetének a sajátossága abban van, hogy tevékenységét a társadalomba való beilleszkedés és az erre való felkészülés határozza meg. Számításba kell vennünk azt a körülményt is, hogy minden nemzedék adott társadalmi viszonyok közé születik, ennek következtében alapélményei különbözőek, s ez alapvetően megszabja látásmódjukat, magatartásukat.

Az ifjú korosztálynak mindenkori sajátossága a lelkesedés, a tenni akarás és az új iránti fogékonyság. Bátrak, őszinték, igazságérzetük fejlett. Ezek nem hagyhatók figyelmen kívül, amikor a munkásosztály és a nép érdekeit szolgáló társadalompolitikai feladatok végrehajtására mozgósítjuk őket. Az ifjúság életkori sajátosságait nem szabad lebecsülni, mert ez egyrészt csökkenti szocialista nevelésük eredményességét, másrészt nehezíti sajátos problémáik felismerését és megoldását. E sajátosságok túlbecsülése viszont a nemzedéki ellentétek szükségszerű kiéleződésének elméletéhez és gyakorlatához vezethet, ami idegen a marxista felfogástól. Ezeket a sajátosságokat is végső fokon

az osztályviszonyok határozzák meg. A szocialista társadalomban a nemzedékek között természetszerűen meglevő különbségek és ellentétek nem meghatározó jellegűek, és nem válnak feltétlenül ellentmondásossá.

c) Az ifjúság számottevő társadalmi, politikai erőt képvisel. Nem csupán passzív, formálandó közeg, nem csupán a jövőnek, hanem a jelenlegi társadalmi és közéletnek is aktív, cselekvő részese. A fiatalok közéleti aktivitása egyrészt össztársadalmi szempontból fontos, mivel serkenti, gyorsítja a társadalmi fejlődést, másrészt az egyes fiatalok, ifjúsági közösségek emberi és politikai fejlődésében is nagy szerepet játszik. A gyermek- és ifjúsági korosztályok egyes országokban a lakosság kétharmadát, másutt — így nálunk is — közel a felét alkotják. Közöttük jelentős azoknak a száma, akik az anyagi javak termelésének és forgalmazásának a szférájában közvetlen értékalkotó munkát végeznek, nagyobb részük pedig tanulással készül erre. Nélkülük egyetlen társadalom sem tudja megvalósítani céljait.

A Magyar Szocialista Munkáspárt ifjúságpolitikája is az ismertetett marxista elvekre épül.

A párt Központi Bizottsága 1970. február 18—19-i ifjúságpolitikai határozata az ifjúság nevelésének hosszú időre irányt mutató alapdokumentuma. Először foglalja rendszerbe a párt ifjúságpolitikai nézeteit, és meghatározza a párt, az állami, a társadalmi és tömegszervezetek — közöttük a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség — feladatait az ifjúság nevelésében. A Központi Bizottság állásfoglalását a X., majd a XI. pártkongresszus megerősítette.

Az ifjúságpolitika a párt általános politikájának szerves része. Célja az ifjúság szocialista nevelése; feladata a fiatalok neveléséhez szükséges politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális feltételek megteremtése; a fiatalok társadalmi beilleszkedésének elősegítése, tehetségük, alkotókedvük kibontakoztatása és a szocialista építőmunka szolgálatába állítása. Az ifjúságpolitikának sajátos jellegzetessége van. Egyaránt kapcsolódik a párt gazdasági, életszínvonal- és kulturális politikájához, s a társadalompolitikai célokhoz is. Az ifjúságpolitika tehát a politika ifjúsági nézőpontú megközelítése. Az ifjúságpolitikát a párt, az állam, a társadalom céljai, objektív és szubjektív le-

hetőségei, az ifjúság társadalmi helyzete, a fiatalok eszmei-politikai, erkölcsi állapota, az ifjúság nevelésének, érdekei védelmének különböző tényezői alakítják. Az ifjúságpolitika az adott helyzet tudományos felmérésén, elemzésén és értékelésén alapszik. Csak így képes helyes irányban és eredményesen befolyásolni, formálni a társadalomnak az ifjúságról alkotott véleményét, nevelő tevékenységét az ifjúság eszmei-politikai, erkölcsi arculatának és magatartásának formálására.

AZ IFJÚSÁG HELYZETE HAZÁNKBAN

Az elmúlt három évtizedben lezajlott nagyarányú társadalmi átrétegeződés hatással volt az ifjúság helyzetének alakulására is, jelenlegi rétegezettségük is lényegében ennek alapján alakult ki.

A társadalmi munkamegosztásban elfoglalt helyüket illetően két nagy csoportra, a dolgozó és a tanuló fiatalok csoportjára oszthatók. A dolgozó ifjúság a társadalmi munkaszervezetben tevékenykedik, tudata és magatartása egyre fokozódó mértékben a munkahely és a munkatársi környezet hatására formálódik. A társadalom osztály- és rétegtagozódása szempontjából a munkásfiatalokra, a parasztfiatalokra és a fiatal értelmiségiek csoportjára oszthatók. A felnőtt, idősebb nemzedékkel együtt tevékenyen részt vesznek az anyagi javak előállításában, forgalmazásában, a társadalom politikai és szellemi életében. Jellemzőjük, hogy általános és szakmai műveltségük magasabb, szélesebb körű, mint a megelőző generációké, viszont életkoruk miatt tapasztalatban szegényebbek.

A társadalmi munkaszervezethez való viszony szempontjából a beilleszkedés kezdő pontján foglal helyet a tanulóifjúság. Fő társadalmi feladatuk a' munkás, alkotó életre való felkészülés, az ehhez szükséges ismeretek, jártasságok és készségek megszerzése. Ők elsősorban szüleik révén kötődnek a társadalom egy-egy osztályához, rétegéhez, másodsorban a választott pályájuk útján. Az évek előrehaladtával egyre inkább ez utóbbi válik erősebb kapoccsá. A társadalom eszmei-politikai, erkölcsi és testi nevelő munkája szempontjából különösen fontos ez az ifjúsági réteg, hiszen a legfogékonyabb korban, jól szerve-

zett keretek között él, ami nagyon kedvező feltétel a személyiségjegyek és a világnézet formálásához.

Az ifjúság egyes rétegeinek (munkásifjúság, parasztifjúság, értelmiségiek és tanulófiatalok) az utóbbi években kialakult számszerű aránya stabilizálódott és várhatóan a jövőben sem változik lényegesen.

Az ifjúság eszmei-politikai, erkölcsi állapotának megítélésénél sokféle tényezőt kell figyelembe venni. Mindenekelőtt azt, hogy az ifjúságot ebben az életszakaszban az útkeresés jellemzi. Ez magában foglalja a világnézetet, a társadalmi és egyéni életcélt, a hivatást és sok minden mást. Az ifjúság ebben az életkorban alakítja ki viszonyát a fennálló társadalmi rendszerhez, környezetéhez, ebben a korban alakul, formálódik ki benne életcélja, emberideálja. Ez az útkeresés természetesen az adott, konkrét társadalmi viszonyok között megy végbe, befolyásolja a család, az iskola, a munkahely, a baráti kör, s egész bonyolult folyamatában végső soron az adott társadalmi viszonyok tükröződnek.

A legfontosabb kritérium a fiatalok megítélésében — miként a felnőttekében is —, hogy mit tesznek a gyakorlatban, hogyan élnek, tanulnak, miként teljesítik kötelességeiket. A párt Központi Bizottságának ifjúságpolitikai állásfoglalása megállapította, hogy a fiatalok többsége becsületesen tanul, dolgozik, teljesíti a haza iránti kötelességét. Fogékony a szocializmus eszméi iránt, gondolkodását nagyrészt ezek az eszmék formálják. Soraikban az élet minden területén nagy számmal találhatunk olyanokat, akikről elmondhatjuk, hogy ilyennek kell lennie a szocialista ifjúságnak. Az ifjúság szocializmus iránti vonzódását, a korábbi generációkénál nagyobb műveltségét, az őszinteség iránti igényét, kritikusságát, szorgalmát méltán tekinthetjük szocialista rendszerünk egyik jelentős eredményének, vívmányának.

A magyar ifjúság tudati állapotát, ideológiai, politikai, erkölcsi magatartását alapvetően korunk fő kérdése, a két társadalmi rendszer, a kapitalizmus és a szocializmus világméretű küzdelme, s hazánk konszolidált és dinamikusan fejlődő társadalmi, politikai helyzete határozza meg. A mai fiatalok már új társadalmi rendünkben születtek. Számukra a szocialista rendszer életük természetes közege, gondolkodásuk, világnézetük

alapvető meghatározója, míg a felszabadulás előtti társadalmi rend, a hatalomért vívott harc, sőt az 1956-os ellenforradalom is történelem. Nincs semmiféle közvetlen élményanyaguk a felszabadulást és az ellenforradalmat követő éles politikai összeütközések időszakából. Mindezek következtében másképpen, elsősorban tudati úton jutnak el a szocializmus eszméihez. A párt ezért alapvető feladatnak tekinti, hogy az objektív társadalmi viszonyok nevelő hatása állandóan és folyamatosan egészüljön ki a fiatalok körében folyó tudatos politikai nevelő munkával.

Az osztályharc frontján ma az ideológiai harc áll előtérben. Fiataljainkat a tömegkommunikációs eszközök fejlődésével párhuzamosan egyre több hatás éri, pozitív és negatív értelemben egyaránt. Szocialista fejlődésünk eredménye, hogy ifjúságunk világnézeti és erkölcsi kérdésekben általában eligazodik. Tudatának, erkölcsének egyre szilárdabb jellemzői: a kizsákmányolás elítélése, szolidaritás az elnyomott népek harcával, a szocializmus eszméi alapján fogant fejlett igazságérzet, kritikusság a társadalomban jelentkező fonákságokkal szemben stb.

Ifjúságunk tudati állapota azonban nem homogén. Vannak közöttük tudatos marxisták, politikailag elkötelezett, aktív fiatalok, ugyanakkor vannak politikailag közömbösek és — ha kis számban is — ideológiai, politikai kérdésekben zavaros vagy ellenséges nézeteket vallók. Az egyes csoportok jellemzőit az egész ifjúságra általánosítani nem lehet. Különösen súlyos politikai tévedés és jogtalan a szélsőségesen negatív jelenségek általánosítása, amivel sajnos még mindig találkozunk. A fiatal és a felnőtt nemzedék nagyon eltérő társadalmi viszonyok, az osztályharc más-más körülményei között találkozott, illetve találkozik a szocializmus eszméivel. Az a tény, hogy a fiatalság beleszületett az épülő szocializmusba, azt is jelenti, nogy nem vívta meg érte a maga harcát. A szocializmus vívmányait a mai fiatalok természetesnek tartják. A korábbi nemzedéknél könnyebben, kisebb erőfeszítéssel jutottak, illetve jutnak hozzá az anyagi javakhoz, a szocialista társadalom nyújtotta előnyökhöz, a munka, a tanulás jogához. Mindez olyan hatással is jár, ami az eredmények lebecsülésében, türelmetlenségben, túlzott kritizálgatásban jut kifejezésre. Az ifjú generáció — tapasztalatok hiányában — a mai társadalmi valóságot gyakran

ideáljaival méri össze, hajlamos irreális összevetésekre. Ebben az értelemben az ifjúság egy része a fejlett szocializmust kéri számon a mától.

Az ifjúság találkozása a szocializmus eszméivel — társadalmi fejlettségünk jelenlegi szintjéből adódóan — ellentmondásos folyamatban történik. Gondolkodását és magatartását általában negatív irányban befolyásolja a nemzetközi helyzet időnkénti kiéleződése, a nemzetközi munkásmozgalom több belső ellentmondása, az imperializmusnak — különösen az ifjúságot célba vevő — felerősített „fellazítási" taktikája. Mindezekkel együtt olykor károsan hatnak ifjúságunkra társadalmunk belső problémái is. Társadalmunk közegében élve, maguk is tapasztalják gazdasági életünk átmeneti problémáit, a társadalmi rendszerünktől idegen olyan kísérőjelenségeket mint a bürokratizmus, a protekcionizmus, a lélektelenség, a példamutatás hiánya, s a közélet tisztaságát zavaró egyéb tényezők.

Az ifjúság sem mentes a nacionalizmustól, a kozmopolitizmustól, az egoizmustól. Egy részére hat még a társadalmi közömbösség, a cinizmus, az anyagiasság, az önzés. A korszerű általános és szakmai műveltséget sokan és gyakran elválasztják a marxista—leninista világnézeti műveltségtől. Még sok fiatal számára az igazán szimpatikus társadalmi magatartást az ellenzékieskedés jelenti. E problémák megoldásához a szocialista tartalmú tudatos ráhatás mellett lényeges, hogy helyesen értékeljük az ifjúság azon kritikai állásfoglalásait, amelyek a tényleges hibákat, a valódi problémákat bírálják. Ezek elismerése mellett adjunk lehetőséget a fiataloknak arra, hogy az általuk is észlelt hibák és fogyatékosságok megszüntetésében minél tevékenyebben részt vegyenek.

A TÁRSADALOM FELELŐSSÉGE AZ IFJÚSÁG NEVELÉSÉBEN

A párt ifjúságpolitikai határozatának végrehajtása nyomán jelentős változás következett be a társadalomnak az ifjúságról alkotott értékítéletében. Érezhetően visszaszorult az a szemlélet, amely elsősorban külső jegyekből, a zenei és tánckultúrából, az öltözködésből, a divatízlésből, a hajviseletből stb. vont le tartalmi, politikai következtetéseket és ezek nyomán alko-

tott negatív, elmarasztaló véleményt. Sokkal ritkább az egyedi, szélsőséges jelenségek jogtalan általánosítása is. A szemléletváltozás nyomán a közvéleményben az a reális kép vált uralkodóvá, amelynek alapja a munkában, tanulásban való helytállás, a politikai elkötelezettség és erkölcsi magatartás.

Fokozódott a társadalmi méretű gondoskodás az ifjúságról. Az Országgyűlés megalkotta az ifjúságról szóló törvényt, melynek következtében javultak a fiatalok élet- és munkakörülményei, tanulási, továbbtanulási, művelődési, szórakozási, sport- és turisztikai feltételei. A még mindig meglevő nehézségek ellenére is jelentősen csökkentek a munkábaállás, a családalapítás és a lakás megszerzésének problémái.

Fokozódott az ifjúság önmagáért érzett felelőssége, politikai aktivitása. Közelebb kerültek a fiatalok a párt eszméihez, politikájához, a szocializmus ügyéhez. A munkában, a tanulásban tanúsított helytállás az ifjúság tömegeire jellemző. Jobban értik és érzik társadalmi helyüket, szerepüket, a társadalom iránti kötelezettségeiket. A szemléletváltozást és az ifjúságról való anyagi, szervezeti jellegű gondoskodást azonban sajnos nem követte az ifjúság körében végzendő tudatos politikai nevelő munka fejlődése. A nevelés intenzitása és hatékonysága nemcsak az igényekhez, de a lehetőségekhez képest is elmaradt. Az ifjúság nevelésére alapvetően két tényező hat. Az egyik: a társadalom gazdasági, politikai, kulturális életének konkrét viszonyai, az adott életkörülmények. A másik: a társadalom tudatos nevelő hatása, amely a család, az iskola, az oktató-nevelő és kulturális intézmények, a művészetek, a tömegkommunikációs eszközök, a különböző társadalmi szervezetek — köztük az ifjúsági szövetség — tevékenységén keresztül valósul meg.

A X. pártkongresszus határozata az ifjúság nevelésének feladatait a következőkben összegezte: „A felnőtt nemzedék nagy társadalmi feladata az ifjúság nevelése, felkészítése az életre, a szocializmus, a kommunizmus építésére s mindazokra a feladatokra, amelyek az ország életében és a világ haladó erőinek küzdelmeiben reá várnak. A fiatalok nevelése a társadalom előrehaladásával nem automatikusan oldódik meg, hanem csakis azáltal, ha pártunk és kormányzatunk, iskoláink és társadalmi szerveink, s nem kevésbé a szülők ezen rendszeresen, kellő

gonddal munkálkodnak."[1] Az eredményes nevelésnek, a kedvező társadalmi ráhatásnak az a feltétele, hogy az ifjúság nevelésével foglalkozó szervek és intézmények munkája szoros összhangban legyen. Ennek hiánya vagy torzulása a fiatalok tudatában zavarokat, ellentmondásokat kelt. A párt ifjúságpolitikai határozata részletesen meghatározta a párt-, az állami, a társadalmi szervek, intézmények, az ezekben dolgozó kommunisták feladatait az ifjúság nevelésében, érdekeinek képviseletében, helyzetének szüntelen javításában. Az ifjúság nevelésének társadalmi munkamegosztásában kétségtelenül a párté a legnagyobb felelősség és a párt szívesen vállalja ezt. Arra törekszik, hogy a szocializmus viszonyai között felnövő nemzedékek megismerjék a munkásosztály ideológiáját, a párt politikáját, a szocializmus mélységes igazát és ezen ismeretek birtokában az új társadalmi rend tudatos elkötelezettjeivé váljanak, tetteikkel szolgálják a fejlett szocialista társadalom építését. A politikai nevelést azonban egyedül a párt nem vállalhatja, e munkában az egész társadalomnak részt kell vennie, mert csak az együttes akarat és cselekvés vezethet tartós eredményhez.

A párt az ifjúságpolitika és az ifjúságnevelés irányítását a következő, egymással szorosan összefüggő területeken végzi:

— gondoskodik arról, hogy az ifjúságpolitika a politikai gyakorlat állandó, folyamatos eleme legyen. Megismerteti a párt tagjaival az ifjúságpolitika elvi és gyakorlati kérdéseit, elvárja tagjaitól, hogy példamutató gyermek- és ifjúságnevelő tevékenységet folytassanak;

— elvi, politikai eszközökkel irányítja, koordinálja és ellenőrzi az állami, a társadalmi, a gazdasági szervek és tömegszervezetek ifjúságnevelő munkáját;

— közvetlenül irányítja minden szinten a párt ifjúsági szervezetének, a KISZ-nek a tevékenységét. A párt jogosan várja el a társadalom minden szervétől, szervezetétől, hogy működési területükön, sajátos eszközeikkel maradéktalanul tegyenek eleget ifjúságnevelő funkciójuknak is.

Az ifjúságnevelés társadalmi munkamegosztásának létrejöttek a szervezeti és az anyagi feltételei. A párt központi, buda-

[1] A Magyar Szocialista Munkáspárt X. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1971. 470. old.

pesti és megyei bizottságai mellett eredményesen dolgoznak az ifjúsági bizottságok, amelyek a választott testületek nevében elsősorban javaslattevő, koordináló, ellenőrző szerepet töltenek be. Állásfoglalásaik segítő, orientáló jellegűek. A pártalapszervezetekben ifjúsági felelősök, pártösszekötők dolgoznak.

Az állami ifjúsági munka irányítása a kormány feladata. A munka hatékonyságának erősítése érdekében a Minisztertanács létrehozta a saját munkabizottságát, az Állami Ifjúsági Bizottságot, amelynek elsődlegesen tanácsadó, koordináló, ellenőrző szerepe van, de több kérdésben — a kormány nevében — döntéseket is hozhat. Döntéseit hivatalos lapjában, az Ifjúságpolitikai Közlönyben teszi közzé. Feladatkörébe tartozik a tanácsok, a minisztériumok és az országos főhatóságok ifjúságnevelő munkájának koordinálása, ellenőrzése, a kormány által biztosított pénzügyi alapok kezelése.

A szakszervezetek központi vezetőségei, a SZOT és a szövetkezetek országos szervei mellett eredményesen tevékenykednek az ifjúsági bizottságok, amelyek ifjúságpolitikai kérdésekben véleményező, javaslattevő, ellenőrző jogkört gyakorolnak. A többi társadalmi és tömegszervezet is létrehozta az ifjúságnevelési feladatai ellátásának szervezeti feltételeit.

A párt ifjúságpolitikai határozatának hatására tehát közügy lett az ifjúság kérdése: társadalmunk vezető szervei, különböző intézményei, a tanácsok, továbbá a társadalmi közvélemény is többet foglalkozik az ifjúsággal. Ez állandó figyelmet igényel, mivel nem kampányfeladatról van szó. Fontos, hogy a mindennapi tevékenységben mindig megfelelő helyre kerüljön az ifjúság ügye. A nevelő munka anyagi és szervezeti feltételeinek további javítása mellett elsősorban arra van szükség, hogy a nevelés hatékonysága is fokozódjék. A párt XI. kongresszusának határozata ezt így fogalmazza meg: „Az ifjúság körében folyó eszmei-politikai nevelésben növelni kell a társadalom minden szervezetének, minden tagjának felelősségét és aktivitását. A családok, az iskolák, a munkahelyi kollektívák, az állami, gazdasági vezetők, a tömegszervezetek és -mozgalmak tudatosabban és igényesebben formálják jövőnk építőinek eszmei, politikai, erkölcsi arculatát."[2]

[2] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1975. 490. old.

A KOMMUNISTA IFJÚSÁGI SZÖVETSÉG JELLEGE ÉS FŐBB SAJÁTOSSÁGAI

Magyarországon a kommunista párt megalakulásától kezdve nagy gondot fordított a párt vezetése alatt álló, szervezetileg önálló ifjúsági szövetség létrehozására, munkája fejlesztésére. A Kommunisták Magyarországi Pártja — megalakulását követően — létrehozta a munkásifjúság körében végzendő forradalmi tevékenység szervezésére a Kommunista Ifjúmunkások Magyarországi Szövetségét, amely hősiesen mozgósított az első proletárdiktatúra kivívására és védelmére. Az ellenforradalmi erők győzelme után az illegalitásba vonult párt nagy gondot fordított a KIMSZ illegális sejtjeinek védelmére. A párt tanította, nevelte, lelkesítette a proletariátus ügyének fiatal harcosait.

Az ország felszabadulását követően, 1945 után a hatalomért, az újjáépítésért, a munkásosztály szervezeti egységéért és a munkás-paraszt szövetség megerősítéséért folytatott harc közepette a párt az ifjúság egységes, a kommunisták vezette szervezetének megteremtésén munkálkodott. A felszabadulás után az első kommunista ifjúsági szervezet a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség és a Szakszervezeti Ifjúmunkás- és Tanoncmozgalom volt, majd 1950-ben a Dolgozó Ifjúság Szövetsége megalakulása már jelentős állomása volt a magyar kommunista ifjúsági mozgalomnak. A DISZ megalakulásától kezdve a párthoz tartozó ifjúsági politikai tömegszervezetként tevékenykedett, s arra törekedett, hogy a fiatalság többségét soraiba tömörítse. A DISZ alapvető céljai helyesek voltak, de a párt politikájában mutatkozó hibák éreztették hatásukat a DISZ tevékenységében is.

Az 1956-os ellenforradalom leverése után, 1957. március 21-én létrejött a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség, amely a konszolidációs folyamat jelentős politikai tényezőjévé vált. A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának ifjúságpolitikai állásfoglalása megállapította, hogy a KISZ — újjászervezése óta — lényegében teljesítette a párt által kitűzött feladatokat. A KISZ a fiatalok és az egész társadalom előtt elismert szervezetté vált. Mintegy háromnegyed millió tagot tömörít, s ez a szám a 14—26 éveseknek közel 40%-át jelenti.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Szervezeti Szabályzata kimondja: „A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség a párt ifjúsági szervezete, egyben a magyar ifjúság tömegszervezete."[3]

A KISZ-nek — a párt szervezeti szabályzatában meghatározott jellegéből adódóan — kettős feladata van. Egyrészt a párt vezetésével a marxizmus—leninizmus szellemében neveli, a szocializmus építésére mozgósítja az ifjúságot és közvetíti a párthoz a fiatalok véleményét; másrészt képviseli a magyar ifjúságot az állami és a társadalmi szervekben, védi a fiatalok törvényekben és rendeletekben biztosított jogait.

A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség *főbb jellemzői* a következők:

A KISZ kommunista ifjúsági szervezet. Kommunista vonásait alapvetően az a tény határozza meg, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt ifjúsági szervezete. A KISZ feladata, hogy a fiatalok körében képviselje, magyarázza, elfogadtassa a párt politikáját és mozgósítsa az ifjúságot a társadalmi, gazdasági, kulturális célok, a fejlett szocializmus felépítése feladatainak teljesítésére. Munkája közben figyelemmel kíséri az ifjúság politikai, gazdasági, szociális és kulturális helyzetének alakulását, jelzi a fiatalok gondjait a pártnak, s javaslatokat tesz a fiatalok helyzetével kapcsolatos párt- és állami intézkedések kidolgozására. A KISZ ezáltal segítheti leginkább a párt ifjúságpolitikájának alakítását, fejlesztését.

A KISZ nevelő munkája során a párt politikájának, a marxizmus—leninizmus eszméinek érvényesítésére törekszik. Feladatának tekinti, hogy a marxizmus—leninizmus világnézete a társadalomban tovább terjedjen, a KISZ-tagokat pedig olyan ifjúkommunistává nevelje, akik e világnézet elkötelezettjei. A KISZ nevelő munkája segíti a fiatalok ideológiai fejlődését. Az ifjúsági szövetség egész mozgalmi tevékenységével, agitációs és propagandamunkájával, tömegpolitikai, kulturális és sporttevékenységével, oktatási rendszerével alakítja és fejleszti a fiatalokban a szocialista emberre jellemző tulajdonságokat. A mindenoldalúan fejlett, kommunista világnézetű embert tekinti eszményképnek, aki szereti szocialista hazáját, tevőlegesen is részt vesz annak építésében, gazdagításában, védelmében, ha-

[3] Ugyanott, 535. old.

ladó hagyományainak, kultúrájának ápolásában, fejlesztésében; aki internacionalista, szolidáris a szabadságukért, a társadalmi haladásért küzdő népek harcával, s aki a szocialista erkölcs szabályai szerint élő közösségi ember. A KISZ nevelő munkájának része a fiatalok felkészítése a közéletben való aktív részvételre, a párt-, az állami, a társadalmi és tömegszervezetekben végzendő tevékenységre.

A KISZ tagjaival szemben olyan követelményeket állít, amelyek elősegítik annak a meggyőződésnek a kialakulását, hogy a *KISZ tagjának lenni a párt eszméi, a marxizmus—leninizmus melletti elkötelezettséget jelent.* A KISZ a szervezeti szabályzatban előírt kötelességek következetes betartásával az önként vállalt kommunista fegyelemre neveli tagjait. Megtisztelő feladatának tekinti a fiatalok *párttaggá nevelését.*

A különböző megbízatások, feladatok, a KISZ-ben szervezett elméleti és gyakorlati képzés a vezetésre alkalmas, tehetséges fiataloknak lehetőséget nyújtanak képességeik kibontakoztatására. A KISZ-ben évről évre folyamatosan ifjúsági vezetők tömegeit kell nevelni, alkalmassá téve őket az ifjúság forradalmi szellemű nevelésére. Olyan ifjúsági vezetőkre van szükség, akik ismerik és közvetítik a párthoz a fiatalok véleményét, képviselni tudják az ifjúságot az állami és a társadalmi szervekben; következetesen védik a fiatalok érdekeit, a törvényekben és rendeletekben biztosított jogait; erkölcsi, politikai magatartásuk révén élvezik az ifjúság bizalmát és szeretetét, s képesek alkotó energiájukat, lendületüket közös céljaink szolgálatába állítani.

A párt Központi Bizottságának 1970. februári állásfoglalása rámutatott arra is, hogy a KISZ sok olyan feladattal foglalkozik, amely meghaladja feladatkörét és erejét. Ezért határozatában így foglalt állást: „Fel kell szabadítani az ifjúsági szövetséget minden olyan feladat alól, amely nem következik szervesen a KISZ alapvető hivatásából: a KISZ tagság politikai, gazdasági és társadalmi aktivitásának fejlesztéséből, s amely más állami, társadalmi szervezet vagy ifjúsági klubok feladatai közé tartozik, vagy kellene hogy tartozzék . . ."[4] A párt a KISZ

[4] A párt ifjúságpolitikájának néhány kérdése. Kossuth Könyvkiadó 1970. 86. old.

feladatává tette kommunista, politikai jellegének erősítését, tömegbefolyásának növelését, szervezeti életének fejlesztését, munkájának az egyes ifjúsági rétegek sajátosságai szerinti differenciálását. E feladatának tett eleget a KISZ Központi Bizottsága 1974 áprilisában, amikor megvizsgálta tevékenységének néhány tartalmi és formai kérdését és megfelelő határozatot hozott ezek továbbfejlesztésére. A határozat fő célja a KISZ kommunista, politikai, mozgalmi jellegének erősítése. Ennek érdekében fokozott követelményeket támaszt a KISZ tagjaival szemben. A KISZ belső tevékenységének középpontjába állítja az alapszervezetet és az egyes KISZ-tagot, egyszerűsíti a szervezetek irányításának mechanizmusát, és erősíti a szervezeti rendet és fegyelmet. Az említett határozat kimondja: „A VIII. kongresszus óta viták tárgya a KISZ kommunista, politikai jellegének értelmezése. A viták sok mindent tisztáztak és sok mindent túlbonyolítottak. Most az a feladatunk, hogy egységesen értelmezzük és a gyakorlatban megvalósítsuk feladatainkat. Figyelmünk középpontjába állítsuk a KISZ-tagok cselekvési lehetőségeinek és készségeinek fejlesztését, növeljük a velük szemben támasztott követelményeket, az alapszervezetek fegyelmét és akcióképességét. S ennek érdekében fejlesszük tovább a vezető testületek és az apparátus munkastílusát.

Mit értünk a KISZ kommunista, politikai jellegén?

A párt eszméinek és politikájának szolgálatát.

Azt, hogy minden KISZ-tag:

— legjobb tudása és képességei szerint helytálljon a munkában, a tanulásban és a haza védelmében;

— ismerje meg a párt eszméit és politikáját, kiálljon értük minden körülmények között;

— vegyen részt annak megvalósításában.

A KISZ-szervezet értelme, hivatása, hogy cselekvési programot adjon, a közösség örömét, a szervezet erejét és védelmét biztosítsa azoknak, akik a szocializmus eszméihez vonzódnak és az átlagnál többet szeretnének tenni a szocialista célok megvalósításáért. A KISZ azt a lehetőséget biztosítja a szervezet létrehozásával az ilyen fiatalok számára, hogy az idősebb kommunisták segítségével tömörüljenek, önmagukat szervezve, vezetve, egymást nevelve, támogatva, bírálva, az élet kis és

nagy küzdelmeiben érleljék egymást kommunistákká. S azt kívánja tőluk, hogy külön-külön és együttesen a kommunista gondolkodást, erkölcsöt, világnézetet, magatartást, áldozatkészséget sugározzák környezetükben. Így érjék el, hogy az egész magyar ifjúság hivatott és elfogadott képviselői legyenek, akiket egyre többen követnek jó tulajdonságaikért és tetteikért.

A Központi Bizottság határozata alapján az Intéző Bizottság a tavasztól tavaszig tartó egyéves mozgalmi ciklust tartotta célszerűnek. Egy-egy ilyen mozgalmi évre a KISZ Központi Bizottsága akcióprogramot ad közre, amelynek alapján a KISZ-alapszervezetek és az őket közvetlenül irányító KISZ-bizottságok kidolgozzák saját éves programjukat, figyelembe véve sajátos körülményeiket, a párttól közvetlenül kapott feladataikat, munkahelyük, tanintézetük legfőbb teendőit. Az alapszervezeti akcióprogramokhoz kapcsolódva valamennyi KISZ-tag egyénileg is konkrét feladatokat vállal és ezek, valamint a közösségtől kapott megbízatások teljesítéséről a mozgalmi év végén köteles számot adni. A KISZ-alapszervezet taggyűlése egyénileg értékeli a KISZ-tagok munkáját, magatartását és dönt arról, hogy odaítéli-e az egy évre szóló tagsági igazolványt, vagy nem.

A tagsági igazolvány — a korábbi tagkönyvhöz hasonlóan — a szervezethez való tartozás szimbóluma, amit tartós passzivitás, élégtelen munka esetén a taggyűlés megtagadhat az illető fiataltól. Ez nem azonos a KISZ-ből fegyelmi úton történő kizárással, hiszen újabb feladatvállalással, annak teljesítésével, aktív magatartással ismét megszerezheti azt a fiatal. Ez a rendszer biztosítja a KISZ-tagok folyamatos és tartós aktivitását, gyakorlati politikai cselekvését, egyben az egész szervezet állandó, tartalmas életét, belső fegyelmét. Fokozza a KISZ-tagok önmaguk és egymás iránt érzett felelősségét, fejleszti kritikai és önkritikai készségüket.

A KISZ Központi Bizottságának és az alapszervezeteknek az akcióprogramja a pártpolitika és a társadalom előtt álló feladatok végrehajtását szolgálja. Az ehhez kapcsolódó egyéni feladatvállalások tehát társadalmilag, politikailag hasznosak. Tartalmukat a mindennapi termelő munka és a tanulás, a munkaidőn kívüli társadalmi munka, a közélet, az önképzés és a tó-

vábbképzés, a közművelődés, a sport, a turisztika konkrét feladatai alkotják.

A KISZ leendő tagjaival szemben is fokozott követelményeket támaszt. A KISZ-be belépni szándékozók előzőleg a Kilián-körökben, vagy egy-egy KISZ-tag patronálásával, segítségével megismerkednek a KISZ céljaival, szervezeti szabályzatával, követelményeivel, munkájával és tettekkel tesznek tanúbizonyságot ismereteikről, cselekvőkészségükről.

Mind a KISZ-tagokkal, mind pedig a belépőkkel szemben követelményeket természetesen kellő differenciáltsággal kell alkalmazni. A differenciálás alapja az életkor, az alapműveltség, a munkakör stb. Mást lehet és kell várni a mérnök, a technikus, a tanár stb. KISZ-tagtól, mint a szakmunkástanulótól, vagy a 17—18 éves betanított munkástól. A fő elv: mindenki képességei legjavát nyújtsa.

A KISZ egységes ifjúsági, politikai tömegszervezet. Egységes jellegét a társadalom különböző osztályaihoz, rétegeihez tartozó fiatalok alapvetően azonos érdekei biztosítják. Minden fiatalnak alapvető érdeke a szocializmus társadalmi, gazdasági eszményeinek győzelemre juttatása. A KISZ — a párt irányításával — közös politikai, társadalmi, ideológiai eszményt állít az ifjúság minden rétege elé.

A KISZ fontos alapelve, hogy az ifjúsági szövetségbe önkéntes, egyéni jelentkezés alapján veszi fel azokat a fiatalokat, akik politikai és erkölcsi magatartásukkal erre érdemesek, és vállalják a szervezeti szabályzatban előírt kötelességek teljesítését. A KISZ arra törekszik, hogy hatékonyabbá tegye a felvételre jelentkező fiatalok felkészítését a KISZ-tagságra, ezért a belépőkkel szemben egyre inkább növeli az eszmei-politikai követelményeket.

A KISZ a magyar ifjúság nagy tömegeit szervezi, egyesíti. Ma már mindenütt, ahol fiatalok élnek és dolgoznak, működnek KISZ-alapszervezetek. A KISZ tömegszervezeti jellegét azonban nemcsak taglétszáma, alapszervezeteinek száma jellemzi, hanem elsősorban az, hogy az ifjúság tömegei között, azok érdekében dolgozik, s nem zárkózik el a KISZ-en kívüli fiataloktól. Akcióinak, mozgalmainak, rendezvényeinek többségében minden fiatal részt vehet, sőt arra törekszik, hogy részt is vegyen. Olyan feladatokat jelöl ki, amelyek az ifjúság több-

ségét mozgósítják. Meghallgatja a fiatalok véleményét, vitázik velük, tanítja őket. Megbízatásokat ad számukra, bírálja, értékeli munkájukat, igénybe veszi segítségüket. A KISZ munkamódszerei, tevékenységének formái megfelelnek az egész ifjúság érdekeinek, sajátosságainak.

Az ifjúsági szervezet egységes jellege tehát mindenekelőtt ideológiai és politikai egységet jelent, de semmiképpen sem jelenti a módszerek uniformizálását. A KISZ sajátos rétegpolitikai tevékenységet folytat. Az egy évre szóló akcióprogramjainak elfogadásakor messzemenően figyelembe veszi az ifjúság foglalkozás és életkor szerinti differenciálódását. Sajátos tevékenységi formákat kínál a munkásfiataloknak, a mezőgazdaságban dolgozóknak, a középiskolásoknak és az egyetemistáknak. A rétegek között végzett munka mind eredményesebbé tételét szolgálják a KISZ Központi Bizottsága mellett működő rétegtanácsok (Ifjúmunkás Tanács, Mezőgazdasági és Falusi Fiatalok Tanácsa, Középiskolai és Szakmunkástanuló Tanács, Egyetemi és Főiskolai Tanács, Értelmiségi Fiatalok Tanácsa), és funkcionális tanácsok (Fiatal Nők Tanácsa és Honvédelmi Nevelési Tanács). A tanácsokat elsősorban a Központi Bizottság tagjai közül nevezik ki. Javaslattevő, véleményező, bizonyos kérdésekben állást foglaló, döntést hozó jogkörük van. Élükön a tanácsok elnökei állnak, akik egyúttal az Intéző Bizottság tagjai.

A KISZ — tömegszervezeti, mozgalmi jellegéből következően — arra törekszik, hogy az ifjúság mind szélesebb körében érvényesítse politikai és szervezeti befolyását. Alapszervezetein és tagságán keresztül mindenütt jelen van, ahol fiatalok élnek és dolgoznak, másrészt népszerű és hasznos akcióiba bevonja a KISZ-en kívüliek jelentős tömegét. Politikai nevelő célkitűzéseinek megvalósításához felhasználja az ifjúsági klubokat, a sportegyesületeket, az ifjúsági turizmust, a különböző — ifjúságot is foglalkoztató — társadalmi szervezeteket, egyesületeket. Évenként mintegy 60 000—70 000 új tagot vesz fel soraiba. Utánpótlásának fő forrása a gyermekszervezet.

Az egységes magyar kommunista ifjúsági mozgalom szerves része a párt gyermekszervezete, *a Magyar Úttörők Szövetsége*, melynek közvetlen irányítását a párt a KISZ-re bízta. Az Úttörőszövetség, amely 1946 júniusában alakult, több mint

egymillió kisdobost, úttörőt és felnőtt vezetőt, pártoló tagot tömörít soraiban. Szervezetileg önálló, alapegységei az úttörőcsapatok, amelyeket a területileg illetékes úttörővezetői tanácsok, illetve elnökségek irányítanak. A területi tanácsokat, elnökségeket az országos tanács és elnökség, illetve az illetékes KISZ-bizottságok irányítják. A KISZ-alapszervezetek nem irányítanak közvetlenül úttörőcsapatot, de érvényesíteniük kell a KISZ befolyását oly módon, hogy testvérkapcsolatot létesítenek egy-egy csapattal vagy rajjal és — KISZ-megbízatással — a csapatokba ifivezetőket küldenek dolgozni. Az úttörővezetői megbízatás teljes értékű párt-, illetve KISZ-megbízatás.

A KISZ ÖNÁLLÓSÁGA ÉS PÁRTIRÁNYÍTÁSA

A KISZ a párt ifjúsági szervezete, ugyanakkor azonban *önálló* szervezet is. Lenin nagyon jelentősnek tartotta az ifjúsági szövetség önállóságának biztosítását. Így írt erről: „... az ifjúság teljes önállóság nélkül sem jó szocialistákat *nem képes* soraiból kinevelni, sem arra *nem képes* felkészülni, hogy a szocializmust előbbre vigye. Az ifjúsági szövetség teljes önállósága, de egyúttal hibái elvtársi bírálatának teljes szabadsága mellett foglalunk állást."[5] Lenin elgondolásában együtt szerepel az ifjúsági szövetség szervezeti önállóságának és a pártvezetés szükségességének hangsúlyozása.

Az ifjúsági szervezet önállóságának szükségességét az indokolja, hogy az ifjúságnak sajátos helye és szerepe van a forradalmi mozgalomban. E sajátosságok teljes figyelembevétele csak önálló szervezeti keretek között lehetséges. Az azonosulás a szocializmussal fokozatosan történik a forradalmi mozgalomban való önkéntes és önálló részvétel során.

Indokolja az ifjúsági szervezet önállóságát az is, hogy minden idők ifjú nemzedéke vágyat érez az önállóság iránt, az iránt, hogy felnőttnek tudhassa magát, s egyben különbözzön is a felnőttektől. Csakis az önálló szervezetben fejleszthető a mozgalom tagjainak kezdeményezőkészsége, kötelességérzete, szer-

[5] *Lenin:* Ifjúsági Internacionálé. *Lenin* Összes művei. 30. köt. Kossuth Könyvkiadó 1971. 218—219. old.

vezetük ügye iránti felelősségérzete, öntevékenysége. A szervezeti önállóság társadalmunknak, pártunknak az ifjúság iránti bizalmát fejezi ki. A bizalom viszont felelősségteljes munkára kötelez: hatékonyabbá teszi az ifjúsági mozgalomban végzett nevelést.

A KISZ szervezeti önállóságát az mutatja, hogy saját szervezeti szabályzata van, s az abban elfogadott elveknek megfelelően önállóan végzi munkáját. A demokratikus centralizmus alapján működik. Önálló munkaterve, akcióprogramja, az ifjúság sajátosságait figyelembe vevő munkastílusa, számos intézménye, sajtója és költségvetése van. Az ifjúsági szövetség önállósága abban is kifejezésre jut, hogy önálló képviselője az ifjúság társadalmi érdekeinek.

A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetséget a párt közvetlenül irányítja; a párt határozatai kötelezőek a KISZ szerveire és szervezeteire. A KISZ-nek ahhoz, hogy helyes célokat állítson az ifjúság elé és mozgósítani tudja a szocializmus teljes felépítésére, eredményesen harcoljon az ifjúság alapvető érdekeinek megoldásáért, létérdeke a párt irányító, szervező, ellenőrző tevékenysége. A párt mint a munkásosztály élcsapata, a szocializmus építésének irányítója és szervezője, céljaival képviseli az egész nép, tehát az ifjúság alapvető érdekeit is. A KISZ ilyen célokat természetesen önállóan nem képes meghatározni, de segítheti a pártot a célok kiválasztásában és valóra váltásában.

A KISZ közvetlen pártirányítása elsősorban eszmei-politikai jellegű. A párt Központi Bizottságának ifjúságpolitikai határozata arra hívta fel a pártbizottságok és -szervezetek figyelmét, hogy fejlesszék tovább a KISZ közvetlen pártirányítását, s törekedjenek arra, hogy az az egyre fejlettebb politikai irányítás módszereivel — mozgósító pártmegbízatásokkal, példamutatással, meggyőzéssel, az öntevékenység fokozásával — történjék. A KISZ kommunista jellegét erősíti, ha a *fiatal párttagok pártmegbízatásként az ifjúsági szövetségben dolgoznak,* s ott közvetlenül képviselik a párt politikáját. E munkájukat a pártalapszervezettől kapott megbízatásként végzik. A pártalapszervezetek kötelessége, hogy folyamatosan segítsék, irányítsák és ellenőrizzék munkájukat. Rendszeresen tájékoztassák őket azokról a legfontosabb határozatokról, döntésekről,

amelyet egyrészt képviselniük kell a KISZ-ben, másrészt mozgósítaniuk azok végrehajtására. A fiatal párttagok, akik egyben KISZ-tagok is, a KISZ-szervezettől is közvetlen megbízatásokat kapnak. Ezeket is úgy kell végrehajtaniuk, hogy az tükrözze a párttagokra jellemző felelősségtudatot, fegyelmet és példamutatást.

A párt irányító munkája során idősebb kommunistákat is gyakran megbíz a KISZ-ben végzendő feladattal. Több ezer párttag propagandista végez tiszteletre méltó nevelő munkát a KISZ politikai képzés különböző formáiban. A KISZ-ben állandó vagy időszakos pártmegbízatással közel százezer párttag dolgozik. Jórészt nekik is köszönhető, hogy egyre több aktív KISZ-tag nevelődik a párt tagjává és a párt mindinkább közülük biztosítja utánpótlását.

A KISZ pártirányításának egyik igen fontos módszere a testületi üléseken, rendezvényeken való kölcsönös részvétel, képviselet, ami azt jelenti, hogy a KISZ-vezetők rendszeresen részt vesznek a párt vezető testületeinek ülésein, a pártszervek képviselői pedig a KISZ tanácskozásain. Ez természetesen az alapszervezetekre is vonatkozik. A kölcsönös munkakapcsolat és képviselet azonban ennél szélesebb körű. A pártirányítás hatékonyságát fokozza, ha a pártgyűlésekre időnként meghívják azokat a KISZ-tagokat, akiket később szeretnének felvenni a pártba, a KISZ-taggyűlésekre és más rendezvényekre pedig azokat az idősebb párttagokat, akik szeretik a fiatalokat és szívesen vállalják a közöttük végzendő politikai munkát.

Ahhoz, hogy az ifjúsági szervezet eredményesen bekapcsolódhasson a párthatározatok végrehajtásába, elengedhetetlenül szükséges, hogy a KISZ vezetőivel és tagságával megismertessék a párthatározatokat és az azokból adódó konkrét feladataikat. A párt tagjai viszont jó, ha ismerik a KISZ legfontosabb döntéseit, a szervezet előtt álló időszerű feladatokat. A kölcsönös információ legalkalmasabb fórumai a taggyűlések.

A KISZ pártirányítása természetesen nem jelenthet olyan aprólékos, instruktív jellegű beavatkozást, ami sérti a szervezet önállóságát, de magárahagyatottság sem fordulhat elő. A pártirányítás helyes gyakorlata abból a felelősségből táplálkozik, amellyel a párt minden szintén az általa irányított KISZ-szerv vagy -szervezet munkájáért tartozik.

A NŐMOZGALOM PÁRTIRÁNYÍTÁSA. POLITIKAI MUNKA A NŐK KÖZÖTT

A NŐK TÁRSADALMI HELYZETÉNEK MARXISTA MEGÍTÉLÉSE

A tudományos szocializmus — a megelőzően uralkodó teóriákkal szemben — a társadalmi egyenlőtlenségek eredetét, természetét feltárva bebizonyította, hogy a nő egyenlőtlen helyzete a társadalomban nem biológiai, hanem alapvetően társadalmi eredetű, s hogy ez a társadalmi változásokkal, végső soron az osztály nélküli társadalom létrejöttével megszüntethető.

Az ősközösségben a férfi és a nő egyenlő és szabad ember volt. A nő helyzetének változása a munkamegosztás kialakulásával egyidős. Marx és Engels a „Német ideológia" című munkájukban rávilágítottak arra, hogy a munkamegosztás vetette meg az alapját a tulajdon kialakulásának, s hogy annak első kizsákmányolt alanya a nő volt. Utalnak arra is, hogy a nemek közötti munkamegosztás „természet adta", ösztönös kialakulását számos társadalmi, gazdasági, vallási, erkölcsi, jogi megkülönböztetés követte. Ezek együttes hatására keletkezett a nő természeti egyenlőtlenségének, a képességek egyenlőtlenségének látszata, s ez az idők során mélyen meggyökeresedett társadalmi előítéletté vált.

A munkamegosztás fejlődésével, a tulajdon, az osztályok és osztálytársadalmak létrejöttével a közvetlenül kizsákmányolt

tömegeket a férfiak alkotják, de közismert tény, hogy a kizsákmányoltak osztályába a dolgozók családtagjai is beletartoznak. S itt viszont csakúgy, mint az uralkodó osztályok családjaiban, érvényesült és érvényesül a nő felett a férfi, az úr joga.

A társadalmi formációk váltakozása, a technika haladása, a munkamegosztás tökéletesedése szükségszerűvé tette a nőknek a társadalmi munkamegosztásba való közvetlen bekapcsolódását, tömegméretű foglalkoztatását. Ezzel a nő nagy lépést tett felszabadulása felé — még akkor is, ha ezzel belépett a tőke által közvetlenül is és kegyetlenül kizsákmányolt tömegek közé. A nők nagy tömegei most már kettős kizsákmányolástól és az ezt kísérő számos megkülönböztetéstől szenvedtek, s ez az új helyzet új és mély társadalmi konfliktus előidézője. Az anya munkája szükségszerűvé és tömegméretűvé tette a gyermekek megőrzésének, iskoláztatásának igényét. A nő biológiai, anyai funkciójának ellentmondott a 16—14—12 órás munkaidő, s a vele járó súlyos fizikai megterhelés. Az anya kimerülése a gyermekek egészségét veszélyeztette. A nő kisebb fizikai erejére számító tőkés bérmegállapítás a férfiak bérhelyzetét is rontja.

A nő társadalmi egyenlőtlensége a proletár párt, a munkásmozgalom számára a harc minden szakaszában fontos elméleti és gyakorlati kérdés. A marxista gondolkodók rávilágítottak arra, hogy a nő egyenlőtlensége az osztálytársadalmakban más elnyomott rétegek egyenlőtlenségével alapvetően megegyező, azonos, de bizonyos vonatkozásokban eltérő, sajátos egyenlőtlenség. Mivel a nő egyenlőtlen helyzete részben a biológiailag adott reprodukciós (anyai) funkciójához tapadó társadalmi megkülönböztetésből adódik, a tényleges egyenlőség megvalósításának útján az általános és közös vonások mellett az ebből adódó eltéréseket is szem előtt kell tartani. A nő társadalmi egyenlőtlenségét úgy kell felszámolni, hogy közben figyelembe kell vennünk biológiai adottságait, s az ebből eredő kötelezettségeit, természetesen lehántva erről mindazt, ami az elnyomó társadalmi rendszerek idején ehhez a gyakorlatban és a nézetekben hozzákapcsolódott. (A nő kisebb fizikai ereje csak addig lehet a munkamegosztásban való egyenlő esélyű részvétel során akadály, amíg a munkaeszközök és a munkakörülmé-

nyek fejletlenek, illetve a fejlesztésnél nem veszik figyelembe azt a tényt, hogy a nő fizikai ereje kisebb.)

A nő felszabadítása ténylegesen csak a proletárhatalom kivívásával veheti kezdetét, s csak az osztály nélküli társadalomban teljesedhet ki. Egybeesik tehát minden egyéb társadalmi egyenlőtlenség teljes felszámolásával. Valóságos felszámolása viszont — az általános és konkrét gazdasági, kulturális feltételek megteremtése mellett, a történelmileg kialakult, mélyen rögződött szokások és előítéletek következtében — hosszú időre terjedő, alapos ideológiai, politikai, erkölcsi nevelő munkát is megkövetel. A nőt lebecsülő előítélet-rendszer felszámolása azért kíván különös és összpontosított figyelmet, mert ezek az előítéletek nemcsak az elnyomók, hanem az elnyomottak gondolkodását, erkölcsét, szokásait, cselekedeteit is befolyásolják.

A munkásosztály a politikai jogokért, a hatalomért vívott harcban általában, a politikai hatalom kivívása után pedig különösen érdekelt a nők politikai aktivitásának felkeltésében és társadalmi felszabadításukban. A marxista pártok eszmei nevelő és szervező munkájukban tudatosították a proletár tömegekkel: nem lehet forradalmat megvívni, eredményeit megszilárdítani, azokat továbbvinni a nők cselekvő részvétele nélkül. Lenin hangsúlyozta, hogy ebben az osztályt nem valamiféle szentimentalizmus, hanem alapvető osztályérdekei vezérlik. Sokoldalúan kimutatta, hogy a munkásosztály és az emancipációért küzdő nők érdekei azonosak, szoros kölcsönhatásban vannak. A nő nem szabadulhat fel a társadalmi elnyomás alól, ha nem azonosul a kizsákmányolás felszámolásában elsősorban érdekelt és azt lelkesíteni is képes osztállyal, viszont a munkásosztály is csak az elnyomottak különböző rétegeivel szoros szövetségben viheti ügyét győzelemre. A történelem igazolta, hogy a nők társadalmi helyzetének Lenin tanításai szerinti megítélése és gyakorlati kezelése az egyedul célravezető, amely megegyezik a munkásosztály és a nép érdekeivel is.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága a munkásmozgalom legjobb hagyományait követve és továbbfejlesztve, az alapvető társadalmi törvényszerűségeket, társadalmunk jelenlegi fejlettségét figyelembe véve, 1970. február 18—19-i ülésén értékelte a nők társadalmi, gazdasági és szociális helyzetét. Felmérte, meddig jutottunk a nők társadalmi

egyenlőségének megközelítésében, s megjelölte a továbbhaladás lehetőségeit.[1]

A nők felszabadításáért és egyenjogúságáért vívott harcot a párt, mint a Központi Bizottság ezzel kapcsolatos állásfoglalása is hangsúlyozta: „A társadalom egészének helyzetével együtt gazdasági, szociális, kulturális kérdésként kezelte és kezeli, politikai feladatnak tekintette mind a hatalomért vívott harcban, mind a proletárdiktatúra kivívása után."[2] A különböző döntéseknél figyelembe vette a családok, a nők gazdasági, szociális és kulturális helyzetét, igényeit és lehetőségeit. Természetesen ez a folyamat sem lehetett mentes azoktól a tévedésektől és súlyos hibáktól, amelyek a politikai vezetésben a személyi kultusz gyakorlata idején elhatalmasodtak. Mint sok más politikai és gazdasági kérdésben, így a nők helyzetét illetően is — az elért tényleges eredményekre építve — a Magyar Szocialista Munkáspárt kijavította a korábbi időszak torzulásait.

Melyek azok az elvek, amelyek pártunk gyakorlatát a nők egyenjogúságáért vívott harcban vezették és vezetik?

A marxizmus—leninizmus azt vallja: a nők egyenjogúsága alapvetően társadalmi kérdés, s annak megteremtése a munkásosztálytól és a párttól — különösen a hatalom megszerzése után — körültekintő, előrelátó, tudományosan megalapozott politikai, gazdasági, szociál- és kultúrpolitikai döntéseket kíván. A döntéseknél a társadalmi tényezőkkel szoros összefüggésben a biológiai tényezőkre is figyelemmel kell lenni. Olyan, bizonyos értelemben „többletjogokat" kell a nők részére biztosítani, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy a jelenlegi társadalmi feltételek mellett is csökkenteni tudják lemaradásukat, és egészséges utódoknak adhassanak életet. Csak ezeknek az elveknek a szem előtt tartásával lehet elérni, hogy az élet és a javak újratermelése harmonikus egyensúlyban legyen, s hogy az anyai funkció és a hivatásszerű munka ellátása ne okozzon tartós konfliktusokat a nők életében.

A nők egyenjogúságának egyik alapkérdése az egyenlő politikai jog biztosítása és gyakorlati megvalósítása. A nők politikai

[1] Lásd A nők politikai, gazdasági és szociális helyzete Az MSZMP Központi Bizottságának 1970. február 18—19-i ülése. Kossuth Könyvkiadó 1970 12. old.

[2] Ugyanott.

jogaiért kibontakozó harc a kapitalista társadalomban nagyarányú munkavállalásuk nyomán, gazdasági tevékenységük nélkülözhetetlenségének felismerésével együtt vált általánossá. A nők politikai aktivitása a munkásosztály hatalmának kivívása után is a politikai élet egyik kulcsfontosságú kérdése. Részvételükkel teljesedhet ki a közéleti demokratizmus. Ez a felismerés vezette és vezeti a munkásosztály pártját, amikor szorgalmazza a nők politikai-közéleti tevékenységét még gátló nézetbeli és gazdasági tényezők megszüntetését, társadalmi aktivitásuk feltételeinek biztosítását.

A nők közéleti-politikai aktivitásának fejlesztésénél a párt arra törekszik, hogy bevonja őket a különböző politikai szervezetek és mozgalmak aktív tagjai sorába. Nem utolsósorban fontosnak tartja, hogy a párton belül is megfelelő legyen a számarányuk és aktivitásuk.

A tudományos szocializmus megalapítói kimutatták, hogy a munka nemcsak az anyagi javak megteremtője, hanem az ember egyetemes és egyéni felemelkedésének feltétele is. Éppen ezért a marxizmus a nők általánosan kibontakozó társadalmi tevékenységét, a szervezett társadalmi munkamegosztásban való részvételét a történelmi fejlődés fontos, visszafordíthatatlan folyamatának tekinti. A női munka megítélésében a marxisták szembeszálltak a munkások ösztönös, illetve a munkásmozgalom opportunista irányzataival, és azt vallották, hogy nem a női munka ténye ellen, hanem annak embertelen körülményei és e körülményeket előidéző társadalmi viszonyok ellen kell az osztálynak fellépnie. Fejtegetéseikben bizonyították, hogy a nők politikai, családjogi egyenlőségéhez és egyáltalán személyiségük kibontakozásához az önálló gazdasági tevékenység, az anyagi függetlenség adja meg az alapokat. Megállapításaikat azóta a történelmi tények még inkább megerősítették.

A hatalomra került munkásosztály és vezető pártja kereste és nagyrészt meg is találta a járható utat ezeknek az elveknek a valóra váltásához. Ebben a folyamatban a nő egyenjogú munkavállalásának lehetősége — mint minden más az egyenjogúsághoz szükséges feltétel alapja — volt a meghatározó. A Központi Bizottság teljes joggal állapíthatta meg, hogy a női emancipáció és az általános társadalmi haladás egyik legfontosabb ténye a nők nagyarányú munkavállalása. A párt fellépett és fel-

lép a nők foglalkoztatásának helyességét vitató maradi nézetek ellen. Hangsúlyozza, hogy a *nők munkája a szocializmus lényegéből adódóan társadalmilag és egyénileg sokoldalúan igényelt és nélkülözhetetlen.* Éppen ezért feltételeit és lehetőségeit minden összetevőjével úgy kell fejleszteni, hogy az végső soron a munka és az anyai hivatás harmonikus egyeztetésének, a nők teljes társadalmi egyenlőségének szolgálatába álljon.

Fontos feltétel a női egyenjogúság érvényesülésében a munka szerinti elosztás, az „egyenlő munkáért egyenlő bér" elvének elfogadtatása és általános gyakorlati megvalósulása. Betartása kedvező hatást gyakorolhat a nők gazdasági, jogi, művelődési, erkölcsi helyzetének változásában. Megsértése viszont politikai hitelünket rontja, széles rétegek gazdasági helyzetét kedvezőtlenül befolyásolja. Az elv gyakorlati megvalósulása során megmutatkozó hiányosságokon jól mérhető, milyen mélyen él még a nőket, a női munkát lebecsülő nézet a férfiak és a nők fejében egyaránt.

A nők egyenjogúságának egyik kulcskérdése az általános és a szakmai műveltség, a szakképzettség megszerzése. Az egyenlő jog a munkában és a közéletben valójában csak akkor gyakorolható, ha a nő egyenlő feltételek mellett szerezheti meg és gyarapíthatja ismereteit a művelődés és a szakképzés legkülönbözőbb területein. A nők egyenlőtlen helyzetének megszűnéséhez — a társadalomban és a családban — nem elég törvények megalkotása és életbe léptetése s a nők aktivizálása a társadalmi munkamegosztásban. Ehhez az is kell, hogy a nőket megszabadítsuk a kis háztartás terhei alól. Amíg a nőket a kis háztartások mindennapi gondja és kényszerű manuális munkája köti le, addig a társadalom óriási szellemi és fizikai energiákat fecsérel el. A nők igazi, teljes felszabadításának feltétele, hogy megkezdődjék a háztartási tevékenység társadalmivá szervezése, a szolgáltatások tömegméretű fejlesztése. A nők tehermentesítésének és a szocialista ember nevelésének is szerves és elidegeníthetetlen része a korszerű gyermeknevelő intézmények hálózatának megteremtése. Fejlesztésük a szocializmusban a legszorosabban vett állami, társadalmi és egyéni érdek.

A nők helyzetét a házasságban, a családban is egyenlővé kell tenni a férfiak helyzetével, mert nem szabadulhatnak fel a nők

a társadalomban, ha nem szabadulnak fel a családban. Az egyenlő jog biztosítása mellett a magántulajdonra mért vereség veti meg az alapját a nők családon belüli felszabadulásának. Amikor a házasságban, a családban megszűnik a felek kényszerű gazdasági összetartozása, s a házasság elveszti üzleti jellegét, csak akkor lehet a férfiak és a nők helyzete egyenlő, a család pedig valóban a kölcsönös vonzalom alapján kialakult emberi közösség. A nők általános társadalmi és családjogi helyzetének egyenlővé tételében, valamint az önálló gazdasági egzisztenciájukat biztosító társadalmi erőfeszítésekben ezek az elvek vezérlik gyakorlatunkat, s ezáltal megváltozik, szocialista tartalmat nyer a férfiak és a nők társadalmi, családi viszonya.

A PÁRT ELVEI A NŐK POLITIKAI, TÁRSADALMI HELYZETÉRŐL ÉS FELADATAINKRÓL

A párt álláspontja a nők társadalmi helyzetéről és a nők között végzett politikai munka azonos elveken nyugszik, azonos társadalmi program megvalósítását szolgálja. A két fogalom ugyan megkülönböztethető, de eredményük egymásra kölcsönösen hat. Amíg az előbbi a társadalmat irányító pártpolitika alkotó eleme, addig az utóbbi az alapvető társadalmi-politikai, közgazdasági, világnézeti és erkölcsi kérdések marxista felfogásának megismertetésére és elfogadtatására, a szocialista építőmunkában való tudatos részvételre céltudatosan nevelő és szervező tevékenység.

A párt politikai elvei e kérdésről közvetlenül és közvetve is befolyásolják az állami és társadalmi tevékenységet, a közgondolkodást, a tömegek cselekvését, magatartását. Ezek az elvek alapul szolgálnak a hosszabb távú társadalmi, gazdasági tervezés és cselekvés számára. Figyelembevételükkel születnek meg az állam gazdasági, jogi, kulturális, egészségügyi és szociálpolitikai döntései. Ugyanez vonatkozik a társadalmi szervezetek ez irányú tevékenységére is. Az elvek érvényre juttatása a pártirányítás természetéből adódóan az adott hatalmi, igazgatási, politikai és érdekvédelmi szervezetekben, intézményekben tevékenykedő kommunisták felkészültségén, meggyőző erején, példaadó cselekvésén múlik. E feladat megoldásában is — csak-

úgy, mint sok más társadalmi kérdésben — a kommunisták elvszerű, meggyőző és helyes döntésekhez vezető magatartása aktivizálja a pártonkívüliek millióit.

Melyek azok a legfőbb feladatok, amelyek megoldására a kommunisták és a pártonkívüliek, a párt-, az állami és a társadalmi szervek erejét összpontosítani kell?

a) A nők politikai-közéleti érdeklődésének felkeltése, kielégítése, a közéleti tevékenység kedvezőbb feltételeinek biztosítása. E kérdés megoldása sokirányú nevelő és szervező munkát igényel. A nők politikai aktivitása — a végbement fejlődés ellenére — még jelentősen elmarad a társadalmi-gazdasági életben betöltött tényleges szerepüktől — állapította meg a Központi Bizottság 1970. februári határozatában. Ez annak ellenére így van, hogy jelentősen emelkedett iskolázottsági színvonaluk, megnőtt részvételük a társadalmi-gazdasági gyakorlatban. A lemaradásnak több oka van. Élnek és hatnak, sokszor újratermelődnek a nők közéleti, politikai tevékenységét ellenző, az ilyen irányú képességeiket tagadó nézetek férfiaknál és nőknél egyaránt; a nők kettős terhelése; a nők elé állított szigorúbb követelmények; a rövidebb idejű társadalmi, közéleti gyakorlatuk; a politikai képzés feltételeinek differenciáltsága. Az 1970. évi kritikai elemzés és a feladatok meghatározása után sokat javult a pártszervezetek és a társadalmi szervezetek tevékenysége a nők politikai, közéleti aktivitásának felkeltése, illetve a feltételek biztosítása érdekében. A tagfelvételi, a politikai és elméleti oktató-nevelő munkában nagyobb figyelmet fordítottak a kedvezőbb feltételek, a differenciáltabb képzési lehetőségek megteremtésére. Mindezek eredményeként kedvezőbb irányú és jobb arányú a nők előléptetése a vezető tisztségekbe. Különösen így van ez az alapszervezeti, illetve középszintű vezetésben.[3] A nők társadalmi, közéleti aktivitásának további kedvező arányú kibontakoztatásához, a magasabb tisztségekbe történő előlépéshez a feltételek lényeges javítására van szükség. „Összefogással még sokat kell változtatnunk a nők tár-

[3] A nők aránya a párttagok között a legutóbbi négy és fél esztendőben 24,4%-ról 26,3%-ra növekedett. A X. kongresszus óta felvett párttagok 32%-a nő. A szakszervezeti tagok 45%-a, a KISZ-tagoknak szintén 45%-a nő. A szakszervezeti tisztségviselők 49,5%-a nő.

sádalmi szerepével kapcsolatos szemléleten, hogy az határozottabban szocialista irányba fejlődjék. Tovább kell javítani a nők egyenlő társadalmi esélyeinek gazdasági, kulturális, szociális es tudati feltételeit."[4]

b) A nők foglalkoztatottságának és munkafeltételeinek javítása, az újabb női munkaerő foglalkoztatásának tervszerű biztosítása. „A nők aránya az aktív keresők között az 1970. január elsejei 42%-ról 1975. január elsejéig 44%-ra emelkedett. Az aktív keresők számának növekedését az utóbbi években az eredményezte, hogy társadalmunk a nőket szervezetten munkába állítja. 1971. január elsején a keresőképes korú nők 64%-a, 1975. január elsején pedig 67%-a dolgozott, és csaknem 8%-uk volt gyermekgondozási szabadságon."[5]

A nők igen nagy hányada viszonylag kedvező feltételek mellett, megelégedéssel dolgozik, de jelentős még azoknak a száma, akik kedvezőtlen munkakörülmények között, nagy megterhelés mellett végzik napi munkájukat. A társadalom alapvető érdeke, hogy a munkafeltételeket általában, a nők esetében pedig különösen állandóan javítsa (a nő ad életet a következő generációnak, fizikai és pszichikai állapota leendő gyermekeinek egészségi állapotát is befolyásolja). A párt, ismerve a nők munkájának nehézségeit, a megoldás útját nem a nők munkából való kivonásában, hanem a munkafeltételek korszerűsítésében, a terhek csökkentésében látja. Ennek az elvnek megfelelően hozta meg a kormány,[6] valamint a SZOT Elnöksége[7] ide vonatkozó határozatát. E határozatok a nők munkakörülményeinek javítására irányuló intézkedések közül kiemelik az ipari munkásnők, de elsősorban a családos anyák harmadik (éjszakai) műszakban való részvételének csökkentését, a létesítendő új munkahelyeken az egészségvédelmi normák betartását, egyáltalán a nők fokozott munkaegészségügyi védelmét. A nők foglalkoztatása, a foglalkoztatás feltételeinek a fejlesztése nemcsak hatékony gazdasági intézkedéseket és következetesebb

[4] A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusának jegyzőkönyve Kossuth Könyvkiadó 1975 87. old.

[5] Ugyanott, 17 old

[6] Lásd Dokumentumok a nők gazdasági és szociális helyzetének megjavításáról Kossuth Könyvkiadó 1971.

[7] Lásd ugyanott, 47—64. old.

ellenőrzést igényel, hanem mélyreható nevelő munkát is, a női munkának a társadalmi és egyéni életben játszott szerepét, egyáltalán a munka szerepét illetően.

c) Egyenlő feltételek és lehetőségek biztosítása az iskoláztatás, a művelődés, a szakképzés és a rendszeres továbbképzés területein. Ennek az elvnek még hangsúlyosabban érvényesülnie kell egész iskolapolitikánkban, ide értve a szakképzést is. A lányok szakképzési feltételei ugyanis rosszabbak az általánosnál. Nagy hányaduk az elméletileg kevésbé igényes ipari pályákon, rövid ideig tartó (1—2 éves) képzésben részesül. Művelődési-továbbképzési lehetőségeik gyakran eleve rosszabbak. A pártpolitikai elvek érvényesítése ezen a területen közép- és hosszú távú képzési program kimunkálását igényli. A nők szakképzését jelentősen elősegítheti a jobb, a népgazdasági igényekkel jobban összhangba kerülő iskolai nevelő, pályaorientáló munka.[8] Az iskolai és a családi nevelésnek, valamint a foglalkoztatási gyakorlatnak együttesen jobb arányokat kell kialakítania a leányok, illetve a fiúk képzésében. Ennek a programnak és természetesen a megvalósításának alapvető funkciója van azon fontos elv gyakorlattá válásában, hogy harmonikus egységben legyen az élet és a javak újratermelése. A XI. pártkongresszus az 1970 óta elért eredményeket elismerve, e területen határozottan a továbblépés szükségességéről szólt.

d) Az „egyenlő munkáért egyenlő bér" elvének érvényre juttatása. A kormány említett határozata erről a következőket mondja: „A vállalatok, az intézmények és a szövetkezetek vezetői felelősek annak az alkotmányos alapelvnek a vezetésük alatt álló szervnél történő megvalósításáért és biztosításáért, hogy a nők egyenlő értékű munkáért a férfiakkal egyenlő munkabért kapjanak. A vezetők a helyi szakszervezeti szervek bevonásával vizsgálják és elemezzék a vezetésük alatt álló szervezetnél fennálló helyzetet, dolgozzák ki a szükséges intézke-

[8] Az 1974/75-ös tanévben a szakmunkástanulók 28,6%-a volt leány (az 1964/65-ös arány 20,2%). Csaknem teljes az elnőiesedés a textiliparban (96,3%), a ruházati iparban (93,9%), a kereskedelemben (83,0%), a bőr- és szőrmeiparban (80,3%), viszont rendkívül alacsony a műszeriparban (10,5%), a forgácsoló szakmában (11,6%). A szakképzésben részesülő nők közel 75%-a 6, ún. „hagyományos" női szakmában nyer képzést. Lásd Statisztikai adatok a nők helyzetéről. KSH 1975.

déseket és azok végrehajtási ütemtervét."[9] A határozat előírásokat tartalmaz egy hatékony ellenőrzési rendszer létrehozására is. A nők helyzetének javítása, az egyenlő munkáért egyenlő bér elvének megvalósítása előbbre haladt. A gyakorlati végrehajtás közben jelentős bérfejlesztés történt a fizikai munkásnők, illetve a nagyrészt nőket foglalkoztató munkaterületeken. Az egyenlő munkáért egyenlő bér elvének érvényesítése továbbra is alapvetően a gazdasági feltételek biztosításán múlik, de legalább ugyanolyan jelentőségű a gondolkodás átformálása, megváltoztatása is. Ezért e kérdés megoldása alapvetően a politikai nevelés és meggyőzés hatékonyságán, a helyi feladatok jobb megoldásán múlik.

e) A családok, a nők gyermeknevelő tevékenységének intézményes támogatása, a gyermekintézmények hálózatának gyors ütemű fejlesztése. A munka és az anyai hivatás egyeztetéséhez nyújtott differenciált támogatás (elsősorban az 5 hónapos szülési szabadság, a 0—3 éves korú népesség 10,5%-ának [1974. évi adat] bölcsődei ellátottsága, a gyermekgondozási segély nagyarányú, 78%-os igénybevétele [1974. évi adat]), tapasztalataink elemzése, a feltételek és igények optimális egyeztetése és kielégítése sokoldalú népesedéspolitikai, szociálpolitikai, foglalkoztatáspolitikai gyakorlatot igényel. Ezek megoldásánál a nőt mint önálló személyiséget, a kettős feladatának harmonikusan megfelelni akaró embert kell figyelembe venni. A munka és az anyai hivatás egyeztetésének gazdasági feltételein túl itt az ideológiai nevelésben is mélyreható munkát kell végezni. Ebben a kérdésben él a legtöbb „jóindulatú", de alapelveinkkel homlokegyenest szembenálló nézet: „a nőt adjuk vissza a családnak", „álljunk vissza az egykeresős életszínvonal-politikára", „a nő hivatása a gyermeknevelés", „a férj feladata eltartani a családot" stb. Ezek ellen nyíltan küzdeni kell.

Az említett feladatokat csak úgy oldhatjuk meg sikeresen, ha mindig az alapvető osztályok és rétegek tényleges helyzetéből indulunk ki. El kell érnunk, hogy a nők helyzete az adott társadalmi rétegen belül úgy változzon, javuljon, hogy az előmozdítsa annak általános társadalmi emelkedését. A népolitikai

[9] Dokumentumok a nők gazdasági és szociális helyzetének megjavításáról. 33. old.

elvek gyakorlati megvalósítása sok tekintetben a helyi szerveken múlik. Természetesen ezzel nem kívánjuk a központi szervek szerepét, felelősségét áthárítani a helyi szervekre. Különösen azért sem, mert számos tennivaló csak központi kezdeményezések és intézkedések alapján oldható meg. A feladatok igen nagy hányada, többsége viszont a helyi erők mozgósítását igényli.

A NŐK KÖZÖTT VÉGZETT POLITIKAI MUNKA FORMÁI ÉS MÓDSZEREI

A pártpolitikai elvek általánoś érvényre juttatása, a nők között végzett magasabb színvonalú, hatékonyabb politikai munka a szervezeti kérdésekben is módosítást indokolt.[10] A Központi Bizottság 1970-ben hozott határozata ezért kimondotta: „A nők között végzett elvi-politikai munka irányítását, a nők gondjainak megoldását célzó határozatok végrehajtásának ellenőrzését, koordinálását minden fokon az illetékes pártszervek és -szervezetek végezzék. A nők között és érdekükben végzett munkát a mindennapi pártmunka részeként kell kezelni . . ."[11]

A Központi Bizottság ezzel a döntéssel nemcsak a nőpolitika elvi irányítását, hanem az ellenőrzés feladatait is a párt hatáskörébe emelte. A nők közötti mozgalmi tevékenység központi irányítását most már közvetlenül is a párt látja el. Mi indokolta a változtatást?

a) Megváltozott a nők társadalmi helyzete, többségük (67%) önálló munkavállaló. A foglalkoztatásukban bekövetkezett új feltételekből adódó reális lehetőség, hogy a nők közötti politikai munkát ott kell végezni, ahol élnek és dolgoznak.

b) A párt nőpolitikai elvei az élet különböző területein tevékenykedő kommunisták céltudatos és közvetlen tevékenysége nyomán hatékonyabban valósíthatók meg.

[10] 1957-től az 1970. február 18—19-i határozatig a Magyar Nők Országos Tanácsa politikai tömegmozgalomként országos, megyei, járási és helyi (városi, községi) vezető testületekkel működött. 1970-től az Országos Tanács működik csak, a határozatban megjelölt feladatokkal.

[11] Dokumentumok a nők gazdasági és szociális helyzetének megjavításáról. 25. old.

c) A pártban kialakult személyi feltételek is alkalmasak e feladat megoldásához.

d) A közvetlen pártirányítás azt a célt szolgálja, hogy a kommunisták közvetlen közreműködésével a feladat megoldása társadalmi üggyé váljék és ennek megfelelő gyakorlat alakuljon ki országosan és helyileg.

Az irányításban bekövetkezett változás jelentős módosulást jelentett a magyar nőmozgalom eddigi központi irányító szerve, a Magyar Nők Országos Tanácsa feladatkörében. A Magyar Nők Országos Tanácsa ezután is mint országos testulet, a párt irányításával önállóan működik. „Feladata, hogy napirenden tartsa a nők alapvető társadalmi kérdéseit, dolgozzon ki ajánlásokat, javaslatokat a párt és az állam vezető szervei felé; foglaljon állást fontos kül- és belpolitikai kérdésekben; konzultációs kapcsolatot tartson a területi nőbizottságokkal."[12] Továbbra is képviseli a magyar nőket a nemzetközi nőmozgalomban.

A pártirányítás a választott pártszervek útján történik. A választott testületek legfőbb feladatai a helyi irányításban a következőkben foglalhatók össze:

a) A nevelő és elméleti oktató munka eszközeivel erősítsék személyes meggyőződéssé a párton belül a női egyenjogúság marxista megítélését. Kísérjék figyelemmel a gyakorlati megoldás során felvetődő ideológiai, politikai problémákat, és bátorítsák azok tisztázása érdekében a nyílt és őszinte véleménycserét.

b) Elő kell mozdítaniuk, hogy a nő anyai kötelezettségének és munkahelyi feladatainak ellátása széles körű társadalmi támogatást élvezzen. Törekedni kell arra, hogy az adott terület gazdasági, kulturális és szociális fejlesztését célzó programok megalkotásánál és végrehajtásánál mindig vegyék figyelembe, milyen intézkedésekkel könnyíthető meg a nők és a férfiak kettős, szülői és munkafeladatainak ellátása. E feladat megoldásában a párt tagjai legyenek minden munkahelyen és testületben kezdeményezők.

c) A nőkérdés csak akkor oldható meg, ha azt az általános társadalmi program szerves részének tekintik. Gyakran mégis

[12] Ugyanott, 28. old.

szükséges és hasznos lehet egyes elkülönített, illetve kiemelt területek, részkérdések vizsgálata is (pl. a nők foglalkoztatásának, esetleg ezen belül a fiatal lányok vagy a családos anyák munkavállalásának, szakképzésének a problémája).

d) A választott pártszervek fontos feladata, hogy rendszeresen irányítsák, informálják és ellenőrizzék a különböző tömegszervezetekben, -mozgalmakban, szövetkezetekben dolgozó kommunistákat a népolitika időszerű feladatainak megoldásában. A kommunisták rendszeresen adjanak számot arról, milyen sikerrel, milyen új tapasztalatokat szerezve végzik munkájukat.

e) A párt példájának és meggyőző munkájának eredményeként javítani kell a kádermunkát is. El kell érni, hogy megszűnjön a nők hátrányos megkülönböztetése a politikai és gazdasági funkciókra való jelölés és megbízás gyakorlatában.

A gyakorlati munkának egyik nehézsége az elvek érvényesítése érdekében elvégzendő koordináció. A probléma itt kettős. A koordináció helyesen csak a körültekintő döntésekben, azok valóra váltásának szervezésében és — a párt ellenőrzési gyakorlatának megfelelő — ellenőrzésben történhet meg. Más koordinációra lényegében nincs szükség. Más kérdés a különböző társadalmi és tömegszervezetek nők közötti munkájának menet közbeni gyakorlati egyeztetése, amely ugyancsak a vezető testületek döntéseinek, törekvéseinek hatékonyabb érvényre juttatása érdekében történik, és amely szintén csak a területileg illetékes pártszerv vagy pártvezetőség közvetlen irányítása alatt, a vezető testületi döntéseknek megfelelő tartalommal és meghatározott program szerint valósulhat meg. Ha a társadalmi és a tömegszervezeti döntéseket a pártirányítás elveinek megfelelően hozzák meg, akkor a koordináció már alapvetően megoldott. Az, hogy e kérdésben a koordináció iránti igény ilyen nagy, az nagyrészt azzal magyarázható, hogy az aktivisták részben ideológiai, elméleti kérdésekben várnak — jogosan — rendszeresebb, mélyebben elemző előadásokat, konzultációkat részben azért, mert a helyes gyakorlati lépések bizonyos kontrollját, illetve bátorítását is ez úton várják. Ezért a különböző szervezetek képviselőinek egy-egy nagyobb horderejű, döntés előtti vagy utáni együttes eszmecseréje a pártszervek illetékes képviselőinek a vezetésével csak hasznára le-

het az ügynek. Az ilyen tanácskozások segíthetik a munkát, de nem helyettesíthetik a vezető testületek említett feladatmegoldását.

A párt nőpolitikai elvének érvényre juttatását és a nők közötti politikai munka fejlesztését szolgáló pártállásfoglalások, döntések a választott pártszervezeteken keresztül jutnak el az érintett helyi pártszervekhez és alapszervezetekhez, a párt tagjaihoz.

A párt nők közötti politikája — éppen a nők politikai, társadalmi aktivitásának fejlesztése és egyenjogúságának kiteljesedése érdekében — további körültekintő fejlesztést, differenciálást igényel. A nők közötti politikai munkában is differenciáltan, a rétegek sajátosságaira figyelemmel érhetünk el eredményeket. Különösen fontos a párt nőtagjainak képzése, tehermentesítése annak érdekében, hogy a politikai életben megfelelő felkészültséggel vegyenek részt, s példájuk ezzel is vonzó legyen a pártonkívüliek előtt. A különböző társadalmi szervezetekben és mozgalmakban már a politikai élet első lépéseit megtett nők lehetnek a munka sikere szempontjából jelentős réteg. Megismerésük és kommunistává nevelésük két szempontból is alapvetően fontos. Közülük nyerhetjük a párt utánpótlását, másrészt őt köthetik össze legkézenfekvőbb módon a pártot a párton kívüli és a még viszonylag passzív nőrétegekkel.

A fizikai munkásnők közötti pártmunka, és párttagokká nevelésük egyik alapvető feladatunk a jövőben is.

A Központi Bizottság határozatainak előkészítése során világossá vált, hogy a választott testületekben olyan, a kérdéshez értő felelős személy megválasztása szükséges, aki képes a párt döntéseinek előkészítésénél és végrehajtásánál a nők helyzetével kapcsolatos elvek megfelelő színvonalú képviseletére. Ennek érdekében a Központi Bizottság így határozott: „A hatékonyabb politikai ellenőrző, koordináló és kádermunka érdekében meg kell szervezni a pártban a nőfelelősök rendszerét. A nőfelelősök választott tisztségviselők, a párt-végrehajtóbizottságok és a pártalapszervezetek vezetőségének tagjai legyenek. A munkát — megye, járás és nagyobb városok szintjén — független politikai munkások segítsék."[13] A X. kongresszust

[13] Ugyanott, 27. old.

megelőző választások során a választott testületekben kialakult a nőfelelősök hálózata.

A nőfelelős feladatköre:

— vegyen részt a döntések előkészítésében és meghozatalában;

— kísérje figyelemmel a nők helyzetét befolyásoló gazdasági, szociálpolitikai, kultúrpolitikai döntéseket, s ösztönözze, hogy a döntéseket meghozó szerv vegye figyelembe a nők kettős hivatásából adódó sajátos problémákat;

— gondoskodjék arról, hogy a nőpolitika aktuális kérdései körültekintő előkészítés után rendszeresen a választott testület elé kerüljenek;

— munkálkodjék a párt döntései szerint a különböző társadalmi szervek ez irányú tevékenységének koordinációján;

— tájékoztassa az alsóbb szintű pártszerveket a nők helyzetével kapcsolatos döntésekről, teendőkről.

A nőfelelősök minden szinten a választott szervek döntései alapján végzik munkájukat. Feladataik természetesen az adott pártszerv működési területének, az adott pártszervezet jellegének megfelelően módosulnak, illetve a megoldás módjait illetően differenciálódnak. A nőfelelősök tevékenysége kedvezően járult hozzá a pártmunka fejlődéséhez. A feladatot sikerrel megoldók közül sokan már más vezetői tisztséget viselnek, s helyükbe új aktivisták léptek. A Központi Bizottság határozatának megfelelően a megyei, a járási és a nagyobb városi pártbizottságokon a Párt- és Tömegszervezetek Osztályán nőpolitikai referens dolgozik. Feladatköre nagyrészt megegyezik a politikai munkatársak általános feladataival, természetesen alapvetően az ez irányú feladatok megoldása tartozik a kötelezettségei közé. Figyelemmel kíséri a különböző társadalmi szervezetekben és mozgalmakban működő nőbizottságok munkáját, a vezetőkkel konzultatív kapcsolatot tart fenn, nem sértve meg e szervek önállóságát és hatáskörét. Feladatait a vezető testület határozatainak megfelelően az illetékes osztályvezető vagy csoportvezető irányításával oldja meg, de szoros kapcsolatot tart fenn a választott nőfelelőssel is, tájékoztatja a fontosabb kérdésekről, segíti a végrehajtó bizottságban kifejtett tevékenységét.

A nők társadalmi, gazdasági, szociális és politikai érdekkép-

viseletének ellátásában, politikai nevelésükben, társadalmi aktivitásuk kibontakozásában a párt nagy szerepet szán azoknak a tömegszervezeteknek és -mozgalmaknak, amelyek közvetlenül a nők munkahelyén, illetve lakóhelyén látják el ezeket a feladatokat. Ezért hívta fel a szakszervezeteket, a Kommunista Ifjúsági Szövetséget, a Hazafias Népfrontot és a szövetkezeteket a nők társadalmi helyzetét érintő népolitikai elvek elfogadására és gyakorlati érvényesítésére. Ezért döntött úgy, hogy a kommunisták egyik alapvető feladata ezekben a szervekben meggyőző, szervező, nevelő munkával és egyéni példájukkal elérni ezeknek az elveknek az elfogadtatását.

A párt a nők közötti politikai munkát a különböző társadalmi szervezetekben tevékenykedő kommunistákon keresztül irányítja, mindig a választott testület fórumaira hatva, azok döntéseit befolyásolva. A párt nem veszi ki a különböző szervek hatásköréből a nők helyzetének változtatására irányuló programok megvalósítását, hanem éppen azok politikai és szervező energiáit felhasználva, szélesebb társadalmi alapokra helyezi a nők társadalmi helyzete megjavításának gyakorlati megoldását. Ennek érdekében a párt célszerűnek látta a nőbizottságok rendszerének kiépítését a tömegszervezetekben. Ez elősegítette, hogy a nők helyzetével való törődés az adott szervezetek vezető testületeinek mindennapi munkájává váljék. Egyidejűleg aktivizálta a kérdés megoldásából részt vállaló nőket, akik számára egyben közéleti fórumot is biztosít. Nőbizottságokat hoztak létre a szakszervezetek választott szervei mellett a SZOT-ig bezárólag minden szövetkezetben, a szövetkezetek közép- és országos szintű szövetségeiben, s a Hazafias Népfront választott testületei mellett. A nőbizottság az adott tömegszervezet, -mozgalom, illetve szövetkezet munkabizottsága. A különböző szintű vezető testületek mellett működő nőbizottságok között nincs alá- és fölérendeltségi viszony. A nőbizottságok irányítása, feladataik meghatározása minden esetben és mindig az illetékes választott szerv feladata.

A nőbizottságok mint munkabizottságok jelentős munkát végeznek a választott testületek döntéseinek előkészítésében és megvalósításában. Már összetételüknél fogva is nagy potenciális erőt jelentenek, hiszen tagjaik nagy többsége közvetlen, mindennapos kapcsolatban van a lányokkal és asszonyokkal.

Fontos feladatuk a vezető testületek informálása, javaslatok kidolgozása. A nőbizottság fontos szerepet játszik a nők politikai képzésének, művelődésének szorgalmazásában, a felkeltett érdeklődés kielégítésében, a nők politikai véleményének megismerésében, gondjaik tolmácsolásában. A nőbizottságok csak akkor láthatják el továbbra is jól sokirányú feladataikat, ha a választott testületek rendszeresen tájékoztatják őket, s hasznosítják érdemi javaslataikat. Ügyelni kell azonban arra, hogy a nőbizottság tartsa szem előtt, hogy nem veheti át a vezető testület hatáskörét. Ennek hangsúlyozása azért látszik szükségesnek, mert egyes vezető testületek tévesen felmentettnek érezték magukat a feladatok végzése alól e munkabizottságok létrejöttével.

A pártirányítás során is figyelemmel kell kísérni ezeknek az elveknek a megvalósulását. A pártszervek és -szervezetek kezdeményező tevékenységre ösztönözzék a nőbizottságokat, de egyúttal az irányítás során hangsúlyozzák, hogy a nők társadalmi helyzetének javulása, a nőpolitikai határozatban foglaltak következetes megvalósítása az adott társadalmi szervezet egészének ügye.

TARTALOM

Bevezető 5

I. A PÁRT FELÉPÍTÉSE ÉS MŰKÖDÉSE 7

Takács István: A pártépítés tudományos alapjai 7
A pártépítés fogalma, tárgya 11
A párt létrejöttének, fejlődésének, tevékenységének törvényszerűségei 12
A pártépítés kapcsolata a társadalomtudományok más ágaival 15
A pártépítés oktatásának néhány sajátossága 16

Lajtai Vera: A marxizmus—leninizmus tanítása a munkásosztály forradalmi pártjáról 19
A marxista—leninista párt szükségessége és jelentősége 19
A párt a munkásosztály élcsapata 25
Az elmélet jelentősége 30
A párt és a tömegek kapcsolata 33
A párt szervezettségéről 37
A kommunista pártok internacionalista jellege 38
A párt szerepével kapcsolatos antimarxista nézetek 43

Égető Lajos: A párt programja és szervezeti szabályzata 47
A pártprogram rendeltetése és jellege 47
A magyar pártprogramok rövid történeti áttekintése 51
A szervezeti szabályzat jelentősége 57
A párt szervezeti felépítésének, működésének szabályai. A pártélet lenini normái 58
A Magyar Szocialista Munkáspárt Szervezeti Szabályzata és fontosabb módosításai 60

Vértes Imre: A Magyar Szocialista Munkáspárt szervezeti felépítése. A demokratikus centralizmus 71
A kollektív vezetés 71
A Magyar Szocialista Munkáspárt szervezeti elveiről 71
A demokratikus centralizmus 76

Terék György: A pártegység. A párton belüli bírálat és önbírálat 100
A párt eszmei-politikai, szervezeti és cselekvési egysége 100
A párton belüli bírálat és önbírálat 117

Venéczi János: A pártfegyelem, a pártfegyelmi munka 123
A pártfegyelmi munka alapelvei 126
A pártfegyelmi munka tapasztalatai. Feladatok a pártfegyelem további szilárdításában 129
A pártvizsgálat értelmezése és követelményei 137
A pártfegyelmi munka rendje és módszerei 139
Pártfegyelmi eljárás a pártalapszervezetekben 142
A pártbizottságok fegyelmi munkája 146
A Központi Ellenőrző Bizottság tevékenysége 147

Jakab Sándor: A tagfelvételi munka. A párt taglétszáma és összetétele 148
A párttaglétszám alakulásának néhány tapasztalata 149
A társadalmi struktúra változásai és a Magyar Szocialista Munkáspárt taglétszáma összetételének fejlődése 154
A párttagság összetételének és vezető szerepének összefüggései 157
A Magyar Szocialista Munkáspárt a munkásosztály élcsapata és tömegpártja 161
A tagfelvétel elvi-politikai kérdései 163
A párttagság jogairól és kötelességeiről, a mai követelmények tükrében 166

Varga Gábor: A pártbizottságok rendszere, szerepe és irányító tevékenysége 169
A pártbizottságok rendszere 169
A pártbizottságok létrehozásának és működésének elvei 170
A pártbizottságok szervei, munkabizottságai 176
A pártbizottságok hatáskóre 179
A pártbizottságok feladatai 180
A pártbizottságok alapszervezeteket irányító munkája 184
A pártvezetőségek feladatai 186

Dr. Szabó Imre: A párt alapszervezetei 187
A pártalapszervezetek helye, szerepe a pártéletben 187
A pártalapszervezetek létrehozásának rendje és csoportosításuk 191
Feladatok a pártalapszervezeti munka fejlesztésében 193

Takács István: A Magyar Szocialista Munkáspárt munkastílusa 208
A munkastílus fogalma és kapcsolata a politikával 208
A párt munkastílusának legjellegzetesebb vonásai 212

Geczkó József: A pártapparátus felépítése és szerepe a párt munkájában 228
A pártapparátus fogalma, helye és szerepe a pártmunkában 228
A pártapparátus viszonya a választott szervekhez és munkakapcsolatai 232
A pártapparátus felépítése és tevékenysége 235

Péter János: A párthatározatok előkészítése, végrehajtásuk megszervezése és ellenőrzése 240
A párthatározatok jelentősége és szerepe a párt politikájának megvalósításában 240
A párthatározatok előkészítése és meghozatala 246
A párthatározatok végrehajtásának megszervezése 252
A párthatározatok végrehajtásának ellenőrzése 257

VI A PÁRT VEZETŐ SZEREPE ÉS A TÁRSADALOM PÁRTIRÁNYÍTÁSA A FEJLETT SZOCIALIZMUS ÉPÍTÉSÉNEK JELENLEGI VISZONYAI KÖZÖTT 264

Rákos Imre—Takács István: A Magyar Szocialista Munkáspárt vezető szerepének érvényesülése a fejlett szocialista társadalom építésének időszakában 264
A szocialista társadalom politikai rendszere 265
A szocialista társadalom irányítása — objektív szükségszerűség 269
A marxista—leninista párt a szocialista társadalom politikai vezető ereje 272
A munkásosztály és a párt vezető szerepének dialektikus kapcsolata 274
A párt vezető szerepének történelmi fejlődése 276
A párt vezető szerepét tagadó és torzító nézetek bírálata 278
A vezető szerep érvényesítése a Magyar Szocialista Munkáspárt gyakorlatában 282

Nemes István: Az államélet pártirányítása 290
A párt és az állam kapcsolata 290
Az állami szervek pártirányításának elvei, rendszere, szervezeti formái és módszerei 293

Simon Ferenc—Merényi Ferenc: A párt munkája a gazdaságban 321
A gazdaság és a politika viszonya 321
A gazdaságpolitika kialakítása és érvényesítése 324
A vállalati, szövetkezeti pártszervek és alapszervezetek munkája a gazdaságban 332

Vigh Lajos: A párt ideológiai és tömegpolitikai munkája 350
Az ideológiai osztályharc szerepe a társadalmi haladásért vívott küzdelemben 350
Az ideológiai munka belső feltételei 353
Az ideológiai munka külső feltételei 357
Az ideológiai munka helye, szerepe a párt tevékenységében 360
A pártszervezetek politikai propagandamunkája 366
A párt tömegpolitikai munkája 374

Tóth Dezső: A kulturális élet pártirányítása 387
Kulturális politikánk alapelvei 389
Az eszmei-politikai irányítás 395
A pártszervek és pártszervezetek feladatai 401

Nagy Tibor: A Magyar Szocialista Munkáspárt káderpolitikája. A személyzeti munka pártirányítása 406
A kádermunka helye, szerepe a párt tevékenységében 406
A káderpolitika és a kádermunka alapelvei 408
A kádermunka gyakorlatának fontosabb kérdései 418
A személyzeti munka 425

III. A PÁRT ÉS A TÖMEGEK. A PÁRT ÉS A TÖMEGSZERVEZETEK 430

Grósz Károly: A párt szövetségi politikája és tömegkapcsolata 430
A tömeg a társadalmi valóság formálója 431
A párt szövetségi politikája a tömegkapcsolat megteremtésének fő formája 433
A párt a tömegek nevelője, szervezője 440

Terék György: A tomegszervezetek és a tömegmozgalmak pártirányítása 452
A tömegszervezetek és a tomegmozgalmak helye, szerepe a szocialista társadalom rendszerében 452
A tömegszervezetek és a tomegmozgalmak pártirányításának elvei és módszerei 460

Szentistványi Gyuláné: A népfrontmozgalom és pártirányításának sajátosságai 469
A Hazafias Népfront-mozgalom kialakulása és feladata a nemzeti egység megteremtésében 469
A népfrontmozgalom főbb tevékenységi területei 475
A népfrontmozgalom pártirányításának sajátosságai 482

Baranyai Tibor—Moldován Gyula: A szakszervezetek pártirányítása 484
A szakszervezetek helye a szocialista társadalom rendszerében 485
A part és a szakszervezetek 488
A szakszervezetek pártirányításának főbb elvei 489
A szakszervezetek és a szocialista állam 494
A szakszervezetek szerepe és alapvető funkciói 500

Petroszki István: A párt ifjúságpolitikája. A KISZ tevékenysége és pártirányítása 507
Az ifjúság helye a társadalomban Az ifjúságpolitika fogalma 507
Az ifjúság helyzete hazánkban 511
A társadalom felelőssége az ifjúság nevelésében 514
A Kommunista Ifjúsági Szovetség jellege és főbb sajátosságai 518
A KISZ onállósága és pártirányítása 525

Turgonyi Júlia: A nőmozgalom pártirányítása. Politikai munka a nők között 528
A nők társadalmi helyzetének marxista megítélése 528
A part elvei a nők politikai, társadalmi helyzetéről és feladatainkról 534
A nők kozott végzett politikai munka formái és módszerei 539

A kiadasert felel a Kossuth Konyvkiadó igazgatoja
Szerkesztette Szabolcsine Benedek Ágnes
A borito es a tipografia Szekffy Gyula munkaja
Muszaki vezeto Mozes Tibor
A szedést 1976 VI 9-en kezdték meg
Megjelent 1976 IX 30-an, 33 000 peldanyban
Terjedelme 34,5 (A/5) iv

76 1909 Athenaeum Nyomda, Budapest
Rotacios magasnyomas
Felelős vezető Soproni Béla vezerigazgató

35,7 Ft